

Тем, что эта книга дошла до Вас, мы обязаны в первую очередь библиотекарям, которые долгие годы бережно хранили её. Сотрудники Google оцифровали её в рамках проекта, цель которого – сделать книги со всего мира доступными через Интернет.

Эта книга находится в общественном достоянии. В общих чертах, юридически, книга передаётся в общественное достояние, когда истекает срок действия имущественных авторских прав на неё, а также если правообладатель сам передал её в общественное достояние или не заявил на неё авторских прав. Такие книги – это ключ к прошлому, к сокровищам нашей истории и культуры, и к знаниям, которые зачастую нигде больше не найдёшь.

В этой цифровой копии мы оставили без изменений все рукописные пометки, которые были в оригинальном издании. Пускай они будут напоминанием о всех тех руках, через которые прошла эта книга – автора, издателя, библиотекаря и предыдущих читателей – чтобы наконец попасть в Ваши.

Правила пользования

Мы гордимся нашим сотрудничеством с библиотеками, в рамках которого мы оцифровываем книги в общественном достоянии и делаем их доступными для всех. Эти книги принадлежат всему человечеству, а мы – лишь их хранители. Тем не менее, оцифровка книг и поддержка этого проекта стоят немало, и поэтому, чтобы и в дальнейшем предоставлять этот ресурс, мы предприняли некоторые меры, чтобы предотвратить коммерческое использование этих книг. Одна из них – это технические ограничения на автоматические запросы.

Мы также просим Вас:

- **Не использовать файлы в коммерческих целях.** Мы разработали программу Поиска по книгам Google для всех пользователей, поэтому, пожалуйста, используйте эти файлы только в личных, некоммерческих целях.
- **Не отправлять автоматические запросы.** Не отправляйте в систему Google автоматические запросы любого рода. Если Вам требуется доступ к большим объёмам текстов для исследований в области машинного перевода, оптического распознавания текста, или в других похожих целях, свяжитесь с нами. Для этих целей мы настоятельно рекомендуем использовать исключительно материалы в общественном достоянии.
- **Не удалять логотипы и другие атрибуты Google из файлов.** Изображения в каждом файле помечены логотипами Google для того, чтобы рассказать читателям о нашем проекте и помочь им найти дополнительные материалы. Не удаляйте их.
- **Соблюдать законы Вашей и других стран.** В конечном итоге, именно Вы несёте полную ответственность за Ваши действия – поэтому, пожалуйста, убедитесь, что Вы не нарушаете соответствующие законы Вашей или других стран. Имейте в виду, что даже если книга более не находится под защитой авторских прав в США, то это ещё совсем не значит, что её можно распространять в других странах. К сожалению, законодательство в сфере интеллектуальной собственности очень разнообразно, и не существует универсального способа определить, как разрешено использовать книгу в конкретной стране. Не рассчитывайте на то, что если книга появилась в поиске по книгам Google, то её можно использовать где и как угодно. Наказание за нарушение авторских прав может оказаться очень серьёзным.

О программе

Наша миссия – организовать информацию во всём мире и сделать её доступной и полезной для всех. Поиск по книгам Google помогает пользователям найти книги со всего света, а авторам и издателям – новых читателей. Чтобы произвести поиск по этой книге в полнотекстовом режиме, откройте страницу <http://books.google.com>.

Stanford University Libraries 2

36105009604245

ЗБІРНИК
ФІЛЬЛОГІЧНОЇ СЕКЦІЇ
НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНИ ШЕВЧЕНКА.

Т. VIII.

Кореспонденція Якова Головацького в літах 1850 — 62.

ВИДАВ

Др. Кирило Студинський.

ТОМ I.

У ЛЬВОВІ, 1905.

Накладом Наукового Товариства ім. Шевченка.

**З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка
під зарядом К. Беднарського.**

Передмова.

Листи — се частина історії людського життя. Листи, писані в літературних справах — се частина історії письменства і тому говорити про вагу їх видань — річ злишня. Час від р. 1848—60 належав у наших письменстві до мало прояснених і оброблених. Не один з нас перечитував сучасні видання, переглядав статії, але не був в силі навязати поміж ними якоїсь нитки, що лучила би їх в одну цілість, що вияснявала би причини поодиноких прояв і еволюцій в напрямі нашого письменства сего часу.

Допомогли нам в сїм листи, писані до Як. Головацького, одного з визначних, сучасних діячів. Они дали нам спроможність розв'язати не одну загадку, вияснити не одну подію, схарактеризувати час і людей. Ми певні, що характеристика сучасних стремлінь вийде вірна, бо й сїм важні листи, що в них містять ся дійсна, неретушована правда, за якою нераз на дармо шукали би ми по друкованих статіях.

В нашій передмові рішились ми взяти під розвагу одну, дуже важну прояву. Ми забажали подати огляд літературних спорів про нашу письменну мову від р. 1848—60, і схарактеризувати сю боротьбу за і против народної мови, ведену по сучасних, наших виданнях. В сїй цілі переглянули ми всі публікації, як „Зорю Галицьку“ (від р. 1848—57), „Галичо-руській Вѣстникъ“ (1849—50), „Новини“ (1849), „Пчолу“ (1849), віденський „Вѣстникъ“ (від р. 1850—1860) і його додаток „Отечественный Сборникъ“ (1853—59), „Ладу“ (1853), „Анеологію“ (1854), „Семейную бібліотеку“ (1855—6), „Церковную Газету“ (1856—8) і „Церковный Вѣстникъ“ (1858). З всіх тих

видань вибрали ми майже всі статії, писані в обороні народної мови, або против неї, та звязали їх, при помочи листів, в одну цілість.

Сторонникам нашої народної мови довело ся в згаданім часі звести боротьбу з людьми, які хотіли навязати нашій літературі великоруську мову. Тим то наша передмова буде містити в собі історію літературного москвофільства в Галичині і на угорській Русі від р. 1849—60. Вважаючи москвофільство історичним фактом, ми старали ся віднести ся до него зі спокон і обективно. Щоби нас не посудив ніхто о тенденційність, ми веліли часто промовляти людям самим, причім критикували їх погляди. Що деякі люди, як прим. Яков та Іван Головацький вийдуть в чорних красках, або що деякі виступи Духновича, Гушалевича і Раковського являть ся в некористнім осьвітленю, — в сім не наша, а їх вина. У нас не було ані симпатії, ані антипатії до поодиноких людей. Ми оцінювали їх після їх діл, статей та листів.

Листи, які видаємо, є, з виїмкою двох, власністю „Народного Дому“ у Львові. Коли ми їх почали друкувати, число їх сягало лише до 327. Коли ми продовжували, або й кінчили друк, найшло ся їх вже 642. Тому вважали ми відповідним, о скільки се не було можливим, щоби вмістити їх в хронологічнім порядку, надруковати при кінци додаток, в який ввійшла також частина листів з р. 1849, хоть сего в заголовку не зазначено. З сего числа 642 листів вибрали ми всі листи, що мають літературну вартість, оминаючи, по змові, листи писані в чисто родинних справах. Листи угорських Русинів і Славян ввійшли до нашої збірки всі, без виїмки. Так само не поминули ми ані одного листу Івана Головацького та начерків листів Якова Головацького. Крім листів, адресованих до Якова Головацького, найшли ся тут також листи до иньших людей, які ми рівнож видруковали.

До нині скатальоговано в „Нар. домі“ понад 1100 листів Як. Головацького, які ми рівнож задумуємо видати в дальших двох томах. Перший том обійме незвичайно важні листи від р. 1836—1849, які містять в собі кореспонденцію Як. Головацького з Славянами, (з Чехами, Сербами, Словінцями, Поляками і Хорватами) та з Русинами. Буде се богатий, новий причинок до історії нашого духового і політичного руху та звязий з иньшими Славянами в перших хвилях нашого відродження. До другого тому вийдуть листи Як. Головацького від 1863—1874

а побіч них доповнення листів від р. 1850—62, які недавно віднайдено.

Листи видали ми з фотографічною майже точністю. В клям-рах означували ми сторони. В листі ч. 300 пропущено по слові: „commendatus“ — „persisto Strigonii“, що отсим справляємо. Дрібних і мало численних похибок не зазначаємо. Оба показчики уложив студ. фід. п. Олекса Бойцун.

Видаючи отсей том, почувасмо ся до сердечної вдячності дир. бібліотеки „Нар. Дому“, проф. Ф. Свистунови і її б. урядникови, п. Ілар. Святицкому за ввічливий дозвіл, користати в архіву. Рівнож щиро дякую проф. реальної школи, Вив. п. Людв. Фіялці за коректу меньше четких, чеських листів.

У Львові, дня 20 липня 1905 р.

Др. Кирило Студинський.

I.

У велику заслугу Маркіянови Шашкевичеві треба почислити се, що він не лише ввів живу, народну мову в галицько-руське письменство, але що станув також на становищі духової і культурної єдності всіх українських земель, видячи в ній запоруку дальшого розвою літературних починів в Галичині. Беручись за літературну працю, Шашкевич, горячий ентузіяст для народної мови, виучував її впрот у жерела, з народних пісень і оповідань, а для студий над нею сягнув він до фільольоґічних праць над славянськими мовами, які утверджували його в пересвідченю, що наша, народна мова, се одна із живих, славянських мов, яка повинна найти місце в літературнім житю галицької Руси. Відроджене одиноких славянських народів, сьміле переборюване перепон, які ставали їм в дорозі, додавали Маркіянови віри і надії на успіх початого ним діла. Ентузіястичні відзиви чужих письменників про Україну, її природу, мову і пісню, готові, літературні взірці в творах українських письменників веліли йому стати на становищі культурного з'єдиненя Галичини з Україною, з якого він не зійшов по конець свого життя.

Слідом Маркіяна пішов був у своїх молодечих літах другий член „руської трійці“, Яків Головацький, який до народних ідеалів Маркіяна Шашкевича відніс ся з великою симпатією. В приписці до третого псалму Руслана писав Головацький: „Кажеш, приятелю, що простим язиком нашим не можна лиш о домашних, щоденних річах бесідовати, що руський, народний язик зовсім неспосібний до вираженя висших понять. От тобі показав живим приміром Шашкевич, як можна занести ся високо, як можна своїм нарічем без чужої примішки і найвисшої понятія о Бозі гладко вговорити — та ще як сильно, як мудро, положительно, основно.

Не язык народний винен, але ти сам, бо вдар ся в груди, не знавш его, не вмієш по руськи. Шашкевич не рік, не два вичував і розбирав народну бесіду; тепер видиш, як ему гнеть ся всюди під лад. Не лінуй ся, працуй, то і тобі легше піде; але знай, що без праці само до берега твого не приплине¹⁾.

Народну мову уважав Головацький самостійною, „природною, чистою, повногосолою, мужеско-сильною, виразистою (ляконическою) в устах статного господаря, або козака молодця, тай під пером Котляревського, Тополинського і других, а мягкою, сердечно-ніжною, пещеною в бесіді материнській, дівочій сьпіванці, або під пером сердечного Основяненка²⁾“. Се не самохвальба, писав Головацький, бо і сторонські письменники, знавці мов признають нашій мові краснозвучність та иньші прикмети, що ставлять її висше понад другими, славянськими мовами. „Бандтке називає її найкрасчим меже всіма словенськими, Міцкович меже руськими язиками, Бодяньський величає его поетичність і музикальність та каже рівнати его з грецьким та італіянським, Коубек і Мацієвський іменує его красчим від чеського, Раковецький жалує, що не став ся пануючим в цілій Росії а писатель російський, Даль-Луганський признає ему первенство над великоруським народним і книжним язиком³⁾“. З таким самим одушевленем до народної мови відніс ся також Головацький у своїх вступних лекціях на становищі професора львівського університета. Людям, що хотіли би вводити церковно-славянщину в руське письменство в Галичині, вияснює він, що мова церковно-славянська є вправді „скарбницею язикословія, котрою наш язык заселяти будемо ..нею види нинішного, живучого языка розвивати, обясняти не перестанемо...“⁴⁾, що однак галицькі Русини „мають назначене, в крузі соплеменних, славянських народів розвинути свою родиму словесність, свое питоме жите, поповнити тую розгрань, яка межи Словянами без них появляє ся, впливати на образованє міліонів свого племена і переносити європейське просвіщеніє тихим розвоєм на весь южноруський нарід“⁵⁾.

¹⁾ „Вѣнок“, часть I. Відень 1846, стр. 63—4.

²⁾ Яковъ Головацкій: „Розправа о языкѣ южнорускомъ и его нарѣчіяхъ в „Истор. очерку основанія галицко-русской Матиці“. Львів 1850, стр. 35.

³⁾ Там же, стр. 47—9.

⁴⁾ „Три вступительніи преподаванія“... Якова Головацкого. Львів, 1849. стр. 10.

⁵⁾ Там же, стр. 28.

Духову єдність Галичини з Україною старався також Головацький перенести на політичне поле, вказуючи австрійському рядови на сю обставину, що москвітизм заливає все і жалі на покривджене прав Малорусинів часті, що централістичний, російський ряд дивиться криво на відроджене малоруської літератури, коли більша половина малоруських видань виходить під анонімами, або псевдонімами..., що через те вся надія малоруської народності лежить в Австрії, що помагаючи малоруській літературі, Австрія могла би мати вплив і на Україну, як через своїх угорських Сербів має на Сербію, Боснію і т. п. що вона могла би найти симпатії і на Україні¹⁾

Не без впливу творів Маркіяна Шашкевича і живого слова та літературної і публіцистичної діяльності Якова Головацького починають відносити ся з тими самим пієтизмом до народної мови і з тими самими симпатіями для культурного з'єдинення Галичини і України також інші, сучасні письменники та діячі.

Коли на з'їдї „учених“ піднесли ся голоси (Сосновського, Ганкевича і Венедикта Левицького) против народної мови а за церковно-славянщиною,²⁾ — побіч Головацького, що відчитав свою „Росправу о южно рускомъ языкѣ“ і Йосифа Левицького, який промовляв за народною мовою, обстав дуже рішучо за нею і за духовою єдністю Галичини з Україною Никола Устиянович, кажучи:

„Хтож бо в Славянщині не знає тої мови сьвятої Руси, тої бесіди серця, того наповидного ласканя, которим мати першое дітя своєї милости любує, тої красавої пісоньки, яку ластівка під стріхою щєбече, хто не знає барви цьвіту і вони тої літоросли золотобережної України? На славянським виросла она серцю і всякими цьвітами приоздобила ю красавая мати. Всякії чувства души і ума появи приодіває она золотими точками. — Аж хочем налюбувати ся єї приадами милости, підім до Основяненка Марусі, аж жєлаєм надивити ся ненаглядним єї барв красотам, вержмо оком на єго схід сонця, аж хочем узброїти ся в кріпость, послухаймо громкого Шевченка, аж розвеселити ся і попустовати, возьмім Котляревського, аж на послідок статочного образа хочем, прочитаємо

¹⁾ Hawryło Rusyu (Як. Головацький): Zustände der Russinen in Galizien, Leipzig 1846, стр. 21. Порівнай Др. Остап Терлецький: „Галицько-руське письменство 1838—65. Львів 1903, стр. 9.

²⁾ Яковъ Головацький: „Историческій очеркъ основанія галицько-рускои Матцѣ“, стр. CV.

єдин тільки короткий уступ з Черекінчика під назвою Бандурист, через незабвенного нашого Шашкевича написаний; а слибсьмо не пожалували потрудити ся до пісней народа, до тої комори природних народних гадок, найшлибсьмо не єдиную зьвіздку, которая би славу найкращому письменникови кожного народа принесла. О тій красі бесіди руської добре знають Славяни, з того то жерела черпали наші побратимці Поляки для свого язика овую обильность, котрою днесь так велично їх мова ся красує. Руськими то цвітами покрили они давную наготу нарічія свого.¹⁾

Те саме стремління бачимо ми не лише в замітках, наукових розвідках і академічних промовах, але також на поли політики, руської публіцистики і красного письменства.

В першій, політичній відозві „Ради народної руської“ зазначено цілком ясно, за приводом Юліяна Лаврівського, що „ми, Русини галицькі належимо до великого руського народу, котрий одним говорить язиком і 15 мільонів виносить, з котрого півтретя мільона землю галицьку замешкує. Відозва накликувала Русинів, щоби враз з другими народами вставали з довгого сну та щоби поміж иньшим, поставили собі цілю, „розвивати і вносити нарідність нашу во всіх її частех: видосконаленем язика нашого, запровадженем єго в школах низших і висших...“²⁾

Вслід за сею відозвою повідомив руську публику Антін Павенцький, що починає видавати „Зорю Галицьку“ „в нашім руськім язичі, яким наш нарід говорить,³⁾ а в сій, першій, нашій публіцистичній часописи стрічаємо чимало накликувань до любови і пошанованя народного слова. Так читаємо в однім місци відозву, щоби Русини по руських домах завели рідну мову і послугували ся нею в розмові з селянами і ремісниками: „А знаєтеж ви, Русини, же то значит зраджувати свій нарід, єго в ганьбі і пониженю утримувати? бо то значит управляти чужу ниву а свою занехати...“ Автор відозви накликає руських інтелігентів, щоби зближали ся до своїх „власних братей“ (селян), тямлячи, що „они тепер суть рівними вам обивателями що до значеня політичного“ а Русинок зивав, щоби віддалили від себе „чужу чуженицю“ (польську мову), „яка їх власному народови чужими чинила“.⁴⁾ Ще в иньшій місци

¹⁾ Яковъ Головацкій: „Историческій очеркъ основанія галицко-рускою Матиць“, стр. 8—9.

²⁾ Зоря Галицка за р. 1848, ч. 1.

³⁾ Тамже. Ч. 1.

⁴⁾ Тамже. Ч. 8. „До Русинівъ и Русинокъ“.

читасмо візанне до руської молодіжи: „Скинь з Твоїх очей неправий сором, а полюби народний, руский язык, щось го з груди матерной виссала, що так мило, любо солодко приятному слуху звенить, а „цур“ кинь на того, що не так чувствує, як для Матери годить ся!“¹⁾ В статві „О языць рускимъ“ О. Л(озинського) читаемо навіть поклик до Поляків: „одже най назад Русьнами будут, най не цурают ся своїм походженем і зділану через предків кривду най надгородят, а так ся вернут і до родимого языка!“ Автор статві виступає протав заміту, немовби руська мова була не образаною, бо нею були писані літописи і закони, бо за часів литовських князів була она придворною, шкільною, судовою і дипломатичною, що так само панувала она по дворах польських королів (від р. 1386—1447), признає однак, що по відступстві шляхти ся мова стала неуживаною і що єї знов до давної чести привести треба.“²⁾

Не менше сильно зазвеніла та сама струна в нашім краснім письменстві.

Сердечну любов до народного слова чуємо з вірша Луки Данкевича п. з. „Братамъ Галичанамъ“, в якім поет сьпіває:

„Ще не згибло руське слово
Так нам миле;
Ще го чути
На около...“³⁾

Тими самими ідеалами жив в р. 1848 Антоній Петрушевич, як сьвідчить про се єго поезія, видана без підпису, п. з. „Плачь руской матери надъ блуднымъ сыномъ“, якої частину хотьби для характеристики самого автора і його тодішних поглядів подаю на сім місци:

„...Не раз я сказала: Мое соколятко!
Не дружись з орлоньком, бо не твій то братко;
Він тя прилудить, уведе з собою,
А я мать нещасна лишусь сиротою!“

¹⁾ Зоря Галицка за р. 1849. Ч. 1. в відозві п. з. „Молодеже руска“. Сюди можна би також зачислити дуже гарну статію, перекладену рівночасно з німецької на польську і на руську мову (перекладчиком останньої був Йосиф Левицький) п. з. „О зміні народности“. (Зоря Галицка за рік 1849 ч. 79 і 81.)

²⁾ Зоря Галицка за рік 1849. ч. 4.

³⁾ Зоря Галицка за р. 1848, ч. 1.

Тись мене не слухав, а тепер і знати
 Того не хочеш, що я твоя мати!
 Скажиж ми, синопьку, слівко на потіху —
 Прийди до домоньку, під убогу стріху...
 Гдем тя породила, в батонька хатонці!
 Бо тись мя встидавш в своєї палатонці!
 Чую я чую твій голос мленький,
 Но слово не руске, язик не рідненький...
 Не так я ти, синку, пісоньку сьпівала,
 Колим тя спатоньки в колисочку клала.
 І ти вже за мною ставесь промовляти
 Чисто по руски, як учила мати!
 Чиж не правда, сину? не дармо я плачу! --
 „Верни, верни нині, най тя ще обачу,
 І будь вірним сином — пристань до серденька,
 Я тя попрощаю — руска твоя ненька!“¹⁾

Тою самою дорогою йшов також Іван Гушалевич. В його
 верші п. з. „Мати и донька“ дорікає мати дочці, що она хоче вийти
 за пана:

...Гірко вспіменеш моє слово, сплачеш над недолев,
 Бо щож тяжше для серденька, як ся вирікати,
 Тої мови і тих пісней, що тужлива мати
 Днем і нічков над колисков твойов все сьпівала,
 І котрою ти раз первий мило щebetала...“²⁾

Патріотичні відзиви на тему пошанованя народної мови при-
 бирають навіть декуди комічно-наївний зміст, як прим. в верші
 „Зь надь Прута, одь Гуцула“:

„Ой ти горо каменная, чом ся не лушаеш,
 Ти невісто красенькая, чого ся встидавш?“
 „Встидаю ся кого роду тай рускої мови,
 Бо то нею мовлять дівки, що доять корови“.
 Ти руская невістонько, тра би тя учити,
 З твоїх красних, чорних очей полудн здіймити.
 Як зачали тій невісті полудн здіймати:

¹⁾ Зоря Галицка за р. 1848 ч. 11. Під „орлоньком“ ведить автор в примітці
 бачити Поляків. Що вірш сей вийшов з під пера Петрушевича, про се сьвідчать нам
 спис його творів, уміщений в „Литературн-ім Сборнику Галицко-русской Ма-
 тницѣ“ за рік 1885, стор. 221. Гляди також дуже гарну оборону народної мови і звя-
 зий з Україною в Петрушевича брошурі п. з. „Słów kilka napisanych w obronie ru-
 skiej narodowości.“ Lwów 1848, стр. 17—25.

²⁾ „Пчела“ за рік 1849, ч. 11.

„Ой не буду вже я більше мови ся встидати“.
 І попаді, хоть їх мало, з своїми доньками,
 Знюхали ся, пане брате, з тими двораками;
 І дворакам тим, дуракам, в білі руки плещуть,
 Вже Русина собі нічим в світонці не взицють. —
 Цурають ся свого роду дівчата, невісти
 Ідїть враги до Варшави польскі книші їсти!
 Цурають ся своєї мови, тай і руских хлопців,
 Бодайжесьте посивіли — зася від молодців!“¹⁾

А рівночасно з сим мотивом відзиває ся в поезії ще другий, який осьпівав був вже Маркіян Шашкевич. Як він, так і всі сучасні, визначнійші письменники стають на становищі культурної, духової єдності Галичини з Україною.

На „соборі учених“ виголошує Іван Гушалеви́ч свій вірш п. з. „До моєї Родины“, яку бачить там, де

„Бескида верхи круті,
 Волни ревуці Дніпра,
 Сяня, Буга і Дністра
 І Чорноморя води ще не висхли...“²⁾

Видавництво „Пчолы“ інавірує Іван Гушалеви́ч віршом не підписаного автора (чи не самого Гушалеви́ча), п. з. „До Пчолы“, який так ярко характеризує нам сучасні стремління. Поет кличе:

„Своїми лугами
 Пчілко пролети ся,
 С обножев домоньку
 Пчілко поверни ся;
 Росов українськов
 З берегів Дніпрових
 І росов Галицков
 З берегів Дністрових,
 З над Прута, з над Сяча,³⁾
 З Бескидів високих
 Оживляй ся, пчілко,
 В трудах одиноких.

¹⁾ Зоря Галицка за р. 1849, ч. 6.

²⁾ Як. Головацкій: „Историч. очеркъ основ. Гал. руск. Матиць“, стр. 99—101.

Не жури ся, пчілко,
 Як тя повитають...
 Люди темной ночи
 Всім днесь ся цурають,
 Не для них то слово
 Родиме сьвятоє —
 На смерть би го дали
 А векресли чужов...¹⁾

Ще в р. 1850 шле Гушалевич у своїм „Введенію до думъ“ свої пісні в Славянщину і на Україну, до берегів Дону, Дніпра-Славутиці з горячим бажанем :

„Ой коби раз доля
 Наша освинула,
 Тогда пісьнь весела
 Всюди би загула,
 Над Дніпром, над Доном,
 Над Дністром, над Сяном
 І Бугом, як громом...²⁾

Туди лине також своїми думками Никола Устиянович в верші п. а. „До Зорѣ Галицкой“, в яким надіє ся, що зоря засвітить по всіх українських землях, а тоді

„І пяць молодця в шабельку задзвонить,
 В біліі руки заплеще дівиця,
 Старець свенький слезку долі зронить,
 Роз'яснить око журлива вдовиця ;
 А вколо сонця дитятко малое,
 Зачне при піснях о Дніпру, Полтаві,
 Як соколятко в гнізді молодое
 Снити о щастю й козацькій славі“³⁾

Не менше живо обробив сей мотив Лука Данкевич в поезії „На день 3¹/₁₅ мая 1849 р.“ в якій велить „Зелеменеви, братови Чорногори“ глянути за Бескид та привитати від Галичан „синів Коріята“ (руського князя в Мукачеві) та звітити Київ і Дніпрові порог, що

1) „Пчола“ за рік 1849, ч. 1.

2) Зоря Галицкая за р. 1850, ч. 91. Порівнай також статійку Гушалевича п. з. „Въведение до отечественной исторіи“ (Пчола ч. 1, стр. 16), в якій він апотеозує козаччину і козацьку волю.

3) Зоря Галицка за р. 1848, ч. 14.

„Галичани за рускую справу
Борють ся різко, пруть ся з ворогами,
За імя рідне, мову, предків славу“.

Він обіймає щирим серцем всі українські землі, бо

„Щосьмо си рідні, по бесіді знати,
Та що одна нам всюди була доля,
Бо як одна нас породила мати
Так нам в уділі всім була неволя...¹⁾“

А в давнім хорі сих письменників не бракло також голосу Богдана Дідицького, що одушевляє ся українською минувшиною та українською піснюю.²⁾

Свої сипатії для України і її письменства виявляють сучасні, галицькі письменники ще й тим, що перепечатають твори визначніших, українських письменників. В „Новинах“ Гушалевича вийшла поезія Єремії Галки (Костомарова) п. з. „Пісня моя“,³⁾ в „Пчола“ Гушалевича побіч житєписи Івана Котляревського і уривка „Енеїди“,⁴⁾ перепечатано „Оду до князя Куракіна“.⁵⁾

Готові, артистичні вірці в творах українських письменників, їх чиста і ядерна мова припадали сильно до вподоби нашим, галицьким письменникам та полишили дуже замітний вплив не лише на творчости Маркіяна Шашкевича,⁶⁾ але й письменників 1848-их років Між иньшими вірш Гушалевича п. з. „Кара“⁷⁾ нагадує нам дуже виразно так під оглядом ідейним, як і стилевим поезію Метлинського п. з. „Зрадник“.⁸⁾ Иньший вірш Гушалевича п. з. „Плясы Бури съ вѣтромъ“,⁹⁾ писаний рівнож під сильним впливом описів

¹⁾ Зоря Галипка за рік 1849, ч. 38.

²⁾ Порівнай: Богданко „До Буга“ в часоп. „Новини“ за р. 1849, ч. 14 і „Єї пісня“ ч. 18.

³⁾ „Новини“, за р. 1849, ч. 19.

⁴⁾ „Пчола“ за р. 1849, ч. 3.

⁵⁾ „Пчола“ за р. 1849, ч. 16.

⁶⁾ Порівнай мою працю п. з. „Geneza poetycznych utworów Markijana Szaskiewicza“, Kraków, 1896 (видане Акад. Наук.) стр. 28—34 і мої замітки п. з. „Коли вперве проявив ся вплив „Кобзаря“ Т. Шевченка на руське письменство в Галичині“ („Руслан“ за рік 1897 ч. 50—53.)

⁷⁾ „Пчола“ за р. 1849, ч. 8.

⁸⁾ Порівнай моє видане творів Амврозія Метлинського (Львів 1899) п. з. „Думки і пісні“ стр. 37.

⁹⁾ „Пчола“ за р. 1849, ч. 12.

бурі в поетичних творах тогож самого автора, співака українських степів і могил, Амвросія Могили.¹⁾

І нема сумніву, що твори українських письменників мали би великий і користний вплив на дальший розвій наших літературних починів, на вироблене літературного смаку і стилю, на виобразоване літературної мови в літах 1848—60, колиб снх звязий не перервано, колиб не повіяло у нас холодним вітром, який визвав виправді реакцію, та всеж таки остаточно прибив живу думку, живе народне слово на цілий десяток літ, зломив на дусі не одну живу одиницю, і приніс з собою зневіру в будуччину нашого письменства.

II.

Хоть під дальший розвій нашого письменства покладено в р. 1848., за приміром Маркіяна Пашкевича, так ясні і розумні основи, хоть здавало ся, що язикове питане в галицькім письменстві вже остаточно порішене, мимо сего оно не сходило ще довгий час з дневного порядку і було предметом літературних спорів. Причиною сеї прояви було головно те, що майже кождий сучасний письменник мусів бороти ся з язиковими трудностями. Навіть сі, що одушевляли ся народною мовою, не знали її так, якби сего від них можна було домагати ся. Виховані в дома, по більшій части, серед розговорної, польської мови, в церкві серед церковно-славянщини а в школі серед німеччини, они мимоволі нераз вносили до своїх творів чужі слова зворота і стиль. Ще меньше знали народну мову всякі привагідні кореспонденти, люди безперечно щирі, які на перший поклик, що вивав руську інтелігенцію до праці, ставали в ряди, та містили свої помічаня, чи вістки про народний рух в „Зорі Галицькій“, в „Галичо-руськім Вѣстник у“ „та Вѣстнику“. В їх дописях аж роїть ся від всяких польонізмів, церковно-славянських слів та германізмів. Народна мова була хйба сею поволокою, що прикривала всякі чужі для народної мови слова і звороти. Не меньша трудність була з правописю, хоть „собор учених“ подав був вже певні правила. Кждий писав, як хотів і умів, а що ухвали „собору учених“ не всіх переконували, тож і на сю тему почали ся були від р. 1849 літературні спори, в яких однак більшу ролю відгривало питане язикове, чим правописне.

¹⁾ Метлинський: „Думки і пісні, „Гулянка“, „Смерть бандуриста“ і т. п.

Мабуть, чи не першою в сїм напрямі в руській публіцистиці від р. 1849 була стаття Лозинського, писана фонетикою (без ъ) п. а. „Уваги над правописом руским“. По гадці автора письмо повинно бути вірним образом живої мови. Етимольогії можна уживати однак в певних границях, щоби не затирати характеру нашої мови. Тому треба писати: вовк, довго, вівця, вѣд, а не волк, долго, овца, од. Коли навіть відкликуємо ся до етимольогії, то в першій ряді повинні ми звертати ся до етимольогії нашого власного наріччя, або до його коренїв, а не до коренїв чужих наріччій. Етимольогія з иньших наріччій, або не на своїм місці ужита, затирає характер язика, утрудняє писане і читане та помножує без потреби правила граматики. Фільольогії можуть виказувати, як перемінують ся букви, яка з якої повсталала, але правопись не повинна про се журити ся. Она малює бесїду прийнятими знаками і доперва там, де ясність сего вимагала би, звертає ся до етимольогії. З практичних рад на тему правописи, Лозинський подає отсі: треба уживити и, ѣ, а пропускати і, ы; належить викинути ъ; на звук ј треба мати окремий знак, або можна уживати також латинського j, бо в такім разі можна би обійти ся без кількох букв, як іа, іе, э, Ю, ю, й, а навіть без ь, бо се j можна би ужити в середній і на кінці слів, як знаку м'якченя: м'ясо, ковалj, ковалja; не яло ся також пропускати в у словах вѣн, вона, вѣвця, вовес, вѣтец, вѣтця, бо його вимовляє нарід, а „же Турчинки свои лица закривают, то могут до того і справедливыи причини мати; але чому бы мы правдивое лице нашего языка закривати мали, тоє не дастся ничим оправдати“; ген. plur. повинен кінчити ся на яв, ѣв, а не на бв, єв; препозициві вѣд, пѣд не яло ся писати після етимольогії (от, од, вѣд, пѣд); в instr. masc. треба писати: злодѣіом, краіом а не злодѣем, краем, яке Лозинському видавсь польонїзмом. Свої гадки подає Лозинський під суд учених та просить, щоби з його уваг задержати се, що добре, а відкинули те, що мильне, або лихе ¹⁾).

Цїлком незалежно від статі Лозинського прислав до редакції „Галич-руского Вѣстника“ Йос. Левницький свою промову, виголошену в Перемишли до богословів, в якій виказував неодноцільність правописи і подавав правила, як треба писати. Редакция заявила від себе, що порозумінє в справі правописи конечно і в сій цілі готова она містити, в міру місця, всякі замітки, які до неї на сю

¹⁾ »Школа« за рік 1849. Ч. 17.

тому наспіють ¹⁾). Заки однак напечатано промову Левницького, редактор „Галичо-руського Вѣстника“, Никола Устиянович подав від себе незвичайно цікаві замітки, в яких вказав, що правописне питанє у Русинів має далеко глибоше жерело, що тут не стільки розходить ся о правопис, скільки о мову, що хоть народна мова на цілій південній Русі однобарвна і однозвучна, то вже нині наші письменники розділили ся на чотири лави. Одні бажать бачити в письменстві мову староруську, мову стару, „убарвлену всякими цвѣтами просвѣщеного времени“, хоть она стала для народа мовою мало приступною і чужою. Другі домагають ся введена до письменства мови церковно-славянської, якої „обыльность, крѣвкость, цвѣтъ и краса“ звісні по цілій Европі, а яка крім сего є мовою церковного богослуженя на Русі, мовою сьвятою. А побіч сих мов є „ще еденъ близкій и зарѣвно небеспечный побратымъ для бесѣди малорусской т. е. письменный языкъ великорускій — російскій. Тотъ языкъ возникъ на крѣпкихъ пѣдвалинахъ языка руского. Всю красу и богатство нашихъ питомыхъ прапрадѣдовъ, выловили одною рукою Россіане для своей рѣчи, и операвши ся другою на церковныхъ скрижалахъ, поставили новый храмъ, красивый и величественный, который хотяя гейба своимъ назвати годѣ, алежѣ намъ отрѣкаться его безъ дѣла“. А поміж сими трема „стовпами красоты и богатства, стоитъ але ще маленькая, ядерная, ширококорѣнная билка а на ней розвиваєсь первая лѣторостка многоадѣйного щепу — наша просто народная бесѣда, днешная полевая цвѣтка братного побережа побратымчихъ рѣкъ Днѣстра и Днѣпра. Єсть она такъ наивно красивая, же придививши ся ей лицу и души годѣ ей не полюбити и годѣ залишити живое огнище и звернути свое око до далекихъ хотяя може красивихъ лучъ прадѣдного духа. Не давбымъ три яснїи зимы за едно мрачноє лѣто, каже поведѣвка и тои поведѣнки держитъ ся не одна теплои яры жаждная душа, и помевувши всѣ онї студенїя, далекии лучи, огрѣває ся при живомъ огнищи днешной народной ватры“. Тому такъ тяжко, каже Устиянович, погодити ся Русинам, хоть і в справі правописи і в справі мови порозуміне таке пожаданє ²⁾).

¹⁾ Галичо-рускій Вѣстникъ за рік 1849. ч. 58.

²⁾ »Галичо-рускій Вѣстникъ« за рік 1849. ч. 65. »Розговори«. Під сегою статією Устиянович не підписав ся, однак стиль, звороти і поетичність вказують виразно на те, що він її автором.

Вскорі після своїх заміток напечатав Устиянович статтю Йосифа Левицького п. з. „Уваги надъ образованьемъ языка Галицко-руского ѓтъ часу конституціи“. Уваги Левицького викликала стаття Р. з під Львова п. з. „Два вопросы жита Галицком Руси“ поміщена в журналі „Славянскіи централніи листы“¹⁾ за рік 1849 стр. 536—7, в якій Р. зазначив, що жива народна мова убога в відірвані понята, зіпсована польонїзмами, тому одиноким спасенем для нашого народа є мова літургічна. Хто хоче обстоювати за народною мовою, сей по гадці Р., може бути приготований, що „Ляхъ надъ Русею буде торжествувати“. З сими поглядами Р. з під Львова не погодився в цілости Йос. Левицький. Він вказав на те, що правила, яке установив „сбор учених“, щоби „такъ писати, якъ нарбдъ въ Галичинѣ говорить“, ніхто не держить ся. Крім того ніхто не може повеличати ся, що добре народною мовою говорить, або пише. Щоби вийти з сего лабіринту, Левицький хоче примирити гадку тих, що обстоюють за народною мовою з гадкою Р., який боронить церковно-славянщини і радить „тое утвержати що зъ духомъ народного языка руского сходить ся, а языкови церковному що до произведенія слбвъ не противить ся“ почім подає правописні помічання, де уживати ы та и; і, и, ѣ, ѓ а зверхъ того зазначає, що для означеня минулого часу треба писати: ходилъ а не ходивъ²⁾“.

Стаття Левицького не могла живому чоловікови припасти до вгодоби. Тому не дивно, що она стрїнула ся з протестом незвісного нам по імени чоловіка, який взявав сучасних Русинів:

„Образуюмо ього (руського народа) ьазик, але ьазик ього власний, рбдний, живий, а в короткбм часѣї стане вбн на рбвни з ьеншими просьвіченими народами... Не даймо сѣ в тбм збаламутити аны повагою старосьвіччини, аны лестними гадками польїтичними. Но кожного, шчо нам в писмї накинуги оусилуь ьакньколь-век ьеншиъ ьазик, ци то церковный, ци польскнь, або росьскнь, ци ьакньсь новий рускнь письменний оутворити хоче, за ворога просьвіченья нашого народа“. Автор накликає, щоби не пеувати, на взір рекрутів, народної мови чужими словами, почім виступає против Левицького, якого правописні правила вважає чужими для духа живої, руської мови і зацожиченими з церковно-славянської, або великоруської мови.³⁾

¹⁾ „Slawische Centralblätter“ Radacteur: Dr. I. P. Jordan (11. Juni 1849): „Die zwei Lebensfragen von Ruthenia“ R. bei Lemberg.

²⁾ Галичо-рускій Вѣстникъ за рік 1849. ч. 69, 70, 71.

³⁾ Галичо-рускій Вѣстникъ за рік 1849. „Розговоры“ ч. 77.

Против заміток Левицького виступив також Йосиф Лозинський, який завважав, що відкликувати ся в правописи на традицію годі, що коли Русинам розходить ся о просвіту, то в правописи треба держати ся устної бесіди народа, що письмо в образом мови, тому треба писати так, як нарід, зглядно більша часть його говорить. В дальшій части своїх помічань боронив Лозинський і уаргументовував ширше правописні правила, які подав був в попередній статті.¹⁾

Коли зберемо розібрані доси погляди про літературну мову в одну цілість, то справді побачимо вже на живих примірах три лаги письменників. Одні, (як Лозинський і незвісний нам по імені чоловік), обставали за народною мовою, другі (як Р. з під Львова), за мовою церковно-славянською, а Левицький рад був злучити живу народну мову з церковно-славянською, зглядно староруською. Та була ще й четверта лага, що пропагувала великоруську, літературну мову, а якої речником був Антоній Петрушевич, який роком ранше накликував Русинів до пошанованя народної мови в наведених нами творах. Гадки, які він в р. 1849 висловлював, були довгий час широкому загалови незвісні. Подав про них згадку в р. 1861., певно, не без відомости Петрушевича, Никола Устьянович в статті п. з. „Нѣсколько словъ... въ отвѣтъ на статью Г. Костецкого, обголошенную въ дневнику польскомъ Przegląd Powszechny подъ заглавіемъ Recenzya Zorji Galickiej na god 1860.“²⁾

На ідку статію Плятона Костецького, який закидував Дідицькому, що він, редагуючи „Зорю Галицкую яко альбомъ“ почеремінював мову присланих статей на „московську віру“, через що повів Русь простою дорогою до Калуги, підняв ся відповіди Устьянович, який зазначив, що не Дідицький був першим, що бажав бачити літературною мовою галицьких Русинів великоруську мову, що ся гадка значно вчаснійша, що вже р. 1849. при завязаню „Матиць“ піднесено питанє, в якій мові і в якій правописи мають виходити виданя „Матиці“, а іменно „чи въ нарѣчію простомъ и необрааованомъ, якимъ доси говорить народъ рускій въ обще, чи языкомъ образованымъ и литературою цвѣтущамъ, якимъ пише Росія, чи на послѣдокъ церковнымъ?“ Більша часть зібраних промовляла за мовою народною, яка живе ся в устах 15 мільонів народа. „На тоє, пише Устьянович, повсталъ Антоній Петрушевичъ

1) „Галичско-рускій Вѣстникъ за рік 1850 „Ще щось о правописи“. Ч. 4 і 5.

2) „Слово“ за рік 1861. Стаття поміщена в ч. 4—7.

и доказав достаточными доводами, що языкъ, котрымъ Москва пише, не есть языкомъ Москвы, але есть чистымъ, образованымъ, рускимъ языкомъ, що народного языка російского въ письмахъ николи не было и не есть, що языкъ народный цѣлкомъ розличае ся своею природою отъ письменного языка Москвы, що Русинъ говорящего Москаля совсѣмъ не розумѣе, а насупротивъ для необразованного Росіянина языкъ его письменный есть незрозумѣлымъ, и же тѣлько родовитый Русинъ безъ помочи граматическихъ наукъ и докладно читати и порозумѣти може. Доказавъ такожъ, що Петро В., желая получить сильнымъ огнемъ языка народы, ужилъ языкъ рускій до сей своей цѣли, же Москва отъ давна засиляе свою литературу производами своихъ мужей зъ надъ Днѣпра и Буга, и тѣмъ самымъ чѣмъ разъ ббльше языкъ письменный зъ наплыву Московщины и Болгарщины очищае, и же про тое Русины Галича, хотяй бы они взяли за подвалину до письменного языка народное свое нарѣчїе, въ дальшомъ образованью тогоже нарѣчїя, доконечно въ концѣ съ такъ званымъ російскимъ письменнымъ языкомъ стрѣтятся, понеже двѣ силы, подвизающіи ся отъ двохъ противныхъ сторонъ къ собѣ, доконечно колись съ собою столкнути ся мусять“.

Після сих слів Петрушевича, каже Устианович, почав ся горячий, языковий спір. Многі поперли Петрушевича, почім більшостию голосів рішено, що всі твори, призначені для народа, мають бути писані сею мовою, яка живе в устах народа, а твори висшої науки „въ языкѣ письменномъ, который мае начало своего развитія въ далекой минувшости, а который ошибочно чисто-російскимъ называютъ, — всѣяко остерѣгаючи ся всѣхъ оныхъ выражений и формъ, которыя суть исключительно московского происхожденья“.¹⁾

Так отже була після 1848. р. вже й четверта лава письменників, яка накликувала галицький нарід до языкового обединення з Великоросією, а на чолі її станув був Антоній Петрушевич. Які причини зложились на сю перемену в душі Петрушевича, про

¹⁾ «Слово» за рік 1861, ч. 6. Замітимо, що протів сих поглядів Петрушевича полемізував Василь Ільницький в рукописи, яка переходує ся в бібліотеці Наук. тов. ім. Шевченка. Ся рукопись вийде небавом друком в „Записках“ товариства п. а. „З літературної спадщини Вас. Ільницького, під редакцією Ів. Созанського.

се годї судити, так само, як не багато можемо сказати про проби об'єднання нашого письменства перед 1848. роком.¹⁾ Одно лише можемо напевно ствердити, що теорія і практика йдуть все окремими дорогами, бо хоть Петрушевич від р. 1849 почав писати „образованим праруським язиком“ і пише ним по нинішній день, то всеж таки не зійшов ся він доси „съ такъ званымъ російскимъ письменнымъ языкомъ“.

III.

З „Пчолы“ Гушалевича і „Галичо-русского Вѣстника“ Устияновича перенесли ся язикові спори в р. 1850 до „Зорі Галицкої“ і до віденського „Вѣстника“.

²⁾ Що такі проби були, се не підляжить сумнівови. Богато доказів на се понищено, як прим. листи Погодіна до галицьких письменників. Вперве був Погодін у Львові в р. 1835 і навязав тут зносини з ріжними напними людьми. Вдруге бавив він у Львові в р. 1839—40. Один з польських письменників, Генрик Богданський пише нам доволі подрбно про сей побут Погодіна у Львові і про його агітацію між Русинами: „Pogodin wynurzał księżom myśl moskwicenia Rusinów, lub raczej, jak się wugażał, przuwroczenia ich do pierwotnego stanu narodowości“. Погодін мав перед Русинами твердити, що Русини і Великороси є не лише одним і тим самим славянським племенем, але й народом, що разом були они під власттю Варягів, опісля в неволі азійських орд, яким Литва видерла західну Русь, почім она в XIV. в. злучила ся з Польщею. Східна, московська Русь скинула сама з себе азійське ярмо і не підлягала вже нікому, а західна оставала в польській неволі і все зігнала за злукою зі східною Русію, з якою злучила ся після п'ятивікової неволі. В справі мови мав толкувати Погодін, що Русь східна і західна до нападу Монголів не ріжнили ся в мові, говорили одним і тим самим язиком, про що свідчить однакова складня, прозодия, відміна дієслів та іменників; що східна Русь, перебувши довше в неволі азійських орд, в браку своєї власної виробленої літератури, прийняла багато з їх мови, а західна Русь з мови Литви і Польщі — та мимо сего обі мови зливають ся з собою; між ними нема границі, обі они майже однакі. А коли Західна Русь, яка все пригнетена, не може здобути ся на своє письменство, то нехай приймає готову, вироблену, східну мову та почне уживати гражданки. Західній Руси брак сил до отворення окремого організму і она мусить злити ся з Польщею або Москвою. Природний наклін повинен повести її до Москви, яка і так має величезне значіне політичне в Европі та Азії. Не тяжко буде також приєднати для Росії тих Славян, яких важе з Росією віра і староболгарська (церковно-славянська) мова“. Порівнай: Henryk Bogdanński „Ramiętnik“ (рукопись бібл. Осолінських ч. 3486) T. I. Moskiewskie knowania“ (картка 284—343). Наведені нами місця гляди картку 296 і дальші. Додамо, що Богданський полямізус з сими выводами Погодіна. Слідувало би перепечатати підлий сей уступ Богданського, та по змозі його провітрити. Про сей побут Погодіна говорить не багато Йосиф Краєвський в праці: „Tajne związki polityczne w Galicyi (1833—41) (Lwów 1903, стр. 88—9. Новий матеріал до прояснення сего питання зібрав др. Ляв. Свєнцицький головно по російських бібліотеках. Є се головно листи галицьких Русинів, писані перед 1848. р. до великоруських учених і діячів. Они мають вийти небавом в друку.

Серію спорів в „Зорі Галицкій“ почав був Яків Головацький статійкою п. з. „Дещо о дѣловѣмъ языцѣ у насъ на Руси“. Автор навів тут дві купецькі грамоти з першої половини 18. віку, виїняті з мійських книг в Снятині. В них бачить він мову чисту, народну, ясну, форму докладну. По його думці, обі грамоти могли би служити ще й нині взірцем для судового діловодства. Правопись в них рівнож одноцільна і лише незначними подробицями ріжнить ся від правописи, якої нині уживаємо. Як раз ся правопись дала Якову Головацькому нагоду, накинути ся на „гдетотрыхъ радикалѣвъ въ правописанію“, які ломлять собі голову над видуманем нової правописи, не зважаючи на те, що нею перервали би нитку, яка вяже нас з минувшиною, та не оглядаючись на етимольогію і анальоію других славянських мов і на давні пам'ятники языка. Сі радикали „пбделухують простолюдна въ своимъ рѣднѣмъ селѣ, и на тѣмъ лѣплятъ оутлу будови грамматики своего родимого за кутка, называючи его народнымъ та простують пбдля своего не завсѣгди правого слуху або мудрованя свободно растушу на широкѣмъ славянскѣмъ пни былннку руского языка, не зважаючи, що тим простованьемъ, обрѣзованьемъ, прешкаджають взростови народного руского языка“. Але крім сих „радикалѣвъ“ бачить ще Головацький других, які впадають в иньшу крайність і велять писати в минулім часі лѣ місто въ, якого грамоти уживають, де стрічаємо: признавъ, уживавъ, садивъ.¹⁾

Зачіпленнями „радикалами“ були з одної сторони Йос. Лозинський, з другої Йос. Левницький. Оба они не змовчали. Лозинський відповів в незвичайно розумній статві п. з. „Пересторога для перестережених“. Він зазначив, що правопись в нїякого народа не стоїть на місца, що она підпадає і підпадати буде чим раз то новим змінам. Давнійші руські твори не придержували ся народної мови, лаше ортографії церковних книг, а ся ортографія вже тоді не відповідала народній мові, тому і нині взірцем для нікого бути не може. Так, як тепер всі пишемо, давнійше не писано, отже нитка вже перервана і то з користію для языка, що покинув давні, старі, невідповідні йому форми. Так само не звязане наше теперішнє бутє з минувшиною, коли деякі наші письменники розріжняють от, бд, вѣд, — вѣн, он, — крав, брал і т. ц. Етимольогії в письмі ніхто не виключає; її треба уживати, але в певних границях, бо инакше затер би ся характер

¹⁾ „Зоря Галицка“ за рік 1850, ч. 17.

нашого наріччя. Етимології треба уживати в правописи для зрозуміння і прояснення мертвих букв, а не для затемнювання письма і фалшованя народної бесіди. Кождий нарід пише для себе, а не для анальоїї з другими славянськими мовами. „Та щож ми з того, же если напишу отъ, то мя Москаль лацѣйши зрозумѣ, коли мя мбѣ брат Русин не порозумѣ? Чи чтирнадцять мільонів народа має ся виречи самостоянною правописи для анальоїї с другими?“ Впрочім анальоїї з другими славянськими мовами є в практичнім ужитю часто без хісна. Давні твори нашого письменства цінні для нас під ріжними оглядами, але они не можуть для нас ставити правил правописи. Они доказують нам, як давнїше писано, але не можуть подавати вказівок, як тепер писати маємо. Давнїше не виказували они народної мови, то тепер не відповідають они ще більше потребі нашої мови. Хто хотїв би придержувати ся ортографії давних творів, сей відчував би, що тим способом „задав би насилів общѣй бесѣдѣ устнѣй“. Головацький на основі грамот доказав, що давнїше говорено въ місто лѣ, а хтож пізнає з давнїших, або теперїшних письм (от, од, ѡд), що нарід давно говорив і тепер говорить вѣд? Так отже лиха правопись не малює бесіди, але її фалшує. „Нехай никого не лудит слободно ростуча былинка руского языка на широким славянским пни, бо если ся давной ортографіи держати будемо, то нема для том былинки свободы и поступу; а если вона свого вѣдличія и характеру не оудержить, то на широким пни словянским совѣм щезне“. Лозинський не вірить також, щоби обрізуване, або простоване спияло зріст народної, руської мови. На його гадку, найбільший ворогом розвою народної мови є давна ортографія. Всі, що є за поступом, (радикали), чують потребу, держати ся народної мови, а реакціонери, яких засадою давність і привичка, ставлять найбільші перепони в правдивім поступі і в переведеню одноцільної правописи.¹⁾

Розумна в кождім слові, в кождій подробиці стаття Лозинського не успіла промовити до пересвѣдченя Йосифа Левницького. В дописи з Черемішля, уміщеній небавом в „Зорі Галицкій“, він поправив (?) вправді Головацького, що треба говорити „радикалість“ а не „радикаль“, але й додав, що пересторога Я. Головацького против поглядів Лозинського дуже справедлива, „но годѣ

¹⁾ „Зоря Галицка“ за рік 1850, ч. 20.

щобш шумныи оумы привела во ладъ — и того не можемо ся надѣяти“. За те боронив Левицький окінченя минулого часу на ль і заявив, що снятинський самоук зле підслухав і не читав авторів руських, які мали ліпший слух і в часї минулім лише ль чули.¹⁾

Дальша полеміка в сій справі почала сходити на фарсу. Появила ся допись з Перемишля, в якій анонімний автор пише, що було би ліпше, якби духовник семинарії, Йос. Левицький учив питомців практично, як мають проповідати, та й сам виступив з проповідію. „А сіе було бы по нашбмъ мнѣнію, ббльшою заслугою и тервальшу принесло бы му заслугу, нежели сварити ся по часописях, чи въ минувшбмъ часѣ буква в, чи л писати ся мав.“ В зловій примітці до сеї дописи додав ще автор такі слова: „Якъ иня почтенного сего мужа писати ся мав, не знаємо; ибо самъ почтенный сей мужъ правопись имени своего съ лѣтами перемишляе: в р. 1822 писавъ ся Левіцькій, в р. 1829 Левицькій, въ р. 1836 Лѣвицькій, а в р. 1838 и 1847 Лѣвицькій. Которая же правопись изъ сихъ всѣхъ есть злая, которая добра, а которая наилучша? Якъ протоѳ може Преподобный Отець Левицькій своего соименного упрекать, що підписати ся не умѣе, вгда самъ, хотя сочинитель трохъ грамматикъ рускихъ, съ именемъ своимъ рады дати си не може? Врачу исеѣли ся самъ!“²⁾

Ціла, згадана допись є, видимо, кривдячою іронією, на яку Левицький не заслужив. Він пробував на неї реагувати, але, як мені здає ся, і без потреби і без хісна. А що Йосиф Левицький на точці своїх язикових і правописних поглядів був упертим і що ніякі протявні аргументи не були в силі його пересвідчити, тож не дивниця, що й тут, по його гадці, мова літературна Русинів повинна основувати ся „на живыхъ формахъ народныхъ и выраженіяхъ біблійныхъ, или церковныхъ“, бо без „біблійныхъ выражений“ она мусіла би остати жаргономъ.³⁾

Так виглядала полеміка о правопись і мову в „Зорі Галицькій“ за рік 1850. Хоть поміж Я. Головацьким, Лозинським і Йос. Левицьким до пороуміня не прийшло, то всеж ствердити годять ся, що сама редакція, відступаючи місце сим літературним спорам,

¹⁾ Зоря Галицка за рік 1850, ч. 24.

²⁾ Зоря Галицка за рік 1850, ч. 25. Під дописею є підпис: „Єденъ имени многихъ“.

³⁾ Зоря Галицка за рік 1850, ч. 29 в статіі: „Отповѣдь на мнѣнія о языцѣ рускбмъ „едного именемъ многихъ““.

придержувала ся в поглядах на мову більше гадок Лозинського, чим двох других письменників, хоть мові „Зорі Галицкої“ в році 1850 можна би закинути багато так під оглядом чистоти як і одноцільности. Видно, що й „Зоря Галицка“ не могла оперти ся стремліно, проголошеному Ант. Петрушевичем та сій течії, що заволоділа віденським „Вѣстникомъ“. Всеж таки зазначити годить ся, що обстоючи за народною мовою, редакція „Зорі Галицкої“ пятаувала погляди віденського „Вѣстника“, який свою мову старав ся як найдальше відсунути від народної¹⁾, який здобував ся на цинізм, кажучи, що булоби „всѣмъ многотрудно и докучливо единымъ славоцерковнымъ языкомъ съ Богомъ, а другимъ рускимъ, може коломыйскимъ съ Русиномъ вѣдъ Сяна розправляти“.²⁾ І цілком справедливо відповідала на сю наругу над народною мовою редакція „Зорі Галицкої“, що „кто ся свого живого народного языка vyrѣкає, той заперечает свою розлучну народність и тому можна накинати якій инний языкъ, абы лишъ бувъ образованый, зрозумѣлый и живый“.³⁾ що „поки языка, поти народа: перемѣна, або загибель языка потягає перемѣну, або смертоносную гибель народа за собою“.⁴⁾ Дрожачи над тим, щоби не винародовлювало ся руське духовенство) „Зоря Галицка“ виступає против богословів львівської духовної семінарії, які придержували ся в розговорах польської мови,⁵⁾ а щоби піддержати настрій серед публики, печатає глибоко-патріотичні статії в роді „Молода Русь“ (Николи Устияновича), в яких звеличане давне і найновіше культурне жите Русь.⁶⁾ В тім самім напрямі йшла „Зоря Галицка“ ще й до половини 1851. Она вказувала на значіне матері в патріотичнім вихованю дѣтій,⁷⁾ на конеч-

1) Порівнай цитовану нами статію Лозинського (Зоря Галицка за р. 1850, ч. 20) і допися Л... „зъ пѣль Галича“ (ч. 28.).

2) Порівнай віденський „Вѣстникъ“ за р. 1850, ч. 58 допись „зъ Мостищъ“.

3) В статії „О именахъ грамматикальныхъ“, Зоря Галицка за рік 1850, ч. 63.

4) Зоря Галицка за рік 1850, ч. 67—9.

5) Зоря Галицка за рік 1850, ч. 104 в дописи К. М. „Изъ Станиславского“. Не конче дотепний протест против сеї дописи підніс „Одинъ именемъ всѣхъ“ в „Зорі Галицкій“ за рік 1851, ч. 2 в статійці п. з. „Зъ сѣменища“.

6) Зоря Галицка за р. 1850, ч. 81—82, 86—8.

7) Зоря Галицка за рік 1851, ч. 17 і 18 в статії „О нѣжномъ полу и о влѣянїю его на народность нашу“.

ність пошанованя народної мови в щоденнім житю,¹⁾ та звеличувала минувшину України і її героїв.²⁾ В половині червня доперва бачимо в поглядах редакції рішучий зворот, про який будемо говорити в дальшій главі. Він був би для нас неясним і незрозумілим, колиб ми не обговорили і не вияснили вперед стремлінь, які проявили ся в віденським „Вѣстнику“ за рік 1850, 1851 і 1852.

В лютім 1850 року перестав з 16 числом виходити у Львові „Галичо-руській Вѣстникъ“ а редакцію перенесено до Відня, де на його місце почав виходити „Вѣстникъ“. З редакції уступив Никола Устиянович а остали в ній Иван Головацький і Богдан Дідицький. Перший з них стає відвічальним редактором. З уступленем Николи Устияновича починає в „Вѣстнику“ затиратись чим раз більше напрям прихильний для народної мови.

Вправді редакція зивала до „пошановку, любви і плеканя“ народної мови, бо только тогды, если ся народъ може розвивати и воспитовати на народной подставѣ, може онъ дойти до полного понятія свого званія, своей внутренней вартости, своихъ благородныхъ силъ“,³⁾ а дописователъ з Львова радував ся, що питомці ргоргію motu складали іспити в руській мові,⁴⁾ вправді Духнович накликував з Пряшова, щоби розпросторювати народну літературу⁵⁾ і одушевляв ся „карпато- или бескидо-русской мовой“,⁶⁾ а В. Зборовський (Ю. Вислобоцький) радив, щоби науку руської мови поченати вже в дома,⁷⁾ вправді незвісний дописователъ з Відня ентузіамамував ся народною мовою, її звучностію і красою в порівнаню з великоруською,⁸⁾ то всеж таки напрям редакції був для народної мови наскрізь ворожий, а коли она містила наведені нами голоси, то відай тому, що деякі з них обертали ся в загальниках,

¹⁾ Гадка до „Гадки о рускомъ языкѣ“ Северина Шеховича: „Зоря Галицка“ за рік 1851, ч. 20. Гляди також допись „Зъ Галича“ підпис Е... Л... (ч. 24.)

²⁾ Нещасливо вибрала сим разом редакція героем Павла Наливайка, якому присвятила „Думу“, а який хіба героем ніколи не був. Зор. Гал. за р. 1851, ч. 24.

³⁾ Вѣстникъ за рік 1850, ч. 4. в статійці п. з. „Отечественный языкъ“.

⁴⁾ Вѣстникъ за рік 1850, ч. 10.

⁵⁾ Вѣстникъ за рік 1850, ч. 14.

⁶⁾ Вѣстникъ за рік 1850, ч. 29 „О словесномъ Русинновъ совокупленіи“.

⁷⁾ Вѣстникъ за рік 1850, ч. 22 в статійці „Шо намъ потреба“. Порівнай також его накликуваня до любви народної мови в вступній статіі „Вѣстника“ (ч. 108 і 130).

⁸⁾ Вѣстникъ за рік 1850, ч. 30.

та були неясні,¹⁾ або й тому, щоби не зражувати прихильників народної мови і не викликувати надто великої реакції, або вкінці тому, що понад Головацьким, як редактором, мали надзир і котролю Вислобоцький та Константинович. Містячи повисші голоси, редакція йшла рівночасно у впрост противнім напрямі. Вже в першім числі „Вѣстника“ стрічаємо допись з Долини, сфабриковану, імовірно, в редакції Іваном Головацьким,²⁾ в якій поміж иньшим читаємо: „При томъ было бы нашимъ желаніемъ, дабы мова наша чемъ разъ большою оглады набирала, дабы всѣ нарѣчія рускія, то есть: галицке, угорске и буковиньске на взглядъ были. Для того сужу, дабы мѣсто бути — быти, мѣсто що — что, якъ оугорскія Русины мовлять, писати. Но сіе все оставляемъ вашему розсужденію.“³⁾ Духнович з Пряшева, який рад був бачити свою „карпато- или бескидо русскую“ мову літературною всіх Русинів, радить, щоби Русини в мові взаімно собі уступали: „Мы, хотяй цѣла наша епархія лемъ употребляеть, однакожь подвержемся большой части, и послѣ сему лишь, лише писати будемо: но мѣсто галицкаго що, бути останемся съ нашимъ что, быти, которое намъ и разпространнѣйшее и по благозвучію пріемнѣйшее видится быти; такжеже и всѣ молимъ, чтобъ и вы сколько уступили, и естли не больше, хотяй едно що и бути перемѣнили, якъ тое уже въ 1 числѣ Вѣстника и сами Галичане желали.“⁴⁾ В одній з пізнійших дописий зазначає Духнович своє становиско яснїйше, коли каже: а миѣнїе наше такое, что народный нашъ языкъ въ союзѣ съ библическимъ, или церковно-славянскимъ языкомъ есть; мы желаемъ къ нему приблизити, и нашу народность на

¹⁾ Навіть прихильник народної мови Вас. Зборовський, коли його в „Зорі Галицій“ зачіплено за ввѣдження чужих слів до перекладу правничої термінології („Зоря Галицка“ за рік 1850, ч. 29 в наведеній нами дописі з під Галича, відповів дуже наївними аргументами, або дайкою, в роді „училъ хтось Марціана...“ (Порівнай: „Отповѣдь господину Л... з підъ Галича“ и „Переводчики вѣденскіи,“ Вѣстникъ за рік 1850, ч. 25—7.

²⁾ На се вказували би слова самого Ів. Головацького, який пише до брата Якова, що його вороги (Вислобоцький і другі) „эти самые псы не помнятъ, что они сами мѣ съ начала преградили дорогу, что мѣ запрещено было отъ надзирательства (Вислобоцького і Константиновича) никакихъ не писать вводительныхъ статей для Вѣстника, такъ что часто принужденъ былъ подъ чужимъ знаменіемъ выдумывать корреспонденціи, чтобы только подкрасти ся когда нибудь. Порівнай лист ч. 6, стр. 10—11.

³⁾ „Вѣстникъ“ за рік 1850, ч. 1.

⁴⁾ „Вѣстникъ“ за рік 1850, ч. 35, в дописі з Пряшова.

немъ образовати: прото доколѣ така распря въ одномъ племені будетъ, доколѣ помянуты братія не наклонятся къ святому языку народнаго источнику, но оупоромъ отдаляти ся будутъ, любезную нашу народность раздирающе и оскорбляюще, то истинно разидутся Русины, якъ столба Вавилонскаго строители себе неразумѣвшѣ.¹⁾ Тою самою дорогою, що Духнович, радили також йти иньші люди, спеціально угорські Русини, що запоруку літературного розвою Русин бачили в „языцѣ библическомъ и церковной правописи,²⁾ якими они силкували ся писати, даючи нам справді відстрашаючі приміри, як писати не яло ся.³⁾

Против сих стремлѣнь почала ся реакція. Речником її став в р. 1850 парох Вербиці, Теодор Лисяк⁴⁾, якого статтям і полеміці ними викликаній ближе приглянемо ся.

Пересилаючи передилату на „Вѣстникъ“, Лисяк зазначує, що багато стремлѣнь „Вѣстника“ не приносять такого пожитку, якби можна було надѣяти ся. Виною тут „наша старенька бабуся, мова староруска (старословенска)“, якою деякі дописователі до Русинів нераз на вітер промовляють. Славна она вправді, але за мало жива, за старенька, за поважна і за холодна, а кождий радше горне ся до молодшої, до своєї рідної, і зі ві всіх найкрасої матери. Староруську мову освѣчений Русин повинен знати, але з живим народом треба говорити живою мовою і в живій мові подавати йому книжки до науки. Хто нарид любить, з народом живе, той піде разом з народом. „До якогось народа промовляєть честный дописователь, коли кажетъ: иже быша, быхомъ и пр.? Такого народа, кромѣ кблька сотъ ученыхъ нема ани въ Галичинѣ, ани въ Уграхъ, ани на Украинѣ, ани на сѣвѣтѣ, ани го розумѣють.“ Руська мова не убога в слова, але в людей, які би

¹⁾ „Вѣстникъ“ за рік 1850, ч. 62 в дописи з Пришова.

²⁾ „Вѣстникъ“ за рік 1850, ч. 38 в дописи Паноніянина (Юдя) з Унгвара: порівнай також допись з Земплина (ч. 116). З Галичан накликували йти тою самою дорогою автор згаданої вже нами дописи „зъ Мостишъ“ (ч. 58) і Евстафій з Ильника ч. 36.

³⁾ Визначають са головно в сѣм напрямі „Паноніянинъ“ з Унгвара, та корреспонденти з Земплина, Токая, Лябора, яких мова місяцями була цілком незрозумілою.

⁴⁾ Теодор Лисяк писав також статі під анонімом „Богдана изъ надѣ Солокія“ (Порівнай: Иванъ Ем. Левицкій: „Библиографія“ I, стр. 146. Він умер парохом в Долшневѣ під Белзом в 83 р. житя. Похорони відбули ся дня 2. мая 1900 р. Отець його, Теодор був міщанином в Угнові і умер дня 4. жовтня 1870 р. Сі життєписні вісти подав мені ласкаво д. Ів. Ем. Левицкій.

її знали. На упертого ліку нема. Хто уприся говорити незрозуміло для народа, сего ніхто не пересвідчить, але незрозуміла мова виплекає чимало відступників від народа, які на всі сторони будуть утікати, або тихо, без праці, дома сидіти. Коли автор в чім небудь помиляв ся, то просить редакцію о прощень, бо з него „простый хлѣборобецъ, который не оумѣетъ больше ничего, якъ свой народъ любити и радъ бы ему неба прихилити.“¹⁾

Редактор „Вѣстника“ Іван Головацький²⁾ помістив вправді сю статію Лисяка, але від себе подав таку дописку. Він шанує гадку дописователя і тому містить статію, але коли нині в деяких сторонах ледви руський дух прозябає, коли нині, „як хто уміє так піє“, — то основою нашого образования повинна бути „наша бабуся старословенска“, що через цілі віки стояла на сторожи нашої народности „непорочною, вѣчно цвѣтущей дѣвицею“. Она „сѣдая баба“ була для нас покровом до сеї пори, она нехай буде взором, жерелом і свѣтилом для нашого ровною в будуччині. А що „Вѣстникъ“ призначений також для тих Русинів, що стратили багато зі своєї мови, а прийняли не одно зі словацької, мадярської, польської і румунської, тому найде читач у „Вѣстнику“ не „только старославизмы, но и твердыя полонисмы, неуклюжи словякисмы, высокопарны латинисмы, а може и мадярисмы, румунисмы, германисмы...“, ибо до насъ имѣетъ равное право Русинъ съ надъ Попрада, съ подъ Татеръ и Бескида, зъ надъ Лаборца, Тисы, Прута, Днѣстра, Буга, Сяна...“ Колиж доси не мають Русини своєї, виобразованої словесности, то осередком їх мусить бути мова церковно-славянська, на якій править ся богослужена. „Сего ради и Вѣстнику нашему и всякой часописи подобаетъ еще на долгое время быти разнообразнымъ зеркаломъ и средствомъ всѣхъ, если хочеть служити соединенію всѣхъ.“

Хоть Лисяк зазначував, що з него „простый хлѣборобецъ“, який не вміє нічого більше, як свій нарід любити і радби йому неба прихилити“, — то всеж годі йому не признати доволі значної освіти, спеціально читаня в творах українських письменників, спорої мірки простого, практичного розуму, та меньшої відваги в висловлюваню своїх поглядів. Не оглядаючи ся на се, чи они

¹⁾ „Вѣстникъ“ за рік 1850, ч. 107.

²⁾ Під допискою нема вправді підпису Ів. Головацького, лише „Редакція“, але не підляжить сумнівови, що і ся дописка і иньші, спеціально до статей Теофана Глинського, вийшли зпід його пера, на що він сам вказує. (Пор. Лист ч. 11. стр. 18).

кому небудь подобають ся, чи ні, він висказує їх отверто, перестереігаючи прихильників мертвої мови перед індеферентизмом, який она за собою повести мусить.

Але погляди Лисяка не переконували Івана Головацького. Нехай кождий пише, як уміє, нехай уживає слів чужих до вподоби, лише нехай сторонить від живої мови, яка не виобразована, а тим самим, по гадці Головацького, літературною стати не може. Скільки любови, сердечного тепла для народної мови в дописи Лисяка, стільки зневіри в її будуччину в замітці Ів. Головацького.

До помочи в полеміці против Лисяка приспів небавом з Угорщини, Никола Нодь. Сим разом відповів він під своїм повним іменем, а не під анонімом „Паноніянинъ“. Він ставув на тім самім становищу, що Ів. Головацький. На його гадку, в народній мові письменство розвинути ся не може. Колиб письменники почали уживати таких слів, як уживає нарід, в роді: гордѣвъ — бочка, фейса — сокира, аршѣвъ — рыль, гордовкѣтеля — возомотуза, чудофаїдивъ — дерево і т. п., то їх ніхто не зрозумівби. Навіть до народа, в часі проповіді, треба промовляти мовою простою, але украшеною словами „литургического языка“. Мова церковно-славянська повинна стати літературною мовою Русинів, „а зачавше съ Богомъ разъ и выше нею писати, а потому, по возможности, да что во стишки связати, не токмо пріймеме быша, быхомъ, всьо, зду, здѣсь, но еще и за содержанное намъ мягеньке, но тымъ май хорошеньке двойственное число бабуся старенькія ручку поцѣлуеме!“¹⁾

Відповіді Головацького і Нодя не зраили Лисяка. Пересвідчений в ідейність справи, яку заступав, він поновно взяв за перо і в дописах з Вербиці ширше вяснював і уаргументовував свої погляди. Він зазначив, що не думав нікому доскулювати своїми попередніми увагами. Його наміром було, прислужити ся „общому благу нашей чудесной, солодкой, а теперь выробляющей ся мовы“. Склонювали його до сього кроку: голос цілого округа, в яким автор живе; установка „собору ученых“, що „маємо ся тримати того языка, якимъ нашъ народъ говоритъ, а что всюда, або наибольшей части отъ него уживане, має быти правиломъ“; розправа Якова Головацького о южно-руськім язиці, в якій сей учений взивав, щоби „писати такъ, як народъ говоритъ“, щоби не „закручо-

¹⁾ Вѣстникъ за рік 1851, ч. 113—14 в статі: „Что маємо ожидать отъ нашего Вѣстника?“

вати его въ чужи мреї, ни накладати чужи дыбы“; думка одного німецького ученого, що не одна глибока гадка і правда не добивають ся свої діли лише тому, що мало людей її боронить; а вкінці простий господарський досвід, який велить не сіяти старим зерном, бо оно не зійде, лише новим, або змішаним зі старим, бо тоді молоде і старому додає сили. Як до засіваної пшениці годї примішувати инше зерно, так і нам треба оминати всякі чужі слова, в роді фейс, та инших, наведених Нодем, які „наш бѣднѣй братъ въ потребѣ пожичилъ“ і які, скоро, лише свої вислови найде, з подякою зверне. Так само треба звертати ся за помочию „до бабусь“ лише в крайній потребі. Як треба писати, на се вказали нам перші галицькі письменники в недавних літах нашого відродженя та письменники з України, Котляревський, Квітка-Основяненко і Шевченко. Читаючи, ми розуміємо їх, ми плачемо і сьміємо ся враз з ними, бо „руським голосом можна багато зробити, бо лише жива мова, в старинних памятниках перехована, нашими ученими уживана, а над все нам милійша може всіх в одно злучити“.¹⁾

Та і до сеї дописи додав Ів. Головацький від себе цілий ряд приписок, які в разячим контрастом до слів Лисяка. Він зазначає, що на руську мову чужі дьби „давно наложени въѣли ся въ живое тѣло и тяжело насъ давятъ и годѣ такъ скоро освободити ся отъ нихъ. Время, трудъ и ржа переѣсть найтвердѣйшу крицю“; що двійне, церковно-славянське число уживане також в живій мові: обѣ, руцѣ, нозѣ (хоть сего Лисяк не перечив), що Русини дуже голодні на вислови в мові і про те мусять звертати ся до церковно-славянської „бабусь“, бо жене їх до сего часта і велика потреба. Але найцікавіший аргумент подав Головацький на кінци, пишучи: „Впрочемъ относимо ся на рѣшеніе ученой славянской комисіи (въ Вѣднѣ р. 1846) подтвержденое министерствомъ просвѣщенія: „дабы наши русскіи учителя и молодежь русска складали испьты изъ церковнаго языка во обще, и зъ старорусскаго (Несторовой лѣтописи и Слова о полку Игоревѣ) въ особенности.“ На что? На дармо учити ся не кажутъ и мы на дармо не учиме ся: но ради пользования въ образованіи народнаго языка. — Рѣшеніе министерское есть намъ законъ и путеводитель — и да будетъ всѣмъ!!!“ Щоби ще більше стероризувати сьвящеників, прихильників народної мови, Ів. Головацький закінчив свою дописку сими словами: „Наконецъ звер-

¹⁾ Вѣстникъ за рік 1850, ч. 128, 130 і 131.

таємъ вниманіє ч. читателєй на Архіерейское окружное посланіє нашего возлюбленнаго Митрополита и Примаса Кирьъ Михаила, дня 1⁰/₃₀ ноемврія 1850, котораго драгоцѣнныя слова превосходно толкують и о народности нашей и о вѣрѣ святой и о взаимномъ ихъ отношеніи. Зоря Галицка въ 101 числѣ прекрасно воспользовала ся словами преосвященнаго Архипастира. ¹⁾

Та аргументи Ів. Головацького, в яких він лякав сторонників народної мови то рішеннями міністерства, то посланем митрополита не нашли в них послуху.

Не стероризувала Лисяка нова статія „Зъ Жолковського округа“, писана яквись Г. П., в якій сей доказував, що сам Лисяк не пише так, як нарид часто хибно говорить: она ходивъ, она говоривъ“, причім Г. П. запитував: „Най намъ сам честный дописыватель (Лисяк) скаже: ци наша мова письменна мае быти мовою простого люду, и завсе на одномъ степені зостати? ци пишуци выплеканою и ему зрозумѣлою мовою той людъ простой поднести на высшій степенъ вѣдомости и просвѣщенія: бо если мовою лише простого народа и токмо въ тѣсномъ крузѣ повятій его будемъ писати, нигды не заробимо собѣ на право просвѣщенного народа“. Автор, Г. П. замічає вправді, що „собор учених“ ухвалив держати ся народної мови, але й додає, що „собор“ поручив рѣвночасно, придержувати ся в письмі етимології, як се й инші народи роблять. Котляревський, Основяненко вказали вправді, що руська мова чудова, але й они зірвали не один цвѣт на старославянській ниві. І наші, галицькі соловії тулять рівнож славянську „бабусю“ до горячого свого серця.²⁾

На статію „зъ Жолковського округа“ Лисяк аразу не відповідав, колиж редакція „Вѣстника“ запросила його в р. 1851 до співробітництва, він заявив, що й сам буде дописувати і других до сего заохочувати, але від себе просить редакцію, щоби уживала сеї мови, якою нарид в Галичині говорить. Для 800 тисяч угорських Русинів не яло ся лишати без помочи значно більшого числа галицьких Русинів. Не нам до них, але угорським Русинам належало би зближати ся до нас! „Нас може спасти лише народна мова“, писав Лисяк і в сій мові післав свою статію в відповідь авторови „зъ Жолковського округа“. Редакція, писав Лисяк, нехай не жалує плетенци, коли статія його на се заслугує.³⁾

¹⁾ Вѣстникъ за рік 1850, ч. 131. Маю досить цевну вістку, що автором сего посланя був не митроп. Левицький, а Антоній Петрушевич.

²⁾ Вѣстникъ за рік 1851, ч. 13.

³⁾ Вѣстникъ за рік 1851, ч. 40.

В відповіді своїй зазначає Лисяк, що він не виключав „старенькою нашої бабусь“, але й не був і не є за виключним уживанням церковно-славянської мови в руській письменстві, ані за тими новосипаними греблями, с. в. мішанинами, якими деякі дописователі кормлять руську публіку. Подібних форм, як „она ходивъ, она говоривъ“ нарід не уживав. Коли однак маємо на цілі, освідомлювати наш нарід, то можемо вчинити се лише народною мовою, тим більше, що нарічній у неї не багато. Початок в сїм напрямі зроблено вже дуже гарний. „Вже заговорила и заспівала золотая Украина, залобедѣли жалостливіи Галича птахи, а но всѣ своїми прекрасними рускими голосами; и ктожь чистого русского сердца, оузрѣвши въ нхъ свою родну, розпростираючуса жизнь, почувши свое родне слово, будетъ еще стоялъ съ зимныи чувствомъ и ихъ не арозумѣеть? За тое и простый народъ читаетъ, што можетъ, читаетъ ихъ сердцемъ, душею и слезами щастья, заплакавши, ними ся тѣшитъ и ползуеть. Вгляньмо токмо въ большіи и дробнѣйшіи пламенистыхъ надѣвпровескихъ сыновъ сочиненія, яко Котляревского, Квѣтки, Могили, Шевченка, Падуры, Гребенки, Галки, Артимовского, Кулиша, Чужбинского, Писаревского, Кореницкого, Забѣлы, Шереперы, Боровиковского, Тартавицкого и др. и сровнаймо ихъ бесѣду съ нашего Галицкого народа и его днешнихъ свѣтилъ мовою, что мимо волѣ воскликнемо: „то есть нашъ языкъ, языкъ рускій, мова живюща въ устахъ и сердцу русского народа“. На чтожь про тое, гадаємо, вишов мовы, коли онъ свою живу маеть, нею ся порозумѣваетъ, на чтожь надто совсѣмъ старославенску, або и русску, но въ дивніи формы повывливану оупотребляти?“ Кажуть деякі учені, замічає Лисяк, що церковна мова зближить нас до Славян, бо она лучить нас в церкві. Але нї один Славянин не пожертвує з любови для нас своєї рідної мови. Так і Русинам робити. Не цурати ся церковно-славянщини, але держати ся рідної мови, коли хочемо, щоби нас розуміли наш нарід і наше жіноцтво. Письменною може бути лише мова простого люду, яка не буде все стояти на низькій степені, бо нарід не сірий камінь, але живий достоїнством чоловіка, живий мільоновою душею і життям своїх потомків. Коли є який недостаток висловів в нашій мові, то не з бідноти мови, але з браку звязий поміж Русинами. Мова церковно-славянська не стане нашою письменною мовою, бо она для нас чужа, она не наша, не питома. Лише живою, народною мовою заробимо собі на назву просвѣченого народа, бо „южно-русській живющій языкъ есть живою душею южно-русского народа! Душа въ своей токмо силѣ при помочи выстой и людской просвѣщается.“

За „Розправою“ Якова Головацького наводить Лисяк слова Даля-Дуганського, що одушевляв ся красою руської мови, а против замітів, що „Німці „інакше говорять а інакше пишуть“ зазначає, що Німці майже в кождім селі мають иньшу мову, тому для порозуміня коначною в них одна письменна мова, а тимчасом у Русинів мова одноцільна з маленькими відмінами в піднаріччях та виговорі. Він покликуює ся на слова промови проф. дра Яновського, проголошеної на „Соборі учених“ в р. 1850. „Оумъ обьявляється мовою; безъумніи же звѣри и мовы не мають. Для того языкъ, який въ пониженіи оутримовати, значить то оумъ народа, который тымъ языкомъ говоритъ, въ темнотѣ оудержовати, значить то съ браминскою душею индійскіи касты творити, и такъ однимъ въ божественномъ оумѣ оудѣлъ призволяти, а другимъ отмовляти. Кто народъ просвѣщати хочеть, той оумъ народа розвивати долженъ. А коли оумъ языкомъ народа явится, народный языкъ подставою, средствомъ, органомъ просвѣщенія въ глубинѣ сердца розкорененого стати ся повиненъ“. В римській конігреації *de propaganda fide*, додає Лисяк, учать богословів всіх мов, щоби они ширили віру між ріжними народами в їх рідній мові. Англія перекладає на всі мови сьвяте письмо. Тому й Русини повинні розвивати ум свого народа мовою живою, не виключаючи при тім ані своіх, старинних пам'ятників, ані своєї історії, ані церковно-славянських творів, бо в кождім з тих жерел найде ся щось нашого. Обовязком Русинів є, плекати свою рідну мову, для якої крил. Ів. Могильницький писав граматяку і про яку з таким одушевленем висказував ся Яков Головацький.¹⁾

Статтю Лисяка напечатав Ів. Головацький без окличників та питайників, як се чинив з попередними і лише на кінці додав замітку, яка в очах несвідомих людей мусіла остаточно збити всі його виводи. Головацький замітив, що кождий читач винесе з письма Лисяка таке вражінє, що він обстоює за потребою „книжного, образованного языка“, а тим самим сам опрокидує всі свої погляди на народну мову, як на літературну.

Побіч Лисяка виступив в обороні народної мови член „собору учених“ з р. 1848 Теофан Глинський,²⁾ парох з Городниці,

¹⁾ Вѣтникъ за рік 1851, ч. 41—44.

²⁾ Теофан Глинський уродив ся в р. 1806, висвятив ся в р. 1829 а умер дня 17. в. ст. цвѣтня 1893 р. в 83 році жытя а 64 сьвященства в Городниці. (Некрологи

городенського деканата. Був се один з рідких людей, що від перших хвиль пробудження нашого народного життя аж до останних хвиль свого життя був рішучим сторонником не лише народної мови, але і фонетичної правописи.¹⁾ На „соборі учених“ вписав ся він до секції богословської та шкільної. Він не прибув на собор з порожніми руками, але з широким рефератом про народну мову, якого однак не відчитав. Можна здогадувати ся, що його до сего не допущено, щоби не дражити сторонників церковно-славянщини і етимологічної правописи, які своє негодоване зазначували на „соборі“ віршованими пасквілями²⁾ та котячою музикою, устроєною перед дверима комнат в духовній семинарії, в яких замешкували сторонники фонетики, Устиянович, Мох, Головацький і Глинський.³⁾ Коли розгоріла ся боротьба між Лисяком а Іваном Головацьким, Глинський не змовчав, а покликуючи ся на заяву Ів. Головацького, уміщену в приписці до Статії Лисяка (ч. 107 „Вѣстника“ за рік 1850), що „Вѣстникъ“ буде ріжнообразним в мові, зажадав щоби поміж ріжними образами ріжних нарічій, галицькі Русини могли оглядати також „образъ нашов, галицко-руссковъ мовы“. Тоді могли би галицькі Русини тим смілійше посилати свої дописи „не будучи въ обавѣ, абы наша рѣдна зъ него выключена, а мы черезъ тое отъ образования вполного языка отдалеными зостали.“ Богато людей відсувало ся від співробітництва у „Вѣстнику“, бо не уміючи по церковному писати, они не хотіли виставляти себе на сміх. Деякі з них говорять, що волять по польськи, або по німецьки, як по церковному писати. З Угорської Руси мав „Вѣстникъ“ більше дописувателів як з Галичини тому, бо їх наріччє уміщувано в „Вѣстнику“ в цілій його природі, а натомість галицьких форм — бути, бувъ, мавъ, повный, вѣдъ, се і т. п. навіть в 1. числі не можна було стрінути. Змалярщених, змазурених, зісловачених Русинів не наверне до народности мова мертва, церковна, але жива, народна.

Його помістили „Дѣло“ за рік 1893, ч. 76, „Галичанинъ“ за рік 1893, ч. 75, „Зоря“ за рік 1893, ч. 8, ст. 164, „Правда“ за рік 1893, Т. XVII, стр. 232. Він був членом „Просвіти“, для якої писав брошуру, (Пор. „Дѣло“ за рік 1883, ч. 8) і Наукового тов. ім. Шевченка (Пор. „Дѣло“ за рік 1893, ч. 94 в звіті наукового тов. ім. Шевченка). Про його ювілей напечатало вістку „Слово“ за рік 1879, ч. 30.) Всі ті дані подав мені ласкаво д. Ів. Ем. Левицький.

¹⁾ Порівнай його статню, підписану буквами Т. Г. а поміщену в „Правді“ за рік 1888, жовтень, під заг. „З Городниці“, стр. 47—9.

²⁾ Їх напечатав Йосиф Левицький в статії „О галицко-русскомъ языкѣ“, поміщеній у „Вѣстнику“ за рік 1851, ч. 64.

³⁾ „Правда“ за жовтень 1888, гляди стр. 48 (у згаданій статії Глинського.)

Живої мови навчить ся кождий, старий і молодий, без школи, від сусіда, а церковної лише в школі і то протягом довшого часу. І тому, кінчить Глинський, „наше желаніє на томъ ограничає ся, абысте попрі цвѣты и квѣтки на поляхъ староцерковной и оугорскои русскои словесности краснѣючи, и наши на поляхъ Галича ростучи хоть може не такъ удатни и пахнучи, але памъ надъ всѣ милѣйши мѣстиди, абысмо такъ увѣрени zostали, же и насъ за Русиновъ почитуете, котри всполне съ другими (соединеными силами) де образованія мовы русскои по своимъ силамъ причиняти ся повинны.“¹⁾

Припертий до стїни своїми власними словами, Іван Головацький викрутив ся допискою, в якій зазначив, що редакция „Вѣстника“ не накидує нікому ані нарїчя, ані способу вислову, а коли що поправить, то лише ради загальної прийнятої граматики. Галицької форми бувъ і гуцульської ві (місто вы) редакция не уживає, бо була би зневолева писати такъж угорське бовъ і ву, що було би противне правилам „общеславянскои (?) грамматики“. Дописий з Угорщини має „Вѣстникъ“ більше, бо там люди ревійші для народної справи. Покликуючись на те, що „Вѣстникъ“ містив статіі в обороні народної мови, зазначає Головацький, що як щиро любить редакция свій нарід і свою мову, так само цїнить „церковное слово“, від якого нарід відчужитись не повинен, „поки есть Русиномъ“.

Не помогли накликування Головацького, щоби форми: був, бути, від, дав, сьє, и мнѣ, від, під, кінъ не перемінювано на церковно-славянські, Іван Головацький обставав при своїм, що сего вимагає граматика, а коли Глинський покликував ся на авторитет Шафаріка, який форми кінъ, повний вважав спеціально руськими, Головацький відповів, що помічяня Шафаріка та иньших учених часто безосновні (?) і що примінити ся до них в правописи тяжко.²⁾ А що Глинський прислав свою допись до „Вѣстника“ в фонетичній правописи, то накіннув ся на него не лише сам Головацький, але також Йосиф Левицький, який осудив фонетику, але в погляді на мову згодив ся з выводами Лисяка, зазначаючи, що „трудно намъ со всемъ и всюди за бабусею лѣзти.“³⁾

¹⁾ „Вѣстникъ“ за рік 1851, ч. 8. в дописи Т. Г. з Городниці.

²⁾ „Вѣстникъ“ за рік 1851, ч. 44.

³⁾ „Вѣстникъ“ за рік 1851, ч. 64—6. „О галицко-рускомъ языцѣ“. Йос. Левицький, напечатавши тут пасквілі против фонетиків, хвалить мову Вас. Зборовського, Теодора Лисяка, В. Ковальського та иньших, хоть вимагає від них більшої уваги на

Хоть як несовістно відносив ся до справи письменної мови Ів. Головацький, то всеж таки річ сама була за важна, щоби її можна було убити, або злегковажити. Вагу її розумів дуже добре Теофан Глинський, коли не зражений дописками Головацького, виступив ще раз з новою статією, яка певно, у значній мірі була відгомном сего реферату, з яким він готовив ся виступити на „соборі учених“ в р. 1848. Статія Глинського і відповідь на неї Ів. Головацького так цікаві і характеристичні, що годі над нами перейти мовчки.

Глинський зазначає, що просвіта народа і письменна мова стоять в так тісній звязи, що одпо без другого не дасть ся подумати. Де нема письменної мови, там про просвіту ніхто не думає. Коли хочемо нарід просвітити, то треба старати ся зробити його мову письменною. Всі се признаємо, всі сего бажаємо, але не всі одною дорогою до сего стремимо. Одні хотіли би руську, рідну мову в її простім складі і виді образувати, другі думають, що в сій справі без церковної мови обійти ся не можна. Щоби вияснити, котрий з тих способів мігби найскорше довести до ціли, автор подає від себе такі гадки.

По думці учених, мова церковна була мовою старинних Болгар. Ї вона так само відкорінком славянської, як і руська мова. Не є однак з руською ідентичною, ані не в її матерню. Она для Русинів так само чужа, як і всі иньші славянські мови. Історія учить, що народи лише при помочи рідної, живої мови, у просвіті поступати можуть. Темнота середних віків в Европі була вислідом того, що народи не в своїх рідних мовах, але в чужих, а по части мертвих науку побирали: на Заході в латинській а на Сході і півночі в старогрецькій мові. З сеї мертвої мови почали отрясати ся наперед західні народи, а в їх сліди пішли славянські нації, у яких через те почала двигати ся просвіта. Русини аж до найновіших часів уживали одної чужої, церковно-славянської мови в церкві, а другої чужої в школі і тому не могли образувати своєї власної. А коли історія учить, що чужа мова, ужита за наукову

етимологію в правописи і подає у тій цілі свої помічання, в дечім звістні вже з попередних статей. На сю статію відповів Василь Зборовський в дописи п. з. „Колька словъ на допись Г. Профессора, Юсифа Лѣвницкого „о Галицко-русскомъ языкѣ“. Автор радить, щоби брудного біля не прати при чужих людях, підносять заслуги Левицького на полі граматики, зазначає однак, що нам треба писати без утоми, без огляду на се, чи хто такої, або иньшої правописи придержує ся, бо ні одна з них не є непогрішимом“. (Вѣстникъ за рік 1851, ч. 68—9.)

і письменно становить головну перепону до просвіти народа, а мова церковна є для Русинів не лише чужою, але і неживою, то першим стараням Русинів повинно бути се, щоби сю мову усунути зі шкіл народних і письма, а на її місце ввести рідну мову.

Противники сеї гадки, каже Глинський, говорять вправді, що мова церковна є мовою богослуження і святою та тому годі її усунути, але так само латинська мова є мовою церковною у західній Європі, а побіч сего матерню мов італійської, французької та иньших, а однак она не могла двигнути сих народів з темноти до просвіти. Христос дав своїм апостолам дар, говорити всіми мовами, щоби кождий нарід почув правди християнської віри у своїй, рідній мові, тому й Русини, коли хотять просвітити нарід у світських справах (в науках природи, історії, географії і т. п.) мусять ужити живої мови, а не церковної, в якій про сі наука нема згадки.

Щоби церковна мова змогла Русинів охоронити від винародовлення, про се Глинський сумніває ся, зазначаючи, що ті люди, які церковної мови учили ся і найчастійше уживали (священники), найбільше винародовили ся. Так само не в силі здержати від винародовлення обряд, бо багато угорських Русинів не уміє по руськи говорити, хоть обряду они придержують ся. А з досвіду знаємо також, що і чаші Русини наперед винародовили ся, покинули руську мову, а опісля і обряду вирекли ся.

Противники народної мови говорять також, що у Німців, Польків, Італійців иньша є мова письменна, а иньша проста, якою говорять непросвічені люди, тому і у Русинів письменною мовою повинна бути церковно-славянська. На се відповідає Глинський, що мова письменна не повинна різнити ся від устної народа, що кожда, образована, розвинена мова мусила бути колись необразованою, простою і неписьменною, що она зміняла ся поволи, розвивала ся і ставала образованою. Жива мова подібна до кожного иньшого живого предмету, дерева, звіряти, або чоловіка. Як они, так і мова инакше виглядає в молодости, зрілім віці і старости. Як один і той самий образ не може представити вірно чоловіка в дитинстві, молодости, або як мужа, чи старця, тим менше може один і той самий образ зображувати двох людей, в двох ріжних часах, одного як молодця, якого черти і члени що йно починають розвивати ся, а другого як згрибілого, мертвого старця. А ми хочемо зобразити одним образом, одним письмом дві від себе ріжні мови, церковну (староболгарську) „мертву ба-

бусю" і живу народну, яка що йно починає розвивати ся. Лише живою мовою треба говорити, як сего дали нам примір на „соборі учених“ в 1848 р. Головацький, Устиянович, Мох, Лозинський і другі, як се роблять владики, що до народа в живій мові говорять. У Німців, Поляків та Італійців виговор живої мови в основу письменної мови (у Німців виговор саського племені, у Італійців диялект тосканський), лише деякі Русини називають свій виговор простим, грубим, неспосібним до образования, а говорячи таке, не уживають його, боячись сим снідлити ся. Та такі люди скорше до винародовлених, як до самого народа належать, бо так само звать нашу мову всі противники руської народности.

Противники народної мови покликають ся також на рішене „собору учених“, що в письмі треба уважати на етимологію церковно-славянської мови. Глинський відповідає, що таке рішене немовби накликає Русинів: „Русини, коли хочете уміти, добре по руськи говорити і писати, то навчіть ся вперед церковної мови а образозво значить те саме, що літоросль живого дерева щепити на мертвім пни дуба“. Ні один з славянських народів не кладе за основу своєї письменної мови церковно-славянщини. Деякі народи говорять мовами, подібними до латинської, а і ті не відкликають ся до матери, не ставлять її за основу своїх письменних мов. Кожда з мов мусить жити своїм власним корінєм, а як підотнемо се коріня, мова всохнути мусить. Науку народної мови треба відділити від науки церковного язика, а останній лишити тільки для богослуженя, як мову латинску, доки і богослуженя не буде перекладене на руську мову. Ми не маємо приказу від церкви, уживати мови староболгарської, мертвої, але маємо приказ Христа, що велів своїм ученикам, промовляти до кожного народа його власною мовою. І поки сей приказ Христа „заховували намістники церкви і віри християнської, поты була она середством просвічення народів. Де від него відступылы, там вѣра найсвітлѣша перестала быты свѣтылом для своїх визнавателѣв“.

Глинський не противний однак, щоби користати з церковно-славянської мови, яка задержала в собі найчистіші, славянські вирази і слова, однак запозичені з неї слова треба приноровлюдо духа народної мови.¹⁾

¹⁾ Вѣстникъ за рік 1851, ч. 141, 142, 143, 144, 145, 148, 150, в статіи п. в. «Гадки о образованіи и развиваніи письменного русскаго языка.»

На тім уриває ся статія Теофана Глинського. Під нею маємо ще дописку „продолженіє слѣдуетъ“, але сего продовження нема. Імовірнійше, що заповідь дальшої часті є похибкою, хоть не виключена річ, що статію перервано нарочво, з причин, які небавом вяснимо.

Річ природна, що коли Головацький не міг погодити ся зі статіями Лисяка і додавав до них свої помічаня, то погляди Глинського мусіли видавати ся йому не тільки радикальними, але навіть єретичними. І против них подає Іван Головацький цілий ряд питаєників, окличників та дописок, в яких не лише силкує ся їх опрокинути, але накидає ся також на особу автора, накликаючи против него консисторію та єпископів.

З сих приписок відмітимо що найважнійші :

По гадці Ів. Головацького, мова церковна не є мертвою, але у всіх Славян „въ устахъ ихъ всегда цвѣтущею, безъустанно оживляемою, николи неувядаемою“. Він твердить, що для народа зістане і так неприступним висше, сьвітське образованє, та що важнійшим для него є „просвѣщеніє моральное, нравственное, религіѣное“, а оно може відбувати ся лише в церковній мові, яку нарід добре розуміє.¹⁾ Вправді на „соборі учених“ промовляли бесідники народним виговором, але простий чоловік їх не зрозумів би, бо „они произвошали високоумніи, образованіи мысли, могущіи только въ ученыхъ возбуди ти ся, соотвѣтныи т. е. образованымъ словомъ, или языкомъ — хотя по выговору простому“. Владики не лише промовляли до народа, але лишили нам також свої писани поученя, як прим. Мих. Левицький з р. 1850, в яким обставав за церковно-славянщиною. „Мова то полова, писмо — грунтъ, или еще по нашему: говори, якъ мати учила, а пиши, якъ школа учитъ, коли хочь быти письменнымъ“. Не з слів проголошених, але з писаних треба утворювати літературну мову.²⁾ Колиб основою німецької, літературної мови, пише Головацький, був живий виговір, то в школі не треба би учити Німців правильного, письменного виговору, а віденський „Hans Jörgel“ не ріжнив би ся в правописі і в цілім складі мови від творів Гетого і Шілера. Говорити треба так, як сего „добрыи грамматики и писма вымагають“.³⁾ Виговір нашого народа є простий, необразований, неспосібний до того, щоби

¹⁾ Вѣстникъ за р. 1851, ч. 142.

²⁾ Вѣстникъ за р. 1851, ч. 143.

³⁾ Вѣстникъ за р. 1851, ч. 144.

бути основою письменства і просвіти, тому, що в ріжних сторонах він є ріжний і нині годі сказати, котрий з них найкрасший. А що прийшла пора нашого відродження, а инші славянські мови не мають ніякого безпосередного впливу на нашу народну просвіту, тож по гадці Головацького, треба „утїкати ся кь церковщинѣ, вѣ-ками и набоженствомъ нашимъ освященной, яко безсторонному и изобильнѣйшому всѣхъ прочихъ источниковъ всенародного нашего образования... кь чему управляетъ насъ оуже сама повага, церквію ей наданная и во всемъ народѣ живущая“. Глинський, як свьященик, мігби знати, що церква і школа повинні бути нероздільні, а однак він „іерей и просвѣтитель народа по званію и должности, хочеть святую церковщину изъ оучилищъ, изъ просвѣщенія народнаго, изъ цѣлой словесности нашей совершенно истребити! — И не довольно сего ему; онъ причисляетъ насъ мірскихъ людей, ради защищенія церковщины кь „вынародовленнымъ“ измѣнникамъ“, чуждающимся русскаго народа, кь нехоташимся, оунизити „сподлти“ съ простымъ народомъ! Боже прости его! Предъ свѣтомъ правду зрящимъ онъ самъ на себе судъ изрекъ“. 1) Уживати мову церковно-славянську дозволили Руси папи Адриян II, Иван VIII, Інокентій IV, Венедикт XIV, Климент XIV і другі... Наводячи слова Глинського про значіне народної мови для ширеня християнства, Головацький підчеркує їх та каже: „То суть вѣрніи слова нашего ч. дописывателя. Полный ихъ смыслъ осуждати не есть званіемъ нашимъ; мы оуповаемъ въ преосвященныхъ предстоятелей нашей церкви, же они возмогутъ сохранили непорочность ея отъ прикосновенія всякихъ незваныхъ и нечестивыхъ силъ...“ Боронячи церковно-славянщину, Головацький послугує ся не лише хитрими викрутами, лайкою, доносами, але й неправдою, коли твердить приміром, що переклад нового завіта на сербську мову, вистачений Караджічом „не оудостоился ніякаго успѣха и можетъ такожъ назвати ся тщетнымъ трудомъ, котораго онъ самъ теперь жалуєтъ“. Переклад святаго письма в народній мові видаєсь Головацькому чимсь неможливим, бо народна мова на його гадку, є „тимъ подлѣйшимъ зерномъ“, яке може украсити лише церковно-славянщина... 2) Читаючи останні слова, мимоволі пригадуємо ся, в якій цілі так пручав ся Ів. Головацький про-

1) Вѣстникъ за р. 1851, ч. 145.

2) Вѣстникъ за р. 1851, ч. 148.

тив сего, щоби його причислювати до винародовлених, до людей, що не хотять спідлити ся уживанем народної мови, коли живу, рідну мову він сам з погордою називає „подлїйшимъ зерномъ“? Та не лише сей вислів, але й ціла його полеміка против Глинського була крайно погана. Відчував се й сам Іван Головацький, коли в листі до брата Якова зазначував: „Приклонность въ Угорщинѣ къ намъ („Вѣстнику“) необыкновенна, въ Галичинѣ не такъ, развѣ обидились нѣкоторые моею полемикою противъ Ѳ. Г... Но что дѣлать, пора была самая горяча, и я долженъ себя боронить какимъ либо оружьемъ...“¹⁾ Сей сповідь Івана Головацького так характеристична, що додавати що небудь до неї уважаємо злишнім.

Полеміка Івана Головацького принесла нам ще одну цікаву черту. Читаючи статті Лисяка і Глинського, писані в обороні народної мови, ми чудуємось їх мові, так далекій від живої, народної. Та і сю прояву вияснює нам Головацький, який заявляє виразно, що він перемінює в присланих статтях не лише правопис, але й мову „ради общеславянской (?) грамматики“. В статтях Лисяка і Глинського ми читаємо лише їх гадки, але не маємо візріців їх мови, з виімкою невеличких зразків, які Головацький з статті Глинського в цілях нечистих повиривав та напечатав з задержанем фонетичної правописи.²⁾

Так виглядала боротьба за народну мову у віденським „Вѣстнику“ за рік 1850—1. Колиб ми звели наші помічани в одно, то прийшлиб до вислїду, що головню угорська Русь старала ся защипити в наше письменство церковно-славянську мову, против чого боролася часть галицьких письменників. Змаганє, вводити церковно славянщину, не було нічим новим. Ми бачимо його також у иньших славянських народів грецького ісповіданя. Пробивало ся оно у Великоросів в поглядах Шашкова, а спеціально замітне оно було поміж Сербами, найблизшими сусїдами угорських Русинів. Реформа Вука Караджіча, який стремів до сего, щоби літературною мовою Сербів стала мова народна, стрічала ще в пятдесятих роках девятнадцятого віку людей, які в успіх її не вірили. В р. 1851. видав у Відни Сербин, єпископ Евгений Йоаннович граматику церковно-славянської мови, в якій доказував, що „языкъ церковно-славянскій нѣсть російскій,

¹⁾ Порівняй Лист ч. 11, стр. 18.

²⁾ Вѣстникъ за рік 1851, ч. 148.

нїсть сербській, нижє болгарській, ниже чеській, и за сїє сáмоє незавїстнѡ мѡжетъ быти всѣмъ Славянѡмъ ѣбщій. По моемѸ и многихъ мѣтнїю вси Славяне дѡлжни бы были възпрїяти писмена славенска (кврїллова), занѣ сїя совершеннѣйша сѣтъ и характерѸ языковъ славѣнскихъ наипаче сходствѣють; иначе бо аще вси при своемъ ѡбычаи ѡстанемъ, рѣкá россійская течетъ сплнѡ и обилнѡ, ѡ не можетъ поклонити ся потѡкѡмъ прѡчихъ Славянъ; а потоцы безъ рѣкѣ что сѣтъ, и что есть тогда славянская взаимность“?) Годї дивувати ся, що се стремлїне, якого речникомъ був Йоаннович, прийняло ся середъ меньче культурнихъ від Сербів, угорських Русинів, так само, якъ жило оно і посередъ галицьких Русинів передъ 1848 р.²⁾ і після него. Я не важивъ би ся підозрївати сучаснихъ угорських Русинів о нещирїсть. Они вїрили в можливість зреалїзованя такої гадки і так само Духнович, Нодь, як і всякі кореспонденти „Вѣстника“ з Лабора, Токая, Унгвара, Спіжа, Земплїна стремїли до сеї цїли, даючи намъ неразъ комічні і незрозумїлі зразки сеї церковно-славянської мови, яку они знали, і то не конче добре, з богослужебнихъ книжокъ. Але самі они мусїли дуже скоро завважати, що мова мертва не надає ся на літературну живого народа і именованихъ самихъ людей стрїчаємо ми небавомъ при иньшій роботї. Они стають в короткімъ часї на становищи обединеня рускої мови і письменства з Великоросїєю. Був се впрочімъ доконечний вислїд негациї рїдної мови. А прийнялось се стремлїне на Угорській Руси тимъ сильнїше, що не було оно тамъ нове, що початки його, якъ се викажемо дальше, сягали кінця 18 і початку 19 віку.

Коли однак, угорські Русини в р. 1850 і 1851 вїрили в можливість введеня церковно-славянської мови в наше письменство, то Иванъ Головацький використовавъ лише се стремлїне якъ покривку до обдвїненя. Не ходило йому вже тоді о церковно-славянську мову, лише о великоруську, для якої вінъ підготовлювавъ торен, ставючи з одной стороны в оборонї мертвої, церковно-славянської мови, а кидаючи з другої зневіру в будучність живої, народної мови. Доказів на се маємо чимало такожъ в його листахъ, писанихъ до брата Якова та в письмахъ иньшихъ людей, якъ прим. Зубрицького і Раков-

¹⁾ Евгеній Йоанновичъ: „Грамматїка церк.-слав. языка“. Віенна 1851 в передмовї.

²⁾ Порівнай хотьби Др. Остап Терлецький: „Галицько-руське письменство“ (1848—65), стр. 48 і дальші.

ького. Вже від р. 1850 пише Іван Головацький всі свої листи до брата Якова у великоруській мові, а в них доносить, що має чимало сторонників на Угорщині і поміж Сербами, які „Вѣстникъ“ радо читають „не такъ содержания, какъ языкословнаго духа, ради стремления въ немъ провѣвшающаго“. Сей „языкословный духъ и стремление“ він бажав би перенести і до „Зорі Галицької“, радить однак братови Якову, щоби розвідував ся про вигляди такої роботи „очень осторожно“, щоби беріг ся своєї тіни, „бо и между нашими не всякому духу вѣрять“.¹⁾ Против людей, що паралізували його роботу, як Вислобоцького, Григорія Шашкевича та Василя Ковальського підносить він мало що не в кождім листі цілий ряд підозрінь і обвинувачень, не щадячи навіть для них епітетів, в роді: „это нарочитая, упрямая русская с...“,²⁾ „хахлы“, „скотопасы“³⁾ „солоденькій гадюка“⁴⁾ і т. п. та навазуючи кождому з них користюлюбивість, хитрість та нікчемність. Не лишає він також на них одної сухої нитки в листах до Зубрицького та Івана Раковського.⁵⁾ Він ненавидів їх цілою душею, бо так само ненавистним для него було їх стремління, писати для Русинів в живій, народній мові, та допомагати їх розмови, як окремі, славянській нації. У своїй ненависті до всего, що заносило русчиною, писав він до брата Якова: „Нашіє здѣшніє корифеи всегда еще горюжатся на Москализмъ; но недалекое кажется время, то можетъ быть, что Германизация и послѣднюю хаклацкую букву истребятъ“.⁶⁾ І не адержували Івана Головацького від його роботи ані протести, підношені галицькими письменниками, ані перепони, ставлені Вислобоцьким, ані брак симпатії для „Вѣстника“, спеціяльно в Галичині. Та і самим „Вѣстникомъ“ Головацький не дуже дорожив, хоть доходи з него йшли також на його прожиток. Він готов був кинути ним в кождій хвилі та відтягнути від него всіх своїх своїх прихильників та кореспондентів, колиб „Зоря Галицька“ приняла його на редактора і дала йому можливість, вести більше самостійно об'єднинительну пропанду.⁷⁾ Та й хитро обду-

¹⁾ Порівняй Лист ч. 6, з 21. XII. 1851 року.

²⁾ Лист ч. 4.

³⁾ Лист ч. 29.

⁴⁾ Порівняй Лист ч. 36 стр. 51.

⁵⁾ Порівняй мою статію „З кореспонденції Дениса Зубрицького (1840—53), напечатану в „Записках“ наук. тов. ім. Шевченка том 43 і окремою відбиткою, сторони 54—6. Під „Василем“, „Васильком“ треба розуміти Василя Зборовського (Вислобоцького).

⁶⁾ Порівняй лист ч. 25 стр. 41.

⁷⁾ Порівняй лист ч. 6. стр. 10.

мана була ся пропаганда! Мови чистої, великоруської в „Вѣстнику“ Ів. Головацький не допускав, боячись, що публіка відчаєне ся від неї.¹⁾ Він підготовлявав терен поволи, обережно, хоть і тут, щоби накинута ся на Вислобоцького, кривив нераз душею. Коли з Угорщини звивав його Іван Раковський, великий ворог всякої язикової мішанини а фанатичний прихильник великоруської мови, щоби він постарав ся „объ уллученіи употребляемаго языка въ Вѣстнику“, — Головацький відповів йому, що „Вислобоцькій совсемъ препятствуетъ соприближенію къ чистому русскому языку і для оправданія переслав одну з напечатаних статей Раковського, цеззурованих Вислобоцьким, яка виказувала, що Вислобоцькій „истребляетъ все лучшее, Головацькій же вновь на сколько возможно восстанавливаетъ“.²⁾

Заохоту і підмогу до веденя сеї пропаганди находив поміж иньшим, Ів. Головацький також на місци, у Відни, в домі протокрея російської амбаседи, Михайла Раєвського, з яким він стояв у живих зносинах, а який був посередником між російським рядом а славянськими народами поза границями Росії. „Вже перед 1848 роком, писав про него Корнїло Устїянович, стояв Раєвський в дружних зносинах до всіх майже передових Славян і познакомлював своє правительство з кождим ударом живчика славянських народностей. На його руки посилала Росія гроші і приряди церковні православним в Турції і Австрії; на його руки йшли також запомоги московських славянофілів для сторонників панславїзму по всіх славянських землях. Що неділі, а бувало і що четверга, сходили ся в його мешканю знакомі йому славянські діячі, а з ними і молодіж, що пробувала у Відни. Они толкували і спорили про свої народні діла, а привітний симпатичний і освѣчений господар прислухував ся пильно всему, лагодив спори і познакомлював всіх з Росією і її передовими славянофілами, як Хомяков, Аксаков, Самарін, Погодін і инші... Розговори велись в мові великоруській; бували однак між нами часто і такі люди, що говорили тільки по свому; а хто раз провів вечір у „батюшка“ — як ми кликали

¹⁾ Коли Шехович видавав „Семейную Библиотеку“ у великоруській мові, то Ів. Головацький радив йому печатати російські поезії, але не в оригіналі, лише в перекладі, зближенім до народної мови. (Порівнай лист ч. 139 стр. 201), та держати ся „болѣе языка нашего народнаго, потому что наша публика рѣшительно чуждается всякихъ крайностей“, (отже великоруської мови.) Порівнай лист ч. 160, стр. 228.)

²⁾ „З корреспонденції Дениса Зубрицького“... стр. 56.

Раєвського — того певно закортіло піти там в друге, третє і дальше. За кожним разом явилась там якась знаменитість славянська або учуло ся щось нового, цікавого для патріотичного, славянського серця...¹⁾ І заходили до Раєвського ріжні люди. Побіч Сербів, Вука Караджіча і генерала Стратимировича, бачив тут Устиянович суперінтендента Словаків о. Кузмані, провідника Словаків і творця пісни „Nad Tatrou sa bliska“, о Гурбана. В домі Раєвського стрінув ся також Устиянович з ген. Ігнативвим, з Аксаковим, з ген. Українцем, Сулімою, автором брошури „La Russie rouge“, з послами чеськими і моравськими, Рігером, Пражаком, Бравнером, Зеленим, з Черногорцями, та иньшими Славянами, не виключаючи й Поляків. З Угорських Руснів бачив тут Устиянович Адольфа Добрянського та Івана Раковського.²⁾ Заходив туди також Іван Головацький. Говорено тут про федерацію Славян, яка видавала ся найвідповіднійшою формою здійсненя панславїзму. Однак були і такі, що не вірили в злуку всіх славянських земель в одну державу, а надіялись тільки на сполученє їх в дві, т. є. в роспійську і полуднево-славянську, по тій причині, що Мадяри і Румуни, вбиті клином в славянські землі, ділили їх на дві часті. В рахунок входив тут також сильно розвинений сепаратизм сербський.³⁾ Говорено також і про Руснів, яких ідентифіковано з великоруським народом.

А про літературну, великоруську мову толкували Устияновичи Адольф Добрянський і Раєвський те саме, що ми вже чули у виводах Петрушевича на зборах „Матиці“ в р. 1849. Они доказували, „що літературний, великоруський язык“ не є властиво великоруським, а питомим, нашим, українським...⁴⁾ Устиянович замічає, що про Раєвського та його кружок не може так всесторонньо оповісти, якби належало, бо з того часу, як він бував в його домі уплило споро води і багато побачив він світа та пізнав чимало людей, а через те і сам Раєвський і його час стоять в його очах, „неначе який чарівний крайобраз вечірний, в котрім з поміж западаючої мраки блистять під заходячим сонцем тільки загальні форми, а глибокі тіни не дозволяють нам вглянутись і розпізнати подробиці“.⁵⁾ Та всеж Устиянович не таїть ся, що побіч розмов про федерацію всіх Славян, в кружку Раєвського почув він і такі гадки, що „де-

¹⁾ Корнило Н. Устияновичъ: М. О. Раєвскій и російскій панславизмъ. Спомини зъ пережитого и передуманого. У Львові 1884, стр. 5—6. Дуже інтересна брошура Устияновича писана з нагоди смерти Раєвського (+ дня 2 [14]) мая 1884 р.)

²⁾ Там же, стр. 12.

³⁾ Там же, стр. 6.

⁴⁾ Там же, стр. 18.

⁵⁾ Там же, стр. 5.

спотизм є єдиною силою, яка може злучити Славян в одно тіло, а товариство серед якого він обертав ся, не дало йому прийти до ясної свідомости своїх помилок.“ Погляди самого Раєвського на федерацію Славян характеризує найкраще така згадка Устияновича: „Мене щось наче уколело, як Раєвський жалував ся, чому я є суперінтендентом Словаків говорю в його рідній бесіді, коли той знає по московськи“.¹)

Що розмови в домі Раєвського мусіли лишити не одно вражінє в душі Івана Головацького, се більше, як певне. А так само певне, що Раєвський мав великий вплив на пропаганду обєднання і в віденськїм „Вѣстнику“ і між галицькою інтелігенцією. Мавмо вістки, що він кореспондував з Петрушевичем і Яковом Головацьким, та листи його закриті доси перед очима ширшого світа, а брак їх не дозволяє нам розказати подрібнійше про його ролю і значінє в боротьбі за літературну мову та у всіх тих проявах, які переживав наш народний організм в літах від 1849 по 1860 р. Раєвський, хотьби з огляду на своє становище, був чоловіком доволі обережним. Мені доводило ся бачити один лист Івана Головацького пис. до Петрушевича, в яким сей доносить, що Раєвський не послав листу до него поштою, лише через чоловіка, якому довіряє. Вже з сего можна би, вносити, кілько дискретного а рівночасно кілько важного матеріялу для характеристики стремлінь на Галицькій Русі можна би найти в його листах. Рівнож мало даних для характеристики Раєвського приносять нам листи Ів. Головацького, напечатані в нашій збірці. Та всеж і они вказують нам, що Раєвський був чоловіком живим, метким та енергічним, що відгравав ролю посередника між галицькою Русію а Великоросією в обмінї книжками, та що брав участь також в деяких дискретних порученнях свого ряду в відношеню до галицьких Русинів.²)

Пропаганда, яку почав вести Іван Головацький у „Вѣстнику“, офіціальним органі австрійського ряду, не могла скрити ся перед очима міродайних сфер. При кінци 1851 р. перестав бути „Вѣстникъ“ офіціальним органом, а в самій редакції зайшли важні зміни. Відвічальність за „Вѣстникъ“ переняв Юліян Вислобоцький, який лишив вправді титул редактора Івану Головацькому, але відняв йому „правую руку, Б. Дѣдицкаго,“ що з весною 1852 вернув до Галичини.³) Від ряду дістав „Вѣстникъ“

¹) К. Устияновичъ: „М. О. Раевскій“ стр. 18.

²) Порівнай листи ч. 160, стр. 228—9, і ч. 174, стр. 251. Розходить ся тут о гроші, які мав дістати Денис Зубрицький за 50 екз. своєї „Исторіи“, куплених російським міністерством просвіти, а о які вминає ся Зубрицький також через Погодіна. Пор. Чтенія моск. общ. древн. за рік 1880, ч. I. і II. стр. 592—5.

³) Порівнай лист ч. 6, стр. 10.

на цілий 1852 рік 1000 алр. субвенції і поштові марки даром.¹⁾ Переміни в редакції викликали були в 104 числі „Зорі Галицької“ допись „изъ Коломыйскаго округа“, (писану Б. Дідицьким),²⁾ в якій автор жалить ся на метелицю в коломыйськїм Підгірїю, та запитує, чи не принесла она також з Відня на своїх крилах вістки, чому Вислобоцький став відвічальним редактором? Редакція „Вѣстника“ відповіла, що ся переміна звершила ся „смирненнымъ природнимъ токомъ“, що „отвѣчательность Вѣстника, яко бывшаго органа правительства заключала ся до сихъ поръ непосредственно у правительства“, і що „отъ новаго года оустанеть сіе отношеніе Вѣстника“, який „рѣшился животьти власними силами и стояти на власныхъ ногахъ“, через що (?) на чолі редакції мусїв станути чоловік у ряду „довѣренный“ а у читачів „многлюбимый“.³⁾ Та як раз се завірюване, що на чолі редакції мусїв станути чоловік, на якого ряд міг би числити, вказує на се, що Іван Головацький на довіре не заслугував, та що не ошадність ряду, не „смиренний природний токъ“, але „пропаганда Івана Головацького веліла рядови виречи ся „Вѣстника“, як офіціяльного органу. Піддержує нас в сїм пересвідченю ще й та обставина, що Вислобоцький, переймаючи відвічальність, начеркнув Ів. Головацькому „границы такія уакія, что и пошевелить ся трудно.“⁴⁾

Та й справді вигляд „Вѣстника“ в р. 1852 змінив ся дуже значно під оглядом тенденції. Мова зістала вправді така сама, богата в „новосипані греблі“, у всілякі язикові мішанини, тяжка і неприродна, якою ніхто ніколи не говорив, та за те не появила ся ані одна наруга над народною мовою, в роді тих, що розкинув Іван Головацький у двох попередних річниках „Вѣстника“. Проти, навіть з Угорщини відзивають ся голоси, що „нарід лише мовою удержує ся і Русин лише через руську мову буде руським народом“,⁵⁾ що народна мова є тою силою, якою всего можемо доробити ся,⁶⁾ та що „руський съвященник повинен основно знати

¹⁾ Порівнай лист ч. 11, стр. 18.

²⁾ Порівнай лист ч. 122, стр. 171, де Дідицький виразно признає ся, що статті »Изъ Коломыйскаго« виходять з під його пера. Порівнай також Лист 16, стр. 26, перша замітка.

³⁾ »Вѣстникъ« за рік 1851, ч. 151.

⁴⁾ Порівнай Лист ч. 6, стр. 10.

⁵⁾ Порівнай Туряна »Примѣчанія« в розділі »Народный языкъ, мова«. Є се продовженє статій, міцених вже в р. 1851. »Вѣстникъ« за рік 1852, ч. 2.

⁶⁾ Вѣстникъ за рік 1852, ч. 5 (статія Туряна).

народну мову“.¹⁾ І з Галичини шле також новому „Вѣстникови“ привіт Яків Головацький, а в нїм, хоть щирість його мусимо сильно квестионувати, вказує він на відроджене німецького письменства, на перепони, з якими мусїли бороти ся перші, гальцькі письменники, взиває Русинів, щоби учили ся чужих мов, але й уміли свою власну, поглиблювали її духа, видобували на сьвіт її дорожцїнності, показували її природну силу, поважність, легкість, звучність, солодкість, ніжність і володіли нею, як хоробрий воїн своїм оружем.²⁾ За конечністю введеня народної мови в письменство промовляє також Лев Трещаковський,³⁾ а Маркіянови Шашкевичи, що перший з Галичан зрозумів значїне народного слова присьвячує Михайло Козанович „Цвѣтку воспоминанія“, в якій з сердечним ентузіазмом згадує про Покійного, про його літературну працю, оцінює його значїне для розбудженя любови до народности серед оточеня, вказуючи на примір себе самого, у якого груди Маркіян „зажег огонь, якій лиш персть гробова загасити може“.⁴⁾ Побіч похвал і признаня для співробітників „Вѣстника“, Василя Зборовского, плідного Духновича, „высопарного Панонїянина“, краснорічивого і сердечного Т. Лисяка читаємо рівночасно жаль, що у „Вѣстнику“ не знаходимъ еще едновзвучного голоса родной нашой бесѣды“.⁵⁾ Словом, у „Вѣстнику“ за рік 1852 ми бачимо цілком иньший напрям, як в роках попередних. Лише правописне питанє лишало ся в давнім, немов би зачарованім крузї поглядів Йосифа Левицького, який, критикуючи „Лѣрвака зъ надъ Сяна“ висловлював відомі вже нам гадки про потребу приноровлюваня правописи до етимольотїї, бо „ухо, или виговоръ не завше певне правило правописанія (писовнѣ) становити може“.⁶⁾

¹⁾ Вѣстникъ за рік 1852, ч. 43 (статія Туряна).

²⁾ Вѣстникъ за рік 1852, ч. 3 і 5 в дописи Я. Головацького зі Львова.

³⁾ Вѣстникъ за рік 1852, ч. 53 в дописи зі Львова п. з. „Мнѣніє о писмахъ нашихъ“.

⁴⁾ Вѣстникъ за рік 1852, ч. 38.

⁵⁾ Вѣстникъ за рік 1852, ч. 36 в статїї незвістного дописователя „Зъ Стрийского округа“. Великі похвали для мови і змісту сеї статїйки віддає Йос. Левицький в дописи з Перемишля, уміщеній в „Вѣстнику“ за рік 1852, ч. 40.

⁶⁾ В статїях Левицького „Мысли о словесности Галицко-русской“. „Вѣстникъ“ за рік 1852, ч. 67—69. Похвали для „Лѣрвака“ гляди також в дописи з Перемишля (ч. 69) і в статї В. З(боровського) „О Лѣрваку зъ надъ Сяна“ (ч. 81.) Статїю Левицького „Мысли о словесности галицко-русской“ напечатано рівночасно в „Зорі Галицкій“ п. з. „Дещо о словесности Галицко-Русской“ (ч. 67—8), з одною дуже цікавою зміною в текстї:

IV.

Мимо змін, переведених Юл. Вислобоцьким в напрямі „Вѣстника“ за рік 1852, угорські Русини не перестали бути його співробітниками. Побіч цікавих, в народнім дусі писаних помічань Туряна, ми стрічаємо тут цілий ряд імен інших, сучасних, угорських діячів, що містили свої статії на найрізноморядніші теми.¹⁾ Вістки про економічне положення угорської Русн, описи святих подій переплітано статтями про шкільництво і про культурне життя, але в останніх обмежили ся кореспонденти більше на загальні помічання, далекі від якої небудь пропатанди. Мова їх була вправді зближена до церковно-славянської, але про потребу введення її, як мови літературної, не маємо в їх статтях найменшого навіть на-

В „Вѣстнику“ читаємо: „Однакожь смѣло казати можь, же они (автори „Лѣрвака“) добре поняли правила Галицко-Русской грамматики, и лишь въ некоторыхъ мѣстахъ розличаются отъ общаго способу писанія, и допомогли переломати упрямяство нѣкоторыхъ новаторовъ (ч. 67).

В „Зорі Галицкій“ сей уступ звучить: „Однакожь смѣло казати можь, же они добре поняли правила Галицко-Русской Грамматики, а лишь въ некоторыхъ падежахъ та 2 лицѣ ед. ч. настоящего времени изъявительного накл. розличаютъ ся отъ способу писанія подписавшогось та употребленіемъ — й — нато мѣсть — ѣ — тому дуже сблизились ю къ образцовому правописанію, и допомогли переломати оупрямяство рабѣвъ некоторыхъ падежей церковныхъ. (ч. 67).

Можна підозрівати, що текст „Зорі галицкої“ є автентичний. „Зоря Галицкая“ не мала в р. 1852 інтересу попірати церковно-славянщину і не бояла ся, навести слова Левицького про „рабѣвъ некоторыхъ падежей церковныхъ“ в цілости. За те Іван Головацький змінив сі слова у „Вѣстнику“ на „нѣкоторыхъ новаторовъ“. На замітки Йос. Левицького відповів Б. Леонтович, який раніше в „Лѣрваку“ помістив статійку п. з. „Кѣлькя слѣвъ о формахъ нашего языка и о писовнѣ“. Він зазначив у відповіді, що граматика має приміювати ся до генія языка, а не на оборот, що сам Левицький повинен відступити від форм, які з генієм мови не годять ся. Коли прим. Левицький хоче бачити в часі минулим муж. р. ѣ, яке противить ся генієви руської мови, а не въ, то і сам йде за церковно-славянською мовою, хоть против неї виступас Пор. „До честной Редакціи „Зори Галицкой“ (Зоря Галицкая за рік 1852, Ч. 74—6.)

¹⁾ Зібран дуже точно сі статії Іванъ Ем. Левицкій у своїй Бібліографіи“ Т. I, стр. 68.

тяку. Іван Головацький, що з угорськими Русинами стояв у живій кореспонденції, повідомив їх про новий напрям і они до него о стілько прямили ся, що рішились не рухати ніяких дражливих справ.

Але поміж виднійшими з угорських діячів видно вже було тоді переміни в гадках. Напрямок церковно-славянський почав вже був уступати місця живійшому стремліню, писати живим, великоруським язиком і в сей спосіб обединювати угорських Русинів з Великоросею. Гадка ся не була на угорській Русі новою. На мою думку, перші її початки сягають вже кінця 18. віку. З угорської Русі переселює ся тоді до Росії на студії Іван Орлай. Він слухав викладів в медично хірургічній академії в Петербурзі (в літах 1789—1794), як стипендіят доповнює своє образование у Відні (1794—8), почім вертає до Росії, де стає лйбмедиком (1805 р.), директором ліцея кн. Безбородка в Ніжині (1821 р.) а в кінци директором рішелівського ліцея в Одесі (1826 р.)¹⁾ З угорською Русію удержує він живі зносини а на жаданє російського ряду виває до елужби в Росії иньших, своїх визначнійших земляків. За його покликком переселює ся до Петербурга в р. 1803 професор академії в Великім Варадині, спосібний юрист, Михайло Балудянський,²⁾ яким стає там першим ректором університета і учителем великих князів Николи і Михайла Павловичів. За впливом Орлая іменовано професорами в педагогічнім інституті в Петербурзі угорських Русинів, Василя Кукольника³⁾ і П. Лодія. Перший з них добиває ся становиска ректора ніжинського ліцея і учителя царських синів, другий вертає до Львова, покликаний на професора львівського університета. Карієра, яку здобули названі учені в Росії, їх зносини з рідною землею мусли виклакати на угорській Русі заінтересованє так самою Росією, як і її культурним житєм, а се заінтересованє виявило ся в дуже короткім часі ідеєю обединеня. Класичним приміром сеї прояви є вірша, приписувана д. Франком угро-руському цензорви, а опієся прашівському

¹⁾ Др. Іван Орлай родив ся 1770 † 1829 дня 15. лютого. Дати з життя завдячую головно др. Ів. Сьвятицькому. Порівнай впрочім також Ів. Ем. Левицькій: „Прикарпатска Русь в XIX вѣцѣ. Т. I, стр. 124 в примітці.

²⁾ Балудянський уродив ся в р. 1769 † 1847. В останне був він на Угорщині в 1815 р. і звідси забрав з собою Андрія Дешка, який став професором в Пскові. Пв. Ем. Левицькій: *Ор. сіл.* стр. 123—5.

³⁾ В. Кукольник уродив ся 1767 р. а умер в 1821 р. Пор. Ів. Ем. Левицькій. *Ор. сіл.* стр. 124.

єпископови, Григор. Тарковичеви. Вірша писана в р. 1805. „Помимо страшної мови, пише др. Франко, і важкої аж до сьмішного схолястичної форми, вірша ся з многих поглядів заслугує на увагу як цікавий документ літературний, а по троха й політичний. Автор вірші — угроруський патріот: він величає не тільки князя Палатіна (архикнязя Йосифа, сина цїсаря Леопольда II., а брата цїсаря Франца I.), але з ентузіазмом говорить також про малярського патріота і діяча, графа Франца Сечені. Але він при тім почував себе Русиним, та й то „общеруссом“. Побіч тамтих високих осіб йому однаково дорога „невська Німфа“ Катерина II., котрої смерть він оплакує ще в р. 1805. По його думці осередком руської поезії в Петербург над Невою і він зі свого далекого закутка шле туди привіт Сумарокову, як найвисшому представникови руської поезії, не знаючи мабуть, що той умер ще 1777 року“.¹) А коли ідея об'єднання найшла приступ і до віршів, то вповні на віру заслугує вістка, що мункачівський єпископ, Андрій Бачинський († 1817 р.) бажав, (як про се писав до одного зі своїх кривних), щоби сьвщеники учили ся сего руського язика, якого патріархом був Ломоносов, та що в сій мові, або зближеній до неї викладано для питомців його семинарії богословські науки та ведево кореспонденцію єпископської канцелярії і консисторії з єпархіяльним духовенством.²)

Більше даннх на проясненє генези москвофільства в Угорщині по рік 1849 не маємо під рукою, але й сї вистануть як доказ, що оно було засіяне тут здавна. Його традиція муїла без перерви держати ся по рік 1849, а коли російські війська вийшли на Угорщину, оно віджило, скріплене не мало москвофільством, яке проявило ся тоді поміж найближшими сусїдами угорських Русинів — Сербами. На чолі сего руху стає на угорській Русї родина Добрянських, а специяльно Адольф і його брат Віктор, а побіч них Акекс. Духнович та Іван Раковський.

І в ту саму пору, коли в віденськїм „Вїстнику“ розгорїла ся боротьба угорських Русинів та Івана Головацького за церковно-

¹) Житє і Слово за рік 1895. Т. III. стр. 461—5, в працї дра Ів. Франка п. з. „Матеріали і уваги до історії австро-руського відродження 1772—1848. V. Зразок угро-руського мадяро і москвофільства з початку XIX в.“ Григорій Таркович уроджений 1752 р. † 4 [16] сїчня 1841 р. Житє і Слово, Т. III., стр. 465—6 в замітці Івана Ем. Левицького.

²) Владимір ь Терлецкїй: „Угорская Русь и возрожденіе сознания народности между русскими въ Венгріи“. Кїєвъ 1874, стр. 15—16.

славянською мовою, як літературною, против галицьких Русинів, Лисяка та Глинського, що обстоювали за народною мовою, — на Галицьку Русь повіяв з Угорщини новий вітер, що ніс з собою цілком вітверто ідею об'єднання.

Дня 9 [21] червня 1851 року явила ся в „Зорі Галицькій“ (ч. 48) допись з Кошиць. Дописователь пересилає на руки редакції математичну розвідку, написану одним з угорських св'ящеників для напечатаня в „Матиці“, при чім додає від себе: „Я не знаю, живеть ли ваша Матиця или нѣтъ и по какихъ правиламъ дѣйствуетъ? но если по тѣмъ, какъ мнѣ кажется я слышалъ, — тогда я прошу, сдѣлайте милость, дѣльце сіе предложити Матици и мнѣ отписать, подъ какими оусловіями оно бы Матиця могла прийняти?... Въ языцѣ, по мовму мнѣнію, наше дѣло, не слѣдовати слишкомъ за нарѣчіемъ престонароднымъ, за нимже будетъ скоро столько грамматикъ, сколько селъ, ни разставати ся со всѣмъ съ древностію церковною, но слѣдовати изображенному оуже большенству языка нашего, чтобъ не раздробляти, что имѣсть быти основаніемъ соединенія.“

Коли пригадаємо собі, що вже в р. 1849 запало на зборах „Матиці“ по відомій промові Петрушевича рішене, що твори висшої науки мають бути печатані „въ языцѣ письменномъ, который має начало своего развитія въ далекой минувшости, а который ошибочно чисто російскимъ называютъ“, ¹⁾ — то зрозуміємо, о яку мову автори розходило ся і яка мова, по його гадці, мала бути „основаніемъ соединенія“.

Під дописею з Кошиць нема підпису автора, а однак питане се для нас важне і ми будемо старати ся його прояснити. На нашу гадку, автором її був член родини Добрянських, крилошанин в Кошицях, о. Віктор, ревний кореспондент „Зорі Галицької“, а в части й віденського „Вѣстника“. Допись ся була приватним листом до редактора „Зорі Галицької“ і її напечатано против волі Віктора Добрянського. Доказ на се маємо в його листі до Якова Головацького з дня 11. X. 1853 р., в яким Добрянський заявляє, що в полеміці за мову участі

¹⁾ Порівнай передмови стр. XV—XVI.

брати не буде, бо она йому осоружна і радить, щоби її в „Зорі Галицкій“ залишено. Лист кінчить він сими словами: ...„Самъ между сражающимися ся выступити, какъ уже разъ мимо моей воли случилось, не хочу, чѣмъ больше, бо разъедине- ніе сіе ненавижу, тѣмъ менѣй хочу въ немъ участвovati“.¹⁾ Редактором „Зорі Галицкоі“ був в р. 1851 Іван Гушалеви ч, який, очевидно, змінив вже тоді свої, не так давні погляди на народну мову та на потребу культурної єдності з Україною. Хто повів його на сю нову дорогу, на се сам Гушалеви ч вказує. В „Семейній бібліотечі“, за рік 1856, видаваній у Львові здебільша в великоруській мові находимо його вірш, присвячений Ден. Зубрицькому, авторови „Исторіи Галицко-Русскаго Княжества“, в яким Гушалеви ч запитує, де нагорода за його труди:

А гдѣжь возмездіе Твое!
 Его мы нынѣ не найдемъ
 Но сѣмя вержено Тобой
 Издасть во времени своемъ
 Обильный плодъ, и Ты смотри
 На насъ съ небесной высоты,
 Будешь возрадованъ въ души.
 Твоя награда — небеса!²⁾

Що Зубрицький мав вплив і на иньших людей, се не підлежить сумнівови. Можна здогадувати ся, що бодай в части його учениками були Іван Головацький і Богдан Дідицький, які вже з початком 1850 р. їхали до Відня з готовою програмою веденя „Вѣстника“ в обединительнім дусі. До поглядів Зубрицького склонює ся вже в р. 1851. Яків Головацький, чоловік, що найкрасше з цілого оточеня знав народну мову, а який в тім часі дає вже гімназьяльним ученикам теми з руської мови в виді отсих: „Описание лютой зимы“, „Утренныя мысли о величїи Бога“, „Постоянность преодолюваетъ всякія препятствїя“, „Житїе Владимира Великого“,³⁾ так далекі від живого, народного слова. До кружка Зу-

¹⁾ Порівнай лист ч. 62. Віктор Добрянський закінчив житє в р. 1860 в приступі меланхолїі самоубійством. Пор. лист ч. 365.

²⁾ Семейная бібліотека за рік 1856, стр. 151. Сей вірш вийшов під анонімом „Иванъ Черноризецъ“, під яким крив ся Ів. Гушалеви ч. Порівнай примітку до листу ч. 193.

³⁾ Порівнай ч. 3 між виданими нами листами.

брицького пристає також в першій половині 1851 р. Іван Гушалевич.

Москвофільство Дениса Зубрицького для нас вповні зрозуміле. Хоть походив з руського роду, то житє зложило ся так, що він виростав серед польських, шляхоцьких верств і в р. 1809 ми бачимо його в польськїм таборі секретарем „временнаго войскового правительства подъ егидію Великого Наполеона“. ¹⁾ Сьому ми не дивуємо ся. В браку ширшого, народного житя, а навіть в браку скристалізованя, національного почутя між загалом галицьких Русинів, люди більше живі шукали ідеалу між польським народом не лише 1809 р., але і в пізнійших часах. Шукав за сим ідеалом також Зубрицький. Колиж найшов ся він між Русинами, то не пристає до сих змагань, до яких з такою горячою, щирою любовю віднесли ся Маркіян Шашкевич і його товариші. До чого они липли з таким запалом, за що так довгі літа терпіли всякі переслідуваня, тим він гордував, те він уважав злочинною дитинячою іграшкою. Аристократ в цілім сего слова значіно він глядів на простий нарід, як на „пастуховъ“, „пасъчникъ“, „Грицьковъ“, як на чернь, що не потребує просвьіти і повинна на все зіставати в підданстві. На несповна 30 літ перед знесенем панщини в Галичині, він заявляв вітверто, що панщина була вислѣдом взаїмної потреби і порозуміня між дїдичом а робітником, що вона не ганьбить людського роду, не вяже природної свободи, не спиняє розвою моральних сил, науки і просвьіти, що панщина не є лихвою, бо робітник за свою працю тягне належні зиски, що вона не є причиною бідноти і нужди і не стоїть на перешкодї в улїпшеню господарства і що її наємним робітником заступити годї. ²⁾ З довершеним вже знесенем панщини не міг він погодити ся навіть в десять літ пізнійше, коли писав до Погодїна, що селян „не желавшихъ, не думавшихъ освободили на чужій коштѣ, н... лишили ихъ попечителей, заступников и кормителей въ нуждѣ...“ ³⁾ З такою самою погордою, як до народа, відносив ся він і до народної мови. Для народа, для „простолюдина — писав Зубрицький — довольно молитвен-

¹⁾ Слово за рік 1862 ч. 9. в статї Якова Головацького п. з. „Денись Зубрицький (некрологъ). Два цікаві документи сего польского ряду з підписом Зубрицького помістав я в працї п. з. „З кореспонденції Дениса Зубрицького“ стр. 62—6.

²⁾ Rozmaitości за рік 1819 (Львів) ч. 95—6 в статї Зубрицького: Rozprawa za pańszczyzną“. Порівнай мою працю „З коресп. Д. Зубрицького“ стр. 23.

³⁾ Чтенія моск. общ. древн. за рік 1880, ч. I і II, стр. 609. Лист писаний дня 21. IV. 1858 р.

ника, катехнуса и псалтыри“, а подаючи текст договору Ігоря з Греками (945 р.) він додавав в примітці: „Вотъ тебѣ галическій читатель образецъ древнерусскаго письменнаго языка десятаго столѣтія. Ты убѣдился, что это не есть болтовня какаго либо простолюдина пасѣчника Грицка, ниже пастуха Панька, но ты вмѣстѣ убѣдился, что какъ въ нѣмецкомъ языкѣ невозможно уже подражать языку „Нибелунгенлида“ такоже невозможно подражать и древнему Русскому книжному языку“. Всякій живій языкъ вмѣняется со временемъ, книжный языкъ различается всегда а вездѣ отъ языка черни“.¹) Про людей, що думали над відродженням руського народу на народній мові писав він в 13 примітці до II частини своєї „Історіи древняго галичско-русскаго князства: „Бѣтъ мрачныя наступленники, или скорѣе никакіе невѣжды, въ лѣни доселѣ проживавшіе, пренебрегавшіе всякую науку собственнаго языка, употреблявшіе чуждое нарѣчіе, прислушавшіе ся только простонародному разговору своихъ слугъ и работниковъ, и желавшіе теперь, чтобъ мы писали свою Історію на областномъ нарѣчіи Галичской черни. Странное и смѣшное требованіе! Історіи пишуться для образованнаго и образующаго ся класса народа....“

Наведені слова Зубрицького свідчать найліпше, куди зайшов був він, вирікши ся свого давнішого ідеалу, яким жив серед Поляків. До останних він вже не вернув, а коли можна вірити його листам до Погодіна, їх ненавидів. З давного ідеалу лишили ся у него лише аристократичні погляди, які не дозволили йому пристати до свого народу, до його мови, якою він сам в дитячих літах говорив у родиннім домі і він почав шукати за новим ідеалом у великоруській мові, якої вивчив (?) ся був ще в 1809 році. Знакомство з Погодіном, з яким він від р. 1839 стояв у живій кореспонденції, довершило рівнож в тім напрямі свого. Погодін був не лише його учителем в історії, археології, не лише підпомагав його наукові змагання присилкою книжок, але остаточно розвив також і укріпив його політичний світогляд. „І як у зеркалі, пише Остап Терлецький, відбили ся в його голові всі фантастичні гадки сего незвичайного пропагатора російського державного централізму. Гадки ті навіть у Росії не приймали ся; не приймив їх уряд, бо

¹) Чтенія моск. общ. древн. за рік 1880, ч. I і II, стр. 579.

були противні принципам Святого Союзу; не приймила їх мисляча публіка, бо вони шукали народного гаразду не в свободі народів, не в свободних, політичних інституціях, але в розширенню зверхного блиску і могутости держави і в боротьбі против поступових ідей західної Європи. Та коли в устах Погодіна гадки ті мали хоч які такі позори слухности і консеквенції, бо він бажав бачити в Росії одну офіційяльну народність, і віру і літературу, а російську державу машиною, якою управляє рука одного царя, і через те в його устах вороговане против иньших народностей могло мати змисл, — то в ворогованю Зубрицького, галицького Русина против народностей, автономії соймів, уживаня рідної мови в урядах і школах — навіть позорів слухности доглянути ся годі. Коли Погодін могутости і слави Росії шукав у тім, щоби она, злучивши під собою славянські народности, стала до борби з „гниючим западом“, якого постуц та ідеї він ненавидів, а який довершив і увінчав розвиток людства — то який змисл був у тім, коли галицький Русин став ворогувати проти просьвіти, проти поступових ідей, без яких для руської народности в Галичині нема найменьшого рагунку?“

І доки руська інтелігенція жила гадками Маркіяна Шашкевича, доти Зубрицький був від неї ізольований, але від 1849 або 1850 стає він вже осередком, коло якого збирає ся нова громадка людей, яка учішла ся імени велика Русь і вважала себе її частиною, атомом, хоч правда, частиною попсованою, скошлявілою, ополяченою, яку треба було очистити і яку лиш підневолене під велику Русь могло правдиво відновити і відродити.¹⁾ Коло Зубрицького організує ся кружок по гадкам та ідеям Погодіна. Атаманом сего кружка підписує себе в листі до Погодіна Денис Зубрицький.²⁾ Кружок починає сміло розвивати свою діяльність. Він опановує „Зорю Галицьку“ а редактор її Іван Гушачевич містить в ній допись з Кошиць Віктора Добрянського, хоть она до друку не була призначена. Сам Зубрицький видає в р. 1852 два перші томи своєї „Исторії древняго галичско-русского княжества“ буцім то у великоруській мові. Богдан Дідицький печатає в тім самім році свою поему „Кониші“, писаву з великим житєм і таланом в мові до великоруської

¹⁾ Порівнай знамениту оцінку діяльности Дениса Зубрицького в студії дра Остапа Терлецького: „Галицько-руське письменство (1848—65), стр. 51—62.

²⁾ Порівнай: Чтенія моск. общ. древн. за рік 1880 ч. I і II в листі з дня 19. червня 1856, стр. 597—598.

зближеній. Творам сим віщовано велику будучність.¹⁾ Оба останні твори мали викликати цілий переворот, та в дійсности сам Зубрицький зневолений був ствердити таки в р. 1852 в листі до Ганки „что мои соотчичя по большой части не разумѣють еще теперь языка „Исторіи“,²⁾ а Гушалевиц побоював ся, щоби його (доси невидана) поема „Роксоляна“, викінчена на „общерусский“ лад, не потерпіла такої неудачі, як „Конюшія“ Дідицького.³⁾ „Исторія“ Зубрицького не могла нікого одушевити ані мовою ані симпатіями для князівської і царської Руси з її боярами. „Конюшія“ Дідицького, хоть визначав ся справді цікавою темою і поетичним полетом, остав для галицьких Русинів твором мертвим задля мови, ненародної, далекої від живого слова. А як не приняла його галицька Русь, так само чужими зістав він лише через свою мову для великоруського письменства.

¹⁾ Гляди хотьби мою статію: „З кореспонденції Дениса Зубрицького“ стр. 18 і 53. „Исторію“ Зубрицького зове тут Ів. Раковський „возсіявшимъ свѣтосарнымъ солнцемъ на небосклонѣ прояснѣвающей ся утренней народности нашей“, „сокровищемъ народнымъ“ і т. п. Порівнай також „Зорю Галицкую“ за рік 1852 ч. 30 і 39 в статійках Івана Кр. Здерковського п. з. „Извѣстіе изъ литературного свѣта“ і „Наше стремленіе при образованью языка“. В останній читаємо про Історію Зубрицького: „Еще къ радости нашей увѣнчается въ скорости послѣднее оуспѣваніе знаменитымъ сочиненіемъ, которое безспорно полярною будетъ звѣздою для колеблющихся, а въ одно время свѣтлостію, изясняющее имъ путь и мѣру въ выдѣлыванію языка народного, безъ чего словесность наша въ мрачный и необятный хаосъ потонуть грозитъ. А такое дѣло въ нашей разодранной литературѣ и мужъ такой чѣмъ оногo сочинитель приобрѣвшій себѣ посреди русской Валгаллы напередъ неувадимый вѣнецъ... суть теперь ся наибольшіи сокровищемъ и защиченіемъ“. Сам Зубрицький надіав ся в листі до Погодіна, що „если успѣемъ бросить въ народъ нѣсколькосотъ екз. Исторіи, тогда мы упрочимъ на всегда русскую стихію“. Чтенія за рік 1880, ч. I і II стр. 588. Порівнай також стр. 585 і 586. — Гляди також др. Остап Терлецький: „Галицько-руське письменство (1848—65) стр. 74—5. Про „Конюшого“ Дідицького писав Ів. Головацький: „Конюшія какъ мнѣ, такъ и всѣмъ, даже самымъ упрямымъ хахлакамъ понравилса. Здѣсь показали Г. Богданъ, какія онъ имѣетъ драгоценнѣйшая дарованія; и кажется, ему суждено, цѣлый превратъ сдѣлать въ нашей литературѣ, особенно что касается, юнаго поколѣніи; старыя скостенѣлые уже пропали. Пусть только поступаетъ на этомъ пути и да пишетъ много, онъ найдетъ публику въ всѣхъ Славянахъ Австрійскихъ... Слава поидетъ какъ молнія, только да пишетъ много, онъ настоящій русскій поеть...“ Порівнай Лист ч. 36 стр. 52.

²⁾ „З кореспонденції Ден. Зубрицького“ стр. 16 і 51.

³⁾ Гушалевиц писав: „Одно былъ бы я забылъ. Роксолана уже готова, но требуетъ еще передѣлки или хахлацкой, или Русской. — Самъ я еще не рѣшилъ. По русски, чисто по русски ни чувствую нѣ себѣ силы передѣлать. Боюсь, чтобы не встрѣтила ея судьба Конюшаго“. Порівнай лист ч. 180 стр. 260.

До ненародних стремлїнь Погодінового кружка пристають, побіч наведених, ще й инші люди. Назвемо з поміж них на разї Михайла Малиновського. Малиновський, що в „Зорі Галицкій“ за рік 1852 розкинув ряд статей на ріжні теми, з обьому державно-полїтичних наук, історїї руської церкви, астрономїї¹⁾, і т. п., висказав також свої погляди і на літературну мову галицьких Русинів. В статїї п. з. „Могуть ли Галицкіи Русини имѣти свою словесность?“ після панеїрика, зложеного в честь ряду, за дозвіл ввести до шкіл руську мову, Малиновський зазначає:

„Не оутаиваемъ однако обстоятельства такого, которое ставится великимъ препятствїемъ, къ развитію нашей словесности. Сїе обстоятельство не есть чтось новов, оу насъ единственно возникшее. Съ такимже вреднымъ обстоятельствомъ бороли ся и борются также инїи народы. О немъ велся оуже споръ въ обоихъ часописяхъ нашихъ. Оно касается самого языка нашего и правописанїя. Думаютъ пустити ся старославянскаго языка, пустити ся всей древной словесности нашей, всей помощи отъ инныхъ словянскихъ языковъ, пустити ся филологическаго и историческаго правописанїя и занурити ся въ простонародїе, въ языкъ простаго народа, дабы такъ, якъ кажутъ, изъ самаго источника, отъ самаго корѣня почерпнути слова, и способъ писанїя. Тутъ, кажутъ, все богатство, и вся достаточность. Но примѣчаемъ, что никто иный, а они дали причину, говорить на насъ, что мы хотимъ ввести *linguam plebeam*, тѣмъ самымъ недостаточну и опасную для высшей науки. Если бы простонародный нашъ языкъ имѣлъ всю достаточность для наукъ, то понеже слова суть свидѣтельствомъ степени просвѣщенїя, народъ нашъ стоялъ бы оуже на высочайшомъ степени просвѣщенїя. Почему ему тогда наукъ? Не значить ли то превозносити нашъ народъ надъ всѣ народы, когда и безъ наукъ вся знаетъ, и ничего оучити ся не имѣеть? И такъ по такому мнѣнїю готова оуже вся словесность, готовы всѣ книги науковыя, а однако никто изъ тѣхъ крикуновъ еще и не началъ ихъ писати! *Qui multum demonstrat, nihil demonstrat*“.

Заплакавши над сими людьми, що в літературній мові галицької Руси раді би „пустити ся“ церковно-славянщини, „древной

¹⁾ Схарактеризував сю многосторонню, літературну творчість Мих. Малиновського др. Остап Терлецький „Галицько-руське письменство“ (1848—65) стр. 70—71.

словесности“, а що найважнійше „філологічного и исторического правописавія“ а місто сего, „занурити ся въ простонародіє“, та выганьбивши сих божевільних, що Малиновському і його сторонникам сьміли дорікати, будь то би они *linguam plebeam* хотіли ввести в письменство, — Малиновскій паше :

„Боятся и кажутъ „Высокое правительство можетъ памъ поозрѣвати, если мы не ограничимся на самый языкъ простого нашего Галицко-русского народа и на его выговоръ“. Але чиж австрійські Німці обмежують ся лиш на австрійсько-німецьку літературу і на мову простого народа? Або чи ограничують ся галицькі Поляки лише на мову тутешного польсько-мазурського селянина та на письменство галицьких Поляків? Чи не сягають они до книжок з давних часів та до тих творів, що виходять в Познаньщині, Варшаві, Вільні? „А способъ писанія оу нихъ есть ли по простонародному выговору? Не соглашается ли онъ філологіческому словопрывзведенію?“ Колиж Русини, каже Малиновскій, йдуть тою самою дорогою, то „мы уповаемъ, что высокое правительство наше въ своей глубокой мудрости предметъ сей на справедливую вагу возметъ относительно и къ намъ Русинамъ“. — „Кажутъ: Словесность не пріймется между народомъ, когда не будетъ основаніемъ ей языкъ простого народа“. Алежь кто оусуваєть сїе основаніє? И мы хотимъ созидати словесность нашу на нашомъ народномъ языкѣ. Однако не хотимъ опирати ся на томъ, что и между народомъ не есть общоє. Также то, что есть между народомъ, хотимъ оперти на общія філологіческія правила, дабы такъ составити согласіє выговора и писанія... Славянскій языкъ книгъ нашихъ церковныхъ есть къ нашему въ самомъ ближайшомъ сродствѣ и онъ въ теченіи вѣковъ оуже водворился оу насъ. Честніи Господинове! Потребно конче оучити ся и не оставати ся въ простонародіѣ. Дерево природное тешуть и тогда оно гладкоє. Оуже не видати по хатахъ столовъ и лавокъ назъ неотесанного дерева. *Generosos animos labor nutrit; laborem si recuses, parum esse potes. Non est viri, timere sudorem*“ — сказаль Сенека*.¹⁾

Ненародні сремліня Малиновського пробивають ся з сеї статіі дуже wyraзно. Він кладе на примір Поляків, що не обмежують ся в літературі на галицькі плоди, лише сягають за творами, выда-

¹⁾ Зоря Галицкая за рік 1852, ч. 17. Порівнай: др. Остап Терлецький: „Галицько-руське письменство“ (1848—65) стр. 66—7.

ними в Познані, Варшаві, Вільні, але галицьким Русинам він не велить шукати за чудовими первісними української літературної творчості, що явилися в Полтаві, Харкові, Київі, Петербурзі, але звертає їх очі на мову церковно-славянську, яка „водворила ся“ на Руси і на „общія филологическія правила“, до яких треба при-норовити живе, народне слово. А що Погодіновому кружкові на церковно-славянській мові не залежало, тому можна підозрівати, що й Малиновський покликавав ся на неї лише в сій цілі, щоби закрити дійсні стремління близьких йому по думкам людей. Компліменти і подяки австрійському рядові мали відвернути його увагу від сеї роботи. Малиновський „оуповаль, что высокое правительство наших въ своей глубокой мудрости предметъ сей на справедливую вагу возметъ“ і сим разом не завів ся, бо ряд, виходячи з становища, що „Зоря Галицкая“ має виходити в народній мові, вислав під її адресою в поч. 1852 р. офіціальне цензурне остереження, щоби „не употреблять Московскихъ словъ подъ опасеніемъ запрещенія“.¹⁾

Головним мотором сего остереження уважано відвічалного редактора „Вѣстника“, Юліана Вислобоцького (Василя Зборовського). Про Зборовського писав у тій справі Зубрицький до Раковського: „Вислобоцкій, или Псевдонимъ Вас. Зб. идаеть Вѣстникъ, теперъ уже на собственный счетъ. Ему хочеться блистать и льстится какъ политическій писатель, какъ наставникъ народа, но онъ не умѣетъ языка, и маряеть свои статьи на испорченномъ польско-мужицкомъ диалектѣ; его у насъ по той причинѣ мало читають, напротивъ Галицкая Зоря, съ дня на день стала исправлять свое нарѣчіе, имѣетъ больше преуниверситетовъ и по этой причинѣ завидя и желая ее уничтожить, клеветаетъ Василь въ Вѣнѣ, что Зоря подражаетъ Московскому языку и симпатизуетъ съ Москалями... Онъ клеветаетъ и на мою Исторію, однакожь

¹⁾ Чтенія моск. общ. древн. за рік 1889 ч. I і II стр. 587 в листі Зубрицького до Погодіна з дня 6 [17] V. 1852 р. При сій нагоді подає Зубрицький дуже цікавий факт з тодішніх, цензурних відносин: „Однажды написавъ Редакторъ (Зорі Галицкой) въ одной статьѣ русскими буквами «крещендо декрещендо»; вдругъ перечеркнула ихъ цензура какъ Московскую уродливость, на силу только успѣлъ бѣдный редакторъ доказать, что это не Московскія, а Итальянскія музыкальныя слова. Цензоръ не умѣетъ ничего русскаго, ниже церковнаго языка, только нѣчто мужицко-польско-русскаго нарѣчія, начальство строго повелѣваетъ ему смотрѣть за языкомъ, а кромѣ того есть у насъ много невѣждъ и плутовъ Галицескихъ Русиновъ, которые для своихъ личныхъ корыстей измѣняютъ народному благу — вотъ наше состояніе.“

какъ науковаго сочиненія, еще они не смѣють тронуть ся, но бѣдная Зоря получила уже офіціальное упоминаніе не употреблять московскихъ словъ и я увѣренъ, что Василько столько будетъ клеветать, пока та не будетъ запрещеною, и онъ не станетъ единственнымъ журналистомъ для всѣхъ Австрійскихъ Русиновъ¹⁾

Щоби оберечи себе передъ подібними „клеветами“, звертає ся одинъ з членів „Погодинской колоніи“, Яків Головацький листомъ з дня 16 (28) V. 1852 р. до Василя Ковалського, що в р. 1850 переніс ся до Відня і попри своїх урядових занятях став від р. 1851. ревним співробітником „Вѣстника“. Він мав впливати на Вислобоцького та здержувати його від подібних „клеветъ“. Листу Головацького в руках не маємо, але з відповіді Ковалського можемо відтворити його зміст.

На вступі заохочував Головацький Ковалського, щоби як найскорше викінчував свою читанку для гімназії. В мові радять Головацький наслідувати старо-руське письменство. Вірці мови повинні подавати твори Симеона Полоцького, Дмитра Туптала, українських літописців і Лодія, а не „хахлачина“. Всякі язикові і правописні спори треба вирівнувати приватно, а не публично. При тій нагоді жалувє ся Головацький на цензурне остереженє, яке дістала „Зоря Галицкая“.

Що Головацькому не розходило ся тоді о мову старо-руську, се більше, як певно. Він пристав вже в р. 1851 всею душею до поглядів свого брата Івана та Зубрицького а клясичним доказом сего є між иньшим пересторога Івана в листі з р. 1852: „Не совѣтую никому изъ нашей родины, особенно же Тебѣ, Петру и Владиміру запускать ся въ горячую борбу — мнѣ уже ничего терять, я бо все уже потерялъ, мнѣ все одно. По крайней мѣрѣ вы братья стремитесь къ лучшему; кажется, что ты уже получилъ подтвержденіе, когда таксы платишь. Это счастье Твое, хахлы на все готовы — ради народолюбія²⁾ Старорусскою мовою прикривав Головацький в листі до Ковалського цілком иньші стремління.

¹⁾ Порівнай мою працю п. з. „З кореспонденції Дениса Зубрицького“, сторони 54—5, лист з дня 24. V. 1852 р. Що Зубрицький подавав невірні дати що до числа передплатників „Зорі“ і „Вѣстника“ про се свідчать нам листи Головацького. „Зоря“ стояла „такъ худо“, що Ів. Головацький не хотів сему повірити, а число передплатників „Вѣстника“ сягало в р. 1852 до 600. Порівнай лист ч. 25.

²⁾ Порівнай Лист ч. 25 стр. 41. В початку 1853 р. писав на ту саму тему Іван Головацький: „Что касается Твоего подтверждения въ профессоры, то оно непрѣменно

На сей лист відповів Ковальський дуже щиро, вітверто і розумно. Він дякував за охоту до праці над „Читанкою“, з якою буде готов з кінцем місяця червня. В поглядах на мову він не в силі погодити ся з Головацьким. Староруська словесність має за мало соків до продовжуваня свого питомого житя, а за багато, щоби могла згинути. Староруське письменство є деревом, похиленим, без галузь, без тіни, під яким не сяде ні Боян, ні бандурист і на яким не засьпіває райська птиця та хіба чорний ворон закряче. Коли Данте і Петрарка викидали з літератури мову стару, латинську, а вводили живі говори, ціла Італія виступила проти них, а вкінці прилипла до їх реформи, „як цюли до меду“. Староруською мовою писати годі, бо мало людей знає її звук і голос. Її треба би вперед виучити ся. Але з її скарбів треба користати так само, як з мови церковно-славянської та інших славянських язиків. В „Вѣнку“ (ч. I. стр. 63), писав Ковальський Головацькому, заявили ви самі, що наша народна мова є спосібна до ввращеня найвнєших понять, а нині велите йти за Полоцьким, Тупталом, Лодієм та українськими літописцями, які були світочами свого часу, але нині їх твори стали мертвими і нікого полонити не можуть. Перед 40 літами учено питомців духовної семинарії в мові подібній до церковно-славянської, бо їм потрібне було знанє сеї мови, але нині коли маємо просвітити цілий нарід, мусимо признати ся до нашої „халчаччини“, її обрабляти, вигладжувати і покостувати. З малими відмінами живе одна і та сама мова над Дністром, Дніпром і Сяном. Одна в них душа і взаімно собі галицька і українська посестри помагати можуть і повинні. Українська, задніпрова наша посестра підбвля своєю ніжністю і красою навіть півдикі серця Татар, які нині нею, як своєю, питомою промовляють. Праця Маркіяна, Ваша та інших наших письменників, писав Ковальський, веліла нам полюбити нашу мову і з сеї дороги годі нам сходити. Правописне питанє мало нас обходило, коли наше письменство почало розвивати ся і ми з однаковим вдоволенем читали і „Русалку“ і „Вѣнок“. Колиж нині розгоріла ся правописна боротьба, то і Ковальський не від сего, щоби ріжні в поглядах вирівнувати приватною дорогою. Вкінці жаліє Ковальський над цензурним остереженем,

наступить, нѣтъ этому никаких препятствій... Впрочемъ берегись всякаго сомнительнаго дѣйствования какъ на каедрѣ, такъ и въ частныхъ кругахъ; споровъ даже литературныхъ не починай, чтобы не давать причины къ клеветѣ и коварству...“ Пор. лист ч. 29 стр. 44.

яке стрінуло „Зорю Галицкую“, причім додає: „съ часомъ выйде олива верхъ воды а темный и мерзеныи ворогъ буде ся стыдати — якъ оуже его и теперъ червь ѣсть.“¹⁾ Кого розумів Ковальський під сик „темнымъ и мерзенымъ ворогомъ“ — догадати ся тяжко. Зі слів „якъ оуже его и теперъ червь ѣсть“ виходило би, очевидно, що був се чоловік тяжко хорий, та що підозріня Зубрицького, будьто би Василь Зборовський подбав о цензурне остереженє против „Зорі Галицкої“ були безосновні.

Однак ані цензурне остереженє, ані сердечне письмо Василя Ковальського не опам'ятали членів „Погодинской колоніи“. Їх ненародні стремління озвали ся ще яснійше і виразнійше, як в статії Маллиновського, в дописи Івана Здерковського п. з. „Наше стремленіє при образованью языка“. „Щобъ вводити церковно-славянскій языкъ въ цѣломъ его обѣмѣ между народомъ яко литературный, писав Здерковський, о томъ ни мыслили болѣе. Днесъ бо неспособность совершенного оупотребленія помянутой мовы русскимъ оученымъ столь явная, що хоть бы якъ жаркою панегирикою кто за нею приговорюваль и самого Демостена криenorѣчивыми даже молніями ю защищаль, однако не воспалитъ онъ, ниже приклонитъ когда нибудь кого зъ нихъ къ своей мысли... Столько же мало видится полезнымъ оуспѣваніє нашихъ новомодныхъ писателей, задумавшихъ изъ нагой, такъ называемой повѣтовщины безъ пособія старославянщины языкъ народный оустроить. Не будетъ ли и сія крайность равной судьбинѣ подверженная... куда и якъ далеко въ покровители при своемъ оупорномъ поступанію отъ прямого пути сбійются, оуже теперъ не вельми къ розвязанью тяжелою проблемою. Но къ счастью розвивається на полянѣ родимой словесности просторнѣйшій, болѣе оумѣренный и отъ множайшого количества оученыхъ подкрѣпляемый оуспѣхъ, именно образованіє языка народного на основѣ старинной Славянщины. Рѣшивши ся къ сему концу не чуждаются, со всемъ церковного языка; ибо пребываютъ въ оудостоверенію, что чѣмъ онъ такъ народное нарѣчіє съ той самой крови и тѣла, и не полезно ихъ весьма отлучати; — они убѣжденны, яко народное нарѣчіє есть отросткомъ произшедшимъ изъ означенной Старославянщины и ради воздвиженія своего и возраста тояже

¹⁾ Порівняй Лист ч. 388.

соками должно кормитись — и что способъ образованья мовы простонародными оупотребляемъ писателями, не въ силахъ оуспѣвати къ высшему воспоренію изяществу классицизма. Въ слѣдствіе чего единое ихъ стараніе въ томъ состоитъ, дабы племени своему преждевременно въ семъ отношеніи постоянную и сообразну опредѣлити дорогу, а кромѣ сего не помышляють они больше ни о чемъ и сносятъ терпеливо негодованія незрѣлыхъ... и неуважныхъ самоуковъ наслаждаясь чистою совѣстію, по велику живутъ и пишуть токмо для пользы любимого народа.“ Змаганє сихъ людей, що „сносятъ терпеливо негодованія незрѣлыхъ... и неуважныхъ самоуковъ“ і „наслаждають ся чистою совѣстію“ мали „увѣнчати ся сочиненіємъ, которе безспорно полярною будетъ звѣздою для колеблющихся“, „Исторію“ Зубрицького. Похвала для твору Зубрицького, виданя заповідженого у великоруській мові, свідчить найкраще, о яку мову розходило ся Здерковському. І ся мова мала служити для „пользы любимого народа“...

До заміток Здерковського додала від себе кілька слів редакція „Зорі Галицкої“. Она заявила, що її приклонники, приймаючи „всякія въ древно-славяно-русскихъ памятникахъ обрѣтаемыя слова“ хотять під руське письменство покласти „крѣпчайшее на историческомъ развитію оутвержденное основаніе“, і що противники її, які „мечтають о созданіи новой оригинальной мнимо народной словесности безъ всякой исторической подставы“ вже самі пізнали, що при предметахъ вищої науки „запасъ ихъ словъ оказался весьма скуднымъ“ і в тій цілі почали ковати нові „на стимології неоснованныя, ни простонародію ниже оученымъ непонятныя слова“, або брати вислови з мов західно-славянських, віддалених від руської мови. Редакція не може похвалити сего „вредливого отъ древней нашей словесности насъ отчуждающаго направленія“, однак вірить, що сі „незрѣлыи ...и неуважные самоуки“, які і так уживають багато слів взятих „изъ древной словесности“, а в народі затрачених, вже через те чим раз то більше зближають ся до правильних форм і остаточно небавом зійдуть ся з письменниками, що склонюють ся до поглядів редакції „Зорі Галицкої“.¹⁾ Пишучи сі слова, редактори „Зорі Галицкої“ ледви чи мали в тямці, що „древная словесность“, чи то церковно-славянська, чи староруська в пред-

¹⁾ Зоря Галицка за рік 1852, ч. 39.

метах висшої науки, а спеціяльно в термінології мала мінімальний, в цілім того слова значіну „вельми скудный“ засіб слів і що її в тім напрямі за взір ставити годі було. Колиж редактори здавали собі з сего справу, то в такім разі їх замітка обчислена була на баламучене несвідомих людей.

Численні статії приклонників обєднання, розкинені по віденським „Вѣстнику“ та „Зорі Галицкій“, їх заходи, витворити „особую русскую литературу“ на мові в ніякім славянським народі неуживаній, стрінули ся з протестом Антона Могилянницького, який в р. 1852 видав свою поему п. з. „Скитъ Манявскій“ з передмовою, писаною в обороні живого, народного слова. В ній зазначив поет, що свою поему, основу на народнім оповіданю старав ся писати на простонародній мові, якої загально в цілій, східній Галичині уживають. Де зайшла потреба ужити провінціалізмів, спеціяльно гуцульських слів, там поет дав в примітках поясненя. З церковно-славянщини, яка авторова не чужа, він уживав лише таких слів, які часто стрінемо в устах народа і які для него зрозумілі, однак він не наслідув її форм конструкційних і синтактичних, бо се було би нині непрактичним і непожиточним, так само, як неумістним було би, промовляти язиком Гомера, Геродота до сойму в Атенах, до купців з Коринту, до саямійських рибалок, або аркадійських пастухів. Слів і виговору великоруської мови поет уживати не думає, бо пише для малоруських читачів. Колиб автор хотів примішувати деякі великоруські слова: какъ, это, подлинникъ і т. д, як се роблять деякі з руських письменників, то мусів би до своєї поеми додати граматику і російський словарець. Впрочім в великоруській мові наріччя фінське, чудеське, татарське, виклькали такі різкі переміни, що она стала для нашої мови так далекою, як далеко стоїть Ураль від Бескида. Рівнож старав ся автор омвнати польонізми, а писати у своїм, ріднім язпці, хоть ще нині багато найдесь таких людей, що готові з замилованєм учити ся кождої иньшої мови, коби лиш не своєї, власної. В правози си держить ся автор, середної уміркованої дороги, якою в більшій часті письменники користують ся. Він не виступає як реформатор з новими помислами на поли граматики і правописи, бо таких реформаторів вже чимало в останних часах перейшло і не лишило по собі ніяких слідів, однак як чоловік з питомим пересвідченєм не буде бити чолом перед указамн деяких „диктаторовъ Грамматикальныхъ и Героевъъ Азбучныхъ“ (Иос. Левицького), які свої „свидѣнія“, або що гірше „присвоени перелицьовани свадщини“

по покійних письменниках¹⁾ як неопрокинений закон і зеркало неомильности пакинути силують ся, а людей, що їм покорити ся не хотять, самоуками називають. Могильницький гордиться сею назвою самоука, бо учив ся руської мови в тих часах, коли не було де і від кого і з чого її учити ся. Він присвоював собі її з любовю до праці і пильністю і тому справді можна його назвати самоуком. Вказуючи на значіне народної поезії для розвою рідного письменства, Могильницький жалів, що Русини так мало нею займають ся, коли другі Славяни з успіхом сею дорогою почали відбудовувати розвалений храм своєї словесности. Винні сему не лише обставини, але і деякі письменники, що в руські слова, в штучний, вимозолений і приладжений стих чужі почування, чужі образи, уподіблення, порівняння і приповідки приводили, або чужі гадки і почування словами з немалоруських словарів вигребаними а для народа незрозумілими твердими дибамизаціями прозодії польської, німецької, або великоруської спутали і сей плід рабського наслідування дитиною свободного малоруського ума назвати не соромили ся. В тій цілі видано недавно граматику, в якій накинено на віір до наслідування галицьким письменникам правила німецької та латинської прозодії і уривки творів „поетовъ штатскихъ, сальоновыхъ и загравичныхъ“.²⁾ І по що, запитує Могильницький, шукати нам за чужим, коли в нашій народі находимо такі багаті засоби материялів до чудових народних поезій? Зрозуміли вагу народної поезії Маркіян Шашкевич, Вагилевич, Яків Головацький, Рудольф Мох. Завважали багатство

¹⁾ Могильницький мав тут на думці Йос. Левицького, якого посуджувано, що свою граматику опер на невиданій досі граматиці крилош. Ів. Могильницького, (Порівняній пясківль Шеховича, виданий мною під ч. 56.) Вістку сю подав до відомости ширшої публіки також пос. Ол. Барвінський в „Огляді народної літер. укр. руської до 60-их років. Львів 1898“ стр. LVII, але її до недавна годі було перевірити, бо граматику Ів. Могильницького уважано затраченою. Дперва в останних часах при порядкованю капітульної бібліотеки у Львові найшов її рукопись о. Павляк, а завдяки ввічливости Ексц. о. Митрополита, гр. Шептицького, я дістав її до рук, та надіюсь ще в сїм році подати про неї ширші вістки. При побіжнім навіть порівнаню впадає в очи, що Йос. Левицький справді користував ся граматикою Могильницького. Чи і другий граматик, Йос. Лозинський, опирав на ній свою граматику, як се говорить Шехович), про се ще не маю спрецизованого погляду.

²⁾ В р. 1850 видано другий наклад граматики Левицького, де автор в розділі про „Поезію“ (стихотворство) подав вірші з віршів Сумарокова, Державіна, Хемніцера та свої переклади з Кохановського і Шілера (стр. 173, 175, 177—8). Цигуючи відришок з балади Ант. Могильницького „Русинъ Воинъ“, Левицький каже: „Такими стихами пишуть самоуки, котрымъ не хоче ся привчити правилъ поезіи“ (стр. 177.)

нашої пісні Поляки, Вацлав з Олеська, Зорян Ходаковський, Войціцький, та польські поети, Богдан Залеський, Мих. Чайковський, що руські почування і образи в польські слова прибрали. Інший поет, Тимко Падура і предмети і руську мову зробив „рабніями паньскою думности и ненародныхъ мнѣній и желаній такъ зовимою „Золотою Бородою“. Та самі названі поети вказали нам, що предмети, взяті з народу, без народної мови обійти ся не можуть. Тому накликає Могильницький співробітників на літературній ниві, щоби не упадали на душі, збирали і обробляли хотьби невеличкі відломки народної творчости, а руська словесність, що вкорінилася в народі, що пережила ворожі насилля монгольських мечів, кримського ясира, їдї релігійного фанатизму і політичного махіявелізму, пережне також докори мудрагелїв з чужого народу і своїх відступників а з часом двигне ся на ній величний храм народного відродження.¹⁾

Різкі слова Ант. Могильницького, кинені під адресою народних відступників, допекли до живого редакторам „Зорі Галицької“. Он вй покористували ся знов приватним письмом, присланим до них з Пряшова, якого автором, на мою гадку був Александер Духнович, і напечатали його в відривках. „Кой то у Васъ несчастникъ, писав Духнович, Ермака Хомякова на только изорудоваль? Якій то языкъ? Якая грамматика? Не выйдеть ли мы никогда изъ экспериментовъ наипаче столь соблазнительныхъ? Оу насъ больше людей начали тоє дѣло читати, но я самъ дошелъ до третяго дѣйствія, далѣй не было возможно. Намъ надо такихъ стихотворцевъ, которыи званіє свое и опредѣленіє нашей литературы подобно стихотворцу „Цвѣтовъ“ (Гушалевичу) понимаютъ“. Ще більше, як фонетичною правописею виданий переклад Ермака, споруджений Келестином Скоморівським, не припав до вподоби Духновичеви „Скитъ Манявскій“ а спеціально його передмова. Він озлоблював ся: „Предословіє къ „Скиту“ являеть сочинителя его ужаснымъ финстерлингомъ. Такъ то намъ салоны исключить въ образованіи нашего языка? и трудамъ прочей русской словесности и жизни для насъ мертвыми оставати ся? Онъ не чтобъ оучити народъ, живущій въ оустахъ онаго матеріяль языка выдѣлывати, оутончати, оусовер-

¹⁾ Антоній Любичь Могильницькій: „Скитъ Манявскій“. Письнотвореніє епіческое, основане на повѣстехъ престонародныхъ русскихъ. Часть I, Перемышль 1852 р. Передмова писана в січні 1852 р. Порівн. стр. XIII—XXIX.

шати — онъ отъ народа оучится и въ снисхожденіи къ простонародному нарѣчію верхъ совершенства видать!? Такъ намъ изъ букваря и букварной литературы никогда не вытти! Кто же Нѣмецъ или Французъ или Англичанинъ такъ пишетъ, якъ простолюдине говорятъ? Никто! Или Цицеронъ такъ писалъ якъ Арпинате, что больше простые болтали? Намъ двигати языкъ изъ порока сельской грубости, не оутопати въ грязи фразеологій мужиковъ, такимъ образомъ намъ на всякія десять села особой грамматки и особнаго словаря нужно.“

До слів Духновича додала від себе „Зоря Галицкая“ таку примітку: „Вся нужда въ томъ, что не розличаютъ высшаго, школьнаго оученія отъ простонародныхъ книгъ. Первое оученіе требуетъ строгаго наблюденія правилъ етимологическихъ, и также помощи старославянскаго языка и писменной нашей литературы, именно древной. Лишати Русинови себе сей помощи значить, отнимати себѣ возможность высшаго литературнаго житія. Касательно простонародныхъ книгъ, то въ тѣхъ хотѣти писати по простонародному значить, никому не оугодити, понеже въ простонародіи каждая страна, каждая десять села имѣють своя собственная, и равное право къ своему собственному. Тогда нѣсть литературы. Тогда также не много читателей, понеже не возможно такой книги всѣмъ читати, ниже мнмати можно, что всѣ простолюдины, когда будутъ письменными, дабы и своими помѣстными словами писанное читали. Якъ же можетъ каждое село требовати, дабы ему собственное, неправильное, необщое было общимъ? И такъ намъ или имѣти литературу по правиламъ етимологическимъ на основаній общаго оупотребленія, или не имѣти! Если же хочемъ имѣти литературу, потребно оучити ся языка, такъ якъ потребно обрабляти землю и полоти, дабы имѣти пшеницу. Если же не хочемъ оучити ся, то можемъ писати, но не будемъ имѣти литературы, хотяй будутъ многія книги, якъ и безъ труда есть самородная хопта, бодаче и тернина“. ¹⁾

Ясніше хіба говорити годі було! Кружок „Погодинской колоніи“ кинув словами Духновича і редактора „Зорі Галицкої“, Гушалевица остаточно анатему на тих людей, що „утопали въ фразеологій мужиковъ“, що для письменства в Галичині хотіли класти питомі, народні основи, народну мону і народну поезию. Все те видавало ся „Погодинській колонії“ вісенітницею і по їх гадці, літера-

¹⁾ Зоря Галицкая за рік 1852, ч. 50.

тура в Галичині не могла инакше розвинути ся як при „строгомъ наблюденіи правилъ етимологическихъ и помощи старославянскаго языка и письменной, древной литературы“. Письменство в народній мові було в їх очах „самородною хоптою, бодачемъ и терниною“. Ті самі гадки чули ми вже в статиях Малиновського і Здерковського, та тон їх не був такий різкий і з них можна було винести вражінє, що они не сказали всего, що їм лежало на серці. Духнович і Гушалевич говорили більше вітверто. Они, подібно, як Зубрицький у своїй „Исторіи“, виявляли погорду до народної мови і до самого народа. Они немовби переповідали слова Зубрицького про „Грицьковъ“, „пасѣчникъ“, і чернь, для якої „довольно молитвослова, катехизиса і псалтыри“, де можна найти і „етимологическое правописание“ і „древнюю словесность“.

Допись з Пряшова і замітка редакції мусіли викликати обурєня серед людей, що жили ідеалами Маркіяна Шашкевича. І аложило ся так, що іменник останного, крилошанин і міністеріяльний радник, о. Григорій Шашкевич рішив ся виступити в „Вѣстнику“, напаятувати публично поведєнє членів „Погодинской колоніи“ і стати в обороні Єрмака та передмови до „Скита Манявского“. Шашкевич написав статію, якої однак Іван Головацький не прийав до „Вѣстника“, хоть Вислобоцький а пробував її до друку. Про сю подію писав Іван Головацький братови Якову, що Шашкевич перед відїздом з Відня на відпустку (дня 1. серпня 1852 р.), „розсердился на меня, что я его статьи полемической противъ Зори не принялъ въ Вѣстникъ. Онъ хотѣлъ безъименно защищать Єрмака и Могильницкаго противъ Пряшевскаго дописывателя (50 число Зори); но я отписалъ ему, указавъ бесполезность той полемики, особенно въ формѣ имъ употребленной — самой мѣлкой и простой надъ воображеніе. Долго я колебался, что дѣлать, но вконцѣ рѣшился противустануть и ему и Вислобоцкому. Подлинникъ есть у меня, и придетъ когда время, что я напечатаніемъ сей статіи съ моими примѣчаніями оправдаюсь. Словомъ, онъ силно ожесточился на мою дерзость, и будетъ меня и Вѣстника вездѣ оклеветывать“.¹) Полемічну статію Григ. Шашкевича переслав Іван Головацький на руки Гушалевича братови Якову, але її між паперами останного не найдено, так що зміст її для нас незвістний. Статія мала бути „жестокая“, а що

¹) Порівнай Лист ч. 14 стр. 22 і ч. 15 стр. 24.

була звернена против москвофільської пропаганди, тож Іван Головацький називає її „дурачеством“.¹⁾

Хоть сим разом Іван Головацький виграв справу з Шашкевичем і статті його не напечатав, то всеж таки мусів він сконстатувати, що допись з Пряшова і замітка редакції були крайно неполітичним кроком. Про се писав він Гушалевици, перестерігаючи його перед подібними спорами на будуче,²⁾ а і самі члени „Погодинской колонії“ ствердили, що Гушалевици на редактора не надавав ся, коли в р. 1853 з 15 числом звільнили його з сего становища а дальше ведене „Зорі Галицкої“ передали Богданови Дідицькому. Ненародні стремління, ведені Гушалевицим цілком вітверто, і хаос, який пробивав ся в мові статей „Зорі Галицкої“ відчувували від неї чим раз більше читачів. Іван Головацький не міг надивувати ся, що „Зоря Галицкая“ стояла в тім часі дуже лихо і вину сего бачив в її мові: „Едно только можно бы ей порицать, писав він, что очень непостоянно есть въ своемъ языкѣ и правописи; но этого причина лежитъ въ многихъ сотрудникахъ, изъ которыхъ всякъ по своему толкуеть а Г. редакторъ особенностямъ каждого смиренно повинуется. Такое колебаніе есть слѣдствіемъ нашихъ силъ въ обще, а въ особенности выплывъ разширяющаго ся раздора; предъ двома или тремя годами было бы что то подобное на порѣ, ибо тогда еще всѣ писатели менѣ или болѣе ишли можно сказать за слѣпымъ инстинктомъ, предоставивъ образование постоянныхъ правилъ въ слогахъ и правописи самому времени. Днесъ же должно бы уже на чѣмъ постоянномъ остановиться, или по крайней мѣрѣ слѣды постапу указать. Но въ такомъ колебаніи я при всей доброй волѣ не вижу никакого постапу“. Редакторам „Зорі Галицкої“ здавало ся, що они пишуть вже правильно „по русски“, а тимчасом їх великі сторонники з угорської Руси писали до Івана Головацького, що їм „по виду суть нѣкоторые ничтожные хахлакизмы несносны и ради нихъ они презирають Зорю“.³⁾ В наслідок ненародних стремлінь і хаосу в мові „Зоря Галицкая“ перестала дня 12. падолиста 1852 р. виходити, скінчивши на 89 числі. Хоть вина паденя „Зорі Галицкої“ була по стороні редакції, то се не спи-

¹⁾ Гляди лист ч. 16 стр. 26.

²⁾ Лист ч. 16. стр. 26.

³⁾ Порівнай Лист ч. 25. стр. 39.

няло Івана Головацького накинути ся на „хахловъ и скотопасовъ“, Юл. Вислобоцького та Григ. Шашкевича, про яких він писав до брата Якова: „Намъ же теперь сужденно, дѣйствовать приватно и болѣе страдательно. Закопали Зорю, ибо въ томъ кажется суть слѣды ихъ скрытаго дѣйствія; но придетъ время, что и ихъ закопаютъ“.¹)

Такий песимістичний настрій у Івана Головацького викликала ся обставина, що при кінці 1852 р. подякував йому Вислобоцький за співробітництво в „Вѣстнику“ і радив жадати в міністерстві грошей на поворот до Галичини, але Головацький пішов до міністра Баха, вияснив своє положення, а сей іменував його з початком 1853. року акцесистом при міністерстві з платнею 400 алр., в рік.²) До звільнення Головацького від співробітництва причинило ся, без сумніву, і його крайно вороже для народної справи становиско і сдїсна з Шашкевичем. Вислобоцький і Шашкевич рішились на рік 1853 зменьшити обєм „Вѣстника“, але додавати до него піваркушеву часопись, призначену для народних учителїв, в надїї, що ряд передплатить 200 примірників сего додатку для сїльських шкіл.³) Додаток сей почав в дїйсности являти ся під заг. „Отечественный Сборникъ“. До співробітництва у „Вѣстнику“ та його додатку почав Вислобоцький, по словам Івана Головацького, притягати „всякую возможную и даже самую незрѣлую силу“, як вислїд великої „бѣдности и глупости въ расположеніи его тактики“. Народний напрям взяв рішучо верх у „Вѣстнику“, тому жалував ся Головацький, що „хахлы и скотопасы на силу собираются и думаютъ, что теперь совершенна ихъ побѣда. Слѣпцы дай только!⁴) Хоть Головацький вирікав ся „Вѣстника“ і грозив, що в нїм ніякої участі брати не буде,⁵) то однак по трех місяцях павзи він вернув з днем 1-го цвѣтня 1853 р. до редакції, що правда, не на довго. „При Вѣстникѣ, писав він братови Якову, я чрезъ 3 первые мѣсяцы не имѣлъ участія; мнѣ жалко, что я съ публикой и не попрощался; хотѣлъ было въ послѣднемъ числѣ сказать что нибудь на кратцѣ; но плуть Вислоб. сказалъ, что онъ самъ напишетъ отъ себя какое похвальное о мнѣ слово; но собака

¹) Порівнай лист ч. 29 стр. 44.

²) Порівнай листи ч. 23, ч. 29, ч. 36 (стр. 54—5).

³) Порівнай листи ч. 21 і 25.

⁴) Гляди лист ч. 29.

⁵) Гляди листи ч. 23 і 29.

и этого не сдѣлалъ. Вѣстникъ уже имѣеть капиталъ на сей годъ; наши Русины добродушные люди, они смотрять больше на русскую букву, какъ на лице, это хорошо изъ ихъ стороны; пусть только чтобы они Зори не оскорбили, котора худо сдѣлала, что так долго медлила. Отъ 1. апрѣля я помагаю чтото при Вѣстникѣ за 10 fr. ежемѣсячно, что дѣлать, бѣда преть.¹⁾

V.

„Зоря Галицкая“ в р. 1853 справді „замедлила“ з виходом в свѣт. Перше її число появило ся доперва дня 2. л. марта. Видавництво, як видно, переживало тяжку кризу і його обмежено навіть під оглядом обѣму. Коли в р. 1852 виходила „Зоря Галицкая“ двічі на тиждень, в р. 1853 являла ся она раз в неділю з додатком „Поученій церковныхъ“. В плані видавництва пороблено рівнож замітні зміни. В р. 1852 містила „Зоря Галицкая“ також вісти політичні, в р. 1853 стала она журналом, присвяченим виключно „літературному, общеплезному и забавному чтенію“. Хоть редакцію підписував до 15. числа включно Іван Гушалевиц, то нема сумніву, що дійсним редактором був Богдан Дідицький. В кождім числі слідна його рука і праця. Гушалевиц був редактором про його externo і лише так довго, доки ряд не затвердив Дідицького на становищу редактора.²⁾ Зміст „Зорі Галицкої“ був р. 1853 дуже різнородний. Поезії, оповідання, повісти, бібліографічні вісти, літературні статії і кореспонденції так з руського, духового життя, як і иньших славянських і не славянських народів, переплітано замітками з поля промислу і господарства. В редагованю „Зорі Галицкої“ видно було велику старанність. Дідицькому розходило ся о се, щоби поновно приєднати для неї публику, що, зневірена, від неї відчахнула ся. Крім дбалости треба приписати Богданови Дідицькому ще одну черту, якою була обережність. Він побачив, що різкі, ненародні погляди кружка „Погодинской колоніи“, висловлювані в „Исторіи“ Зубрицького та в статіях „Вѣстника“ по конець 1851 р. і „Зорі Галицкої“ від половини 1851 р. викликували у Русинів з одной стороны протести, з другої зневіру у власні сили; протести від тих, що жили ідеями Маркіяна, зневіру

¹⁾ Порівнай Лист ч. 36 стр. 55.

²⁾ Пор. „Зоря Галицкая“ за рік 1853, ч. 16 стр. 179 оповістку редакції.

у тих, в яких ще погляди на окреміше життя галицької Русі не скристалізувалися. А сильною мусіла бути любов до народного слова у Лисяка, Глинського, Лозинського, Ковалського та Могильницького, коли їх виступи були такі вітверті і щирі, коли їх протести против ненародних стремлінь виявилися в такій рішучій формі. Як оглядний чоловік, Дідицький завважав, що з їх народними пересвідченнями треба числити ся, що всяке дражнене може лише скріпити завязатість полеміки і відбити ся в першій ряді на самій „Зорі Галицькій“. Він рішив ся йти иншою дорогою, як його попередник Гушалевиц. Пробуючи популяризувати гадки кружка „Погодинской колоніи“ між читачами „Зорі Галицької“, Дідицький дбав про те, щоби обережним і ніжним поведенем лагодити завязатість полеміки і приєднувати навіть противників до своїх пересвідчень. „І о скілько сї пересвідчення дозволяли, пише про Дідицького др. Терлецький, він старав ся не дразнити противників, хвалив навіть часом те, що їм було дороге і миле, хвалив народні пісні і українських письменників. Розумієть ся, се було можливе лише до певної границі, бо оба стремління були такі противні собі, що й найтоньша дипломатія нічого не могла помочи. Але й на тій границі, на якій конче треба було признати ся до свого переконання, він ще немовби жалув, що не може стати по стороні симпатичного йому зрештою противника, надїючи ся може, що коли потому висловить свої справдішні погляди, противник порушений таким об'єктивним поведенем, стане приступнішим для його аргументів і перейде на його сторону“. На доказ сеї незвичайно вірної характеристики діяльності Богдана Дідицького на становиску редактора, др. Терлецький подає виривки з його повісти п. з. „Отець Ігнатій“, печатаної в „Зорі Галицькій“ за рік 1853, які ми повторимо. „Я потвердилъ мнѣніе Пана Раевича касательно Маруси“, велить він говорити о. Ігнатієви, „которую всегда уважалъ за наилучшую повѣсть, яку доселѣ произвела не только Украина, но и вся Русь малая. Сожалѣлъ однакожь надъ тѣмъ, что вся новая украинская словесность заключается только въ сказкахъ, повѣстяхъ и пѣсняхъ; и не смотря на то, что въ Кіевѣ писалъ Несторъ и инши славныи дѣлатели старинной нашей словесности; новѣйшии украинскіи писатели не старались обогащать просторародный языкъ свой неизчерпаемымъ сокровищемъ старорусского, не тщались сдѣлать его соотвѣтнымъ высшему требованію нынѣшного просвѣщенного вѣка. И того ради не появилась на Украинѣ достоль ни одна вѣдомственная книга, ни одинъ вышестепенный учебникъ, съ той только, думаю, причины, понеже украинское нарѣчіе, переховано

лишь простолудиномъ, испорчено къ тому вліяніємъ сосѣдного, не подасть уже нынѣ само собою словъ къ высшимъ понятіямъ“.

„І немовби на те, каже др. Терлецький, щоб о скільки можна зладити той тяжкий засуд, на який, по його пересвѣдченю, історичні обставини засудили Україну й її малоруську мову, він велить герови сеї повісти, галицькому письменникови, Раєвичеви вяснити причини сего конечного засуду, приложити цілющої води до рани і предложити їй свого рода літературний компроміс.“

„Хотяй много правды въ томъ вашемъ замѣчаніи, достойный Отче“, — отрекъ Раєвичъ, — однакожь я, яко преданнѣйшій любовникъ всего, що касается Украины, боронити ю долженъ передъ вами. Украина сдѣлала уже такъ много для словесности и общого просвѣщенія, що желати отъ ней больше не можно. Въ старину былъ надвѣпрянскій край средоточіемъ всего образованія и могущества Руси; къ сожалѣнію, благосіятельное свѣтло Кіева потухло вскорѣ подъ наслиемъ Монгольскихъ дикарей. Но въ другой половинѣ средовѣчія возсіяла Украина свѣжимъ блескомъ славы и просвѣщенія; ретивын сердца Козаковъ защищаютъ милую отчину, отъ вліянія и нашествія Литовцевъ и Поляковъ, а меже тѣмъ Бурсаки Кіевскіи засѣвають широкое поле Руси сѣменами умнїя и благочестія. Украина столь вѣковъ борющаяся за свой бытъ, за вѣру праотцевъ, истощилась наконецъ совершенно, и въ груди ей остала только великая тоска и глубокой жаль за погибшою свободою, которыи иногда вырывалися изъ подъ сердца тяжкимъ вздохомъ, тужливою пѣсною. Къ тому выдала Украина довольно знаменитыхъ людей, заслужившихся въ повѣйшее время и у своихъ сосѣдовъ. Помяну только про Богдана Залеского, Гоцинского, Максимовича, Срезневского, Бодянского, а сколько еще прочихъ! Ото, великіи заслуги и подвиги Украины, котора поле умствованія радо уступаетъ Галичанамъ, придерживая собѣ всегда пѣти на свой прекрасный ладъ и пѣніями своими восхпцати племена сосѣдственныи. И так: да вѣчно поеть Украина а разумуютъ Галичане!“

„Я ничѣмъ не могъ опровергнути рѣзкихъ доказательствъ приведенныхъ во оборону Украины Паномъ Раєвичемъ, и призналъ ему неоспоримую правду“ — кінчить герой Дідицького повісти, Отець Ігнатій.¹⁾

¹⁾ Зоря Галицкая за рік 1853, ч. 5 стр. 52 і др. Остап Терлецький „Галицько-руське письменство 1848—65, стр. 69—70.

Застерігши для Галичан „поле умствования“, Дідицький ще раз вертає до мови, якою они повинні писати і в сїм напрямі робить знов уступку, бо коли кружок Погодіна зазначував вітверто, що навіть для народа годі писати простою мовою, хотьби тому, що булоби стілько граматик, що сїл, Дідицький велить промовляти о. Ігнатієви: „Я самъ признавалъ тоє всегда, що книжечка, опредѣленныя непосредно во пользу сельскаго народа, дбжны списанны быти въ его просторѣчїи; а только во высшемъ крузѣ, надо все въ крузѣ отвлеченныхъ знаній, употребляти надобно образованнѣйшій языкъ, такъ зовимый языкъ книжны. Тоє дѣється у всѣхъ почти просвѣщеныхъ народовъ“.¹⁾

Те, що Дідицький сказав, не було нічим новим. Такі самі гадки висловлював вже Іван Головацький, а оба они мали за собою науковий авторитет славїста Добровського, який підвів був гадку, повторювану деякими нашими нашими граматиками,²⁾ що в ріжниця межі простонародною мовою а книжною, що діалекти добрі як материял для словарів, а не для шкіл і для науки, причім подавав на примір книжну, німецьку мову, спільну для всїх Німців і німецькі діалекти, цікаві хіба для лінгвіста.³⁾ Ріжниця між Дідицьким і Іваном Головацьким була в сїм разі лише та, що перший не називав народної мови „подлѣйшимъ зерномъ“, не накладав ся на неї, а через те не зражував собі її приклонників.

І хвалили „Зорю Галицкую“ під редакцією Богдана Дідицького не лише його політичні сторонники, Духнович⁴⁾ та Іван Головацький,⁵⁾ які одушевляли ся нею, віщуючи Дідицькому побідоносний вінець, — на рівні хвалив її також Никола Устиянович, що через ненародні стремління „Погодинской колонїи“, висловлені в „Зорі Галицкій“ за рік 1852, усунув ся від її співробітництва. Він писав в листі з дня 24. мая 1853 р. Якову Головацькому отсї слова: „Мило ми есть сказати Тобѣ, же Русь наша може ся повеличати одновъ часописью, теперѣшною Зорою. Не увѣришь, якую радость маю я, читаючи картыны того письма. Она насѣ потрутила далеко на передѣ и має многихъ писателей за собою. И я уже безсиленъ гнати за нею“.⁶⁾

¹⁾ Зоря Галицкая за рік 1853. ч. 1 стр. 10

²⁾ Порівнай: др. Осип Маковой: „Три галицькі граматики“ стр. 23.

³⁾ Там же стр. 51.

⁴⁾ Порівнай листи ч. 60 стр. 90 і ч. 64 стр. 99.

⁵⁾ Гляди лист 77 стр. 116.

⁶⁾ Порівнай лист ч. 46 стр. 73.

Та не лише своєю обережністю тактом і пошанованем поглядів противника, еднав Дідацький для „Зорі Галицької“ прихильників навіть серед народного табору, — він умів також відчутти потреби тодішньої публіки, яка мимо ненародних стремлінь, голошених з різних сторін, линула все своїми симпатіями до минувшини українсько-руського народу, а спеціально до козаччини, що віджила в творах українських письменників, а вслід за ними у Маркіяна Шашкевича, Устияновича і других наших поетів. А що між галицькими письменниками не було і так багато люднй, які могли б заповнити „Зорю Галицьку“ своїми творами, то Дідацький покористував ся великоруськими писаннями Євгенія Гребінки, що робили велике вражінє своїм полетом і романтизмом, яким талановитий автор оповивав минувшину і сучасне йому житє. З козацької минувшини перепечатує Дідацький знамениту повість Гребінки п. з. „Чайковській“¹⁾, а з иньших творів сего автора два оповідання „Такъ иногда люди женятся“²⁾ та „Мачиха и Пявночка“.³⁾ А хоть в сих творах Дідацький поробив лише незначні зміни в мові, прировновивши її декуда до форм та лексикальних відмін нашого язика⁴⁾ і в сей спосіб сильнійше, чим його попередники, промощував шлях для великоруської мови в галицькім письменстві, то мимо сего не виступали против Дідацького ані „хахли“, ані ряд, який в попереднім році видав остереженє против „Зорі Галицької“, щоби не уживала „московскихъ словъ“. Дідацький був справді мистцем. Він умів ладити з обома сторонами. Прихильникам народної мови поробив він деякі уступки і тим з'єднав їх для себе, а в виду ряду

¹⁾ Зоря Галицькая за рік 1853 ч. 31—43.

²⁾ Зоря Галицькая за рік 1853 ч. 23—4.

³⁾ Зоря Галицькая за рік 1853 ч. 29—30. Замітне, що Дідацький, перепечатуючи твори Гребінки, не назвав автора повним іменем і прізвищем, лише подав початкові букви Е. Гр., як се впрочім робив і з творами иньших, російських письменників, яких поезії містив в „Зорі Галицькій“. Була в сім промовчуваню імен, очевидно, з одної сторони та цілє, щоби удержувати в добрій вірі, темну, галицьку публіку, що сі твори писані галицькими письменниками, а з другої, щоби рядови не наражувати ся.

⁴⁾ В поглядах на мову годив ся Дідацький з Петрушевичем, який твердив, що „языкъ, которымъ Москва пише, не есть языкомъ Москвы, але есть чистимъ образованымъ рускимъ языкомъ“ та з ухвалою „Матиці“ з р. 1849, що твори виспої науки треба писати „въ языцѣ письменномъ, который має начало своего развитія въ далекой мпувшности, а который опшбочно чисто російскимъ называють, — всѣяко остерегаючи ся всѣхъ оныхъ выраженій и формъ, которые суть исключно московского происхождения“. (Пор. передмови стр. XV). Подібно, як Іван Головацький знав Дідацький, що публіка „чуждается всякихъ крайностей“ (Пор. передм. стр. XI.) і тому гнівало

придержував ся він вказівок Івана Головацького, який писав про Дідвицького до брата Якова, „д о б р о б ы б ы л о , ч т о б ы п о в р е м е -

його се, коли Северин Шехович поправляв його мову в „Семейній Бібліотеці“ на великоруський лад. Він писав тоді до Якова Головацького: »Перелистывая 2 Часть „Семейной Б.,“ я увѣрился, что именно въ „Запискахъ студента“ измѣнены нѣкоторыя слова и выраженія, да ю всегда замѣнено ее-мъ; это грустно, это нелогически, по тому, что надо бы уже писать и -ати, — -ить и пр. однимъ шагомъ перепрыгнуть все. Не смотря на то, я посылаю нѣсколько любопытныхъ научныхъ извѣстій для »Сем. Б.« съ тѣмъ, чтобы Г. Шеховичъ оставилъ, о сколько возможно, неизмѣнный слогъ...“ (Пор. лист ч. 142). Для приміру, як Дідвицький оминав „онны выраженія и формы, когорыи суть исключительно московского происхожденія“, я подам три зразки:

В оригіналі повісти Гребінки п. з. „Чайковскій“ (Сочиненія Е. П. Гребенки СПб. 1862 том II) стр. 287 читаємо:

Знаете ли Вы Пирятинъ?

— Пирятинъ, при рѣкѣ Удаѣ, уѣздный городъ Полтавской губерніи...; въ немъ 5700 жителей, 5 церквей, 28 вѣтряныхъ мельницъ и 4 ярмарки; на онныя прѣзжають купцы съ краснымъ товаромъ изъ сосѣдственныхъ городовъ, а съ Дону привозять рыбу, говоритъ, съ печатнаго, школьникъ.

В оповіданю: „Такъ иногда люди женятся“ (Т. I. стр. 174.) початок звучить:

Ся было восемнадцать лѣтъ; она была очень хороша; я видѣлъ дѣвушекъ красивѣе, но милѣе, право не видывалъ.

У нея были быстрые каріе глаза, черныя, длинныя рѣсницы, свѣжее, веселое лицо, розовыя губки, бѣлыя, ровныя зубки, улыбка — прелесть! для нея нѣтъ прилагательнаго.

В оповіданю „Мачиха и панночка“ (Т. I. стр. 120.) читаємо:

Хороша бѣлая лебедь на синемъ лиманѣ; хороша яркая звѣздочка на свѣтломъ вечернемъ небѣ, но лучше ихъ была дочь стараго пана; плавнѣе лебеди выступала она, веселѣе Бо-

В »Зорі Галицкій« перепечатав Дідвицький сей уступ з такими змінами:

Знаете ли Вы Пирятинъ?

— „Пирятинъ, при рѣкѣ Удаѣ, уѣздный городъ Полтавской Губерніи; въ немъ 5700 жителей, 5 деревянныхъ церквей, 28 вѣтренныхъ мельницъ и 4 ярмарки, на когорыи прѣзжають купцы со всякимъ товаромъ изъ сосѣднихъ городовъ, а съ Дону привозять рыбу. Такъ стоитъ въ которой-то школьной книжцѣ.“ (Ч. 31.)

Дідвицький зміняє:

Ей было осьмнадцать лѣтъ; она была дуже хороша; я видѣлъ красивѣи, но милѣиши, ей Богу, не видывалъ.

У ней были быстрыя, каріи очи, черныя, долгиі рѣсницы, свѣжее веселое лице, розовыя губки, бѣлыя, ровныя зубки, усмѣшка — прелесть! для ней нѣтъ прилагательнаго. (Ч. 23.)

Дідвицький зміняє:

Хороша бѣлая лебедь на синемъ лиманѣ; хороша яркая звѣздочка на свѣтломъ вечернемъ небѣ; но красша отъ нихъ была дочь стараго пана; плавнѣше якъ лебедь выступала она, весе-

намъ и въ пользу правительства что написалъ, какъ уже разъ сдѣлалъ, чтобы оттуду не было враждованія¹⁾. І Дідицький писав вірші в честь членів пануючого дому та державних мужів,²⁾ через що відбирав рядови з рук оружє против себе і свого кружка.

жѣнхъ звѣздочекъ смотрѣли глаза ея. Когда она пѣла — соловой умолкалъ въ роуцѣ... Богъ наградила пана дочерью-красавицею. Видно по всему было, что это Божій даръ: чѣмъ больше смотришь на нее, тѣмъ больше хочется смотрѣти. Она была такая ненаглядная, какъ серебрястая луна, какъ море широкое, какъ высокое небо.

лѣйше якъ Божіи звѣздочки смотрѣли ей очи. Когда она пѣла, соловій умолкалъ въ роуцѣ... Богъ наградила пана дочерью красавицею. Видно по всему было, что то Божій даръ: чѣмъ больше смотришь на ню, тѣмъ больше хочется смотрѣти. Она была такая ненаглядная, якъ серебрястая луна, якъ широкое море, якъ высокое небо.

Вибравши сю дорогу на язиковім полі, Дідицький муєв виступити против погляду сторонників церковно-славянщини в нашім письменстві, який висказав ще в „Зорі Галицкій“ за рік 1853 (ч. 4) невідомий нам автор „Посланія о перномъ нашомъ письменномъ языкѣ“, підписаний буквою В. Останній твердив, що „розняти два языки: Словено-церковный и рускій, невозможно. Они сросли ся другъ съ другомъ во всей жизни нашего народа. Розняти ихъ значило бы самую жизнь нашу розорвати на двѣ половицы“. Щобы виказати абсурдність таких стремлѣнь, а рівночасно не зрадити собі сторонників церковно-славянщини, Дідицький з очевидною насмішкою вкладає в уста її прихильника таку промову серед приватних, літературних нарад 1848 р.: „Азъ состарѣлся над чтеніемъ церковныхъ и сицевыхъ книгъ, во нихъ же пріобрѣлъ есмь не токмо правильность и лѣпоту языка, но такожде устроенность видовъ и правописанія, или ороеграфіи. И веуе премѣнливаты нѣтъ оныя, яке сотвориша старіи, древніи. Подвизанія же младыхъ суетны и ничтожны. Языкомъ церковнымъ убо глаголаху русскіи Словене, иже живяху во Галичинѣ, иже во Львѣградѣ, иже во Премислѣ. Народъ же живущій извергоше многая словеса, аки ему безпотребная и повредяше многіи виды; чесо ради просторѣчіе его отнюдь не требѣ нарицати правильнымъ; еже аще убо онъ сохранише нѣчто правильное, есть токмо „Отче нашъ“ и „Вѣрую“, какъ святая моленія вся и вси на Руси глаголють. Чесо ради мнѣніе мое сицево: водворити и воцарити древнесловенскій, сирѣчь церковный языкъ не токмо во книзѣхъ, но и во устахъ русскаго галическаго народа! Азъ рекохъ и рѣчь свою совершихъ.“ (Зоря Галицкая за рік 1853, ч. 13.) Порівнай: др. Остап Терлецький: „Галицько-руське письменство“ (1848—65) стр. 51.

¹⁾ Порівнай лист ч. 36, стр. 52.

²⁾ В „Зорі Галицкій“ за рік 1853 напечатав Дідицький: „Слава во выпинихъ Югу! Стихъ во память совершенного выздоровленія Его Величества нашего цѣсаря Францъ-Юсефа.“ (Ч. 6.), „Стихъ привѣтственный Его импер. Высоч. Введост. Архикнязю Каролу Людвигу въ день прибытія Его до Галичинны 23. Декабря 1853, (Ч. 43) і „Во память усопшаго Франца С. гр. Стадіона, бывшаго наместника Галичинны“ (Ч. 16)-

Робота Богдана Дідицькою принесла би була для „Погодинської колонії“ значні успіхи, колиб не помішав був їй Северин Шехович,¹⁾ чоловік без сумніву, не менше талановитий, як і безхарактерний, що в червні 1853 р. почав видавати „Ладу“, „письмо поучительное русскимъ дѣвцамъ и молодыцамъ въ забаву и поученіе“. Те, що Дідицький робив спокійно, без розголошу, Северин Шехович хотів повести иншою дорогою. Словарець російсько-польський, доданий на кінці кожного числа, мав вияснювати публіці мову „Лади“, а хоть ся мова, нестра від польонізмів мало нагадувала чисту великоруську мову, — то всеж таки Шехович вважав відповідним, хотьби лише самим словарцем заманіфестувати свої стремління. Вправді небагом Шехович, припертий до стіни, віднекував ся великоруської мови, зазначаючи, „что мы не вздумали были никогда въводить ни великорущину“ ни польщину“... і що лише... „предметы нашего письма досель необработываеміи у насъ требуютъ много словъ техническихъ, для Галиціи новыхъ, а тому страшныхъ... а новіи слова сотворяти намъ не вольно и не возможно, однакъ старати ся будемъ усилиѣ, въ другомъ чвертьгодіи писати, якъ можетъ быти, зрозумѣлымъ языкомъ“²⁾. . то в сѣм таки числі заперечив Шехович сам собі, коли про причину незгоди між „Вѣстникомъ“, „Зорею Галицкою“ і „Ладою“ наисав таке: „Вѣстникъ“ уважаеть себе яко временопись свойства Венскаго... Зоря зновъ отсланяеть признакъ свой только галицкій... а Лада сама одна носить на себѣ характер русскій“³⁾

„Ладу“ — временопись съ характеромъ русскимъ і з російсько-польським словарцем хотів Шехович в I кварталі видавати також латинськими черенками, про що свідчить виразно проспект, в яким читаємо:

²⁾ Зубрицький назвав Шеховича в листі до Погодіна »не надежнимъ человекомъ« і »вертопрахомъ« Чтенія моск. общ. древн. за рік 1880 Ч. I і II стр. 596. В „Зорі Галицій“ за р. 1850 і 51. писав Шехович поезіи в доволі чистій мові та статті, в яких заочував до любови свого народа, до праці над ним і т. п. В р. 1853 видавав в об'єднаним дусі „Ладу“, описля редагував недовгий час в 1854 „Зорю Галицкую“, а в 1855—6 році „Семейную бібліотечку“ за грошевою підмогою Качковського і Погодіна. В р. 1862 брав він участь в українофільських „Вечерниціях“ і в тім самім дусі видавав „Письмо до Громади“ (1863—8) і „Школу“ (1865 р.), був редактором „Русалки“ письма для красавиць (1868—70) і „Господаря“ (1869—72). При кінши 1871 р. і в 1872 р. почав Шехович видавати „Господаря“ латинськими черенками і додаток до него „Szkolnyj Lystok“ (1871 вийшло всего два числа).

¹⁾ »Лада« ч. 11 на вступі.

³⁾ »Лада« ч. 11. „Фелетонъ“.

„Плнного чтенія ради споспѣшествующого латвѣйшов и скорѣйшов вразумѣніе нѣкоторыхъ въ простонародію неупотребляемыхъ слѣвъ рускихъ, которыхъ незнаніе оное съ начала утрудняеть, думасмъ одной части В. П. Публичности выгоду сдѣлати печатаніемъ нашего письма черенками латынскими цѣлый первій кварталъ. Умоляемъ протос сіа В. Ч. Абонентки, котры желали бы получить сіе письмо латынскими черенками, выразити свою волю... Впрочемъ будетъ печатати ся рускими черенками...“¹⁾

І „русскій характеръ Лады“ і російсько-польський словарець і намір видавати „Ладу“ латынскими черенками для „руськихъ дѣвиць и молодиць,“ якихъ треба було попередъ учити читати по руськи, — все те вказувало виразно на неприродність змагань Шеховича серед галицької суспільности, яка впрочім не дала зловити ся на шумну і в тодішнихъ обставинахъ неможливу до переведеня програму²⁾ і враз з угорськими Русинами доставила „Ладі“ всего на всего 83 передплатників.³⁾ Непідперта публікою, „Лада“ скінчила своє житє на 15 числі.

Сам спосіб, в який Шехович поставив в „Ладі“ жіноче питанє, не мігъ вже й тоді нікого вдоволити: Жінки, на його погляд, должны быти мудрыми, прозорливими, любви достойными супругами, вѣрными, рачительными матерами, мудрыми, ошаджающими домо-строительницами... ибо благо дома, благо семейства даже і самого супруга залежить отъ женщинъ...“⁴⁾ Затїсняючи в сей спосібъ кругъ діланя жінки, вінъ приноровлювавъ до него статїйки, міщені в „Ладі“, писані, що правда з таланомъ та на ріжнородні теми. І хоть слїдна була старанність в веденю „Лади“, то всежъ таки годї не завважати в нїй хаотичности.⁵⁾ Навіть людий, що в поглядї на жіноче

¹⁾ Порівнай Вѣстникъ за рік 1853, ч. 68 „Листоношь Вѣстника“ і „Зорю Галицкую“ за рік 1853, ч. 11 стр. 124 „Извѣстія литературныя“. Ми привели нарочно сю частину проспекту, бо Ів. Ем. Левицький назвавъ вістку про наміръ видавати „Ладу“ латынскими черенками видумкою, причїн опирає ся на свѣдоцтві людий, що стояли близько „Лады“ („Библиографія“ Т. I ч. 803 стр. 77.)

²⁾ Она поміщена в „Библиографія“ Левицького в Т. I. ч. 834, стр. 80. На неможливість переведеня програми „Лады“, в якій обіщовано „изъображенія модь, взорковъ, картинъ географ. изъображеній до физики“ і т. п., вказувавъ вже Вѣстникъ за рік 1853, ч. 68.

³⁾ Они вичислєлені поіменно в „Ладі“ при кінци, починаючи з 4 числомъ. „Вѣстникъ“ (ч. 68) подавъ число передплатників „Лады“ на 56 осіб.

⁴⁾ Лада ч. 2 і 3 в статїі „Призначеніе женского пола“.

⁵⁾ Статїйки з физики і наукъ природы переплїтавъ Шеховичъ гумористичными оповіданями, перекладами драматичнихъ творівъ, анекдотами, товарискими забавами, вістками,

питань стояли ще нисше від Шеховича, „Лада“ не вдоволила ані змістом, ані мовою.

Духнович писав на сю тему в листі до Якова Головацького: „Лада“ требуетъ еще не множку одобрення; и сли честный Редакторъ дружески пріяти изволить моего замѣчанія, то прошу ему сказать, чтобъ рѣдше употреблялъ польскія выраженія; такъ слово: стосовати, стосованье, допѣро и пр. у насъ гнусливо звучать, такожде и вытяги изъ театральныхъ игръ не много занимають; ему надобно больше веселыми заниматись предметами, имѣя предъ очима, что для женщины пишеть, коимъ веселіе природою есть, такъ дастъ Господь, что и она удворится.¹⁾ Иный сторонник „Ладѣ“, Віктор Добрянський не міг рівнож погодити ся з її мовою, пишучи до Як. Головацького: „Лада“ имѣла бы въ слогѣ своемъ нѣчто поправити; много тамъ варварскихъ, не понятныхъ словъ; только тамъ на каждомъ листѣ стосуются стосовно стосовныхъ стосовностей, что бою ся еще черепа себѣ разстосуютъ и въ такомъ нещастіи по сему кто будетъ виновать? — тамъ и мордъ, рабунокъ и подобныя, наконецъ по русски со всѣмъ будетъ шрейбовати нѣмецкими вертерами“.²⁾ Та коли для Віктора Добрянського „содержаніе Ладѣ“ було „признація достойно“, то Йосиф Левицький з Заболотова заявляв, що „Лада“ потребуе оглядного редактора и полной науки, абы умѣлъ прилично покормити женского голодного духа“.³⁾ Крім сего післав Левицький свої замітки впрост на руки Шеховича, за що останний в „Ладѣ“ свладав йому подяку“.⁴⁾ Навіть „Зоря Галицкая“ віднесла ся до „Ладѣ“ скептично, на що жалував ся Шехович Качковському.⁵⁾

Не змовчали сим разом також сторонники народної мови, яких вітверта пропаганда обединеня, ведена Шеховичем в „Ладѣ“ подражнила до крайности. І почала ся широка полеміка, що найшла

про винаходи і світові події, вказівками на тему вихованя дитий („О избраніи кормилицы“, „Воспитаніе дѣтей физическое“, господарскими радами („Расплодъ дойныхъ коровъ“, „Употребленіе приправъ коренныхъ и глухотостей до кушанъ“, „Робленіе повила зъ моркви“), лікарськими рецептами на біль зубів, голови і т. п. фізіологічними „разсужденіями“ на тему носа, а вкінці замітками, як поводити ся в товаристві (Правила благопристойности и тонкого благонравія“), як беречи красу („Красота женская“, „О паружномъ видѣ дѣвиць“), як одівати ся („Тоалета“, „Моды“, „Шитье“) і т. п.

¹⁾ Порівнай лист ч. 60.

²⁾ Гляди лист ч. 61 і 62.

³⁾ Порівнай лист ч. 63, стр. 97.

⁴⁾ „Лада“ ч. 7, стр. 58 „Переписка изъ всѣма про всѣхъ“.

⁵⁾ „Лада“ ч. 4 „Переписка изъ всѣма“.

відгомін ще в р. 1854. Сторонники народного напрямку містили свої полемічні статії у віденському „Вѣстнику“, противна сторона полемізувала в „Лады“ і „Зорі Галицькій“. Боротьба сих двох напрямів така цікава, що вважаємо відповідним, познакомити з нею читачів в ширшій нѣчерку.

Полеміку против „Лады“ почав був дописователь „Зъ пѣдъ Соколѣвки“, підписаний „Не-литератъ“. Віч умістив в віденському „Вѣстнику“ невеличку, з гумором написану статійку, яку подаємо в цілости. В ній читаємо :

„Недавно тому случилось ся намъ на однімъ празднику быти, на которѣмъ наша молоде, якъ звичайно по праздникахъ, весело ся забавляла. Прибыла на той праздникъ такожъ якась Панна зъ пѣдъ самого Львова, котора яко пильна читателька Вѣстника, Зори и Лады много старыхъ новинъ оповѣдала. Одиный молодой Подолянинъ, чемный молодець просилъ тую Панну въ танецъ; но она поважно отвѣла: „Нѣтъ менѣ плясати съ Вами Господинъ, бо я пообѣтовала моему Иванушкѣ Павловичу, который имѣеть ся на менѣ женить, что только съ нѣмъ плясати буду“. Молодой Подолянинъ заткалъ губу, бо не мѣгъ повздержати ся отъ смѣха — а ктось сказалъ въ голось: тая Панна имѣеть ся женить на Иванушкѣ — черезъ що побудилъ полну хату гостей до долгого смѣху. „Видно“, промовила по хвили оуражена Панна, „что не читаете Лады и не изучиваете ся еще общерусскому языкъ“. — Многиі повторили: „обще рускому языкъ“ и повиносили ся изъ хаты, абы не быти свѣдками мукъ „обще руской буквоѣдницѣ.“¹⁾

Зачіплений Шехович назвав допись „Зъ пѣдъ Соколѣвки“ анекдотомъ і „злосливимъ намекомъ на „Ладу“, заявив свій сумнів, чи взагалі таку допись до „Вѣстника“ прислано, „ибо не допускаемъ, дабы гостя бывшего на празднику можна публично по газетахъ выставляти на смѣхъ общій“, запитував „годится ли карикатуровать первочины Лады и вмѣсто народолюбного и широго совѣта умѣщати въ такъ поважномъ писемѣ, якъ есть Вѣстникъ, сарказмы и шутки негоднїи“, а вкінці просив редакцію о „собственное ея мнѣніе въ дѣлахъ словесности и ВЧ. Публичности, за что будемъ искреннѣйше благодарити“.²⁾

1) „Вѣстникъ“ за рік 1853, ч. 56.

2) „Лада“ ч. 11 „Переписка пѣдъ всѣма про всѣхъ“.

Редакція віденського „Вѣстника“ відповіла, що сумнівати ся про автентичність дописи може кождий і на се она не не порадить, що в дописи не названо нікого по імені, а „недорѣчности на смѣхъ выставити, вбльно кождому дописувателеви, рвно якъ сарказмы написані в цѣли запобѣження ббльшому злу, може помѣстити и найповажнѣйше письмо“, а коли „Лада“ бажає знати гадку „Вѣстника“ в справах словесности, то редакція подає їй під розвагу „Лады“. Передовсім треба писати так, щоби нас кождий розумів, бо словарь при часописи є крайною смѣшністю. „Лада“ зазначувала, що лише для технічних назв уживає чужих слів, а хибаж бошмакъ а після її словаря — trzewik, первоучины — pierwsze gróby, шаткѣй — chwiejacy, лягушка — żaba є технічними назвами? Проповідник і часопись повинні уживати такої мови, щоби слухачі, чи читачі її розуміли. „Лада“ назвала недавно „Вѣстникъ“ „милесказомъ“, що другому дорого показує, а сам нею не йде — і справді „Вѣстникъ“ радби показати дорогу „Ладъ“, але она залізла в таку гушавину, з якої білого сьвіта не побачить і чванить ся там своїм „общерускимъ языкомъ“ про якого винахід Европа що йно дізнала ся. Колиж редакція „Лады“ хвалить ся, що оудостоїла ся похвалъ не тблько В. Ч. Публичности, но такожъ єть изъятіємъ рускихъ временописей, многихъ заграничныхъ газетъ“, то тим самим виставила собі сьвідокство убожества, бо „Лада“ призначена для руської суспільности, а з заграниці ніхто її не передплатує, хибя що до заграничних передплатниць почислимо: Олімпію Михайловну Н., Фею Киріловну Н.. і т. д. всі родом з Галичини.¹⁾

На замітці редакції „Вѣстника“ відповів Шехович аж 11 точками, в яких між иньшим жадав, щоби „Вѣстникъ“ виявив місцевість і особу, описані в дописі з під Соколівки, сміяв ся з великого числа передплатників „Вѣстника“, яких хибя тому багато, бо „Вѣстникъ“ дешевий, тай половину примірників даром розсилає. В справі мови зазначив Шехович, що її не змінить, бо „Вѣстникъ“ яко „Volks blatt“ пишеть для простого народа, а Лада имѣть честь писати для Интелигенціи.“²⁾

¹⁾ Вѣстникъ за рік 1853, ч 61, „Листоношь Вѣстника“.

²⁾ „Лада“ ч. 13. „Обьясненіє про всѣхъ ть. особености же про Вѣстника Віденского“. Против відповіді „Лады“ виступив „Вѣстникъ“ в 68 числі, зазначаючи між иньшим, що редакційна тайна не дозволяє йому зрадити ні автора допису з під Соколівки, ні імени особи, в ній описаної, ні місцевости. Редакція „Вѣстника“ глузує

Та коли дотеперішня полеміка не ставила справи на ширшім, поважнійшій становиску, а через те обертала ся в загальниках і обопільних насміхах, то небавом напрям її змінив ся. В „Вѣстнику“ появила ся допись Йосифа Лозинського „Зъ Яворова“, в якій автор з питомою йому рішучостию став в обороні народної мови, причім напаятував тих людей, що синяли перші почини відродження рідного письменства. Ся допись в одним з найкрасших писань Лозинського, які коли небудь вийшли з під його пера. Она була рівночасно найкрасшою апологією народної мови з посеред тих статей, що появили ся після „собору учених“, відбутого в р. 1848.

Лозинський зазначив на вступі, що біль здавив його серце, коли в переїзді через Львів місто руських книжок, які захвалювали часописи, побачив книжки чужі, писані якоюсь сумішкою з церковною, або великоруською мовою. І тяжкий жаль обгорнув його серце, коли побачив, що нива матерного язика лежить облогом, а невдичні сини народа чужу ниву управляють, а свою батьківщину покидають. Вже самі написи на деяких книжках, як Іванович, Гаврилович, Федорович, Онуфрієвич вказують на сьмішне наслідуванє чужих письменників, на сю пошесть, якою заразили ся були наші братя на Україні, що діпнявши канцелярийних урядів, окінчення своїх імєн на овъ (Корчаковъ) по великоруськи переміняли, за що висьміяв їх Гоголь в оповіданю про старосьвітську шляхту. От до якого поступу дійшла наша словесність! Перед роком 1-48 писали Русини по польськи — була се епоха польська. В році 1848 пробудив ся царід і горячково кинув ся до народної мови — але якіж переміни за сей час зайшли? Одні обернули ся просто до церковної мови, другі почали мішати церковщину з народною мовою, шукаючи за висловами і формами чужої граматки, як би не для живого народа, а для мертвих книг писали. В сей спосіб жертвували они живий нарід на услугу мертвих книжок, глядали снця не на полудни, де нині сьвітить, але позінали за ранком, де його вже не ма, не вкопували ся в скарби живої мови, не черпали в живім жерелі, але шукали за мудростию в паперах та натворили чимало язикових дивоглядів. А ще нвнші покинули цілком народну мову і стали писати зіпсованим

тут також з 56 передилатників „Лады“, та подає число своїх передилатників. Так само відмовив виявлення особи і місця події сам дописователь з під Соколівки. Порівнай Вѣстникъ за рік 1853, ч. 70.

великоруським, ніби то „общеруськимъ“ язиком, в яким самі що йно рачкують, а який хотіли би накинати народови та довести в нашій словесности до епохи московської. Але як переминула епоха польська, так не удержить ся епоха російсько-болгарська і прийде може час, що в „Зоря вначе свѣтити начне и модна Лада межи боги утѣкне и о вниихъ подббныхъ письмахъ слухъ загине“. Слава Міцкевича пішла звідси, що мимо ворожих критик, покинув клясцизм і завернув до народної поезії. Теперішні заходи і стремління до московщини грозять винародовленем, бо вистростати будуть чим раз нові ряди перекінчиків. Поки нарид не буде писати своєю питомою мовою, поти буде в пониженю. А коли учені видирають йому мову, то убивають його і закопують в гріб. Просвѣта є цілюю душевного життя кожного народа і її можна подавати народови лише в живій, народній мові. А тимчасом деякі наші учені, місто щоби знизжати ся, зближати ся і ставати зрозумілими для народа, уживають слів для него незвісних, жадають, щоби покинув свою мову, а цілу його просвѣту замикають в трех книжках: молитвеннику, катехизисі і псалтирі. Сі письменники, що відступають від народної мови, творять собі що раз то вніші мови, опираючись, чи то на церковщині чи на великорущині, а коли би всі держали ся загальної, чисто-народної мови, то не було би таких ріжниць в письмах, а була би одна, одноцільна сильна мова, так як є один руський нарид в Австрії. Колиж є в нас люди, що нашу мову називають простою, хлопською, болтовнею пасічника Грицька, аба пастуха Панька і через те повіряють рідне гніздо — то нехай сі „зарозумѣлыи панички глядають си язика тоненького, мягонького, пѣшеного, кусого, який бы имъ до смаку припаль“, однак нехай не клеветуть на него, бо історія і більші від них учені инакше про неї судять. Нашою мовою говорили не лише на дворах руських князів, але й польських королів; ся проста мова була і на Литві і в Московщині мовою науковою, судовою і дипломатичною; нею збогачували ся і образували ся мова польська і великоруська; її красу, поетичність, музикальність, вишність над внішними славянськими мовами признавали такі свѣточі, як Бандтке, Міцкевич, Бодяньський, Коубек, Мацѣвський, Раковецький і Даль-Луганський; її ввів ряд до шкіл і урядових перекладів „а выроднии сыни ругаются надъ тимъ языкомъ“. Лозинський знав, що слова Зубрицького, про „изступленниковъ и низкихъ невѣждъ, въ лѣни до нынѣ проживавшихъ, пренебрегавшихъ всякую науку собственного языка, прислушывавшихъ ся только простонародному разговору слугъ

и работников“ відносять ся до него і тому протестує він против сих висловів, зазначаючи, що великоруської і церковної мови вивчився двадцять кілька літ тому, а хоче писати своєю, чисто народною мовою, а не великоруською, бо свій нарід високо поважає і не хоче бути прищипкою чужого, бо вірить в будучину народної мови, бо має на цілі просвіту народа, якої не хоче замикати в молитвеннику, катехизисі і псалтирі, бо мильйша йому своя мова, як чужа. Коли Дарий писав до Греків послів, які мали зажадати від них на знак підданьства землі і води, — в Атенах, на пораду молодого Темістокля покарано перекладчика смертю за те, що сьмів надужити грецької мови до перекладу такого варварського приказу. Так високо цінили Греки свою народну мову; а у нас сьміють ся над своєю матерною мовою. „А нинь, кінчить Лозинський, простьтє Господинове! не хочемо нікого оуразити, але на противь безчельныхъ поруганій мусьлісьмо выступити смьло, око въ око. Твмъ ббльше, бо обстаємо за правдою, же не боронимо справы нашои, але справы цьлого народа, и поки духъ въ тьлѣ нашомъ калатати буде, не дамō нікому безкарно ругати нашъ народный языкъ, — тов найдорожше сокровище народа!“¹⁾

Допись з під Соколівки і стаття Лозинського були грізним memento для дальшого вствованя „Лады“. Они мусіли викликати сильне вражінє на кожного, в кого лише відзивала ся хотьби дрібка привазаня і пошанованя для народної мови. Они піддержували на дуся людий, які серед зневіри в будучність народного слова, ширеної з ріжних сторін, стали тратити надію на успіх початого Маркіяном діла. Они кріпили тих, що жили ідеалами Маркіяна, а пробуджували зі сну сонних і апатичних. Грозу свого положеня відчув Шехович, а хоть надіяв ся відсунути її від себе сарказмом і дотепками, то всеж таки небавом побачив він, що таке оруже в його руках буде за слабе против рішучости, безмежної любови до народного слова і против поваги, з якими виступив Лозинський до боротьби. Виходячи з становиска, що сарказм і повага все ходять в парі, Шехович зідентифікував дописователя з під Соколівки з Лозинським і вислав до него пасквіль, думаючи, що в сей спосіб зразить Лозинського до дальших виступів. Шехович не ждав навіть докінченя статті Лозинського, а пишучи пасквіль, глузував в нїм з творів Лозинського „Весіля“ і „Граматики“, які „нікого мови не научили“, посуджував його і Левицького о літературну

¹⁾ „Вѣстникъ“ за рік 1853, ч. 64—5.

крадіж граматичних дослідів крил. Івана Могильницького,¹⁾ називав його „безвстиднымъ челоувѣкомъ“, що тягнув колись за Польщею а тепер завидує, що побіч него виростають люди, дивував ся, що тоді, коли Славянщина хвалить Зорю і Ладу, Лозинський виступав против них, не зважаючи на те, що редактори Зорі і Лади по днях і по ночах працюють, бо їм не о якість, а о число книжок розходить ся. За те, що Лозинський сьмів виступити против московщини, назвав його Шехович „московскимъ дуракомъ“ „великимъ дописователемъ зъ подъ Соколѣвки,“ який дописує до такої Groschenzeitung, як „Вѣстникъ“ і т. п. Під пасквілем, писаним власною рукою Шеховича, находимо підпис „Оден Питомецъ р. Л. С.“

Лозинський відослав сей пасквіль на руки Якова Головацького, який відчуваючи страшну погань мерзкого поступку Шеховича, дописав на пасквілю отєї слова: „Не питомецъ русской Львовской Семинаріи писалъ это письмо грязное; анонимное, а редакторъ Лады и Семейной библиотеки Северинъ Шеховичъ. Подлецъ!“²⁾

Полеміка не вмовкала. Дописователь з під Соколівки, що задраснув з початку саму „Ладу“, звернув також своє вістрє против „Зорі Галицкої“, просячи останну, щоби під великоруськими поезіями Крилова і Кольцова містила повні їх підписи, а не початкові букви та щоби місто великоруських оригіналів подавала їх переклади, які хотьби і слабше випали, все будуть Русинам милійші, як чужі твори.³⁾ Інший дописователь „Зъ підъ Львова“ дивував ся, що руська публіка, дражнена каліченням народної мови, підпомагає подібні видавництва. Він глузував також, що в двох часописах, які появляють ся у Львові маємо чотири язики. Сама „Зоря Галицкая“ пише трема язиками: одним в повістках, другим в історичних статіях, а третим в церковних поученях. „Лада“ пише четвертим язиком з російсько-польським словарцем, „лише на доказъ, же всть чисто рускій (!).“ Колиж до сих чотирох мов додамо п'яту,

¹⁾ Порівнай нашої передмови стр. LXII.

²⁾ Порівнай лист, ч. 56.

³⁾ „Вѣстникъ“ за рік 1853, ч. 62. „Зоря Галицкая“ (ч. 28.) відповіла що ліпше класти початкові букви під чужими, для потреб галицької публіки переробленими поезіями, як подавати переклад твору Батюшкова за оригінальний, що зроблено в додатку „Вѣстника“ „Отечественный Сборникъ“ за рік 1853, ч. 13, стр. 52. „Зоря Галицкая“, навела при сій нагоді оригінал поезії Батюшкова: Надгробіє руському младенцу, умершему въ Неаполѣ та переклад, уміщений в „Отеч. Сборн.“ п. з. „Надгробное русской дитинѣ, умершей въ Вѣднѣ“ і заявила, що такий поступок годі назвати инакше, як літературною крадіжкою. Не конче імовірну оборону перекладчика поезії Батюшкова подав „Вѣстникъ“ за рік 1853, ч. 67, п. з. „Отвѣтъ“.

народну, якою обі львівські часописи писати не хотять, а якою послугує ся „Вѣстникъ“, то хто знає, кілько ще язиків наша недбалість виплекає.¹⁾

„Зоря Галицкая“ держала ся зразу з далека від полеміки против дописователя з під Соколівки і Йосифа Лоанського. Колиж Дідицький, для піддержаня своїх сторонників, рішив ся против них виступити, то вибрав знов дорогу, о скілько можна, найспокійнішу. Йому не було тайним, що дописователем з під Соколівки був Василь Ковальський, а провіряв остаточню сю вістку Іван Головацький, співробітник „Вѣстника“, коли писав братови Якову: „При томъ я долженъ примѣтить, что дописователь „З подъ Соколовки“ никто иной, только солоденькій Васильцо Ковальскій; онъ головной подуститель и виновникъ цѣлой распри. Случайно можно бы тоє извѣстіє удѣлить „Зорѣ“ и „Ладѣ“.²⁾ Дідицький відповів Ковальському і Лоанському вершом п. з. „Оправданіє,“ в якім вияснив ціли свого кружка, переповідаючи звісну нам вже язикову теорію Антонія Петрушевича. Дідицький писав:

Мы жили все во мирѣ, съ почтеніємъ для другихъ,
И не сварились съ братьями и все любили ихъ.

Однакожь загнувался за то на насъ одинъ:
Что мы не величаемъ его первоучинъ.

Но кто все величаетъ себе и у другихъ
Хваленій самъ желаетъ: тотъ недостоинъ ихъ.

Другій же подозрѣнне кидаль на насъ оно:
Будьто мы съ Москалями понюхались давно.

И ктожь вмѣнитъ намъ въ злое, что черпаемъ
съ жерель,
Съ которыхъ Россіянинъ языкъ свой произвелъ?

Тѣжь жерела самыи, тотъ скарбъ словесъ живыхъ
Были по большей части лишь наши — а не ихъ.

И что заимствовали они тогда у насъ,
Мы право отбираемъ назадъ въ сей нужды часъ.

¹⁾ „Вѣстникъ“ за рік 1853, ч. 71.

²⁾ Порівняй лист ч. 396, стр. 534—5.

Такъ прочь всѣ подозрѣнья! и не боюся ихъ:
У насъ есть совѣсть чиста, и духъ смиренный, тихъ.

Сваритись же не хотимъ, мы дали лишъ отвѣтъ, —
А на угрызки съ братьями у насъ и мѣстця нѣтъ.¹⁾

Та хоть Дідицький завірював, що „на угрызки съ братьями у насъ и мѣстця нѣтъ“, то всеж таки в найблизших майже двох числах „Галицкої Зорі“ він помістив полемічну статтю з Угорщини Івана Раковського та свій верш п. з. „Да будетъ миръ“. Раковський почав саме тоді печатати в „Зорі Галицкій“ ряд „До-вѣрительныхъ писемъ съ Будина“ і в четвертім з них порушив справу спору „Вѣстника“ з „Ладою“. Як один з найбільше завзя-тих сторонників чистої великорущини в руськім письменстві, Ра-ковський не таїв ся з тим, що „нѣкоторыя объявленія Лады про-извели въ насъ нѣкое недоумѣніе касательно употребляемаго нею впредь языка“, але попри се хвалив він „Ладу“, бо в ній „стрѣчае качества, ручающія ся за спѣхъ намѣренія ея“. Рівночасно жалу-вав Раковський, що на „Ладу“ „нѣжной чувствительности молодицу“, яка що йно „стала распускати прелести своей юности“ — „устре-милъ зоркіе очи „Вѣстникъ“, нападаючи на її мову і тому захоочу-вав від себе „Ладу“, щоби видержала на занятім становиску, щоби не кувала нових слів, як се робить „Вѣстникъ“ а „пользовалась древними русскими словами, утвержденными и освященными общимъ употребленіемъ“ і не доводила до такої язикової галіматиї, в яку влюбив ся „Вѣстникъ“. Раковський виступив також в обороні сло-варця, міщеного при „Ладѣ“, бо в сей спосіб редакция „объясня-етъ несвѣдомыя слова и такъ споспѣшествуетъ вразумленію уче-ныхъ предметовъ.“²⁾

Щоби загладити вражине доволі різкої статті Раковського, Ді-дицький напечатав новий верш, п. з. „Да будетъ миръ“, в яким звивав до згоди, бо вже досить тих спорів, якими Русь славить ся від найдавніших часів, бо соромно сварити ся за букву і мову, коли не найшов ся ще (?) між Русинами письменник, про якого можна би сказати, що він наш і духом і словами. При сій нагоді став Дідицький ще раз в обороні своїх сторонників, кличучи :

¹⁾ Зоря Галицкая за рік 1853, ч. 27.

²⁾ Зоря Галицкая за рік 1853, ч. 29.

Да будетъ миръ, бо ужь давно
 Мы въ дѣлѣ важномъ согласились:
 Приняти отъ Старыхъ оно
 Чѣмъ передъ свѣтомъ прославились,
 А именно тіи слова,
 Въ которыхъ наша жизнь и сила, —
 Да не смотримъ: что и Москва
 Языкъ свой ними украсила.

Не бракло також в верші відозви, щоби кождий писав „по
 собственному розсудженю“ и „что и що, и якъ и какъ, по слуху,
 иль обыкновеню“, а в котрого з письменників будуть „чисто русски
 звуки,“ там всі до них приляжуть. Дідицький закінчив свій верш
 апострофою до Йосифа Лозинського:

Да будетъ миръ, — иль если кто
 Начнешь спорити за азбуку,
 Не сѣй же намъ сквозь решето
 Свое самую чорну муку;
 Не называй своихъ друзей,
 Занясыхъ тѣми же трудами,
 Преданныхъ Матери своей:
 „Бя невдячными синами“. ¹

Дідицький бажав мира, але рівночасно визивав Лозинського на
 слово, містячи статтю Раковського і свої верші. Тому й відповів
 Лозинський широкою, новою статтею, в якій доторкнув ся також
 деяких питань, порушених в полеміці з противної сторони в попе-
 редних роках. Передовсім зазначив Лозинський, що кождий чоловік
 може мати свою гадку, але коли хоче з нею публично виступити,
 то повинен уміти її основно уаргументувати. Коли дописователь
 з Будина закладує „Вѣстникови“ уживане ново кованих слів, то по-
 винен їх виказати. Лозинський стрічає в „Вѣстнику“ лише слова
 в народі уживані, а натомість бачить, що „Лада“ не пише „древ-
 ними рускими“, але „московскими“ словами. Впрочім против ко-
 ваня слів годі виступати, бо кожда мова, яка образує ся, мусить
 відбувати переміни. Старі слова виходять з уживаня, а нові вкорі-
 нюють ся. Побокюваня деяких людей, що „будеть у насъ столько

¹) Зоря Галицкая за рік 1853. ч. 30.

язьковъ, сколько деревень⁴¹⁾ безосновні і недорічні, бо ми повинні писати так, як більшість народа говорить, а не як в однім, або другім селі бесѣдують. Провінціоналізмів оминати також не годить ся, бо коли хто буде описувати жите верховинців, або козаків, сей мусить покористувати ся їх лексикальним засобом; хто схоче писати про корабель, його складові части та плавбу, сей мусить звернути ся до Русинів над Чорним морем. Через те збогачує ся письменна мова. Лозинський не перечить, що в деяких народів мова книжна ріжнить ся від простонародної, але з сего не виходить, щоби в нас така ріжниця бути мусіла. Впрочім не зашкодить приглянути, як иньші народи прийшли до книжної мови. В XVI. віці почали писати Поляки своєю мовою. Они писали так, як самі говорили і як нарід говорив. Рей, Хвальчевський, Кохановський, Ориховський, Гурніцький, Бельський не мали наміру творити мову книжну, ріжну від народної, бо писали для народа, але їх мова, вийшовши до книжок, ставала книжною і хоть була ріжною від мови на Шлеску і Великій Польщі, то її всюди розуміли, бо она не ставала в о з д у ш н о ю. З часом ся книжна мова образувала ся і переміняла ся, однак нарід її розумів. З сего виходить, що Русини повинні писати мовою, якою говорить загально нарід, що ся мова буде вправді ріжнити ся від мови волинських і українських мешканців, але мимо сего она буде для них зрозумілою і що мова книжна не повинна бути воздушною, се є такою, якою жадна часть народа не говорить. Коли Німеччина приняла на книжну мову дялект горішно-саський, а Італія тосканський, то чомуж угорські, буковинські та подільські Русини мали би цурати ся нашої книжної мови, тим більше, що ріжницї між нами в мові невеликі? Літературний розвій йде повільним кроком і коли будемо держати ся народної мови, то і книжна мова і письменство розввунуть ся. Деякі люди думають, що до високих предметів мова народна не надає ся, а однак і Христос і апостоли голосили найвисшу мудрість простими словами. Руська, народна мова богата, лише треба її вичувати ся. Коли дехто каже, що ліпше уживати московських, чим польських слів, то на се відповідає Лозинський, що помиляють ся ті люди, які кожде слово, спільне з Поляками уважають польонізмом. Наш нарід уживає також слів, які можна би уважати церковно-славянськими. В такім разі треба бути обережним в осуді.

⁴¹⁾ Порівнай нашої передмови стр. XLVIII.

Першим і головним жерелом нашої письменної мови повинна бути народна мова, як се ухвалив „собор учених“ в 1848 році. На верш Дідицького :

Не называй своихъ друзей
Занятыхъ тѣмиже трудами
Преданныхъ матери своей:
Ея невдячными сынами...

відповідає Лозинський, що кождий Русин, який покидає матерню мову і глузує з неї, заслугує на назву невдячника і такий не є тоді ані другом Руси, ані його самого. На замітку В. Добрянського з Угорщини, що Лозинський не умів вести спорів „съ хладнокровіємъ и съ разумнымъ разсужденіемъ“ і не в силі „воздержати своего пристрастія“,¹⁾ останній признаєсь до сеї слабости, що „не має такого великодушія, абы съ „хладнокровіємъ“ мѳгъ позирати, якъ Русины своєму народному языкови ругають ся.“²⁾

Нова статія Лозинського, украшена цитатами з Горация, не дорівнювала його попередній статії, про яку ми вище говорили. Брак в ній сего огню, що пробивав ся майже з кожного уступу чудової апольогії народної мови, напечатаної в 64 і 65 числі „Вѣстника“. Нового не сказав тут Лозинський майже нічого. Він переповів лише те, що ми читали давнїйше в иньших, чужих статиях, спеціяльно у Теофана Глинського.³⁾ Она цікава лише як один документ більше для характеристики автора, його сердечної любови до народного слова, смілости і рішучости.

Перед дальшою полемікою перестерігали Дідицького Духно і Віктор Добрянський. Перший з них рад був замирити обі сторони компліментами, признаючи „Вѣстникъ“ — „обшенароднымъ письменомъ для просвѣщенныхъ и просвѣщаемыхъ“, „Зорю Галицкую“ — „полезнѣйшимъ средствомъ для людей съ высшимъ понятіемъ“ а „Ладу“ — „любезною кормилицею невинныхъ нашихъ дѣвницъ, будущихъ Матерей Народа“, які він однаково любить, хоть не всі відповідають його „вкусу“.⁴⁾ Віктор Добрянський перевиджував, що боротьба може скінчити ся значними неудачами і зі своєї сто-

¹⁾ Зоря Галицкая за рік 1853 ч. 32 в дописи „Изъ Кошиць“.

²⁾ Вѣстникъ за рік 1853 ч. 78—81.

³⁾ Перівнай нашої передмови стр. XXXII—IV.

⁴⁾ Зоря Галицкая за рік 1853 ч. 33 в дописи „Изъ Пряшева“.

рони взивав рівнож до залишеня дальших спорів.¹⁾ Але Дідицький був иньшої гадки. Він бачив, що статі Лозинського, який мав значний авторитет між сучасними людьми, поволи, але основно нищили все те, що він для свого кружка виборював тяжким трудом, що они підривали його позицію і вплив на руську суспільність, відслонювали дійсні ціли, до яких він стремів. Тому не послухав Дідицький голосу угорських Русинів та напечатав три статі „Съ Коломыйского“, підписані: Андрей Иванович К. Автором їх був сам Богдан Дідицький,²⁾ який хіба тому скрив ся під анонімом, бо з його статей не віяв „духъ, смиренный, тихъ“, яким чванив ся автор „Конюшого“, бо цілю їх було за всяку ціну обвинжити авторитет Лозинського, підорвати його значінє, звести його повагу до зера. Анонім дозволяв також Дідицькому, висловлювати свої гадки яснійше, не наражуючи його при тім на страту слави „миротворця“.

В першій статі зазначував Дідицький, що вже в р. 1848 замітили Русини, що при помочи „оскудѣвшего, простовародного языка“ годі було висловити висші понятя і почуваня і тому забрав ся кождей просвѣчений Русин до образования руської мови на основі „хорошой бесѣды нашихъ предковъ“. І з того часу руська мова стала повнїйшою, богатїйшою в вислови і нині можемо нею висловлювати те, що ми перше відчували і розуміли на мові латинській, німецькій або польській. Та на жаль, сї літературні подвиги висьміяв Лозинський в дописи „Вѣстника“ (ч. 64—5.) Його допись писана „по внушенію огорченного сердца, съ пристрастіемъ и неуваженіемъ для мнѣнія и чести другихъ“. За те, що Лозинський напаятував Зубрицького та його сторонників невдячними силами народа, перекінчиками і виродками, Дідицький називає Лозинського клеветником і робить його за сю клевету відвѣчальним перед судом нинїшної публики і потомства. Щоби висьміяти Лозинського, Дідицький ставить до него наконець такі два питаня:

¹⁾ Зоря Галицкая за рік 1853 ч. 32 в дописи „Изъ Кошиць“. Гляди також листи ч. 61 і 62. В останнім листі писав В. Добрянський: „Что споры съ Вѣстникомъ“ съ нова розгорѣлись, я весьма жалѣю; въ томъ ни малѣйшей пользы нѣтъ; капитація здѣсь мѣста не имѣетъ; на концѣ споровъ каждая сторона останется при своемъ мнѣніи, а все счастье въ томъ средоточится, что напрасно пролито только чернила не крови. Пусть пишетъ каждый, какъ умѣетъ, и общее признаніе да будетъ судією, передъ которымъ что добро не лишится своей убѣдительнои силы. Попросите Зорю прекратити уже на вѣки отвратительную драку, я Лозинскій думаю по слабому своему послѣдному отвѣту (роз. в „Вѣстнику“ за рік 1853 ч. 78—81 а не в „Зорі Галицкій“, як на стр. 93 при листах зазначено через помилку) „радъ будетъ покою“.

²⁾ Гляди вашої передмови стр. XLIII примітку 2.

Перше: звідки походять се, що з кожних 100 слів, наведених Лозинським в його дописи в „Вѣстнику“ „на посрамленіє и пестребленіє розширяющейся у насъ якої то московско-болгарской литературы“, Дідицький стрічає 90 слів в російськiм словари а 80 в Нестора та в иньших руських письменників старого і середного періода, яких, очевидно Лозинський вважає Болгарами? Друге: чи можна для того мову дописи Лозинського назвати „московско-болгарскимъ или чистымъ малорусскимъ языкомъ?“¹⁾

Лозинський відповів в найближшiм числi „Зорi Галицкої. Він зазначив, що вважає дуже сумною сю прояву, що люди, які глузують з народної мови, находять ще оборонців, а люди, які стояли на сторожі народного слова, є наражені на різні напасти. Дописователь „съ Коломыйского“ місто того, щоби забрати ся до розбору його статі та опрокинення поміщених в вiй гадок, воює словами і посуджує його о клевету. Против сего тяжкого заміту Лозинський застерігає ся рішучо. Він виступив против чоловіка, що посьмів назвати публично народну мову простою і грубою, язиком черня, болтовнею простолюдина пасічника Грицька, або пастуха Панька, що накинув ся на людей, які займають ся просьвітою народа, визиваючи їх „изступленниками и низкими невѣждами“, що просьвіту народа обмежив на молитвеник, псалтир і катехізіс. Чиж такі люди не заслугоють на імя перекінчиків і невдячних та виродних синів Руси? В такiм отже разі не Лозинський, але дописователь „съ Коломыйского“ допустив ся на нiм клевети. Впрочiм, пише Лозинський, можете мене каляти і клеветати, але сим не затроїте спокою моєї душі, бо будьте пересьвідчені, що хто народну справу публично боронить, сей готов також за неї потерпіти наругу.

На поставлені Дідицьким питання Лозинський відповідає: 1) Коли се правда, що з ужитих мною 100 слів, 90 приходить в великоруськiм словари а 80 в Нестора, то повстало се звідси, що великоруська і руська мова є диялектами одного славянського язика, а такі самі слова найдемо також в иньших славянських наріччях в відмінній формі. Пні будуть ті самі, лише вимова їх ньнша; 2) Як французька мова, через те що має латинські слова (utile, juste, innocence, home і т. п.), які однак инакше вимовляє, не може назвати ся латинською, так і великоруська мова, хоть має спільні з нами слова, не може мати назви малоруської. Тому й моя мова не може називати ся „московско-болгарскою“,

¹⁾ Зоря Галицкая за рік 1853, ч. 35.

лише малоруською, бо „я пишу и радбымъ такъ писати, якъ нарѣдъ малорускій говорѣтъ“. Лозинський признає, що й він у своїй мові бачить хиби, бо Галичани, що йно, свою словесність розвивати почали, але його наміром є, писати чисто-народною мовою. Своїми статтями він мав на цілі, перестерігати письменників, щоби не уживали чужих слів і форм, доки маємо свої і наклекувати їх, щоби не кидали рідної мови і не управляли чужої, та щоби не ганьбили народної мови і її письменників. Лозинський відсилав на кінець автора дописи „Съ Коломыйского“ до слів угорської драми: „Святе є право, свята є присяга“: „Нарѣдъ, котрій не умѣ цѣнити власного язика, самъ собѣ вѣчний грѣбъ копає. Почтайте ученихъ, котринъ въ батьківській бесѣдѣ перемавляють до своихъ сожителей, въ нихъ жє мудрѣсть народа, черезъ нихъ долина нужды стаєся раємъ. Питомимъ языкомъ довшны говорѣти учитель ѣтчины. Учений, котрій въ чуждѣй бесѣдѣ власны изьявляє мисли, подѣбный єсть до невдячного дерева, которое на нашѣй земли живнѣсть тягне, а оwoць свѣй въ сосѣдний городъ ронить“.¹⁾

Заки Дідицький поновно виступив против Лозинського, помістив наперед „Слово къ нашимъ читателямъ“, в якимъ вияснив, що „языкъ, которымъ „Зоря Галицкая“ пишеть, єсть розвивающій ся у насъ, книжный малорусскій“. Основу сїй мові подає язик нашого народа, а слова і форми, якихъ в народа не достає, бере редакція з „священного язика нашихъ предковъ“. Такою мовою пишуть „Вѣстникъ“, „Лада“ і „Зоря Галицкая“, а рїжниця між сими трема часописями лежить лише в правописи і в більшим, або меньшим уживаню провінціоналізмів та польонїзмів. Наш „книжный малорусскій языкъ“, писав далше Дідицький, „розличається и будетъ всегда различатися отъ книжного великорусского языка, и никогда не станется „московскимъ“ нарѣчіємъ“. Язык „Зорі Галицкої“ призначений „для просвѣщенной части русского народа“, котра „имѣетъ свои познанія въ нашемъ народномъ и старорусскомъ, или церковномъ языцѣ“. Ціль „Зорі“ наукова і тому редакція зневолена держати ся такого, а не иншого способу писани. Коли Лозинський писав, що „Зоря Галицкая“ в часом инакше свѣтити буде, а під сим словом „інакше“ розумів ліпше, то редакція вповні з сим годить ся, бо від себе докладає она всяких заходів, щоби „Зорю“ улїпшити. Колиж инший дописователь дорікав „Зорі“, що она пише трема язиками, то писав се хиба на жарт, хоть сам Дідицький далше признає, що „Зоря“ містить статї „по

¹⁾ Зоря Галицкая за рік 1853 ч. 36.

розличнимъ предметамъ, будь поезиї, повѣсти и всякіи короткіи донесенія, будь чисто-науковии и розсужденія и поважнии бесѣды церковнии“ — а кожда з тих галузій „вымагаєть своего особенного способу выраженія, т. е. особенно-соотвѣтной формы“.)

Ціле, наведене нами в начерку „Слово къ нашимъ читателямъ“ викликує дивне вражїне. Ще так недавно признавав ся Дідицький, що „черпаєть съ жерель, съ которыхъ Россіянинъ языкъ свой произвелъ“ — а тут вирикає ся великоруєскогого языка, хоть бере з него і слова і форми цілими пригорщами. Не так давно ще, хоть дуже обережно, глузував Дідицький з сторонників церковно-славянщини, а тут нараз стає в обороні „священного языка нашихъ предковъ“. Перед кількома неділями містив Дідицький допись Раковського з Будина, в якій сей висьмівав „галіматию“ мови „Вѣстника“ та дорікав йому кованем слів, а тут нараз зазначає він, що „Вѣстникъ“ і „Зоря Галицкая“ пишуть майже однаково і що ріжниця поміж ними лежить головно в правописи. Нам видає ся, що „Слово къ нашимъ читателямъ“ писав Дідицький не для читачів „Зорі Галицкої“, а для австрійськогого ряду, який почав знов звертати більшу увагу на роботу объединительного табору. Негацією всего того, чим вперед Дідицький чванив ся, хотів він здержати новий удар, який грозив „Зорі Галицкій“ з стороны ряду. Але удару він не здержав а через „Слово къ... читателямъ“ дав лише один з доказів непостійности та трусливости кружка „Погодинской колоніи.“

„Слово къ нашимъ читателямъ“ було сумним документом, але ще сумнійшими мусимо назвати дві дальші статїї Дідицького „Съ Коломыйского“, в яких він рішив ся висьміяти Лозинського. В них старає ся Дідицький навести цілий ряд мнїмих суперечностей, висловлених Лозинським в його статїях. Ледви чи найде ся в котрого письменника, писав Дідицький, стілько суперечностей, що в Лозинського. Раз заявляє він, що не противить ся, щоби в потребі удавати ся до старорущини, або церковно-славянської мови і сам користає з великорущини, а гвіває ся на „Зорю Галицкую“, коли она те саме робить. То знов бажає він, щоби науковою мовою був виключно язык простого народа і не хоче бачити ніякої ріжницї між книжним, науковим а розговорним простонародним словом а на иньшїм місци признає потребу книжного языка, окре-

1) Зоря Галицкая за рік 1853 ч. 37.

мого від простонародного. Раз сердить ся Лозинський на дописователя з Будина за те, що докорював „Вѣстникови“ кованим слів, а вслід за тим признає потребу кованя слів. То знов дорікає він „Ладі“, що уживає чужих слів, як „гофмейстерина, карманъ, жплеть, жеманство, кофейный“, а рівночасно сам уживає неарозумілих в народі слів, як „манія, мелодія, тактъ, епока, дипломатичный“, не даючи навіть до них пояснень, як се „въ нѣкоторомъ отношені похвально“ робила „Лада“. Раз велить Лозинський удавати ся за словами до верховинців, козацьких земель та берегів Чорного моря а не каже „что для научныхъ предметовъ и въ сочиненіяхъ, опредѣленныхъ для просвѣщенныхъ людей, нужно употреблять слова, соотвѣтны такъ предмету, якъ и читателямъ.“ То знов радить Лозинський писати сею мовою, якою говорили на дворах руськихъ князів та польських королів, а сам не радби нею писати. Лозинський звиває рівнож Руснів, щоби так писали, як пише „Вѣстникъ“, а сам не наслїдує, ані його стилю, ані правописи. Колиж Лозинський виступає як острый судия, то від него жадати можна більшого знання мови, меньшого числа противорічностей, точнійшого приміюваня правописних правил і оминаня граматичних похибок, „якія подчеркиваются въ письменныхъ заданіяхъ ученикамъ въ самыхъ низшихъ школахъ“.

Відмовивши Лозинському всякого, елементарного навіть знання мови, граматики і правописи, Дідицький дивує ся, як можна писати простонародною мовою наукові, чи ненаукові, практичні, або абстрактні статті. Христос і апостоли проповідували вправді найвишшу мудрість простими словами, але писали найбільше образованою грецкою мовою. Ми, каже Дідицький а з нами і иньші Славяни одушевляли ся мовою нашого народа і писали нею оповіданя, казки та складали пісні і тогді народна мова достарчала нам досить висловів. Але про висші науки ми ще тоді не думали. Нас похваляв навіть за те Шафарік, пишучи ще в р. 1842, що таке стремління „въ томъ своемъ обмеженіи, единству литературы не вредяще е, всегда свою хвалу имѣеть“. І ми не розуміли слів Шафаріка „въ томъ обмеженіи“ ще в 1848 р. Колиж ми взяли ся до перекладів наукових творів, тоді пересвідчили ся, що нам недостає слів до висших понять, що в нашій мові брак наукових термінів, і тоді зрозуміли слова Шафаріка та кинули ся до науки церковної мови „познали ближе тотъ драгоценный скарбъ, влюбились цѣлымъ сердцемъ въ тую священную и единственную спадщину нашихъ любезныхъ Предковъ, и выбирая изъ того неисчерпаемого жерела превзобильныи, многорѣчивыи слова... мы

заполнили отъ части и безпрестанно заповняемъ наши недостатки, украшаемъ нашъ языкъ и возношаемъ его на ровную степень съ другими, дѣлаемъ его книжвымъ, и дѣлаемъ то со свѣдѣніемъ, съ намѣреніемъ“. Дідицький покликуює ся навіть на „высокое правительство, которое велѣвши преподавати въ высшихъ классахъ русскихъ гимназій св. Псалмы, Слово о полку Игоревѣ, Нестора, подпомагаєть тѣмже само розвитію такого наукового языка“. На сѣм кінчить Дідицький свою першу статію.¹⁾

Чи вірив Дідицький в те, що писав? На нашу гадку — ні. Він знав, що Лозинський належав до найбільше освічених, сучасних людей, без сумніву більше освічених, як сам автор „Съ Коломыйского“ — і лише злоба могла веліти Дідицькому накинути ся на него так несправедливо, закидати йому противорічності, яких він не допустив ся, відмовляти йому елементарного знання мови, граматики і правопису. Або чи міг вірити Дідицький в ролю церковно-славянської мови, яка мала достарчити галицьким Русинам навіть термінів до наукових перекладів з чужих мов, в ролю сеї мови, яку вкладав для насміху в уста одного з її прихильників?²⁾ Стаття була писана для несвідомих читачів, для ратованя ситуації, а Дідицькому совістно було виступити з нею під повним іменем і тому скрив ся під анонім.

В другій статії признає вправді Дідицький Лозинському, що він відповів йому вповні на два раніше поставлені питання, але за назву „московско болгарской епохи“ кличе: „Господи! прости ему, онъ не вѣдалъ что творилъ!“ Він признає також Лозинському, що Зубрицький „во истину не совсѣмъ прилично сказалъ вышеприведенныя слова (про чернь, пасічника Грицька і т. д.) въ поважномъ своемъ историческомъ сочиненіи“ — але всеж таки стає в обороні Зубрицького і зазначає, що не яло ся накидати ся на него словами: „нечувана безчельность, заслѣплена зарозумѣлость, перекинчикъ, невдячный сынъ народа“, бо він високо заслужений чоловік. Рівночасно питає Дідицький, кого Лозинський розумів під „паничками“, яким велів глядати собі „языка тоненького, мягонького, пѣщеного“...³⁾

Лозинський хотів ще дати відповідь на статію Дідицького, але „Зоря Галицкая“ заявила, що присланих ним заміток не помістить, бо деякі дописователі і передплатники загрозили, що покинуть

¹⁾ Зоря Галицкая за рік 1853 ч. 38.

²⁾ Порівнай нашої передмови стр. LXIV.

³⁾ Зоря Галицкая за рік 1853 ч. 39.

„Зорю“ і „Вѣстникъ“, коли лише піchnуть ся на ново язикові спори. Не напечатав також Дідицький полемічних статей своїх сторонників, Раковського з Будина та шістьох иньших, незвісних нам по імені авторів.¹⁾ Лозинський звернув ся зі своєю відповіддю Дідицькому до „Вѣстника“, але і тут відмовлено йому місця.²⁾ Перед тим помістив ще був „Вѣстникъ“ мало цікаву полеміку против „Зорі Галицкої“ дописователя „Зъ пѣдъ Львова“, підписану буквою Ф.³⁾ і кореспонденцію „Отъ Перемышля.“⁴⁾. В останній замітив автор, що публика стоїть в більшости за Лозинським і що противники його иньшою мовою пишуть, а иньшою говорять. В відповідь на се заявив Раковський, що „Зоря Галицкая“ „одержала совершенную побѣду надъ противоборствующимъ мнѣніемъ“ і що її подвиги „вѣнчались превосходными отзывами изъ Кошиць, Пряшева і повторительно изъ Коломыйскаго округа“. На замітку кореспондента „Отъ Перемышля“ в справі мови Раковський не реагує, щоби не продовжувати язикової боротьби.⁵⁾

Ми не перечимо, що Раковський у своїм заслїпленю міг вїрити в побїду Дідицького, хоть сумною муєла би бути побїда, оперта на повівірці народної мови в дописях з Кошиць, Пряшева, та на легковаженю противної гадки в статтях Дідицького п. з. „Съ Коломыйскаго“. А як виглядала в практиці ся „побїда“, про се свідчать так листи угорських Русинів як і їх статії. Під впливом ненародних змагань угорських Русинів, В. Добрянського, Духновича і Раковського та журналу Гушалевича і Дідицького „Зоря Галицкая“ духове жите на Угорщині майже цілком завмерло. „Брате, писав Духнович до Якова Головацького, у нас читательство вельми слабое, книги куповати не обькли еще наши, даже и самїи священницы, найбільше даромъ, раздаваю, чтобъ привыкали помалу.“⁶⁾ „Наши люде, писав В. Добрянський, не чувствуютъ нужды читати, они читають календарь да Шематизмъ Епархїальный и ничего болѣ... такъ пусть иныи племена съ презрѣні-

¹⁾ Зоря Галицкая за рік 1854, ч. 3. »Переписка« стр. 36. Порівнай також примітку до статії Лозинського, поміщеної в „Зорі Галицкій“ за рік 1853, ч. 36 стор. 415.

²⁾ Вѣстникъ за р. 1853 ч. 95 »Листоношь Вѣстника«.

³⁾ Вѣстникъ за р. 1853 ч. 85.

⁴⁾ Вѣстникъ за р. 1853 ч. 94.

⁵⁾ Зоря Галицкая за рік 1854 ч. 7 „Довѣрительныя письма изъ Будина“. V.

⁶⁾ Порівнай лист ч. 47.

емъ смотрять на насъ, мы много и не заслуживаемъ¹⁾ В цвѣтніи 1854 р. писав знов Духнович до Якова Головацького: „Что касається Исторіи Зубрицкаго: Послали вы на меня нѣсколько записокъ, но не знаю, много ли могу я отдать, бо у насъ литература (всякая) дремлетъ, — книгу непотребно и бесплатно; и тутъ Република: много словъ, мало разума, а охоты никакой, егонизмъ занялъ всѣхъ.“²⁾ Раковський мусів ствердити, що засноване в р. 1850 під покровом епископа Йосифа Гаганця „Литературное пряшевское заведеніе“ вже від жовтня 1851 р. не давало про себе ніякої вістки і що оно „по крайней мѣрѣ яко организованное общество больше не существуетъ.“³⁾ Причину паденя названного товариства тай взагалі застою житя на угорській Русі бачив Раковський „въ несогласіи“, въ „неединодушномъ соединеніи нашемъ“, — а не шукав за нею там, де можна було її дуже легко віднайти — в неприроднім заціплюваню в письменство мови мертвої (церковно-славянської) а опісля чужої для народа, великоруської. І хоть засвічувало ся духове житє угорської Русі з вини її провідників, то они її в собі не бачили і відгрожували ся устами Духновича: „Я убезпечая васъ, что хотя Яворовъ весь державную Палицу воспріиметь, а Лозинскій и вѣнецъ татарскаго, или монголскаго царства на голову пріиметь, хоть какъ малая угорскихъ Русиновъ часть на его волю не склонится.“⁴⁾

Так само завмирало духове житє на галицькій Русі. Дописователь „Изъ Жолковскаго“⁵⁾ (чи не Дідицький?) зневолений був зазначити на початку 1854 року, що „Галицко-руська Матиця“ „представляетъ намъ самое печальное явленіе“, що з року на рік зменьшує ся число її основателів (протягом трех літ убуло їх 104), що основний капітал збільшує ся дуже дрібними сумами, що від дня основаня її (4. червня 1848 р.) по конець 1853 р. видала она всего на всего 15 книжочок, які враз з дарованими „Матиці“ виданнями мають ціну 4 злр. 54 кр. І знов шукає дописователь „Изъ Жолковскаго“ за жерелом сеї сумної прояви в роздробленю сяд, в браку тіснійших зносин з угорською Русію, для якої

¹⁾ Гляди лист ч. 82.

²⁾ Порівнай лист ч. 85.

³⁾ Зоря Галицкая за рік 1854, ч. 9. „Довѣрительныя письма изъ Будина“ (VI). Про основане „Пряшевскаго, литературнаго Заведенія“ гляди допись в віденськѣм „Вѣстнику“ за р. 1851, ч. 145.

⁴⁾ Порівнай лист Ч. 64, стр. 100.

⁵⁾ Зоря Галицкая за рік 1854 ч. 1, 2, 8.

радять робити в мові уступки, яких жадав свого часу Духнович,¹⁾ а не в апатії, яку викликали ненародні стремління всяких пропагаторів чи то церковно-славянщини, чи великорущини, та повіверки живого народного слова і письменників, що за нею обстоювали. Могильницький, сповіряний Духновичем за передмову до „Скита Манявського“, замовк. Данкевич, що в літах 1848—51 помістив в „Зорі Галицькій“, цілий ряд поезій, та статтю, писану в обороні народної мови,²⁾ скоро лише „Зоря Галицькая“ станула на ненароднім ґрунті, покинув її та печатав свої поезії в „Черемышланѣ“ (календари) і в додатках до віденського „Вѣстника“ — „Отечественнім Сборнику“ і „Домові Школці“. Никола Устиянович почав рівнож печатати свої твори в додатках до віденського „Вѣстника“, кривчись при тій нагоді під аноніми. І доки Дідицький редагував „Зорю Галицькую“ обережно, не виступаючи против народної мови, Устиянович хвалив її, колиж розгоріла ся язикова боротьба, він заплакав в чудовім вершку п. з. „Новый рікъ 1854“, молячи в імени Руси Царицю сьвіта о мир:

„Царице сьвіта! небо засвітало,
А по під небо вражда вихри гонить
Рідний брат брату піснь гробову дзвонить,
Яр ниви грів, а плугів так мало,
Жмінка при скибі, і тих двоять спори,
Храм мій в заснові, і зсихають нори —
Дай любов братню, дай мир для дітей!
Притни, Царице, вражді число днів!
Дай огонь охоти, дай до трудів сили!
Даруй дитя мні з орлиними крили,
І гусль Бояна зложи при ей боку! —
О се, небесна, прошу тя в тім року!³⁾

*2 аршини
воточені*

Колиж дописователь „Изъ Жолковского“ дивувався, що на галицькій Руси замовкли письменники, Устиянович не стерпів і ви-

¹⁾ Порівняй напой передмови стр. XXII і дописи „Изъ Жолковского“. Зоря Галицькая за рік 1854, ч. 1, 2 і 8.

²⁾ Зоря Галицькая за рік 1850 ч. 33, Лука зъ Ракова: „Дві часописи народа руского“. Тут радив Данкевич писати в часі минулим окінчене въ а не ѣ, як жадав Йосиф Левицький та бажав, щоби „Вѣстникъ“ місто: от, о томъ, онъ, только, колькохъ, уживав: вѣдъ, о томъ, вѣнъ, і т. д.

³⁾ Отечественный Сборникъ за рік 1854, ч. 1.

яснив під повним своїм іменем причину сего занепаду прегарним вершом п. з. „Отвѣтъ многимъ“, в яким під адресою обединителів кидав такі докори:

И вы спросите нас, чому замовкли ми?
 Про що утихла піснь тепла сьвятої яри?
 І ви спросите нас!... Чи не видите ви,
 Як коплять сквапно гріб, роздають братам сьвіщи
 З вряями чужих муз заводять похорон,
 Ліпять послідний зазов, розносять гласи віщі
 І се в очи живцу, щоб прискорити скон?

І ви спросите нас!... иль-ли незвісно вам,
 В як то сіре платє строять сьвяту невісту,
 Галича красну мать, провадять в рідний храм
 Прискорбну, як Марія, як Марія чисту,
 До широкої колоди, на жертву ідолам?
 Як серед сьвятих стїн ведуть безладний спор,
 Глумлять ся їй в лице, соромять родиму красу,
 В сьятині мирних сердець, творять лихий роздор,
 Вредный „**владыкамъ имъ**“, зловѣщій „**скотопасу?**“

І ви спросите нас! иль не слішал ваш слух
 За болізню і всю грязь, зроджену гидрою злуди,
 Що ісушає мозк, яввою убиває дух,
 Любовь стинає в лід, гадом залягає груди? —
 Друзи! оставте нас! оставте зріти в гріб,
 В оний широкий гріб, ізкопан їх руками,
 Слідя з грустію там за датком скорих діб:
 Чи ляжем в нем самі, чи лягуть они з нами....¹⁾

Та ані застій духового життя Руси, ані докори Устияновича не завернули кружка „Погодинской колонія“ з вибраної дороги. Не отямило їх також нове цензурне остереженє, яке дістала „Зоря Галицкая“ в цвѣтні 1854 року від австрійського ряду, а яке приписував Антоній Петрушевч „наущенію Вѣнской Ругенія“, „которая при своей безхарактерности осмѣлилась нынѣ уже терроризовать непослушную и худую Галиц-

¹⁾ Отечественный Сборникъ за рік 1854, ч. 3,

кую Рутенію.¹⁾ Хоть для „Погодинской колоніи“ цензурне остережене було тяжким ударом, то ще тяжшим нещастем для неї була недуга очей Богдана Дідицького. Вже в марті 1854 року замітив Віктор Добрянський, що „Зоря Галицкая“ редагована слабше, чим давнійше. „Прошу Васъ, писалъ він до Якова Головацького, засвидѣтельствуйте мое сердечное сожалѣніе нашему Дѣдицкому; онъ надежда нашей новорожденной Литературы, и ослабленіе его зрѣнія боюся омрачить значительную часть нашей будущности. Онъ глаза зачалъ лечить, и Зоря наша уже угасла, не изъ очей ли его одного она блескъ свой получала? — жалѣю, жалѣю, скажите мнѣ нѣтъ ли средства, ни способа спасти Зорю?“²⁾ Недуга Дідицького, як видно, поступала значним кроком на перед до гіршого, бо дня 4 (16) серпня 1854 р. мусів він покинути редакцію „Зорі Галицкої“ та передати її з 33 числом звісному вже нам Северинову Шеховичеві.³⁾ Сама особа скомпромітованого редактора „Лады“ не вічувала „Зорі Галицкій“ гарної будуччини. Спосіб редаговання її нагадував сильно хаотичність „Лады“. Значну часть кожного числа займали „Общепользныи свѣдѣнія“ з обсягу всіх можливих наук, а побіч них „гумористика“, „хозяйство“, „всячина“, лікарський порадинок, „шахматныи задачи“ і т. п. В „Изъясной словесности“, яку Шехович значно обмежив, пішов він в части слідом Дідицького та перепечатав з великоруських оповідань Евгенія Гребінки „Факторъ“ і „Шолковникъ Золотаренько“⁴⁾ з подібними змінами в мові, які робив Дідицький. Подібно як в „Ладѣ“, почав також Шехович печатати драматичний твір з кавказького життя п. з. „Белла“ драм. фантазія в 3 дѣйствіяхъ“, якого однак не докінчив.⁵⁾ Так само перервав Шехович через переворот, який звершився в „Зорі Галицкій“, друк оповідання п. з. „Провинціалка“.⁶⁾ З угор-

¹⁾ Порівнай лист ч. 86,

²⁾ Гляди лист ч. 82.

³⁾ Зоря Галицкая за рік 1854, ч. 32 „Объявление“ стр. 396.

⁴⁾ Зоря Галицкая за рік 1854, ч. 36—7 і 42—4. Порівнай Сочиненія Е. Гребінки Т. V. стр. 147—59 і Т. II. стр. 63—89.

⁵⁾ Зоря Галицкая за рік 1854, ч. 47.

⁶⁾ Зоря Галицкая за рік 1854, ч. 45—7. „Зоря Галицкая“ хотіла докінчити друк сего оповідання і в тій цілі звертався Плятов Костецький до Шеховича. Про се писав Шехович Як. Головацькому: „Но колосальное дураческое предложеніе вышло отъ Госп. Костецкого; онъ хотѣлъ было, чтобы я ему сообщилъ содержание „Провинціалки“, и что онъ коротко усовершить и доведеть до конца сію повѣсть. Стоило бы увидѣти успѣхъ его. Но я къ тому готовъ, впрочемъ было бы мнѣ жалко, что я нарочно взялъ

ської Русь пересилав Шеховичеві свої скучні „Довѣрительныя письма изъ Будина“ Іван Раковський. В останніх двох письмах здроровив Раковський Шеховича на становиску редактора і подавав плян програми „Зорі Галицкої“. ¹⁾

Раковський надіяв ся, що „опытность“ Шеховича дозволить „защищать сію единственную нашу литературную газету противъ всякой бури, угрожающей ей опасностію“, але на се Шехович не мав сили. Раньше вже перечував він, що над „Зорею Галицкою“ зависли удари, яких він очікує „съ чистою совѣстію“, надіючись, що они „не приведуть насъ къ унынію а съ другой стороны не будутъ достойны отуманити друговъ Зори“. ²⁾ Була навіть хвиля, коли Шеховичеві здавало ся, що грізні хмари перейшли, що концесію на „Зорю Галицкую“ відступить йому Ставропігія і він стане цілком самостійним редактором, ³⁾ але надії завели його. З 47 числом усунено Шеховича з редакції і „Зорю Галицкую“ віддано в руки Николи Савчинського. Головним співробітником став на разі Плятон Костецький, який працював доси в „Nowin-ax“, а небагом вступив до редакції Євгеній Згарський. В р. 1855 бачимо між співробітниками „Зорі Галицкої“ також Ксенофонта Климовича. Вже з 48 числом, яке появило ся дня 24. падолиста 1854 року, „Зоря Галицкая“ змінила свій напрям, стаючи під оглядом мови і стремлїнь на народнім ґрунті. Ставропігія рішилась на сей крок, імовірно, під натиском ряду.

Переворот, довершений в „Зорі Галицкій“, був страшним ударом для кружка „Погодинской колоніи“. „Ахъ! на милость Бога, скажите мнѣ, — писав дня 24. XI. 1854 р. з села Дідицький до Якова Головацького, — какъ и почему это случилось съ „Зорею“? Паль ли Севастополь? повелся ли какій то мятежъ въ Варшавѣ? сошла ли вся Ставропігія съ ума? что предала любезнѣйшее дитя Русь, сердце нашего сердца въ измѣнническія руки?! — Ахъ тожъ не было ли кому отвратитъ сію погибельную тучу, которая изъ мрачныхъ пещеръ

сію повість писанную женщиною до Зори Гал., потому что на нашихъ поговѣстьяхъ также еще слишкомъ много сохраняется житія патріархального. Но такое стремленіе для Г. Костецкого, кажется, недостижимо. Порівнай лист ч. 114 стр. 162

¹⁾ Зоря Галицкая за рік 1854, ч. 45 і 47.

²⁾ Зоря Галицкая за рік 1854, ч. 40 стр. 524 »Переписка съ всіма про всѣхъ«.

³⁾ Зоря Галицкая за рік 1854, ч. 46 стр. 604 »Объявленіе.«

лжерусскаго Собора легковѣрнымъ соотчицамъ нашимъ угрожала? Ахъ не было кому, не было, — и вотъ разбойники загниѣздились въ Святинѣ избранныхъ! „Зоря“ съ 48 нумера служить переводчикомъ у польскихъ „Новинъ“, дѣйствуетъ съ самыми злопамятнѣйшими недругами за одно. Повѣрьте, Милостивѣйшій Государь! мнѣ отъ жалости разривается сердце! И нашъ Другъ, вѣрнѣйшій Соучастникъ нашихъ многозвойныхъ, Богомъ посвященныхъ предиріятій, Русью-дышащій Михаилъ М[алиновскій] содѣйствуетъ нынѣ супостатемъ нашимъ въ „Поученіяхъ Церковныхъ!“ Не могу вѣрить, онъ ли обмануть? не могу сказать Ему: Et tu Brute! потому, что навѣрно Его поученія напечатаны недругами безъ Его же вѣдома, или Онъ какъ рѣдкій русскій человекъ, пособствуетъ всему, что ни есть русская азбука? Сжальтесь надо мной, милостивѣйшій Государь, разрѣшите мнѣ всѣ эти неотгаданныя мною вопросы, разсѣйте эту тьму, въ которую запутали меня 48 н. „Зори“ и 33 н. „Поученій Церковныхъ“, извѣстите меня о поводахъ этихъ зловѣщихъ перемѣнъ, или просто измѣнъ, да не пребываю въ несносномъ мучительномъ недоумѣнніи, которое почти сводитъ меня съ ума¹⁾

Подібно як Дідицький, відчували сей тяжкий удар також иньші сторонники „Погодинской колоніи“.²⁾ А удар сей був тим страшійшимъ, що в р. 1854 став Погодинський кружок виключним паном ситуації, спеціально з того часу, як „Вѣстникъ“ перервав дальшу полеміку в справі народноґ мовнізістав чисто урядовою часописисню, яку руські справи майже не обходили. Для характеристики „Вѣстника“ в 1854 році зазначу, що найцікавійшою справою, яку в нім порушено, була хіба оборона кирилиці перед гражданкою.³⁾ „Вѣстникъ“ не мовби беріг ся обговорювати руські справи та висказувати про них свій погляд. А на се гарне становиско, на яким станув був „Вѣстникъ“ в р. 1853, не здобув ся він вже ніколи. Для доповнення образу додамо ще, що в жовтні 1853 р., в часі, коли Лозинський відновив спір про мову в статіях, уміщених у „Вѣстнику“ (ч. 78—81), Іван Головацький добровільно

¹⁾ Порівнай лист ч. 112.

²⁾ Гляди хотьби листи ч. 120 (Ів. Головацького), ч. 121 (Ант. Душновича) ч. 169 (Йос. Сокульського).

³⁾ Вѣстникъ за рік 1854 ч. 48 „Допись изъ Тернопольскаго“.

уступив з редакції, зазначуючи в листі до редактора Вислобоцького, що йому „невозможно участвовать в письмѣ, которое живую на-рода нашего утробу грызеть.“¹⁾

Ми моглибн закінчити сей розділ, колиб не насувало ся нам питанє, яку ролю відігравав Яков Головацький від перших хвиль веденя москвофільської пропаганди в „Зорі Галицкій“? З численних зсилок на листи, писані до Якова Головацького, виходить, що Зубрицький, тоді вже старець, давав лише фірму кружковни „Погодинской колоніи“, що однак дійсним провідником його був Яков Головацький. Останний навязав був широкі зносини не лише в Галичині і Відни, але також між угорськими Русинами. Він був немовби центром, серед якого розвивало ся жите „Погодинской колоніи“ і її сторонників. Висше (стор. XLVIII) висловив я здогад, що автором статі з Кошиць, якою в „Зорі Галицкій“ заінагуровано обединенє з Великоросією, був о. Віктор Добрянський. Мій здогад здійснив ся, бо в останних вже ча-чах віднайдено в бібліотеці „Народного Дому“ лист о. Віктора Добрянського, який в відривках уміщено в „Зорі Галицкій.“ Лист був адресований до Якова Головацького і ніхто иньший, лише він віддав його до печати а через те його треба вважати головним виновником зміни напряду „Зорі Галицкої, що від червня 1851 р. по конець майже падолиста 1854 р. була органом ширеня обединення на Галицкій і угорській Руси. Хто знає, чи і друга допись з Угорщини, з Пряшева, в якій спові-віряно Могильницького,²⁾ не була приватним листом Ал. Духновича до Якова Головацького? На сей здогад наводять нас поміж иньшим ся обставина, що Яков Головацький перепечатував в виїмках та-кож иньші листи угорських Русинів.³⁾ Ведучи пропаганду обеди-неня і то крайно необережно, Яков Головацький крив ся рівноча-сно поза плечима иньших людей, а як треба було замирити про-тивників великорущини, там хитрив він і кривив душею, як прим. в листі до Василя Ковальського.⁴⁾ Зі своїх літературних праць мі-стив Головацький за той час в „Зорі Галицкій“ дуже мало. Мова, якої він тут уживав була така несприродна, що годі не згодитись

¹⁾ Порівнай лист ч. 72, стр. 108.

²⁾ Гляди нашої передмови стр. LXIII.

³⁾ Порівнай примітки до листів ч. 61 і 62.

⁴⁾ Гляди нашої передмови стр. LVII.

з осудом проф. Омеляна Огоновського, який про статтю Головацького „О митрополитѣ Руси Іларіонѣ“, поміщену в „Зорі Галицькій“ за рік 1851, писав таке: „Мова Головацького була тоді вже така тверда, що в сій статті з'являлась подекуди пошкожою на мертву мову Іларіона, що жив в XI віці“¹⁾ Маючи вплив на „Зорю Галицькую“, він виховував собі людей, про що писав до Духновича: Вѣ прочемѣ горжусь тѣмѣ, что Б. А. Дѣдицкій и С. Шехович были тоже моими учениками.“²⁾

В парі з діяльністю Якова Головацького в „Зорі Галицькій“ йшла його робота на університеті, робота, що правда, крайно негативна, але через те корисна для намірів „Шогадинской колоніи“. В університетських викладах, пише Огоновський, не сповнив Головацький свої обітвиці про плян лекцій, який розвинув у своїх вступних „преподаваніях“. Він говорив з катедри широко, на основі твору Шеврйнова, про старинне письменство та доходив у своїх викладах понайбільше тільки до XV. віку, до митр. Григ. Цамвлака. Про письменників нового періоду не говорив він майже нічого. Дперва в літнім семестрі 1863 р. читав він виклади про літературні твори від р. 1772. Студенти філософічного факультету рідко коли вписували ся на його виклади і лише студентам богословія приказувала митрополита консисторія, слухати лекцій руської мови і письменства, але і они вдоволяли ся тим, що на виклади Головацького вислали з поміж себе по черзі лише по кількох своїх відпоручників.³⁾ Лекції Головацького на університеті були крайно сухі, держані мовби від нехочу. До відродження письменства на рідній мові Головацький не закрів нікого, бо і сам дуже вчасно перестав до сеї цілі стреміти. Над писаннями новітших українських і галицьких письменників переходив він у своїх викладах до порядку дневного — а сею негативною роботою він учив молодіж легковажити перші літературні почини, на яких росло наше духове житє. В об'єднательнім напрямі Головацький на університеті не виступив отверто, слухаючи пересторог свого брата Івана Головацького.

За те почав Яков Головацький вести об'єднательну пропаганду по гімназіях через катехитів і учителів. За гроші Мих. Качковського куповано книжки і роздавано

¹⁾ Огоновський: „Історія літератури рускоя“, часть IV. стр. 94.

²⁾ Порівнай лист ч. 124, стр. 175.

³⁾ Огоновський: „Історія літератури рускоя“, часть IV. стр. 95.

їх „межи убогихъ школьныхъ юношей, отличающихъ ся прилѣжаніємъ и наклонностію къ руской словесности“. ¹⁾ Молодіж в Самборі і Тернополи, а мабуть також і по иньших гімназіях діставала в дарі переклад Богдана Дідицького п. в. „Змѣй Нотайскій“ (повість Хохолушка з чеського) а катехити молитвослов, що мав якесь тасмне значінє. ²⁾ Гімназіяльні учителі Евстахій Герасимович з Самбора і Клим. Мерунович з Тернополя та катехити з сих місцевостей, Ясєвцький і Маркил Попель були ревними помічниками Головацького в його агітаціі. І молодіж переймала ся їх наукою, про що свідчить цікава статія „Зъ пбдъ Балигорода,“ яка була свого рода протестом против обединительної роботи по гімназіях. Згадана статія поміщена в „Зорі Галицкій“ за рік 1855 і ми дозволимо собі вийнати з неї один уступ, який звучить:

„Прїѣхаль до мене на вакаціи сынъ мѣй ученикъ гимназіумъ са[мбор]скаго Знаючи рядъ въ дому, заведений еще через неббщку его бабунью, а женки моеи матеръ, которой родина бдъ первовѣкбвъ была вреями рускими, — хотѣлъ бнъ бесѣдовати по руску. Но якже перелякнулъсьмъ ся, коли мѣй сынъ, на которого тѣлько мастку, любви и надѣй ложу, почаль бесѣдовати, якбы дєсь надъ Волговъ по руску оучилъ ся. Якъ ворона, де ино мѣгъ, втручалъ а, аго, злато и пр., якъ осель, де ино мѣгъ, крычалъ ія; якбы му все щось въ ротѣ жмякало, втручалъ щ; и еще при денекотрыхъ оу насъ простыхъ, повдынчихъ выразахъ, якъ почаль ся ломати съ якимись дивотворными сложеньями, то всѣ ино очи выдивили, що то бнъ хоче сказати, ажъ ми жалъ ся зробило хлопця такъ ся мучачого, а до того еще всюди смѣяно ся зъ него. „Знаешь що сыну, ту треба тому зарадити.“ И даль смъ го насампередъ на два тыжднѣ до дяка. Тамъ якось выломаль ся по трохи зъ того калѣцтва бесѣдного, и научилъ ся денєщо спѣву церковного, абы въ церкви не сѣдѣлъ якъ на турецкомъ казанью. А по друге, заразъ по вакаціяхъ бддалъ смъ го до Перемышля до

¹⁾ Зоря Галицкая за рік 1853 ч. 12, »Кореспонденція Литературная« В. А. Дідицького.

²⁾ Порівнай листи ч. 90 і 93. В останнім писав Мерунович: Благодарю за присланіє 6 екс. »Змія Нотайского« — тогъ часъ отданы были въ приличны руки; тоже и молитвословъ случайно еще при листонопу достался Преп. отцу катехетѣ, Маркелью Попѣлю, оуразумѣвши прежде примѣчаніє Ваше сей книжки касающєся«. В листах ч. 112 і 113 маємо згадку Дідицького про якесь невдоволенє Качковського в справі роздачі, чи виданя »Змія Нотайского«.

гімназіумъ, де той учитъ рускои бесѣды професоръ, которій першій впалъ на мысль выдати граматику рускои бесѣды (Йос. Левицький), и все, поминувши никоторіи давній сварки литератскіи, писалъ по чисто народному.¹⁾

Так виглядала праця Якова Головацького від половини 1851 року по кінець 1854. Та чи лицювала она з становиском професора рускої мови на львівському університеті, про се лишю осуд кождому безсторонному читачеві.

VI.

Заграй-же рoдинна мoво! як воскресний дзвін:
 «Тіло-порох, тож умерло, но душа і слово
 Яко новим ранком сонце, віджикють на ново.»

(Зоря Галицкая за р. 1854, ч. 48.)

Отсим вершиком заінавгурував Плятон Костецький „Зорю Галицкую“, коли з неї усунено Северина Шеховича та змінено її напрям. Вершик мав на разі заступити програмову статію. А побіч вершика почала нова редакція містити допись п. з. „Скитъ Манявскій“ незвістного нам чоловіка, що підписав ся буквами: „...нъій зъ пѣдъ Балигорода.“²⁾ Автор її мав, очевидно, на ціли, винагородити Ант. Могильницькому сю тяжку кривду, яка стрінула його в дописи Духновича з Пряшева, помічений в р. 1852 в „Зорі Галицкій“ та візвати його до дальшої літературної праці. Він писав:

„Скитъ есть нашимъ, рускимъ, высокимъ утворомъ, который бесѣды нашои вороги такъ безъчельно опровергли, — а то опровергли въ часописи нашѣй единѣй литератскѣй, которой святовъ задачовъ есть, выказати красоту утворѣвъ рускихъ... Протое, Сочинителю скита! истинный и заслуженный Русинѣвъ, Любичу! зъ могили добуваючій батькѣвъ нашихъ славу Могильницкій! отчунай ся! Родимцьбѣвъ руки опровергли тя возгордою; гѣрскую, вѣмѣсто нектару подади Ти чашу! Въ вѣнецъ славы кольцо Ты вѣплѣли!

¹⁾ Зоря Галицка за р. 1855, ч. 7 „О образованью рускои Бесѣды“ — (Зъ пѣдъ Балигорода) стр. 98.

²⁾ Її поміщено в „Зорі Галицкій“ за р. 1854, ч. 48, 49, 50, 51.

Диви въ писаньи Спасителя нашего дѣяня, диви въ письмо исторіи, и потѣши ся. Тии що ударили въ генія Твого утвory, не ударили якъ яснѣсть соньця, що гасытъ блыскъ мѣсяця и звѣдокъ дробныхъ. Ударъ ихъ булъ ударомъ цѣмы, которая ненавистной ёй свѣчки не загасила, но крыла собѣ осмалила. Погордою, которовъ Тебе, нашъ вѣстуне! опровергли, самы загыбнуть,¹⁾

Допись писана з великим одушевленем для твору Могильницького, та годі таїти, що се одушевлене було її слабою стороною. Автор ставить на рівні „Скитъ Манявскій“ Могильницького з творами Міцкевича, Віргілія, Данте, Вінкентія Поля, Гетого, Кльоппштока, а хоть подає при сій нагоді богато цікавих помічань над генезою поеми, то всеж таки підносить поетичний талан Могильницького за високо. Виправдати ентузіязм автора дописи „зъ пѣдъ Балигорода“ можна хіба лише тому, що поема Могильницького була на свій час незвичайною появою, а наруга, яку йому кинено в дописи з Пряшева, була тяжка і болюча. З тим самим одушевленем відніс ся автор дописи „Зъ пѣдъ Балигорода“ до народної мови, причім пятаував її противників.

Переворот в „Зорі Галицкій“ довершив ся так ненадійно і скоро, що виглядав на огонь, явий спалахкотить та пригасне. І вже в перших його хвилях пронесли ся вістки, що „Зоря Галицкая“ з кінцем 1854 р. перестане виходити. Їм заперечила редакція, пишучи: „Со всѣмъ безъзасадна есть чутка, якобы съ концомъ того року Зоря устати мала. Зоря зкене тѣлько шаты и пута чужии, а прибере ся, якъ повинна по руску. Мае ся притѣмъ форматъ ея переиначити, а въ надѣѣ, що число ч. ГГ. Предплатителѣвъ побблѣшитъ ся, низшая установитъ ся цѣна“.²⁾ Немовби доповненем сеї заяви редакції була статія, в якій зазначено, що через великі грошеві страти і брак передплатників, задумав був Ставропигійскій Іститут завісити дальше видавництво „Зорі Галицкої“, але що се було би соромом для галицкої суспільности, тому рішив ся Іститут вести його дальше. Письменників, які моглиби його підперти, в чимало. Найдуть ся старші і молодші, і такі, яких імена здавна живють в наших серцях і такі, що працями останних заохочені, мимохіть, туди гадками стремлять, куди їх попередники-орли полинули. Коли „Зоря Галицкая“ підупадала, то виною тут ся обставина, що „Русины бѣтъ вѣлька часѣвъ не пѣзнали въ нѣй дѣ-

¹⁾ Зоря Галицкая за р. 1854, ч. 51.

²⁾ Зоря Галицкая за р. 1854, ч. 49. стр. 660 »До ч. ГГ. Читателѣвъ Зорѣ.«

тини рускої. Потому, нарôдъ вѣрний и вдячний ôтвернулъ ся бтъ тихъ, которми обезъчелили ся, болотомъ обькидати писательовъ, котормхъ имена въ серци нашомъ и въ тямцѣ на вѣки будемъ, яко найцѣннѣйшии вѣнца славы своєї бисери ховати. Тин писателѣ всѣ восторгнули, цофнули ся бтъ соучастя въ Зорѣ, котора я за Збручъ небавкомъ со всѣмъ была бы вымандрувала, славивши ей проводчиковъ, котормъ за тоє най Бôгъ простить, а Русини забудуть“. Редакция не таить передъ собою, що жеде її тяжка задача, однак она бере ся до працѣ, бо вѣрить, що небавом обѣзвуть ся на ново старші і молодші соловіі, а „Зоря“ стане дѣсною і загально народною часописню і зеркаломъ руського життя. Редакция надѣсь, що й руська публка подопрє її, поможе відвалити сей камінь, що давить руське житє і дасть доказ, що Русини є дѣсно живимъ народомъ.¹⁾

Надїї редакції на співучасть письменників в обновленій „Зорі Галицкій“ здѣснили ся. Ми приняли ся за дальше видавництво, писала редакция в початку 1855 р., лише тому, щоби „Зорі“ „красный рускій написъ могильный положить“, бо знали з досвѣду, що часопись, яка вже раз в погорду, або в непамять попала, бѣльше не подвигне ся, як се стало ся з польськимъ „Dziennik-омъ literackim“. Один з неруськихъ письменників Русинів обѣцяв нам навіть прислати для „Зорі“ парастасовий вірш. Але Богъ судив инакше. Зі всѣхъ сторін Галичини прислано нам, за приводом о. Теофіля Павликова з Бережан, дописи, в якихъ привитано теперішню „Зорю“ як день нового воскресєня. Згорнули ся до нас з рѣжнихъ сторін передплатники, а озвали ся до нас такожъ письменники. Один з них, Никола Устиѧнович прислав нам вірш „Новый рбѣтъ“, і просив, щоби не містити під нимъ його підпису, але ми не вволили його волі і поклали під поезию дві його букви (Н. У.), що „звѣздами сїяють въ давныхъ числахъ „Вѣстника“ і „Зорѣ“. Редакция надѣсь, що за нимъ озвуть ще инші, старші письменники, бо цѣль її: „розвѣдй, оусовершенє литературѣ нашої рускої“. Побіч літературнихъ творівъ обѣцює такожъ редакция містити вѣсти з старини і гадзівства.²⁾

Крім Устиѧновича приступив до співробітництва в обновленій „Зорі Галицкій“ — Йосифъ Лозинський. Останний мав щастє до анонімнихъ листівъ. Хоть боротьба за народну мову вже давно

¹⁾ Зоря Галицка за рік 1854, ч. 50 в статї: „Родимцѣ! Отцѣ и Брата!“

²⁾ Зоря Галицка за рік 1855, ч. 1 і 2. „О Зорѣ Галицкій“.

замовкла, то мимо сего прихильники великорущини не лишили його в спокою. Один з них прислав йому ще в 1855 році лист з ложним підписом, в яким писав, „же Русь была, есть и буде една, же то велика идея, абысьмо російській языкъ пріяли, же не маємо Меценасбвъ, же нашъ языкъ хахольскій, пастухбвъ и дѣвокъ бдѣ коровъ и пр.“ Лозинський рішив ся на сей лист відповісти і подав в „Зорі Галицкій“ такі помічання:

Коли руський нарід пробудив ся з тяжкої і довговікової недолі, кинув ся, ведений природним чутем, до своєї занедбаной, але питомой мови, а ряд попер його в сім стремліню, дозволяючи плекати її та уживати публично, по школах і урядах. Давнійші письменники, хоть держали ся правил церковно-славянської мови, старали ся зблизитись до народної мови і в тій ціли покидали незрозумілі слова і неуживані форми та заступали їх народними. Але теперішні, деякі письменники не зрозуміли духа давнійших письменників і місто своїх, зрозумілих слів, як хосен, користь, пожиток, почали уживати слова полза „зъ чого лише той хосенъ быти може, же ся нардѣ, покинувши свій питомый языкъ, все ползати буде мусѣль, а николи до гори не воздвигне“. Побіч чужих слів уживають ті самі письменники ще й чужих форм, щоби „языкъ не въ такихъ былъ формахъ, въ якихъ го Богъ сотворилъ“. Ще иньші письменники покидають народну мову а беруть ся до великоруської, а чиж потребує 14 мільоновий нарід покидати свою, питому мову, а бути прищипкою чужого народа? І якже давна великоруська література? Де була она на початку 18 віку? Для народа, що числить 14 мільонів, що має своє давне письменство та історію, є дуже малою ідеєю, ставати прищипкою чужого народа, а за те великою ідеєю повинно бути в него стремління, щоби нарід під оглядом мови і письменства був самостійним. Нарід, що покидає свою мову, а иньшу приймає, мусить стати рабом чужого народа. Чимало людей глядять на нас нині кривим оком, бо ми вибили ся з під чужої неволі а почали дбати про літературну самостійність. Сила мови велика і тому не вільно нам її покидати і топтати. Хто не відріжняє нашої мови від великоруської, длятого є „еденъ языкъ рускій и една Русь“, але ріжнині поміж мовами і народами не дадуть ся затерти пером мудрагеївъ, коли великоруські і взагалі славянські учені відріжняють нашу мову від великоруської. Для успішнішого розвою нашого письменства були би пожадані меценаси і сего ніхто не перечить, але їх брак не є ще непереборимою перепорою, коли лише працювати хочемо. Лозинський звиває Русянів, щоби

не покидали народної мови, бо жде їх винародовлене і рабство, бо в сей спосіб убють цілу будучність народа: „Протоє оуникаючи тои недоль и ганьбы, плакаймо нашъ народный языкъ, не приближаймо си власти творити новый языкъ, або яку сомѣшку словесну, не чипаймо ся инныхъ нарѣчій, при которыхъ лише прищипкою будемо, але праціймо неутомимо для хѣсна и славы нашего питомого языка и народа. Потисьмо лише Русинами, поки ся свого питомого языка держимо, поти маємо надѣю на славнѣйшу будучнѣсть.“¹⁾

В тім самім дусі, що Лозинський, умістив в „Зорі Галицкій“ свої замітки „О образованью рускои бесѣды“ автор звістної нам апології „Скита Манявского“, дописователь „зъ пѣдѣ Балигорода“. Він вийшов зі становища, що кожда мова спосібна до найповнїйшого виобразованя. Тому сьмішною є гадка про потребу на Руси двох мов, одної „хлопскої“, а другої „образованої.“ Колиб навіть яка мова була убога, то геніяльний письменник утворить нові слова, що припадуть народови до впадоби і стануть його власністю. Колись ломили руки Німці і Поляки над біднотою своєї мови. Колиж они перестали цурати ся своєї народної мови і заглянули під стріха простого, живого народа, їх мови розвинули ся дуже високо. Они не помітали провінціоналізмами і ними рівнож виобразовували свої мови. Поляки вслухували ся також в руську мову і забрали собі з неї чимало виразів. Петрарка став славним не через свою латинську поему п. з. „Африка“, але через сонети і канцони, писані в простонародній, італійській мові. Славних латинських поетів, Сарбвєського і Шимоновича порівнувано свого часу з Овідієм і Горациєм, а нині переховують ся їх твори по бібліотеках як мумії. Руські псевдоучені, що хотіли би бачити в нашій письменстві дві мови, вводять до своєї, образованої мови слова цілком незрозумілі. Побіч слів руських, найдемо в ній, польські і великоруські, для народа чужі вислови. Може бути, що в нашій мові, в її теперішнім розвою, бракне деяких технічних виразів, але сим не треба зражати ся, бо на наукову термінологію у нас ще час не прийшов. В кожного народа починають літературний розвій поети, а після них виступають учені а враз з ними настає вік учености народа, вік наукової термінології. Через ввджене великорущини до нашого письменства, через напасти її сторонників на народних письменників деякі з них замовкли. Велико-

¹⁾ Зоря Галицкая за р. 1855, ч. 9. »Гадки о руско-народномъ языкѣ.«

рущина в нашій письменстві грозить застоєм літературної праці, відчуженем від Австрії а зближенем до Росії, де нашим братам навинено насильно великоруську мову та викорінено унію. Коли наші псевдоруські письменники вводять великоруську мову, то роблять се з несьвідомости, з лїнивства, або з легкодушности. З несьвідомости, бо коли би знали, з яким почуванем нарід їх твори приймає, то певно завернули би до народної мови. З лїнивства, бо они волять вигідно глядати за словами по великоруських словарях, чим поміж народом. З легкодушности, бо они хотять своєю псевдоросийською мовою зискати собі славу в Росії, де їх не знають, не потребують, де з них насьмівають ся. Їх дивоглядної мови, що не має ніяких основ, повинні Русини відречи ся, а образувати свою матірну мову. „Матиця“ задумує важне діло, коли забирає ся до збирання лексикального матеріалу між народом. Свою статтю закінчив дописователь „зъ пѣдъ Балигорода“ словами: Dixi! caeterum, що до бесѣды псевдорусской кѣнчу и безъпрестанно словами Катона казати буду: *senseo, Carthaginem esse delendam*“.¹⁾

Немовби доповненем сих статей була відозва до передилатників „Зорі Галицкої“, в якій між иньшим зазначено, що она своє відродженє завдячує народови, а не меценасам, бо „хахольская бесѣда“ меценасів не найде. Редакція радїє, що подала цілий ряд поезий і оповідань, може не вивічених артистично, та за те своїх, а не з англійських вікарних перероблених Отців Ігнатієв. Она й надїєсь, що з сих молодців, які пішли за голосом Шашкевича, Устияновича і Могильницького та взяли участь в „Зорі Галицкій“, буде з часом чималий хосен для розвою рідного письменства.²⁾

До письменників, що взяли участь своїми творами в обновленій „Зорі Галицкій“ віднесла ся редакція з великим пошанованєм. Николу Устияновича, що дня 1. червня 1855 р. прибув до Львова, привитала „Зоря Галицкая“ привітним стихом, в яким поміж иньшим читаємо:

„Ей, сердечний наш вістуне!
Нині нам від Твого вида
Вітрець милий в серця дуне,
Як від полонин Бескида.

¹⁾ Зоря Галицкая за р. 1855, ч. 5, 6, 7.

²⁾ Зоря Галицкая за р. 1855, ч. 26.

Звук кришталний Твого слова,
 Що ти з кріпкою душі плил
 Ніби струя Бескидова
 Лял житє до змлілих жил.¹⁾

Так само звеличала редакція Йосифа Лозинського, „одно изъ величавыхъ лицъ Славяньщины“, містячи сонет Плятона Костецького, п. з. „Рускій литерать“. Поет питає:

Що-же ты не понурий слідителю Слова?
 В темні досель, загребшись вго глубини?
 Шляхотний перевозносиш рідні гомони,
 Хоть ворон-пава кличе: „То хахолска мова?“

І Ти мішати сьмів ся до язичних сварок,
 З золотих не нюхавши чужих табачарок?!
 Й сьмієм тя звати вченим без диплому з Праги?!

Ах переверж ся! Річ то не малої ваги,
 Мати вінець лиш руський на чолі в день спраги
 Й же свій славить Тя нарід, а не чужих шварок.²⁾

Неменьше теплі згадки присьвятив дописователь „Зъ пѣдъ Ба-лигорода“ трем, молодим співробітникам „Зорі Галицкої“, Плятонови Костецькому, Евг. Згарському і Ксенофонтови Климковичеві в статті п. з. „Примінки“, в якій подав їх біографічні дані.³⁾

Вже з сих невеликих заміток про „Зорю Галицку“ з кінця 1854 і 1855 р. можна завважати, що она в порівнянню з попередніми чотирма роками змінила основно свій напрям. Нова редакція рішилась стати в обороні народного слова і сих письменників, спеціально старших, як Могильницького, Устияновича і Лозинського, що не зважаючи на терор і наруги, уміли сьміло висказувати свої гадки, та з відкритим шоломом виступати против работи обединителів. Навіть в заголовку змінила „Зоря Галицка“ за рік 1855 свій вигляд, бо привернула давнійшу напись (з літ 1848—50): „Зоря Галицка“ місто написи „Зоря Галицкая“ з літ 1851—4, отже з часів обединительної акції.

¹⁾ Зоря Галицка за рік 1855, ч. 23. „Николеви Устияновичу, до Львова прибувшому.“

²⁾ Зоря Галицка за р. 1855, ч. 29.

³⁾ Зоря Галицка за р. 1855, ч. 26.

Що новий напрям „Зорі Галицкої“ не подобався об'єднителям, сему годі дивуватись. На сю тему писав в поч. 1855 р. Іван Головацький: „Новое редакторство Галицкой Зори произвело въ здѣшнихъ обществахъ одногласное и громкое неудоволєніе всѣхъ сторонъ и мнѣній, и послѣдніе покровители отказываются отъ нея, и какъ кажется, она рѣшительно клонится къ вѣчному падєнію. Прошедшій годъ былъ самый блистательный ея сїянія, но похожій послѣдному воспламенєнію пригасающаго огня.“¹⁾ Та „Зоря Галицкая“ не „клонила ся къ вѣчному падєнію“, еднакучи собі що раз то ширші круги читачів і коли дня 10 серпня 1855 р. зневолена була редакція зависити видавництво, то не з причини напряму „Зорі Галицкої“, а задля холери, що вибухла у Львові з жорстокою силою і забрала з собою понад три тисячі жертв в людях.²⁾

Перереворот, довершений в „Зорі Галицкій“, як ми вже замітили, тяжким ударом для об'єднителів. З їх рук висунувся орган, в яким они могли ширити свої погляди та єднати через него для себе сторонників. Дідицький і Яков Головацький завважали, що треба конче здобути ся на якесь нове видавництво, яке мало би на цілі задокументувати, що їх сторонництво не розбило ся. В сій цілі звернув ся Богдан Дідицький в першій ряді до Михайла Качковського, який мав достарчити фондів. „Вы вѣрно соглаєтесь со мною, писав Дідицький Якову Головацькому, что если когда нибудь прежде надо намъ было помочи того Человѣка, то чай всего болѣе нужно намъ ей нынче. И я увѣренъ, что Вы также поскорите съ письмомъ своимъ къ Нему, которое всѣхъ больше подѣйствуетъ на Его доброе сердце. Подаждь Господь чтобы по крайней мѣрѣ тотъ єдиный русскій Меценатъ былъ съ нами.“³⁾ Друге письмо вислав Дідицький до Раковського, в яким вияснював стремління партій в Галичині, признавав ся, що за час свого редагованя „Зорі Галицкої“ умів ладити „такъ съ твердорусскими, какъ съ хахлами, избравъ среднія мѣры по слогу и по языку“, зазначував, що Шехович відступив по трохи від сеї одиноко розумної дороги і через те вороги найбільше „противъ насъ взбѣсили ся“. Трєте вкїнци письмо написав Дідицький до... редактора „Вѣстника“, Юл. Вислободського. „Къ Вислободскому, читаємо в листі Дідицького до Якова Головацького, писалъ я по двумъ причинамъ: разъ, понеже онъ —

¹⁾ Порівнай лист ч. 120.

²⁾ Гляди заяву „Зорі Галицкой“ за рік 1855 ч. 31 стр. 496 і лист ч. 402.

³⁾ Порівнай листи ч. 112 і 122.

точно со времени душегубительной измѣны, пополненной Зарею, — стала мнѣ снова, послѣ долгаго междувременья, присылать свой „Вѣстникъ“ даромъ, въ чемъ я очевидно замѣтилъ знакъ возобновленнаго его ко мнѣ благорасположенія; во вторыхъ, понеже я, предвидя грозящія напасти изъ стороны „Зори Г.“ радъ былъ имѣть его другомъ въ случаѣ какого то спора, — помня именно на слова Наполеона III., сказанныя имъ 2 декабря м. г., что „полезно есть, во время непредвидимыхъ бѣдствій имѣть Австрію по своей сторонѣ.“ Я писалъ къ нему очень осторожно и кратко; поблагодарилъ за присылку „Вѣстника“, вспомнилъ нашу прежнюю дружбу, похвалилъ его теперѣшніе подвиги и прирекъ дописывать иногда въ его газетъ. Онъ отписалъ мнѣ очень вѣжливо, просить у меня помочи и увѣряетъ, что дописи мои съ перемѣною только что на *що* — помѣщать будетъ дословно. И я на сихъ дняхъ написалъ уже нѣчто къ „Вѣстнику“... Это вѣдь не измѣна, а благо-разумное дѣло; съ тѣмъ чаю, согласитесь и Вы. Пока мы снова выступимъ на поприще, не надо просыпать ни одной минуты; въ противномъ бо случаѣ враги вырастутъ намъ выше головы. Впрочемъ „Вѣстникъ“ теперь уже лучше, и Выслободскій просить меня откровенно, чтобы я пособилъ къ его улучшенію моимъ совѣтомъ; вишь здѣсь поле для меня совѣтовать въ пользу нашихъ вѣчною правдою освященныхъ стремленій“. ¹⁾)

Листи Дідицького до Качковського і Вислобоцького вінчалися бажаним успіхом. Перший не відмовив, бодай на перші хвилі, грошевої підмоги, другий, оголомшений хитрим листом Дідицького, не то що прислав йому в дарунку „хорошую табакерочку и юрид.-политическій Словарь хорватско-сербско-словѣнскаго языка“, але й не виступив протягом 1854 і 1855 року против видань Дідицького і Головацького. Один Раковський не годив ся з пляном Дідицького, щоби для дальших видавництв „избрать среднія мѣры по слогу и языку“ і звивав його та Головацького, чтобы учредили новую газету, издаваемую на чисто русскомъ языкѣ“, причім радив „открыть правительству, что она будетъ писана russisch а не ruthe-nisch... такъ какъ аксіома „halbe Massregeln, schlechte Massregeln“ полную имѣеть правду и въ отношеніи къ нашей литературной дѣятельности“. Така відповідь не вдоволила Дідицького, який про Раковського писав Якову Головацькому: „Вы видите изъ того, что онъ какъ прежде, такъ и теперь — мимо моихъ пространно

¹⁾ Гляди лист ч. 122.

о семъ толкующихъ писемъ — не хочеть понять нашего настоящего положенія, Жаль! но онъ твердъ и съ твердымъ не сладишь!¹⁾

Обезпечивши собі грошеву поміч Качковського і нейтральність Вислобоцького, Дідицький і Головацький рішилися на перший початок видати „Русскую Анеологию, или выборъ лучшихъ поезій подлинныхъ и переводныхъ“. Книжка явила ся в друку при кінци 1854 р. Укладом її заняв ся Дідицький, який долучив до неї свою статью „О русскомъ стихосложеніи“, писану головно в сій цілі, щоби „опровергнутьъ безправильную систему нашихъ силлабическихъ поетовъ.“²⁾ Друком „Анеологіи“ заняв ся Яков Головацький.³⁾

В „Анеологіи“ помістив Дідицький близько сто своїх і чужихъ поезій. Доволі значна їх частина була вже печатана в „Зорі Галицкій“; багато поезій передруковано з великоруськихъ збірників, з невеликими змінами в мові. Ні при одній поезії не подано прізвища автора, а на заголовку не зазначено, хто займав ся її редакцією.

Видане „Анеологіи“ не зробило вражіння. Навіть найблизші сторонники Дідицького і Головацького не були нею вдоволені. Ще задалегідь перед її виходом в свѣт, писав з Угорщини Віктор Добрянскій: „Ваша Анеологія обѣщається быти прекраснымъ выборомъ съ тактомъ избранныхъ для юншества переводовъ и оригинальныхъ сочиненій. Жаль только, что русскіе переводчики древныхъ классическихъ сочиненій нужнымъ почитали и размѣръ классической сохранили, который не годится на русской языкъ. Русскіе Гексаметры естьли возможно еще хуже нѣмецкихъ, о коихъ Лессингъ сказалъ: „Ейнъ деутшеръ Гексаметеръ истъ гуть цумъ цанбрехенъ...“ Италіяне употребляли на переводъ Гомера размѣръ ямбическій, съ прекраснымъ успѣхомъ, которымъ достойно прославились Пиндемонте и другіе, гдѣ русскому Гексаметру и подъ руками Жуковского никакой не прибыло пріятности. Къ тому, размѣръ классической мало читателямъ извѣстенъ, и для прочихъ остается одна только худая проза, которой насильную надменность и скачки не понимаютъ.“⁴⁾ Тай взагалі не лише гексаметри, але

¹⁾ Порівняй лист ч. 122.

²⁾ Гляди лист ч. 103 і Нв. Ем. Левицкій: „Библиографія“ Т. I ч. 886, стор. 86.

³⁾ Порівняй листи ч. 103 і 113.

⁴⁾ Порівняй лист ч. 82.

й сам добір, по більшій часті скучних тай до того чужих задля мови поезій робив книжку дуже мало цікавою. Дуже влучну замітку про вартість „Анеологія“ подала була урядова часопись „Slovenské Noviny“ (за рік 1855 ч. 26), що виходила у Відни. Замітка, як підозрівав Іван Головацький¹⁾ мала вийти з редакції віденського „Вѣстника законѡвъ державныхъ“, а переклала її на руську мову „Зоря Галицка“. В ній читаємо: „Во Львовѣ вийшли тискомъ ставропигіяньскимъ перва часть Рускои хрестоматіи (Руская Антологія), обнимаюча приклады поетичніи. Подѣлена е ведля розлічія рядѡвъ поезіи. Жаловати треба, що нам дѣло тое не подае плодѡвъ Малорусинѡвъ или Русинѡвъ; обьемъ его майже исключно черпанный зъ литературы великорускои, къ обзнанью кототорои во истинно послужають новійшіи а доскональшіи сборники.“²⁾

Але кружкови „Погодинской колоніи“ залежало дуже на тім, щоби она розходилась спеціально між молодіжню і то з порученя міністерства просьвіти. В сій ціли зважив ся Яков Головацький на крок, що приспорив йому опісля чимало клопотів. Використуючи становиско професора університету, звернув ся Головацький до австрійського міністерства просьвіти з просьбою, щоби оно ввело „Анеологію“ до шкіл як учебник. Против сеї пропозиції виступив був міністеріяльний радник о. Григ. Шашкевич і її ударемнено. Неможливість переведеня пропозиції Якова Головацького була хйба цілком зрозумілою і в сій справі писав Іван Головацький братови Якову:Не можно надѣяться, чтобъ подѣ вплиніемъ Шашкевича призволило министерство „Анеологію“ какъ учебную книгу, особенно для того, что вообще въ цѣломъ изданіи никто неподписанъ: по сему было и для Тебя слишкомъ опасно, ходатайствовать за незнаннымъ авторомъ и издателемъ. Дай Богъ, чтобъ это не имѣло вредныхъ для Тебя послѣдствій. Я удивляюсь, почему Г. Богданъ самъ, какъ независимый человекъ не подалъ прошеніе о томъ; или по крайней мѣрѣ Институтъ Ставропигійскій — а Тебѣ слѣдовало тогда только какъ профессоръ дать безпристрастное и основанное добромѣніе. Такъ думаю было бы лучше и благонадежнѣе. Правъ я или нѣтъ!“³⁾ В иньшій листі писав в тій самій справі Іван Голо-

¹⁾ Порівнай лист ч. 136, стр. 197.

²⁾ Зоря Галицка за рік 1855 ч. 10, стр. 159—60.

³⁾ Гляди лист ч. 136, стр. 197.

ловацький: „Очень я сожалѣю и опасуюсь вредныхъ послѣдствій по причинѣ предложенныхъ Тобою русскихъ учебниковъ в. Министерству просвѣщенія, именно Грамматики латинской и Анеологiи — я думаю, что нельзя было отъ Министерства, въ которою участвуетъ „in ruthenicis partibus infidelium“ Шашкевичъ, ожидать иного рѣшенія; это кажется была вода на его млинъ, и онъ воспользовался нею „um Euch eine Schlappe beizubringen“. Відмова міністерства на пропозицію Якова Головацького мусіла бути докірлива, коли він хотів взагалі виправдувати ся, про що й писав дальше Іван Головацький: „Что касается оправданія Твоего передъ Министерствомъ, то я думаю, что хотя бы оно было самое глубоководное, то всегда будетъ оно неумѣстно, безуспѣшно, и какъ то похоже на полемику, въ которой грамматика должна сражаться съ государственной политикой, и въ ней Ты легко не состоишь ся, а очень легко можешь пасть жертвою! На что намъ того? Если есть у Тебя время, выработывать какое оправданіе, то хорошо; сдѣлай это по своему увѣренію, но и хорошенько спрятай, пусть оно когда то попадется въ достойнѣйшія руки, какъ здѣшняго загорѣлаго хахлака (Шашкевича).¹⁾ Чи Яков Головацький писав задумане виправдане, — не знаємо. Всеж ціла ся подія є знов одним сумним доказом, куди зайшов був Яков Головацький і в яких цілях використував він своє університетське становиско.

Окрім „Анеологiи“, задуманої впрочім ще в марті 1854 р., забажав Яков Головацький видавати з початком 1855 р. в тім самім дусі періодичне письмо п. з. „Семейная библіотека“. На редактора вбрав він Северина Шеховича, чоловіка, яким в душі погорджував, якого сам бояв ся і перед яким перестерігав свого брата Івана.²⁾ Чому саме вибір упав на Северина Шеховича, се вяснюють нам листи Зубрицького до Погодіна. В однім з них писав Зубрицький: „Мы нуждаемся въ сего рода держкомъ смѣльчакѣ. Правительство не запрещаетъ откровенно издавать журналецъ на чистомъ, сколько намъ возможно, русскомъ языкѣ, но оно покровительствуетъ Кириллицу и хохлацкое нарѣчіе, желая внушить, что мы иный русскій народъ а не тотъ, который въ Россіи, и потому небрежно было бы человекъу, имѣющему состояніе или чинъ выставлять ся на неу-

¹⁾ Порівняй лист ч. 145.

²⁾ Порівняй листи ч. 160, стр. 228 і ч. 145 стр. 209. Що й Іван Головацький бояв ся Шеховича, про се свідчить лист ч. 139, в яким він просить останного, щоби його листи нищив, бо він „опасается сирѣчь и тѣни собственной, хотя я никогда не имѣлъ и не могу по внушенію имѣть злаго намѣренія“.

довольстває а можетъ быть и гоеніє, такому же какъ Шиховичъ вертопраху все равно — а намъ хочется имѣть журналецъ¹⁾

В успіх „Семейной бібліотеки“ не вірили, ще перед її виходом в свѣт, ані Я. Головацький, ані Дідицький. Коли з Угорщини прислав Духнович передплату на цілий рік, Головацький приняв гроші лише за перший квартал, бо сумнівав ся, „чтобы тотъ журналъ въ такомъ видѣ, какъ есть, прожилъ до конца года“. ²⁾ Ще яснійше здавав собі справу з ситуаціі Богдан Дідицький, коли писав до Якова Головацького: „Не могу утаить предъ Вами моего неприятнаго предчувствія, что дѣло Шеховича вновь не поведется. Сохрани меня Господи, чтобы я вознамѣрилъ когда нибудь изъяслять это зловѣщее предчувствіе Публікѣ, или какимъ небудь образомъ вредить сему высокому и похвалительному предпріятію; но я открою едино предъ Вами, что вижу, будь-то надъ Шеховичемъ тяготитъ что-то трагическое! Онъ принялся за „Ладу“ — пошло худо; взялъ „Зарю“ — еще хуже; — да какъ будетъ съ „Бібліотекой“? Вотъ, видите, — на пр. уже въ самомъ „Воззваніи“ таковоеже (высшее силъ) пареніє и таковаже неопредѣлительность. Есть тамъ снова всѣ безъ исключенія науки, самая же „Бібліотека“ названа „письмомъ періодическимъ“, — а не означены даже никакъ періоды ея выпускамъ!³⁾ Тѣмъ ли принскивать утраченное дважды довѣріє? Богъ помощи ему и всякій коренній русскій, — да и я никогда не откажу ему своего сотрудія, не смотря на тотъ жаль, который имѣю къ нему, причинившему мнѣ не малыя скорби — вѣдь безвинно, бо безсознательно, — attamen причинившему!...“⁴⁾ Але хіба, чи не найважнійшою причиною сподіваної неудачі було неприродне стремління, вводити до нашого письменства великоруську мову, до якої не дала ся нагнути ширша, руська публіка пробами у віденськім „Вѣстнику“, „Зорі Галицкій“, Ладѣ і „Анеологія“. Тяжко повѣрити, щоби на сю обставину не звернули були уваги Яков Головацький і Богдан Дідицький, які мимо сего рішили ся плисти проти струї. Як неприхильно віднесла ся руська публіка до стремління „Сем. бібліотеки“ вказує нам спис її передплатників а р. 1855, вистачений рукою Якова Головацького. Найшло ся їх

¹⁾ Чтенія моск. общ. дрѣвн. за рік 1880 ч. I і II, стр. 596.

²⁾ Гляди лист ч. 125.

³⁾ На те звернули також увагу „Slovenské Noviny“ — гляди „Зорю Галицку“ за рік 1855 ч. 10 стр. 160.

⁴⁾ Гляди лист ч. 122, стр. 172.

ледви 98. З сего числа зібрали на Угорщині Маркош, Шоош і Ду-хнович 36; у Відни придбали духовник семинарії о. Нодь і питомець Василь Богонос 27 передплатників. На Галичину йшло всего на всего 35 примірників. Самі питомці духовних семинарій дали 27 передплатників (у Відни 18 у Львові 9). решту передплатників становили священники, кількох урядників і дві громади Копанка і Мостиска коло Калуша, заохочені до сего парохом о. Гнідковським. Ще гірше як з передплатниками стояла справа з передилатою, якої в р. 1855 зложено ледви 184 злр. 71 кр.¹⁾

Програма „Семейной бібліотеки“ грішила справді „паренієм“ понад сили і „неопредѣлительністю“. До неї мали входити: „белетристика“, „історія и матеріялы ея, галицко русская и иностранная, слѣдовательно вообще Русская“, „этнографическія статьи“, „науки естественныя“, „смѣсь“ и „Народныя дѣла.“²⁾ В „Семейной Библиотецѣ“ хотів Шехович містити навіть статтю Вітошинського „О Пчеловодствѣ“ та свою „О Телеграфахъ“.³⁾ Подібно як до „Лады“ мав Шехович в пляні додавати до Семейной бібліотеки великоруський словарець, бо по його гадці, „такій словарь легкими издержками составленный, сдѣлалъ бы важну эпоху въ нашей Литературѣ; посредствомъ него вся Публика понимала бы Русскія сочиненія; и общественный, разговорный языкъ усовершенся бы.“⁴⁾

Під оглядом мови зазначили ся в „Семейной Библиотецѣ“ два стремління: одно, за яким обстоювали Іван Головацький⁵⁾ і Богдан Дідицький,⁶⁾ щоби „избрать среднія мѣры по слогу и языку“, друге, якого бажав Ів. Раковський з Угорщини,⁷⁾ щоби писати у великоруській мові. Сам Шехович думав, що вистане, як буде „употреблять — аго (місто — ого)“, як „кой-гдѣ разъ бросить какъ (м. якъ), э місто е, ее місто ю і т. п.“⁸⁾ На чисту, великоруську мову у своїх статтях він рішити ся не міг, хотьби тому, що її не знав, коли дякував Як. Головацькому за позичку великоруських книжок, пишучи: „Позвольте мнѣ натѣшить ся ими и учить ся изъ

¹⁾ Порівнай спис передплатників, уміщ. під. ч. 170.

²⁾ Гляди лист ч. 401. Програми „Сем. библ.“, друкованої окремо на 2 стр. ми не найшли по бібліотеках.

³⁾ Порівнай лист ч. 125, стр. 176—7.

⁴⁾ Гляди лист ч. 401.

⁵⁾ Порівнай листи ч. 139 і 160. Іван Головацький „поправляв“ в сім напрямі мову поезій Хомякова.

⁶⁾ Гляди листи ч. 122, 127 і 142.

⁷⁾ Порівнай лист ч. 134.

⁸⁾ Гляди лист ч. 129, стр. 185.

нихъ Русской Азбукъ“.¹⁾ За те догодив він Раковському передруками з великоруських авторів, так повістей, поезій, як і етнографічних статей та вісток про винаходи і т. п. В сім напрямі поводив ся Шехович без церемонії. „Отечественныя достопамятности“,²⁾ „Очерки Россіи“,³⁾ „Москвитянинъ“,⁴⁾ „Утренняя Заря“⁵⁾ та інші, великоруські видавництва були тими жерелами, з яких Шехович заповнив більше, як дві третини „Семейной бібліотеки“ за роки 1855 і 1856. Жерел, з яких редакция черпала, Шехович перед публікою не зраджував. Прізвища великоруських письменників, яких твори перероблювано, або перепечатувано, значено лише першими буквами. Двічі лише, в р. 1856, подано великоруські поезії Тютчева і Майкова під повним їх прізвищем. За те під великоруськими перекладами Основяненка подавано повне імя автора, немовби на показ, що й на Україні були визначні „хахли“, які писали по великоруськи.

З галицьких, зглядно угорсько-руських письменників взяли в журналі Шеховича участь: Дідицький, Петрушевич, Зубрицький, Гушалевич, Іван Головацький, Шехович, Янович, Дешко, Раковський і Духнович. Дідицький, Гушалевич і Іван Головацький не виявляли своїх імен і писали під анонімами, або й не підписували ся під своїми творами. Не бракло також в „Семейній бібліотеці“ Якова Головацького, що був душею видавництва. Він ценаурован прислані статті,⁶⁾ він обкροював, зглядно розширяв програму видавництва,⁷⁾ він вів в часі частих виїздів Шеховича зі Львова коректуру „Семейной бібліотеки“,⁸⁾ в його руках находила ся адміністрація журналу,⁹⁾ він доставляв Шеховичеві великоруських видань, з яких перепечатувано всякого рода статті, він подавав йому вказівки на тему виданя, він вкінці написав три безіменні статті в справі мови, про які будемо низше говорити. З белетристики, спеціально оригінальної, внесли галицькі письменники до „Семейной

1) Порівнай лист ч. 125, стр. 178.

2) Гляди лист ч. 125.

3) Порівнай лист ч. 167.

4) Гляди лист ч. 143.

5) Звідси перепечатано в „Сем. библ.“ повість Основяненка »Вожія дѣти«.

6) Гляди лист ч. 401.

7) Так прим. за порадою Дідицького (лист ч. 127) друковано в „Сем. библ.“ „Извѣстія Науковыя“ і „Литературная извѣстія“, писані, бодай в части, чи не Дідицьким.

8) Гляди лист ч. 132, стр. 190.

9) Порівнай спис передплатників ч. 170.

бібліотеки“ дуже мало. Шехович помістив тут свою інтересну повість „Павлина Петровна“, Дідицький оповідав „Такъ нынѣ любятъ“,¹⁾ Гушалевиц кілька віршів. Шехович дав крім сего кілька критичних, часто тенденційних заміток на літературні теми,²⁾ побіч писаних з таланом сатиричних начерків на сучасних людей, часописи і події.³⁾ Все иньше було перерібками, або перекладами. Петрушевиц, Зубрицький, Янович, Дешко надрукували кілька історичних, зглядно літературних статей, а Раковський⁴⁾ і Духнович кілька дописий. Замітне, що побіч подвійних стремлінь в мові, находимо також в „Семейній бібліотеці“ два напрями в патріотизмі. Вістки про події в австрійськiм цісарськiм домі, привітні вірші в честь його членів переплітав Шехович статтями в роді „Житє и смерть російского царя Николая Павловича I“⁵⁾ та „Императоръ Николай и Марья Николаевна“.⁶⁾

В оцінку літературних творів галицьких і угорсько-руських письменників не входимо, а за те задержимо ся хвилюку над їх статтями про мову. Погляди їх можна легко схарактеризувати.

Шехович розрізнявав дві мови, простонародну і наукову, книжну. Простонародна мова, на його думку, не змінє ся протягом цілих століть, а книжна мова повинна виобразовувати ся на простонародній, а ще більше на мові церковно-славянській, яка в силі подати навіть для наук в „строжайшемъ смыслѣ слова — классически сочиненнїя слова“ і на старинних рукописах та „живыхъ и мертвыхъ славянскихъ нарѣчїяхъ“, що „представляютъ также богатый рудникъ для обогащенїя нашего языка“.⁷⁾ Що ся книжна,

¹⁾ Раковський назвав се оповідавє „сблзнительнымъ разсказомъ“ (гляди лист ч. 134). Зміст його — звичайна історія: паняч зводить панночку, яка топить ся. Оповідавє підписане буквою Э. Чи оно оригінальне, сего не мігби я твердити.

²⁾ Порівнай хотьби критику „Зорі Галицкої“ за рік 1855, (Семейная бібліотека за рік 1855 стр. 323—31), в якій автор з дотепом, але й несправедливо оцінив повість Евг. Згарського „Анна Смохівска“ і висміяв літературну творчість Костецького та Климовича.

³⁾ Порівнай „Оглавление III. книжки за 1856 годъ — Гумористическія статьи“, які всі, без винїмки, вказують на перо Шеховича.

⁴⁾ Раковський містив продовженє своїх „Довѣрительныхъ писемъ изъ Будина“, в яких хвалив „Ладус“, „Зорю Галицку“, з часів редагованя Гушалевица, Дідицького та Шеховича і взивав „Семейную бібліотеку“, щоби уживала „чистаго рускаго языка“.

⁵⁾ Семейная бібліотека за рік 1855, стр. 51—9.

⁶⁾ Семейная бібліотека за рік 1856, стр. 17—20.

⁷⁾ Семейная бібліотека за рік 1855, в статі Шеховича п. з. „Литературный расчетъ“, стр 183—92.

наукова мова буде подібна до великоруської, письменної мови — в сій Галичани не завинили, бо „языкъ, которымъ Москва пише, не есть языкомъ Москвы, але есть чистымъ, образованнымъ рускимъ языкомъ“, якого необразований Росиянин не зрозумів, а який „тільки родовитый Русвиъ при помочи грамматическихъ наукъ и докладно читати и порозумѣти може“. Таке сказав Ант. Петрушевич ще в р. 1849,¹⁾ а „Семейная бібліотека“ старає ся його твердження перевести на примірах. В сій цілі печатає Як. Головацький безіменно статійку п. з. „Задача“, в якій містять частину поеми Пушкіна „Егений Онегинъ“ з такою припискою: „Что бы возможно было достаточно убѣднть ся, въ чемъ состоитъ различіе между Русскимъ и такъ званымъ Россійскимъ (sic) языками, покорно просимъ нашихъ Галицко-Русскихъ Литераторовъ, для рѣшенія сего важнаго вопроса, о словный переводъ въ стихахъ на Русскій языкъ (не нарѣчіе) слѣдующаго отрывка изъ сочиненія Пушкина“.²⁾ Річ природна, що по гадці Як. Головацького, різниці між великоруською а нашою мовою невеликі, майже ніякі і в сій цілі подає він другу статійку п. з. „Развязка задачи“, в якій побіч великоруського оригіналу вірша Крилова „Парнасъ“ друкує „подлинникъ въ видѣ Московскаго просторѣчія“ (з означенем виговору), „переводъ въ видѣ рутенскаго просторѣчія“ и „переводъ въ видѣ южно-русскаго (будьто) книжнаго языка.“ В сей спосіб хоче автор виказати, що оригінал вірша Крилова більше подібний до „рутенскаго“, чи „южно рускаго (будьто) книжнаго языка“, чим до „московскаго просторѣчія“.³⁾

Правда, автор забув додати, що і просьвічений Великорос так само виговорює слова, як і непросьвічений. А крім сего ужив автор таких слів і форм, яких ніхто ніколи в „рутенскомъ просторѣчія“ не уживав, прим, „когда, тогда, прежде, здісь, смотріте же, не унивай, не надо, хір (місто: хор), коль, пріятство, різно-красиве півє, неніжда, весма, напомними“ і т. п. Статія Головацького була отже свого рода фальсифікатом, призначеним для баламученя несвѣдомих читачів. Небавом висгупив Як. Головацький з третою статією. Привід до неї дали замітки Правдолюбя (чи не Лозинського?) п. з. „Колька словъ о рущинѣ“, в яких автор виступав против обединителів, закидуючи їм, що „безстыдно чужій товаръ

¹⁾ Порівняй передмови стр. XV.

²⁾ Семейная бібліотека за рік 1856, стр. 68.

³⁾ Семейная бібліотека за рік 1856, стр. 100—105.

продають¹⁾ та ззивав Русинів, щоби учили ся рідної мови.¹⁾ В відповідь на се видруковав Як. Головацький статію п. з. „Литературный споръ de lana cargina“. В ній дивував ся професор руської мови, що люди „такъ задержливы, что не могутъ воздержати ся отъ гнѣва, если кто небудь... напишетъ... мѣсто якъ — какъ, или вмѣсто що — что и тѣмъ подобныя бездѣлицы или дурнцы“. Він пересвідчений „что на Руси отъ найдавнѣйшихъ до найновѣйшихъ временъ служилъ церковный языкъ первымъ и единственнымъ руководствомъ и что простонародный выговоръ никогда, и даже нынѣ самому Г. Правдолюбу не служитъ руководствомъ“. Щоби вказати що книжний язк галицьких Русинів не рижнить ся від великоруського письменного языка, а за те далекий він від „московскаго просторѣчя“, Як. Головацький містить вірш Хомякова „Гордыня и смиреніе“ в „подлинникѣ по московскому просторѣчию“ і в „переводѣ на Галицко-русскій книжный языкъ“.²⁾ Хотъ сею статією Як. Головацького одушевляв ся Іван Гушалевиц³⁾, та близькі йому люди,⁴⁾ то однак ми зневолені ствердити, що й она є фальсифікатом, негідним університетського професора. Головацький обіцявав дати переклад вірша Хомякова на „галицко-русскій книжный языкъ“, а в дійсности видрукував його в великоруськім оригіналі, змінивши одно-одніське слово : столбъ на столпъ.⁵⁾

Щоби в остаточности мати понятє, з якою погордою відносили ся редактори „Семейной бібліотеки“ до народної мови, ми наведемо виімок „изъ драгоцѣннаго письма Высокопреподобнаго канонника, одного изъ двухъ покровителей нашей словесности, госп. А. Духновича“ з Угорщини, поміщеного в „Сем. бібл.“ за рік 1856. Там читаємо :

„Сердечно привѣтствую съ нова появившую ся пригоженькую Библиотеку; о коей разрушеніи, и конечной погибели пространная тутъ расширила ся поголоска... Я вздыхалъ надъ превременнымъ ея похорономъ, слезы окропили ей муравную могилу... но она

¹⁾ Отечественный Сборникъ за рік 1856, ч. 12—13.

²⁾ Семейная бібліотека за рік 1856, стр. 168—174.

³⁾ Гушалевиц писав (лист ч. 195): Споръ de lana cargina превосходный, мнѣ кажется, что то изъ Вашего пера, инъ никто такъ не напишетъ, я вдругъ позналъ«. На основі сих слів я приписую також дві попередні статійки: „Задача“ і „Развязка задачи“ Як. Головацькоу, бо они мусіли вийти з під одного пера.

⁴⁾ Гляди лист ч. 199, стр. 290.

⁵⁾ Вірш Хомякова видруковано в „Церк. Газетѣ“ за рік 1856 (ч. 8), звідки изья його Як. Головацький. Звідси порівнали ми також мимий »переводъ«.

вновь появила ся... Привѣтствую тебя, любезная, во восторгѣ крови, искренно желая тебѣ ненарушимой жизни“.

„Ты не погибашь; тебѣ нельзя погибнути, искусныхъ, и просвѣщенныхъ имѣющей лѣкарей, и множество друзей, защищающихъ и покрывающихъ отъ корысти злостныхъ людей, искающихъ тщетную славу на воздушномъ шарѣ, непомнившихъ однакже, что в у славы, какъ у фортуны, завязаны глаза“.

О друзья, братья! почему враждуете вы на безпорочную, правильного нрава сродницу, и не сродницу токмо, но и мамушку вашу? почему перехватаете отъ ней превосходительства, почему поставяете на ея мѣсто безнравную, простую служанку, безазбучну: валяющую ся по корчмамъ и по вольнымъ домамъ? оставте все: то вражда семейная, и жалко, что отъ роднаго племени возникаютъ неприятели.“

Ты же, любезная, появившая ся въ длинномъ отъ созданія тебѣ придворномъ украшеніи, здравствуй многолѣпная Библіотека, ходи правильнымъ путемъ, лети на крылахъ ненарушенной Грамматики, не страшись переваги необразованныхъ супостатовъ, ибо токмо трусь и во снѣ встрѣчаетъ гибель, повнувшись сыровой силѣ, знай, что не вепоя, не вскормя ненавистника ненасыщешь.“¹⁾

Чи адавав собі Духнович справу з сего, що писав? Чи не знав він того, що його „мамушка“, великоруська мова валяла ся частійше „по корчмамъ и по вольнымъ домамъ“, як наша рідна мова, ся „безнравная, простая служанка безазбучна“? Та вкінци при чім тут мова? Чи не чути було „по корчмамъ и вольнымъ домамъ“ частійше від нашої або й великоруської мови — мови французької та англійської? Ось, куди зайшов вже був Духнович! І ми не в силі назвати инакше сего його виступу против народної мови як — нікчемністю, безпримірною і неможливою в яким небудь// иньшій народі. А співвинним у сій нікчемности мусимо уважати душу „Семейной бібліотеки“. Якова Головацького, без якого відомости, певно, сеї статийки Духновича не надруковано.

І ми не дивуємо ся, що „Семейная бібліотека“ тратила чим раз більше ґрунт під ногами, що її, як писали Зубрицький і Я. Головацький до Погодіна, „хахлаки“ не читали.“²⁾ Не помогли грошеві

¹⁾ Семейная бібліотека за рік 1856, стр. 31—2.

²⁾ Чтенія моск. общ. древи. за рік 1880 ч. I і II стр. 660; гляди також стор. 661.

підмоги Качковського,¹⁾ ані вижебраній Шеховичем при помочи Як. Головацького і Зубрицького²⁾ гріш в Погодіна, — „Семейная библиотека“ перестала виходити дня 27. червня 1856 р. „Настоящихъ подписчиковъ, писавъ Шехович до Погодіна, было около 70. Жертва Ваша великодушна поставила меня въ возможности докончить I и предложить II четвертьгодіе. Всѣхъ пренумераціонныхъ денегъ за 1856 г. получилъ я отъ Публики 158 гульд., къ тому Ваша жертва 220 гульд. — вмѣстѣ 378 г., которая сумма шла въ изданіе двухъ кварталовъ за 1856 годъ на всѣ редакціонныя издержки и отчасти въ мое собственное содержаніе. Убѣдившись, что слѣдующіе кварталы не въ состояніи буду издавать безъ помочи, я заблагодарасудилъ прекратить изданіе“.³⁾ Не прийнятий поміж своїми, Шехович шукав за передплатниками в Росіі,⁴⁾ але „за границей, писавъ він в вересни 1857 року до Як. Головацького, начали за поздно занимать ся моимъ изданіемъ; въ мнѣніи, будьто я продолжаю издавать Сем. Библ., Дирекція Учебн. Окр. Новгородскаго и Лицея кн. Безбородко запотребовали отъ меня досыланіе ея. До Лицея я послалъ 2 экземпляри, но денегъ досель не получилъ“.⁵⁾

До підірваня кредиту „Сем. библ.“ між галицькою публікою причинила ся також в части полеміка, яку почала вести „Зоря Галицка“ в р. 1855, а яку продовжували в р. 1856 „Вѣстникъ“ та його додаток „Отечественный Сборникъ“. „Зоря Галицка“ глузувала, що в запрошеню до передилати редакція помістила побіч заголовка „Семейная библиотека“ польське поясненє „фамилійная“, немовби Русини не мали своїхъ власнихъ слів, як: „родина, рѣдъ, рѣдня, своѣцтво, свояки“.⁶⁾ В иньшій місці пятаувала „Зоря Галицка“ „Семейную библиотеку“, сю „відорву“ руського організму за те, що „вопреки письмамъ нашимъ давнымъ, вопреки думамъ нашимъ народнымъ прверглася бесѣдовъ, душевъ и тѣломъ къ Россійщинѣ“⁷⁾.

¹⁾ Порівнай листи ч. 126, 132, 194, 211. Підмоги Качковського були невеликі.

²⁾ Чтенія моск. общ. древн. за рік 1880 ч. I і II, стр. 596 і 660.

³⁾ Чтенія моск. общ. древн. за рік 1880 ч. I і II, стр. 663.

⁴⁾ Гляди лист ч. 145, в якім Іван Головацький вказував на неможливість здійсненя заходів Шеховича.

⁵⁾ Порівнай лист ч. 257. Про трудности з посилкою „Сем. библиотеки“ до Росіі писав Шехович в листі до Погодіна. Гляди Чтенія моск. общ. древн. за рік 1880 ч. I і II, стр. 613.

⁶⁾ Зоря Галицка за рік 1855 в дописи „Зъ пѣдъ Балигорода“ „Образованье рускои бесѣды“ ч. 7, стр. 100.

⁷⁾ Зоря Галицка за рік 1855 в статіі „Зъ пѣдъ Балигорода“ п. з. „Примѣнки“ ч. 26, стр. 412.

„Зоря Галицка“ дивувала ся, що віденський „Вѣстникъ“ не відозвав ся ані одним слівцем против ширени москвофільства в „Семейн. бібліотец-ї,“¹⁾ а дипломатичний крок Дідицького, що своїми дописями до „Вѣстника“ хотів позискати нейтральність Вислєбодського, використала рівнож против „Семейной бібліотеки“.²⁾ Шкода лише, що „Зоря Галицка“ не видержала довго на сім становиську. З початком 1856 року стає она вже невиразною. Редакція то тішуть ся, то сумує, що „Семейная бібліотека“ почне на ново виходити, то признає ся до „легкодушныхъ погрѣшеній мнувшого реку“, то прощає Шеховичеви за неприхильні рецензії, то заповідає, що „въ литературски сваркѣ запускати ся не думає, бо госп. Шеховичу не до литературскихъ сварокъ“.³⁾ Небавом містить „Зоря Галицка“ поезію Івана Гушалевича, який, що правда, сам їх прислав, „пове ке, як писав, Зорю менѣ надсилали, но Зоря ненаходить никакаго соучастія.“⁴⁾ Вслід за тим захвалює редакція видавану на Угорщині в великоруській мові „Церковную Газету“ Раковського⁵⁾ і передруковує з неї статі.⁶⁾ а вкінці сама запрошує Раковського „къ продолженію довѣрительныхъ писемъ,“⁷⁾ в яких останній пише про „Семейную бібліотеку“, „что она по журнальному своему значенію занимала у насъ почетное мѣсто“, радить „Зорі Галицкій“, „чтобы избѣгая, сколько можно областныхъ выражений, пользовалась чистымъ ученымъ языкомъ“ при помочи виданих словарів, а при сій нагоді зазначає, що як колєсь дописував до „Вѣст-

¹⁾ Зоря Галицка за рік 1855 ч. 26, стр. 413.

²⁾ Зоря Галицкая за рік 1855 ч. 7 стр. 100. Дописователь „зъ подѣ Балиграда“ писав: Въ 6 числѣ (Вѣстника) зъ сего рока въ дописѣ съ подѣ Жолквы, буквою Д. подѣсаномъ, стоятъ при коньци слѣдующїи важкіи слова: »Если бо другїи идуть къ сожалѣнью, якъ раки въ задь, то Вы Вѣстникъ рѣшительно ступаете нытъ на передъ и за Вами послѣдуютъ все добронамѣренїи Русины«. »Очевидно, писав дописователь „зъ подѣ Балшграда“, слова тїи вымѣренїи къ выходити маючому подѣ редакцїи... одъ редакванья Зорѣ одступившого г. Шеховича писяму „Бібліотека Семейная (фамилїйна)“. — Сею хитростію дописователя „зъ подѣ Балиграда“ бун Дідицький крайно озлоблений, коли писав: »Седмый Н-ерь „Зори“ огорчилъ мене до нельзя. Это вирость подлость: мои слова противъ нейже, отнесъ П. К. къ Шеховичу, и полистиль »Вѣстнику« изъ опасенія, чтобы не открылъ дописователь Д. изъ Жолковскаго тѣхъ словъ значеніе.« (Порівн лист ч 127).

³⁾ Зоря Галицка за рік 1856 ч. 2, стр. 16.

⁴⁾ Гляди лист ч. 193.

⁵⁾ Зоря Галицка за рік 1856, ч. 25.

⁶⁾ Зоря Галицка за рік 1856, ч. 44.

⁷⁾ Гляди лист ч. 203.

ника" (1852 р.), „Зорі Галицької“ (в 1853 і 1854 р.) „Семейной библиотеки“ (1855 - 6 р.), так тепер вибрав для своїх дописий знов „Зорю Галицьку“ „какъ соотвѣтствующую назначенію и цѣли моихъ литературныхъ стремленій“.¹⁾

Ся нова переміна в стремліннях „Зорі Галицькій“ відбила ся на ній самій фатально. З трудом здобула була для себе редакція в р. 1856 — 191 передплатників, які заплатили повну належність.²⁾ Крім них мала ще „Зоря Галицька“ понад сто неточних передплатників, з яких половина грошей не зложила, так що загальне число платних абонентів виносило в р. 1856 близько 250 осіб. Повнове ввведення московфільського напрямю довело до сего, що число передплатників зменьшило ся в р. 1857 на сто осіб. Редакція писала: „Ой! Зорѣ а чей свыше пресуждено погаснути, ибо со 100 предплатителями невозможно ей существовать“.³⁾ Не помогли поновні зміни в напрямі редакції, яка почала накликувати, щоби Русини завернули до народної мови, оминали великоруські і церковнославянські слова та писали легкі твори для ужитку народа в його власній мові.⁴⁾ Така неконсеквентність в редагованю „Зорі Галицької“ не могла нікому припасти до впадоби. „Зоря Галицькая“, писав Раковський до Якова Головацького, опять змінила своєму направленію. Комужъ она будетъ нравить ся въ настоящемъ ея слогѣ“.⁵⁾ Неконсеквентність, в дійсности, добила „Зорю Галицьку“, яка з 13 числом, виданим дня 19-го цвітня 1857 р., перестала виходити.

Коли „Зоря Галицька“ в р. 1856 здержала ся від виступів против „Семейной библиотеки“, а навіть похвалила її в дописи Раковського, віденський „Вѣстникъ“, обурений напастями Шеховича на руські інституції, народну руську мову та немалих йому людей

¹⁾ Зоря Галицька за рік 1856 ч. 48 і 49.

²⁾ Они вичислені поіменно в „Зорі Галицькій“ за рік 1856., від ч. 19 почавши.

³⁾ Зоря Галицька за рік 1857 ч. 12, стр. 96.

⁴⁾ Зоря Галицька за рік 1857, ч. 12 в дописи »Зъ подѣ Львова«, підп. буквами Л. зъ Л. Порівнай також другу допись »Зъ подѣ Львова« підп. буквою К., а уміщену в ч. 11 і допись »зъ подѣ Бескида« (ч. 10), в якій певістний нам автор пише: „Каждый писатель долженъ зважати, що онъ пишеть для народа ино що отродившого ся, що тутъ не нужно употребляти высокопарныхъ изреченій, которыхъ нуждается выписывать изъ російского Словаря, которыхъ такимъ дѣломъ онъ самъ не знаетъ, а которіи народъ долженъ разумѣти«. Останню дописию був Раковський обурений. (Гляди лист ч. 251).

⁵⁾ Гляди лист ч. 231.

помістив допись з під Львова, в якій автор дивував ся, що Русини терплять, коли один „такъ зовимый литераторъ“ хулить і висміює все те, що Русинам дороге, коли він своїми напастями ширить герор та хоче відстрашити людей від співробітництва у „Вѣстнику“, коли він нарочно нарушує правила приличности, щоби заборонено його письмо а така заборона була би для него великою прислугою „если фондъ редакційный выдало ся на нѣи потребности а для дальшого прокормленія ся радъ бы такой промисловець гдешо назъ посбиранныхъ на передплату грошей зашадети“. 1) В тій самій справі прислано до „Вѣстника“ ще чотири иньші дописи, а між ними „отлично написану критику „Семейной библіотеки“, але ані одної з них „Вѣстникъ“ не помістив. Останна мала бути за довга і за остра. 2) Окрім гарних статей, писаних в обороні народної мови у „Вѣстнику“ 3) видруковано також в його додатку „Отечественн-ім Сборнику“ статію „Колька словъ о рущинѣ“, яку ми вже обговорили.

Хто знає, чи з виступами віденського „Вѣстника“ не треба в'язати цензурного остереження против „Семейной библіотеки“, виданого на приказ намісника Голуховского в цвѣтні 1856 р., але дорученого Шеховичеві доперва тоді, коли він вже завісав видавництво 4). В остереженю звертав ряд увагу редакції, що она не придержує ся концесії і місто краєвої мови уживає великоруської а надто стремить до сего, щоби інтелектуальне жите галицьких Русинів злило ся з духовим житем Росії, через що Русини могли би відчужити ся від Австрії. 5). Та сказати-б по правді, се цензурне остережене було вже безпредметове. Долю „Семейной библіотеки“ рішили самі Русини, не даючи їй грошевого попертя.

В цілі заокруглення історії обединительного руху в Галичині за роки 1854 до 1856 додамо ще, що в р. 1855 задумував Яков

1) Вѣстникъ за рік 1856 ч. 25. На сю статію жалував ся Шехович в листі ч. 194.

2) Вѣстникъ за рік 1856 ч. 29 „Листоношь Вѣстника“.

3) Порівнай хотьби дописи: „Изъ Верховинъ округа Ставѣславовского“ і „Отъ Ярославля“ (Вѣстникъ за рік 1856 ч. 3 і 35.)

4) Гляди лист ч. 257.

5) Цензурне остережене напечатане в Чтеніяхъ за рік 1880 ч. I і II, стор. 664—5. Шехович твердить, що ряд видав се остережене на основі доносів „нѣсколькихъ Рутеновъ въ Вѣнѣ, которые произведены въ чиновники, такъ безчестно съють вражду, и такъ ложные [?!] дѣлають доносы“.

Головацький видати календар. Про се писав до Головацького Богдан Дівицький: „Ваша мысль объ изданіи „Мѣсяцослова“ заполняетъ и мою голову. Надо сдѣлать что то выборное въ родѣ Моравской „Коляды“. Жаль, что я такъ далеко отъ Васъ. Мнѣ такъ и хочется говорить да говорить съ Вами же. У меня есть уже нѣчто къ сему „Мѣсяцослову“, именно статья „О новомъ году“, гдѣ много толковъ о русскомъ новомъ Году; къ тому „Кирилль и Меѳодій“ и „Жигіе І. Добровскаго“ по Палацкому. Если Вамъ не крайне нужны два тома Сахарова (по новому изданію), пришлите ихъ мнѣ. Надо описать въ „Мѣсяцословѣ“ народные праздники да вѣрованія нашихъ предковъ. Этому дѣлу, какъ и всему, что только отъ насъ произойдетъ, быть всесловенскимъ! Торжествуй, Шафарикъ! солейтесь ручьи во русскомъ морѣ“...¹⁾ Задуманий календар, з невідомих нам причин, в друку не появил ся.

VII.

Коли в р. 1852 дістала „Зоря Галицькая“ перше цензурне острежене, а кружок „Погодинской колоніи“ побоював ся, що дальше видавництво може ряд заборонити, Зубрицький звернув ся до Раковського на Угорщині з предложенем, щоби він вистарав ся о дозвіл на видаванє „журнальця подъ заглавіємъ на примѣръ „Звѣздочка для Канонскихъ Русиновъ“, який мігби мати передплатників і кореспондентів не лише між угорськими, але й галицькими Русинами. Раковський відповів тоді, що він про таку роботу доси не думав, а крім того не радби брати ся за видаванє газети, коли і „Зорю Галицькую“ і „Вѣстникъ“ можна би „усовершивать“ і надавати їм відповідний напрям.²⁾

І справді угорські Русини докладали всяких заходів, щоби галицькі виданя повести в дусі інтенцій „Погодинской колоніи“. Сюди прислали она свої статії, а крім сего еднали для галицьких видань передплатників на угорській Русі. Коли однак з рук „Погодинской колоніи“ вирвано „Зорю Галицьку“, а крім сего заносило ся, що „Семейная бібліотека“ перестанє з кінцем 1855 р. виходити,

¹⁾ Гляди лист ч. 127.

²⁾ Порівнай мою працю п. з „З кореспонденції Дениса Зубрицького“ стр. 54—7.

Раковський рішив ся видавати на Угорщині журнал, присвячений головню справам церковним, п. з. „Церковная Газета“. Перше її число появило ся в Будині дня 1 (13) марта 1856 року.

Доси був Раковський перекладчиком „Вѣстника законѣвъ державныхъ“, призначеного для угорської Руси. Як завзятий сторонник обединення з Великоросією, він використував у „Вѣстнику“ свій вплив і видавав його (від р. 1850 – 58) в великоруській мові. Помагав йому в сїм напрямі російський, православний сьвященик, о. В. М. Войтковскій, що був духовником великої княжни Олександрі Павлівної, жінки архикнязя Йосифа, угорського палатина і перемешкував в Кромі, віддаленім півтора милі від Пешту. Войтковський переглядав і поправляв переклади Раковського, який тоді ще не дуже довіряв своїм відомостям з великоруської мови. В тїм самім напрямі повів Раковський при помочи о. Войтковського „Церковную Газету“. Накликуючи других, спеціально галицьких Русинів, щоби писали великоруською мовою, бо „halbe Massregeln, schlechte Massregeln“, він цілком не таїв ся з тим, що робить. Значну часть статій передруковував він з великоруських видань „Твореній св. отцевъ“, з „Воскреснаго Чтенія“ і „Христїянскаго чтенія“, зазначаючи під кожною статією, звідки она взята. Так само передруковував він поезїї великоруських письменників з повними їх підписами. Монах Терлецький писав про се видане, що „изъ него вѣяло духомъ православія и благорасположенія къ Россіи“.¹⁾ „Церковная Газета“ була в дійсности свого рода скандалом, бо видавав її католицький сьвященик за гроші католицького мадярського товариства св. Стефана.

„Духъ православія и благорасположенія къ Россіи“ був так видний з самої програми „Церковної Газети“, що він затрївожив навіть сторонників Раковського. Іван Головацький писав до брата Якова: „Церковная Газета обѣщаетъ много по своему главному редактору, человеку во всякомъ взглядѣ отличному и характерному. Но мнѣ кажется, эксцентрическая форма его языка не привлечетъ ему много друзей — а враговъ пропасть! Не увѣришь, какъ здѣшніе хахлы озлоблены на него за довѣрительныя письма, а теперь снова за его программу, въ которой онъ изъ за плечей сильныхъ покровителей (если правда) вызываетъ ихъ смѣло на поле сраженія, а они скрежещутъ зубами

¹⁾ Вл. Терлецький: „Угорская Русь“ стр. 26. Пор. Василь Лукичъ „Угорська Русь“, Львів 1887, стр. 16.

и прикусывають отъ злости языки... Шашкевичь, Литвиновичь, Выслободскій и Ковальскій не хотѣли даже отъ Нодя принять программы Раковского, слѣдовательно и питомцы Семинаріи не смѣють подписываться. Бѣда, гай годъ!¹⁾ Иван Гушалевиц просив Якова Головацького, щоби переказав Раковському, най він видає чим скорше і розсилав свою часопись. однак нехай береже ся притім „наступить на каеоликовъ“, бо „теперь Отецъ Святѣйшій крѣпокъ и великій, а его рука посягнетъ и за русское“.²⁾ Яков Головацький, імовірно тому, що Раковський поправляв мову в присланих ним дописах,³⁾ був рівнож невдоволений з мови „Церковной Газеты“ і радив Раковському, щоби, для оминення переслідовань з сторони уряду, уживав „въ неокончателномъ наклоненіи“ — *ти місто ть* (ходити м. ходить), а все инше могло би лишити ся на „чистомъ русскомъ языкѣ“. Але навіть з сею радою не погодив ся Раковський, відповідаючи Головацькому, що поліція напала на Дідицького, хоть він в „Зорі Галицкій“ уживав окінченя — *ти*, а віденські Русини не вдовольять ся рівнож сею уступкою і не перестануть ворогувати против „чистоты языка“.⁴⁾ На точці мови Раковський був впертий. Він сам зазначував, що перед появою „Церковной Газеты“ люди неприхильні його напрямови перестерігали його „по причинѣ языка... и письменно объявили недовольствіе“,⁵⁾ однак він не уступив. Навіть тоді, коли з поважного числа 390 передплатників „Церковной Газеты“ відпало в Галичині і на угорській Русь, зараз в другім кварталі 1856 р., задля мови,— 140

¹⁾ Порівнай лист ч. 176, стр. 255.

²⁾ Гляди лист ч. 180, стр. 260.

³⁾ Раковський, дякуючи Головацькому за дописи, писав: »Но покорно прошу не обижайтесь, что я взял себя смѣлость сдѣлать нѣкоторыя перемѣны въ статьяхъ Вашихъ. Я признаюсь, что самъ совершенно не знаю русскаго языка, а потому и свои ошибки примѣжаю только почти отпечатанія, однако мнѣ казалось, что я въ Вашихъ статьяхъ могу гдѣ то яснѣе съ геніемъ русскаго языка выразить, потому и покусился сдѣлать мнимыя, можетъ быть поправки“ (Гляди лист ч. 181.) З галицких Русинів взяли в „Церк. Газетѣ“ участь окрім Я. Головацького його статіи вичислили ми при листах ч. 181, 203 і 231) Иван Головацький (гляди лист ч. 189, Гушалевиц (гляди лист ч. 195 і дописи з Княжевека, друковані в органі Раковского, Теод. Білоус (гляди листи ч. 203, 212), Петрушевич, Ів. Гарасимович, Ем Левицький і инші. (Порівнай впрочім Ів. Ем. Лев. »Библиография« Т. I, стр. 96—7, 103—4, 108—9.

⁴⁾ Гляди лист ч. 225.

⁵⁾ Порівнай лист ч. 189.

осіб,¹⁾ Раковський остав при своїй гадці. „Моя цѣль не иная, писав він до Якова Головацького, какъ ввести у насъ въ употребленіе русскій языкъ и упрочить оное въ народъ нашемъ“. Він був пересвідчений, що хохольщиною не можна спасти русскій слогъ“, бо „враги наши, видя, что даже ни принятія латинскіи буквы не въ состояніи истребить у славянъ стремленія къ литературному соединенію, гнущаются не только хохольщиною, но они вообще именно въ настоящую пору преслѣдуютъ все, что имѣетъ видъ славянской литературы и поэтому, если должно противъ нихъ дѣйствовать, то надо взять ся за оружіе поразительное“.²⁾ Раковський радав навіть Я. Головацькому, щоби „Галицко-руска Матиця“ взяла ся за таке „поразительное оружіе“ і „принялась за перепечатаніе и распространеніе російскихъ учебниковъ по всѣмъ отраслямъ наукъ; какъ то Физики, Механики, Хеміи пр., а перепечатываеміи русскіе учебники могли бы сейчасъ битъ употреблени въ нашихъ народныхъ училищахъ, и такимъ образомъ дѣйствительно былобы водворено у насъ народное образованіе“. Він бачив вже навіть в уяві, що „люди наши, при помощи нинѣшнихъ средствъ, сообщеній, отправлялись бы въ Россію и тамъ практически получили бы усовершенствованіе въ руководѣліяхъ, заводахъ, машинахъ и во всѣхъ наукахъ.“³⁾

З иньшої причини, як обом Головацьким і Гушалевицеви, не подобала ся тактика Раковського Богданови Дідицькому. „Раковський, писав Б. Дідицький до Я. Головацького, повредилъ себѣ уже въ началѣ своєю безграничною откровенностію и правдорѣчіемъ. Почему говорить нашей Публикѣ: „я не стану жить до тѣхъ поръ, пока ты не рѣшишь, жить ли мнѣ, или нѣтъ.“ Доспѣла ли наша Публика къ такому разрѣшенію? Лучше сказать ей: „я живу; а ты не ротозѣйствуй, но питай живаго — такъ убо сподоби ся Богу“. Къ тому сознается нашъ необмежено благородный Раковський, что у него слишкомъ малое число пренумерантовъ, и отъ того не много надежды о его существованіи. То ли приманка для нашей Публики. Нашимъ ли людямъ спѣшитъ съ пренумератою,

¹⁾ Гляди лист ч. 198.

²⁾ Порівнай лист ч. 246, стр. 349.

³⁾ Гляди лист ч. 231.

туда, гдѣ существованіє столь шатковѣ? Лучше было о томъ и замолчать. Крайне сожалю о томъ промахѣ въ отбояхъ журналистическаго такта. Даль бы Богъ чтобы то вышло на добро; но писать о томъ Раковскому не буду, потому, что онъ своенравенъ и упрямъ въ своемъ безграничномъ правдорѣчїи¹⁾

Раковський мав впрочім основу бути „своєравнимъ“ і „упрямымъ“, бо за ним стояли значні покровителі в особах угорсько-руських єпископів, які поручали „Церковную Газету“ підвластним священикам.²⁾ Раковський робив навіть безуспішні заходи, щоби таке саме порученє для його часописи видали консисторїї у Львові і Перемишлі.³⁾ Побіч сего умів він з'єднати для себе „благорасположеніє Начальства гражданскаго“, яке протягом 1856 року не виступало против мови, ужитої в „Церковной Газетѣ“. В самім торїстві св. Стефана найшов Раковський двох виділових, віцепрезидента і одного професора богословія, „которые объявили готовность поддерживать предприятие“. Інші члени виділу оказували вправді „не много доброжелательства къ русской Литературѣ“, але з ними поводив ся Раковський дуже обережно, щоби їх против себе не настроїти.⁴⁾ Релятивно значне число перадрплатників, а крім сего факт, що вже в р. 1852 видав на Угорщинї латинський священик, родом Словак, др. Андр. Радолїнський великоруські проповіді з додатком граматики і словаря Шміда,⁵⁾ були вісними аргументами, які навіть у „недоброжелательныхъ“ виділових товариства св. Стефана заважити могли. Все те складало ся так користно, що перший рік видаваня часописи проминув для Раковського загалом досить спокійно.

Доперва в мартї 1857 р., під впливом заходів віденських „хатлів“, Шашкевича і Вислобоцького,⁶⁾ запитала поліція в Будинї Раковського, чому він в „Церковной Газетѣ“ не уживає кравого руського нарїччя, лише великоруської мови. Раковський відповів довшим письмом, якого зміст передаємо.

На вступі зазначив він, що національна свідомість пробудила ся в австрійських Русинів в р. 1849, коли ряд наділив їх національними правами. З того часу почали являти ся в друку це-

¹⁾ Гляди лист ч. 182.

²⁾ Порівнай листи ч. 189, 246, 252, 255.

³⁾ Гляди листи ч. 189, 246, 252.

⁴⁾ Порівнай лист ч. 189.

⁵⁾ Гляди листи ч. 20, 28, 40, 58,

⁶⁾ Порівнай листи ч. 246, 247, 256 (стр. 364), 265.

реклади „Вѣстника законѣвъ державныхъ“ урядова часопись „Вѣстникъ“ у Відни та кілька иньших часописей у Львові, в части наукового, в части белетристичного змісту. Однак зараз з початку повстали між Русинами три стороництва. Одно з них обстоювало за народною, друге за церковною, а третє за великоруською мовою в руськїм письменстві. До сего останного табору пристав також він, бо великоруська мова виобразувала ся на основі руського нарїччя і церковно-славянської мови (auf Grundlage unserer ruthenischen Volksmundart und der Kirchengsprache), а церковно-славянська мова є ідентична з великоруською, письменною мовою. Колиж Русини правлять богослужєне на церковній мові і уживають тих самих церковних книжок, що і Великороси і мову церковну розуміють, то він вважав відповідним; ужити в „Церковній Газетѣ“ великоруської мови, бо є она для них зрозумілою, а крім того лучить їх родове спорідненє з Великоросами. Навіть сї Русини, що замешкують в Росії не мають ніякої самостійної літератури, лише послуговують ся великоруською мовою. Тому друкував він доси переклади „Вѣстника законѣвъ державныхъ“ рівнож у великоруській мові, а ряд не то що не підносив против сего ніяких замітів, але й видав концесію на „Церковную Газету“. Лише завдяки тому, що „Церковная Газета“ почала виходити у великоруській мові, число передплатників її зросло вже при першїм числі до 400 осіб, між якими найшов ся цілий висший клвр і значна часть сьвященників з пяти єпархий. На кінци своєї відповіді зазначив Раковський, що він готов завісити дальше видавництво, колиб ряд не дозволив вести його у великоруській мові.¹⁾

Треба признати, що відповідь Раковського була дуже рішуча. Він зазначував вітверто перед рядом, що і „Вѣстникъ законѣвъ державныхъ“ і „Церковную Газету“ видає у великоруській мові. В сїм напрямі був Раковський цілком правдомовним. Так само щиро міг він вірити в теорію Петрушевича про гєнезу великоруської мови і повторяти за Потодїним, „что старославянскій языкъ не есть ни болгарскій, ни сербскій, ни словянскій, но есть Великорусскій языкъ.“²⁾ Годї однак припускати, щоби Раковський не знав про твори Котляревського, Основяненка, Метлинського, Шевченка, які були дуже поважними пробами утворєня самостійного письменства

¹⁾ Гляди лист ч. 240.

²⁾ Порівнай „Церковный Вѣстникъ“ Раковського з р. 1858, ч. 1 стр. 5.

на народній мові. Неширою була рівнож заява Раковського, що лише завдяки великоруській мові первістне число передплатників було таке значне, коли в листі до Головацького сам стверджував, що лише через великоруську мову відпало від „Церковной Газеты“ 140 передплатників.

Але відповідь Раковського була писана зручно і, мабуть, через те, а ще більше через брак розуміння справи, поліція в Будині признала її „удовлетворительною“ і „основательною“ та заявила, що сама справи рішати не може, лише відшле її до висших властей.¹⁾ Цілком инакше, як поліція, почав глядіти на спосіб редагована „Церковной Газеты“ виділ товариства св. Стефана, який в червни 1857 р. відмовив підмоги для дальшого видавництва. Але ся відмова не убила „Церковной Газеты“, бо Раковський найшов для неї покровителя в особі свого єпископа в Мункачі, Василя Поповича, якому „также сообщил свою декларацию“ а єпископ, „какъ мужъ крѣпкаго характера, ни мало не усомнился взять на себя поддержаніе Газеты, когда ...Общество св. Стефана отказало въ денежномъ пособіи“. ²⁾ Число передплатників виносило в р. 1857 — 263 осіб. З Галичини зголосило ся 90 передплатників, з Угорщини решта.³⁾ На Угорщині прибуло передплатників, в Галичині убуло.⁴⁾ Замітна річ, що з початком 1856 р., коли галицька публіка не здавала собі справи, що „Церковная Газета“ буде виходити в великоруській мові, зголосило ся з Галичини 200 передплатників.⁵⁾ Ще меньше абонентів, бо понад 60, доставила галицька Русь в р. 1858. Однак і сии не зражав ся Раковський пишучи: „я пока возможно будетъ, буду защищать Церковную Газету отъ нападеній. Удасть ся ли мнѣ сохранить жизнь ея, это окажется впредь“. ⁶⁾ Але дня 10 (22) мая був зневолений Раковський застановити дальше видавництво „Церковной Газеты“. Причину, що повела його до сего кроку, подав він в листі з 1 (13) червня 1858 р., писавім до Якова Головацького. Там читаємо: „Декретомъ здѣшняго Генеральнаго Губернаторства, мною 9 (21) мая полученнымъ, мнѣ

¹⁾ Гляди лист ч. 246, стр. 348.

²⁾ Порівнай лист ч. 252.

³⁾ Гляди лист ч. 246.

⁴⁾ В лютім 1857 р. писав Раковський до Якова Головацького: „Въ Венгріи, видно оказывается сильное стремленіе къ російскому языку, ибо число подписчиковъ на Церковную Газету тутъ умножилось, между гѣмъ какъ въ Галиціи, какъ Вы замѣтили, по нерѣшимости немножко убавилось.“ (Гляди лист ч. 231.)

⁵⁾ Порівнай лист ч. 252.

⁶⁾ Гляди лист ч. 284.

приказано было пользоваться малорусскимъ, а не великорусскимъ языкомъ при изданіи ея подъ опасеніемъ немедленнаго прекращенія концессіи и конфискованіи перваго номера, котрый выйдетъ послѣ сего запрещенія на Великорусскомъ языкѣ. Получивъ это предписаніе, я вдругъ подалъ письмо въ полицію и отказался отъ редакціи Церк. Газеты, между тѣмъ, дабы чѣмъ скорѣе извѣстить Г. Г. подписчиковъ о прекращеніи Изданія Церк. Газеты, я далъ напечатать объявленіе для разсилки. Это объявленіе полиціею было отослано къ Генеральному Губернаторству. По истеченіи одной недѣли мнѣ приказано было явиться къ Секціонс.-Рату внутреннѣхъ дѣлъ, гдѣ при строгомъ выговорѣ мнѣ поставлено было въ обязанность постараться о средствахъ продолженія Церк. Газеты, иначе меня сочтутъ противникомъ высокому правительству. Въ слѣдствіе сего я принужденъ былъ взять назадъ отказъ отъ редакціи и принять ее опять на себя, испросивъ однакожь себѣ дозволеніе окончить первый семестеръ на Великорусскомъ языкѣ. На что и получилъ я сего дня согласіе Высок. Ген. Губернаторства. И такъ 10 (22) сего мѣсяца выйдетъ 14 номеръ Церк. Газеты по прежнему. А съ (22) Юля будетъ подъ моею редакціей выходить Церковный Вѣстникъ для Русиновъ Австрійской державы на нашемъ областномъ языкѣ¹⁾. Задача трудная, но нельзя не покориться судьбѣ. Увидимъ какой успѣхъ его будетъ при употребленіи новаго нарѣчія. Въ запретительномъ декретѣ сказано, что употребленіе Великорусскаго языка опасно для Имперіи...“ Я достигъ цѣли своей и убѣдился на самомъ дѣлѣ, что нельзя пользоваться Великорусскимъ языкомъ...“¹⁾

Заява Раковського, що буде видавати „Церковный Вѣстникъ“ на „областномъ языкѣ“ зробила добре вражинѣ поміж його сторонниками в Галичині і Відни. Іван Головацький писав до брата Якова: „Раковскій, какъ слышу, принужденъ былъ правительствомъ издавать Церковный Вѣстникъ въ новой формѣ его; если это правда, то эта мѣра честь дѣлаетъ правительству и мы должны благодарить его за то, что заставило человека во всякомъ взглядѣ ученаго и честнаго работать непрерывно въ виноградѣ Христовомъ. Иначе онъ бы можетъ быть совершенно потерялся

¹⁾ Гляди лист ч. 292.

для нашего клира, чрезъ свое неумѣстное упрямство¹⁾ „Церковный Вѣстникъ“, писавъ Ів. Головацький в иньшій листі, кажеться, будетъ хорошій журналъ. Середней дорогою йти я ему уже съ самого начала совѣтоваль, и теперь вышло на мое²⁾.

Але хоть Раковський був пересвѣдчений, що дотеперішною дорогою годі йому ходити і хоть заявляв, що буде писати на „областномъ языкъ“, то, в дійсности, мова „Церковнаго Вѣстника“ мало чим ріжнила ся від мови „Церковной Газеты“. Раковський зазначував в „Церковн-ім Вѣстник-у“, що в мові не можуть бути для него міродайними граматика Левницького, Добрянського, Лучкая і иньших авторів, бо ні одна з них, до сеї пори, „не есть принята за руководство нашими писателями“. Він знає, що малоруська мова ріжнить ся від великоруської, але сі ріжницї, характеристичні для обох мов, доси „ни однимъ ученымъ не показаны опредѣлительно и отчетливо“ і тому буде він вводить до „Церк. Вѣстника“ „выраженія и названія вещей свойственныя народу нашему“, але й не стане „исключати изъ него тыхъ великорусскихъ словъ и выраженій, которыя отчасти введены оуже въ употребленіе нашими писателями, отчасти же по единоплеменности извѣстны народу нашему“. На ділі, всі уступки Раковського в користь народної мови(?) містилися ось в чім: В 3. ос. один. числа уживає він: читає, пише, місто: читаетъ, пишетъ; дальше: дѣлаемъ, творимъ, дѣлалисьмы, творилисьмы місто угорсько-руських форм: дѣлаємо, твориме, дѣлали смы, творили смы і галицько руських: дѣлаємо, творимо, дѣлали смо, творили смо; вкінци пише Раковський: содѣловати, перечитовати місто: зараховувати, содѣлувати, перечитувати, уживаючих в народі³⁾. Весь прочий, так морфологічний, як і лексикальний матеріал в „Церк. Вѣстник-у“ взятий був з великоруської мови, про що впрочім сам Раковський писав до Як. Головацького.⁴⁾ Подібно як в „Церк. Газетъ“ проявив ся також в „Церк. Вѣстнику“ „духъ православія“, бо „хотя и помѣщались въ немъ ультрамонтанскія статьи іезуита Мартинова, но къ нимъ прибавлялись

1) Порівнай лист ч. 298.

2) Гляди лист ч. 299.

3) Церковный Вѣстникъ за рік 1858, ч. 1 в статії Раковського п. 3. „О правописаніи и грамматическихъ формахъ, употребляемыхъ нами в „Церковномъ Вѣстнику“ стр. 3—7.

4) Гляди лист ч. 309.

всегда примѣчанія въ чисто-православномъ духѣ¹⁾ А однакъ Іван Головацький дивувався, що Шашкевич, який став „Ober-Inspector-ом“, чи „Ober-Rector-ом“ віденської, духовної семінарії зборював питомцям читати „Церковную Газету“, що „прекрасно дѣйствуетъ для обще-католической церкви“²⁾ та що сю заборону розширив також на „Церковный Вѣстникъ“. Не могло також помістити ся в голові Івана Головацького, що віденські „жористи уже и на Церковный Вѣстникъ стали ругать по прежнему, и не видятъ слѣдцы никакой разницы между имъ и „Церковной Газетой“³⁾

Життя „Церковнаго Вѣстника“ було не довге. Заходом віденських Русинів, а спеціально Шашкевича, увільнено Раковського з становища перекладчика „Вѣстника законѣвъ державныхъ“, а тим самим рішено також долю „Церковнаго Вѣстника“, який перестав виходити з 10 числом, виданим дня 10 (22) жовтня 1858 р. Сам Раковський признавъ, що його звільнено від уряду „единственно на томъ основаніи, что я все еще продолжалъ писать по великорусски“⁴⁾ Раковський переніс ся небагом на парохію в Ізах, звідки від р. 1860-тих почав висилати кореспонденції до „Слова“, „Свѣта“, і „Карпата“, в яких пропагував дальше свої об'єднательні ідеї,⁵⁾ але сі статті не підходять вже в обсяг наших помічань.

Коли заносило ся на те, що „Церковная Газета“, зглядно „Церковный Вѣстникъ“ перестануть виходити, Раковський кілька разів накликавав Як. Головацького, щоби подбав о таке саме видане в Галичині,⁶⁾ але тут так дуже змінили ся обставини, що годі було про щось подібного мріти. Робота кружка „Погодвиской колонія“, ведена чим раз то агресивнійше, а скріплювана об'єднательним рухом на Угорській Русі, почала звертати на себе що раз то більше очи уряду, а спеціально намісника графа Агенора Голу-

¹⁾ Вл. Терлецький: »Угорская Русь« стр. 26. Терлецький мав ся, коли думав, що статія Гагаріна в перекладі Мартинова міщено в »Церк. Газетѣ«. Їх видруковано в „Церк. Вѣстник-у“ (ч. 4—8 „Библиографія“ і „Мнѣніе Редакціи журнала сего о сочиненіи отца Гагарина подъ надписью: »О примиреніи русской церкви съ Римскою«, ч. 8, 9, 10).

²⁾ Порівнай лист ч. 280.

³⁾ Гляди лист ч. 298.

⁴⁾ Гляди лист ч. 309.

⁵⁾ Василь Лукичь: »Угорська Русь« стр. 16.

⁶⁾ Порівнай листи ч. 198 (стр. 285), ч. 252 і 292.

ховського. Не без його впливу¹⁾, виступив при кінці 1858 р. еп. Литвинович з курендою, в явій вживав руське духовенство, щоби оно уживало в церковних проповідях і при науці релігії виключно народної мови, а не церковно-славянської, яка для народа мало зрозуміла, яку насильно в останніх часах народова в літературних творах навидувано, а яка довела до сего, що вкінці почато вводити до письменства в Галичині великоруське наречіє. Стоячи на сїм становищу, що лише на народній мові розвине на література, може відповідати інтересам народа і бажанням держави та церкви, еп. Литвинович поручав духовенству, щоби ширило між народом віденський „Вѣстникъ“ і в народній мові писані, літературні твори.²⁾

Куренда еп. Литвиновича була в сїм часі незвичайною появою а рівночасно тяжким ударом для пропаганди кружка „Погодинской колоніи“. — Я може былъ бы не похопилъ еще къ Вамъ, Любезнѣйшій, писати, читаємо в листі Гушалевича до Якова Головацького, если бы не послѣднее окружное посланіе нашего ординарія, не пробудило мене. Кажется, що оно в Вамъ извѣстно такъ, якъ и намъ — относится оно до нашей простонародной словесности и повелѣваетъ беречься въ проповѣдехъ и прочихъ поученіяхъ церковнаго языка. Якъ громъ такъ оно поразило насъ всѣхъ и всякій вопрошаетъ, що церковь св. за дѣло находитъ вмѣшувати ся въ вопросы литературы, языкословны и пр. и заключаетъ, що якъ всегда, такъ и теперь непріязна намъ партія польска, а впрочемъ може и она подноситъ свою голову и принуждаетъ власть духовную въ дѣлѣ языкословномъ отозвати ся. Извольте Любезнѣйшій, изяснити мнѣ сѣ для моего душевнаго супокоя“.³⁾ Невдоволене членів „Погодинской колоніи“ з сеї куренди для нас вповні зрозуміле. Гушалевич радби відмовити консисторії права мішати ся в язикові справи, коли її рішенє, чи зарядженє мало би бути для його

¹⁾ Dr. Bronisław Łoziński: Aгенor Hr. Gołuchowski w pierwszym okresie rządów swoich (1846—59) Lwów 1901, стр. 186.

²⁾ Куренду в німецькій мові передруковав Ив. Ем. Левицкій: »Библиографія« Т. I ч. 1113, стр. 112—13. В руськїм перекладі подало її »Дѣло« за рік 1885, ч. 138—140.

³⁾ Гляди лист ч. 314.

сторонників некористне. Але коли чотирма літами раніше митрополит Мнх. Левицький велів перекласти папську булю про догму Непорочного Зачаття „рѣчею благородною, книжною, но никакъ „мужиковскою“, чому спротивляється уже сама важность предмета“¹⁾ тоді анї Гушалевич, анї Петрушевич, анї Як. Головацький сему бажаню не противили ся, але були з него вдоволені. Ми навели сей цікавий примір, як нерівною мірою судили Гушалевич і його товариші одну і ту саму справу.

Робота кружка „Погодинской колоніи“, захвалювана по велико-руських журналах,²⁾ почала також звертати увагу чужої преси. „Augsburger Allgemeine Zeitung“ (ч. 16.) опираючись на „Петербургскихъ Вѣдомостяхъ“ принесла в р. 1857 вість, що галицькі Русини симпатизують з Роснею і що придержують ся російської граматики.³⁾ В тім самім дусі писали про Русинів також инші часописи⁴⁾ і не дармо твердив „Вѣстникъ“, що Русинам більше шкодять свої, чим чужі. Спеціальний жаль підносив „Вѣстникъ“ против „Юд-ів Іскаріот-ів“, що „межи своїми ходять и свого першого учителя „народный языкъ“ запродають“. Їх вважав він головними виновниками всяких неудач, які стрічають, або стрінуть Русинів.⁵⁾ Заінтересованє Русинами в чужій пресі не ворожило в сім часі добра і оно принесло небавом Русинам несподіванку, в виді проєкту ввѣденя латинської азбуки в руське письменство. Передвістником сего проєкту були неудачні вірші Льва Венглинського, видані латинською азбукою п. з. „Łuczny“, „Oman“, „Rusalka“ — Nowy poezyi małoruski t. j. pisny, dumy,

¹⁾ Порівняй лист ч. 135.

²⁾ Гляди лист ч. 229 і „Церк. Газету“ за рік 1857 ч. 36—7.

³⁾ Вѣстникъ за рік 1857 ч. 7, стр. 27.

⁴⁾ Вѣстникъ за рік 1857 ч. 8 в статіі Вислобоцького.

⁵⁾ Вѣстникъ за рік 1857 ч. 9 в статіі Вислобоцького. Гляди також дописъ „отъ Тарнополя“ (ч. 20). Замітимо, що вже від р. 1856 почав „Вѣстникъ“ вести полемику не лише против „Сем. библиотеки“, але і против „Церковной Газеты“, з початку против невірних вісток, в ній подаваних (ч. 55 і 59) „Листоношь Вѣстника“ а в році 1857 і 1858 також против мови („Вѣстникъ“ за рік 1857 ч. 39—40 „Допись зъ Жолквы“, ч. 82 допись з Перемишля) і „Вѣстникъ“ за рік 1858 (ч. 30 допись зі Львова підп. І. М. А.) Крім сего взивав „Вѣстникъ“ за рік 1858 до любови народної мови, що не є наріччєм „якогось иншого языка“ (ч. 7 в дописи, підп. буквами М. съ Б.) і поручав уживанє кирилиці місто гражданки, щоби усунути підозрінє, киданє неприхильними людьми, будьто Русини гражданкою „показувуть якусь иносторонню склонність“ (гравітацію до Росії). Гляди ч. 97.

dumki, chory, tanci, ballady etc. в czystom jazyci Czerwonorusyniw...¹⁾ а в маю 1859 р. вніс гр. Голуховський проєкт, оброблений др. Чернавським і скликав в сій цілі спеціальну комісію, в якій з відмінними в дечім поглядами виступав міністерияльний урядник, др. Йосиф Іречек. Не входимо в історію боротьби за азбуку, в якій Русини, з ввійською одного Ник. Устияновича²⁾ станули лавою против проєктів Голуховського та Іречка.³⁾ Члени комісії, Мих. Куземський, Йосиф Лозинський, Яков Головацький, др. Амврозий Яновський а крім них Богдан Дідицький,⁴⁾ Григ. Пашкевич та

¹⁾ Основну рецензію сих віршів подав був Богдан Дідицький в „Отечеств. Сборнику“ за рік 1859 ч. 3—8. Про иньші замітки на тему поезій Венглинського гляди: Ів. Ем. Левицкій: «Библиографія» Т. I. ч. 1065, стр. 105.

²⁾ Никола Устиянович вислав був до віденського „Вѣстника“ статію за латинською азбукою, однак Вислобоцький не помістив її. (Гляди лист ч. 330).

³⁾ Порівнай: „Die ruthenische Sprach- und Schriftfrage in Galizien“ Lemberg 1861, де подані різні меморанда.

⁴⁾ Крім брошур, виданих против латинської азбуки порівнай також його листи до Як. Головацького, що є цінними причинками до історії сеї боротьби (листи ч. 326, 330, 336, 338, 340, 341.) Гляди також листи Івана Головацького (ч. 319, 334, 347, 354). Про Дідицького зазначимо, що від вересня 1855 р. був він учителем рускої мови в перемиській гімназії. (Гляди цікаві листи ч. 151, 152, 173). З сего іменованя були дуже вдоволені його сторонники. (Порівнай листи 157 і 160). Як Дідацький учив, можемо мати поняте з його листу до Як. Головацького: „Моя діяльність въ школѣ ровняется діяльності учениковъ Мееодія; моя евангелія — то Шевыревѣ, которія въ Вы, благорачительный Учитель мой, меня доврѣменно снабдили. Иногда составляю въ пользу здѣшняго гимназійскаго юношества стишки для затверженія на изусть и посылаю ихъ къ Г-ну Инспектору; но не знаю, суть ли они по его вкусу, и придадутся ли къ чему нибудь. Онъ не писалъ сюда о нихъ ни слова; но можетъ быть, Вы тамо могли бы кое-какъ разузнать, что выше о нихъ думаютъ. Пусть бы я вѣдалъ, годится ли къ чему мой грудъ, или онъ напрасенъ? А изъ Читанки Ковальскаго я не отважусь извлекать ниже для III гимн. класса, бо уже и мальчишки въ парвѣ надъ нею смѣются“. (Лист ч. 182). В маю 1857 р. писав Дідицький до Як. Головацького з Перемишля: «Я дописываю и къ «Вѣстнику», ибо я, какъ Вамъ можетъ извѣстно, желаю принятымъ быть въ филологическій семинарь въ Вѣнѣ. Для достиженія моей цѣли это теперь мнѣ необходимо нужно; а вѣдъ не доспѣю ея безъ помощи Выслобоц. Онъ это сдѣлать, что рѣшеніе В. Министерства, послѣдовавшее на мою просьбу, вызываетъ меня какъ то подать ся въ семинарь въ Вѣну. Нечего дѣлать, я обязанъ буду долго еще ломать голову надъ латынью и грекою, которія едва когда нибудь пособить мнѣ будутъ къ разугаданію тысящлѣтняго духа Руси». (Лист ч. 250). В падолисті 1857 р. був вже Дідицький у Відні (Лист ч. 266). «Отъ души желаю счастья этому бѣдному мученику. писав про него Іван Головацький, который такъ искусно выперся самъ себя». (Лист ч. 256, стр. 364). Про його житє у Відні гляди листи ч. 275, 298, 326). У Відні перебув Д. по конєц 1859 р. Іспиту не складав, бо як писав про него Ів. Головацький, був у него «съ одной стороны какой то недостатокъ упованія въ собственныя силы а съ другой опять

Юліян Вислобоцький¹⁾ виказали незвичайну енергію в обороні славянської азбуки. Поперли їх в сих змаганнях еп. Литвинович та митр. Яхимович, яких голоси, а спеціально жалоби, внесені останнім до Цісаря, заважили більше, чим наукова аргументація членів комісії. Заінтересоване між Русинами було велике; явились навіть на сю тему сатиричні поезії.²⁾

Прокт введеня латинської азбуки вніс Голуховський в сій цілі, щоби положити кінець дальшій пропаганді москвофільства в Галичині. Зазначив се виразно Голуховський в письмі до міністерства³⁾ і нема сумніву, що його проєкт був вислідом роботи „Погодинской колоніи“. Так думали також сучасні Русини, з виїмкою Як. Головацького⁴⁾ і його сторонників. Григ. Шашкевич вказував виразно в листі до Як. Головацького, що привід до проєкту дали самі Русини, „которі на нещасте тільки слабыхъ сторонъ своего таборѣ объявили врагамъ послѣдними лѣти, малпѣючи московщинѣ... котора оу насъ пѣдъ предводительствомъ Шеховича, Раковского и ин. розшалашила ся была...“⁵⁾ Ще основнійше писав на сю тему Шашкевич до Як. Головацького в письмі з дня 31. грудня 1860 р., яке не вийшло в збірку наших листів, через те, що його доперва недавно віднайдено. Там читаємо між иньшим:

„О Аустороненіи несчастной какографіи въ министерствѣ еще ничь не рѣшено. Вѣдомо але Вамъ, же Его Выс. Преосв. Митро-

жажда быть оригинальнымъ и популярнымъ на родинѣ. (Ч. 356). Працюючи в „Вѣстнику“ і його додатках, та стикаючись через те з Вислобоцьким, Дідицький переживав якісь душевні переміни навіть в поглядах на мову, що видно і з мови його листів, писаних в 1858—9 роках, і з такої замітки Івана Головацького: „На днахъ уѣзжаєтъ Дідицькій на ваканціи, но ему не радъ бы я никакихъ дѣлъ, ни посылокъ поручать; онъ вѣрно остановится въ Перемышлѣ, и захочетъ посѣтити знакомыхъ въ окрестности его. Онъ для меня ненадежный.“ (Ч. 299).

¹⁾ Порівнай „Вѣстникъ“ за рік 1859 ч. 43, 45, 47, 50, 60, 77. Рішучі виступи Юл. Вислобоцького против латинської азбуки, мало що не довели до того, що „Вѣстникъ“ мав бути застановлений з поч. 1860 року. (Листи ч. 354, 356, 364, 367). Грозило навіть те, що на місце Вислобоцького мав стати редактором ...Северин Шехович... (Лист ч. 368).

²⁾ Порівнай лист Гупалевича ч. 338 (є се, без сумніву, вірш Гупалевича). Гляди також його стихотвір п. з. „Сказка для дѣтей о томъ, якъ Лихій съ Б—омъ въ адъ достає ся“. (Слово за рік 1861, ч. 2—3).

³⁾ Dr Bronisław Łoziński: „Agenor Hr. Gołuchowski“ стр. 182.

⁴⁾ Так прим. в листі до Куліша скидає Головацький всю вину на „Ляхівъ Переканчківъ и Недоляшківъ“. (Ч. 344).

⁵⁾ Гляди лист ч. 345, стр. 465.

полить подаль еще въ Септемв. Его Величеству о тѣмъ жалобу. Оже само назъ себе розумѣв ся, же изъ стороны Русинѣвъ — такъ поединокихъ якъ и всѣхъ загаломъ — ничъ не повинно ся дѣяти, щобы съ тимъ поданьемъ стояло въ противорѣчїи. Же Бречки какографїю котора имъ особенно свѣй дивопотворный бытъ дяковати мае, бѣтримати бы рады, то рѣчь натурална: бо ради бы, абы свѣтъ не дѣзналь ся, же ихъ експедиція азбукоборѣцка такъ русчинѣ была потребна, якъ середъ моста дѣра. Но всѣ ихъ усїлія будутъ тщетнїи, если Русинїи однодушно скажутъ, якъ теперъ всюда Мадяры: „nem kell“ — не треба! Хотите ли по всемъ тѣмъ що и дѣуже о тѣмъ казалъ и писалъ, еще знати, іакого вѣронсповѣданья и всѣмъ теперъ о тѣмъ, то оно содержитсяъ въ слѣдующомъ канонѣ:

„Аще кто речеть, какографїю вѣречковскую или оную бѣтъ азбучныа коммїссїи, въ Львовѣ 1859 дѣзаконеную русчинѣ нашѣй быти на ползу, анаеема да будетъ!“ Также: „Аще кто речеть, русчинѣ Галицїйскѣй требѣ быти, къ своему оживотворенїю, образованїю и укрѣпленїю слѣпо шествовати по пути Москвы, и по сему прїяти законъ грамматки и писанїя Московскїи, сего ради же пренебрегати свое и Богомъ даное сокровище лежащее въ книгахъ старорускихъ и въ жїющой бесѣдѣ народа, анаеема да будетъ“.¹⁾

Слова перестороги Шашкевича, щоби Русини не робили нічого такого, що могло би стояти в противорѣчности з жалобою митрополита, зрозумѣли самі сторонники Як. Головацького, які протягом 1859 і 1860 р. не виступили з нічим таким, що могло би зашкодити заходам Русинів в справі удержаня славянської азбуки. Вправдї Плятон Костецький накинув ся був на „московщину“ в „Зорѣ Галицкой яко альбумъ на годъ 1860“, виданїи Богданом Дїдицьким, однак я з сим замітом не згодив би ся, хоть признав його цілком оправданїем Устиянович в своїй відповїди, поміщенїи в „Слові“ Дїдицького за рік 1861.²⁾ Мова „Зорѣ Галицкон яко альбумъ“ була не гірша, як в иньших виданях, що явили ся в роках 1850—60 навіть в таборі людей прихильних для народної мови. Взірцеве в доборі матерїялу видане Дїдицького ще й по нинї не стратило на вартости. А побіч „Зорѣ Галицкон яко альбумъ“

¹⁾ Листи Головацького в збірці «Народного Дому» у Львові ч. 935.

²⁾ Порівняй передмови стр. XV.

видав також Дідицький в честь митрополита Яхимовича „Пѣсни привѣтственныя“, які незвичайно подобали ся навіть рішучим сторонникам народної мови. Один з них, Григ. Пашкевич писав про них: „Книжочку, въ которій составлені суть повитальніи промовы и поезіи къ Преосв. Митрополиту читаль-емъ горючою душею. Прехорошо всё! Особливо дуже *Жмно* и *Ждачно* написане Г. Дѣдицькимъ въведеніе до того Сборничка. Честь ему и всѣмъ къ тому дѣлу причинившимся!“¹⁾

VIII.

Так перейшли ми історію боротьби за і против народної мови від р. 1849—60. Ми зазначили були, що гарні почини галицьких письменників 1848 року почав від р. 1849 приголосувати противний, об'єднательний напрям. Першим, що проголосив його, був Ант. Петрушевич, який однак, як спокійний, кабінетний учений, не мав талану до організації. Виручили його в сїм дїлі вніші люди, з початку Іван Головацький та Богдан Дідицький, що ширили сей напрям в р. 1850—1 в урядовім віденськїм „Вѣстнику“. Оба они вийшли вже в часті з школи Деннса Зубрицького, а ще більший вплив мусїв мати, спеціально на першого, протозрей Раевський. До сего напрямку, що проявив ся зразу в формі пропаганди церковно-славянщини, прилучили ся від перших хвиль угорські Русини. Та вже небавом приймає сей рух чим раз то виразнійший, об'єднательний вигляд. Зубрицький видає свою „Исторію“, Дідицький поему п. з. „Конюшія“. В половині 1851 р. переносить ся сей напрям заходом „Погодинской колоніи“ до „Зорі Галицкої“ а живу участь в його пропаганді приймають знов угорські Русини. Крім „Зорі Галицкої“ повстает на галицькій Русі „Лада“. Коли при кінці 1854 р. вирвано „Зорю Галицку“ з рук об'єднителїв, яких ще раньше, бо в р. 1852 усунено з „Вѣстника“, видають они „Анеологію“ (1854), „Семейную бібліотеку“ (1855—1856) і здобувають поновно хвилево „Зорю Галицку“. І тут мають рівнож віскій голос угорські Русини. Колиж об'єднательна акція стрічала ся з різкими виступами її противників з поміж Русинів і зі значними

¹⁾ Листи Головацького в бібліотечі „Нар. Дому“ ч. 935.

перепонами з сторони уряду в Галичині, рух сей переносить ся на Угорщину. Зазначив ся він вже тут дуже сильно від р. 1850 під впливом православного священика, о. Войтковського в перекладах Раковського на великоруську мову „Вѣстника законѣвъ державныхъ, а оісієля в йогож „Церковной Газетѣ“ (1856—8) і „Церковнім Вѣстник-у“ (1858 р.). Живу участь приймають в нім знов галицькі Русини дописями, а в части також передплатою. Вислідом сеї обєднительної роботи був проєкт Голоховського введеня латинської азбуки, який однак однодушність Русинів успіла усунути. Душею всіх обєднительних заходів на галицькій Руси був Яков Головацький. Боролись против сего напряду віденський „Вѣстникъ“ (1853 і 1856—9) і „Зоря Галицка“ (конець 1854 р., 1855 і 1857 р.) Отсе загальний вислід наших студій.

Що повело Якова Головацького, члена „руської трійці“ до обєднительного табору, ми не можемо, на певно, сказати. Чи був се акт вдячності для Зубрицького, який, без відомости Головацького, виїс в його імени просьбу о професуру і в сей спосіб видвигнув його на се становиско,¹⁾ чи відгривав тут вплив Зубрицького, або Погодіна, чи склались на те політичні події, — все те для нас поки що невьяснене.

За обєднительну роботу довело ся Головацькому переносити тяжкі хвилі. Довго зволікав ряд з його стабілізацію на професурі,²⁾ не мало заходів та всіляких протекцій мусів Головацький ужити, щоби підвиснено йому платню та в сей спосіб зрівнано його з иньшими професорами.³⁾ Необережність його з „Анеологією“ та участь в „Семейной бібліотец-ї“, про яку ряд дізнав ся,⁴⁾ зготовили йому великі прикрости. Він був зневолюений оправдувати ся перед міністерством і заслонювати себе знов могучим впливом Мікльосіча, причім переживав тяжкі хвилі неспокою.⁵⁾ Але все те не зразило его. Тратячи ґрунт під ногами в Галичині, він переносив ся з своєю роботою на Угорщину, а за порадою і посередництвом так Равського⁶⁾, як і Ганки⁷⁾ почав друкувати свої статті також

¹⁾ Огоновскій: »История литературы руской« ч. IV, стр. 84.

²⁾ Порівнай листи ч. 30, 36, 43.

³⁾ Гляди листи ч. 174, 176, 183, 199, 201, 202, 218, 219.

⁴⁾ Dr. Bronisław Łoziński: „Agenor Hrabia Gołuchowski“ стр. 180—1.

⁵⁾ Гляди листи ч. 268, 319, 347.

⁶⁾ Порівнай лист ч. 199 (стр. 288) і 256.

⁷⁾ Гляди листи ч. 186 і 187.

в Росії. Наділений заходом Раєвського¹⁾ достоїнством члена петербургської Академії наук, він не думав вже повернути з вибраної дороги, хоть намісник Голуховський жадав в р. 1859 його усунення з професури. Та і сим разом Головацький, заслонений сильними плечима, удержав ся на професурі, діставши лише нагану від міністерства.²⁾ Без впливу на Головацького лишило ся також накликуване Григ. Шашкевича, щоби „отложивъ нового человека, а облекъ ся въ ветхого, т. е. онго передъ 10 лѣтъ... а громоносна хмара перейде понадъ головою“,³⁾ що щоби вирік ся „московщины“. ⁴⁾ Безслідно перейшла вкінці на нїм тривожна вість про урядове оголошенє в р. 1860 стипендії для руського філльолага, яке було вимірене против него.⁵⁾ Хоть Як. Головацький був сам для себе найбільшим ворогом, то се не спиняло його брата Івана мало що не в кождім листі, від киданя підозрінъ на Шашкевича і Ковалського, що они „врутъ на него какъ собаки“,⁶⁾ та від заохот, щоби Яков гнув ся перед Шашкевичем, бо в него „мягенькое, благородное сердце“⁷⁾ і він певно умилюсердить ся.⁸⁾ Сказати-б по правді, листи Івана Головацького, в яких він вітрить всюди за ворогами, роблять вражине сумної і поганой інтриги.

Переглядаючи листи, писані до Якова Головацького, ми подивляємо його енергію, з якою він наважував зносити поміж галицькими і угорськими Русинами та поміж иньшими Славянами. Він був духовим посередником, що енергічнійше, чим би се успіла зробити яка книгарня, розкидував всюди літературні придбаня галицької Руси, познакомлював їх з ними, витворював свого рода взаємин, може ширші, якби ми нині ними похвалити ся могли. І подивляючи сю енергію, ми, мимоволі, боліємо, що она була звернена не на добро руської справи в Галичині. Кілько добра міг був зробити Як. Головацький, коли-б з катедри ширив був замилованє до народної мови, до рідного письменства, до студий і праці над ними? Не було би тоді компліментом се, що писав про него в р. 1855 Северин Шехович: „Наша Русь очень мало знаетъ Васъ изъ послѣднихъ годовъ (се правда!) и только

1) Порівнай лист ч. 174.

2) Dr. Bronisław Łoziński: *Op. cit.* стр. 182—3 і 186.

3) Гляди лист ч. 345.

4) Листи Головацького в бібл. „Нар. Дому“ ч. 935.

5) Гляди лист ч. 364.

6) Гляди прим. лист ч. 256.

7) Порівнай лист ч. 36.

8) Гляди лист ч. 136.

юношество, воспитываемое Вами, тихомолкомъ, по своимъ усторонямъ, проповѣдуетъ Вашу славу, и только люди, которыхъ Вы удостоили Вашего сообщенія, возгарають пламенною любовью и преданностью къ Вашей личности¹⁾ Яков Головацький був, як на свій час, добрим знавцем народної мови. Коли би він йшов був сею дорогою, якою ступав по рік 1849, скільки зискав би був на тім розвій літературної мови, як значно могли були скристалізувати ся погляди на народну мову, як легко міг був він усунути се замішане в літературній мові, слідне мало що не в кожного письменника з літ 1850—60? Своім становиском і своєю повагою міг був він потягнути за собою всіх людей доброї волі. Рік 1848 заповідав для дальшого розвою нашого письменства гарні надії. Явились тоді талановиті поети, як Устиянович, Гушалевиц та інші. Треба було лише уміти їх піддержати, а з певністю, талан їх не пішов би був на марне. Вчинити се міг рівнож Головацький, а однак головно він, одних скорше, других пізнійше, перемінював з поетів на ремісників. Клясичні докази на се маємо в листах Гушалевица. „Роксолана“ (поема), писав він, уже готова, но потребує ще передѣлки или хахлацкой, или Русской. Самъ я еще не рѣшевъ. По русски, чисто по русски ни чувствую въ себѣ силы передѣлать. Боюсь, чтобы не встрѣтила ея судьба Конюшаго²⁾ В иньшій листі пересилає Гушалевиц Як. Головацькому свої поезії і просить, щоби він переробив їх „какъ Вашъ вкусъ и наше руское теперѣшное отношеніе оукажутъ — Вы убо лучше знаете откуда вѣтръ повѣваатъ — то же и съ языкомъ и съ правописью дѣлайте какъ хочете.“³⁾ Се аж надто яркі приміри, на якого ремісника пускав ся Гушалевиц в своїх поезіях, коли і в змісті і в мові руководив ся вітром, що віяв, спеціяльно, з львівської консисторії. А слідом Гушалевица йшли вже після 1860 року і Никола Устиянович і Ант. Могильницький, та иньші письменники. Завинив тут рівнож Яков Головацький. З'єднавши собі через Петрушевича, Малиновського, а спеціяльно через крылошан Куземського та Лотоцького вплив у львівській консисторії, Головацький протегував своїх сторонників, часто з кривою для більше заслужених людей, а нищив і ломив людей, які противили ся його роботі.

1) Порівнай лист ч. 125.

2) Гляди лист ч. 180 (стр. 260). Порівнай також лист ч. 193.

3) Порівнай лист ч. 269.

Так прим. тішив ся спеціальною його протекцією Іван Гушалевич, який в р. 1855 був зневолений покинути катехитур у Львові¹⁾ і перенести ся на парохію в Квяжівськїм. В початку 1857 р. писав він до Як. Головацького: „Извольте изяснить ся по чему Вы съ меня шутите, я готовъ Васъ на поединокъ вызвать и то на медку. Знаете про что? Вотъ Вы меня разъ Вице-Деканомъ, другой разъ Schuldistriks-Aufseher назвали. — Я ни первымъ ни вторымъ сановникомъ и не убѣгался о сїи чины, хотя онѣ бы предалися менѣ, ибо чаще я бы могъ свидаться съ священниками и поощратъ къ складкамъ на Народ. Домъ иль покупкѣ книгъ и всему русскому, Съ нашими хахлами нужно торговать ся о всемъ а иногда имъ да что отказать, иль чѣмъ то пострашить, пока не рѣшатъ ся въ коемъ будь дѣлѣ“.²⁾ І не довго мусїв ждати Гушалевич на уряд декана. Заходами Головацького усунено в р. 1857 дотеперішного декана, о. Мих. Одїжинського, а на його місце поставлено Гушалевича. Урадований Гушалевич писав тоді до Головацького: „Теперь я получилъ Администрацію Деканата и долженъ заняться званіемъ этого чина. Найперве вознамѣрю сильно дѣйствовать на нашихъ хахловъ чтобы на Народный Домъ денегъ нагромадить, къ сему буду имѣть всегда случайность,.. Вы посмѣйтесь изъ меня что я ни зъ сего, ни зъ того, сановитый человекъ, но я заплачу все, скоро приѣду въ Лембергъ, на медку солодку...“³⁾ Колиж при кінци 1861 р. заіменовано поновно Гушалевича катехитом у Львові,⁴⁾ він рішив ся передати деканат в „русскія“ руки і тому звернув ся до Як. Головацького з ось яким доносом: „Здѣ привоскупаю писемцо къ ВП. Гдну крылошанину Лотоцкому, извольте оноя передать Ему. Дѣло о то: Я подалъ прошеніе в консисторію, чтобы меня освободили отъ обязательства Намѣстника и надзирателя школъ. На тѣ мѣста я захвалилъ Ружицкаго, а Кобрынскаго въ Надзиратели. — Но чортъ и межъ нашею чистосердечною Русью иногда свои пакости дѣлать покушается. Нѣкоторые други Заіончковскаго приходника зъ Лолянки составили прошеніе въ Консисторію

¹⁾ Гушалевич упав був двічі при іспиті на катехита. Гляди лист ч. 357.

²⁾ Гляди лист ч. 227.

³⁾ Порівнай лист ч. 269.

⁴⁾ Гляди про його заходи через Головацького в справі катехитур листи ч. 227, 357 і 375.

опредѣленов и собрали во время соборчика, въ дому сего приходника сбывшаго ся, подписи, чтобы яго Заїончковска произвели въ Намѣстники. — Я и всѣ прочи, даже подписавши ся противны сему прошенію — ибо Заїончковскій происхожденіа Лядскаго подѣ Руской личиной могъ бы много вреда нанести Руси. Мною захвалены священники по части Вамъ Любеанѣйшій извѣстны. Тверди Русски люди, я ихъ сквозъ и сквозъ знаю — на нихъ можъ положится, что будь Русскаго, книги и все и все — они розпространять даже поза предѣли своего деканата — противно Заїончковскій всему воспрещатьтвуетъ. Въ общаго блага интересѣ подѣйствуйте на нѣкоторыхъ съ Вами зажилыхъ членовъ нашей Консистоури, чтобы правовѣрный деканатъ Черегинскій не погубили, ибо грѣхъ будетъ непротительный! Я вѣдалъ моихъ, а мои меня — и все хорошенько по русски ишло, но маловѣрцовъ еще вездѣ полно, надо твердыхъ и рѣшительныхъ людей, чтобы дѣло наше хорошо успѣвало. Но по что Вамъ говорить? Вы знаете. Ты вся вѣси! Впрочемъ Богъ знаетъ, какаго расположенія сегодня наша Консистоуриа — если только полублаговѣрна то пусть и таковыхъ намѣстниковъ поставляетъ, если благовѣрна русска, то предовсемъ нужно ей людей Русскихъ“.¹⁾

Нема сумніву, що Як. Головацький впливав на членів консисторії, яка рѣшила по волі Гушалевица, а Заячківський не дїждав ся по конець свого життя уряду декана. Цілою його виною була національна свідомість, якій він не зневірив ся до глибокої старости, перетрївавши всякі невгоди и терор. Заячківський був чоловіком сильної волі і характеру.

Лекше було зломити Устяновича і Могильницького. Про рішучі виступи їх обох в справі народної мови против обединеня, ми мали вже нагоду подрїбно розказати.²⁾ За се стрїнули їх обох переслїдованя і нам зрозуміло, чому Устянович, кинувши „Зорю Галицку“ в р. 1852 крив ся під анонімами у „Вѣстнику“ і чому він в р. 1855 просив „Зорю Галицку“, щоби не підписувала поезий його іменем. Члени „Погодинської колоніа“ постарали ся о се

¹⁾ Гляди лист ч. 377.

²⁾ Гляди нашої передмови стр. LXI—III, XCVII—VIII.

в консисторії, що Устияновича поминано при обсадах парохій, а що в него була численна родина і недоставало сильної волі, тому почав він шукати в р. 1859 своєю статівкою за латинською азбукою помочи у польської шляхти. Саме тоді старав ся він о парохію Розділ і в сій цілі поїхав до Відня до графа Агенора Голуховського і Лянцкоронського. У Відни стрінув ся Устиянович з Іваном Головацьким, який писав опісля до брата Якова, що Устиянович Розділ дістане на певно, коли лише консисторія вове́ме його в терно, причім додав отсі знаменні слова: „Смотря на его численное семейство, надо бы желать, чтобъ Святоюрцы помиловали и приняли его в пропозицію“.¹⁾ Та, відай, і сям разом „Святоюрцы не помиловали“, бо Устиянович Роздолу не дістав. Здався, що се остаточно склонило Устияновича до переходу між сторонників Якова Головацького. В р. 1861 напечатав він відому вже нам статію в „Слові“, в якій між иньшими сам про себе написав, що й він здавна, з початку, цілком несвідомо, йшов не до Києва а до московської Калуги.²⁾ Статія Устияновича робила своєю вітвертостію таке мерзке вражінє, що не подобала ся навіть членови „Погодинской колоніи“, Гушалевичеві, який писав про неї до Якова Головацького: „Мнѣ Устїяновича статїя въ нѣкоторыхъ уступакъ не понравилась. Намѣ не надо свою слабую сторону высказывать такъ, какъ онъ — намѣ нужно ободренїя сильнаго. Мы знаемъ всѣ, какъ сидимъ -- почто еще Ляхамъ и прочимъ подавать матерїалъ къ статїямъ противу намѣ. Кромѣ того Устїяновичъ хотѣлбы, чтобы за каждый стишокъ русскїй сыпались Червонцы — пусть пишетъ и по Ляцки и по французки стишки, то не двинутся червонцы въ его и въ ничїй карманъ. Устїяновичъ желалъ бы имѣть и зрѣть Русь лучшу всѣхъ краевъ — хорошо! кобы средства, у насъ ихъ нѣтъ“.³⁾ В таборі обединительнім перебув вже Устиянович по конець свого життя.

Меньше, чим про про Устияновича, можемо сказати про Могильницького. Замітне лише се, що в р. 1865 друкує він другу часть своєї поеми п. з. „Скитъ Манявскїй“, якою однак не вдовольнє вже нікого ані під оглядом мови, ані під оглядом форми. Мова його неприродна, виказує вже домішку великоруських слів, а сам

¹⁾ Гляди лист ч. 356. Про його прикристи з деканом Фортуню гляди лист ч. 362.

²⁾ „Слово“ за рік 1861 ч. 4—7. Порівнай нашої передмови стр: XIV—XV і Огоновскїй: „Исторія литературы руской“ ч. II [2] стр. 409.

³⁾ Гляди лист ч. 375.

стихотвір визначає ся браком поезії.¹⁾ Відносини його до львівської консисторії, а спеціяльно до митр. Литвиновича були все напружені. Прибитий нуждою і родинкою, забажав він в р. 1866 перейти до Росії і там прийняти православіє. В Росії не прийнято його лише через наліг до чарки.²⁾

Впливи Як. Головацького і його товаришів у львівській консисторії були взагалі дуже значні. Місця катехитів по гімназіях обсаджувано лише сторонниками Головацького. Крім Гушалевича був катехитом гімназії пізнійший православний єпископ Маркил Попель, а побіч них другий емігрант до Росії і православний протопей, Лука Цибик, не числячи вільних, менше звільних людей, як, прим. Ясеницький в Самборі. Надзір над виданем учебників релігії перейняв був з рамени консисторії Мих. Малиновський і під його апробатою виходили підручники Попеля та Цибика, писані в страшній, макаронічній мові. Ними та агітацією самих катехитів ширено між молодіжкою погорду до народної мови і пропатовано об'єднання.³⁾ Не без впливу консисторії⁴⁾ надавано місця учителів руської мови по гімназіях рівнож сторонникам об'єднання, Меруновичеві в Тернополі, Герасимовичеві в Самборі, Дідицькому в Черемисли, Якову Головацькому в домініканській гімназії у Львові (в літах 1849—56.). Про посаду учителя руської мови в гімназіях мрів навіть та робив заходи через Як. Головацького такий безхарактерний „вертопрах“, як Северин Шехович.⁵⁾ Колиж в роках 1860-их повів між академічною молодіжкою вільний вітер а на учителів руської мови назначувано укінчених богословів, свідомих під національним оглядом, Головацький приймав на них мерзкі доноси.⁶⁾

¹⁾ Порівнай впрочім Огоновскій »Исторія литературы русскої« ч. II (1) стр. 287.

²⁾ Гляди кореспонденцію Лебеднинева, поміщену в »Кіевскої Старинї« за рік 1898, Апріль стр. 75—6. Порівнай також мою розвідку п з. „Z za kulisów schizmatyckiej propagandy« Kraków 1899, стр. 31—4

³⁾ Порівнай нашої передмови стр. СШ—СV. Значний вплив на видане підручників для руської мови мала також консисторія і Як. Головацький Гляди ч. 275, 250, 261, 326) а побіч них Шашкевич, про якого впрочім несправедливо писав Ів. Головацький, що він враз з Ковальським взяли на себе монополіє видавництва учебників (Гляди лист ч. 21).

⁴⁾ Гляди листи ч. 151, 152, 257.

⁵⁾ Порівнай листи ч. 228 і 257.

⁶⁾ Один з таких доносів без підпису переходує ся в »Нар. Домі« між паперами Головацького під ч. 648 і я вважаю відповідним подати його на сім місці в цілости. Він звучить: »Прибыль здѣсь въ Тернополь на учителя Русского языка укоченный богословъ Гудыкъ, зараженный Кулишівкой, которую неопытному юношеству навязу-

Пропатанда обединеня вела за собою не лише „духъ благо-расположенія къ Россіи“, але й „духъ православія“. Щоби не по-судив нас ніхто о тенденційності, опремо ся на документах і фак-тах. Дня 13(25) січня 1857 умер суфраган, еп. Бохенський. З на-годи його смерти писав Гушалевич до Як. Головацького: „Смерть Г. Епископа нашихъ священниковъ не тронула, всѣ розсуждаютъ по русски: Онъ былъ Ляцкій Епископъ и Ляцкій Арцъбискупъ по-гребаль его по своему. Вы не увѣрите, какой православ-ной духъ межъ нашими, но русскій хитритъ. Что тамъ слышать объ наслѣдникѣ Епископа Бохенскаго? Кого Вы уже на медку поставили въ этотъ чинъ? Наше священничество очень хо-рошо расположено къ Кузьемскому...“¹⁾

Задержали ся крім сего листи Йос. Сокульського, пароха Луки і збаражського декана, великого приятеля Як. Головацького, перед яким він звірював ся зі своїми поглядами. Листи єї роблять дуже сумне вражіння. Сокульський інтересував ся Росією і її спра-вами, більше може, як подїями в Галичині. До Росії відносив ся він не то з симпатією, але з адсрацією. Так само настроений був він до православія. Наведемо виїмки з його листів. В однім з них радби він, щоби Русини через церковну-славянську мову зілляли ся „обильною рѣкою въ славянское море“²⁾ в иньших листах вискааує

ваєть разнообразно; удивительно, что дерзнулъ даже кинуть анабему въ присутствіи учениковъ на всѣ учебники Русскіи, Министерією и Консисторією для гимназій удо-бреныи. Юношество, тѣмъ воспламененное, дерзаетъ отыгривати роль корректоровъ учебниковъ, и то во виду учителя въ училищѣ; перечиркивая и замѣняя наши слова выдуманными словами Кулишевскими — обмазываетъ учебники правописью Кулишовскою. Для скрѣпленія и водворенія Кулешивки ссылается на Инспектора Яновского, будь-то бы инспекторъ не сопротивляется введенію Кулишівки въ высшей гимназій. Въ семъ скрѣпляетъ его и нашъ директоръ, Ильницькій. — Помянутый учитель довель дѣло уже до крайности, произвелъ двѣ партіи межю учениками; кулишовск-а взяла верхъ и издѣ-вается изъ книжниковъ, такъ называемыхъ держащихъ ся етимол. правописи, ба даже самъ учитель потакаиваетъ къ сему; надѣлая лучшую нотую въ каталогъ кулишов-цевъ — особенными выраженіями превозноса такое стремленіе въ каталогъ, въ чемъ можетъ увѣритися Яновскій въ VII и VIII классахъ. — Достопримѣчательно, что упо-мянутый учитель есть слѣпымъ служальцемъ самого загорѣльшого Пѣляка профессора польского языка при гимназійи Нементовского, у которога на сорому Руси учитъ студен-товъ за кушанье и хату и проч. и проч. Тутъ въ Тернопольскомъ обводѣ образовалася особенная кулишовско-Галицкая партія, которая на все стремленіе Матицы позираеть яко на дѣло чисто Московское. Москвализаторомъ особенно напяти Васъ. Качала соста-вилъ и въ томъ дусѣ рецензію на воззваніе Матиичное и хочеть умѣстити въ Слово, о сколько возможно митиговать его будучи у него въ праздникъ Рождественскій.

¹⁾ Гляди лист ч. 227.

²⁾ Гляди лист ч. 33.

він за Пушкіном бажане, щоби не лише Русини¹⁾, але й всі Слав'яни²⁾ потонули в „русскомъ морю“. З нагоди кримської війни взиває він Як. Головацького: „Не переставаймо православнимъ воинамъ въ помощь приходитъ молитвами нашими предъ престоломъ Бога Отца и Сына и С. Духа“.³⁾ Не перевиджуючи сумного висліду війни, Сокульский писав: „Зъ новостей ино то къ вамъ пишу, что 29. м. м. (падолиста 1854 р.) 10-ти час: утра П(равославный) Ц(арь) велѣлъ указомъ запретъ кордонъ, и нѣ одного зернушка пускать хлѣбца — и по сему быть. Это здѣлалъ конфузiю всѣмъ своимъ другамъ, которiи отъ искренности, и любви сердца своего, немножко рѣзко шумѣли и всяку Ябедь, ложь до четири болтали, а теперъ голодное брюхо, немножко потисне начнетъ шипѣть кажется мнѣ? (Черное) Море хорошъ и граетъ. Корабль трамблямъ полькѣ пляшуть. Подруги бродять по лужи, и нѣмного что то закусить — худой балъ — что Еоль дѣлаетъ и куда витнуль. Постой но ты Г. Еоль. Зевесъ еще не всѣхъ своихъ боговъ созвалъ въ Олимпъ — еще не хорошо Ему в Туфли надути. Когда но всѣ сойдутся — тотчасъ по Совѣту предадутъ тя анаемъ — а Махометъ станетъ разомъ съ проч. въ Его царствѣ“.⁴⁾ Та неудачі вояни спричинили смерть царя Николи I, за яким сумує Сокульський, пишучи: „День 6. т. м. (марта 1855 р.) трауромъ Сѣверный Небосклонъ покрилъ ся, но что дѣлать? — такъ велѣло провидѣніє“.⁵⁾ Вiйна настроїла на хвилю Сокульського песимістично. Він побоював ся, що настане побіда „Западу надъ православіємъ“.⁶⁾ Він запитував: „какъ скоро умолкнутъ британо гало Еврею Лооло Мухаметаны? Клеветать, грозить православію? скоро ми будетъ конецъ этому обману, лжи, мошенничеству?“⁷⁾ Але наконецъ радує ся Сокульський, що „Востокъ сіяетъ а Западъ криками хриплень сталъ...“⁸⁾.

В руській церкві в Галичині вітрив Сокульський всюди руку Єзуїтів,⁹⁾ запитуючи, чи скоро „уничтожатъ мѣсяцесловъ и прикажутъ

1) Порівняй лист ч. 50.

2) Гляди лист ч. 140.

3) Порівняй лист ч. 81.

4) Гляди лист ч. 115.

5) Порівняй лист ч. 169.

6) Гляди лист ч. 81.

7) Порівняй лист ч. 106.

8) Гляди лист ч. 279.

9) Порівняй ч. 22.

служить С. Тайны на опрѣснокъ“¹⁾ повтаряв видумку яку „трублять Латиняки, что шляпка (кардинальскій капелюх для митр. Левицького) дана въ дарѣ за созволеніе, или согласіе, чтобы уничтожить мѣсяцесловъ церковно-русскій?“²⁾ Він бояв ся то германізаціі, то латинізаціі,³⁾ але рѣвночасно, йому, уніятському священникови „в она яла не мно жко па пизомъ історія церкви, написана угорським Русном, Балудянськимъ, яного лише тому оправдував, „бо ему (Балудянському) нельзя, и вѣкакъ было, всю сущую правду матку залагать какъ священнику русско-римському доселъ, бо моглбы облеченъ быти езнаматкомъ.“⁴⁾ Він рад був дістати до рук „издана въ Варшавіі на польскомъ языкѣ хорошее (!) письмо объ униі (за дозволом російської цензури!), которое Г. противницы (уніяти) по книжнымъ лавкамъ покупають, и предають огню, чтобы не разширалось.“⁵⁾ Як мало привязанія до унії було в Сокульського, видимо вкінці хотѣли з такого вѣмку з його листу: „А какой то судъ постигнетъ когда-то святителей русе. отъ Михаила Первого (Рагози) Курилла (Терлецького), Иналія (Потія), Йсаафата (Кунцевича) и проч. до кончины Митрополита Антовія (Ангелловича), этого премудрого Доктора“.⁶⁾

Читаючи отей стрічки, ми розуміємо доперва, звідки в шістьдесятих роках минулого віку майшов ся цілий ряд євьященнів, які так радо видали Галичяну та йшли до Росії, щоб помагати російському рядови вищити унію та обєдньювати її ісповідниів з великоруським народом. Не пішли туди вправді ані Гушалеєвич, ані Сокульський, якими хіба унія в Галичині не мала причини гордити ся. Не дивуємо ся рѣвнож, що до єєі аштеозованої та захвалюваної Росії горнули ся також люди свѣтські, вербовані туди університетським профєсором і уніятським євьященником, Як. Головацьким.⁷⁾ Як погано поводили ся там наші Галичяни, про се на-

¹⁾ Гляди лист ч. 197. Про проект зривнаня калєндарів гляди студию: Dr. Brońsław Łoziński „Agenor hr. Goluchowski“ стр. 193.

²⁾ Гляди лист ч. 197.

³⁾ Порівнай лист ч. 317.

⁴⁾ Гляди лист ч. 33.

⁵⁾ Порівнай лист ч. 159.

⁶⁾ Гляди лист ч. 140.

⁷⁾ На се маємо докази в листах, пис. де Головацького, а перехованих в „Народнім Домі“. Через Головацького просев ся до Росії докторанд богословія, о. Юл. Никорович (ч. 681 лист з дня 27. I. 1866. Гляди про него наше виданє Лист ч. 160); за його заходами перейшли до Росії Вол. Вислоцький і Вол. Бачинський, які дякують йому за труди і просять, чтобы звертав увагу „на политичне вѣроисповѣданіє“ переси-

сав очевидець, Корнило Устиянович: „Понижувались і інтригували копали ями друг під другом, і всі з виїмком Криніцького, Лаврівського і двох професорів Фединського і Бачинського, гонячи за грошем і почестями, марковали ся більше православними, чим православні, більше Москалями, чим Москалі самі“.¹⁾ А який хосен для руської справи вийшов з їх роботи — про се могла би багато сказати теперішність.

Для характеристики Якова Головацького зневолені ми піднести ще кілька фактів.

Висше згадували ми, що вже в 50-тих роках двічі прислала Росня грошеві підмоги, раз 550 рублів Денисови Зубрицькому за 50 примірників його Історії, закупленої заходом Раєвського, міністерством просвіти,²⁾ вдруге 220 злр., як дар Потодіна на видаване „Семейной бібліотеки“.³⁾ Факти сі безперечно сумні, але мимо сего їх можна бодай в части оправдати нуждою Зубрицького та безхарактерністю Северина Шеховича. Зубрицький, тоді вже зверх 70-літний, немічний старець, жив з сего, що заробив пером. Сих 550 рублів і 100 рублів від Потодіна подано йому як милостиню. Шехович знов готов був брати і брав гроші, звідки попало. Але що можна виправдати в Зубрицького і Шеховича — се не дасть ся ніяким чином погодити з становиском професора університета, а однак Як. Головацький не то, що поручав Шеховича перед Потодіном, але й сам простягнув до Росії руку за жебраним грошем, правда, що не для себе, але для „успіванія русскаго дѣла“ в Галичині. Факт сей безпримірно сумний і, на жаль, опертий на власноручнім начерку Головацького, який передруковуємо в цілости. Він звучить:

„Почтеннѣйшій Господинъ Теофилъ Ивановичъ! Вы отправля-
етесь, слышу, на дняхъ въ Россію и я пользаюсь случаемъ при-
помнить Вамъ, чтобы Вы при Вашихъ офиціозныхъ дѣлахъ помни-

ленців, «чи онъ кацапъ, чи украинофилъ, ибо послѣднихъ принимать жалеть ся» (лист з дня 5. цвітня 1866 р. ч. 682), Задержав ся начерк письма Як. Головацького з дня 6(18) мая, в яким він поручає на учителя гімназії в Росії Івана Теофілевича Созанського (ч. 694). На руки Як. Головацького пересилає «попечитель виленскаго учебнаго округа» дня 7. жовтня 1866 р., вістки про платню учителів (ч. 683) і повідомляє його дня 7. грудня 1866 р., що Ник. Лісікевич і Амврозій Шанковський будуть прийняті на службу з платнею 900 рублів річно і зворотом коштів подорожі в сумі 150 рублів (ч. 684). З Поляків робив в р. 1866 безуспішні заходи о посаду в Росії через Головацького Кароль Беноні (ч. 696).

1) Корнило Устиянович: «М. О. Раєвскій» стр. 22.

2) Гляди нашої передмови стр. XIII.

3) Гляди нашої передмови стр. CXXIV.

ли на народныя потребности нашихъ бѣдныхъ земляковъ. Вамъ хорошо извѣстно, съ какими большими трудностями мы боролись и еще боремся въ воздвиженіи нашей удрученной народности и развитіи русской духовой жизни. Вы знаете какихъ усилій и посвященія самыхъ благородныхъ силъ нужно было, чтобы пробудить до самознанія долголѣтнимъ сномъ заглохшій народъ. Вамъ извѣстно, съ какимъ жертволюбіемъ въ пользу народнаго дѣла приносили у насъ горько заработанный грошъ, и священникъ и мѣщанинъ и мужикъ почувствовавшіе достоинство народное. — Этими мелкими лептами, собранными отъ ревностнѣйшихъ синовъ нашей несчастной Галицкой руси создали мы, безъ всякаго посторонняго пособія, Народный Домъ, учредили Галицко-русскую Матицу, Русскую Бесѣду, народный русскій театръ, учительскую семинарію и другія народныя институціи. — Пожертвованія влияли, хотя не изобильно, но и не оскудѣвали. — Но нынѣ требуемся мы еще подмогъ, больше чѣмъ когда нибудь — край терпитъ отъ голода — народъ обѣднѣлъ до крайности, голодъ и война истощаютъ послѣднія засобы — и самыя ревнѣйшіе народолюбцы не въ состояніи жертвовать, когда сами страдаютъ отъ недостатка или же видятъ умирающихъ голодною смертію братьевъ. Наши институціи приведенныя вм. приносить плоды, стануть упадать. — Нѣтъ силъ болѣе поддержать ихъ — пособія не откуда?

Представьте почтеннѣйшій *Θ. Ив.* крайнюю нужду нашу братіи русской, и надѣюсь мы найдемъ сочувствіе — изъясните потребу людямъ вліятельнымъ и обществамъ благотворящимъ другимъ Славянамъ. Да умиловятся Славянофилы, столь щедрою рукою посяблющіе Болгарамъ, Сербамъ, Боснякамъ, и надъ Русскимъ тѣмъ племенемъ, котрому въ участь пришлось страдать болѣе, чѣмъ онымъ. Мы тѣже русскіе отзываемся къ русскимъ благороднымъ сердцамъ. — Да помнятъ сѣверные братья наши, что мы межъ родными Славянами роднѣе всѣхъ! — Упадающіе институты требуютъ пособія — а народу нужно еще новыхъ. — Мы желаемъ поддержать театръ, Матицу и пр., а сверхъ того еще учредить воспитательный домъ для русскихъ дѣвицъ, въ родѣ женской гимназіи, мы хлопочемъ объ изданіи пособій къ изученію русскаго языка, но не достаетъ средствъ. — На правительство въ нынѣйшихъ несчастныхъ временахъ никакъ не лзя надѣяться — оно не можетъ пособить хотябы наилучшую волю имѣло. — Мы оставлены сами себѣ — онемощены безсильны — намъ грозятъ упадокъ нашихъ дорогихъ намъ институцій народныхъ — и поруганіе и смѣхъ

враговъ нашихъ. — Спасайте потопающихъ. Примите то къ сердцу и дѣйствуйте“...¹⁾

Хто важив ся на такий крок, для сего народна справа в Галичині і її успіх були вже байдужними і чужими. Те, чим жив Як. Головацький у своїх молодечих літах, всі колишні мрії та ідеали „руської трійці“, він сам потоптав ногами і зненавидів їх цілим сердцем. Але навіть в такому разі мали би ми право від него, як від чоловіка, жадати людяности та, на жаль, і за нею ми на дармо шукали би. Від 1860 років стояв Головацький в кореспонденці з Говорським, великим ворогом України, редактором київського „Вѣстника юго западной Россіи“. Свою акцію против народного руху на Україні в „Вѣстник-у“ старав ся Говорський перенести до Галичини. В сій ціли вислав він лист до Головацького, в яким між иньшими писав: „Вы не можете повѣрить, съ какимъ презрѣніемъ относятся теперь къ сепаративной шайкѣ послѣдователей гибельнаго для цѣлости Россіи ученія Костомаровыхъ, Кулишей, Основы, Шевченка и другихъ всѣ малороссійскіе помѣщики и духовенство. Имена ихъ произносятъ съ проклятіями съ тѣхъ поръ, когда узнали что эти вырожденцы изъ русской семьи подъ благовиднымъ предлогомъ обученія народа на простолюдномъ его нарѣчій, которому вздумали было дать право гражданства подъ именемъ малороссійскаго языка, хотѣли приготовить народъ къ росторженію нерасторжимого никакими челоуѣческими усиліями естественнаго союза съ Великороссами и къ слитію, во вредъ всего славянскаго міра, съ латинствующими Поляками. Народъ, руководимый здравымъ смысломъ и преданіями, съ негодованіемъ отвергъ всѣ ими придуманныя граматки и книженки на мужицкомъ, малороссійскомъ жаргонѣ, не хотѣлъ и слышать о томъ, чтобъ дѣтей ихъ учили по малороссійски, и изданныя книженки остались на жертву крысъ и мишей“... Дальше радів Говорський, що „нѣкоторыхъ хохломановъ схватили и посадили въ крѣпость; такъ въ Черниговѣ схватили оператора Носа и землемѣра Андрушенка да брата издателя покойной „Основы“ Бѣлозерскаго. У нихъ нашли переписку съ Поляками и около 1000 экз. прокламацій къ малороссійскому

¹⁾ Листи Головацького в бібліот. »Народ. Дому« Ч. 848. Лист писаний, як здасть, в 1866 році (згадка про війну), чи не до Гільфердинга (?).

народу, чтобы оставили москалей, а соединились съ Ляхами...“
Звіщаючи Головацького, що в Росії спокій, Говорський писав: „Дворянство Виленское, Ковенское, Минское и Гродненское подали всеподданнѣйшіе адреса. Спасибо Муравьеву, что энергическими мѣрами такъ скоро прекратилъ кровопролитіе и бѣдствія западной Россіи...“¹⁾

Як багато в сїм листі неправди, нелюдности і звѣрства! Але всего того не відчував Як. Головацький. В него не задрожала рука коли переписував сей лист, і хотів, як допав з Київa, видрукувати в „Слові“. Головацький звернув ся в сій справі до Дідицького, але сей відмовив для дописи місяця.²⁾ Як-же високо стояв Дідицький, що займав незавидне становище руського журналіста, в порівнянню з професором університета, Як. Головацьким. В першого відозвало ся серце, людяність і благородність, за якими в Головацького годі вже було шукати. Але Головацький не дав за виграшу і удав ся з статтю Говорського до „Сербск-ого Дневника“ в Новім Саді, де рівнож одержав відмову. На рух молодіжи в Галичині і на Україні глядів Головацький як на польську інтригу і в сій ціли писав він до редакції „Сербск-ого Дневника“, між иньшим, отсі слова: „Недавно появился во Львовѣ Литературно-политичный журнальчикъ „Мета“. Въ стремленіи своемъ различается онъ отъ всѣхъ по сю пору издаваемыхъ въ Галиціи журналовъ и газетъ. Языкъ и право. Кулишевскія тенденціи³⁾. Редакція вѣдетъ прямо къ федераціи съ Поликамп; нашлись соумышленники ея и между молодыми малороссами, которые мечтають о какойто новообразуемой малороссійской литературѣ и даже о утопической, свободной „хохландіи“⁴⁾. Гірше хіба не умів би написати навіть Говорський.

¹⁾ Листи Головацького в бібліотеці „Народ. Дому“ ч. 651.

²⁾ Листи Головацького в бібліотеці „Народ. Дому“ ч. 655.

³⁾ З сих слів можна вносити, як Головацький відносив ся до Куліша, з яким познакомив ся у Львові в р. 1858 (Листи ч. 289 і 290). Що Головацький не був щирий для Куліша, се не підляжить сумнівови. Хитрив він в листі, який ми надруковали ч. 314) хитрив, коли з нагоди основанія „Руської Бесіди“ у Львові в р. 1862, писав в листі до Куліша „еще не вмерла козацкая русская мати“ (Гляди Огоновскій: Исторія руской литературы“ ч. IV. стр. 97—8), хитрив і в пізнійших листах, писаних до него. На сю тему буду мав нагоду говорити на иньшій місци. Нині зазначу лише, що Головацький зготовив Кулішеви багато дуже тяжких хвиль в житю.

⁴⁾ Листи Головацького в „Народ. Домі“ ч. 653.

В р. 1864 прислав Говорський на руки Головацького нову статтю, формальний пасквіль на рух молодіжи на Україні і в Галичині, в яким рівночасно захвалював відносно російського ряду до України.¹⁾ Головацький забажав знов помістити його в „Слові“, але Дідицький і сим разом на те не згодив ся. Тоді звернув ся Як. Головацький через свого кузина, Мик. Івановича (чи не Головацького?), студента університета у Відня, до редакції „Ost West“, яка прирекла була Раєвському, що містити ме „статин ваглядомъ русскаго языка“, але і тут відмовлено дописи Говорського місця. Не помістив її рівнож Паляцький в „Narod-ї“, хоть старав ся про се прототрей амбасадн Раєвський.²⁾ Стаття Говорського лишила ся в рукописи.

— Ми навели нарочно отсі факти, хоть они не вяжуть ся вже з зачеркненою нами темою, як доказ, куди зайшов був Головацький з своїми національними пересвідченнями. Одно добре діло, хоть не без виглядів на особисті користи³⁾ зробив був Головацький в році 1867, коли покинув катедру і переніс ся до Росії. Але на сей крок повинен він був рішити ся вже в році 1851, а нема сумніву, що

1) Она переходує ся між листами Головацького ч. 657.

2) Листи Головацького в бібліотеці „Нар. Дому“ ч. 666.

3) Говорський і Селін обіплювали йому катедру в Київі, але ся пропозиция розбила ся через те, що Головацький не знав добре великоруської мови. Лебединцев, своєю дорогою, радби був, якби Головацький посади не дістав (Кієвская Старина за рік 1898. Май стр. 170). Які хвилі неспокою переживав Головацький і його родина, коли російський ряд зволікав з наділенням його катедрою, про се свідчить лист його сина з дня 1 (13) грудня 1867, перехований в „Народнім Домі“, в яким читаємо: „...А тимчасомъ наши запасы повыходили, а пенсію не дають, мовлять, онъ оуже тамъ мѣсце имѣть, не нужно ему нашихъ денегъ, и понеже пребываетъ за границею, то мы не можемъ дать“. Но Ярослав каже „какъ можетъ принять мѣсто, когда здѣсь прощесъ не оконченъ. А онъ отвѣтилъ: Пусть самъ прійдетъ, то мы выдамо“. И такъ здѣсь ми потеряли, и тамъ не имѣемъ, зъ всѣхъ сторонъ бѣда, у кого денегъ нѣтъ. Мама радить, чтобъ Татко брали, что дають, чи Одессу, чи Вильно, чи что инного, чтобъ только жалованье получать, бо безъ денегъ ничего дѣлать, ми все ждемъ и ждемъ не можемъ дождать ся. Вуйціо Николай писалъ, что ему добре ведеться и Янью писалъ до Стрыяницъ, котра была вчера у насъ, что онъ пребываетъ въ Київѣ, въ какой то духовной академіи, хорошо живеть, только мы бѣдніи нещастливиі, не можемъ ничево хорошого получить. Мы бы повинни тотъ часъ какъ наилучшее мѣсто имѣть, а мы ничъ не маемъ...“ (ч. 1039) Про час побуту Як. Головацького в Росії та про його заходи в справі одержання катедри писав Корнило Устиянович („Раєвскій“ стр. 27.): „Яков Головацький, якого підчас московської вистави на руках носили, находив тепер всюди двері заперті — і всім їм кидано... сарказм в очі: Хиба-ж ви надіяли ся, що ми Вас поробимо міністрами?“

на сїм була би лише зискала народна справа в Галичині. Робота Головацького була нещастєм для галицької Руси. Серед його страшних промахів не лише ріс розстрій між руською суспільностю в Галичині, не лише знеохочували ся і деморалїзували ся люди, але й упадала руська справа, а галицька суспільність тратила права та привілеї, якими надїлено її в 1848 і пізнійших роках. Зручний політик і свідомий польський патріот, граф Голуховський умів використати кождий крок Головацького в користь свого народа.¹⁾

IX.

На закінчене нашої передмови подамо зразок руської цензури з р. 1856. Раньше вже видруковав дуже інтересний, а рівночасно комічний причиннок на сю тему з р. 1852 др. Святицький,²⁾ хто знає однак, чи те, що ми подамо, не має ширшого значіння. В бібліотеці наукового товариства ім. Шевченка переховують ся два листи Василя Ковалського до поета Мих. Козановича, на які звернув ласкаво увагу нашу д. Павлик, а які ми умістили поміж листами Головацького (ч. 382 і 403). З першого з них довідуємо ся, з якими рожевими надїями відїадив Ковалський до Відня. Він обіцював, що на своїм урядовім становиську буде не лише „правымъ Австрій державляниномъ“ але й „Руси вѣрнымъ сыномъ“. І він не завів надїй Русинів в перших роках свого побуту у Відни. Його виступи в обороні народної мови, про які ми говорили³⁾ кождий з Русинів буде мусїв пошанувати.

Та часи поволи змінjali ся в некористь Русинів. Пропаганда москвофільства підривала їх позицію, а що рік 1848 застав Русинів взагалї неприготованих до ширшого політичного життя, через те шукали они опертя на рядї. А тамчасом і ряд не все однаковим оком дивив ся на Русинів. Як щиро пригорнув він Русинів до себе в 1848 р., так само міг в кождій хвилї обернути ся против них,

¹⁾ Порівнай хотьби студию: Dr. Bronisław Łoziński: „Agenor Hr. Gołuchowski“ стр. 125—184.

²⁾ „Живая Мысль“ Львів 1904 випуски 18 і 19 (5—6) п. з. „Матеріали къ исторіи возрожденія Галицкой Руси“ стр. 337—44.

³⁾ Гляди нашої передмови стр. LVII—IX, LXVIII і LXXXIII—IV.

тим більше, що они на нарід числити майже не могли. Через те була позиція міністерияльних урядників, Русинів, дуже прикра і они улягали в дечім рядови, нераз против його волі, аж до сьмішности.

В р. 1856 написав Михайло Козанович вірш п. з. „Римъ“. Був се панеірик зложений в честь Папи Пія ІХ і цісаря Франц Йосифа з нагоди іменованя митрополита Мих. Левицького кардиналом римської церкви. В віршу зображений Рим поганський, на яким виріс Рим християнський. Стихотвір Козановича не має ніякої поетичної вартости, а замітний він лише хиба тим, що автор веде летіти своїй пісні на Україну та донести їй про радість галицької землі. Козанович післав „Римъ“ до віденського „Отечественного Сборника“, де він мусів перейти руську цензуру, про яку саме хочемо говорити.

Зложило ся так, що редактор „Отечественного Сборника“, Юл. Вислобоцький поїхав з кн. Естергазим, репрезентантом австрійського цісаря на коронацію царя до Москви і в його заступстві обняв редакцію Василь Ковальський. Хоть вірш Козановича не містив в собі нічого небезпечного, то Ковальському деякі уступки таки не подобали ся. Тому просив він автора о зміни, на які однак не всюди автор згодив ся. Так прим. був в оригіналі уступ, який остаточно лишено в друку без зміни.¹⁾

Слухай, се дѣва Галицкогo края
Славина дочерь Роксоляна,
Днесь благодати отъ небесъ дѣзная
Вскрешенна зъ гроба повѣсьнь востанья.

Про сей уступ писав Ковальський: „Ябы гадалъ отмівнити може такъ :

Слухай се дѣва зъ галицького края
Колись княгиня імьомъ Роксоляна,
Нынѣ защиты австрійській дѣзная
Вскрешенна зъ гроба постъ возклицаня! — бо Вы не оувѣрите, якъ то осторожно треба быти съ кождымъ слѣвцемъ; слова „дѣсьнь востанья“ моглибы нашѣи вороги намъ розлично толковати и закидовати“.

¹⁾ Вірш „Рим“ друкований в „Отечественнім Сборник-у“ за рік 1856, ч. 37—8.

„Дальше не могу въ оуступѣ, писав Ковалський, позбаставити „Оукраини“, абы насъ не посужано о переморгованье съ Россією — оно дасть ся добре змѣнити на „нашої Краини“. В дійсности змінено вірш:

Туда въ пространи нашої Оукраини
на:

Туда въ пространи жизни краини.

Ковалський радив також оминати слово „Русь“, бо „тоє слово намъ всегда закидуютъ“ а місто него писати „мы“ или „Русины“, на що автор по части згодив ся, а крім сего велів Ковалський „Русь воскресла свободною“ перемінити на „нынѣ щасливою“, на що автор рівнож пристав, коли змінено сей вірш на „Рѣдня руска нынѣ щасливою“. Разили навіть Ковалського такі „революційні“ оклики, як „громко загула“, „прошибъ ся голосъ“ і він радив їх змінити на „громко рознеслась“ і „роздался голосъ“.¹) І в сѣм напрямі Козанович також, бодай в части, Ковалського послухав.

Відносячись з признанам до виступів Ковалського в обороні народної мови, в яких він виразно вказував на „українську поестру“ і на потребу порозуміння з нею, ми зневолѣні ствердити, що в листі до Козановича він помиляв ся і забував, що ще ні один нарід не виріс на рабстві.

У Львові, в р. 1905.

Др. Кирило Студинський.

¹) Гляди лист ч 403.

Рік 1850.

Ч. 1.

*Лист Йосифа Левицького до Якова Головацького, пис. дня
5(18)II 1850 р.*

Всечестнѣйшій и Любезнѣйшій Господине и Друзе нашъ Милый!

Въ свѣтокъ обубщенъмъ Зорою намъ поданого, которимъ скликаютсѣ всѣ просвѣщеніи Рѣсини на Соборъ до Лвова возбудило мене во согласенью въ мѣстѣ (!) моими Сосѣдами, До Васъ В. Ч. Господине въ томъ владѣ денешо написать! Мы въ нашѣмъ покѣтѣ надъ быстросорномъ Прѣстѣ слободно обитающіи на поклыкъ выж поманимый въ приятельскомъ колѣ слѣдущіи уваги постереглисьмо и такъ: — а) Що срокъ на $\frac{1}{13}$ -о Марта от оголошеніа в Зоры дѣже есть короткомъ, абы висланики могли бѣти готовими такъ умисловими якъ матеріал'ними засобами до такъ славного Чина в Народѣ рѣскомъ. —

[2.] б) Же лѣпше бы выпало таковой Собор на Май скликати, абочѣтъ, до того часу можна бѣло складки на Домъ народный сѣбрати!

с) Духовніи наши оказали ожиданье скликанъ Соборъ до Лвова, абы разъ рассудно в фондохъ удѣвъ и сырѣтъ священническихъ щось вже стало постановити и. т. д. — Ото сѣтъ рѣжни, щоденни поговорки, але я выдѣжъ, же теперъ не томъ часѣ абы змѣнъ зрѣбати зможна! —

Не могу що бѣльше писати бо Ч. Чайковскій готовый до отѣзды до Лвова сего рады маю собѣ за щирый обубавокъ Вашъ предложити мое глѣбочайшее почтеніе хотѣ въ коротенькихъ словахъ, але съ Серця походѣчихъ! — При томъ посилаю Вашъ до Пересмотръ и розсужденъмъ літературного тѣ залученную рѣкопись, може ся на щось придасть! — В Декабріи 1849. нашъ Ч. Покѣтанинъ Г. Киселевскій Николай въ Хлѣбичинѣ под'ношъ за моею подмогою 10 Ежемпларѣвъ Словаръ [3.] Др Миклошица запрепѣрѣваль черезъ Почтѣ просто до Вѣднѣ до Дра Миклошица, при котрѣмъ слѣчаю просилисьмо Его абы намъ тѣи книги, не черезъ почтѣ але безпечною Способностію рачиль прислати! Ежелибы и тѣи Ежемплари в Васѣ сѣ находили прошъ дорѣчити Г. Чайковскомуъ тыхъ 10 Ежемпларѣвъ в додаткомъ одного — а вѣтѣмъ разомъ всѣхъ 11.

звѣрникъ свѣщій фольольогичной т. VIII.

1

Желаючи Вашъ здоров'я и вського блага цѣлюю Васъ сердечне
Другъ и Слѣга Юсипъ Левицк(ій).

Заболотѡвъ дня 5'18 лютого 1850.

Лист писаний на 3 стор. 8^о.

Рік 1851.

Ч. 2.

Лист Петра Головацького до брата Якова, пис. дня 26. VI. 1851 р.

Любезний Брате!

Получилъ я Твое письмо много занимательне. Извиняешъ себе, що не можешъ часто писати: я се и самъ знаю; но извини и мя, же я пишу коротко, менѣ николи присѣсти, щобъ написати бѡльше. Г. совѣтникъ¹⁾ поклоняешъ Тобѣ и благодарить за многоважніи донесенія. Вѣсть така точна о приѣздѣ Е. В. була въ Тернополи перва, въ другій день пришла и къ намъ урядова, и увѣдомила, же изъ Буковины повертаючи будуть у насъ 15 ночевати. Повелѣвають намъ, щобъ прибрати царядъ празничный, но у насъ одинъ совѣтникъ має униформъ, щобъ пѡнати, щосьмо не певцѣ. Касательно креста нагробового и его посвящена я не знаю ничо отвѣчати, пиши, скажи Чепелѣвскимъ, а я отъ нихъ довѣдаюсь, якъ буде установлено. Тарасомъ радуюсь дуже, кобъ его уже побачити! Гоголя²⁾ [2] прошу Тя пришли чемъ скорѣйше, я съ великою радостью доручу моему другу. Касательно математики и боюсь становительно сказати. Славный нашъ математикъ Добрянскій во все не буде нею заниматься, а Ильевичъ не має досель никакой работы готовои, кромѣ кѡлькохъ болонъ, котри ще втогодѣ, преподавая науку по руски, приготовилъ безъ ладу и исправы; ѡтъ тогоже времени ни кивнулъ рукою. А однако и вновь обѣщае онъ, же скоро достане чистую математику, то до кѡнца Жолтня приготуе учебникъ для низшей гимназій; просить также о яку геометрію. Суть то слова, воплотятся ли они, отъ того не знаю.

Нашъ Бѣлинскій сѣпнулъся на переводъ Бургера географіи для 1. кл. и передалъ [3] протоколомъ сессіи выше для одобренія; лихый то плодъ, бо онъ явкомъ и тѡлько не владѣе, що я, а граматикки ничо не знае, но не велике то чудо, можно бы поправляючи нѣбы, написати

¹⁾ Евстафій Прокопциц, шкільний радник і директор гімназій в Тернополи, звисний патріот, автор вершика: „До люду руского“ („Зоря Галицка“ 1848 ч. 9, стр. 38) ур. 1806 р. † в жовтні 1856 р. Некрольоґ і опис пам'ятника на гробі поміщені в „Церковн-ій Газет-ї“ Ів. Раковського за рік 1857 ч. 5 і 42.

²⁾ Гоголя „Тарасъ Бульба“ переклав П. Д. Ф. Г(оловацкій) Львів 1850 р.

другу. Кобь лишь позволили на безрѣкъ почати по руски учти. Для той классы присособилбы (!) я уже стару исторію до другої, и слѣдующій части для 3. и 4. кл. Но годѣ Русиамъ ни нащо поважитись, чужому лекше помогати Рушинѣ, бо не посуджають. Касательно физической географіи я также незнаю що сказати. Кромѣ мене у насъ нема кому тымъ предметомъ займатись; яже не отрицаюсь робити къ общей пользѣ, котрої якъ доси, такъ всегда мою собственну пожертвовати готовъ есмь; но же общая польза по моему швѣдню всякую пре-[4.]-восходитъ, про то почитаючи себе за слабое орудіе, причинюсь по моему силѣ, не займая однако первенства никому, кто той пользѣ наилучше угодить. Така то нужда намъ далекимъ за свѣтомъ ѳгдаленымъ, ни съ кимъ порадитись, ни ѳтъ кого понуки дѳстати, вникъ розобрати роботу, ни собѣ опредѣлити часъ на труды ни що. Щожь скажу о средствахъ? Мене гонять до испита, а я бы радъ попытати о средствахъ, въ котрыхъ менѣ готовитись треба. Менѣ треба було бути въ Львовѣ, та поговорити съ экзаминаторомъ, попросити о его порадѣ, але щожь, коли вникъ поѣхати. Такъ кобь дознатись, якіи дѣла онъ думаетъ бути необходимо потребными до приготовленія, котри полезати, щобъ не блукатись по полю такъ широкимъ за якою обманю. Не штука поїти до экзамену, але его вробити, ани то хибань анте удостовѣритись, чи може бути що въ мене?

Пращай любезный Брате Твоѣ ширый

26/6 51

П. Головацкій.

Лист писаний на 4 сторонах малої 4^о.

Ч. 3.

Теми задач руської мови, завдані Я. Головацьким в домініканській гімназії в р. 1851.¹⁾

Einige Themata

welche den Schülern der VII und VIII Klasse des Dominicaner Ober-gymnasiums im Schuljahre 1851 in ruthenischer Sprache zur Ausarbeitung aufgegeben wurden:

1. Описаніє лютой зимы.
2. Утреннія мысли о величій Бога.
3. Постоянность преодолѣвать всякія препятствія.
4. Житіє Владимира Великого.

¹⁾ Від р. 1849 до 1856 учив також Головацький провізорично руської мови в VII і VIII класі гімназії академічної і домініканської. Пор. Огоновскій: „Исторія литературы русскою“ Часть IV. Львів 1894 стор. 94. Теми писані рукою Я. Головацького.

Писане на одній стороні картки 4^о.

На другій стороні списані книжки, а по при них ціна.

Ч. 4.

Лист Івана Головацького до брата Якова, без дати, писаний перед 21. XII. 1851 р.¹⁾

Любезніший Брате Ярославе!

Послѣднее письмо Твое съ 170 гульденами получилъ я, и располагаю ними по Твоей орудѣ. — Не знаю, будутъ ли Господа Кобринскіе довольны тѣмъ, что я сдѣлаю. Я вправдѣ еще ничего не купилъ, но развѣдываясь по различнымъ лавкамъ городскимъ и предмѣстскимъ, и вижу что ціна серебра вездѣ очень дорога; безъ сомнѣнія я куплю порученныя вещи тамъ, гдѣ Ты менѣ переказывалъ, понеже въ цѣнѣ различіе невеликое, но тѣмъ больше въ работѣ. Цѣна серебра простой работы луть по 1 гульд. 36 к. ср. — лучшей работы луть по 1 гульд. и 40 кр. ср. но къ тому придается еще ажю текущее, днесъ уже на 28^{1/4} стоящее, что совокупно очень много вынесетъ, такъ н. пр. 12 стол. ложекъ выйдутъ непременно на 80 гульд. 6 отъ кавы на 19—20 гульд. равливи. ложка на 23—24 г. — а большая ложка (Ragout-Löffl.) на 10 гульд. — Считаю все не лишится на колѣю золотую и 30 гульд.⁽¹⁾ что если Они желаютъ колѣю съ колточками сообразно, какъ вдѣсь обыкновенно продается, то почти невозможно будетъ за все столько купить, не придавъ еще нѣсколько десятокъ. — Для того посовѣтуйся еще съ любезнѣйшею Твоею Мариною²⁾, а можетъ бы пужно и Кобринскимъ написать — и напиши мнѣ чѣмъ скорѣе крайнее слово, чтобы потому не было никакой вереды отъ куду нибудь. За злишнія Твои деньги посылаю Тебѣ лише „Супрасльскую Рукопись“ — Миклошича, стоящую 5 гульд. ср. — Г. Петрушевичъ уже прежде получилъ ее отъ меня. — Изъ желаемыхъ Тобож чешскихъ и вранскихъ читанокъ я не могъ еще получить ничего, по книжнымъ лавкамъ нѣтъ никакой — впервъ нужно выписать отъ главной дирекціи (Schulbucher-Direction), которая выдаетъ ихъ только въ большемъ числу (en gros). — Я недавно хотѣлъ для Духновича въ Пряшевѣ что нибудь послать, и не получилъ токмо въ Венедикта чешск. читанку Дра Чупра, два тома, довольно дорого!

¹⁾ Порівнай ч. 7.

²⁾ Женою Я. Головацького.

[2] Когда получу эти книги, то пошлю Тебѣ, но надо подождать нѣсколько недѣль, тако то бѣда — въ славянскихъ востребованіяхъ бесчисленныя дѣлаются препяствія.

Объ Твоей драгоценной Хрестоматіи я еще ничего не слышалъ; самому мнѣ идти къ совѣтнику¹⁾ ради извѣдыванія объ томъ, вовсе неприлично — я просилъ Г. Константиновича, и онъ сдѣлаетъ то непременно, о чѣмъ Тебѣ позже напишу. Я бы Тебѣ напередъ сказалъ мнѣніе его, когда бы я рукопись увидѣлъ — онъ слѣпо держится своихъ безъ-правиль гримасныхъ, и будь увѣренъ, что онъ все лучшее испортитъ. Не увѣришь, какая бѣда съ тѣмъ человѣкомъ — это нарочитая упрямая русская с.... Терминологическій русскій Словарь²⁾ уже готовъ — развѣ они опредѣляютъ въ 1 эксемп. для Тебя бесплатно! я его не куплю! и никому не совѣтую, изъ него не научится человѣкъ ничего кромѣ полонисмовъ, которыхъ у насъ и такъ болѣе пужнаго; а ихъ законническаго Вѣстника и такъ никто не читаетъ, и не будетъ читать этой глупой германской русчины.

Нашіе Русины изъ Угорщины и Сербіи убиваются за русскіи книгами, учебными или какія бы не были — пишутъ мнѣ и допытуются — я рассылаю что только мнѣю — но бѣда всего мало и не все есть у меня и въ мало эксемп. — я уже столько разъ вспоминалъ объ томъ, что бы мнѣ изъ каждаго сочиненія у Васъ издаваемаго присланы были по крайней мѣрѣ по 10 эксемп. на мой счетъ, чортъ бери, чтобы только между людьми расходилось — нашимъ людямъ можно безопасно кредитовать, они чесны и вѣрно хотя позже заплатятъ. — „Тарасъ Бульба“ и Привѣтствованія уже разошлись — и грошей хотя нѣтъ, то прійдутъ; у меня есть еще 3 эксемп. Грамматики Іоанновича, и не вадолго получу посылку 30 эксемп. Пряшевскаго „Литургическаго Катихиса“³⁾ — изъ котораго Г. Павликовъ въ Бережанахъ 10 экс. выписалъ отъ меня; если могу кому служить, такъ располагайте мною.

Между прочими нововыдаваемыми книгами, яко Мѣсяцослова и упомянутой Тобою „Родословной картины“⁴⁾ (хотя по 20 экс.) — прошу

¹⁾ роз. Григ. Шашкевич.

²⁾ Juridisch-politische Terminologie für die slavischen Sprachen Oesterreichs. Von der Commission für slavische juridisch politische Terminologie. Deutsch-ruthenische Separat Ausgabe. Wien 1851. В укладі брали участь Як. Головацький, Григ. Шашкевич і Юл. Вислобоцький.

³⁾ Автором його був Ал. Духнович. Гляди Ів. Еж. Левицького „Библиографія“ Т. I. ч. 686.

⁴⁾ Зубрицький Денисъ Ивановичъ: „Родословная картина русскіхъ царей и князей Рюрикова рода вообще и галичскихъ въ особенності“ Львів 1851 окремо і як додаток до його „Исторіи древняго галичско-русскаго княжества“ Львів 1852 р.

Тебе пришли менѣ на расчетъ: 1) Грамматики церковнаго языка [3] Антон. Добрянскаго, новаго изданія съ 10 екземп. 2) Библііной исторіи ветхаго и новаго завѣта съ 10 екземп. и то я думаю, сочиненіе покойнаго Бениа¹⁾ будетъ лучше чѣмъ Добрянскаго²⁾, особенно для нашихъ твердыхъ Русиновъ сербскихъ, которыхъ епархія токмо изъ 15 сель состоящая, однакожь предплатила готовыми грошми на 35 екземп. Исторіи Церковной³⁾ (ото ревность!!) — не балакають много, а дѣлають. — 3) Поученія недѣльная и правдичныя, наилучшаго и полнаго сочиненія, въ языкѣ по возможности къ церковному сближающемся, изданнаго какимъ Галичаниномъ, ибо угорскихъ и такъ они имѣють (и того сочиненія съ 10 екземп.) 4) Моего Вѣника I и II части по 10 экс. 5) Твоихъ вступительныхъ 3 преподаваній принайми⁴⁾ 20 екземп. 6) Твоего Очерка историческаго Галицко-Русскои Матицы съ 10 екземп. 7) Моха Клекотинскои Справы съ 10 екземп. 8) Богогласника Ставропигійскаго съ 10 екземп. — и прочихъ якія токмо суть благополезныя книги. 9) Молебника маленькаго, новѣйшаго изданія съ 30 екземп. 10) Може что изъ сочиненій Г. Малиновскаго, Ильницкаго, Гуркевича, покойнаго Маркіяна читанку⁴⁾ (съ 20 екземп.) и пр. и пр. Всѣ тіи книги пршли менѣ якъ найскорѣйше почтовымъ путемъ. —

Такожде я уже нѣсколько разъ совѣтовалъ, чтобы наша вседостойная Матица вступила въ блишнія сношенія съ угорскими братіями, особенно съ Угварскими; и оттуду имѣю шпожество спрашиваній объ цѣнѣ и способѣ полученія книжокъ въ Галиціи — а я не знаю какой отвѣтъ имъ дати! Пришли менѣ такожъ списъ всѣхъ книжокъ съ цѣнами ниже, обрѣтающихся въ Ставропигійскои книжной лавкѣ, такожде хоть въ 10 екземп. Если хочете сношенія начать съ Угварскими, то пишите къ Г. Петру Гвоздовичу духовнику (спиритуальному) Угварскои семинаріи, или къ Г. Михаилу Маркошь нотарію Угварск. консисторіи (обыдва въ Угварѣ).

Теперь бы еще нѣчто сказать объ Исторіи Балудянскаго: предплата отъ Васъ правду речъ худо стоить. Прежде получилъ я еще

¹⁾ Др. Венедикт Левницькій. Його „Библійна гисторія ветхаго завѣта“ вийшла в Перемишли 1844 і 1847 р. (старий завѣт) і 1845 р. (новый завѣт).

²⁾ Д(обрянскій) Ант. „Повѣсти зъ письма святого старого завѣта написалъ... парохъ Валявскій. Перемишль 1848, 1851 і 1854 (старий завѣт), 1851 і 1853 (новый завѣт) і 1859 Відень (оба завѣтл).

³⁾ Балудянскій Андрей: „Исторія церк. новаго завѣта“ Ч. I і II. Відень 1851 Часть III 1852 р. (заходом Ів. Головацького).

⁴⁾ Маркіяна Пашкевича „Читанка“ вийшла 1850 і 1853 р.

лѣтною порою 36 гульденовъ, кажется на 12 эксемп. если полную предплату, а теперь 6 злат. ср. на 2 эксемп. отъ Г. Ильницкаго, разомъ 14 эксемпл. (но имено тѣхъ 14 мнѣ неизвѣстны, [4] а я бы ихъ радъ не премѣнно напечатать на концѣ III. части, котора такжеже довершается, и съ концемъ этого мѣсяца будетъ готова, для того пришли тотъ имено-спись чѣмъ скорѣе тѣмъ лучше). — Окрошѣнно прислали мнѣ изъ Львова предплату слѣдующая лица: 1) Кузьевскій; 2) Лотоцкій; 3) Телиховскій; 4) Ижакъ; 5) Биркевичъ; 6) Хоминскій; 7) Малиновскій; 8) Сошовскій; 9) Катерножка; всего съ прежними неизвѣстными поименно 23 лицъ; изъ тѣхъ заплатилъ Г. Биркевичъ только 1 fr. 30 kr. а Г. Катерножка еще ничего.

На то послалъ я Г. Ильницкому 110 эксемпл. I. части въ полнѣ и 10 или 12 эксемп. Тебѣ токмо по 6 первыхъ листовъ на указку. — Теперь же посылаю Тебѣ 11 эксемп. дополнительныхъ отъ 7-аго листа до конца I. части съ обертками; поотбирай тамти и прикажи связать въ полную книжку, а имѣ дай полныя новыя: Кромѣ того посылаю Тебѣ II части Исторіи 30 эксемп. тымчасомъ, дабы не принуждены были далее ожидать. Прошу Тебя, раздай ихъ всеѣмъ 23 лицамъ, и потребуй отъ тѣхъ деньги, которыя еще не выплатили всего. Позже при новой способности пошлю Тебѣ вновь болѣе, чтобъ число II части сравналось I части. — Отъ Г. Кобринскаго получившаго отъ меня 20 эксемпл. Исторіи, и отъ Г. Билинскаго и Петра Даллбора въ Тернополь получившаго 10 эксемп. не имѣю никакого извѣстія; развѣ Братецъ любезнѣйшій гнѣвается на меня, что я такъ рѣдко пишу къ нему; кобъ онъ зналъ, въ какой я кожѣ, онъ бы вѣрно простилъ меня. И ты объ дражайшей роднѣ ничего не пишешь, что Вамъ Богъ далъ, можетъ быть и позабыли меня; а мнѣ трудно часто припоминаться Заботъ много а пздержекъ, въ предпріятіяхъ моихъ еще болѣе, и чѣмъ далѣе въ лѣсъ, тѣмъ больше дровъ. Вѣстникъ худо стоитъ — отъ новаго года будетъ нашимъ счетомъ издаваться, Богъ знаетъ какъ дѣло пойдетъ; Ой помогите любезнѣйшіе Братцы и словомъ и дѣломъ — а все прочее пустите на страну — сирава народая выше всего! Отъ Г. Раевскаго получилъ я довольно давно послѣднюю дополнительную посылку, вдѣсь прибавленную — по первому Тебѣ посланному спису книгъ выписанныхъ изъ Питера удостовѣришься, что они суть всеѣ. — Изъ 100 гульденовъ лишилось у меня 17 fr. думаю съ половиной. Извини Брате, что я посылаю Тебѣ всеѣ эти книги разомъ и то почтовымъ путемъ на Твой счетъ — уже долше ждать не могу — а спедитерскій путь теперь опасный и продолжительный. Цѣлую Васъ всеѣмъ сердечно Вашъ Иванъ Ѡ. Г.

(Лист писавий на цѣлихъ чотирохъ сторонахъ великого 4°).

Ч. 5.

Записка Якова Головацького в справі висланих ним книжок на руки Івана Головацького при кінці 1851 р.

Списокъ книгамъ высылаемымъ въ Вѣну.

а) Взятія отъ Матицы за работою 10 отъ ста.

1а) Росправа о языкѣ рускомъ à 10 кг. КМ.	10 ех.
1б) Библиейной Исторіи Ветхаго Завѣта à 20 кг. КМ.	10 ех.
2) d-to d-to Новаго Завѣта à 12 кг. КМ.	10 ех.
3) Три вступительныя Преподаванія à 10 кг. КМ.	10 ех.
4) Уставы Матицы à 3 кг.	10 ех.
5) Молитвословець à 5 кг. КМ.	30 ех.
6) Читанка Шашкевича à 12 кг. КМ.	20 ех.
7) О обрядѣ греческ. Церкви à 4 кг. КМ.	20 ех.
8) Два Слова къ питомцямъ à 6 кг. КМ.	20 ех.
9) Извѣстіе Заряда Матицы à 3 кг. КМ.	10 ех.
10) Разговори Русско-вѣнецк. à 20 кг. КМ.	10 ех.
11) Мудрыя изреченія à 10 кг.	10 ех.
12) Слово Дра Яновскаго à 5 кг.	10 ех.
13) Слово о полку Игоря à 10 кг. КМ.	10 ех.
13в) Геть! Геть! Геть! à 20 кг. КМ.	10 ех.

б) Изъ Ставропигійскаго Института за работою десяти отъ ста.

14) Богогласникъ à 2 fg. КМ.	10 ех.
15) Житіе Іоанна Сявгурскаго à 12 fg. КМ.	10 ех.
16) Изъясненіе Литургии à по 30 кг.	10 ех.
17) Устава громадского изъясн. à 25 кг.	10 ех.
18) Козакъ и охотникъ à по 10 кг. КМ.	10 ех.
19) Любошудріе правоучительное à 20 кг. КМ.	3 ех.
20) Миръ вашъ братья (Пѣсни) à 4 кг. КМ.	8 ех.
21) Правопись Словенская à по 3 кг. КМ.	10 ех.
[2] 22) Пѣснь народна à 1 кг. КМ.	10 ех.
23) Размышленія благовѣйныя à 12 кг. КМ.	10 ех.
24) Росправа Урицкаго à по 6 кг. КМ.	10 ех.
25) Єрмакъ трагедія à 48 кг. КМ.	5 ех.
26) Село Липовица à 3 кг. КМ.	10 ех.
27) Способъ борзо выучити чит. à 8 кг. КМ.	10 ех.
28) Мѣсяцесловъ 1852 à 20 кг. КМ.	20 ех.
28б) Тарасъ Бульба à по 45 кг. КМ.	5 ех.

в) Отъ Гна Ильницкого.

- 29) Перемышлянцъ 1852 à 20 кг. 20 ех.
 30) Граматика Слав. Добрянскаго à по 30 кг. 10 ех.
 31) Судъ або що Иванъ видѣть à 4 кг. КМ. 30 ех.
 32) Повѣсти благоправныя à 20 кг. 17 ех.
 33) Слово Р. Моха à по 6 кг КМ. 20 ех.
 34) Слова изречены 3-го Мая 1849 à по 5 кг. 10 ех.

г) отъ мене.

- 35) Гной душа въ господарствѣ à по 10 кг. КМ. 20 ех.
 36) Очеркъ Матицѣ à по 40 кг. КМ. 17 ех.
 37) Маруся à по 45 кг. КМ. 10 ех.
 38) Русалка Дябстровая à по 20 кг. КМ. 10 ех.
 39) Привѣтствованія à по 15 кг. КМ. 15 ех.
 40) Вѣнокъ ч. I. à по 45 кг. КМ. 4 ех.
 41) Вѣнокъ ч. II. à по 1 fr. КМ. 10 ех.

[3] д) Изъ Консистеріи на фондъ Вдовиць.

- 42) Науки парохіальныя изданы О. Витвицкиѣ
 I. II. Т. цѣна 2 fr. КМ. 10 ех.
 43) е) Науки на велѣли цѣлого року Ю. Ганкевича
 I. II. ч. 2 fr. КМ. 5 ех.
 44) ж) Сирава Клекотинска à 20 кг. 12 ех.
 45) Dańczanskich Ruthen. Frage à 30 кг. 10 ех.
 46) Gränzen 20 ех.
 47) Slow kilka 10 ех.
 48) An die Russinen 20 ех.
 49) Darstellung 20 ех.
 50) Denkschrift 20 ех.
 51) Hohe Reichsvers. 20 ех.
 52) Projekt 8 ех.

Писано на трех сторонах fol.

Ч. 6.

*Листъ Ивана Головацького до брата Якова, без дати, пис. по
 21. XII. 1851 р.¹⁾*

Любезнѣйшій Брате Ярославѣ!

Не ожидая Твоего отвѣта на послѣдній мой листъ, поспѣшился
 я съ купномъ серебра и влата для Господь Кобринскихъ, помеже ажю

¹⁾ Порівнай ч. 7.

тими днями ввѣчительно т. е. по 2¹/₂, упало — а въ будущее кто знаетъ, чи не поднѣсется вновь еще выше. Какъ я Тебѣ уже прежде писалъ, стоятъ эти вещи далеко выше, чѣмъ Вы рассчитывали. Я ходилъ по всѣмъ городскимъ золотникамъ, но дешевлѣ не можно было достать. Съ начала я хотѣлъ уже купить у Маера по Твоему порученію хороши 4 лутовыя ложки, но когда я увидѣлъ, что денегъ не станетъ на колѣю, рѣшился я покупить у Накеній (въ Базарѣ), если помнишь. Серебро хорошо выдѣлано, но не множокъ легче, особенно столовыя ложки. По приложенному счету стоятъ серебро 132 гульд. 16 крайц. ср. За лишныя деньги 28 гульд. я не могъ достать хорошей колѣи, ниже 36 гульд. не было никакой, и тѣн хулы, и я рѣшился добавить изъ моихъ денегъ еще 14 гульд. чтобъ тѣмъ лучше прислужиться Г. Кобринской, и я уповаю, что они довольны будутъ, хотя имъ прійдетъ еще въ мою часть возвратитъ помянутыхъ 14 гульденовъ.

Изъ здѣшнихъ новинъ не могу Тебѣ ничего утѣшительнаго допести — наша справа повсюду хуже стовтъ, и съ каждымъ почти днемъ упадаетъ. Не хочу говорить объ Вѣстникѣ, хотя онъ меня обходитъ ближе всего. Правительство лишило нас почти всей помощи, и какъ Тебѣ уже извѣстно изъ программы нашей, въ будущей годъ будемъ издавать его только два раза въ недѣлю по значительно униженной цѣнѣ. Богъ знаетъ какій будетъ успѣхъ, пойдутъ ли наши люди за дешевымъ мясомъ, или нѣтъ? Я очень сомнѣваюся, бо знаю какій духъ противу насъ объявляется, или паче противу правительственныхъ мѣръ. Границы начертаны суть такія узкія, что и пошевелиться трудно. Вислобоцкій взявъ на себя отвѣтальность [2] которую прежде дѣлалъ съ Константиновичемъ Я совсѣмъ зависелъ отъ него, не имѣю никакого определеннаго платѣжа, но все полагается на успѣхъ, если полъ этими обстоятельствомъ возможно таково приобрѣсть. Онъ отнялъ мнѣ и правую руку мою, Г. Дѣвцакаго, который отъ новаго года лишентъ своей посады, и на весну возвратится домой. — Вислоб. просто сказавше выгрызъ его полъ предложомъ нужнаго ошаденія издержекъ — разумѣется чтобы въ случаѣ перевышки самъ больше удерж. — Мое состояніе будетъ очень затруднительно, и почти ограниченно самымъ дѣйствованіемъ на корреспондентовъ, во мнѣ великое довѣреніе полагающихъ такъ въ Галличинѣ, какъ еще болѣе въ Угорщинѣ — и я знаю, когда бы мнѣ случилось днесь принятъ за какое другое дѣло, то я увѣренъ, что всѣ лучшіе наши корреспонденты и великая часть читателей рѣшились бы пойти за мной, хотя я именемъ моихъ въ Вѣстникѣ не хвастаюся, какъ другіе, оклеветакшіе меня, что я задармо деньги беру и ничего для Вѣстника не пишу — но эти самые псы не помнятъ, что они самы мнѣ съ самаго начала преградили дорогу, что мнѣ запрещено было отъ

надзирательства, никакнхъ не писать вводителныхъ статей для Вѣстника, такъ что я часто принужденъ былъ подъ чужимъ знаменіемъ выдумывать корреспонденціи, чтобы только подкрѣстися когда нибудь. Впрочемъ правду сказать, не было и коли писать — я слѣзалъ вочаши дома, никто этого не видѣлъ, и не хотеть вѣ втъ — но тутъ въ груди моей есть чистая совесть исполненной должности — когда бы эти дураки знали, сколько я написался до корреспондентовъ, и какое имѣю вліяніе на нихъ, они бы меня въ лыжцѣ вогы утопили; такова зависть у тѣхъ людей! Я объ всемъ молчалъ предъ Тобой и предъ всѣми, бо я зналъ что это не поможетъ. Но думаю прійдетъ когда время, и я рѣшусь удостоить каждаго ливнейра тѣмъ имъ и мѣ котораго онъ предъ свѣтомъ заслужилъ! — На теперъ я доволенъ тѣмъ что наш Вѣстникъ какъ будто худой, а много подѣйствовалъ — куда посмотрю вижу слѣды — жалко мнѣ — что въ публикѣ нѣтъ довольной подпору, и ему не лзя о власныхъ остояться силахъ!

[3] По моему разсужденію ему не существовать далѣе, какъ до половины будущаго года — по крайней мѣрѣ подъ моихъ редакторствомъ — я радъ тому, что не отвѣчаю ни за содержаніе ни за печатныя издержки — но по той самой причинѣ не въ моихъ силахъ поставить его на ноги — онъ клонится къ паденію, и впрямѣ о погибнуть — можетъ быть, что это уже съ выше впередъ опредѣлена судьба его? Что думаешь Брате, не возможно ли достать ся какъ мѣ бразомъ къ Зорѣ Галицкой? особенно въ случаѣ, если Вѣстникъ упадетъ. Я имѣю сношенія разширенныя въ Угорщинѣ, и даже Сербы благочестивые радо читають Вѣстника. не такъ содержанія какъ я-ыксловнаго духа рани и стремленія въ нежъ провѣвающаго; кругъ Зори тѣмный и только на Галичнну ограниченъ, нужно бы его немножко побольшить и къ высшей цѣли направить, что не такъ трудно бы было, если бы соперникъ ея престался. Развѣдывайся, по очень осторожно, и бережись тѣни Твоей, бо и между нашими не всякому духу вѣрять! — Этого Тебѣ довольно! На хитраго врага нужно хитрѣйшаго борца! — а въ томъ я получилъ здѣсь хорошее поученіе.

Изъ прочихъ повинъ здѣшнихъ мало добраго! главная задача владѣнія есть теперъ утѣснить всѣхъ Славявъ вообще — а восточныхъ наиболѣе т. е. Русиновъ, Румыновъ и Сербовъ. Ужасно и помянуть, что вознамѣряется противу нихъ! Враги не дали намъ ничего, и ни пособствуютъ въ ничемъ. Нашъ языкъ не остоится въ жадныхъ училищахъ по части изъ нерадѣнія нашихъ, по части изъ прямой и скрытой перепоны враговъ. Минувшихъ годовъ. какъ Тебѣ извѣстно, дѣлали наше Преосвященные предложеніе объ русскомъ языкѣ въ богословскихъ училищахъ, и были согласны. — Помдише намыслился Митрополить, и написалъ папскому нунцію, что онъ не наста-

иваетъ на тое, и что онъ согласится на латинское, какъ прежде бывало. Яхиновичъ объ ничемъ не зная, приѣхалъ сюда, и хотѣлъ это важное дѣло у министерства вступать; ажъ тутъ ему сказано, что Митрополитъ не хочетъ. -- Подумай себѣ положеніе его! Дѣлано много конференцій объ томъ и у министра Туна и у нунція теперь — не знаю, какій успѣхъ — по вѣроятію лишится все при старомъ т. е. латинскомъ; бо Яхиновичу весьма опасно ставать въ оппозицію съ всѣми!

[4] Не знаю, кто такъ вредливо погѣйствовалъ на Митрополита? Какъ я догадываюсь, то вѣрно или Бохенскій¹⁾ изъ Львова чрезъ сношенія своя съ Голуховскимъ и Баранецкимъ²⁾ — или хитрый лисъ Литвиновичъ³⁾ оттуду чрезъ сношенія своя съ нунціемъ? Одинъ изъ нихъ непременно, и то вѣрно послѣдній, изъ коварства и быстромія своего славный! — И то знаю добре, что духъ Голуховскаго вездѣ пребывается, и что здѣсь какъ отъ никого правды дознаться, такъ никому изъ нашихъ не льзя правды сказать. Въ послѣднихъ дняхъ дознался я еще одну важную рѣчь. Отъ Голуховскаго пришло донесеніе и ужалѣніе, что правдоуавіемъ русскихъ святъ теряется въ Галичинѣ много времени въ школахъ, урядахъ и въ земледѣльствѣ (!). Не возможно ли, чтобы Русины пріяли латинскій мѣсяцословъ, и показали эту жарную жертву ради униі святой! — Что то подобное извѣстіе было полуофициально въ Львовской газетѣ умѣщено; что Бохенскій (alter Baraniecki) согласенъ, этому и сомнѣнія нѣтъ; Литвиновичъ бросился на эту мысль, какъ бы хотѣлъ полу свѣта завоевать, и боронить ее какъ односпасительную — Шашкевичъ потакуеть (бо митра прелестно блищитъ) -- что Яхиновичъ на то? не знаю; вѣрно молчитъ, но самъ не опрется; угорскіе епископы пойдутъ какъ телята за припасомъ своимъ! Боже! и тотъ столбъ православія нашего можетъ быть скорѣе подорвется, какъ мы опасываемся! — А что же нашъ низшій клиръ и народъ скажутъ на тое? Будутъ ли и они молчать; пріймутъ ли и они равнодушно измѣну святителей своихъ? Въ высшихъ сферахъ нашего священства превладѣвшъ духъ езуитскаго коварства и самолюбія; останеть ли и низшая сфера безъ дѣла. Если когда то теперь пора обдумывать о будущемъ ударѣ, пораумѣваться приватно, что бы готовымъ бытъ на борбу за жизнь или смерть! Прошу Тебе Брате, раскиши о томъ всѣмъ друзьямъ, дабы скрыто обдумывали о средствахъ, сильную произвести оппозицію, когда время придетъ; а оно можетъ быть недалеко! — Если же и протянется, то вѣрные извѣстѣ слѣды, куда насъ униі заведеть! — Какъ чую, Езу-

1) Иван Бохенскій еп. суфраган.

2) Латинскій архиепископ у Львові.

3) тоді ще ректор віденської, духовної семінарії, пізнійше митрополит.

нты вернутся въ Галичину, и займутъ гимназію Тернопольскую; а въ Золочевѣ имѣютъ учредить нову! — Подобное стремленіе появляется и въ Угорщинѣ, на дняхъ писали мнѣ, что Герингеръ пыгался, не возможно ли краевый Вѣстникъ угорско русскій издавать латинскими буквами? и пр. и пр.

Объ Твоей Хрестоматіи я еще ничего не слышалъ — кажется по важности иныхъ дѣлъ (!) вѣтъ времени о ручивѣ промышлять.

Прошу Тебя, пиши мнѣ скоро а много объ всемъ, что я Тебя прежде и теперь спрашивалъ — помни объ Исторіи Балудянскаго.

Цѣлую Васъ всѣхъ любезнѣйшіе брата и сродники и желаю благополучныхъ святъ и лучшаго новаго года. Прощайте Вашъ Иванъ Ө. (Головацкій).

Лист писаний на 4 сторонах великої 4^о.

Рік 1852.

Ч. 7.

*Лист Івана Головацького до брата Якова, пис. дня 22. XII. 1851 р.
(3. січня 1852 р.).*

Любезнѣйшій Брате!

Поспѣшаю съ отвѣтомъ на послѣдній Твой листъ объ цѣнахъ адѣшнихъ бумаги. Они теперь весьма высоко стоятъ. Въ окрестной перевязцѣ посылаю Тебѣ два рода бумаги, а третій видишь самъ на Балудянскаго Исторіи. Цѣны имъ такія:

I. Бумага Исторіи Балудянскаго стоитъ риза по 12 золот. сер. слѣдовательно баля одна 120 зол. сер.

II. Бумага бѣлѣйша стоитъ риза 17 зол. 30 кг. сер. — баля 115 в. ср.

III. Бумага темнѣйша, якъ на указкѣ, стоитъ риза 10 в. 30 кг. ср. — баля 105 зол. ср. То суть цѣны сихъ бумагъ, которы суть всѣ одной величины. — Если платится готовыми деньгами (Comptant), то отпускаютъ толко 2 зол. отъ ста, или во обще 2 зл. отъ одной балѣ

Пересылка спедитерскиихъ путемъ стоитъ вобще отъ цетвара 4 зол. ср. до Львова — одна риза важить 18 ж а съ скринию 20 ж; скринию Emballage платить ливерантъ; но пересылку купующій.

[2] Торговаться адѣсь ничего, бо не купить одинъ, то куплять десять иныхъ. При томъ долженъ я замѣтить, что этихъ бумагъ теперь не великій адѣсь запасъ, нужно бы скоро рѣшиться до купна; такъ бумаги № II есть только 6 балей въ запасѣ; № III около 20 балъ;

купецъ мой обѣщаль ожидать на Ваше рѣшеніе 12 до 14 дней отъ днесь, и то только по знакомости моеѣ. — Сего ради не медлите, но рѣшайте поскорѣе, и подайте мнѣ отвѣтъ.

Дня 21 декабр. я послалъ Тебѣ уже серебро и золото для Г. Кобринскихъ — дивно мнѣ, что еще дня 27 дек. въ Твоихъ рукахъ не было, какъ изъ Твоего писма догадуюсь. Я послѣдился съ купномъ потому, же ажіо тогда значительно упало.

Благодарю Тебя за присылку предплатителей; ихъ въ истину не много, но что же дѣлать? Между ними я не вижу нѣсколько именъ, которыя Г. Балякомъ мнѣ доставлены были, сирѣчь:

- [3] 1) Г. Ижакъ Никита заплат. 3 fr. ср.
- 2) Г. Биркѣвичъ чиновникъ 1 fr. 30 kr.
- 3) Г. Телиховскій крылоша.... 3 fr.
- 4) Г. Катерношка чиновн... не заплатилъ.

Прошу Тебя, удовлетвори и тѣмъ Господамъ, и упомяни о излишніи деньги.

Е. Пресовъ. Іоаннъ Бохенскій получилъ отъ меня 2 полныхъ эксемп. но еще денегъ не прислалъ. Развѣ то будетъ въ поклонъ за присланную мнѣ Ноту Консистерскую? —

У тебя нѣтъ уже запасу II части Исторіи? Я Тебѣ скоро пошлю, и прибавлю може еще якихъ Тобою желаемыхъ книгъ. — Тѣмъ часомъ дабы не премеждать, посылаю Тебѣ 50 эксем. Новаго Алманаха „Поздравленіе (sic.) Русиновъ на 1852 годъ“¹⁾ — который я вчера въ 150 экс. получилъ — цѣна ему 30 kr. ср. какъ прежняго. — Распродавай чѣмъ скорѣе и разсылай, бо то идетъ на мой счетъ, и мнѣ нужы (!) деньги чѣмъ скорѣе. — Если угодно Вамъ больше, то пошлю повдѣе.

[4] Пращайте всѣмъ домоу и градомъ сродники и родинцы

Вашъ другъ и Братъ
Иванъ Ѡ. Головацк(ій)

Вѣна 3 Януарія 852

22 Декабр. 851.

Лист писаний на 3 сторонахъ малої 8^о.

Ч. 8

Лист Юліана (?) Лавровського, до Якова Головацького, без дати, пис. 1852 р. (?).

Всечестившій Господине!

На допись Вашу передъ двома тижнями получена, не могъ смѣ борше ѡдписати, понеже мѣ ся мусѣлъ въ братомъ моимъ въ тѣмъ взглядѣ порозумѣти.

¹⁾ вид. в Прашені. Авторомъ „Поздравленія“ бувъ Ал. Духовнич.

Соглашаю ся со всімъ въ мнѣніемъ Вашимъ, щобыте кровѣку Беловскому [Бѣдѣвскому] за 20 р. ср. одступили. Гроши тѣи прошу моему братаньцеву (sic) Лукіянѣ Лавровскому вручати.

Даруйте, що такъ мало и мно въ интересѣ до Васъ пишу, понежежь власнѣ теперъ на ѓдѣвдѣ.

Съ моимъ почтеніемъ остаю униженнѣмъ
слуговъ

[Юліанъ(?)] Лавровскій.

Лист пис. на одній стороні картки 4^о. Слова взяті в кляри [] пис. чужою рукою. На 4. стор. адреса: Всечестивѣшому Господицу Головацкому профессору руского языка на гимназійи Бернадинской въ Львовѣ.

Ч. 9.

Лист Івана Головацького до брата Якова, пис. дня 4. І. 1852 р.

Любезнѣйшій Братъ!

Понеже много по томъ залежить, абы нашія книжки якъ найскорѣе распространялися, и поддерживали упадающаго духа, сего ради не премедляю съ рассылкою тѣхъ, которы у меня суть при руцѣ.

Ты сдѣлай все возможное изъ Твоей стороны. Днесъ посылаю:

1) Балудянскаго II части 30 эксем. дабысь удовлетворилъ всѣхъ заблаговременно, и запасъ имѣлъ.

2) Поздравленія Русиновъ на г. 1852. 50 эксем. цѣна по 30 кр. ср. есть еще у меня сей книжки около 50 эксем. До Перемышля я уже послалъ 30 эксем.

3) Литургическій Катихисъ, весьма поучительна и любопытна [2] книжица 18 эксем. цѣна по 40 кр. ср. У меня есть еще запасъ около 20 экс. но могу еще больше выписать, если нужно будетъ. Распространяй еѣ какъ возможно только по селамъ. Павликовъ уже получалъ отъ меня 10 эксем.

4) Память изъ Отпуста, набожныя пѣсны для сельскихъ дѣтей Н. Нодя¹⁾ — 100 эксем. цѣна по 3 кр. ср. Доходъ чистый опредѣленъ въ Галичинѣ на Домъ Народный. Запасу у меня довольно. Полъ втора тысяща эксем. сей книжочки я уже разослалъ — но деньги очень скудно возвращаются.

Прачайте Братя и Друзя Вашъ Братъ Иванъ Ѡ. Головацкій
Вѣна 4/1 852.

Лист писаний на 2 сторонах 8^о.

¹⁾ Нодъ Николай: Память изъ отпуста добрымъ дѣтемъ. Видень 1851. Ся книжочка містить в собі 14 віршів, вятих під ноги.

Ч. 10.

Поквітованя Головацького на взяті книжки в 12. січня 1852 р. і Ів. Ступницького, пізн. єпископа в Перемишлі за побрані гроші, дня 5. вересня 1857 р.

Полписавшій ся бере десять екземплярей „Наукъ парохіальныхъ Витвицкаго Т. I. и II. бесплатно на выплатъ належности за тоє дѣло по 2 fr. КМ. за одинъ екземпляръ на позавѣйшее время.

Львовъ 12-го Сѣчня 1852.

Я. Головацкій.

20 fr. v. zwanzig Gulden Conv. Münze habe ich am heutigen baar und richtig erhalten.

Lemberg am 5-ten September 1857.

Joh. Stupnicki

Kanzler

(теперъ перемышльській єпископъ).

Поквітованє пис. на одній стор. картки 4^о. Слова, взяті в (), писані чужою рукою.

Ч. 11.

Лист Івана Головацького до брата Якова, писаний дня 12. (24) січня 1852 р.

Вѣдень 12/24 Января 852 Josephstadt № 201.

Любєвнѣйшій Братє!

Вчера тыждень минуль, когда я отъ Тебя получилъ деньги въ сумѣ 460 гульденовъ серебр. съ порученіємъ, 7 бали бумага купить. — Вы хорошо сдержали слово, а я скоро и коротко справился, что бы Вамъ удовлетить. Готовыми деньгами наилучше орудовать; днесъ тыждень что бумага послана, сирѣчь двѣ ризы почтовымиъ путемъ, а прочее въ 3 сандукахъ спедитеромъ на имя Г. Barthelmus въ Львовѣ. Не такъ легко прійшло мнѣ до того засѣсть, что бы Тебѣ о томъ навѣстие и счетъ переслать.

Прибавленный адѣсь Квитъ показуєть, что отсчетавъ за наличныя деньги по 2 гульдена отъ бали, заплачено мною за 4 бали или 40 ризъ (въ цѣнѣ 11 fr. 30 kr.) 452 fr. сер. всего. — Въ моихъ рукахъ лишилось еще 8 fr. ср. на дальшій счетъ, или когда хочете, сей часъ отошлю Вамъ. Клеймо па квитъ 2 fr. СМ. заплатилъ купецъ; тоже и за три сандуки думаю 4 fr. СМ — и этого не нужно ему возвращать. —

Посылку сдѣлалъ кунецъ самъ отъ себя на Твое имя черезъ Спедитера Barthelmus. — За двѣ ризы принужденъ онъ былъ здѣсь почти 12 фр. СМ (!) платить, что Вы ему на руки Г. Barthelmus вѣстѣ съ снѣдтерскою посылкою возвратите.

Прошу Тебя Любезный Брате, извѣсти меня случайно, та ли самая бумага и хорошо ли Вамъ доставлена, и довольны ли Господа Ставропигійцы? —

[2] Что касается будущаго требованія Вашего на другой томъ, заручалъ меня продавецъ, что она будетъ на тотъ часъ готова въ томъ самомъ сортѣ и цѣнѣ на его складѣ. — Господамъ Членамъ Ставропигіи извѣсти, что я всегда готовъ на ихъ услуги.

Книги мною посланныя, за которыхъ посылку Ты такъ много заплатилъ, нужно будетъ не множко дороже продавать, а потомъ мы рассчитаемся. Я ихъ послалъ почтою потому, что поскорѣе дѣло идетъ при дешевой худой погодѣ и дорогѣ. —

Прошу Тебя передавай Исторію Балудянскаго всѣмъ, которыя у Тебя деньги аложили. — Г. Крылошанинъ Н. Ижакъ жалуется, что пославши мнѣ предплату въ лѣтѣ чрезъ Г. Баляка, еще до сихъ поръ не получили ни одной части. Прошу Тебя предложи и ему и всѣмъ, о которыхъ я Тебѣ уже писалъ. — Съ предплатою Вѣстника приходятъ еще нѣкоторые изъ сель, и желаютъ Исторію — а тутъ бѣда — у меня нѣтъ первой части, все разослано кромѣ того, что будетъ вявано въ одинъ томъ. Я мнѣ отписую и поручаю, чтобъ мое письмо послали Тебѣ, и требовали доставленія отъ Тебя; между прочими надѣйся получить такой листъ отъ Г. намѣстника Михаила Кирилловича въ Войславичахъ чрезъ почту Сокаль — за почту пусть онъ самъ платитъ; я уже довольно наплатился за поодинокія части. — Что касается числа предплателей на Исторію — то я долженъ признать, ихъ больше нежели я надѣялся — выше 300 уже теперь мнѣю — и еще прихоятъ.

[3] По части съ той причины, по части же при многихъ трудахъ моихъ я немножко премедлилъ съ заключеніемъ печати, и кажется добро сдѣлалъ. Удивляюся, что не приходитъ никакое извѣстіе отъ Львовской и Перемышльскаго Консисторіи — и даже отъ Г. Кобринскаго не узналъ я до сихъ поръ ничего — а послалъ ему 20 экзмп. а Ты передалъ молодому тоже если помню 10 экзмп. — Когда придетъ извѣстіе изъ тѣхъ 3 мѣстъ, тогда заключу дѣло, котораго только послѣдній листъ еще не печатавъ. — Прошу Тебя, походи коло консисторіи, можетъ быть уже собралось что нибудь; та они отводѣкаютъ, какъ прежде съ возваніемъ Г. Кобринскому тоже напиши, доволенъ ли купленнымъ мною серебромъ, и сдѣлалъ ли что во мою пользу. Надѣюсь скорого отвѣта.

Книжекъ мною желанныхъ я всегда еще выглажаю, а ихъ нѣтъ --- и Перемышлянина я желалъ получить съ 50 эксемп. а Г. Досковский написалъ мнѣ, что я ихъ отъ Тебя могу получить! — Эти Господа не знаютъ своего дѣла. Пришли что можешь и чѣмъ скорѣе! —

„Поздравленія Русиновъ 1852“ — есть у меня еще 40 эксемпляр. Литургическій катехисисъ уже минулся — но могу по желанію сей часъ выписать изъ Пряшева. Покушъ есть на все, но Богъ знаетъ, куда деньги расходятся. Когда бы мнѣ только за Исторію все уже прислано было, что бы я могъ этое бремя свалить!

Изъ адѣшнихъ вѣвѣстій доношу Тебѣ, что Вѣстникъ довольно хорошо стоитъ, прибыло уже до сихъ поръ выше 150 новыхъ предилатителей, когда бы только старые лишились при насъ, то дѣло на сей годъ добро пойдетъ.

[4] Подъ тайною кажу Тебѣ, что мы отъ правительства получили 1000 гульд. ср. субвенциѣ на цѣлый годъ, и почтовые марки имѣемъ бесплатно — помощь это велика въ теперѣшнихъ обстоятельствахъ оцѣдности статскихъ издержекъ. Предъ свѣтомъ мы независимы — то ничего не вредитъ, я хлопчусь сколько могу, и Вислоб. дѣлаетъ свое сколько можетъ — дописей довольно — приклонность въ Угорщинѣ къ намъ необыкновенна, въ Галичинѣ не такъ, развѣ обидились нѣкоторые моею полемикою противъ Ѡ. Г... Но что дѣлать, пора была самая горяча, и я долженъ былъ себя оборонить какими либо оружьемъ. — Скажи мнѣ Братчику по совѣсти и правдѣ, что кажется въ твоей окрестности о Вѣстникѣ новомъ? особенно о перемѣнахъ въ правописи мною сдѣланныхъ (относительно буквъ *y* и *я*) — которыя по приѣзду Вагилевича (въ Дневникѣ) я ради улегшенія въ коректѣ слилъ въ одну форму? — ибо адѣшніе Русины нападаютъ на меня, что я отъ общаго употребленія отступилъ — и скажи мнѣ, нужно ли будетъ возвратиться къ прежнему? — Но напиши такъ, чтобы я могъ имъ перечитать — Твоимъ мнѣніемъ я сильно защищусь, они все полагаютъ на Тебя и цѣвркаютъ мнѣ въ очи. — Г. Ковальскій враждуетъ на меня и на Вѣстникъ; а Хоминскій и Литвиновичъ слушаютъ его!!! Прежнія извѣстія моя объ рущинѣ были за скорыя — Яхимовичъ въ послѣдней хвилѣ пересадилъ все — русскій языкъ можетъ заводиться въ богословіи, и Яхимовичъ уже зарекъ, что Исторію Балудянского пріиметъ яко учебную книжку — объ латинскомъ мѣсяцословѣ утихло все на время — угорскимъ храни Богъ, и не говори объ томъ, сей часъ перейдутъ на благочестъ — а наше? Не вѣвѣстно ли Тебѣ, какой человекъ есть „Михаилъ Козановичъ“ — приходъ въ Ольшаницѣ коло Тысменицы? Пращай Любезный Твой Иванъ Ѡ. Голо(вацкій).

На боці: Днесъ рано 12/24 януарія о 1/2 шестаго часа померъ
Нашъ Отець славный проф. Іоаннъ Коляръ по короткой слабости! Ве-
ликой души его вѣчный упокой!!!

Лист писаний на цілх чотирох сторонах 8°.

Ч. 12.

*Лист Антонія Петрушевича до Якова Головацького,
пис. дня 18. V. 1852 р.*

Милостивый Государь!

Я имѣю честь прислати Вамъ 3 флореновъ серебромъ на
пренумерату трехъ экземплярей русскихъ проповѣдей издаваемыхъ Госп.
Радолинскимъ — Его Превосходительство Высокопреосвященный Митро-
политъ повелѣли для себя запренумеровати 2 экземплярей а пречест.
Крилошанъ Іоаннъ Коланковскій комиссаръ Его Превосходительства же-
лаетъ такожъ получить оденъ экземпляръ — Остаюсь съ должнымъ
почтеніемъ Вашего Благородія покорѣйшимъ слугою А. Петрушевичъ.
18 мая 1852 въ Уневѣ.

Лист писаний на 1 стороні малой 8°.

На четвертій стороні: Уневѣ Достопочтенному Господину Головац-
кому Профессору русскаго языка и его словесности въ Львовѣ.

Ч. 13.

*Лист Вячеслава Ганки до Якова Головацького,
пис. дня 10. VI. 1852 р.*

Ваше Благородіе Милостивый Государь!

Извините меня что опоздалъ съ отвѣтомъ. Я желалъ къ Вамъ
послать также нѣсколько экземпляровъ Челяковскаго II части Хрестом.
но ему умерла жена и онъ выѣхалъ: теперь воротился и я съ нимъ
объ этомъ говорилъ, и видѣлъ что онъ никакой охоты непоказалъ. Что
касается пересылки, то я говорилъ съ книгопродавцемъ и онъ сказалъ,
что все должно ити черезъ Вѣнну и что онъ поручить за то, что Вы
то получите скорѣе двухъ мѣсяцевъ, то я рѣшился послать почтой.

Посылаю.

10. Сававо-Емшауское Еѣліе à 2 f. c. m.

15. Начала священ. языка на чесск. я à 10 кг: на русс. все
равошлоь.

20. Начала русскаго языка. Часть практич. à 10 кг.

10. Русско-чешское правописаніе à 8 кр.

8. Právopis český 6 kr.
 20. Ручкопись краледворская 12 kr.
 2. Полиглатта 2 fr.
 5. Денница часть VI. 5 kr.
 2. Krakoviaky 15 kr.
 1. Hankovy písne Ø
 [2] 1. Starobyla malba Ø
 1. Čelakov. Хрестоматія.
 2. Шафарика Památky 2 f. 30 kr.
 1. — O pismenech Chrabra 8 kr.
 1. Cupr Praktischer Lehrgang 14 kr.
 1. — Böhmsche sprachlehre 31 kr.
 1. — Přehled Literatury české 10 kr.
 1. Correspondenz Ø
 2. Словянски mluvoveda для Васъ Ø и для Діонисія Андреевича Зубрицка.

1. Полни экз. Начала русск. языка для Васъ Ø Такимъ знакомъ Ø все для Васъ даромъ извольте принять милостиво.

Начала русск. языка части практич. въ самой нижней цѣнѣ, думаю годятся для Вашихъ слушателей. Когда я началъ преподавать русскій языкъ, я началъ печатать сія начала, какъ была напечатана теоретическая часть, и дожидаясь практической, я продавалъ се своимъ слушателямъ, коихъ было 300, правда не было „Kollegiengelder“, послѣ министерство учедило (sic!) этѣ осудныя или остудныя Kollegiengelder и слушателейъ осталось 30 и такимъ образомъ есть у меня [3] купа практической части.

Г. Шумавскій работаетъ, онъ выпустилъ первую тетрадь, но онъ самъ недоволенъ ортографіей, и лучше будетъ подождать, на выпускъ другій съ которымъ и первый исправленный будетъ.

У насъ въ прочемъ все очень плохо идетъ и мы ждемъ лучшаго времени для нашей славянской жизни.

Денги 9 fl. с. т. я порядочно получиль.

Мой нижайшій поклонъ Діонисію Андреевичу и вообще всѣмъ кто только знаетъ и помнить еще меня. Будьте здоровы, благополучныи и не забывайте преданнѣйшаго Вамъ

Вячеслава Ганку.

Прага 10 юнія 1852 н. с.

Лист писаний на 3 стор. 8°.

Ч. 14.

Лист Ивана Головацького до брата Якова, пис. дня
10. (22.) VIII. 1852 р.

Вѣна 10/22 августа 852.

Любезнѣйшій Братъ!

Бумага для Ставропигіи уже выслана три недѣли тому назадъ, и должна бы на дняхъ въ Львовъ прибыть — прямо на Твое имя. Тѣмъ разомъ посылка не множо премедлилась — прежній купецъ рѣшилсѣ отказать мнѣ потому, что я не взялъ всего злишка — 2 $\frac{1}{2}$ балей, и я принужденъ былъ посредствомъ Мехитаристовъ вновь выписывать отъ иной фабрики бумагу въ большемъ количествѣ, изъ которой они мнѣ отступили требуемыхъ Вами 12 ризъ. Эта бумага не множо толстѣе прежней, но бѣла и въ величинѣ тойже; цѣна какъ и прежде по 11 fr. и 30 кг. сер. риза, а не какъ Ты извѣщалъ меня 10 fr. см.

Здѣсь прилагаю распску заплаченныхъ денегъ;

Я получилъ отъ Тебя	132 fr. сер.	
изъ прежнихъ лишни	8 — —	
	И того	140 fr. сер.
Бумага стоитъ	138 fr.	135 — —
отпускъ	3 fr.	злнш. 5 fr. CM.
заплачено	135 fr. ср.	

А такъ лишилось у меня въ пользу Ставропигіи еще 5 fr. сер. — которыя я позднѣе отошлю, или при случаѣ рассчитаюсь. [2] Изъ адѣшнихъ новинъ очень мало. Я не сообщаюсь много съ нашими, понеже мнѣю отъ нихъ больше укоривнѣ и грызи, какъ ихъ сообщеніе новинъ достойно. Работаю свое — но дома, впрочемъ и досуга нѣтъ.

Зоологія Воляна¹⁾ уже напечатана — хорошо — и авторъ поѣхалъ на родину; крутымъ путемъ онъ пересадилъ и гражданку и многія особенности, сопротивляющіяся Шашкевичевой правописи; даже коректу ажъ до 13 листа велъ самъ авторъ, а Шашкевичъ и не зналъ объ ничѣмъ — при концѣ хотѣлъ еще препятствовать, но уже не удалось. — Грамматика Тобю прислана кажется уже одобрена отъ министеріи, и Твой будетъ вѣнецъ. Хрестоматію Твою и читанку Ковальскаго взялъ

¹⁾ Василій А. Волянъ: „Начальное основаніе звѣрсловія для оупотребленія гимназіальныхъ и высшихъ городскихъ школъ написалъ по нѣмецки дръ Германъ Бурмайстеръ, перевелъ на рускій языкъ и по обстоятельствамъ пѣсля наилучшихъ автордвѣ оумножилъ В. В... Львів 1852 р.

Шашкевичъ съ собою на отпускъ, и не извѣстно что намѣряетъ съ Хрестоматіею дѣлать; кажутъ что хочеть се переработать и приѣхать на-шему юношеству! Богъ знаетъ, что онъ замышляетъ?! — Можетъ быть, что увидишься самъ съ нимъ — хотя онъ угрожалъ, что нашихъ не посѣтитъ, но прямо изъ Перемышля до Угринава удастся. О когда бы тамъ на всегда лишился. Предъ отъѣздомъ (1 августа) онъ рассердился на меня, что я его статію полемической противъ Зорі не принялъ въ Вѣстникъ. Онъ хотѣлъ безъисменно защищать Ершака и Могильницкаго противъ Пряшевскаго дописывателя (50 числ. Зорі)¹⁾; но я [3] отписалъ ему, указавъ бесполезность той полемики, особенно въ формѣ имъ употребленной — самой иѣлкой и простой надъ воображеніе. Долго я колебался, что дѣлать, но вконцѣ рѣшился противустануть и ему и Вислобоцк. Подлинникъ есть у меня, и придетъ когда время, что я напечатаніемъ сей статіи съ моими примѣчаніями оправдаюсь. — Словомъ онъ сильно ожесточился на мою дерзость, и будетъ меня и Вѣстника вездѣ оклеветывать.

Энциклопедія Владимира братчика еще не началась печатать — висьеть соотвѣтныхъ иѣтъ у Мехитаристовъ, нужно будетъ купить гдѣ нибудь за готовыя деньги. Егоже грамматику Дюнебіера наилучше прямо послать до министеріи, или я ее предложу самъ лично секретарю барону Häufleg референту, и буду просить, что бы скоро рѣшили; онъ пошлетъ ее въ Львовъ съ порученіемъ, что бы скорѣе возвратили; такъ слѣбалаъ Волянъ; но Шашкевичевыхъ рукъ она не минетъ, по крайней иѣрѣ я сомнѣваюсь.

Исторія Зубрицкаго всѣмъ очень понравилась, хотя мало кто изъ нашихъ право ее осудить въ состояніи.

На дняхъ прибылъ изъ Рима молодой священникъ, тамошній воспитанникъ Института de propaganda fide — хочеть здѣсь докторизовать — умный человекъ и добрый Русинъ, какъ утверждаютъ.

[4] Книгъ Тобою желаемыхъ я еще не получилъ, мы писали въ Варшаву — и тамъ ихъ иѣтъ, нужно выписывать изъ Питера — за готовыя деньги, а тѣхъ у меня Богъ дастъ. IV часть Догматики Макарія еще не издана — прочія же стоятъ выше, какъ Ты писалъ, всего 8 рублей сер. — но у меня и тѣхъ иѣтъ. На всѣ стороны имѣю долги и неприяности — многіе за Исторію Балуд. еще не заплатили, и въ обще все идетъ опоромъ. Мое жалованіе 125 fr. на три мѣсяца — подумай откуда жить и долги платить — раздираюсь на всѣ стороны, но одолѣть имѣ неприяности почти не возможно. Труджаюсь, мучу, и все кажется тщетно для меня и для стремленія въ обще.

¹⁾ Гляди вступну статью.

Вѣстникъ, Богъ вѣдаетъ, что съ нимъ будетъ на 1853 годъ? Вислоб. даетъ уже залогъ, но что публика сдѣлаеть? До тѣхъ поръ едва 650 отбирателей, и между тѣми много не поплатили точно.

Что же съ Вашею Зорею? не возможно ли бы въ пользу ея пожертвовать Вѣстникомъ? Я сей часъ готовъ, и ручаю за успѣхъ; Здѣсь уже мнѣ такъ надоѣло, что я не вижу — только мой гробъ предъ собою. Сдѣлай милость, посоветуйся у людей, отъ которыхъ это зависитъ. Но на передъ кажу, что кромя кавціи должна Ставропігія на обновленіе ея изъ внѣ пожертвовать не множо — а въ содержаніи уже бы я ее исправилъ и распространилъ въ всѣ стороны; мы угорскихъ читателей имѣемъ почти половину.

Пращай любезный Братъ Иванъ Ѡ. Гол(овацкій).

Лист писаний на 4 сторонахъ 8^о.

Ч. 15.

*Листъ Івана Головацкаго до брата Якова, пис. дня
12(24) VIII. 1852 р.*

Вѣна 12/24 Августа 852.

Любезнѣйшій Братъ и Вся дражайшая родина!

Я очень радуюсь, что слышу Васъ всѣхъ здоровыхъ, въ веселомъ родинномъ кругѣ веселящихся — поминайте при случаѣ и меня отдаленнаго и близко половину своей жизни на безродіи пребывающаго — вотъ така то уже судьба моя — можетъ быть наказаніе за грѣхи молодости; какъ нибудь, всегда оно наказаніе самое жесточайшее. — Ты счастливъ Брате, имѣешь и свою родину собственно, и теперь наслаждаешься всѣми прочими родственниками — у Тебя есть днесь и матушка любезная, и сестра, и братья, и все чего только душа запрагнетъ — а у меня только мечта на думкѣ, и жажда, пустое желаніе въ сердцѣ. Богъ да благословитъ Васъ всѣхъ, радуйтеся и гаравдуйте въ счастья и здоровьи, а мнѣ пожалуйте хотя одно воспоминаніе. Удѣлуй Брате и маму и Юльцю и Мариню и всѣхъ братьей и сестръ отъ меня, да будутъ здоровы и любить свой родъ и народъ, какъ я ихъ всѣхъ люблю, хотя уже три года ихъ не видалъ и ничего не писалъ — по бѣда, не можно! Ты знаешь мое дѣло! [2] Извини меня у всѣхъ — Ты знаешь для кого я живу. Для нихъ всѣхъ, но и еще для кого нибудь.

Твое письмо вышло изъ Скалата 20 августа, а днесь 24 я уже отвѣчаю. Не знаю, получаютъ ли брата Григорій въ Скалатѣ, и Николай въ Чепеляхъ, и Дмитрій въ Ластковцахъ моего Вѣстника, который сего года точно высылается. —

Упомяни братчика Петра, что бы поскорѣе дѣлалъ испытъ, и Владимиръ наилучше сдѣлаетъ, если будетъ стараться о гимназіальную профессуру. Въ томъ поприщѣ еще самая большая польза для народа, а почти больша какъ священникомъ быть.

Жалко что Ты меня не извѣстилъ объ отъѣздѣ Твоемъ изъ Львова — я этого непременно надѣялся, и полагая что Ты еще тамъ, писалъ я Тебѣ въ Львовъ довольно прилѣжное писемцо, и приложилъ счетоводную расписку заплаченныхъ за бумагу денегъ — поручи кому нибудь, можетъ быть и Г. Сосновскому, чтобы отобрали и Тебѣ послали. Бумага вилала отсюда 2 августа — всѣ въ порядкѣ, только не множо опознилась посылка потому, что прежній купецъ никакимъ образомъ не хотѣлъ выдать излишка своего вчасти, только весь — и я принужденъ былъ выписать особо изъ [3] иной фабрики, по тойже цѣнѣ. Я Г. Сосновскому тѣми порами уже два раза писалъ, и о всемъ извинялся.

Г. Шашк. отъѣхалъ изъ Вѣны 1. августа, и вѣрно уже агитуетъ по всѣмъ сторонамъ и лицамъ — оружіе его какъ и равныхъ ему извѣстно Тебѣ: подоврѣвать и высмѣвать, по временамъ и оклеветать нежношко — онъ вѣрно повредитъ много и Вѣстнику и Зорѣ — надо бы по случаю контраману подложить. Если Ты съ нимъ случайно встрѣтишься, увидишь что онъ теперь самый лютейшій сдѣлался фанатикъ; потребно бы его въ томъ фанатисмѣ мало поджечь, а онъ его самаго подрѣжетъ, какъ того змѣя, который въ ярости самъ хвостъ свой смертоносно ужалилъ. Для Ш.. нѣтъ лѣкарства, онъ пропалъ въ своемъ заслѣпленіи. Предъ отъѣздомъ онъ не мало розсердился на меня, что я дерзнулъ его статью до Вѣстника не принять, и смѣлъ откровенно сказать ему причину того. — Но сему должно было быть. —

Воляна Зоологія уже уздана, хорошо; въ Львовѣ получишь отъ автора эксемп. если Тебя застанетъ, и онъ имѣлъ довольно годованій съ Ш... Твоя грамматика уже пріята отъ министеріи — хрестоматію же вьездъ Ш... съ собою, Богъ знаетъ [4] что придумалъ сдѣлать съ ней.

Изъ Рима пришелъ сюда Г. Черлунчакевичъ, молодой богословъ — умный человекъ — рассказывалъ что въ Римѣ прислѣли вѣсти, якобы Угорскіе Русины готовы на латинскій обрядъ перейти — пусть попробуютъ, а увидятъ какъ имъ ототнуть, что и свящ. водою не омоются.

Первой части Исторіи Балудянскаго у меня только есть 17 эксемп. обходися нынѣ какъ можешь, а ни, то я и тѣ пошлю Тебѣ. Епископъ Бохенскій получилъ отъ меня особо всѣ части по 2 эксемп., какъ и особо предплату мнѣ подаль. Дополненіе первыхъ 6 листовъ для 2 эксемп. I части я Тебѣ повдѣе пришлю — только припомни мнѣ. Надѣюсь, что Ты только тѣмъ пренумерантамъ раздаешь, которы у Тебя предплатили; прочимъ же я самъ по малу рассылаю.

Сочиненіе Владиміра еще не начало печататься, но будетъ все лучше — у меня мало времени, а еще менше денегъ; на всѣ страны выплачивайся, а доходы малы и непостоянны, многіе даже предплатители Исторіи еще не заплатили. Отъ бѣда тай годѣ! О библии Славянской навѣщаю Тебѣ, что ее можно получить, если не здѣсь, то изъ Будима выпишу. — Уцѣлуй сердечно всю нашу родину въ тѣхъ сторонахъ отъ меня и поздорови друзей русскихъ. — Працай

Твій Братъ Иванъ Ѡ. (Головацкій).

Лист писанный на 4 сторонахъ 8°.

Ч. 16.

*Листъ Ивана Головацкаго до Ів. Гушалевича, пис.
дня 1. IX. 1852 р.*

Вѣна дня 1/13 сентября 1852.

Всепочтенный Господинь! Любезнѣйшій мой Другъ!

Мнѣ очень пріятно было получить отъ Васъ писемце, и хотя мы рѣдко между собою переписываемся, то я долженъ признать, что при всякомъ числѣ Зори я памятаю на Васъ, и люблюсь Вашими трудами, ибо вижу, что отъ времени Вашего предстоительства сей любимой газетѣ чѣмъ разъ больше развивается между нами согласіе, и я увѣренъ, что только затруднительныя обстоятельства, владѣющія надъ нами обоима, препятствуютъ нашему совершенному единомыслию. — Впрочемъ я утѣшаюсь надеждою, что это все съ временемъ загладится, когда бы только въ публикѣ мы большого достигли соучастія. Но это самая большая бѣда! и Зоря и Вѣстникъ не утѣшаются доселѣ тѣми успѣхами, которыхъ бы наша взаимная трудолюбивость достойна была. —

Вы спрашиваете меня, Любезнѣйшій, объ изданіи Г. Величкова Мѣсяцеслова. Хорошее дѣло, я готовъ на все принять ся, но не знаю, [2] какое объятіе его; я видѣлъ еще въ 1850 году составленный нимъ мѣсяцесловъ, но тотъ былъ большого разиѣра, что много стоитъ, и не лзя дешево пустить; а то у насъ самое главнѣйшее дѣло, если кто желаетъ успѣть. — Кромѣ того я не знаю, намѣриваетъ ли Ставропитія или Г. Съемашъ и на сей годъ издавать мѣсяцесловъ? Это важный вопросъ, потому что у насъ много мѣсяцеслововъ не разойдется въ одномъ году; а въ Перемышлѣ и такъ непремѣнно издаваться будетъ Перемышляннинъ и на будущій годъ. — Я теперь долженъ разсчетливѣе поступать при издаваніи дѣлъ, потому что уже довольно попарился. —

Сего ради прошу Любезнѣйшій Другъ, пришлите мнѣ поскорѣе Рукопись Величкова Мѣсяцеслова, а я разглянувъ его навѣщу Васъ

рѣшительно о моемъ расположеніи, возможно ли мнѣ или нѣтъ. — Но это должно успѣшно дѣлаться, потому что время улетываетъ, чтобъ не опоздать. — Напишите мнѣ также ближшія изъясненія касательно моихъ выше помянутыхъ вопросовъ, дабы я вновь на какую мѣлу не запустился. [3] Теперь я долженъ к статѣ поговорить немножко о нашихъ вѣстникарскихъ справахъ. Въ 67 числѣ Зори вы изволили помѣстить допись изъ Коломыйскаго округа, въ которой говорится о оглашеніи Вѣстника на 1853 голъ, ссылаясь на §§ закона о тиску¹⁾. Я очень хорошо понимаю, откуда этотъ ударъ -- кажется ветъ за ветъ В. Зборовскому за прежнее; но развѣ Вы не понимаете, что при томъ и добра справа много потеряетъ. Вѣстнику сдѣлается великая укоризна, но Зоря при томъ не успѣетъ, о томъ будьте увѣрены, и для того сужду, что не нужно было. Правительство имѣетъ довольно органовъ, обовязанныхъ наблюдать исполненіе законовъ, не нужно что бы и мы ему еще прислуживались въ томъ; теперь оно должно явно воспретить собираніе подписчиковъ; а кромя вашего извѣстія оно бы можетъ быть все молчкомъ пропустило; а такъ бы и Вы и мы тѣмъ могли воспользоваться. Теперь же все пропало. Думаю, что въ томъ Вы не хорошо поняли нашу взаимную пользу; — Я адѣсь прибавляю Вамъ подлинную рукопись совѣтника Шашкевича противъ Зори, именно противъ дописователя Пряшевского въ 50 Числѣ Зори. Эта жестокая статья опредѣлена была для Вѣстника, и имѣла уже *Imprimatur* отъ Издателя. — Я же прочитавъ это дурачество, подѣлалъ мои пришѣчанія, и вмѣстѣ съ извинительнымъ писмомъ [4] отосмалъ Г. Шашкевичу, и не принялъ въ Вѣстникъ.²⁾ Это было предъ самымъ отѣздомъ совѣтника изъ Вѣны, онъ сильно разгорячился на меня, но я волѣлъ поссориться съ нимъ, какъ бесполезную и обидительную начинать полемику съ писмомъ, на котораго существованіи мнѣ только же залежитъ, какъ на моемъ собственномъ; и я увѣренъ, что обидва наши письма далеко болѣе бы успѣли напередъ, если бы изъ самаго начала были руководствовались единомыслиемъ взаимною любовію, подпорою и ревнованіемъ въ совершенствованіи самаго

¹⁾ В числі 62 віденського „Вѣстника“ за рік 1852 поміщено „Оголошеніе вглядомъ дальшого существованія „Вѣстника“ на р. 1853“, яким редакция просить деканів, щоби виповнили прислані нею списи іменами тихъ свѣщеніків, що схотять передплачувати „Вѣстникъ“ в р. 1853. На се відповів в „Зорі Галицкій“ автор дописи „Зъ Коломыйскаго округа“, що в одной стороні радує его, що „Вѣстникъ“ в р. 1853 виходити буде, в другой заявляє, що § 7. нового закона о печати зборонює збирати абонентів безъ виразного дозволу ряду. Тому й радить, щоби редакция вперід о такой дозвід постарала ся. Авторомъ сеї дописи, якъ видно в дальшихъ слівъ листу, бувъ Богданъ Дідицький. Гл. вступишу статію.

²⁾ Гляди вступишу статію і порівнай лист Ч. 14.

себя. — Но все минулось, теперь обидва чувствуемъ вредительныя стѣдствія первоначальнаго раздора, и кажется что сія заключатся совершеннымъ разореніемъ и паденіемъ обихъ писемъ. — Туда ведетъ раздоръ и несогласіе!

Извините, что я Вамъ откровенно какъ я рѣчь понимаю, сказалъ, и будьте увѣрены, что я въ Вѣстникѣ совсемъ о томъ замолчу. Но увидимъ, что скажетъ на то Вас. Зборовскій, который и касательное оглашеніе сочинилъ и меня какъ редактора подписалъ.

Подлинную допись Шашкевичу (sic) прошу покорно берегите до приѣзда моего Брата Якова, и передайте ему, потому что она мнѣ еще когда нибудь придастся. Поклонитесь хорошенько всемъ вѣрнымъ Дружямъ русской sprawy. Пращайте Вашъ Другъ и слуга

Иванъ Ѡ. Головацкій.

Ч. 17.

Листъ Ивана Головацкаго до брата Якова, пис. 1852.

Любезнѣйшій Братъ!

Въ послѣдній разъ я Тебѣ писалъ до Скалата; развѣ Ты моего письма не получилъ, хотя я съ отвѣтомъ поскорялъ, какъ возможно было. — Здѣсь новинъ мало кромѣ той, что нашъ цѣсарь развязалъ редакцію законовъ державныхъ — этого дослужились наши халлы! Богъ имъ прости!

Шашкевичъ уже возвратился, и разскажетъ, какъ враждуютъ Галецкіе Русины на Вѣстника и Зорю, и жалуются на языкъ, которымъ они издаются. Кажеть что партія его очень сильна — справедливо по тому, что онъ только у своихъ бывалъ, и хочетъ ихъ помощію пользоваться. — Онъ теперь черезъ В. Зборов. намѣряетъ по своему глуду и на Вѣстникъ 1853 вліять, и окажется спаружи очень благосклоннымъ; но я не вѣрю всему, и въ ничемъ повиноваться не замышляю; я моихъ читателей и сотрудниковъ лучше знаю. Впрочемъ я все еще сомнѣваюсь, что бы Вѣстникъ на будущій годъ [2] существовалъ — безъ помощи правительства, какъ Тебѣ извѣстно, въ чешъ она состоитъ, ему не возможно быть -- а точно эта помощь очень сомнѣтельна; меня Зборовскій уводитъ, кажется самъ еще не знаетъ, или можетъ быть крыется до послѣдняго.

Если оно изъяснится въ нѣсколько недѣляхъ, и я буду знать, что нельзя Вѣстника издавать въ будущемъ году, потому что подписчиковъ очень мало, помощь сомнительна, а кавція еще не приготовленна: — то я бы хотѣлъ еще спробовать, безъ кавціи о собственной силѣ и безъ зависимости отъ здѣшнихъ дураковъ, издавать часописъ литературную, соключающую въ себѣ, кромѣ политики все, что касается просвѣщенія

и поученія нашего народа въ господарствѣ, школахъ, въ литературѣ, беллетристикѣ и всякой всячинѣ, по образу „Пчелы“ — какъ она въ Львовѣ издавалась, одинъ разъ въ недѣлю по одному листу, гражданкою, вкусно и искусно, какъ только здѣсь возможно. [3] Можетъ быть, что нашли бысь вспомогатели и читатели. Ибо мнѣ жалко здѣшняго моего становиска опускаться безуспѣшно. — Напиши мнѣ подробно, что думаешь о томъ моемъ намѣреніи; Энциклопедіи Владимировой я еще не печаталъ, и отлагаю, може бы можно ее частями тогда въ моемъ писмѣ печатать, и по томъ въ особенной книжечкѣ издать; это бы было дешевлѣ, и сугубая польза. — Изъ Будина мнѣ пишутъ, что если бы Вѣстникъ издавался чистѣйшимъ языкомъ, я бы изъ самага Будина имѣлъ болѣе 50 читателей — но такъ едва 10 — какъ и вообще угорскихъ подписчиковъ на Вѣстника больше приглашается, какъ изъ Галиціи.

Я получилъ Болгарскую Грамматику отъ сочинителя; здѣсь Тебѣ посылаю, она Тебѣ лучше придастся. Здѣсь въ Вѣнѣ живетъ теперъ Г. Озаркевичъ изъ Коломыи; его Консисторія очень оскорбила и кажется онъ много здѣсь успѣветъ.

На дняхъ выписали чрезъ Липскую [4] Комиссію у меня 30 экз. Исторіи Церковной для Москвы и для Россіи въ обще; когда бы только и скоро и деньги прислали, этихъ мнѣ весьма потребно. — Какія извѣстія Ты привезъ изъ путешествія Твоего? — Что думаешь о Вѣстникѣ? Какъ бы это хорошо было, когда бы у насъ нашелся Меценъ, который бы за меня положилъ 5000 кавціи, а увидѣлъ бы какую газету бы я издавалъ безъ зависимости здѣшнихъ слѣпцовъ!

Цѣлую Васъ всѣхъ дражайшія Брата и Друзя

Вашъ Братъ Иванъ Ѡ. Головацкій.

Когда бы кто рѣшился кто на кавцію, то правительство даетъ 3 проценты; а я бы еще додалъ по 5, разомъ 8 — это хорошая бы польза для такого Мецен. — Прашай.

Нашіе Русины въ Славоніи, угнетаемы отъ Крижевской Консисторіи въ русскомъ языкѣ, рѣшаются въ случаѣ продолжительнаго оскорбленія языка отступить отъ униі.

Лист писаний на 4 сторонахъ 8°.

Ч. 18.

*Листъ Изидора Шараневича до Якова Головацкаго, пис.
дня 24. IX. 1852 р.*

Високопочтенный Господине Профессоръ Благодѣтелю!

Еще минувшаго года воспоминали мнѣ Всевѣтлый Крылошанинъ Схалиарха, що 1853 года мѣстце на учителя рѣскаго языка при однихъ гимназіи въ Львовѣ опороженное бюджетъ. Есть-либы въ истинѣ такъ

было, тогда старал-бымса о тое-же изъ слѣдующей причины. Въ теченіи года 1852 приготовлялся до испитѣ на гимназіальнаго профессора изъ общей гісторіи, которому въ протѣженіи 1853 года подвести-ся замышляю. Однакожь мнѣ живущему на сельскомъ уединеніи [2] недостаетъ средствъ книжныхъ, которыми бы я мой замысль удѣйствовать могль. — Въ Львовѣ мнѣ потребно есть быти — но тамже достаточнаго утриманія имѣти не могъ, естли кто отъ Рѣсиновъ своимъ ходатайствомъ не возпоможеть мнѣ. Въ надѣи ослабнѣти нѣкогда поприще, на которомъ полезнѣйше свои сили для Волюбленнаго Нашъ рѣскаго Народа употребити возможно прошу Васъ Высокопочтенный Господине Профессоръ о задержанье вижпомянутой сѣплентѣри для мене. Первого Октоврія прибуду до Львова и Вамъ [3] Высокопочтенный Господине Профессоръ лично мое глѣбокое слогу почтеніе, которое днесъ письменно засылаю Вашей Всечестности смиренный слѣга

Ісідоръ Шараньевичъ уконченный Богословець.

Ковара дня 24. Септембрія 1852.

Лист писаний на 3 сторонах малої 4^о.

Ч. 19.

*Лист Петра Головацького до брата Якова, пис. дня 7. X.
1852 р.*

Милый Брате!

Послалъ я уже мои елабораты, на якіи вборѣ можно было здобутись. Брате! Малъ я причину разчитиватись, раздумоватись долго забираясь до работы, бо мнѣ казалось, же где не хотѣли прійити за домашнюю работу переводъ вольный, або лучше обробленіе цѣлой исторіи, обнимающе до 60 аркушей, тамъ нужно было поставити що людяного; зналъ я тое и забирался на великое; но „parturiunt montes, nascitur ridiculus mus“: не стало часу робити, ни списати того, що предначерталось. Мнѣ стыдно, но [2] не было ниякого способа, отклонити отъ себя горькой чаши.

Съ такою я не знаю, что мнѣ належитъ дѣлати? Я зробилъ черевъ здѣшний почтовый урядъ реквизицію до Львовскаго уряда, и львовскій докажетъ подписомъ отбирателя, же доручилъ; но чтоже тогда будетъ? Я таки уже не буду долженъ платити, но ктоже ен заложитъ? не будетли то должностію Вахолца, что не отбиралъ самъ, а завѣрилъ писарю только? Когда [3] бы онъ не возмогъ своего заступника въ томъ дѣлѣ принудити до отданія затичныхъ 10 вл. то волю уже я стягнутись на нихъ, но нехай онъ будетъ свободенъ.

Донеси мнѣ тое.

Зубрицкого исторіи уже, чую и другое отдѣленіе вышло, и сголошаются одни, други допытуются. Грошей колька вр. я присбиралъ, но ще много первыхъ частей лежить у мене, про то пошлю ажъ будетъ що посылати. [4] Но надѣюсь, що Ставропигія 2. отдѣленіе мнѣ пришлетъ когда будетъ возможно. Емилій¹⁾ нашъ испита не перебулъ. Онъ зачалъ врана, але не зная Математики и Физики не пришелъ зполудня. Онъ еще и курсового испита не отбулъ, еще и трехъ предметовъ не здавалъ. Стипендіи не достаетъ, а долговъ наробилъ на всю стипендію. Бѣда — тай годѣ — незнатъ що съ нимъ чинити? Василь испита съ своими хлопцами поздравалъ и поѣдетъ сими днями въ Львовъ.

Прощай Твой ширый

7/10 1852.

Петро.

Лист писаний на 4 сторонах 8^о.

Ч. 20.

Лист дра А. Радоминського до Якова Головацького, пис. дня 21. X. 1852 р.

Ваше Высокоблагородіе!

Истино сознаюсь одолжать ся точнымъ изьясненіемъ по представленному мнѣ допросу относительно русскихъ Проповѣдей мною издаваемыхъ. Самая большая причина опозженія изданія упомянутыхъ Проповѣдей состоитъ въ томъ: что Типографъ воспринявшій на себя печатаніе Проповѣдей за сямъ токмо случаємъ рѣшившій ся снабдить типографію свою Кирилловскими буквами не имѣлъ съ начала довольнаго припаса ихъ, и для того дѣлу очень медленно поступать должно было. Кромѣ сего я принужденъ былъ предпринять путешествіе къ моей роди, также не могъ я въ отсутствіи моемъ споспѣшествовать ускоренію дѣла. — По возвращеніи моемъ изъ путешествія гадалъ я, что по объявленному Вамъ моему намѣренію хоть первые листы пошлю (!) касательнымъ подписчикамъ, для упокоенія ихъ, между тѣмъ же изданному бывшему новому закону о тисненіи, долженъ былъ я прекратить исполненіе этого моего намѣренія потому, что Полиція по частямъ не хочетъ принять въ разсмотрѣніе, но требуетъ цѣлаго оконченнаго дѣла для представленія себѣ; и въ слѣдствіе сего и въ слѣдствіе строгаго закона, ни типографъ не хочетъ отдать мнѣ требуемые первые листы, токмо нѣсколько мнѣ отдалъ для архіереевъ для ценсуры церковной. — По сямъ причинамъ тоже молю Ваше Высокоблагородіе, извинить меня въ неисполненіи обѣщанія моего. — Однакожь чтобъ каждый убѣдился въ томъ: что я за-

¹⁾ Головацький.

никакъ дѣломъ наданія объявленныхъ Проповѣдей, вѣдь имѣю честь [2] Вамъ прислать 5. выпечатанныхъ листовъ въ 10 Экземпляр. съ тѣмъ смиреннымъ прошеніемъ: чтобъ изволили Вы показать допрошающимся о нихъ, и увѣрить каждаго въ томъ: что я стараюсь удовлетворить обязанности моей. Вмѣстѣ прошу Васъ объявить, что подписка по одному золотому и (10 кг. за посылку) будетъ держать до конца сего года, по которое время надѣюсь также и дѣло окончить; послѣ этого времени же наступитъ лавочная цѣна 1 зол. 30 кр.

За присланные мнѣ деньги въ суммѣ 26 зол. сер. со стороны подписчиковъ и за сообщенныя мнѣ вновь имена 7 подписчиковъ благодарю Вашему Высокоблагородію. — Съ искренною благодарностію призная труды и ревность Вашу въ собираніи подписчиковъ на упомянутое дѣло мое осмѣлюсь и на далѣе молить о Вашей благосклонности, и покорно просить содѣствованія въ умноженіи числа подписчиковъ. — Половину денегъ слѣдующихъ по подпискѣ въ Галиціи доставленной по 30 кр. сер. при каждомъ экзempl. сообразно общаію моему жертвуя на домъ народный симъ уполномочиваю Васъ слѣдующее количество, то есть по каждому подписчику Галицкому 30 кр. сер. тотчасъ вычитать, и за мнѣ присилаемою Квитанціею на домъ народной отдать. Съ присланныхъ мнѣ доселѣ изъ Галиціи подписанныхъ денегъ тотчасъ по уконченіи дѣла пришло (!) прямо къ Вашему Высокоблагородію. — Я забылъ при первомъ обвѣщаніи упомянутыхъ проповѣдей выше подписной цѣны 10 кр. сер. для покрытія экспедиціональн. надержекъ назначить: которые слѣдовательно уже свое денги сложили (только по 1 зол. сер.), должны будутъ этотъ убытокъ вознаградить, когда получатъ 1-ый свя-[3]-зокъ; но сіи которые еще незаплатили, должны будутъ вмѣстѣ 1 зол. 10 кр. заплатить. Но сему я получу по 40 кр. со стороны галицкихъ подписчиковъ. Это прошу также и пречаст. (!) Редакціи Зори Галицкой и „Przyjaciela domowego“ съ отличныиъ отъ меня почтеніемъ сообщить, и съ тѣмъ искреннымъ прошеніемъ: чтобъ изволили почт. Публикѣ извѣстить, что печатается уже 6. листъ съ русскихъ мною выдаваемыхъ Проповѣдей, и же целое дѣло выпечатано будетъ концемъ сего года¹⁾, притомъ же можна предлатить на эти проповѣди по 1 зол. вмѣстѣ съ 10 кр. сер. за посылку еще до конца сего года. Сими днями ожидаю

¹⁾ „Собраніе русскихъ проповѣдей, издаваемыхъ др. Андреемъ Андреевичемъ Радолицкимъ [Радлинскимъ], священникомъ остригошскаго архіепископства лат. обряду, редакторомъ земскаго свода законовъ текста словенскаго [словацкаго]. Томъ первый. Съ приложеніемъ русской грамматики и русско-всеславянскаго словаря. Съ иконою [образомъ] св. Кирилла и Меоодія, славянскихъ апостоловъ. Буда 1852 р.

я дозволенія собирать подписчиковъ отъ Галиціи; которы какъ скоро получу, пришлю тотчасъ новое объявленіе до Зори Галицкой и Przuja-ciela domowego.

Впрочемъ явѣю честь препоручать себя Вашей благосклонности и писать ся

Вашиимъ покорнымъ слугою Др. А. Radlinsky

Въ Будѣ дня 21/10 1852. Редакторъ земскаго свода законовъ.

NB. Наслѣдующее листы тотчасъ, какъ выпечатаны будутъ, пришлю (!) Вамъ, одинъ за другимъ, почтою.

Здѣсь приключеныя связки прошу надлежащимъ (!) доручить.

Лист писаний на 3. стор. вел. 4°. На четвертій стороні така записка Я. Головацького :

Ех. 26. заплачено. 26 fr. КМ.

Ех. 7. } Подписчиковъ послалъ безъ денегъ

Ех. 2. } подпичика (!) 2 еще прибыло.

35 Екс.

Слѣдовательно я послалъ Г. Радолинскому :

26 fr. КМ.

Считая по 40 кр. сер. для Г. Радл. ему надлежитъ отдать :

23 fr. 20 kr. СМ.

На народный Домъ пришлобы по 30 kr. КМ. за екс. : 17 fr. 30 kr. КМ.

15/3 Апр. 1853. отдалъ комиссіи предсѣдат. Гну. Лотоцкому.

Всей суммы за 35 екс. прійти должно : 40 fr. 50 kr. КМ.

Остается за Вами... 2 fr. 40 kr. КМ.

1/1 853 н. ч.

Ч. 21.

Листъ Ивана Головацького до брата Якова, пис. дня 1. XI. 1852 р.

Любезнѣйшій Братъ!

Случаешъ посылки до Г. Богдана Андр.¹⁾ посылаю и Тебѣ желанныя книги : Видословіе Шлейхера, звукословіе Миклошича и Коляра путешествіе по Италіи.

Касательно рукописей, о которыхъ спрашиваешь, то я Тебѣ точнаго отвѣта дать не могу — обыкновенно сія справы отбываются тайкомъ, и суть извѣстны токмо совѣт. III. и его заушникамъ. Сколько я изъ боку слышалъ, то Твоя грамматика уже въ лѣтѣ была одобрена — а съ хрестоматією III. возился и по Галиціи, um Studien zu machen.

¹⁾ Дідицького.

Что съ нею сдѣлать намѣряеть этого можетъ быть самъ еще не знаетъ. О ариметикѣ Мочника я уже предъ нѣсколькими мѣсяцами слышалъ, что Ш. ее исправляетъ и вѣдай печатаетъ, подобно какъ и читанку покойнаго Блонскаго или чію. Читанка Ковальскаго печатается уже, будетъ довольно великая книжка, по крайней мѣрѣ 20 листовъ — но что касается матеріаловъ и системы его, то я знаю, что будетъ сумѣшки всякой всячины безъ малѣйшаго разбора, все прикроено на Ш. копыто. Коректурныхъ листовъ не имѣлъ случая получить, впрочемъ она недостойна, чтобы уже теперь заботиться нею. — Но что важнѣе всего, Ш. вѣсть съ Ковальскимъ завязали какой то союзъ, (ради кумовства безсомнительно), и намѣреваются присвоить себѣ монополию въ произведеніи училищныхъ книгъ; разумѣется съ оскорбленіемъ всѣхъ которыя рукописи сюда [2] къ одобренію присылають. Въ томъ намѣреніи составляетъ Ковальскій уже второй томъ читанки, и говорить уже о третьемъ!!! Время укажетъ, если мое подозрѣніе основано или нѣтъ; на всякій случай многіе писатели будутъ при томъ терпѣть, какъ не менѣе и словесность самая.

Я впрочемъ утѣшаюсь, что праведная сторона скорѣе или позже побѣдитъ коварство — и въ томъ полагаю надежду между прочими на людей, какъ Преч. Петрушевичъ и Богданъ нашъ сладкопѣвный, когда бы только средствъ произвести къ объявленію ихъ сочиненій, и всѣхъ прочихъ право рѣчь понимающихъ.

Я Энциклопедію и Конюшаго хотѣлъ здѣсь печатать, но Мехитаристы по долгому отвлеканіи отказали мнѣ, потому что еще Исторія Балуд. не выплачено; это меня глубоко тронуло, и я убѣдился, что эти Армяне горшь евреевъ — я толико годовъ работаю въ ихъ пользу и они мнѣ теперь отказываютъ въ кредитѣ. Я объ рукописи послалъ въ Прагу до Гааза — здѣсь прилагаю Тебѣ взорецъ тамошней печати и нѣсколько образковъ, какихъ они наскоро мнѣ прислать могли — но на ихъ складѣ въ Вѣнѣ можна бы еще лучшихъ выбрать. Все хорошо — токмо денегъ нужно, и они требуютъ какого то ручательства, потому что меня не знаютъ. А цѣна довольно высоко высока — около 30 до 32 вол. сер. на 1000 экс. изданія. А у меня денегъ вовсе нѣтъ — а долговъ безъ числа на всѣ боки, что незнаю, куда обернуться.

Г. Радолинскаго Проповѣдей я первый выпускъ (4 листы) уже предъ 2 недѣлями получилъ, но [3] не имѣю уже при рукѣ. Тими днями я напишу ему, почему Тебѣ не посылаетъ требуемыхъ экземплярей. — Его мысль достойна всякой помощи, но я сомнѣваюсь объ успѣхѣ, особенно по той причинѣ, что Славяне еще по большей части слѣпцы.

Вручителя Твоей послѣдней посылки, вѣроятно молодой Бачинскій, о которомъ въ Вѣстникѣ споминалось, я еще не видѣлъ, а посылку

Твою приставлено мнѣ отъ Литвиновича. Вѣроятно онъ прямо до него адресовался, и это лучше понеже Литвиновичъ будетъ лучшимъ покровителемъ чѣмъ я — у меня нѣтъ времени, заботиться, а у Литвиновича полно молодыхъ людей, которыхъ онъ приказывать можетъ. Впрочемъ въ Вѣнернайштатѣ есть офицеръ уланъ Бачинскій, можетъ быть сродникъ молодцу, тотъ безсомнительно уже вѣдаетъ о немъ, и можетъ ему наилучшее дать наставленіе, и будетъ его всегда имѣть подъ глазами. Что касается Вѣстника, то его судьба хотя чиновственно еще нерѣшена, но предвидѣть можно; правительство не дастъ никакой помощи ни въ чѣмъ — и онъ въ нынѣшнемъ видѣ непремѣнно падеть. Зборовскій хочетъ такожь вступить въ какой то союзъ съ Шашкевичемъ, и намѣряетъ продолжать его одинъ разъ въ недѣлю, съ прилогою поучительною для народныхъ школъ, издаваемою и редаговою Шашкевичемъ; и надѣется, что министеръ Оунъ возьметъ 200 эксемп. для народныхъ учителей. — Но я въ томъ рѣшительно отказуюсь всякаго участія, ибо не было бы чѣмъ существовать. Мнѣ пишутъ изъ Будина, что бы я вступилъ въ содружество съ Радолинскимъ; онъ снабдитъ меня и [4] кавціею и соотвѣтнымъ жалованіемъ, чтобы только съ нимъ издавать литературный или политическій журналъ, на чисторусскомъ языкѣ. Но я опасуюсь враждованія здѣшнихъ падецовъ; и только въ крайней нуждѣ рѣшусь на то. — Мнѣ бы всего лучше было, здѣсь приобрѣсть кавцію, и на мой счетъ независимо издавать политическую газету — бо для литератур. газеты у меня мало матеріаловъ, и впрочемъ легко могла бы какова непріятная показаться тенденція, котора бы все направленіе могла испортить. Я стараюсь здѣсь получить кавцію, и вижу хотя слабую надежду. Концессию такожде мнѣ приобѣщано. Сего ради я бы хотѣлъ такъ издавать:

Одинъ разъ въ недѣлю одинъ листъ въ квартѣ, большій какъ Вѣстника, гражданкою, языкомъ чистымъ но слишкомъ не московскимъ, зрелымъ и умнымъ — и къ тому беллетристическая прилога „Щелка“ — полъ листа въ октавѣ въ цѣнѣ по 4 зол. сер. иначе я не могу выйти на свое — ани съ издержками печатными, ани съ потребнымъ къ тому матеріаломъ, ибо тогда все на мою голову придетъ; тогда уже не станетъ „Stoph Material“ какъ законъ карный или Рысь Исторіи — но все должно будетъ пространно о политическихъ событіяхъ; Подписка на Вѣстникъ очень слаба, до сихъ поръ едва 300 пригласилось — но при томъ есть уже около 100 совершенно новыхъ — это бодрить еще моего духа — а отъ всюду является желаніе, видѣнную иностранную политику пространнѣе подавать.

Прашай Любезный Братъ и всѣ друзья. Вашъ Братъ

Вѣдень 1 ноября н. ч. 1852.

Иванъ Ѡ. Головац(кій).

Лист писанъ на чотирохъ сторонахъ 8°.

Ч. 22.

*Лист Йос. В. Сокульського до Якова Головацького, пис.
1. XI. 1852.*

Любевный во Х-тѣ Братъ, другъ Я. Федор.!

Диво - чудо читаю по газетахъ что заводятся на западѣ въ вѣро-исповѣданіи, и кажеца мнѣ что Езуиты увесь западъ превратили или подвергли въ свое рабство, или всѣ обезумѣли, и стались для будущности (sic) дур: и много мене непокоитъ пребытіе Нунции до Львова, іедно что уведеть утвердить Е.(зуитовъ) въ чинъ подвергнетъ всю молодежь ихъ воспитанію, та и намъ солоно прійдется боліе всего нашему стратилату драхлему Его превозх. Архіерею. на него нападуть какъ коршуни чтобы согласился на уничтоженія нашего православно каеол: уставу церковного — братъ! кажеца намъ должно еще одну чашу горку испить — да чтожъ — возлегать печаль на Господа, той насъ препяетъ — воздають намъ алая возблагая. и лгутъ на насъ, и вертаеця на насъ шимощедшій часъ 17-ого 18 столѣт: Если тотъ уже былъ Прелать, или будетъ, не позабудь Братъ любевный къ мнѣ написать, какова участь васъ лучить аки Сѣрдце галицкое, то мы члены прочіи тѣла, съ вами страдать желаемо и должни — и прошенія къ всевишнему о крѣпость и помощь и мужество дабы укрѣпили сердца наша въ такой скорбы непрестанемо ежедневно. --

[2] Прошу васъ мой искренной другъ и братъ може получилисье каковы новіи книги, то перешлѣтъ мнѣ чрезъ благор. Г. Козловѣцкого которій вамъ мое письмо вручить. та идарѣтъ (sic) мня вашимъ отвѣтомъ а всяко слово отъ Васъ къ менѣ писано будетъ балсамомъ на неравенное сердце страждущого Галиц. руссина. — Игѣлбымъ ино(го) къ вамъ писать, но жаль сердца не валить (!) та и рука перомъ водить не всилахъ — Горе руссину суцу недежди неинишу — якъ писалъ Кіевской студентъ — Руска догматика пасторална. Катехетика — (Русской вопросъ) какъ стрѣла прошла сердце противниковъ. и теперъ сбераются вкушъ уничтожити, и стерти съ лица земли русское племя. а съ нимъ и вѣру — и недаромъ пишетъ Епис: Леванту, какъ читаемъ въ Газетахъ въ 2 Августа т. г. Часъ число 174. Каково ихъ намѣреніе куда желяють вергнутъ Славянъ — ино Господь утверженіе наше и пребѣжище — Прошу васъ братъ поклонъ отъ мене отдайте П:П: О.О. Крилош. Кузѣискому, Лотоцкому, О. Кульчицкому, иль прочтѣтъ имъ мое письмо а Онѣ мои всѣ мысли отгаднуть — Не позабудьте отъ мене отдать поклонъ и благород: [3] Господину Зубрицкому — а если увидитъ (sic) съ Трещаковскимъ вспомиѣтъ Ему на мене. —

Больше не знаю, и не могу писать къ вамъ ино желаю вамъ въ Вашею Семію всякого блага — а стѣдующой зимѣ вознагражденіе есмь васъ всѣхъ посѣтить — Еще повтараю мое прошеніе не забывайте на мене пишѣть и подавайте книгъ побольше и то всякихъ славянскихъ — и може уже изданъ новой мѣсяцесловъ то перешлѣть — Отъ Рожнова нѣкакого письма дожидаться. Пишѣть много про всяку всячину, и если вы не всилахъ то прекажѣть вашему Брату родному и Г. Шурину, то тѣ господа напишутъ — Мы поздоровляемо васъ братъ Яковъ съ вашею Марією Андреіевною, и семією и пребываемо на всегда вашии чисто-сердечными друзьями

Лука 1-ого/11 852.

Іосифъ Вас: С.

Дальше писано рукою Якова Головацкаго:

(4) 26 Окт./7 Ноябрь. 1852 я послалъ:

Радол. Проп.	1 fr. 10 kr.
Покореніе Новгор. ¹⁾	16
Сѣверн. Любовь ²⁾	20
Литург. катех.	40
Повдр. Рус.	30
Ročatky osw. Jaz.	10
Слово церк. Ми.	6
Prawop. česk.	6
Formenlehre	40
	<hr/>
	3 fr. 58 kr. SM.

21/3 1853. получилъ я за эти книги 6 fr. 40 kr. сер.

24/12 Іюня послалъ я Ему:

Конюшій 1 екс.	15 kr. KM.
Библиотеки ч. I.	20 kr. SM.

16/4 Апрелья 855 прислалъ гнѣ Сокульскій 2 fr. 50 kr. или за посланныя ему новѣйшія книжки по одному екс.

Лист писаннй на 3 сторонах великої 4°.

¹⁾ Климентій Меруновичъ: Покореніе Новагорода. Повѣсть историческая [Иль Карамзина.] Львів 1852 р.

²⁾ Сѣверная любовь. Повѣсть списана послѣ Клаврена. Львів 1852. Автором еі був Теодор Білоус. (Пор. Левицкій „Библиографія“ Т. I. Ч. 773).

Ч. 23.

*Лист Івана Головацького до видавця Зубрицького „Исторіи“,
пис. дня 1.13 XI. 1852 р.*

Ваше Высокоблагородіє! Милостивий Государь!

Благодарю покорию за присланныя мнѣ екземп. Исторіи Галичской Г. Зубрицкаго, въ 30 полныхъ эксеми. Изъ собранныхъ мною дальшихъ подписныхъ денегъ имѣю честь днесь препослати „Пятнадцать золотыхъ серебряныхъ“ — которыя прошу до общаго счета належитости на мене припадающей принять.

Ваше Высокоблагородіє изволяете привѣчати въ послѣднемъ писаніи Вашемъ, что надъ 30 эксеми. Исторіи не можете мнѣ больше для запаса дати, и отсылаете меня къ самому Всеч. Институту. Но я уже же припоминаю себѣ, что бы коли большаго запаса и требоваль; мнѣ ходило только о томъ, чтобы удовлетворити тѣмъ, которыя отъ меня получить желали, а тѣхъ было близко 30; и я теперь всѣмъ передалъ, что имѣть. Жалко мнѣ однакожь, что для 5 эксемплярей не стало у меня заглавныхъ листовъ съ предисловіемъ, и не помню уже, куда я ихъ разослалъ; съ временемъ я о томъ дознаюсь, но мнѣ бы теперь уже нужно было для удовлетворенія [2] тѣхъ которыя у меня уже цѣлое сочиненіе получили, и не могутъ его переплести дати. Не возможно ли получить хотя нѣсколько такихъ заглавныхъ листовъ съ предисловіемъ для первой части; я думаю, что на всякъ случай должно было напечатанныхъ быть больше эксеми. какъ самыхъ книжекъ, пбо таковой листъ легко потеряться можетъ, при наилучшей осторожности.

Сдѣлайте милость, если возможно, благозвольте прислати мнѣ книги либо путемъ, и на мой счетъ — а когда я потерянные листы отыскаю, то ихъ съ благодареніемъ возвращу. Заключительно пріймите долгъ моего отличнаго почитанія, съ коимъ пребывать честь имѣю.

Вашего Высокоблагородія покорнѣйшій слуга

Иванъ Ѡ. Головацкій

Вѣна 1/13 Ноябр. 1852.

[3] Всѣмъ ревнителямъ Русскимъ мое покорнѣйшее поклоненіе прошу засвидѣтельствовать, съ тѣмъ же поручаю ся благосклонности всѣхъ вѣрныхъ сыновъ матери Руси, и прошу смиренно милостиваго пособія въ будущихъ подвигахъ моихъ, которыя въ будущемъ году уже при Вѣстнику участвовать не будутъ. Что и какъ именно самъ начну, о томъ еще точно не вѣдаю. Можетъ быть сдобудусь на какое литера-

турное письмо, если всеч. публика удостоитъ помощи. Промышляю я различно, но чи поблагословить Всевышній мысли моя?!

Поклоняю ся покорно Всѣмъ.

Иванъ Ѡ. Головацкій.

Лист писаний на 3 сторонах 8^о.

Ч. 24.

Лист Ант. Петрушевича до Якова Головацъкого, без дати, пис. після 15. XI. 1852 року.

Милостивый Государь!

Посылаю исправленіе важнѣйшихъ опечатокъ моей статьи¹⁾, чтобы она уже по напечатаніи ихъ при концы первого выпуска могла поступить въ книжную лавку. Подобало бы такожъ прибавить до ней и лиографованый видъ и планъ церкви Рождества Христова въ Галичѣ, чтобы онъ со временемъ не согнилъ гдѣ то въ магазинѣ типографіи Ставропигіальной. Въ такомъ случаѣ, нужно бы на оберткѣ 1-го выпуска прилѣпить:

„Съ приложеніемъ вида и плана нынѣшней Галицкой церкви Рождества Христова, какъ единственнаго памятника византійскаго стиля изъ XII вѣка на Галицкой Руси.“

Если бы кромя напечатанныхъ листовъ моей статьѣ до 146 страны для полнѣйшаго окончанія ея допечатано еще оденъ листъ то прошу Васъ ласкаво скориговать его и опечатки дописать до выставленныхъ адѣсь мною на 3 странѣ моего письма.

Остаюсь съ должнымъ почтеніемъ Вашимъ почитателемъ

А. Петрушевичъ.

Лист писаний на 1-ій стороні звич. 4^о.

Ч. 25.

Лист Ивана Головацъкого до брата Якова пис. 1852 р.

Любезнѣйшій Брате!

Послѣднимъ писаніемъ Твоимъ, привелъ Ты меня въ немалое удивленіе, особенно для того, что Зоря Гал. такъ худо стоитъ. Я того

¹⁾ Під сею статією треба розуміти Петрушевича розвідку п. в. „О соборной Богородичной Церкви и Святителяхъ въ Галичи, съ приложеніемъ вида и плана нынѣшней Галицкой Церкви Рождества Христова, яко единственнаго помяника византійскаго стиля изъ XII вѣка на Галицкой Руси“. Львів 1852 р. Розвідка була печатана в „Зорі Галицкій“ за р. 1852 Ч. 78 – 80, 82, 84 – 90. Число 90 „Зорі Галицкой“ вийшло дня 15. XI. 1852 року. Було се останне число за рік 1852.

не могу понять; отъ двоихъ или больше мѣсяцевъ она такъ любопытно и тщательно учреждается, и толкины изобиліемъ отличается предметовъ, что и лучшаго трудно желать. Едно только можно бы ей порицать, что очень непостоянна есть въ своемъ языкѣ и правописи; но этого причина вѣрно лежитъ въ многихъ сотрудникахъ, изъ которыхъ всякъ по своему толкуетъ, а Г. редакторъ особенностямъ каждаго смиренно повинуется. — Такое колебаніе есть слѣдствіемъ нашихъ силъ въ обще, а въ особенности выплывъ расширяющагося раздора; предъ двома или тремя годами было бы что то подобное на порѣ, ибо тогда еще всѣ писатели мѣше или болѣе ишли можно сказать за слѣпыми инстинктомъ, предоставивъ образованіе постоянныхъ правилъ въ слогѣ и правописи самому времени. — Днесъ же должно бы уже на чѣмъ постоянно остановиться, или по крайней мѣрѣ слѣды постапу указать. Но въ такомъ колебаніи я при всей доброй волѣ не вижу никакого постапу. Днесъ даже самые угорскіе братья превозношаютъ Зорю по содержанію надъ Вѣстникъ — и справедливо; однакожь по виду суть имъ нѣкоторые ничтожныя халкавы несносны, и ради нихъ они презираютъ Зорю. Вѣстника они такъ же не любятъ по нужденности содержанія, но при томъ извиняютъ его, видя ту же скудость и въ иныхъ газетахъ. — До сихъ поръ получилъ я выше 400 подписчиковъ, между ними около 160 совершенно новыхъ, и всегда еще пребываютъ; Галицкихъ считается едва половина, когда прежде бывали выше двоихъ третивъ; по вѣроятности Вѣстникъ снова до 600 подписчиковъ; [2] но выше нѣтъ; при такомъ состояніи онъ никакъ безъ посторонней помощи не въ состояніи удержать ся. Зборовскій однакожь намѣреваетъ продолжать его, и принялъ сотрудничество Шашк., который будетъ еженедѣльно редаговать поллистовую прилогу для сельскихъ учителей, поучительнаго содержанія, а Зборовскій одинъ политическій листъ еженедѣльно, при той же цѣнѣ, какъ прежде. Онъ надѣется, что министерство просвѣщенія запредумеруетъ 200 экс. прилоги для сельскихъ училищъ — но на долго ли? Зборовскій кажетъ, что если въ трехъ мѣсяцахъ укажется, что не можно существовать, то онъ переписеть свою концессию на нѣмецкій журналъ, и хочеть Русинамъ по нѣмецки служить. Какое хорошее намѣреніе, сообразно нынѣшней политикѣ! Впрочемъ выразился предъ мною, и увѣрялъ меня, что если Вѣстникъ упадетъ, то Зорю немедленно закажутъ; слѣдовательно онъ готовъ, и на то дорогу найти. Какъ ни будь, то опасность потерять все, что имѣемъ, довольно великая, хотя и не всему такъ быть, какъ Зборовскій прикажетъ. — Онъ видитъ, что мое состояніе очень жалостное, и я всегда говорю предъ нимъ, что иду въ войсковую службу опять; какъ и въ истину я намѣренъ, если всѣ нитки порвутся. Но хотѣвъ меня еще употребить на далѣе, приманиваетъ онъ меня остаться

здѣсь, и обѣщаетъ ходатайствовать за какииъ то чиновъ при бухгалтеріи, но сомнѣваюсь объ успѣхѣ. Однакоже я принужденъ былъ, прошеніе подать, и увижу что будетъ. — Для моего независимаго дѣйствования здѣсь въ Вѣнѣ надежда малая, хотя я ниѣю увѣреніе, что бы я здѣсь наилучше успѣлъ. Кавціи на политическій журналъ трудно ниѣ получить — Зборовскій самъ рѣшился платить 7 процентовъ изъ редакційнаго фонда. А на литературное письмо такожь слабы силы, что бы всегда любопытство удержать, и не поцасться въ какую коллизію съ закономъ о печати.

[3] Впрочемъ меня въ Вѣнѣ ничто не вяжетъ, чѣмъ бы я въ случаѣ не могъ пожертвовать. Сего ради я совершенно рѣшенъ йти за Твоими совѣтомъ, какъ редакторъ Зори, но желалъ бы какого то писемнаго обеспеченія на какое либо время, ибо что чрезъ нѣсколько годовъ испортилось, это не льяя за мѣсяць, аа два, ани даже за полъ года исправить; многіе останутся при Вѣстникѣ, думая что и я при немъ останусь, и тѣмъ трудно уже будетъ пренумеровать на другое хотя бы самое лучшее письмо; нвые сновъ противны будутъ моему способу писанія, особливо Галичане. Впрочемъ я буду стараться усиленно объ распространеніи, особенно въ Угорщинѣ, но изъ моей стороны надо бы, что бы мой трудъ по крайней мѣрѣ въ первомъ году, какъ самоиъ затруднительномъ, былъ вознагражденъ. — Такожь какъ я уже прежде упоминалъ, надо бы постараться о лучшую бумагу, лучшія письмена, что бы Зоря и на око была признчивѣ. Я бы совѣтовалъ, что бы Институтъ выписалъ себѣ хорошихъ гражданскихъ писменъ, и чтобы Зоря ими цѣлая печаталась. Для ошаденія почтовыхъ маркъ совѣтно было бы издавать Зорю одинъ разъ въ недѣлю, но отдѣльно въ двохъ листахъ: одинъ въ четверицѣ политическій, а одинъ въ осмерицѣ литературно забавный. Тѣмъ произвела бысь разнообразность предметовъ, лучшей выборъ матеріаловъ, менѣе труда при коректѣ и печати — а нашимъ сельскимъ читателямъ, которы и такъ по большей части только однажды въ недѣлю на почту посылають, было бы все одно. Пренумераты отдѣльно на каждый листъ не нужно бы расписывать, понеже и въ томъ немалое затрудненіе.

Сдѣлай же Брате милость, и предлагай Господамъ, отъ коихъ это дѣло зависитъ, и извѣсти ниѣ, что скажутъ. Миѣ бы пріятно было, что бы это предвременно не разнеслось, особенно сюда, что очень легко [4] могло бы стать ся чрезъ Г. Хоминаскаго или Ковальска(аго) ибо тѣ Господа здѣсь тайны не удержатъ. Впрочемъ я ничего злаго не наиѣряю, и не такъ дуже боюсь. — Не але бы такожь было, когда бы Институтъ не множокъ отъ теперѣшняѣ цѣны отступилъ, но это кажется трудно. — Если бы я получилъ обиталище, то бы я доволенъ былъ 500 fr. сер.

а къ помощи нужно бы мнѣ экспедитора и корректора виѣсть. Что касается сотрудниковъ, то я бы совѣтовалъ платить отъ штуки за добрыя статіи, нежели постоянно, ибо тѣ обыкновенно работаютъ какъ за панцину. Но какъ кажу, для радикальной реформы нужно непремѣнно улучшить и виѣшній ея видъ, т. е. бумагу и писмена. —

Конюшаго¹⁾ едва ли я буду издавать при нынѣшнихъ обстоятельствахъ, а тѣмъ менѣе Энциклопедію Владиміра, ибо мнѣ не возможно принимать что нибудь на голову, чему я конца довершить бы не могъ. Пренумераціи расписывать не хочу, потому что дѣльце не величкое, и предварительной цѣны не лѣзя опредѣлить, особенно если 500 или 400 экземплярами придетъ издержки покрыть. На цѣну нашихъ сочиненій и такъ жалуются, что немовѣрно высока.

Нашіе здѣшніе корифеи всегда еще горожатся на Москализмъ; но не далекое кажется время, то можетъ быть, что Германизація и послѣднюю хахлацкую букву истребитъ.

Не совѣтую никому изъ нашей родины, особенно же Тебѣ, Пѣтру и Владиміру запускаться въ горячую борбу — мнѣ уже ничего терять, я бо все уже потерялъ, мнѣ все одно. По крайней мѣрѣ Вы братья стремитесь къ лучшему; кажется что Ты уже получилъ подтвержденіе, когда таксы платишь. Это счастье Твое, хахлы на все готовы — ради народолобія.

Пращай Твой Братъ Иванъ Г(оловацкій).

Лист писаний на 4 стор. 8^о.

Ч. 26.

Лист Петра Головацкаго до брата Якова, пис. 1852 р.

Любевный Брате!

Знать забудь Ты за свидѣтельство Дейницкаго изъ 7 кл. онъ крутится и я про тое пригадую. У насъ кажутъ, що въ Львовѣ уже заведено класовый системъ; правда ли тое? Чудно намъ, що нашии учителѣ не приходятъ. Намъ ледви 8, подѣлилисью классы, и каждый работаетъ въ своей классѣ, такъ и менѣ годѣ ослободитисъ, бо совѣтникъ занедужалъ и лежитъ на постелѣ. Я про тое съ одною роботою поступаю поволи а другая не ткнена; и измогуса трудомъ и несовершу. Щось великихъ виѣнь въ науковыхъ рѣчахъ надѣются все; що о томъ у Васъ чувати?

Пращай и пиши борзо Твоѣи щирый братъ П. Головацк(ій).

¹⁾ „Конюшій“, повѣсть въ двоухъ пѣсняхъ, сочиненная Богданомъ А. Д(ідицькимъ) вышла у Львові 1853 р.

Четвергъ.

Одинъ родный Гречинъ образованный есть здѣ, былъ учителемъ гр. яз. у дѣдича Бромирского, привозитъ Тебѣ повдовленіе (sic) отъ Козловецкаго, желаетъ поѣхать въ Львовъ, и хочетъ въ Львовѣ удѣлѣти науку въ стар. и новомъ греч. языцѣ; Можетли надѣятся чего?

Лист писаний на 1 стор. 8^о.

Ч. 27.

Лист Петра Головацького до брата Якова, пис. без дати мабуть, 1852 р.

Любезный Брате!

Книгарь здѣшний Г. Розенгеймъ тщяся розпространити свой крамъ, удовлетити желаніе всякаго сословія, и остеречись опроверженій, же не стараєсь имѣти запасъ рускихъ книгъ вошелъ въ укладъ съ Матицею, и обязался еи книги продавати ва $\frac{18}{100}$. Но однако Матыца и Ставропигія не поручаютъ ему ниякихъ книгъ ни учебныхъ, ни иныхъ. Прощу Тебя про то, учини предложеніе, же жительство здѣшной окрестности тѣмъ вельми неудоволене, же желая книгъ въ книгопродавлѣ ихъ получить не можетъ и склони помянутіи общества, щобы такъ малый рабать про выгоду купователей отпустили книгареви здѣшнему

Прощай Твой Голов(ацкій).

Пятница.

Лист писаний на 1 стр. 8^о.

На 4. стороні листа:

S-er Wohlgeboren Herrn k. k. Universitäts Professor von Glowacki in Lemberg.

Рік 1853.

Ч. 28.

Начерк листу Якова Головацького до дра Радолинського, пис. дня 1. I. 1853 р.

Достопочтеннѣйшій Государь!

Письмо Ваше отъ 21/10 мин. года¹⁾ и пакетъ съ десятию экземплярями издаваемыхъ Вами Проповѣдей Русскихъ я исправно получилъ. Въ ожиданіи полученія еще больше Подписчиковъ я сдержался по сю пору съ отвѣтомъ, — но теперь когда сближилось, думаю, оконченіе

¹⁾ Порівнай лист Ч. 20.

печати Вашего сочиненія, чувствуюсь быть обязаннымъ расчитать ся съ Вами. Отъ послѣдней моей посылки Счета пренумерантовъ не прибыло только два новыхъ. Вотъ имена ихъ: 1) Гнъ Юсифъ Васильевичъ Сокольскій, греч. кае. парохъ въ Лукѣ Великой 1 fr. 10 kg. 2) Иванъ Грегорьевичъ Наушовичъ гр. кае. приходскій сотрудникъ и катихизъ главн. училища въ Городку 1 fr. 10 kg. Слѣдственно счетъ нашъ есть слѣдующій: Напередъ послалъ я Вамъ Списокъ 26 экс. и купно 26 fr. КМ. — Во вторыхъ посланъ мною списокъ 7 экс. безъ денегъ — Нынѣ высылаю имена двухъ. — Итого всего 35 экс. за которыя належить выручить [2] считая одинъ экс. по 1 fr. 10 kg. см. Сумму 40 fr. 50 kg. КМ.

Изъ того по благородному пожертвованію Вашему припадетъ на Нар. Д. 17 f. 30 kg. Вамъ же надлежалобы 23 f. 20 kg. Въ случаѣ когда бы не прибыло болѣе предплатит. отнявъ отъ полученныхъ Вами 26 fr.... останется за Вами 2 fr. 40 kg. КМ. Но понеже я еще не отобралъ отъ подписчиковъ требуемой Вами прибавки на пересылку 10 kg. ср. — слѣдственно я еще не могу ни подаренной Вами Сумми отдать комиссіи Народн. Дома — ни Вамъ квіетанціи послать, но все это должно стать ся послѣ отданія предплатителямъ экземплярей — Съ извинит...

1/1 853 н. ч.

Лист писаний на 2 сторонах 4°.

Ч. 29.

*Листъ Ивана Головацкаго до брата Якова, пис. дня 21. XII
1852 р. (2 січня 1853 р.)*

Любезнѣйшій Братъ! и Сродники дражайшіе!

Не беспокойтесь, что я Вамъ рѣдко пишу; я ничего дурнаго не слѣбляю, хотя мое положеніе самое отчаянное. Я Тебѣ писалъ въ послѣднемъ письмѣ, что Зборовскій обѣщался ходатайствовать за мною у бухгалтеріи¹⁾; это разбилось на ничѣмъ, и онъ совѣтовалъ мнѣ, что бы я требовалъ денегъ на возвратное путешествіе. Тутъ я рѣшился пойти къ самому министру Баху, и предложилъ ему мое крайнее состояніе, которому я въ все не виноватъ. — Онъ выслушалъ меня благосклонно, узнавъ свою несправедливость, и пріялъ прошеніе, обѣщая мнѣ какую либо посаду. Не знаю, что то будетъ изъ того, гдѣ они меня опредѣлять, но надѣюсь что это скоро будетъ рѣшено. Совѣтнику Саксе, у котораго вѣтъ этотъ рефератъ, тоже благосклоненъ мнѣ показуется; надо

¹⁾ Порівнай лист Ч. 25.

только еще не множко подождать. Теперь въ томъ главное дѣло, чтобъ я имѣлъ пропитаніе, а о прочемъ подумаешь пойдѣе.

[2] Буду ли имѣть только времени, чтобъ къ докторату приготовляться, хорошо я и это сдѣлаю, хотя оно требуетъ и прилежной науки и денегъ; а я уже на фреквентациі самъ выдалъ выше 100 fl. сер.

Что касается Твоего подтвержденія въ профессоры, то оно непремѣнно наступитъ, нѣтъ этому никакихъ препятствій, только всѣ подобныя обсажденія очень премеждяются, и сего ради надо Тебѣ терпѣливо подожидать; впрочемъ берегись всякаго сомнительнаго дѣйствованія какъ на кафедрѣ, такъ и въ частныхъ кругахъ; споровъ даже литературныхъ не починай, чтобы не давать причины къ клеветѣ и коварству. Твою хрестоматію и грамматику, какъ я слышу, нашѣренъ Шашкевичъ уже издавать, съ небольшими перемѣнами, но извиняется тѣмъ, что мало времени у него для корректуры и надзирательства, понеже ближайшій есть у него кумъ. Если придетъ до того, и мнѣ поручатъ корректу, то я радъ прийму. — Волянъ уже предложилъ свою минералогію¹⁾, которую ему поручено. Пиши къ Шашкевичу частѣе, онъ теперь кажется въ [3] смиреннѣйшемъ расположеніи, и можетъ быть приклонится скорѣе, отъ него всегда еще много зависить.

Я Вѣстника совершенно отрицаюсь, какъ и въ обще всякаго литературнаго дѣйствованія; не будетъ къ тому времени, какъ и пользы для меня нѣтъ. Зборовскій притягиваетъ къ себѣ всякую возможную и даже самую неарѣдную силу, но я вижу очень великую бѣдность и глупость въ расположеніи его тактики. Пусть дѣлаетъ себѣ, что хочетъ; я буду хладнокровно ожидать успѣховъ; хахлы и скотопасы на силу собираются и думаютъ, что теперь совершенна ихъ побѣда. Слѣпцы дай только! —

Намъ же теперь сужденно, дѣйствовать приватно и болѣе страдательно. — Закопали Зорю, ибо и въ томъ кажется суть слѣды ихъ скрытаго дѣйствія; но придетъ время, что и ихъ закопаютъ. Прошу Тебя братецъ, пожалуй и пришли скорѣе 4—5 эксемп. Пѣсни Игоря ижд. Гушалевича²⁾ для проф. Миклошича, онъ меня уже давно о тое просилъ, но я всегда забывалъ писать Тебѣ. Также нѣсколько заглавныхъ листовъ и предисловія для I. част. Зубрицкаго.

[4] У меня теперь великая нужда денегъ; и для того не купилъ я для Тебя еще Миклошичевой Грамматикки. Прошу пиши мнѣ частѣе, что дѣлается къ книгамъ Балудянскаго; мнѣ еще многіе не заплатили;

¹⁾ „Первіи понятія о царствѣ ископаемыхъ, или минералогія для низшихъ гимназій и реальныхъ школъ... сочинилъ Василій Волянъ, докторандъ на всеучилищи вѣденскѣмъ. Відень 1854 р.

²⁾ вид. у Львові в р. 1850.

и у Львовской Консисторіи осталось еще за нѣсколько экзмп. и не продало ся ли что изъ нихъ? Что думаете съ Зорею сдѣлать? Что дѣлають братья? Родичи? и всѣ Твои любезны? Но чему Петро еще экзаменовъ не дѣлаетъ? Бѣда, Поляки уже много подѣлали, а нашіе отягиваются. Ужасно!

При случаю Новаго Года желаю Вамъ всего блага, здравія и долгоденствія на многая лѣта, веселитесь здоровы при всѣхъ праздникахъ и помните Вашего снова уединеннаго Васъ любящаго Брата

Ивана Ѡ. Головацкаго.

Вѣна 21. дек. 852 2 январ. 853.

Всѣмъ друзьямъ и пріятелямъ вѣримъ Руси мое почтеніе и поклонъ.

Лист писаний на цѣлихъ 4-охъ стор. 8°.

Ч. 30.

*Листъ Йосифа Левицькаго до Якова Головацкаго, пис.
дня 2. III. 1853 р.*

Всечестнѣйшій и Всемилостившій Господине!

Давно́ вже мы анѣ видѣлись, анѣ писали до себе, тому́ не знаю кто виновать? Я не хочу бути виновникомъ нашего молчанія. Какъ показуе сѣ хотять даки́ своѣ въ Галиціи воскресити письменность — на власныхъ стоа́ти ногахъ — такъ бо сѣ выражаютъ. Ско́лька недѣль тому́ попалась въ руки моѣ Русскаѣ Читанка для Гимназій¹⁾, дяко́вскои работы, въ котрой выписаны повѣи доказують, же компіляторъ найменьшого понятія о поевіи немає. Всюди́ка толкъ Нѣмецкій. Прошу́ для того менѣ свое обьявити мнѣніе, о той не ведла етимологіи сотворенной Читанцѣ (спѣванка, писанка, Гула́нка, и т. д.) Чому́ Поляки не пріали того выраженія? Прошу́ ще разъ свое обьявити въ томъ предметѣ мнѣніе, щобы́мъ зналъ, якъ собѣ поступити, [2] а то тимъ бо́льше, що Вы мали Христоматию русскую уложити, а для высшой Гимназій вже и уложили; а котру невѣжа малъ опрекинути съ обыкновенными дака́мъ ла́нами. — Зорѣ Галицкаѣ якъ вижу загрилась, нѣтъ усердія русскаго — а до того привели насъ русскіи несогласія гдѣжь Чело русске дѣлось? — Arg mit Moskau - Kaluga & & слѣдовательно arg mit der Зорѣ — що о томъ тамъ межи Вами чувати? — прошу́ тако́жь менѣ донести.

¹⁾ Руска Читанка для высшой гимназій. Часть I. Составилъ В. Ковальскій, міністеріальный конципистъ при міністерствѣ правосудія и редакторъ Вѣстника законовъ державныхъ и правительства. Відень 1852 р.

Вѣстникъ прибравши видъ *платка*, колотить свѣтомъ, вравъ со своимъ сборникомъ, немоць русскую подтверждающимъ. — Такъ Гаврило¹⁾, кобы многа лѣта жити! — предсказаль що о русскихъ по́двигахъ забудуть — и вже забувають — [3] Полаки высылають Депутацію, Русины запали — пропало — а же не вали межи себе Русина, доказуютъ, же Русины повинны были окреме выслати своїхъ Депутаныхъ.

Присовокупля выраженіа высокого почитеніа, (sic) маю честь писатись Вашимъ правдивымъ слугою Јосифъ Лѣвицкій Профессоръ Богословія Душъ Пастырства.

Перемышль дня 2. Марца 1853.

Лист пис. на 3 стор. вел. 4°.

Ч. 31.

Лист Николаи Сопевицького до Якова Головацького, пис. дня 4. III. 1853 р.

Всечестивѣйшій Господине!

Въ первыхъ дняхъ м. м. получилъ емъ ътъ выдѣла галичо рускои Матиць вованіе до оуложенія програму на письмо часовое нею издаваемо. Про всякіи препятствія замешкалый (sic) отвѣтъ въ Вашего Преподобія честній руки складаючи молю, въ потребнѣмъ случаю, на мѣстце опрідѣленія ътдати.

Сочиненіе програма належить до редактора которій порадившись своей такъ зовимон текъ (або записника) и оглянувшись добре [2] въ круаѣ дописователей, може своему письму вытичити межи, дорогу, и впередначетати стремленіе и объемъ. Сего ради мои въ томъ ваядѣ покушенія, при наилучшѣй волѣ, оуничтожились, особенно коли не було ми извѣстно, коего рода має быти тая часопись: господарска, литературна, богословска або политическа? Дотычно послѣднего рода, т. е. политической часописи, я мнѣнія, що она нѣякого оуспѣха имѣти не може для премногихъ причинъ, которыхъ прибавленіе але за далеко ътвелобы ътъ вопроса предлежащего. Званію матиць, расположевію оумовъ читательства и временъ обстоятельствомъ соотвѣтнѣйше видится быти письмо литературное, хотьбы оно, не кажу ежемѣслчно, [3] въ четверть або по́лдрочныхъ оутленькихъ вязкахъ выходило. Тогда соединеніе вступиобы дѣйствительно въ живнь свою, сочленѣвъ число значительно

¹⁾ Позум. Гаврило Русинъ (псевд. Якова Головацького): „Zustände der Russinen in Galizien“, Ein Wort zur Zeit von einem Russinen. Leipzig, Keil 1846.

пошкодилось и востановилось загальное довѣріе, особливо, слібы на причолку предпріятія сіяло имя дома и поза предѣлы навѣстное зъ оучености. Пѣдъ снмъ лишь условіемъ речене письмо найде соучастіе и повеличае ся оуспѣхомъ.

Отвѣтъ и шнвнїе, може ошибочне або за дераке, бо назъ сѣльскаго затворничества пронсходяще, да наволить Ваше Преподобіе выдѣловн соединенія при случайности изъявити и вразъ прїймити запорученіе истинного почитанія съ которыми шнвнїю честь оставатись

Вашего Преподобія нижайшимъ слугою Soniewicki.

Старо-Гвоздець 4. марта по григ. шнв. 853.

[Отвѣтъ 17/5 Апр. 853].

Лист писаний на 3 стор. 4°.

Слова, взатї в [] писанї рукою Я. Головацького.

Ч. 32.

*Лист Петра Головацького до брата Якова, пис. для
6. III. 1853 р.*

Любевный Брате!

Будешъ черезъ тыждень въ Скалатѣ на прогульцѣ. 5. повернулемъ въ надѣѣ, що уже застану не одну веселу вѣсть и новину изъ Львова; но годѣ, ни отъ Ставропигїи книжокъ. ни отъ комиссіи свидѣтельства. Чудна то рѣчь, за що я трачу веремя, за що меня В. на тую утрату приводить; на що онъ проволѣкаетъ, когда тая справа однако ще другими дорогами не мало наблукается, зачѣмъ якого конца дождется. Изъ Скалата передасть Юльця для Васъ [2] 2 шннцѣ купленыхъ, бо своихъ во все не масть, стоятъ они 1 зр. также передасть она за браселетку належныхъ 4 fr. 30 kg. На фарбованье сукнѣ зжъ коло великоднѣа будетъ мати, бо еще индикѣвъ не продала, а цнаго источника приходѣвъ не масть. Юльця просить, абысьте дали въ Львовѣ красити сукню тымчасомъ на свое конто, бо рада тую сукню мати ще на свята. Моя прогулька не такъ была весела, бо засталемъ Маму нездорову. Они зъ тѣла очивидно сїадають, покахикують, и вже будетъ 6 недѣль, як породила ся [3] имъ якась болячка на шнѣ, на самой гортанцѣ, росте тай росте червона, безъ верху, годось слабый хрыщливый, а ще головою не можно повернути, та не про болячку, но якась хрупотанье въ хребтѣ, въ костехъ: не знати, що изъ того будетъ, може шннется чиракомъ, але може кобы що горшого не було. И теперь пригодна способность Тобѣ прислати для мене Зубрицкаго. Прошу Тебя о нѣсколько екземплярѣй, а гроши пошлю получивъ только за каллиграфію. Довнеси

иенѣ, точноли отобралесь, що посылаю и ще где [4] що будетъ Тебѣ известно.

Прощай Твой братъ

6/3 853.

П. Головацк(ій).

Книжки що ино отобралемъ 15 экв. и пр.

Лист писаний на 4 стор. 8°.

Ч. 33.

*Лист Йосифа і Домінікї Сокулських до Якова Головацького,
пис. дня 16. III. 1853 р.*

Лука мала 16/3 853.

Милостивый Господ: О. Яковъ Θεодоровичъ!

За книги мною полученіи отъ Васъ чрезъ благ: Поиѣщика Г. Ковлов:(ецкаго) много Вамъ на всегда благодаренъ есть — Граммат: О. Иоан: Иоанов: изрядное, прекрасное изданіе, истенно словенорусское, тоже проповѣды О. Радол:(инскаго) — Исторія О. Валуд:(янскаго) тоже, немножко воняетъ папизмомъ, но Онъ долженъ быти извиненъ, бо еву нельзя, и нѣкакъ было, всю сущую правду матку излагать какъ священнику русскоринскому доселѣ, бо могобы обличенъ быти сивнатикомъ!! — въ время слѣдующее всякъ Славянинъ долженъ чтить непрестанно вет: и нов: Завѣтъ, яко источникъ правды и помнить что Бго Богъ дарилъ умомъ, и когда онъ отъ Создателя своего таковниъ сокровищемъ одаренъ, то Онъ уже силенъ есть при чтеніи С. Книгъ узнавать правду, какъ изъ источника своимъ умомъ — Съ книгъ собратіи нашихъ Слов: Южнихъ мы должніи брать приѣръ, и начинать писать въ этихъ двухъ диалектахъ т. е. церк: слав: и общимъ славено русскииъ, а захлащину ложить вбокъ, бо ино всеобщимъ слав: русск: письмомъ вондемъ в составъ литерат: прочнихъ собратіи нашихъ Славянъ, сольемся обильною рѣкою въ слав: море и во то время возсіяетъ солнце правди — т. е. любви и согласія — начнетъ согрѣваться правди лучами — — — а противники правды сами собою распадутся и увергнутся во западную тьму вѣчную навсегда. — [2]

Шесть П.(?) 6. р. и 40 к. серебромъ по вашему щоту за книгъ пересылаю и о больше прошу — и разумѣте вы О. Я. Θε. книгъ чисторусскіи. не пестратив. — Вамъ може дивовинною каватися буде что къ вамъ мой Сударъ на Лоскуткѣ бумага пишу? но прошу о извиненіе, бо у насъ бумага дорого платится теперь и писать много нѣ о чемъ. а еще къ мужу русскому — у васъ вашіи глаза да и умъ. Вы видите все да и пониаете во время настоящее — т. е. что нужда всѣхъ нуждъ воцарилась — та есть и довольна

собою — а прочіи всѣ стали полосатіи и шутіи. отъ превышей нужди угнетеніи и то такъ, что ино тонкимъ своимъ умомъ и глазами какъ въ зеркалѣ достигъ можно — а на явѣ кажеця все въ избыткѣ пребываетъ. — Патриарху нашему, благодѣтелю, благ: Господ: Діонісію Зубрицкому, за Его Исторію русск: галич: мое почтеніе: и поздоров: Чтобы того Г. всевишній дарилъ еще на многіи лѣта живнею, и здравіемъ. Тотъ Г. у моиѣ Сердци въ большомъ почитаніи. Какъ всѣ пинтухачурбони, шеголы Господа Доктори-то наши народніи враги, наемникѣ, хрістопродавцы. чрезъ 100. год: славятся почестями — ба за кое благо? чрезъ нихъ нашъ народъ нынѣ сталъ подобенъ дереву здоровому, сочистому, сильному въ коренѣ но безъ вѣтвѣ, и листьвѣ — кто его обрубилъ? уніа —!. Всѣмъ О.О. Господ: русскоимѣящимъ и дѣлающимъ отъ мене воздайте поклонъ, и поздоровленіе. а Г. Зубр: моиѣ усты лобызайте руку Его. Онъ у насъ Руссиновъ уже теперь сталъ бессмертенъ, и пребудеть у руссовъ памяти имя его вовѣкъ — А васъ О. Я. Ѳ. в вашей Маріею Андреев: и Семіею Мы цѣлуемо по сотъ разъ —

Іосифъ Васи. Домникія

(Сокольскіе)

Госпожа Марія Андреевна може отъ русск: баловъ, Театр: и асамблеевъ устала, и для ней постное время, время отдыха есть?

Лист писаний на 2 сторонах малої 4^о.

Прізвизче, ваяте в () кляпру, пис. чужою рукою.

Ч. 34.

*Лист Кульчицького до Якова Головацького, пис. дня
20. III. 1853 р.*

Всечествѣйшій Господине!

Рѣчь о читанцѣ для школъ повторительныхъ, требеу ближшого еще снесенія ся: Сего ради просимъ вашу всечестность на коротенькое засѣданіе завтра сполудня въ канцеляріи Господина Юркевича: ащи тое по вашихъ обстоятельствахъ о годинѣ 4. або 5. возможно будетъ благоволить оувѣдомити, и Гдна Гошалевича до присовокупленія ся запросити. Съ почитаніемъ достодолжнымъ и приданостею радъ служитель.

Кульчицкій.

Поклонитесь прошу отъ мене всечестнымъ Господамъ и скажите все хорошее.

20. марта 853.

На 4-ій стор.: Его Благородію Всечествѣйшему Господину Профессору Головацкому ту.

Лист пис. на 1-ій стор. 8^о.

звѣрникъ ольбологічної секціи т. VIII.

Ч. 35.

*Лист Ант. Петрушевича до Якова Головацького, пис.
дня 22. III. 1853 р.*

Ваше Преподобіє Милостивый Государь!

Его Превосходительство Высокопреосвященный Митрополитъ и При-
нась¹⁾ вызываетъ Ваше Преподобіє благосклонно принять веденіе коррек-
туры Архіерейскаго Посланія Ихъ Святительской Милости отъ
9/21 Марта с. г.²⁾ Это Посланіе должно печатано быть въ 8-ю долю
кириллицею подобно другимъ посланіямъ Высокопреосвященнаго Нашего
Митрополита.

Надѣюсь что Ваше Преподобіє не сочтетъ отказать искреннему же-
лавію Нашего Первосвятителя, удовольствовавшагося уже оденкратъ хоро-
шой корректурою Своего Посланія, предпринятой Вашимъ Преподобіемъ.

Прошу принять увѣреніе высокопочтенія съ которымъ остаюсь
Вашего Преподобія покорный Слуга

А. Петрушевичъ.

22 Марта 1853.

Въ Уневѣ.

На 4-ій стор.

Уневѣ

Его Преподобію Милостивому Государю Якову Головацкому Про-
фессору Галицко-русскаго нарѣчія и Его Словесности въ Львовѣ.

Лист писаный на одной сторонѣ звичайной 4°.

Ч. 36.

*Лист Івана Головацького до брата Якова, пис. дня
4. IV. 1853 р.*

Вѣна дня 4 апрѣля нов. числ. 853.

Прелюбивый мой Братъ Ярославъ!

Я Тебѣ уже нѣсколько долженъ отвѣтовъ, и не знаю откуда на-
чать? Ты требуешь чего то благополучнаго, а въ томъ здѣсь самая

¹⁾ Мих. Левинский.

²⁾ Архіерейское посланіе къ чесному пресвитерству и всѣмъ вѣр-
нымъ митрополитальной архіепархіи, возывающее къ благотѣльнымъ
складкамъ для сооруженія Храма Господня въ престольномъ городѣ
Вієннѣ, яко памятника благодарности чуднаго сохраненія жизни Его
п. к. Апостольскаго Величества, Царя Францишка Іосифа I. дня 18
Февраля н. с. 1853 р. Львів 1853. Послане видане в Уневѣ дня 21.
марта 1853. р. (Левинскій „Библиографія“ Т. I. Ч. 778).

большая нужда. Начнешь отъ Твоего дѣла — ово важнѣе всѣхъ, не только ради Тебя, но и всѣхъ благожелательныхъ (sic) соотчичей. Я о подтвержденіи Твоемъ извѣдывался, гдѣ могъ, и прямо и черезъ людей — и могу только сказать въ обще, что Тебѣ ничего опасаться, а только надо большей терпѣливости. Въ министерствѣ просвѣщенія я былъ у совѣтника минист. Томашка; какъ у чиновниковъ особенно высшаго степени это водится, онъ ничего точнаго не сказалъ, а только вообще меня потѣшилъ, что онъ Тебя лично знаетъ, и всегда доброе нѣтъ нѣвнѣ. Потомъ былъ я у совѣтника секційнаго Моцарта, какъ референта въ этомъ дѣлѣ, и тутъ узналъ истинную причину продолжительнаго премежденія. Твое прошеніе, не зная по чинитъ приказу, отослано въ Львовъ къ гр. Голуховскому, что бы онъ о Тебѣ свое нѣвнѣ прислалъ, и что до сихъ поръ еще отвѣта отъ него нѣтъ. Но тому и дальшихъ шаговъ здѣсь дѣлать не можно. Ты бы хорошо сдѣлалъ, когда бы Ты представился Е. П. Господину Намѣстнику въ аудіенціи и попросилъ его самъ, или чрезъ сильнаго [2] какого ходатая; а при томъ и референту доброе слово сказалъ; когда нѣвнѣ президіи возвратно отослано будетъ въ Вѣну, то донеси нѣ сей часъ, а я тогда пойду къ аудіенціи къ Г. министру, или самъ или можетъ быть Г. Миклошичъ что нибудь сдѣлаеть. Я былъ у Г. Миклошича, и рассказывалъ ему Твое положеніе; онъ тоже обезпечаетъ Тебя, что дѣло будетъ непремѣнно рѣшено въ Твою пользу. При томъ замѣтилъ онъ, что Ты здѣсь въ министерствѣ долженъ имѣть какого противника, потому что подобны вопросы рѣшаются здѣсь безъ вѣдома намѣстниковъ; чтобы премеждить, отослано Твое прошеніе въ Львовъ, зная что гр. Голуховскій не скорый рѣшать что нибудь въ пользу Русина. Непремѣнно этотъ противникъ кажется быть г. Ш.¹⁾ хотя онъ можетъ быть не смѣетъ, Тебѣ прямо вредить, — такъ вознамерилъ посредственно, умывая свои Пилатовыя руцѣ! — Я такъ рассуждаю; и по тому пиши ему часто, а ласково и смирненно, у него какъ кажутъ мягенькое и благородное сердце!! — Касательно хрестоматіи Твоей и грамматики, различныя ходятъ слухи, но правды не лезя отыскать; и Зоря писала, что уже одобрены; а этими днями Вислобоцкій казалъ, что уже и декретъ на Хрестоматію Тебѣ посланъ; но пока онъ не въ Твоихъ рукахъ, я этому не вѣрю, потому что здѣсь есть Ковальскій, главнѣйшій претендентъ и кушцѣ въ [3] всѣхъ вознагражденіяхъ; этому солоденькому гадюкѣ не вѣрь, ибо онъ пошелъ въ Вислобоцк.(аго) кожу, и можетъ быть еще и того превысить въ коварствѣ. Бѣда, что такіе здѣсь наши люди, никому не лезя вѣрять, и отъ никого

¹⁾ Григ. Шашкевич.

правды не извѣдаешся. Онъ погубилъ мою долю, Богъ вѣсть, чи не чигаеъ онъ и на Твою; за деньги и достоинство онъ до всего способенъ, и хотя дитина померла, то кажется кумство съ Ш. не пропало. — Впрочемъ это только мои догадки, дай Богъ, что бы я не былъ вѣщующимъ этого лиха. И такъ о Хрестоматіи какъ и грамматикѣ Твоей я не могъ ничего извѣдаться, потому что это прямо отъ министра зависить, а тамъ трудный приступъ, и предъ временемъ нельзя узнать. — Если бы истинно подтвержденіе наступило, то что касается исправки можешь числить на меня, какъ на себя самого, но я боюсь, что и это возметъ Ковальскій, потому что отъ печатаннаго листа платять за коректу по 3 fr. сер. — Г. Миклошичъ, навѣщая частіе Г. министра, обѣщался торжественно, что при случаю будетъ съ нимъ говорить въ Твою пользу, когда бы только прошеніе Твое изъ Галиціи возвратилось, о чемъ Ты мнѣ долженъ немедленно донести. — На Твои давнѣйшія порученія я Тебѣ отвѣчаю, что алманаха „Vesta“ изъ годовъ 32—36 я въ цѣлой Вѣнѣ и даже у самого издавателя Рикерта не нашель, а въ иныхъ рочникахъ о Роксоланѣ вѣтъ спомину. — Миклошичеву „Lautlehre“ (за 4 fr. сер.) и Ковальскаго читанку здѣсь Тебѣ посылаю; больше литературныхъ новостей здѣсь вѣтъ. [4] Эти 4 зол. сер. заплаты Г. Богдану А. за Конюшаго на счетъ присланныхъ 30 экс. Конюшіи какъ мнѣ, такъ и всѣмъ, даже самымъ упрямымъ хахлак.мъ въ семинаріи понравился. Здѣсь показаль Г. Богданъ, какія онъ имѣеть драгоценнѣйшія дарованія; и кажется ему суждено, цѣлый превратъ сдѣлать въ нашей литературѣ, особенно что касается, юнаго поколѣнія (sic); старые скостенѣлые уже пропали. Пусть только поступаетъ на этомъ пути, и да пишетъ много, онъ найдетъ публику въ всѣхъ Славянахъ Австрійскихъ. Изъ присланныхъ Тобою 30. экс. Конюшаго я распродалъ уже выше 20; а изъ нашихъ Русиновъ получилъ только одинъ Нодь¹⁾ въ семинаріи; прочіе ексемпл. забрала иные Славяне, и наслаждаются всѣ, и въ Прагѣ имѣеть уже Ганка. Слава пойдетъ какъ молнія, только да пишетъ много, онъ настоящій будетъ русскій поеть. Его „Где домъ есть мой“ переписуютъ здѣшніе друзья, и учатся на изъустъ — и прочи стихи его въ Зорѣ всѣмъ нашимъ нравятся; даже хахлы не могутъ своего почитанія отрицать. — Добро бы было, что бы по временамъ и въ пользу правительства что написалъ, какъ уже разъ сдѣлалъ, что бы оттуду не было враждованія. — Прибавленное здѣсь писемце передай моему другу Г. Богдану, любезнѣйшей моей надеждѣ. — Ты писалъ мнѣ когда то о библии Будинской — я писалъ въ Будинъ, но мнѣ еще не отвѣчали — не

¹⁾ Никола Нодъ, духовникъ гр. кат. духовноі семинаріи у Відни.

знаю, нужно ли Вамъ ея? Теперь Г. Раевскій¹⁾ ѣздитъ частѣе въ Варшаву, онъ спрашивалъ, не нужно ли какихъ книгъ? [5] но я не требовалъ ничего, потому что у меня нѣтъ наличныхъ денегъ къ покупкѣ. На лѣто онъ можетъ быть выберется на нѣсколько времени съ родиною до самаго Питера. Можетъ быть у Тебя нашлись бы какія порученія? Догматика Макарія уже вышелъ пятый томъ. Чего Тебѣ нужно, наши заблаговременно, но вмѣстѣ присылай и нужныя деньги. Но не требуй много книгъ, что бы и онъ не имѣлъ затрудненій. — За исторію г. Зубрицкаго спрашивали здѣсь отъ посольства, и я передалъ мой экземпляръ — но теперь лишилась у меня только вторая часть изъ послѣдняго эксемп. Не возможно бы еще къ ней получить и первую, хотя бы и безъ заглавія; изъ посланныхъ Тобою 5 заглавій лишилось у меня еще 1. —

Сколько помню, я Тебѣ предъ новымъ годомъ писалъ между прочимъ и о Братіи нашей, особенно о любезнѣйшемъ Петрѣ. Но вдругъ мои желанія исполнились; въ Твоихъ писмахъ Ты мнѣ извѣстилъ, что онъ экзаменъ сдѣлалъ хорошо — и уже теперь почти цѣлый человѣкъ; надѣяться что и подтвержденіе отъ министерства скоро прійдетъ. Тоже и Владмиръ и Емилианъ ступаютъ благоусиѣнно впередъ; и вся родина, какъ пишешь, здорова! Это самое нѣжнѣйшее наслажденіе для меня! — Что Богъ даетъ, это все добро — а впрочемъ есть надежда! Съ депутаціей русской я не видался, только одинъ разъ въ церкви — у меня много [6] занятій ради пропитанія собственнаго; я хотѣлъ было по крайней мѣрѣ поблагодарить епископа за его усердіе и помощь при изданіи Исторіи Балудянскаго; но не заставши ихъ дома разъ другій — прошло время. Впрочемъ нехорошія вещи говорятъ здѣсь о епископѣ Іоаннѣ²⁾ — будучи у министра Баха, спрашивалъ тотъ, по чему они не взяли съ собою и Преосв. Григорія³⁾. На то отвѣчалъ Бохенскій, что будто Яхимъ не принялъ его возванія; министеръ увѣрилъ этой ложь, и очень сердился; на двякъ выглядываютъ Преосв. Григорія, онъ придетъ оправдаться; но что подумаетъ министеръ о нашихъ Святителяхъ, одинъ изъ нихъ долженъ остаться лгуномъ. — А то какъ слышу, Яхи не хотѣли съ Яхимовичемъ ѣхать. Но чему же не было правды сказать, особенно при личной аудіенціи. — Шашкевичъ поздиѣе при аудіенціи извинялъ Яхимовича, но Бахъ очень былъ огорченъ. — Что касается

1) Мих. Ѡ. Раевскій, протоерей російскоі амбасаді у Відни. Про него гляди дуже цінну розвідку пок. Корнила Устияновича п. з.: „М. Ѡ. Раевскій и російскій павсявизмъ. Спомяники зъ пережитого и передуманого списавъ... Львів 1884 р.

2) Бохенскій.

3) Яхимовича.

нашихъ расчетовъ, то я знаю, что я за Зубрицкаго Исторію долженъ Ставропигіи еще 50 и нѣсколько гульд. Ты добро сдѣлалъ, что отсчиталъ 36 fr. моихъ за Истор. Балудянск. а излишнихъ 17 fr. оставилъ на дальшій счетъ, ибо у меня нѣтъ чѣмъ платить. Мои первые долги суть здѣшніе, чтобъ какъ очиститься. Миѣ еще изъ пренумераціи должны около 200 fr. сер. и не присылають, особенно Г. Кобринскій прислалъ 20 пренумерантовъ, но денегъ очень мало — я уже нѣсколько разъ писалъ ему, и нѣтъ отвѣта Изъ иныхъ сторонъ тоже такъ — а я терплю, и тяжело страдаю. Изъ Венгріи миѣ пишутъ, что бы я [7] уже возвратно принималъ излишніе экс. Исторіи Балудянскаго, потому что уже нѣтъ покупки — если Вамъ придадутся, то я прикажу прямо Вамъ въ Львовъ отослать, ибо у меня такожъ еще довольное количество. Г. Авторъ¹⁾ упокоился въ Богѣ, послѣ продолжительной болѣзни, праведная то была душа, якихъ у насъ мало! Современники не умѣли его почитать, онъ много страдалъ, и можно сказать, что палъ жертвою горести и трудовъ. Дабы по крайней мѣрѣ будущность узнала его заслуги, и глубоко приняла къ сердцу надгробные стихи нашего Богдана²⁾. — Не возможно ли получать Зорю Галицкую на мое имя? Я не въ состояніи предплатить, а такъ усердно бы желалъ, нею наслаждаться! —

Радлинскаго проповѣди я давно получилъ, но только въ одномъ экземп.; я писалъ имъ о Тебѣ, и непремѣнно они Тебѣ уже послали — посылка тоже требуетъ времени, я то знаю изъ собственнаго опыта. — При случаѣ спроси въ Консисторіи Львовской, что тамъ еще за 3—4. экзмп. Исторіи Балудянскаго не заплачено — какъ это было сказано въ списѣ миѣ присланномъ. Можетъ быть уже пришли деньги? — если не надобно и тамъ работу платить. —

Что касается меня самаго, то я очень худо живу — терплю за грѣхи. Какъ я Тебѣ писалъ при концѣ мин. года была у меня роковая доба, или быть, или пропадать. При Вѣстникѣ никакаго пристановища — и я рѣшился прямо идти къ самому министру Баху, не сказавъ никому ничего — я предложилъ ему положеніе [8] мое, и что я теперь безъ вины лишаюсь безъ хлѣба; онъ былъ очень благосклоненъ, и повелѣлъ себѣ предложить прошеніе. Вислобоцкій хотѣлъ уже было совѣтовать миѣ, чтобъ я требовалъ денегъ для возвратнаго пути — но когда узналъ, что я былъ у министра, удивился моею дерзости, и началъ бѣгать и будто бы молить о миѣ — но дѣло было уже почти рѣшено прежде. На самый новый годъ латинскій именовалъ Бахъ меня акцессистою при

1) Андрей Балудянскій умер в поч. 1853 р.

2) Б. А. Дідицький: „На смерть Андрея Балудянскаго, сочинителя „Церк. Истор. Новаго Завѣта“. Зоря Галицкая за рік 1853. Ч. 2.

министерствѣ — 4 январ. я присягалъ, а 5. на самый русскій святой вечеръ я началъ новую службу, — будучи опредѣленнымъ къ министерской библиотекѣ, подъ Др. Вурцбахомъ, вмѣстѣ съ Косакомъ — и теперь живу бѣдно, но спокойно. Служба не закладна, свои часы (отъ 9—3) отсидишь, сколько возможно сдѣлаешь и впрочемъ свободенъ. Но жалованье очень маленькое (300 fr. сер. и 100 квартира) и малая надежда на скорый авансъ. Косакъ имѣетъ уже 400 fr. и близокъ къ 600 fr. — Подумай теперь, какъ сдѣсь въ Вѣнѣ жить съ 25 fr. въ мѣсяцъ! а къ тому еще весь тягаръ затягнутыхъ долговъ! — Ужасно и помнить; если бѣ человекъ только сухихъ хлѣбомъ и водою жилъ, то требуетъ болѣе. Сего ради я попріймалъ лекціи, какія попадутся, чтобы только ежевременно получить и заработать что нибудь — я теперь долженъ заботиться только о повседневномъ хлѣбѣ, а о будущности и мыслить теперь не могу; и потому то я прервалъ всякія мои сношенія и переписку, бо при ежедневныхъ занятіяхъ нѣтъ времени ни досуга, и потому то я такъ долго молчалъ. При Вѣстникѣ я чрезъ 3 первые мѣсяцы не имѣлъ участія; мнѣ жалко, что я съ публикой и не попрощался; хотѣлъ было въ послѣднемъ числѣ сказать чтонибудь на кратцѣ; но плутъ Вишлоб. сказалъ, что онъ самъ напишетъ отъ себя какое похвальное о мнѣ слово; но собака и этого не сдѣлалъ. Вѣстникъ уже имѣетъ капиталъ на сей годъ; наши Русины добродушные люди, они смотрятъ больше на русскую букву, какъ на лице, это хорошо изъ ихъ стороны; пусть только чтобы они Зори не оскорбили, котора худо сдѣлала, что такъ долго медлила. Отъ 1. апрѣля я помогаю чтото при Вѣстникѣ за 10 fr. ежемѣсячно, что дѣлать, бѣда преть!

Цѣлую Васъ сердечно Вашъ Иванъ (Θ. Головацкій).

Лист писавий на 8 сторонахъ звичайноі 8°.

Ч. 37.

*Лист Петра Головацкаго до брата Якова, пис. для
4. IV. 1853 р.*

Любезный Братъ!

Я, думаю, уже Тебѣ писалъ, что мнѣ никакимъ образомъ не было возможно, на лядскіе святки прогуляться въ Скалатъ: дорога была, какой никто непомнитъ. Уже тогда, когда я изъ праздничъ поверталъ, было чудесно. Я въ Скалатъ былъ заѣхалъ парой лошадей въ 4 часа, а изъ Скалата, выѣхавъ 3 лошадьми въ 10 часъ утрома, заѣхалъ на 3 часъ въ Ходачковъ, а взявъ еще четвертую лошадь былъ въ Дычковъ уже вечеромъ а на ночлегъ сталъ въ корчмѣхъ подъ Тернополемъ и уже въ

другой день заволокся въ 8 часовъ въ Тернополь. Но это еще ничто, шутки: на святки отъ 6 лошадей ни мужикъ не рушилъ изъ мѣста. Не знаю, писалъ ли я Тебѣ объ болѣзни нашей любезной мамы. Когда я еще былъ въ Скалатѣ, шѣла она уже 3 недѣли какойто вредъ на образъ чирака на гортанѣ, на самой адамовой кости. Былъ онъ багрянъ и великъ, какъ яйцо гуси; при томъ малый, сухой кашель, хрыпливый голосъ и какото хрупотанье въ шиѣ, когда только повернула головой. Ми думали, что это скончится чиракомъ, но видъ, уже больше 2 мѣсяца а чиракъ чиракомъ, но ростеть, хрыпка и кашель поболшастся, а хрупотанье никакъ недаеть головой повертатъ. Врачи не кажуть ничего точного, но помощь ихъ нужна. Мама жалитса дуже, что не шѣеть своихъ денегъ. [2] Жалованье за 2 года должное не платять, какое припадало за послѣдний годъ, велѣла мама Пракседѣ, отобрать, и возвратити Графинѣ за Ивана, что она была дала для него въ Вѣну, џ не знатъ, дала ли она ей иль нѣтъ, и возвратилили онъ тѣе деньги кому, иль нѣтъ, или когда бы ему теперъ пригадать, сдѣлалъ бы великую милость мамѣ. Казала шѣ мама, чтобъ писать Тебѣ, не возможно ли бы получить отъ вдовичей комиссiи должное жалованье за помянутіе 2 года. Сдѣлай, Братецъ, что въ этомъ возможно. Но покажѣсть это будетъ я не въ состояніи датъ довольную помощь. Когда естъ случай я даю нѣсколько денегъ, но это мало, про тое дѣлай поскорѣе.

Мое прошеніе о воздвиженіе въ дѣйствительніе учителя я уже подалъ, теперъ, Любовный Братъ, время подмухатъ въ шульбегердѣ, сколько довольно: помоги Братъ, сколь можешъ, чтобъ достаться въ Лембергъ. Подкади самъ инспекторанъ, пошли Кузьемскаго, Мохнацкаго и кого знавшъ къ Е. Превосходительству, но лучше всѣхъ Рачиньского а надъ всѣхъ Чайковского адвоката. Будь что будь, но не лишатъ никакого средства.

Ты пригадуешъ себѣ, въ какомъ новомъ состояніи я лишилъ нашего Василя, отѣжая изъ Лемберга. Но Ты шѣ досель объ нешъ ничего не споминалъ. Миѣ хочется знатъ, какъ онъ ведетса, что я вѣдалъ какъ ему ведетса. Тоже шѣ хочется знатъ; сдѣлалъ ли Вашъ малень- [3]кій Ясъ статскій испытъ и борзоли онъ и Марыня съ дѣтушками поѣдутъ въ горы? За чемъ она отѣдетъ, проситъ Юльця, чтобъ она ей сдѣлала прислугу съ сукней. Проситъ она, чтобы докупити 2 $\frac{1}{2}$ локтя той матерiи, датъ окрасити на прессе черно и велитъ датъ мору, какая въ модѣ. На святки, можетъ быть, я бы ей завезъ въ Скалатъ. Деньги она возвратитъ, какъ только продасть вебрика, а Вѣны искатъ не нужно. — Объ исторiи, какая сдѣлалась съ честнымъ нашимъ совѣтникомъ, Ты, можетъ быть, что слышалъ. Я бы Тебѣ ровсказалъ, но не слободно объ этомъ говорить. Вотъ послушай бабы, да не будь бабою, не кажи бабѣ. Еще въ Сильвестровъ вечеръ былъ на вечерной забавѣ у одного изъ

первыхъ здѣшнихъ урядниковъ и нашъ совѣтникъ.¹⁾ Не играя въ карты познакоился съ однимъ капитаномъ, тоже не играющимъ, и разговаривался съ нимъ о всякомъ. Капитанъ, родомъ Италіанъ, говорилъ объ отношеніяхъ правительства и народовъ другъ къ другу такія вещи, которыя тогда только общое значеніе имѣя, казались не быти вредными. Но, когда сбились происшествія въ Милянѣ тогда оказались они предвѣстными, подозрѣтельными. Совѣтникъ, какъ присяжный урядникъ вѣрный, не могъ молчать, но требовалъ повѣрника и розказалъ основу помяну-[4]-той бесѣды майору, начальнику залогы, въ томъ наиѣреніи, чтобъ тойже капитана къ осторожности упомянулъ, а когда нужно бы было на него уважать, или чтобъ, какъ предстоятелю нужно знать, какихъ имѣеть подвладныхъ, къ чему нибудь употребилъ. Майоръ, выслужавъ его требовалъ, заклиная на присягу и урядъ, чтобъ онъ ему далъ справу объ томъ на письмѣ, а получивъ ея, донесъ къ военному начальству. Слѣдовало позваніе капитана въ Львовъ, изгнаніе егоже, а современно изслѣдованіе въ Тернополь тыхъ, которіе были на ономъ вечерѣ, порученное ротмистру жандармеріи. Но ротмистръ съ дописью военачальства пошелъ къ офицерамъ здѣшнымъ и прочиталъ имъ ее. Тіе, изнавъ (sic) Совѣтника доносчиковъ, а думая, что онъ прямо военачальству донесъ, съ бранью выступили въ каснѣ, и требовали, чтобъ его выключити, или они саміе вылучать отъ собранія. Первой хвилѣ весь Тернополь ропталъ на совѣт. но узнавъ истину утихомирился, однако панфлеты были на улицахъ поприбиваніи. Совѣтнику не было что дѣлать, но удался въ Львовъ къ обонимъ начальникамъ. Прислано Комиссію, одного генерала и майоръ-авдитора. Днесъ вечеромъ сойдутся всѣ офицеры въ каснѣ по приказу генерала и будетъ торжественное введеніе Сов. въ касно и поеднаніе. Пишу Тебѣ тое, чтобъ Тебя избавить изъ можливого блуда, но прошу не розповѣдай сего.

Пращай Твой братъ

4/4 853.

П. Год(овацкій).

Лист писаний на 4 сторонах великої 4°.

Ч. 38.

*Лист Вячеслава Ганки до Якова Головацького, пис.
дня 18. IV. 1853 р.*

Хрѣс въскрѣсе!

Ваше Благородіе, Милостивый Государь!

Спѣшу извѣстить Васъ о полученіи письма Вашего съ деньгами 20 гульд. и благодарю сердечно.

¹⁾ Евстафій Прокопчиц.

Желаемая Вами книжка посылаю здѣсь при семъ. Прошу принять благосклонно мое новое изданіе Далмилловой Лѣтописи и прежнее прошу покорнѣйше отдать при случаѣ нашему прилѣжному Ветерану Гну Зубрицкому. Богдана Дѣдицкаго Ковюшій у меня есть. Впрочемъ будетъ мнѣ очень приятно, если Вы изволите повремененно извѣщать меня о новыхъ произведеніяхъ на червоной Руси, и лучшія прошу посылать ко мнѣ на мой счетъ случайно и черезъ книгопродавцевъ.

У насъ печатается нынче издвненіемъ Матицы чешской Челаковскаго сравнительная грамматика славянскихъ нарѣчій.

Изборъ глагольскихъ древностей Шафарика стоитъ 3 гульдина и Изборъ югославянскихъ достопамятностей совсѣмъ разобранъ. Въ продажѣ пришло только 50 экземпляровъ, и это здѣлало еще неприятно- [2]сти и почти процессъ издателю. Я совсѣмъ не знаю куда относящихся обстоятельствъ.

Если этого сборника у Васъ, или у Зубрицкаго нѣтъ, то я бы хотяжъ не рад уступилъ свой экземпляръ, ибо я бы могъ пользоваться экземпляромъ нашего Музея, но для невнимающагося изслѣдованіемъ древностей нѣтъ. Прощайте Драгоценный Другъ и будьте здоровы!

Вашъ предапаѣйшій

Вячеславъ Ганка.

Прага 18/30 Апрѣля 1853.

[Духновичу

4 экс.	10 экз. Остроширова Евангелія лавочная цѣна 1 гульд.	
	но мнѣ послѣ продажи прошу только 2 терти т. е. 40 кр.	
4 экс.	10 экз. Краледворской Рукописи	} извѣстны
4 экс.	10 — Руско-чешскаго Правописанія	
2 экс.]	5 — Далмилловой лѣтописи. цѣна лавоч. 24 кр. но у меня 15 кр.	

дальше писав Ганка оловцем :

5 — Królodwor(s)ki Rękopis цѣна 15 кр.

Святѣйшему патриарху Іосифу нравится очень изданіе Остроширова Евангелія, писалъ ко мнѣ о 50 экз. его.

Лист писаний на двохъ сторонахъ мал. 4°.

Зачеркнені [] слова писані оловцем, рукою Я. Головацького.

Ч. 39.

*Лист Анатоля Вітошинського до Якова Головацького,
пис. дня 20. IV. 1853 р.*

Всечеств'їишій Государь мой!

Я получилъ листъ отъ всепочтеннѣйшаго брата Вашего съ Виенны 6/18 Марта 853, которому приключительно прибавилъ онъ поетическое сочиненіе Г. Богдана Андреевича Дѣдицкаго на рускомъ языкѣ съ возваніємъ позаботитись о роспространеніи сего дѣла, при чѣмъ посылая онъ менѣ лише одинъ экземпляръ изъявилъ, что у него излишнихъ экземпляровъ нѣтъ, но слѣбъ нужно казалось менѣ чтобъ я прямо къ Вамъ звернулъ ся а Вы постараете ся объ томъ чтобъ авторъ съ послікою поспѣшилъ ся.

Я сему возванію менѣ всегда милому отвѣчая потщаюсь настоящимъ моимъ чертаномъ въ сей цѣли звернути ся до Васъ. Въ мѣстѣ самомъ въ которомъ менѣ судьба теперь поселеннымъ быти опредѣлила не имѣю надежды много экземпляровъ сего дѣла роспродати, ибо въ городѣ въ которомъ живу какъ во обще для словесности словянскои не дуже благоприятная земля такъ особливо для русской словесности веритъ твердою опокою являетъ ся. Кромѣ многихъ иныхъ винъ, меже которыми себѣ противоположныя стремленія и себѣ навзаемъ враждебныя стихіи въ чудесномъ однакже согласіи на уничтоженіе осуществленія божеблагословенной величественной идеи одной на основѣ одного въ словянскихъ нарѣчій и то на непоколебимой скалѣ живущаго славнаго русскаго языка совидати ся имѣющей всеславянскои литературы себѣ руки и помощь подавати мнѣть ся, санобольшимъ препятствіємъ роспространенія русскаго языка меже латинскими Словянами являетъ ся быти незнакомство буквъ словянскихъ, которые научати ся въ доспѣломъ вѣцѣ лише ревныи труда достойнымъ быти уважають. Сему санобольшему меже латинскими Словянами существующему лиху на будущность зарадити бы лише могли народныи училища и гимназьяльныи, въ которыхъ бы владежъ племени славянскои кромѣ читанія на латинскихъ буквахъ наставлялася и упражнялася въ читаніи и словянскими. Но ктоже меже латинскими Словянами подастъ руку помощную чтобъ на училищахъ такое дѣялось? Также роспространенію русскаго языка дуже пособствовати бы могло гдѣбы по латинскихъ семинаріяхъ духовныхъ училии принайменѣ читати словянскими буквами — но тяжко чтобъ тое когда статись могло ибо ультрамонтанизмъ може ничему такъ неавиственъ не есть какъ тѣмъ буквамъ словянскимъ которыми священныи книги и богослужебныи нашего святого восточнаго апостольскаго обряда списанныи суть. Сказанныхъ винъ ради совиданіе одного великолѣпнаго храма все-

олавянской литературы ревности и слабыми силами одиноких племенелюбителей повоставленное лише желвыми шагомъ на передъ поступовати можетъ.

Относительно явившагося на снмъ всехвальномъ поли словесности въ Галичинѣ новаго цвѣта „Конюшій“ зовенаго заровно честию какъ и щастіемъ полагаю, себѣ роспространеніемъ сея поѣмы молодому талантову о много тое въ моеѣ силѣ быти можетъ ободрительную помощь до дальшихъ всѣми благопамѣренными безопасно искренно пожелаемыхъ подобныхъ подвиговъ подати. Но розмѣривъ обстоятельства и силы мой жалко менѣ дуже что не такъ какъ есть къ тому добра воля моя буду могъ пособствовать роспространенію дѣла сего. Здѣсь въ Кошицахъ не имѣю надежды приобрѣсти много отбирателей. Але я поѣду по случаю великодной сповѣди до иныхъ стаций полковыхъ, може по дорогѣ встрѣнусь будто съ русскими священниками, може и съ иными реввителя-[2]-ми словянской литературы, и може дастъ ся мало по малу нѣкое количество эксемпляровъ роспродати. Много обѣщати себѣ не можъ. Однакожде при увглядненіи дешевой цены сего дѣла думаю что бы могли Вы або и самъ авторъ на продажъ переслати 50 эксемпляровъ. Но сія пересылка должнася осуществити до ниже начертанного речинца и востосовати ся до извѣстія которое вижше дати Вамъ честь имѣю. Я на третій день свѣтлаго воскресенія Христова съ полудне отправляюсь съ Кошиць въ путь до „Leutschau, Kés mark, Igló и Rosenau“ (Рожнавы) послѣ чего верну опять въ Кошицы, гдѣ найдалѣ одинъ день забавлюсь и снова въ дальшій путь отправляюсь въ „Unghvár, Munkacs и Berekszár“ при послѣдномъ моимъ путешествіи какъ видите буду ся крутилъ въ предѣлахъ Мункачевской русской епархіи, въ которой може бы ся менѣ удало нѣкое количество эксемпляровъ поѣны „Конюшій“ полишити. Такожде могу въ епархіальный оттуда четири лише часа отстоящій городъ Пряшовъ до роспродажи дальшой послати сіе дѣло на руки котораго нибудь крилошанина.

Сего ради присланіе сего дѣла въ количество эксемпляровъ вижъ воспоминаюмъ да осуществитъ ся найдалѣ до 10-го Мая по лат. иѣса-цисловѣ такъ абы передъ снмъ днемъ эксемпляры продажные были уже въ моихъ рукахъ, абы я ихъ уже могъ имѣти при собѣ когда отправлюсь въ дальшій путь въ „Unghvár“ etc.

Когдабъ болѣе попитателей за снмъ дѣломъ я приобрѣлъ, то не залишу Васъ або самага автора о снмъ извѣстити.

Не запомнитеже чтобъ, аще до роспроданія сего дѣла въ нашихъ сторонахъ менѣ каковое препорученіе данно быти имѣло, надсика сего сочиненія въ начертанномъ времени осуществилась.

Слибы кромѣ того Вы еще каковія иныя препорученія менѣ дати имѣли, а менѣ въ „Unghvári“ престольномъ епархіальномъ городѣ лично явити ся ивѣющему тѣмъ пособствовать случайность была, благоохотно Вашъ услугу. Дунаю также что когдабъ авторъ свое сочиненіе переслалъ въ Будинѣ должно сему въ нѣкихъ количествѣ роспроданному быти также меже тамошными Словянами. Въ Будинѣ (Ofen) звернути бы ся авторъ могъ або до Г. Раковского переводчика при краеначальствіи Венгерскомъ на русскій языкъ або до Г. Радлинскаго переводчика на словацкій языкъ або до Г. Полярика кооператора при Теревіенстадтцкой Церквѣ въ Пеноцѣ. Я могу и написать до Будина чтобъ Г. Ференць профессоръ всеславянской литературы на всеучилищи Пештенскомъ пособствовалъ роспространенію сего сочиненія меже своими учнями.

При сей случайности навольте приймити благихъ русскихъ сердцемъ искренные мой братныя чувства съ каковыми препоручаюсь Вашей благосклонности и много пожеланной вседрагой ииѣ приязни Вашей Вашъ искренный служитель

Анатоль Витошычскій.

Кошицы дня 20-го Цвѣтня 1853.

Желаю радостныхъ дней свѣтлаго Праздника воскресенія Христова. Мое здравствіе и многолѣтствіе всѣмъ православнымъ боголюбивымъ Русинамъ.

Адресъ мой есть: An S^o etc. Anatol Witoszyński k. k. Feldkaplan beim löbl. Herzog Nassau 15 C. Inf. Rgt. zu Kaschau.

Лист писаний на двохъ сторонахъ вел. 4°.

Ч. 40.

*Лист Андрея Радолинського до Якова Головацького,
пис. дня 29. IV. 1853 р.*

Ваше Преподобіе; Милостивый Государь!

Поелику я по совѣтованіи многихъ сообразнѣйшимъ съ цѣлью почиталъ вѣдѣсто обвѣщаннаго мною, хотя всеславянскаго, но одностороннаго и токмо первому тому Собранія русскихъ Проповѣдей приспособленнаго Лексика, Г.Г. Пренумерантаиъ на русскія проповѣди поклонить полный и какъ такий при какомъ нибудь русскомъ сочиненіи употребляться могуцій Словарь русско нѣмецкій, Шнидома въ Липскѣ стереотипомъ изданій и съ его короткою Грамматикою русскою; такъ я хотя уже былъ сочинилъ упомянутый Лексиконъ, заказалъ въ Липскѣ количество экземплярей Словаря Шнидова и съ грамматикою соотвѣтствующее числу дотеперешнихъ Подписчиковъ, и для того я такъ опоздиль присылку экземплярей 1-го тома Собранія русскихъ Проповѣдей, у Вашего

Преподобія пренумерованныхъ; понеже я доселѣ ожидалъ оный Словарь въ Липскѣ печатающійся съ которыми вѣстѣ я хотѣлъ Вашему Преподобію и Проповѣди послать, дабы берегать издержки экспедиціональныя. Но это до селѣ тщетно ожидавши, чтобы г.г. Пренумеранты теперь по крайней мѣрѣ отчасти успокоились, послалъ я железною дорогою въ Львовъ къ Вашему Преподобію большее число экземплярей 1-го тома Собранія, какъ оно требовалось, именно:

35	экземплярей пренумерованныхъ — между которыми 10 отъ 6. листа, къ дополненію прежде посланныхъ 5. начальныхъ листовъ;
65	„ для дальней пренумераціи;
10	„ какъ обыкновеную процентуацію 10 отъ ста, Вашему Преподобію за понесенные [2] труды мною поклоненную;
1	„ Вашему Преподобію поклоненный;
1	„ Его Превосходительству и Высокопреосвященству Митрополиту и Архіепископи (sic) Львовскому подѣ собственною конвертою смиренно поклоненный;
1	„ отъ 6. листа dto dto dto
1	„ отъ 6. листа Редакція Зоры Галицкой поклоненный;
1	„ отъ 6. листа dto Przyjacieli Domowy dto.

115 экземплярей

63

52 Относясь къ расчету:

За 35 экзempl. пренумерованныхъ, считая экземпляръ по 1 зол. 10 коп. среб., принадлежало мнѣ:

40 зол. 50 коп. ср.

Съ этой суммы получилъ я отъ Вашего Преподобія

26 зол. —

На народный русскій Домъ въ Львовѣ я жертвовалъ я

17 „ 30 к. ср.

43 „ 30 „ „

Для сего расчета я долженъ Вашему Преподобію 2. зол. 40 коп. сер. Этотъ остальной долгъ вѣстѣ съ изживеніемъ на присылку изволите Себѣ отравить съ продажи прочихъ экземплярей.

Г. Редакторъ „Przyjaciela Domowego“ мнѣ писалъ, что въ Львовской русской лавкѣ на 14 экзempl. 1-го тома пренумеровано; для того молю Ваше Препод. изволите ей эти требованные экземпляры тотчасъ

отдать съ тѣмъ прииѣчаніемъ; чтобъ я и деньги пренумерациональныя и имена Пренумерантовъ отдута (sic) чѣмъ скорѣе получилъ.

Я надѣялся, что въ Львовѣ и цѣлой Галиціи будетъ само большее число по крайней мѣрѣ 300 Пренумерантовъ на мною издаваемое Собраніе русскихъ Проповѣдей, но надеюсь, что, когда увидятъ какъ Священники такъ и мірскіе людѣ, что эти проповѣди превосходныя, по истиннѣ образцовыя въ настоящемъ велико-русскомъ языкѣ, славнѣйшими славянскими краснорѣчниками сочинены, и когда они [3] убѣдятся о моемъ безкорыстномъ, благородномъ и для Восточной Церкви обряду славянскаго какъ и для Литературы всеславянской весьма полезномъ вознаиѣреніи умножится ихъ число такъ, что я буду въ состояніи продолжать издаваніе этого Собранія и послѣ сего предпринять издаваніе самыхъ лучшихъ славянскихъ преимущественно російскихъ Классиковъ.

По этому видитъ Ваше Преподобіе, что я при моихъ жертвахъ издаваніемъ упомянутого Собранія неискаю никакой собственной корысти, но токмо благо Церкви и расцвѣтеніе одной всеславянской литературы, и для того благоволите мнѣ въ семь дѣлѣ и съ другими тамошними ревнительными Славянами споспѣшествовать и съ Вашими могущественнымъ препоручаніемъ чѣмъ большее число постоянныхъ Пренумерантовъ прѣобрѣсть Собранію русскихъ Проповѣдей, которыми я вознаиѣрю истощить всѣ славнѣйшими славянскими краснорѣчниками въ католическомъ духу Восточной Церкви сочиненныя проповѣди, и тотчасъ возвать къ пренумеруванію на вторыи токъ, котораго цѣна та сама, которая и перваго 1. зол. Экспедиціональныя издержки я самъ при второмъ и прочихъ томахъ понесу.

Дотеперешніе Пренумеранты 35. получаютъ Шмидовъ Словарь и съ Грамматикою безплатно, а прочіе будущіе Пренумеранты, хотятъ ли они получить этотъ Словарь съ Грамматикою, должны за этотъ Словарь заплатить 1 зол. 20 коп. сер. но чѣмъ скорѣе, чтобъ я опредѣленно зналъ, сколько экземплярей съ него мнѣ надобно дать печатать, и подѣ тѣмъ условіемъ, что пригласится ихъ много; понеже я токмо при великомъ количествѣ заказанныхъ экземплярей получу печатанныя экземпляры отъ Липскаго типографа по такъ дешевой цѣнѣ, по какой я хочу ихъ давать моимъ Пренумерантамъ; иначе цѣна по одному экземплярю въ книжныхъ лавкахъ 3 зол. сер. безъ грамматики. Это будетъ великая польза и выгода [4] для cadaго Пренумеранта.

Если, какъ надѣюсь, будетъ требоваться большее число экsemпл. съ 1-го тома, тотчасъ пошлу Вашему Преподобію. — Съ втораго тома дамъ печатать токмо только, сколько пригласится Пренумерантовъ, и для того изволите пренумерацию ускорять, чтобъ издаваніе замедленія неутерпѣло. — Имена гг. Пренумерантовъ выпечатаются при второмъ томѣ.

Понеже я не въ состояніи и при продажѣ прочихъ экземплярей и томовъ нечто, какъ доселѣ, на Дошъ Народный жертвовать, извините меня, что я молю ииѣ по сему всѣ пренумераціональныя деньги присылать. Но когда я буду въ лучшемъ состояніи, за честь буду почитать себѣ повторить мою жертву.

Здѣсь прибавленныя письма наволите касательныхъ Господамъ пріобщить, молю Васъ искренно.

Къ издаванію Собранія путемъ пренумераціи и его разпродаванія и чрезъ частныя лица я ииѣ позволеніе отъ ц. к. полицайной Дирекціи Пещанской, какъ то видно на оберткѣ перваго тома; по чему неиѣте ничего опасаться распространять издаваемое мною Собраніе. Хотятъ ли Львовскіе книгопродавцы до комиссіи принять экземпляри за пристойную процентуацію и при точномъ платѣжѣ пренумераціональныхъ денегъ? Цѣна экземпляря въ книжныхъ лавкахъ 1. зл. 40 коп. сер.

Въ ожиданіи всего лучшаго ииѣю честь себя препоручать Вашей любви и прязни (sic) и пребывать Вашего Преподобія искреннымъ другомъ
Андрей Радлинскій.

Въ Будниѣ дня 29 Априля 1853.

Здѣшніи Славяни, какъ г.г. Добрянскій, Раковскій, Палярникъ поздравляютъ Васъ со всеиъ почитаніемъ.

Лист писаний на чотирох стор. 4°.

Ч. 41.

*Записка Якова Головацького в справі висканнз дня
1. (13.) V. 1853 р. книжок.*

Терлецкому 1/13 Мая 853.

5 экс.	Балудянскаго . . .	à 1 fr.	
15 экс.	Библіотеки для дѣтей . . .	à	20 kr.
1	Покореніе Новгорода . . .		16 kr.
1	Конюшіи . . .		15 kr.

Татови.

Звѣрословіе	29 kr. сер.
Поэдр. русиповъ	30 —
Краледвор. рук.	15 —
Конюшіи	15 —
Покореніе Новгор.	16 —
Русско-ческ. право.	8 —
Сѣверная Любовь	20 —
15 экс. Библ. для дѣтей	20 —

Кобринскому.

60 экз. Библ. для дѣт.	.	.	а 20 кр.
10 экз. Сѣверная Любовь	.	.	à 20 кр.
10 экз. Конюшій	.	.	à 15 кр.
2 экз. Поздр. Руси.	.	.	à 30 кр.
1 Краледв. Рукоп.	.	.	à 15 кр.
1 экз. Русско-чesk. прав.	.	.	à 8 кр.
10 экз. Покореніе Новгор.	.	.	à 16 кр.
6 экз. Весны	.	.	à 30 кр.

Записка на 1 стор. картки 8^о. На другій стороні дописав півнійше Головацькій: Ник. Устяновичъ купилъ 24/12 Сент. 854 1 экз. Радолинск. Проп. съ Словаремъ за 1 фр. КМ и 10 кр.

Ч. 42.

*Лист Петра Головацького до брата Якова, пис. дня
14. V. 1853 р.*

Любвнй Брате!

Письмо Твое восхитило мене необыкновенною радостью. Подтверженіе Твое въ чинъ професорскій а сдѣланна мнѣ надежда тогоже счастья вотъ чего мы такъ бажали; къ тому же еще надежда, что я достанусь въ Львовъ, такъ уже ничего и бажати. Касательно таксы иноку двинажди заплаченной я жалую г. директора, что онъ худо извинялся, ибо подаровати ее канцеларскому было можно, але преступленіе замолчати не слободно. Что то сдѣлалось, что Юльцена сукна (sic) не чорна, какъ она желала а я писалъ, но зелено украшена: незнаю, какъ еи понравится. Мамнина недуга вѣрно суть гемориды, тѣже страданія, что были у меня. Но я себѣ изображаю, какъ тяжело мнѣ въ [2] въ ихъ лѣтахъ, при ихъ улоностяхъ а недостаткѣ силъ и журбахъ ихъ зносити. Писалъ и менѣ Иванъ довольно о своей бѣдѣ и прислалъ для Мамы а конто долгу для него ватыгненного у графинѣ 5 fl. Доручу ихъ самъ Мамѣ виѣстѣ съ Твоею жертвою, и что самъ многу прибавлю, чтобъ могли по ординаціи лѣкаря пити минеральную воду, но вѣрн менѣ Ивановихъ 5 fl. сердечно менѣ жаль: онъ себе оскорбилъ. Касательно „библіотеки чтенія“ и не былъ еще у Ондерка, ибо цѣна еи мнѣ невѣстна; але я показаль еи нашему книгарю и онъ просить Тебя, чтобъ Ты ему прислалъ сей часъ чрезъ Каленбаха на его адресу 50 экз. въ продажѣ съ опущеніемъ рабата.

Выпало на мене до сегорочного програма выробити якую росправу. Не мнѣя ничего готового ни часу что выробити одна мнѣ была [3]

надежда на мой писемный домашний елаборать, что я до испыта подалъ. Но щожъ? нѣтъ у мене ни словца изъ него не лишилось: богъ вѣсть, куда пошло. Але приходитъ менѣ на гадку, просити г. Вахольца чтобъ менѣ пожичилъ на короткое время до переписаня, я неотифно возвра-щу. Брате сдѣлай тое, та спаси меня отъ журбы.

Ставропигія я еще 40 fl. долженъ заплатити за Зубрицкого исто-рію. Я думалъ ихъ сейчасъ сложити, скоро получу за краснописаніе; но чтожъ? заплативъ книгарю за мои книжки, аптикарю за себе и за маму — тай едва еще вертятся зъ десятокъ гульденовъ на якіи дѣтніи штаны либо что ипаго необходимаго. Мушу складати ежемѣсячно, либо надѣятись, что въ Червни получу за суплентуру за Май и пенсію про-фессора за Червень равомъ, тогда же вѣрно пошлю. Но нѣсколько экземплярей придалобся менѣ еще теперь, и ставропигія моглабы менѣ прислати, ибо, получивъ 16 ека. т. в. 1. для себе а 15 для предплати-телей, маю точно 40 fl. [4] собрати за 30 ека., которіи еще ставро-пигія не прислала. Надѣюсь про тое, что ставропигія схочетъ ихъ прислати.

Касательно моего подтвержденія еще въ великодній святки, когда я былъ въ Скалатѣ пришель отъ министерства вопросъ до здѣшняго окружного уряда, какъ я держусь въ политическомъ отношеніи и по святкахъ я былъ у старости, который меня очень пріятно удостовѣрилъ, что всяка полевная о мнѣ написалъ; такъ я думаю, что съ концемъ Мая будетъ и ожидаемое подтвержденіе. Тогда возрадуется душа моя. А теперь прашай Любезный Брате

14/5 853.

Твой П. Головацкій.

Лист писаний на 4 стор. 4^о.

Ч. 43.

*Лист Ивана Головацького до брата Якова, пис. дня
3(15) V. 1853 р.*

Любезнѣйшій мой Братъ!

За многини заботани я не множко опоздался съ отвѣтомъ на по-слѣднее Твое письмо. Вотъ на кратцѣ отвѣчаю на всѣ вопросы:

Касательно Твоего подтвержденія въ постоянные дѣйствительные профессеры надо намъ теперь только усередно радоваться, и въ бу-дущности быть осторожниѣе и не всякому духу вѣритъ. Какія произошли силетни, здѣсь или гдѣ нибудь, этого дойти трудно и почти невозможно. Можетъ быть время откроетъ истину. Мое подозрѣніе можетъ быть беасосново; я уже точно не помню, когда я былъ въ послѣдній разъ

за Твои дѣлаи въ министерствѣ просвѣщенія; я думаю это это было при концѣ мѣсяца феврала или началѣ марта, на всякой случай передъ самымъ возвратомъ Твоего прошенія въ Вѣну. Г. Миклошичъ только догадывался, что долженъ быть какойто противникъ, потому что подобныя подтвержденія всегда въ Вѣнѣ рѣшались безъ спроса наместниковъ. Г. Ш.¹⁾ можетъ быть не дерзнулъ Тебѣ самъ лично и прямо повредить, но умылъ руцѣ какъ ондѣ Пилать, передавая Тебя неминуемой судьбѣ родовыхъ враговъ. Но какъ будто, все уже миновалось, и какъ я уже вспомнилъ, теперь надо намъ радоваться, и осторожно пользоваться.

[2] Получивъ Твое письмо, я сей часъ посѣтилъ Г. Миклошича, и благодарилъ его за ходатайствованіе въ Твоемъ дѣлѣ; онъ принялъ это благодареніе, возражая, что онъ пособствовалъ и пособствовать будетъ мужашъ этого достойнымъ; я полагаю изъ всего, что точно онъ наиболѣе причинился до скорѣйшаго рѣшенія въ министерствѣ. — Впрочемъ какъ неблагоприятно поступалъ съ Тобою Г. Ш., оклеветавъ Тебя безъ причины за откровенность Твою, а потомъ раскаяваясь въ своемъ дурномъ и поворномъ поступкѣ — предъ самымъ Тобою — изъ того можно довольно заключить, до чего онъ способенъ. —

Что касается Хрестоматіи, и то хорошо, что она рѣшена въ Твою пользу, и Ты имѣешь въ рукахъ декретъ и не множко денегъ; я спрашивалъ въ администраціи школьныхъ книгъ, и мнѣ сказали, что она краткѣе передана будетъ въ печать; но теперь вошла администрація въ какіе то переговоры съ одною изъ адѣшнихъ печатней, (развѣ Мехитаристовъ?), и намѣреваетъ заключить контрактъ съ нею ради скорѣйшаго издаванія школьныхъ иноязычныхъ книгъ; какъ это дѣло будетъ готово, тогда начнется печать Хрестоматіи Твоей, и иныхъ рукописныхъ уже подтвержденныхъ сочиненій. Касательно корректуры мнѣ сказали, что по рѣшенію министерства авторъ самъ долженъ ее заплатить, и что Г. Ш. обѣщался принять на себя всю корректуру одной т. е. меньшей части [3] на большую же опредѣлитъ Ш. корректора, потому что онъ всегда еще будетъ суперревидентомъ. Если желаешь, чтобъ я эту часть обнялъ, такъ проси еще разъ или припомнись Г. Ш. — дабы онъ мнѣ препоручилъ, бо мнѣ самому какъ то не годится — онъ еще всегда сердитъ на меня. —

Обѣщанныя Тобою книги, именно Зубрицкаго, Конюшаго, Библіотеку чтеній пришли скорѣй — адѣшніе питомцы попытаются; такожъ „Покоренія Новагорода“ желали отъ меня, и писали уже въ редакцію Зори.

¹⁾ Шашкевич Григорій.

Касательно вопроса Твоего, может ли Ставропигійскій институт продавать школьныя книги? вотъ Тебѣ отвѣтъ: здѣсь приложенный Verlagskatalog, можете выбирать, что Вамъ угодно и ничего не нужно, только отъ Предстоятельства Института прямо написать „an die löb. kk. Schulbücher-Verschleiss-Administration“ — и покликаться на давнѣйшія сношенія и рѣшенія. Пересылку книгъ требуемыхъ сама администрація обстараеть, но институтъ долженъ порто (безсомнительно спедитерскимъ путемъ) заплатить, и выѣстъ тѣ деньги записать въ общій расчетъ. — За аппаратами я тоже спрашивалъ, прекрасные суть здѣсь, и по различнымъ цѣнамъ; на самой длинной точно греческій, нужно 10 локоть, за не иножко короче 9 — въ цѣнѣ локоть по 2 f. 20 kr. до 3 fr. серебр. довольно хорошіе — но это отъ совершенно отъ Тебя зависить, по какой цѣнѣ Ты желаешь? Матерія эта сама стоитъ будетъ 25—30 fr. сер. — прочія же издержки [4] идутъ въ счетъ портнаго а именно:

8 Ellen Steifläwa	a 15 kr.	= 2 fr.
9 dto Futter	a 24 „	= 3 „ 36 kr.
6 fr. Macherlohn		= 6 „
Papierdeckel Seide u Zugehör		= 2 „
20 Ellen Borten	a 15 kr.	5 „

Всего 17 fr. 36 kr. серебр.

Будучи у Г. Миклошича, я спросилъ о нову нимъ изданую книгу „Апостоль“ и здѣсь Тебѣ посылаю въ цѣнѣ 2 fr. сер. Хотя только голый въ ней текстъ, но ради чести нельзя было ему возвращать; впрочемъ для испытывателя языка и она придастся. Возьми ее на счетъ присланнаго Г. Дѣдицкимъ Конюшаго; я получилъ 30 эксемп. въ цѣнѣ по 15 kr. сер. за всё слѣдуетъ 7 fr. 30 kr. Прежде я послалъ Тебѣ Lautlehre Миклошича на тотъ счетъ à 4 fr.
теперь за Апостоль 2 „
а готовыми деньгами прилагаю 1 — 30
7 fr. 30

Выплати его со всѣмъ и благодари, что намъ такое сдѣлалъ наслаженіе — и да продолжаетъ его! —

Теперь святками писалъ мнѣ Петро, что дражайшая Мама больны — отъ отвѣчалъ ему — и въ Скалатъ писалъ — но не имѣю дальшаго извѣстія — ради Бога донеси какъ тамъ водится, я очень беспокоюсь, а помощь не могу. Терпѣніе кажется тяжелое и опасно. — Всепочтенный батюшка¹⁾ уже не поѣдетъ теперь въ В... но лѣтовъ онъ хочетъ посѣтить Почаевскій монастырь, и желалъ бы выѣстъ съ Тобой, тамтуда проѣхаться — я думаю у Тебя вакаціи начинаются съ 1. Августа —

¹⁾ Раевскій.

напиши согласиє ли ты, и возможно ли безъ опасенія — ради какихъ то науковыхъ изслѣдованій. — Зорю Галицку я получаю и благодарю хорошо почтеннѣйшаго Г. редактора, что помнить о мнѣ — по 7-го числа я не получилъ, а и 10-ое очень долго прораждаетъ — не знаю по какой причинѣ. Я бы радъ по (дальше на особній малій картці)¹⁾ возванію любезнѣйшаго Богдана чтото содѣйствовать письменно для Зори — но нѣтъ на то времени у меня — если мнѣ могу служить многочисленными адресами Вѣстника изъ прежнихъ лѣтъ, то я пошлю Тебѣ — это бы можетъ быть причинилось къ побольшенію читателей, потому, что многіе и не вѣдаютъ о ней особливо въ Венгріи, и не могутъ ее сравнить съ Вѣстникомъ. Она теперь очень любопытно и тщательно издается, и въ всякомъ отношеніи достойна помочи. — Твои извѣстія о Нунціо и питомцахъ въ Римъ посылаемыхъ и здѣсь подтверждаются но еще не рѣшительно — и честный Доръ Мельникъ не повѣдалъ бы никогда съ ними. Г. Балякъ кажется отъѣдетъ на дняхъ въ Львовъ, я стараюсь о его мѣсто — но незнаю, получу ли? Съ Госп. Хомицкимъ старайся въ усерднѣйшемъ поживать согласиє, онъ можетъ теперь много помочь или повредить; — Г. Коссакъ²⁾ выбирается на долгую отпустку въ Креховскій монастырь, ради болѣзни глазъ, но не знаю рѣшительно получить позволеніе? Онъ очень сердился, когда я сказалъ, что я на Зорю запремуеровалъ! Ужасно тотъ человекъ уѣдаетъ на всѣхъ насъ, что только Русиною именуется. — Онъ пишетъ для Wiener Literat. Zeitung польскія извѣстія. Г. Ковальскій уже кончитъ второй томъ читанки, въ Г. Лотушкѣ (впрочемъ способномъ по заслѣпленномъ юношѣ) нашель онъ усерднѣйшаго сотрудника. — Поклонися хорошенько всѣмъ сродникамъ, Друзьямъ — и пиши частъ Здравствуй(и) Твой Братъ

Вѣна 15/3 мая 1853.

Иванъ Ѳ. Г.

Лист писаний на 4 стор. малої 8^о і на окремії картці.

Ч. 44.

*Лист Алекс. Духновича до Якова Головацького, пис.
дня 7(19) V. 1853 р.*

Прашовъ 7/19 Травня 853.

Любезный Другъ!

Присланна мнѣ книжечка Евстахій³⁾ весьма повеселила меня и урадовала; то уже давно было мнѣи наиврѣнѣеиъ чтобъ для воспи-

¹⁾ Ся картка записана в бібліотеці „Нар. Дому“ окремо під ч. 148 в переписці Головацького.

²⁾ Коссакъ Михайло.

³⁾ Житіє святаго великомученика Евстація, сочиненное Михаиломъ Бородайкевичемъ, учителемъ школы тривіяльня въ селѣ

танія сердца такія издавалися книжечки, и сегоради такаж и у насъ первая издалася, кою нынѣ адѣ приклячаю¹⁾.

Она мною послана уже была до Перемышля, где я желалъ, чтобъ на половину издержки выпечаталась т. е. чтобъ половину Печатанія я, а половину сама Печатня вылатила, а по сему чтобъ съ оттисками мы раздѣлилися; но по полгодномъ времени мнѣ ю послано вспать, бо Г. Крылошани не согласили на тое.

[2] Теперь посылаю ю до Васъ, моля о томъ же самомъ, т. е. если одобрите дѣла, то извольте ю выпечатать если можно на полъ издержки: я прійму 300 оттисковъ, выже колько Вамъ любитися будетъ; а если Вы не изволите врученый мною способъ прѣлти, то на мой счетъ прошу выпечатать въ 300 экземплярахъ. —

Печатаніе имѣеть быти на $\frac{1}{16}$. на шестнадцатой формѣ, бо для приручныхъ книжочъ та есть найвдобѣйша форма, эстетичнаго вкуса; — буквами Гражданскими, на паперѣ простомъ; бо то брате я знаю, что все токмо даромъ ровадъ уношеству, чтобъ ихъ [3] мало по малу вабити до рускаго чтенія.

Намѣряю я и дальше Шмидовыхъ Исторій повременно выдавати, если и Вы изволите, то предназначеннымъ способомъ можемъ spolu дѣлати.

Гроши я Вамъ точно зажену, но теперь не могу, бо выдалъ сей часъ на инья дѣла, — — Прошу извольте мнѣ увѣдомить о етомъ, и здравствуйте. —

Цѣлую Васъ, и всѣхъ вашихъ нашихъ

другъ Духнович.

Изданія сего и та вина есть; чтобъ молодому Литератору лажу, и острогу задати.

Долучена до сього листу картка, на якій ось що написано:
Засылаю такожде 6. Букварей по цѣнѣ 10 крайцарей ср.

Духнович.

Лист писаний на 3 стор. 4°.

На четвертій стороні така адреса:

Любезну Другу Якову Головацкому Профессору въ Львовѣ.

Красномъ, намѣстничества калушского [Изданіе Галицко-русской Матицы, ч. 17]. Львів 1852 р.

¹⁾ Мабуть, треба тут розуміти А. л. Духновича: „Хлѣбъ души или набожныя молитвы и пѣсны для восточныя церкви православныхъ хрїстіанъ“. Будин 1851 р. Книжочка видана коштом „Литературного заведенія“ в Пряшеві. (Пор. Левицкій: „Библиографія“ Т. I. Ч. 677.

Ч. 45.

*Лист Алекс. Духновича до Якова Головацького, пис.
дня 7/19 мая (травня) 853 р.*

Прашовъ 7/19 Травня 853.

Почтенинѣйшій Другъ!

Сердечно благодарю Васъ за память, кою мене утѣшаете, и такоужо памѣтїю одождаете себѣ всего мене. Вы извинѣли себе говорите, что вы мнѣ непознаны, но не по истинѣ, бо я васъ позналъ, и добрѣ позналъ еще нагло по повосозданїи новаго русскаго міра, мы тоже древніи друзья, и тѣ будемъ надѣюсь до гроба; люблю я каждого кто русинъ, но добротнаго, и занимательнаго еще и почитаю. Я васъ въ любовномъ вашемъ братѣ лично смотрю, а дѣла ваша суть мнѣ чистымъ зеркаломъ.

Вы послали къ мнѣ книжечки въ счетѣ 37. золотыхъ 36 крайц. Я тѣ прїимъ радостно, и буду я усилovati ихъ разпространѣти, и за тѣ [2] сей часъ посылаю вамъ 15 золотыхъ серебромъ, знаю бо что вамъ надобно братамъ Чехамъ посылати грошей какъ найскорей¹⁾. — Чехи утѣшаютъ больную мою душу не мало своими созданїями, но и опечалюсь, видя, что отдалыни стремлѣтъ развивати рускїй свѣтъ, когда у насъ что дальше, то темнѣйшїй мракъ; наши бо не многихъ изъемиши еще и днесъ поснѣваюцца изъ рускаго слова, и прото паче всѣхъ бѣдаковъ бѣднѣйшїй есть рускїй Литераторъ, то знаю я, знаетъ, бо вкусилъ того любовный вашъ братъ Иванъ!

И если вы изволите любовнѣйшїй другъ, пожалуйста, прїимите въ замѣну на оставшїй съ счетъ мои книжечки, онѣ можно у васъ, въ великомъ рускомъ свѣтѣ развидутся, и вы скорей можете получить вашихъ денегъ, какъ я тутъ, [3] гдѣ царствуетъ скудость какъ естественна, такъ и душевна; Однакожь любовный брате! если вы тѣмъ не можете быть довольны, то безъ всякаго изъятїа напишѣтъ мнѣ, и я постараю съ о посланїи денегъ.

Брату Ивану до Видна писалъ я уже два разы, но онъ отвѣта не далъ мнѣ, и не знаю где онъ и что дѣлаетъ; Я съ нимъ счетатисъ желалъ о Исторїи Балудянскаго, изъ кой я не много продалъ, и теперь лежать у мене оттиски многи, и незнаю, что съ ними дѣлати? одинъ оттискъ сини днѣми продалъ, и се посылаю 3. золоты, прося васъ Ему ихъ отослать, бо не знаю гдѣ есть, хотя не тайно предо мной, что требуетъ денегъ, какъ всякъ русинъ! Какъ и я самъ. [4] Состояніе наше

¹⁾ Порівнай лист Ч. 38.

познаете изъ письма даннаго къ брату Гушалевичу, и не множеко потѣшитесь.

Крылошанъ Добрѣанскій¹⁾ нынѣ въ Кошицахъ при Управительной комиссіи есть, повванъ Настоятелемъ Г. Барономъ Коцомъ, и надѣется, что тамъ такожде и останеть, какъ Representant изъ стороны Русиновъ, и то радостно.

В прочееже брате любовный будьте здоровеньки, дѣлайте на полѣ, которое вамъ судьба опредѣлила и помните Вашего Друга Духновича.

Г. Головацкому.

В серединѣ 2 картки; на одной написано на першій сторонѣ:
Счетъ книжокъ посланныхъ до Львова Г. Якову Головацкому.

4 Молитвенники поволочены по 1 f. 20 k. =	5 f. 20.
2 d-o въ полпереплетѣ по 30 k. =	1 „
30 d-o простопереплетены по 20 k. =	10 „
6 Катихисы Литургически по 40 k.	4 „
10 Театры по 12 k. =	2 „
10 Пѣсни по 2 k. =	— — — — — 20
	разомъ 22 f. 40

на другій сторонѣ:

Nota:

Мнѣ здается: что Молитвенники мои въ Львовѣ разберутся, бо и тутъ весьма разходятся. Духнович.

Друга картка по одной сторонѣ мѣстить:

Гушалевичу

15 Молитв.

5 Катихисы.

Головацкому.

а на другій сторонѣ по серединѣ:

Г. Ивану Головацкому за 1 экземпляръ Исторіи Балудянскаго 3 ф. ср. посылаетъ. Духнович.

Лист писаний на 4 стор. 4°.

Ч. 46.

*Лист Николи Устияновича до Якова Головацкаго,
пис. дня 24. V. 1853 р.*

Брате Высокопочтенный!

Есть у мене сусѣдъ, яковыхъ мало — може Тобѣ знакомый — Федоръ Рудницкій. Сей подавай ся на Волю Задеревацку. Я намѣравъ

¹⁾ Віктор Добрянскій.

сныи днями поѣхати до Львова, и возобвѣзавъ ся ему довѣдати ся въ Консистеріи за дѣло его — но не возможно менѣ было пишати хату и гавдѣвство въ яровау, и я рѣшивъ ся послати бабу мою саму. — Баба моя буде сидѣти у сестры коло дѣтей, стяжка где выйде, и не знайде бевѣсомнѣнно нѣякои случайности довѣдати ся за тую рѣчь, а менѣ бы дуже мило было, еслибы я заспокоилъ желаніе моего сусѣда. Про тое припадаю къ Твоей приклонности и прошу довѣдай ся и напиши ми, хто есть положенъ на первое мѣсце въ препозиціи на Волю Задеравацку [2] а еслибы пропозиція еще не выдѣлана, чи не знаходитъ ся для Рудницкого яка перешкода, которую бы ще ухилити можна, щобы прійшомъ ad I. locum; ибо не звѣстно намъ, чи грамота такъ звана *argobata* дойшла до Консистеріи, которую онъ не залучивъ въ реченци, тѣлько ажъ пѣнѣйше, черезъ мои дѣти. — И се одно. — Другое о що Ты маю просити есть, щобысь былъ ласкавъ донести менѣ, яка есть парафія Красна въ Намѣстничествѣ Надвѣрнянскомъ. Ты ачейжъ пробувае въ тыхъ сторонахъ, а если нѣтъ, то Тебѣ не буде невозможнымъ заглянути въ Табелю въ Консистеріи и выслѣдити где-нещо. Я хотѣвъбымъ куситись на парафію сію, а не маю въ знакомыхъ нѣкого въ тыхъ сторонахъ, котройбы скотѣвъ менѣ щось рѣшительного о ней донести. Еслижбы не много стояло труда, то изволи и о томъ щось менѣ написати, ажъ Тебѣ буде ся лучити заглянути въ Табелю.

[3] Но не вспоминай передъ цѣкавыми за причину Твоего пошукovanja въ таблицахъ еслибысь благоволилъ самъ трудитись около моихъ требованій. — Не знаю чисъте всѣ здоровіи, всепочтениѣйшая Твоя супруга и дѣточки Твои — я зачинаю похилати ся надъ могилу — и щось дочуваю въ собѣ, же довго не потягну. — Мило ми есть сказати Тебѣ, же Русь наша може ся повеличати одновъ часописью, теперѣшною Зо-рою. — Не увѣришь якую радость маю я читаючи картыны того письма. — Она насъ потрутила далеко на передъ, и насъ многихъ писателей за собою. И я уже бевсиленъ гнати за нею. — Бывай здоровъ братцю — если маєте тамъ що нового, возвѣсти; Мы ту въ горахъ якъ въ вовчѣй ямы, (*sic*) где кромъ голоду лютого ничъ нема. — Мой поклѣнъ Твой подрузѣ засылаю

24/5 853.

Никола (Устіяновичъ).

Пріввище, вьате в (), дописане ниншою рукою.

Лист писаний на трехъ сторонахъ 4°. На четвертій стороні адреса:

Славско

Высокопочтенному Господину Іакову Головацкому профессору Всеучил. въ Львовѣ.

На печатці в ляку виразно заховала ся емблема: „Н. У.“

звѣрник фальшольотичної секціи т. VII.

10

Ч. 47.

*Лист Алекс. Духновича до Якова Головацького. пис.
дня 25. V. (6. VI.) 1853 р.*

Пряшовъ 25. Травня (6. Червня) 853.

Любезный другъ!

Я на все соглашаюся, дѣлайте, что вамъ лутше видится, я прійму 400 оттисковъ, и на сїи передошъ посылаю 20. золотыхъ, бо больше и не имѣю теперь. По моему мнѣнію подобныи книжки читальныи лутше было бы на $\frac{1}{16}$ выдавати, бо то вкуснѣйшій форматъ, прото и Нѣмцы, и Французы такъ выдавають; но понеже вы уже такъ зачали, то чинить и далей якъ вамъ любитя; только молю васъ, чтобъ идіотисмы галичански, якъ то: що, певнѣе, стосовати, допѣро и пр. оставити, бо тѣ у нашихъ великую [2] производять антипатію; тѣмъ наполненую книжку нашъ русинъ не будетъ читати, а на *що* такъ сердятся наши, что и слухати не хочеть.

Изъ Весны¹⁾ пришлеть мнѣ 12. оттисковъ, — дай Боже чтобъ они подобны не были Лѣрваку,²⁾ идіотисмами полному, — такожде и изъ Евстаѳіа такожде 12. оттисковъ, и на тое посылаю вамъ 5 золотыхъ, что больше будетъ, то прошу на мой счетъ вписати.

Брате! у насъ чптательство вельми слабое, книги куповати не обыкли еще наши, даже и самїи священницы, наибольше даромъ, раздаваю, чтобъ привыкали помалу; грошей нѣтъ, а дорого все, худоба неисповѣдима у насъ, и голодъ великій, словомъ всѣ русины жебраки, имъ непоможетъ ничто, кромѣ [3] школы, а людей нѣтъ на тое способныхъ, и хотяи были бы про скудость не могутъ содержатися. Я (не хвалюся, и не берите за легкомысельность) уже все издалъ свое на просвѣщеніе народа, но никто непомогаеть ни однимъ крайцаромъ, и такъ уже и я долго не могу содержатися, а якъ я попущу, то все пропадетъ. — Книги отбирають, но не платятъ, и я уже оскудѣлъ, бо множество жебраковъ не можно издержати.

Нашъ Намѣсникъ Коць для русиновъ по руски выдаваетъ разположенія, тоже и самъ по руски подписуется, можно тое подкрѣпитъ нашихъ, но нѣтъ надѣи, бо дуже смадярщилися, все руское имъ простое видится, и читати не хотятъ, бо незнають, а учитися не будетъ. Свя-

¹⁾ „Весна, сборникъ различныхъ сочиненій стихомъ и прозою“. Львів 1852—3.

²⁾ „Лѣрвакъ зъ надъ Сяна издаць Семинаристами Перемыскими въ ползу Дому Народного“ вийшов головно заходами Павла Леонтовича в Перемишли 1852 р.

щеники дома съ женами, и дѣтми по малярски мондируютъ, бо то ихъ просвѣщеніе есть, съ Бетярисомъ. — [4] Моя школа такожде ничего не стоитъ, многи до днѣсь еще и читати не знаютъ; годъ и бѣда! не помыслили бы вы, якъ унылымъ есть у насъ рускій языкъ, а литература чужда! Подумайте: Мѣсяцословъ на 280. оттискахъ издавъ я, но и тѣ не спродались, бо тутъ малярскій календаръ у священника, а простый чловѣкъ и незнаетъ о календарѣ, ему не потребный есть; — Такъ брате стою я, жалѣйте надо мною!

Моя надѣя въ молодежь, и въ рускихъ свѣтскихъ чиновникахъ, оны ревныи суть, бо лише тѣмъ способомъ удержатися могутъ; — Увидимъ что принесетъ намъ будущность. —

Брате здравствуйте, и помните Васъ почитающаго друга

Духовича.

Лист писаній на цілих чотирох сторонах звичайної 4^о.

Ч. 48.

*Лист Фр. Павлічка до Якова Головацького, пис. для
15. VI. 1853 р.*

Mnohovážený Pane!

Neračte míti nížepsanému za zlé, že se opovažuje Vašnosti osobně neznaje listem obtěžovati; avšak nečiní to ze své vlastní vůle, nýbrž ve jménu Vašnostina přítele p. Karla VI. Zapa c. k. profesora v Praze, k němuž se byl v té samé zaležitosti o radu obrátil, od něho však na Vašnosti co v té věci zkušenějšího odkázán byl.

Nížepsaný, absolvovaný gymnasiasta, římský katolík z Holomúcké arcidioecese v Moravě, žádal totiž od p. Zapa, který co úředník v Haliči se zdržoval, zvědět, zdálíž jest latínskému katolíkovi volno, k řecko-katolické unitské církvi přestoupiti a jejím knězem se státi a zdálíž v tom shledu povolení od svého ordinariátu zapotřebí má. Pročez Vašnosti uctivě žádám, by jste mně v té věci na místě Vašeho přítele upřímnou radou přispěli, s polu pak hlav-[2]-ní rozdíl mezi latínským a řeckým obřadem (řitem), jakož i občanské a domácí (materialní) poměry tamějších popů nakresliti spolu pak udati ráčili, do které dioecese či Lvovské či Přemyslské bych se hlásiti měl a zdálíž bych do semináře ruského zdarma přijat byl. Příčina, kteráž mne ponouká k řecko-slovanské církvi přestoupiti, jest náklonnost ku staroslovanštině, v níž slovanští apoštolové Cyrill a Method církevní obřady konali a v pravoslavné církvi po dnes v té řeči se konají. Konečně prosím Vašnosti mně laskavě odělití, v jakém jazyku se theologické vědy

přednášejí a jakých pomůcek bych k naučení se rusínskému jazyku použítí mohl a jaké Noviny v též řeči vycházejí, bych se od 1. Julia předplatiti mohl. Račtež tedy Vašnosti v té věci potřebnou radou mně přispěti a mně po obdržení toho listu laskave odpověditi, zdá-liž bych [3] se o přijetí do ruského semináře ucházeti a mé vysvědčení (attesty) zaslati měl.

V naději, že můj poníženu prosbu ve jméne Vašeho přítele vyslyšíte zůstávám s úctou Vašnosti poníženy služebník

V Lukově 15. června 1853. Frant. Pavlíček studující.

Adressa : Fr. Pavlíček studující v Lukově (Lukov in Mähren, letzte Post Holleschau).

Примітка Я. Голов.: отп. 30/18 Червня 853.

Лист писаний на трех сторонах великої 4^о.

Ч. 49.

*Лист Петра Головацького до брата Якова, пис. для
2. VII. 1853 р.*

Любевный Братъ!

Благодарю Тебя за привѣтъ за благожеланіе. Мнѣ никакъ было просить отпустки, такъ говорилъ г. Инспекторъ: Но я взгляда на мои страданія постановилъ въ вакаціи купать ся въ Трускавцѣ или въ Пѣстынѣ или просто въ Черемошѣ. Ты братецъ любевный дай совѣтъ куда пуститься. На Трускавецъ надо еще задолжиться, на Пѣстынь думаю сталобы, но не знаю сколько будетъ стоять: можетъ быть Тебѣ извѣстно донеси скорѣе. Денги за Исторію я хотѣлбы прислать, но я только 16 предплатителенъ роздалъ совершенные экземпляры, а 13 еще и 1-ой части не брали. Я думаю, что добре было, возвать ихъ Зорю, чтобъ отбирали, но вѣроятно что холодные Русины самойже Зоры не видятъ никогда. [2] Но скоро думаешь, то вѣсти нѣсколько словецъ моимъ именешъ въ Зорѣ, но не про денги, а про ихъ самыхъ интересъ. Исторію, какъ она мною предначертана къ новому обдѣланію, а какъ есть готова я не могу пустить въ свѣтъ, пока не исправлю, не дополню не передѣлаю совсѣмъ. Я думаю, что географія для низшихъ класъ и для народныхъ училищъ придатна, болѣе нужна и тою я занималъ ся; но теперь я не способенъ продолжать. Здравіе мамы все однако. Она много страдаетъ на геморонды, но вѣкъ не дозволяетъ такъ вносить, какъ я вношу. Мама ужасно на уши страдаютъ, немнѣя слуха и съ кимъ розговориться. Я прига-[3]-далъ себѣ что нѣ придалабыся такая ложка, какою слушають глухіе. У Васъ ее продають у Нешировскаго, или у Димета. Помилуй братъ, купи си, а Богъ вѣсть, какъ великую сдѣлаешь прислугу.

Надѣюсь что мы увидимся или въ проѣздѣ моемъ въ Трускавецъ, или въ Пѣстинь, бо даже въ Пѣстинь лучше чрезъ Львовъ, чѣмъ изъ Тернополя ѣхать. Пращай Твой братъ

2/7 853.

П. Головацкій.

Какіе то новости могутъ быть, о которыхъ Ты упоминаешь?! —

Лист писаний на 3-х сторонах 8°.

Ч. 50.

*Лист I. В. Сокульского до Якова Головацъкого, пис.
дня 10. VII. 1853 р.*

Любвиный братъ и Другъ Як: Ѡ!

Книгѣ ваши Миѣ присланныи по почтѣ получились. за коториіи хорошо благодарю но въ будущность, прошу прислати на рукѣ брата вашего Г. Петра въ Тернополь а оттуда могу завсегда одержать безъ всякаго издвѣнія денежнаго. Ваша Мар: Андреевна къ своимъ родителямъ отѣхала, да благословить ю Богъ съ ѣи дѣточками, та и вамъ поможетъ тудажъ отправится. Но я въ подобномъ вамъ наслажденію участвовать не могу, и сравнаться, бо моя Домникія отъ 27 мая тяжкой болѣзнию изложена, и до сей поры не вижу можости, ино Вному Творцу вѣдомо много терплю Самъ будучи свѣдителемъ Ей терпѣнія. Когда явитесь въ Горы повдоровте всѣхъ знаемыхъ и Подруговъ моихъ отъ Мене [2] было моимъ желаніемъ ихъ и: лѣта посѣтить, да чтожъ завистный рокъ, судилъ миѣ противно, я должнъ быть свѣдителемъ терпѣнія моей Домникіи той самой болѣзны каковой изложена была въ Хомчинѣ. Когда помните, вы тогда были въ Миритенцахъ и надежда на Ей жизнь не велика есть до сего часа. — Братъ Яковъ тяжело миѣ смотреть на страдающую, но еще тяжелѣе подумать о будущемъ своемъ состояніи въ вдовствѣ — — Зъ новостей Книгѣ на коториіи послалъ былъ денги въ Киевъ некуплено, бо тѣ книгѣ ино продаются духовенству православному, и мірскимъ покупать запрѣщено правительствомъ, да и книгопродавцамъ продавать — мірскій ино за Шедю можетъ купить. Но надѣюсь что я [3] ихъ получу повдѣе. — По части радуюсь что словесность чисто русска въ лѣтературѣ самой Галицкой шагъ за шагомъ поступаетъ скорѣеи и надѣюсь что въ короткое время все пойдетъ хорошо такъ какъ нашъ Днѣстръ плыветъ в р. море — да и наша лит: г. р. сольется. Всѣмъ Г. въ Львовѣ мой поклонъ. — А когда заѣдете до Рожнова повдоровте О. Іоанна Антоіевича съ Его женою, да дѣтми, да и прочнихъ причч: священниковъ съ ихъ женами. Да оттуди пишитко дачто ко миѣ, а Іосаф: Кобр: этого лѣитая что на мня позабылъ не-

множко кулакомъ починѣтъ. — Преп: Отцу Верещинскому мой поклонъ. Коло насъ непрестанно дождь да дождь съ градами, да много дѣлаеть шкоди въ поляхъ, кажется будетъ хлѣбъ въ высокой цѣнѣ, а сѣна скудно.

[4] Такъ кончу мое письмо, и желаю Вамъ всякого добра и счастливой дороги за вашу семью.

Лука мала 10 Іунія 853.

Іосифъ Василь. Сокульскій.

А прошу не позабыть обѣщанной вами мнѣ окружное письмо Митроп: Филярета въ копіи переслать не позабыть.

Неизвѣстно вамъ гдѣ живеть Елинь Константинъ Наумидесь, чи въ Львовѣ — а може у Виспѣ? — что отъ него не получаю никакихъ вѣстей?

Лист писаний на чотирох сторонах 4^о.

Ч. 51.

*Лист Івана Головацького до брата Якова, пис. дня
13. (25.) VII. 1853 р.*

Любезнѣйшій мой Братъ Ярославъ Федоровичъ!

Я Тебѣ давно уже не писалъ — цѣтъ времени у меня къ частой перепискѣ — на сихъ дняхъ дѣло ишло о улучшеніи моего состоянія, и я много имѣлъ заботъ пока ажъ сіе получилъ. Отъ 1. Іюля я уже не при министерствѣ, а при Hofkriegsbuchhaltung какъ Ingrossist, занялъ я довременное и теперь опраздненное мѣсто по Г. Баляку — хвалить Бога, текущій годъ счастливый для насъ трехъ Братій; мы теперь какъ такъ забеспечены; для Тебя и Петра Г. проф. Миклошичъ очень много сдѣлалъ, какъ я о томъ чѣмъ разъ то болѣе увѣряюсь; ибо трудно полагать, чтобы по моемъ прошеніи о Васѣ такъ скоро паступили рѣшенія безъ его содѣйствія и только случайно. — Я имѣю теперь 500 fl. сер. жалованья и 120 fl. квартир. Мало по малу челоуѣкъ выгромовдится изъ той пропасти, въ какую при наилучшей волѣ и многихъ трудахъ попался, когда бы только здоровье доспѣвало — по его у меня уже не лзя столько ожидать — истощилось и не возможно придти до силъ мнѣ, какъ бывало. —

[2] Мой духъ и система первовъ очень много утерпѣли, и надо бы сельскаго уединенія безъ труда и заботъ къ совершенному возстановленію; а того не возможно сдѣсь. Мнѣ писалъ и Петръ, что мажупѣ любезнѣйшей уже не множко полекшало, надежда въ Богѣ, что эта опасность совершенно минется.

Здѣсь новостей очень мало, и я за ними не тужу. — Съ Твоей хрестоматіей, Богъ знаетъ что еще сдѣлается; какъ я Тебѣ уже писалъ, то она уже передана была вскорѣ по одобреніи къ печатанію; но книгопечатники сдѣлали какое то препятствіе, ибо не моглись согласить на ту цѣну, котора имъ отъ министерства предложена была — а такъ министерство въ мѣсяцѣ Іюнѣ рѣшили (sic), чтобы до дальшаго расположенія застановлено было ея печатаніе, по причинѣ контрактowychъ какихъ то отношеній; у администраціи говорили мнѣ, что безъ сомнѣнія Мехитаристы будутъ ее печатать, потому что они и къ дешевой цѣвѣ приклонны.

[3] Книги Тобою присланныя очень слабо теперь распродаютъ, ибо я не могу за тѣмъ ходить — а Литвиновичъ въ своей семинаріи запретилъ Ковюшаго, будто тамъ писано чтото противъ Езуитовъ. Вотъ Тебѣ родолюбивый и многозаслуженный мужъ! —

Б. Рай:¹⁾ не поѣдетъ уже въ Почаевъ, а прямо въ глубокою Россію; — Я теперь перевожу російскія грамоты изъ венгерской войны, квитанціи, требованія и различныя бумаги. Какъ Русь не любить, когда человекъ изъ русскаго хлѣба дождался!

Г. проф. Миклошичъ Тебѣ хорошо кланяется. —

Поклонися хорошо всѣмъ Друзьямъ и покровителямъ нашимъ, а особенно Г. Хоминскому, Балаку, Гушалевичу, Малиновскому и проч. Мое поздравленіе и почтеніе всѣмъ сродникамъ, братьямъ и сестрамъ — если скоро увидишь ихъ на деревнѣ. — Пращай Твой Братъ

Вѣна 13/25 Іюля 853.

Иванъ Ѡ. Головацкій.

Лист писаний на трех ст. 8°.

Ч. 52.

*Лист Емил. Головацкаго до брата Якова пис. дня
30. VII. 1853 р.*

Прилюбавный Брате!

Отколи отрималемъ вѣдомость, о томъ, что Ректоратъ нашъ на Твое широе вставленье ся за мною отповѣлъ, не повостало менѣ ничто иного якъ только въ Семинаріи лишиться тай кѣнца ждати, або со всѣмъ покинути, тай впропастъ вергнути. На каждый однако случай выбрабимъ первое; но то совершити много перепонъ побѣдити нужно, а жежи инниши есть одна сюже отдалити безъ помочи Твоей невозмогу. Того бымъ отъ Тебе нѣколи ни жадалъ не будучи до послѣднаго приведенъ; (бо знаю занадто добри якъ Тебе борзо зъиритувати и здоровлю пошкдити могу.) —

¹⁾ Развський.

Ще на початку сего года передъ вступленіємъ до Симишица бул-емъ дуже потрібный, но неспѣлѣмъ Тебе о що просити, бо много уже и надѣ мѣру свѣтчилѣсь менѣ, тогда, то перетриуванѣмъ у Себе, то вставленѣмъ ся до Консистора, концемъ такъ былѣмъ принужденъ що у чужого важничти мусѣлѣсь. Тѣперъ коли менѣ щастѣе не послужило и навѣтъ надѣи не маю щобъ коли полѣпшилось, (бо уже три рази писалѣмъ въ тѣмъ взглядѣ до Николая, а анѣ чутки не дае менѣ, якъ бышъ не годенъ) прислѣдують мене кредиторы такъ що и дихати не дають, знаючи, тамъ добри треба потискати, где трудно що вытиснути; врештѣ Василь найяснѣйши Тебѣ тое оповѣсть, коли можи не выразно пишу. [2] Благаю Тебе про тое, будь такъ добрый, позичъ менѣ зъ 6 fl. и увольни мя ѳтъ печали яку должникъ терпѣти муситъ; бо сли Ты ми не поможишъ на всегда зганьбленъ ваятися буду. Пращай Твой жичливый братъ
Емилианъ.

Львѳвъ 30. Липня 853.

Не ганьби мене про тое мое несп(р)аведливе жаданье, бо уже и такъ до 6 fl. долженъ Тебѣ. —

На 4-ій стор.: S. Hochwürden HH. Glowacki k. k. ordt. Universitäts-Professor u. Mitglied der Gymnasial-Prüfungs Comision in loco.

Лист писаний на двох стор. м. 8°.

Ч. 53.

*Лист Петра Головацького до незвісної особи пис. дня
16. VIII. 1853 р.*

[Къ И. Антоновичу(?)]

Вашо Преподобіе!

Отъ вечера 15. с. м. перебуваю у Г. Берначека и ииѣю честь съ тѣмъ письмомъ Г. Губеровой изъ Тернополя переслати мой нижайший поклонъ. Поклоню ся лично, когда только снадобится случай. — Прошу о благовременное посѣщеніе, да сколь возможно въ слѣдующій Четвергъ: сегоже дня дасться у насъ великій балъ ради правника рожества Его Величества. Съ глубошайшимъ почитаніемъ нижайший слуга

Головацькій, ц. в. учитель гимназ. изъ Тернополя.

16/8 853.

Прошу залученное писемце скорѣйше переслати въ Криворовню.

Лист писаний на 1-ій стороні м. 8°. Слова, означені [], писані чужою рукою.

Ч. 54.

*Лист проф. Лобажевского до Якова Головацького, пис. дня
18. VIII. 1853 р.*

Szanowny Panie Kollego!

Od tygodnia iestem w Kossowie u moich krewnych, i mimo wielostronnego rozpytywania dowiedziałem się dopiero dziś na pewne że Xiądz Kollega iestes już od przeszłego tygodnia w Krzyworowni — więc oto stosownie do umowy naszej udaję się do Was z zapytaniem czyli podług projektow naszych zrobimy sobie exkurzyjkę botaniczną i czyli Kollega iestes zawsze w chęci towarzyszyć mi w takiej exkursyi — na wypadek affirmatywy przyjedziemy do Was do Krzyworowni na wyznaczyć się mający dzień, a z tamtąd pojechalibyśmy [2] dalej zbierać rośliny — Jeżeli tedy Kollega iestes łaskaw towarzyszyć mi, tak że ja napewniaka na Wasze towarzystwo liczyć mogę, natenczas upraszam jak najmocn(i)ej odpisać mi z detailami na niniejsze moje zapytanie, a listu oczekuję jutro, bo bez Waszego odpisu nie wyruszam z miejsca — Kończę wyrazami szczerego poważania Wasz Kollega Professor Botaniki i Mineralogii

L(obarzewski).

Kossów dnia 18 August(a) 853.

Лист писаний на 2 стор. 8°.

Ч. 55.

*Лист Ал. Духновича до Якова Головацького, пис. дня
24. VIII. (5. IX) 1853 р.*

Прашовъ 24 Серпня, 5 Вресня 853.

Любезнѣйшій братъ!

Письмо ваше получилъ я въ Щавницкой купели, и разжалился нимъ на худомъ нашемъ состоянїи; я колико возможно возбуждать неперестану нашихъ къ подкрѣвленїю вашему, и уже началъ дѣйствовать, можно загжу огня до холодныхъ грудей, о власной доли лекущихся, на общее же ничего не внимающихъ. Посылаю на брата Головацкого 60 оттисковъ Грамматики¹⁾, грошей не желаю на замѣнку, одинъ оттискъ тутъ стоитъ 16 кр. ср., какъ [2] можно да потеряеть, я прїйму что nibудь въ замѣну. —

Брате! я нездоровъ, и къ тому и работи много.

¹⁾ Сокращенная грамматика письменнаго русскаго языка, падающая Александромъ Духновичемъ. Буда 1853 р.

Здрастуйте братья и прійміте мое сердечное поздравленіе всѣ вкупѣ.
Цѣлуеъ васъ братъ и другъ Духновичъ.

Лист писаний на 2 стор. 4^о.

Під Ч. 157 переписки Я. Головацького в „Нар. Домі“ переходує
ся така записка, писана его рукою:

Гну Духновичу посылаю 25/13 сент. 853 въ замѣну
за 60 экс. Грамматики по 16 кр. слѣдующія книги:

1. Весна 2 экс. à 30 кр.	—	1 fr.
2. Гной 6 экс. à 10 кр.	—	1 —
3. Пок. Нов. 15 экс. à 16 кр.	—	4 —
4. Маруся 4 экс. à 45 кр.	—	3 —
5. Библ. I ч. 10 экс. à 20 кр.	—	3 — 20
6. Осн. Мат. 3 экс. à 40 кр.	—	2 — „
7. Сѣвери. Люб. 2 экс. à 20 кр.	— —	40
8. Псалтырь безъ перепл.	— —	40

Итого 16 fr. КМ.

Ч. 56.

*Анонімний пасквіль Северина Шевовича висланий під адресою
Йосифа Лозинського дня 13. IX. 1853 р.*

Молчи язычку,
Будешь ѣсти кашку.

Господине! Прочитавши 64 Ч. Вѣстника¹⁾ рассердилъ емъ ся велики, бо знайшоль емъ тамъ допись, которую бы Вы писали, заставляло мя — есть то дивна рѣчь, що много такихъ есть що правила приписують, а самы перше щось подобного на прихѣръ иннымъ не здѣлають; отъ и Вы до нихъ належите, вы премудрый прошу издайте якую хочете книжку, а мы Вашъ послѣдуемо; бо мы въ истенѣ въ вашой Грамматике и Вѣсѣля много русского языка навчити ся не можемо, и тое не есть ваше — красныи лѣтерати рус: были бы, сли бы за вами ишли, треба бы чужую працю красти и нею потомъ величатись. Отъ по небѣзеку Могѣлицкимъ Вы и Левѣцкій достали наказъ переглянути книги, при той способности оба далисье собѣ ради? и тое не ужили на доброе, на Грамматичѣ зачалась и скѣнчила ся вѣдомѣсть русско языка, отъ маешь одного лѣтерата, най Богъ боронить; мала бы ся чимъ гордети Русь? — Пишете що были въ Львовѣ и прочь: що запусѣла русска нива словесности, що невдачныи сыни суть тому

¹⁾ 64 число „Вѣстника“ вышло дня (26 VIII) 7. IX. 1853 року. Тут помѣщена перша часть дописи Йосифа Лозинського „Зъ Яворова“. Друга часть напечатана в 65 числі. Про неї гляди у вступній статіі.

виною — О бесстыдний Человѣче! Вы смѣли тоє писати, вы то Герой Азбучный, вы то бороли ся о Жоры, Вы то славный поета рус: перше тягнулисье за польщею а теперь коли видите що всею пошло въ гору то завидуєте намъ [2] Вы хотѣли щобы всею пошло спати а вы тогда были ся величали „що то я оденъ Ловѣньскій виѣю русскій языкъ“. Нѣтъ брате, суть и будутъ нини, мы на васъ и подобныи вамъ спустити ся не можемо, бо вы волкъ въ овчой шкорѣ. Пишете на Зорю и Ладу о Господине вы Священникъ виступуете съ такою злосливую гадкою — Писательъ Зоры и Лады працують день и ночь иѣмъ що годного въ свѣтъ пустятъ, — а вы що дѣлаете — они до школы ходять и учать ся еще нини предмета що суть задачею ихъ званія — а Ты що? Читалъ емъ много Газетъ Славянскихъ они доситъ красно пишутъ о Зорѣ и Ладѣ, но що скажутъ сли довѣдають ся що мы меже собою такъ деремо ся, будутъ свѣтись... и буде же тоє для насъ пристойно. Не ходитъ бо теперь о тоє щобы вглянути якимъ языкомъ (якъ вы пишете) наемъ писати бо скажутъ що мы собѣ допѣро якогось искаемо, критика теперь на бѣкъ, ту ходитъ якъ найскорше о Число книжокъ. Зора дуже красно пише то (може не знаете) есть языкъ русскій, и съ нимъ обзнаймлена есть докладно наша молодѣжь по Гимназияхъ, бо такъ вчитъ ся [3] Богочестіе и Словеснѣсть, — а вамъ бы хѣба въ пропаганду пѣти по иѣстахъ и вчити на ново якого ниного вашего якъ розумѣете языка. Далѣй пишете Московчину впроваджують; прошу Васъ толко добре тоє поѣъ росвагу воѣте, намъ бо треба барѣ много слѣвъ но где ихъ шукати не лѣпше есть взяти зъ Великорусского або Церковного якъ зъ полского, бо сли зъ послѣдного, то пропавъ намъ языкъ прошу васъ огидите називаючи московчину, о вы цѣлый московскій дуракъ, та чи годитъ ся той нарѣдъ бесчестити съ такою невдякую къ нему писати, Россіяне нашии братя рѣдныи одного исповѣданія Словене а вы зовете москалами о где едукация у васъ (простакъ). Вы то великіи дописователь вѣстника зъ подѣ Соколѣвки¹⁾, та чи могъ Вѣстникъ тоє печатати, онъ намъ встудъ робить, та чи ино хлопы читають Вѣстникъ? невадолго почислютъ Вѣстникъ до Groschen Zeitung бо таное мясо пси ѣдятъ, но що менѣ до того я молодой еще часъ маю о одѣ рущани и Громы пушокъ не отстрашутъ мя.

Читайте Зоры 27. ч. Стихъ. то не Парашка!²⁾

II. дня 13/8-го³⁾ Оденъ Питомецъ р. Л. С.

¹⁾ Гляди вступну статью.

²⁾ Ё тут мова про верш Б. А. Дідицького п. з. „Признаніе“. Про него гляди у вступній статіі.

³⁾ Дата хибна. Місто 13. VIII має бути, 13. IX. 1853 р.

Дописано: (Не питомецъ русской Львовской Семинаріи писалъ это письмо грязное анонимное, а редакторъ Лады и Семейной бібліотеки Северинъ Шеховичъ. Подлецъ!) Я. Голов(ацкій).

Лист пис. на 3 стор. 4°. На четвертій адреса:

An Seine Hochwürden Herrn Herrn Łoziński ruthenischen Pfarrer Wohlgeborenen in I a w o r ó w.

Ч. 57.

Два списи передплатників на I том проповідий д-ра Радоминського, вистачені рукою Якога Головацького в р. 1853.

I.

Розписъ

Предплатителямъ на Русскія проповіді, надаванія въ Будинѣ Дромъ Андреемъ Андреевичемъ Радлинскимъ:

1) Его Высокопреподобіе Г—нъ Михаилъ Онуфріевичъ Кузьемскій Крилошанинъ, Сколіархъ при церквѣ Архипрестольной гр. кае. св. Великоученика Георгія, Совѣтникъ Консисторіи Митрополитальной Львовской, предстоящій училищъ народныхъ Надзиратель, Головной Рады народной русской бывшій Предсѣдатель, командеръ ц. к. Ордена Франца Іосифа 1 экс.

2) Его Высокоблагор. Г—нъ Климентій Рачинскій, Дръ обоніхъ правъ, адвокатъ краевый, первый подстарійшина Института Ставропигійскаго 2 экс.

Гнъ Яковъ Феодоровичъ Головацкій священникъ гр. кае. Архiepархіи Львовской, ц. к. публ. орд. профессоръ русскаго языка и словесности русской въ университетѣ Львовскомъ, членъ Корреспондентъ Корол. Чешскаго Общества Наукъ въ Прагѣ 1 экс.

4) Библіотека русскаго народнаго Дома 1 экс.

5) Его Бл. Левъ Феодоровичъ Сосновскій, Столоначальникъ экспедитуры при ц. кор. Галицкой Палатѣ гражданскаго и уголовнаго суда въ Львовѣ, Переводчикъ русскій общесудебныхъ дѣлъ, дѣйствующій членъ представителей русскаго Народа, выслуженный Старійшина Института Ставропигійскаго 1 экс.

6) Г—нъ Стефанъ Сіемашъ, ц. к. урядникъ при главномъ областномъ счетоводномъ урядѣ 1 экс.

[2] 7) Михаилъ Ивановичъ Малиновскій, мірскій священникъ гр. к. Архiepархіи, первый проповѣдникъ при Архикатедральной, Митропо-

личей гр. к. Святогеоргиевской Львовской церквѣ, катехетъ при ц. к. академической русской высшей гимназiи во Львовѣ 1 экс.

8) Иванъ Николаевичъ Гушалевичъ, мірскій священникъ гр. к. Архіепархіи Митрополичей Львовской учитель русскаго языка и словесности при ц. к. нѣмецкой высшей Гимназiи и катехетъ въ лицейскихъ классахъ тойже гимназiи 1 экс.

9) Г—въ Дмитрій Ивановичъ Гузаръ священникъ-викарій при гр. к. городской церкви Успенія пресв. Богородицы, и катихитъ при главномъ городскомъ училищѣ 1 экс:

10) Его Бл. Г—въ Иванъ Васильевичъ Товарицкій помѣщикъ и обыватель Львовскій, первый Старѣйшина Института Ставропигійскаго, членъ выдѣла городск. Львовскаго 1 экс.

11) Его Высокопреп. Гнъ Іоанъ Ильницкій Дръ св. богословія вице-ректоръ Семинаріи, пров. профессоръ церковныхъ законовъ при унив. Львовск. енархіальный экзаминаторъ 1 экс.

12) Его Впреп. Гнъ Іосифъ Ѳеодосіевичъ Сембратовичъ Дръ св. Богословія проф. суплентъ библейскаго ученія новаго Завѣта и префектъ гр. к. сем. 1 экс.

13) Іоаннъ Лавровскій г. к. парохъ въ Одрехові 1 экс.

14) Его преп. Гнъ Антошій Степановичъ Петрушевичъ, мірскій свящ. Митроп. епархіи Львовской Его Прев. Высокопреосв. Митроп. и Принаса Нотарій и Совѣтникъ Митроп. Консистерскій Львовскій 1 экс.

15) Его Преп. Яковъ Ивановичъ Цѣпановскій, мірскій свящ. епархіи гр. к. Перемыской пров. профессоръ богословія догматическаго въ русскомъ языкѣ въ имп. кор. Университетѣ Львовскомъ, префектъ греч. к. семинаріи Львовской 1 экс.

16) Его Высокопреп. Гнъ Іоаннъ Логоцкій дѣйствительный крилошанинъ гр. к. Митрополичаго Львовск. собора, совѣтникъ и референтъ консисторскій, управитель дома пресвитеровъ 1 экс.

17) Его превосх. Преосвященнѣйшій Гнъ Михаилъ Левицкій Руси соедин. и пр. Митр. 2 экс.

18) Его преп. пречест. Гнъ Іоаннъ Колянковскій почестн. крилошанинъ епарх. гр. к. парохъ въ Залуквѣ, висулуженый деканъ 1 экс.

19) Его Преп. пречест. Гнъ Кирилъ Дембицкій! крилошанинъ Митр. Капитулы Львовской референтъ Консист. — блюститель библиот. Архиватедр. 1 экс.

20) Его Преп. Гнъ Николай Ивановичъ Заневичъ-Терлецкій гр. кат. приходскій священникъ въ Хоценіръ окр. Колош. 1 экс. 1 fr. КМ.

21) Его Пр. Яковъ Михайловичъ Тиховичъ гр. кат. свящ. въ Гост. 1 экс. 1 fr. КМ.

22) 23) 24) Гнѣ Вѣлоусъ Ѳеодоръ — Лоевскій Петръ и Юл. Никоровичъ питомцы 3 экс. 3 fr.

25) Іоаннъ Андреевичъ Черлючакевичъ свящ. прих. въ Яжовѣ 1 fr. КМ.

26) Гнѣ Рачинскій 1 экс.

27) Кульм.

28) Нагорн.

29) Наунов.

30) Сокольск.

31) Левницк.

32) Давидов.

33) Боцюрк.

Писано на 2 стор. fol.

II.

Списокъ Предплатителямъ на I Радолинскаго Проповѣдей.

Отъ Гна Зубковича.

1) Козловскій Мих. гр. кат. парохъ въ Утишковѣ	1 fr.
2) Ванчицкій Онуфр. пар. въ Барншѣ	1 -- 10
3) Сабатовичъ Мате. пар. въ Мужилувѣ	1 -- 10
4) Качковскій Мих. ц к. Совѣтн. уголовного Суда въ Вишницѣ	1 --
5) Павляковъ Ѳеоф. Михайловичъ гр. кат. пар. въ Бережанахъ	1 -- 10
6) Полевый Левъ деканъ береж. пар. въ Козловѣ	1 --
7) Рафачъ Іоаннъ пар. обр. лат. въ Бережанахъ	1 --
8) Урбановичъ Филемонъ гвардіанъ орд. св. Франциска въ Бережанахъ	1 -- 10
9) Голлинатый Пилипъ гр. кат. парохъ въ Коцюбинцахъ	1 -- 10
10) Семиновичъ Мих. пар. въ Монастерищахъ	1 --
До перен. 10 -- 50	
[2] 11) Грабянка Іоаннъ гр. к. пар. въ Лѣску	1 -- 10
12) Комарницкій Іюл. гр. к. пар. въ Вербѣжѣ	1 -- 10
У меня предплатили.	
13) Левницкій Лука Павловичъ гр. к. пар. в Белвцѣ	1 -- 10
14) Сорока Левъ богословъ уконч.	1 -- 10
15) Сѣнгалевицъ Мих. гр. к. пар. въ Росохачѣ	
16) Романовскій Евдоксій Дшигр. гр. кат. пар. въ Соновѣ	1 -- 10

17) Кобринскій Іоаннъ Николаевичъ гр. кат. пар. въ Яворовѣ	1 — 10
18) Верещинскій Ник. Михайловичъ упр. школ.	1 — 10
	<u>И того 20 — 10</u>

Посылаю 21/9 сент. 853.

19) Николай Іосиповичъ Синеvodскій гр. кат. пар. въ Старомъ Гвозд.	1 — 10
20) Шмериковскій деканъ отъ Гна Гушалевича	

Писано на 2 стор. 4°.

Сей самый спис пис. в польскій мові рукою М. Зубковича, а від точки 13. рукою Головацького в рускій мові містить ся також в бібл. „Нар. Дому“ під ч. 146.

Ч. 58.

Начерк листу Якова Головацького до дра Радолинського, пис. дня 9(21) IX. 1853 р.

Достопочтеннѣйшій Господинъ!

Присланные Вами 115 экс. I Т. издаваемыхъ Вами проповѣдей я порядочно получилъ и распорядилъ ими какъ слѣдуетъ:

35 экс. отдалъ я Г—амъ пренумерантамъ предплатившимъ у меня.

5 экс. предалъ я въ кантору Ставропигійскую для раздачи подписчикамъ предплатившимъ тамже, (коихъ было 12 не 14 какъ писалъ Вамъ Гнъ Редакторъ Przejsciecia Dom).

Списокъ именамъ прибавляю ниже.

1 экс. заблагоразсудилъ я дать канторщику Ставропигійскому Гну Михаилу Зубковичу.

10 экс. осталось у меня на счетъ недоимки оставшейся за Вами и издержекъ и пр.

Оставшіеся экс. въ числѣ 52 я отдалъ въ книжную лавку (sic) Ставропигійскую въ Львовѣ съ раббатою 15 отъ ста. — Въ кн. лавки въ Тарнополь, Перемышль, Станиславовъ съ раббатою 20 отъ ста. Объ успѣхѣ свѣдаюсъ позже [2] [Всѣ общаются предплатить. На второй Томъ я еще не много собралъ предплатителей всѣ общаются предплатить при отбيرانіи словаря]. Списокъ имъ прибавляю.

У насъ былобы больше предплатителей когда бы Вы печатали правописаниемъ и по грамматикѣ наблюдаемой въ Зорѣ, потому что у насъ подобное ревцование противъ тѣмъ формаъ, какъ между Словаками противъ чисточешскому книжному языку существуетъ.

а) Отъ Зубковича за 12 экс.	13 fr. 10 кр.
б) 8 экс. на II Том. à 1 fr. 10	10 — 30 кр.
	<hr/>
И того	23 fr. 40 кр.
в) Отъ ново прибывшихъ 6 предплатителей	7
	<hr/>
Итого	30 — 40

Посылаю Вамъ 30 fr. КМ.

Нѣкоторые предплатители какъ меня такъ и у Зубковича недоплатили 10 кр.

21/9 сентябр. 853.

Лист писанный на 2 стор. малої 4°.

Під Ч. 326 переписки Я. Головацького в „Нар. Домі“ маємо таку записку, пис. его рукою на fol. папері:

На второй Томъ Радолинскаго Проповѣдей предплатил¹⁾:

1. Левъ (перечеркн.) Леонъ Леонтьевичъ Сосновскій богослов	1 fr. 10 kr.
2. Козловскій Михаилъ гр. к. парохъ въ Утишк...	1 — 10
3. Боцюрко Іосифъ богословъ IV года въ Льв.	1 — 10
4. Давидовичъ Іюліанъ	1 — 10
5. Сорока Левъ уконченный Богословъ	1 — 10
6. Сѣнгалевичъ Михаилъ гр. к. парохъ въ Росохачѣ	1 — 10
7. Николай Михайловичъ Верещинскій, управитель ц. к. главнаго училища въ Коломыѣ, отличенъ золотымъ крестомъ ишп. Австр. ордена Франца Іосифа	1 — 10
	<hr/>
на Словарь	1 — 10
	9 — 20
8. Бурачинскій Титъ Андр. гр. к. кооп. въ Березовѣ	1 — 10
	<hr/>
	10 — 30
9. Николай Іосиповичъ Синоводскій, гр. кат. парохъ въ Старомъ Гвоздцѣ	1 — 10
10. Рудницкій Левъ коопер. въ Коссовѣ	1 — 10
11. Грабянка, гр. кат. Парохъ въ Новоселкахъ (отъ Гна Дѣдникаго)	1 — 10

¹⁾ Замѣтимо, що II томъ проповідий Радолинскаго не появил ся, та що візванє до передплати було уміщене в 16 ч. „Зорі Галицкої“ з дня 10(22) червня 1853 р.

Ч. 59.

Лист Йос. В. Сокульского до Якова Головацького, пис. дня
28. IX. 1853 р.

Любезный мой Другъ П. Яковъ Θεодоровичъ!

Вы съ своею Подришкою (sic!) Мариєю Андреевнѣю и милыми вашими Дѣтьми чрезъ время вакаціи бавили у вашихъ Родителей и Своячниковъ въ Горахъ, од куда надѣялся отъ васъ получить письмо, о чемъ спрашивалемъ въ моемъ письмѣ усильно Г. О. Иоанна Антоновича, чтобы вамъ припомнилъ мое желаніе, но моя надежда неисполнилась. — Моя Домникія намѣривалась тоже на сее лѣто переѣхать въ Горы чтобы тамъ съ вами увидѣться — но судьба противно нашему желанью опредѣлила, бо моя Домникія 27-го Мая при приготовленіи въ дорогу въ Горы тяжело занемогла на запаленіе мозга, та губительная немощь лѣкаромъ прорвана, но къ моему большому несчастію, за той слѣдовала другая болѣзнь Золтаницы, а за тѣмъ консушція, и истокъ таковой болѣзни мою любезнѣйшую во всей жизни моей жену Домникію 11-о С. М. 7-го часа ночи ввергли въ Гробъ; а 13/1-го С. М. погребенною есть. Я теперь мой любезный Другъ Якъ Θεодоровъ: сталъ сиротой самъ а самъ безъ Семіи, безъ родственниковъ, ино между четырьмя стѣнами — похожъ на одшелника. — О Рокъ мой! страшный рокъ — да чтожъ дѣлать въ томъ воля всевышняго, да будетъ имя Его благословенно отъ нынѣ и до вѣка. — Прошу васъ П. О: Я. Θ. не позабыть имя Домникіи помнитъ ввашихъ молитвахъ — тоже и къ мнѣ чаще писывать, а ваши Письма будутъ для меня какой отрадой въ моемъ усоединеніи, тоже что ино въ вашей мощи передавать мнѣ книгъ къ чтенію; прямо чрезъ руки вашего брата, Г. Петра Θ. въ Тарнополь, бо по Почтѣ не добро мнѣ получать. — Теперь отъ насъ на конкурсъ есть тамъ въ Львовѣ О. Домбчевскій въ Кокошинець — если по вамъ угодно кажется то чрезъ Него подайте что небудь з книгъ. Надѣюсь что вы на Мене не позабудете, а може и я виновой порой къ вамъ приѣду если по здоровѣ соизволитъ — а теперь предаюсъ вашей памяти, вашему доброму Сердцу — васъ съ Вашею Мариєю Андр: и семѣю поздравляю и цѣлую по сотъ разъ люб: О. Якъ Θεодоровъ: и съ почитаніемъ нарецаюсъ вашимъ другомъ, и во Христѣ братомъ

Иосифъ Василь: Сокульскій).

Лука мала 28 Септевр. 853.

У меня кромѣ Зоры и Лады больше нѣчего нѣтъ къ чтенію — а безвѣстнаго вѣстника и въ Руки брать нестоитъ, нашъ врагъ и подлой наемникъ — !!! и всё Его помочникъ.

На лівім березі 1-ої стор.

Преп. О. Іосифу. Кульчицкому, П.П. Іоан: Лотоцкому, благород: Г. Зубрицкому и всѣмъ моимъ Знающимъ мой поклонъ, и почитаніе. А Г. Л. Трещаковскому когда Его увидите прикажѣть, чтобъ къ мнѣ писалъ. —

На лівім березі другої сторони:

Спрашиваю покорно о извиненіе что къ вамъ мой Другъ на такой лоскуткѣ бумаги пишу, но что дѣлать, когда больш бумаги нѣтъ въ моемъ дому. —

Лист писанный на обох сторонах четвертки.

Ч. 60.

Лист Алекс. Духновича до Якова Головацького, пис. дня 22. IX. (4. X.) 1853 р.

Пряшовъ 22. Вересня (4 Паздерн.) 853.

Любезнѣйшій другъ!

Получивъ въ замѣну книжечки, срадовался духомъ новою Веснѣ; она бо благовоно цвѣтетъ по моимъ желаніямъ, и молю васъ: откажите мою любовь сотрудникамъ ея многонадежднымъ; мы токмо симъ способомъ одно быть можемъ тѣло и одна душа; бо не понижаєте на колико наши стараются вашей просто-народной литературы! вотъ Лѣрвакъ хорошии предметами славится, но прото у нашихъ уныло пріять бытъ Грамматики ради.

Мой почтеннѣйшій Архіерей вручаетъ окружнымъ письмомъ Зорю и Ладу¹⁾; Зорѣ восхищаетъ всѣхъ, и своимъ временемъ вознесетъ, Лада же требуетъ еще не множо одобренія; и если честный Редакторъ дружески [2] пріяти изволигъ моего замѣчанія, то прошу ему сказать, чтобъ рѣдше употреблялъ польскія выраженія; такъ слово: стосовати, стосованье, допѣро, и пр. у насъ гнусливо звучать, такожде и вытѣги изъ театральныхъ игръ не множо занимаютъ; ему надобно больше веселыми заниматися предметами, ииѣ предъ очима, что для женщины пишеть, коишъ веселіе природою есть, такъ дастъ Господь что и она удво-ритъ²⁾.

¹⁾ В дописи Ал. Духновича: „Изъ Пряшева“, поміщ. в „Зорі Галицкій“ за рік 1853 Ч 32. стр. 368 читаємо: „Нашъ почтеннѣйшій Архіерей читаеть съ удовольствіемъ „Зорю Галицкую“ и препоручаетъ окружнымъ письмомъ „Поученія церковныя“ (додаток до „Зорі Гал.“).

²⁾ Порівнявъ щойно наведену дописъ „Изъ Пряшева“, де читаємо итѣже дословно те саме.

У насъ брате неизреченное убожество, и прото всѣ литература стогнѣтъ, старшин же еще не понимаютъ науковаго духа, надежда въ молодыхъ, кои нынѣ еще скучать недостаткомъ.

Цвѣтовъ кошмичекъ есть по моей воли, и ѣ желаю отъ васъ 400. оттисковъ, но брате любезный, понеже ѣ нынѣ убогій, то потерпите мало, гроши не скорей важну вамъ ажъ 27-го Октовра (по Латинскому) бо тогда получу мое жалованіе, и сей часъ отдамъ на почту, вы же 1-ваго или 2-го Ноемвра получите свое. —

[3] Вы прото послите мнѣ желаемыхъ оттисковъ, почтеннаѣ Ставропѣгѣѣ будетъ милостива то малое времѣ потерпѣти, бо сей часъ и копейки не имѣю, но во истину 27-го отдамъ; вы учините мнѣ счетъ и послите дѣлце, кое ѣ токмо даромъ ровдамъ между юношествомъ.

Прашовска Гимнасіѣ снесена была но право днесъ пришли Премонстратенсы и они вселѣтсѣ сѣбно, да и отберуть ю бесплатно, но сего года не много учениковъ надѣѣтисѣ, а русиновъ дуже мало, бо идуть до Левочѣ ради Нѣмецкаго ѣзыка. ѣ не знаю будетли рускій ѣзыкъ преподаватисѣ или нѣтъ; если будетъ, ѣ прійму той трудъ бесплатно¹⁾.

Цѣлую васъ братьѣ сердечно моѣсь чтобъ Господь поспѣшилъ трудамъ Вашимъ, здравствуйте, и пращайте, и помните Вашего искреняго друга

Духновича.

Лист писаний на 3 стор. звич. 4^о.

Ч. 61.

*Лист Виктора Добрянскаго до Якова Головацькаго пис.
в поч. жовтня 1853 року.*

Милый другъ!

Пріймите сердечное мое благодареніе за сообщеніе прекраснаго Вашего сочиненія о словѣ о полку Игоревомъ. Оно есть на славу нашу и нашей древней литературы, и заслуживаетъ общее признаніе всѣхъ Руссиновъ. Но пошлите прошу также екземпляры онога на кошмичкую, ужгородскую, и Левощую (Leutshau in der Zips in Ungarn) Гимназію; также естли Вамъ возможно зашлите еще и мнѣ нѣсколько екземплярей для ровдаванія между знатнѣйшихъ особъ. Какъ я изъ того сочиненія вижу, Вы званъ заняти знатное мѣсто въ славянскоѣ литературѣ, и молю Васъ не ограничивайте своей дѣятельности разбираниемъ

¹⁾ Порівнай наведену допись „Изъ Пряшева“. Можлива річ, що ся допись є виїмком з листу Духновича до Головацькаго, в дечім, особливо у вступі зміненні редакцією, або й самим Головацьким.

чужихъ сочиненій, не обрадуйте насъ также и плодами собственного Вашего таланта.

[2] Я просилъ нашего Малиновскаго о спискѣ тѣхъ книжокъ, которыя употребляются въ Вашихъ препарандіяхъ, но опасаясь у него нѣтъ только времени, чтобъ исполнити мое желаніе; пожалуйста той справѣ только труда, напаятуйте Малиновскаго о томъ дѣлѣ, или естли Вамъ станеть времени, опишите мнѣ самы, ибо я его хочу употреблять въ пользу нашей ужгородской препарандіи.

Зоря мнѣ перестала засылати свои числа: не знаю разгнѣвала ся ли на мене? — только попросите и Зорю и Ладу прервати совсѣмъ эти бесполезныя отвратительныя споры съ Вѣстникомъ; вѣрьте мнѣ его не стоить труда, и того никто радъ не читать. Лада также мнѣла бы въ слогѣ своемъ нѣчто поправить; много тамъ варварскихъ, не понятныхъ словъ; только тамъ на каждомъ листѣ етосуются стосовно стосовныхъ стосовностей что боюся еще черепы себѣ разстоссятъ, и [3] въ такомъ несчастіи по сему кто будетъ виновать? — такъ и мордъ, рабунокъ и подобныя, на конецъ по русски со всѣмъ будетъ шрейбовати нѣмецкими вертерами. Такъ тамъ „Вашое наше“, не знаю отъ куду взято, такъ сколько я знаю, нигдѣ не говорятъ, но и не читалъ я подобнаго нигдѣ. Въ прочемъ содержаніе обѣихъ часописей признанія достойно, и онѣ приобрѣтутъ ихъ желаніямъ соотвѣтствующій кругъ читателей; только что насъ касается, до того еще времени надо: ибо неодолимый у насъ дѣйствуетъ врагъ литературы, нужда, уже осмылѣтныи неурожай. Его Преосвященство Епископъ Кошицкій соизволилъ намъ соупотребленіе церкви латинской какъ званной академичкой или Еауитской пока наша выставится; такъ предпринятая 1851 годомъ будовля обращена вмѣсто каплицы въ домъ парохіальный, который уже сей зныи будетъ обитаемъ. Книжокъ церковныхъ слава Богу и Галицкимъ братьямъ довольно!

Здравствуйте и любите Вашего

Виктора Добрянскаго ¹⁾).

На четвертій стороні е слѣдуюча адреса:

An Seine des Herrn k. k. v. öff. Profesors der ruth. Sprache und Literatur an der Lemberger Universitet Jacob Glovacki Hochwürden zu Lemberg.

Лист писаний на трех сторонах нашої 8°.

¹⁾ Вишки сего листу помещені в „Зорі Галицкій“ за р. 1853 Ч. 32. стр. 368—9 п. в. „И вѣ Кошицъ“ під буквами В. Д.

Ч. 62.

*Лист Віктора Добрянського до Якова Головацького, без дати,
пис. після 11. X. 1853 року.*

Милый другъ!

Искренно сожалѣю Вашей великой потерѣ, она потеря и наша, нашей словесности и народности. Но полезность составляетъ цѣну живота, не вѣкъ, и такъ въ разсужденіи достойнѣшаго, жаль Богу! уже покойнаго брата Вашего¹⁾ надгробное съ нимъ прощаніе „вѣчная память“ не останется пустымъ словомъ. Желаніе Ваше о споминаніи Его при св. литургіи я радъ хоть жалостно исполняю.

Ла да можно уже угасла²⁾, ибо отъ безпаятнаго времени никакого числа не получаю. Не знаю, естли она еще существуетъ — и не приличенъ столь сильной богиѣ такъ коротенькой вѣкъ — какіе стосунки не стосовнымъ ей творять, до нашихъ сторонъ застосоватись; не роспука ли Вѣстника, котораго сей часъ въ сторону кидая, какъ только приѣвчаю въ невъ или споры Лозинского, которые уже и Зорю своєю благодатію оваряють, или помянутое дурное слово (въ распуцѣ; разпукатися у насъ значить лопнути).

Зоря мене бы весьма обяжала, кобъ миѣ послала числа 2. 3. 25 и 28 которыхъ я или не получилъ, или потерялъ. Цѣну зашло какъ узнаю. [2] Что споры съ Вѣстникомъ съ нова разгорѣлись я весьма жалѣю; въ томъ ни малѣйшей пользы нѣтъ; капацитація здѣсь мѣста не имѣеть; на концѣ споровъ каждая сторона останется при своемъ мнѣніи, и все счастье въ томъ средоточится, что напрасно пролито только чернила не крови. Пусть пишетъ каждый какъ умѣетъ, и общее признаніе да будетъ судією, передъ которымъ что добро не лишится своей убѣдительною силы. Попросите Зорю прекратити уже на вѣки отвратительную драку, и Лозинскій думаю, по слабому своему послѣдному отвѣту³⁾ радъ будетъ покою. То пріятельскій мой совѣтъ; но самъ между сражающимися ся выступити, какъ уже разъ мимо моеи воли случилось, не хочу, чѣмъ больше бо развѣдненіе сіе ненавижу, тѣмъ менѣй хочу въ невъ участвовать.

Домъ Вашъ народный славу! только жаль что наши стороны въ соизданіи его части и заслуги не имѣють. Стисла насъ ужасная

¹⁾ Додано чужою рукою: [Петра Θεодоровича Головацкаго], який умер дня 26. IX. 1853. в Пістини. („Зоря галицкая“ за рік 1853 Ч. 32. стр. 370, в дати 11. жовтня де помещений короткий жителіс Покійного.)

²⁾ „Ла да“ перестала виходити 15. жовтня 1853 р.

³⁾ Гляди „Зоря Галицкая“ 1853. Числа 78—81.

8-лѣтная бѣда, и народа великая часть погибла, или кинула отеческій край.

Чего Вамъ еще писати? поболтаю нѣчто по моему звичаю. Пришелъ на пса шразъ. Правительство полежало секѣру на корень нашихъ вѣдѣнныхъ злоупотребленій, послало намъ предсѣдателя апеллаційного суда съ Оломуца, князцаго мужа, котораго ревнѣйшій, разумнѣйшій, и по славѣ своей честиѣйшій и выбраннымъ быти не могъ.

[3] Мадярско-таблабировское само-власто- и корыстолюбіе въ защиту послѣднаго своего Палладіюма воспыдало — но что думаете Вы при выславленномъ велекодушїи сего народа? — слышите и судите — на одинъ безчестный дурный насквиллъ! — вотъ послѣднее напруженіе силъ замирающей коварной но бессилной оппозиціи! такъ мы о короткое время будемъ въ порядкѣ, и если еще и не со всѣмъ на равнѣ съ прочими провинціями, ибо для того больше десятилѣтїй падо — но вѣрно на прямой пути къ равности. Намъ въ школахъ всегда учили, что большее счастье было для Угорщины, что она подъ Леопольдомъ Вел. не была порабощена нѣмцами; но слѣдствіе, и дурное наше состояніе во всѣмъ что полезно, оказываютъ, что то само было самымъ большимъ для насъ несчастьемъ; въ какомъ бы народѣ нашъ было состояніи кобъ Австрія отъ 1686 года нами правила! — Но можно и у Васъ находятся патриоты, которые за несчастье Вамъ представляютъ, что П. Іосифъ по своей, не по волѣ польской Шляхты поступовалъ! такіе и наши Таблабирове, если у Васъ знаемо, какой то звѣръ? — но то иный разъ Вамъ опишу; они мало по малу рѣдѣють, и красно было кобъ нисколько добрѣ сохранимыхъ екземплярей можно было искусно выпханыхъ для Вашей народной музей получить. Здравствуйте, и примите искренное благодареніе за сообщенные мною по части уже ра(з)данные екземпляры Вашего Про[4]грама. О препарандїи ничего? — Здравствуйте еще разъ и любите Вамъ съ отличнымъ почтенїемъ приданнаго

В. Добр(янского).

Лист писаний на 4 сторонах 8°.

Ч. 63.

*Лист Йосифа Левицького до Якова Головацького, пис.
дня 30. X. 1853 р.*

Высокодостойній и Всечестиѣйшій Господине! Прелюбезній
Брате и Друзе нашъ!

Ваше пѣдъ 11/10 1853 искренное посланіе пребѣдало мене въ господарскихъ трудахъ ко отвѣту, въ котримъ хотя поздно Вамъ посылаю, мене благоволите извинити, ибо, ни при исполненїю священническихъ

обовязковъ ради пропитаніа себе и родини земледѣльчестомъ надѣлени, ледво одна хвильку имѣемъ дла спочинкѣ! Ми живемъ во времени и пространи, сего ради и на всѣхъ сторонѣ догагательства — и къ сему вѣрное исполненіе всѣхъ нашихъ задачей! — Кто не увѣритъ най взѣрять! — Але лишѣ прочіе нашей нужденности.

Не маю словесъ выразити сѣ, якъ бы менѣ и всѣмъ намъ было радо, аще бысте насъ были посѣтили! Не усомнѣваю сѣ, же Вы о томъ искренно пресвѣдченѣ, но а еще бымъ былъ счастливиштъ, аще бымъ со Вами по давномъ имѣлъ случайность побесѣдсвати, та, вспомиштн на Тихъ, ихже нинѣ нѣсть меже живими! — Вѣчна имъ память! Имъ сѣ тогда и не сніло, що ми нинѣ видимо! Ихъ дѣхн однакъ живуть въ насъ — а память ихъ отъ рода и въ родѣ! —

[2] Теперь приступаю ко отвѣту на Ваши желаніа: Первую часть Актовъ западной Россіи имѣю у себе належашю до общества Коломыйского читател'ства, Вамъ пошлю, бо у себе маю — IV-у часть не посѣдаю, адаемсѣ, же буде у Г. Николаа Сомьевницкого — и одинъ III-ий томъ маю поезіи Пушкина — котрій также пошлю! — Но не знаю якъ Вамъ послати, почта много буде коштсвати! — Надѣю сѣ, же Кобринскій буде ѣхати на курсъ філологічній, и тогда Вамъ передамъ! — Будуть такожде ѣхати на Пресбитеріемъ и черезъ тихъ латувѣше бы было! — Менѣ бы было надобнѣше ѣбо постановилемъ до дома Народного важнѣйши дѣла ко вѣчному сохраненію въ пол'зѣ народнѣ на вѣки вѣчній даровати: и такъ а) Жизне-описаніе Печерскихъ богоугодниковъ — Несторомъ начатое и послѣдними урмени продолжаемое — такъ званній Патерикъ напечатаній въ Киевѣ 1777. — изданіе прекрасное и добре сохраненное. —

b) Проповѣди Іоаникіа Галатовского — Предмова въ Генеалогіи нашей русской Шлаhti многоважна. (Тіи два дѣла in folio).

c) Молитвословъ кіевскій безъ титла, дуже добре сохраненній, котрій къ утворенію молитвослова дла мірскихъ людей великѣ може заслѣгъ принести!

d) Мѣсцословъ всеобщій кіевского изданіа на одномъ листѣ, изъ минувшого столѣтіа — (безъ дати). И прочіи еще много у мене снаходящихъ ся дѣлъ неомѣшкако поручити народной пол'зѣ при наиблизшей способности! — Жію въ мѣстѣ меже поганимъ Жидовствомъ! Всякого человека жизнь коротка —! скількижъ то пламень уничтожила нашихъ памятниковъ?! —! —

[3] Сего ради Всечѣстній Господине! прошѣ о отвѣтѣ, аще дуже скоро требсете жилаемнхъ дѣлъ, увѣдоштъ мене, а а Вамъ пошлю — и почтою!

Высокопочтенній сѣдоглавій историографъ ВЧ. Г. Зѣбрицкій надавнѣмъ древняго галичо-рѣскаго княжества тѣмъ насъ роздочилъ — лишилъ насъ середѣ дороги — чей Богъ удѣлитъ Емѣ многолѣтняго прожитіа и наволитъ насъ ударовати продолженіемъ дороговѣннихъ народнихъ дѣланій. Въ II-ой части стр. 106. подѣ г. 1164. упоминаеть о „Выковомъ болотѣ и солеварнѣ Удеча. — „Гдѣ было Выково болото и Удечскаа солдоварна, мы не въ состоаніи ни опредѣлитель, ниже отгадать“. На тѣю задачу отгадательныи могѣ упевнити, же во Галицкихъ вѣщан'скихъ границахъ, такъ званий „Быковъ, быкове болото“ до нынѣ навываеть сѣ, и становитъ выпосаженіе вынѣшнаго Магістрата, которомѣ галицкіи вѣщане подарилъ за владѣніа Австріи. — Тое поле быковѣ (bykowe pole, bykowe jezioro) сѣножать и выпасъ пребогатіи для худобы, — де быки выпасовано, могло дати причинѣ названіа: Быковъ, быкове поле, быкове болото. Чи въ лѣтосахъ переписчыки не дали ошибочнаго названіа Б. на В. переписуючи, причинѣ цѣлой загадки. — Маю у себе оригінальнѣ Візію урядоваго съ 1633. въ справѣ спорной со Галичанами и Старостою Глуцацкимъ Адамомъ Казановскимъ, в' которой вѣдѣи границѣ „bykowego pola и bykowego błota“ докладне суть описаніи. — Аще въ дѣлѣ ВЧ. Г. Зѣбрицкого Выкове болото есть тое самое що Быкове. Кто знае чи неувѣримо сѣ, же Градъ Галичь лежалъ подѣ самою крѣпостію? гадаю, же на полѣхъ Залѣскою рѣкою припирающе сѣ къ берегамъ Ломниці, ко Устью въ Днѣстеръ уже „Чевъ“ такъ называемою. [4] Быкове болото лежитъ на лѣвоиъ берегѣ Днѣстра, на супротиноиъ берегѣ, лежитъ Монастырь О.О. Францішкановѣ подѣ титломъ С. Станислава. — ! Преданіе мовитъ, же то была Церковъ С. Панталеймона 27-го Юліа що року отъ тѣтейшихъ жителей во окрестности до нынѣ торжественно обходженное свѣто! Во Великоиъ Олтари выже С. Станислава есть образъ С. Панталеймона до нынѣ уиѣщенный. Простій народъ навывае той день С. Панталеймона „гронове свѣто!“ — Сонѣ емерал'вій Варшавскій 1641. на предложеніе Іоанна Деметріа Архіепіскопа Львовскаго надающе той Костель О.О. Францісканамъ такъ сѣ выражае „ut Ecclesiam S. Stanislai non procul a Civitate Haliciensis in colle montis positam a multis annis desertam ac derelictam quemadmodum Circumferentia fossa ac valetis illam complexa est eam praenominatis fratribus Ordinis S. Francisci conferrimus. — Годомъ передѣтѣмъ надавнѣмъ Татари сожегли Галичь. — Въ простой лѣви отъ полничи вѣдѣчи ко югу, отъ костела вынѣшнаго (sic) С. Станислава, на Ерекціональнѣхъ залукѣвскихъ Грѣнтахъ снаходатъ сѣ ишрваны фундамента велпчавнѣхъ зданій. — ци не будѣтъ то Свѣтинѣ, за котрии ВЧ. Г. Ант. Петрѣевичъ слѣдитъ. — Аще такъ пространни были зданіа въ отлеглости на $\frac{1}{2}$ и $\frac{3}{4}$ милѣ отъ вынѣшнаго Галича, допѣстити нужно!

же населеніє Галича ажъ тѣда протѣгалось. Нижше село Подгородье, котре лежитъ у стопъ високой Горы, на котрой Церковъ С. Успеніа Пр. Бгддци и село Крылось опочивае, со выжъ помянутии (sic) фундаменти здають сѧ быто (sic) во тѣсной сѣзѣ! — Маючи оригінал'ни Акта при руцѣ покортѣло мене щось въ моихъ догадохъ умѣстити! Если Вч. Г. Збрицкій благоволятъ свою увагу на нихъ звернѣти, охочо могу удѣлити. —

[5] Не знаю якъ рѣчь погодити? обѣцалъ я ВЧГ. Антонію Петрушевичу удѣлити, но не малъ емъ способности съ Немъ выдѣтисѧ! — Аще ми Богъ позволитъ мѣсцеве положеніе давного Галича идучи за его географическомъ розположеніемъ Идеал'ною Маппою можѧ начернѣти. — Егдамъ сѧ надъ давниною розписалъ, дано менѣ вѣдаше, же 3-ое коней въ стайнѣ украджено, въ сей часъ когда Челадъ вечерала! Ту урываю и треба гонити за воромъ проклатимъ. — За Удечу щось я чувалъ — але то позпѣйшѣ часъ выявити, скоро кому на тое стане отечественнимъ дѣламъ изслѣдувати! —

Простѣтъ мене, жемъ ся запустилъ на тое поле, котре студіозного трыда требе и необыкновеннихъ вѣдомостей! — Волѣю при своемъ остатисѧ и хапати сѧ смичка, якъ нашъ Луць Делѣнскій каже, сего ради залѣчаючи мою пренѣмератѣ на нашу возлюбленную Зорю на польрочье 3 f. Ст. — котру, простѣтъ мене, же смѣю Васъ утѣжати, рачите до-ручити до ВЧ. Редакціи. Вразъ и приключаю мое сочиненіе касающее ся музыки, — котре Зоря благоволятъ помѣстити —! Въ сопротивномъ слѣчаю прошѣ до Вѣстника надослати, и маю надеждѣ, же тѣю статію охочо прийме! — Во прочемъ сіе мое сочиненіе благоволите прочитати и розсудити по своему предсѣдченію здѣлати, що Вамъ надобно да будетъ! —

[6] Тѣдежъ еще прилѣчаю коротенькій начеркъ Каменца подольского — такъже до Зорѣ ко умѣщенію¹⁾.

Що тамъ сѧ дѣе съ „Ладомъ“ — ни тѣтъ одно Четверть рочье ишѣлисью тую честь ю огладати — але цисьмо читали? — отъ пролетомъ! — Шкода виданіе красне и листъ удатній — але со всемъ якось недочареве! Лада потребуе огладного редактора и полной наѣски, абы умѣлъ прилично покормити жен'ского голодного дѣха. — Богу дякъемъ, же наша Зоря дѣже умѣрковано собѣ постѣпала въ пересваркахъ газетарскихъ, касаючи сѧ нашего материн'ского языка! — Пишѣтъ, якъ кто умѣе и розвѣе — а со временешъ, все со утвѣрдитъ.

¹⁾ Він напечатаний в „Зорі Галицкій“ за рік 1854 ч. 2 і 3 під анонімом Іосифъ изъ Покутья: „Каменецъ Подольскій, историческое описание“.

Сердечно Вашъ дякую на надославій Програмъ ц. к. академічного Гімназіумъ¹⁾, — цѣлое критическое изслѣдованіе Пѣсни Игоревои, пригадало менѣ бл. п. Маркіана, котрій день и ночь заглѣбати ся звиклъ на тѣмъ високопарномъ твореніи! --

Мѣсяцословець, о котрійшъ выжше помануль ешь залучаю ту. — Можебы сѣ хотъ такий мѣсяцословець къ изданію даль бы ся приве-сти! Якошь ВЧ. Ставропігіѣ не радо приклонѣ сѣ, абысьмо имѣли свой каллендаръ — и хотѣ появитсѣ якое дѣлце, то до насъ николи не за-витае — и такъ Каллендара изъ прежнихъ годовъ ани выдѣлисьмо! —

Простѣтъ мене, жемъ сѣ дже широко розписалъ, — отъ пише сѣ — якъ бышь з Вами ВЧ. Господине собѣ бесѣдвѣвалъ, сего рады и мои ошибочки милостивно прерѣтъ! —

[7] Желаячи Вашъ много здоровѣ, цѣляю Васъ найсердечнѣй и порочую сѣ Вашей всещедрой памяти, со выраженіемъ искреннего почтеніе (sic) Вашей Пречестностій истинній Дръгъ Братъ и Слѣга Іосифъ Левичкій, Приходникъ Забол.

Заболотоуъ днѣ 30/10 1853.

Вашей Всепочтеннѣйшій Сопрузѣ залучемо (sic) наше почтеніе.

Лист писаний на 7 стр. велик. 4⁰.

Ч. 64.

*Лист Алек. Духновича до Якова Головацького, пис.
дня 28 жовтня (9 надол.) 1853 р.*

Пряшовъ 28 Павдери. 9 листопада 853.

Любезной братъ и другъ!

За оттискъ Яновичевой книжицы²⁾ посылаю вамъ
приходящихъ еще 30 фл. 10 кр.
а на полотно, и шпагатъ кой всегда на мой счетъ пе-
чатна давати не одолжается, (для обвязки Pack:) поси-
лаю 30 кр.

¹⁾ Головацкій Яковъ: Ueber Ihors Heereszug gegen die Polowcer. Viertes Programm des k. k. akademischen Staats Gymnasiums in Lemberg am Schlusse des Schuljahres 1853. Львів 1853.

²⁾ Яновичъ Петръ: Цѣтный кониокъ, правоучительная по-вѣсть для молодыхъ Русиновъ — написана по Христофору Шинду, Петромъ Яновичемъ, епархіи Пряшевскія св. Богословія слушателемъ (Библиотека благополезнаго чтенія для дѣтей. Часть II. Львів 1853 р.).

къ сему на 50 оттисковъ 1-го тома Библиотекы¹⁾ . 8 — 20 кр.
 разомъ . 39 — —

золотныхъ сребромъ; при томъ благодаря вамъ, прошу ииѣ связокъ Почтою послать, инон бо прилежитости не знаю тая же певная прилежитость не такъ много стоитъ, я тутъ на мѣстѣ выплачу.

Братъ любезной! моя то власная жертва для народа, бо ни копейки не получу отъ нашихъ, то все даромъ раздати должно, вы не ииѣете понятія о нашихъ на толико студеныхъ что еслибъ цѣлый Трифолой въ цѣнѣ одной [2] копейки купить можно, и то былабы отъ нихъ жертва несмѣрна; лучше чтонибудь покунуютъ, нежели книгу, а хотя бѣ и купилъ кто, то читать nebudeтъ ю. — о горе! уже и ииѣ не за долго упроятся литературую!

Брате! Литургическаго катихисиса не ииѣю, опъ тутъ по Церквашъ развишолся, наибольше же по Галичииѣ даже и Банатѣ Сербскомъ; — Еслибъ я зналъ, что у васъ хотъ 200 оттисковъ отдатися могло, то я бы присталъ на второе издаиѣ, и то у вашей Ставропитиѣ, бы подогваряйтесь о томъ дѣлѣ съ вашими, и я склою ся на новое издаиѣ. —

Молитвенникъ мой Хлѣбъ Души такожде дваразъ печатанъ, цѣлкомъ развишолся, теперъ подъ Тискомъ есть новый мой чисто рускаго духа молитвенникъ съ Тропарями и пѣснями въ Будниѣ, и по двоухъ, трехъ мѣсяцей сготовитися, коего вамъ въ заиѣну сообщу своиѣ временешъ.

[3] Прошу васъ увѣдомите мене о Ладѣ, она видится, перестала, и скончала молодую жизньъ, или хороше сказать сталася жертвою проклятой ворохобни, коя, о жалю! у насъ появила ся; такъ пропала она, и истинно пропадетъ и самъ врагъ ей, а то все на нашу великую школу; дай Боже чтобъ еще Зоря осталась, она есть совершенное письмо, пес portae inferi adversus eam; но врагъ, дѣяволъ не починаетъ пока и ей не пресѣчетъ гортанъ, и тогда самъ пореветъ пустыни скалами, съ помощію Яворова! — Вѣруйте братя, наши всѣ озлоблены на рускую часописъ, и радиѣе ничего читать nebudeтъ нежели пустыни распрями оскорбляться, они и Зорѣ уже не вѣрують, (которы ю не читають) душая, что руское письмо безъ распрѣ, и оскорбленій бытъ и не можетъ, и такъ не буду лжепророкъ, предвидя паденіе всѣхъ, на конецъ и народа!!! —

[4] Цѣлую васъ братя, цѣлую Богдана моего Любезнѣйшаго друга, и прошу подперайте его на колико можно, бо съ утратою его, стратни-

¹⁾ Владимиръ Федоровичъ: Начала главнѣйшихъ свидѣній чловѣческихъ (Библи. благополезн. чт. для дѣтей Ч. I. Львѣв 1853 р.

ся всё во вѣки ; Цѣлую Гушалевича, и всѣхъ васъ братья, друзья, и столпы народа, и я убеспечаю васъ, что хотя Яворовъ весь державную Палицу воспрійметъ, а Лозинскій и вѣнецъ татарскаго или монгольскаго царства на голову прійметъ, хоть какъ малая угорскихъ русиновъ часть, на его волю не склонится.

Цѣлую васъ еще разъ и съ нову цѣлую васъ, оставаясь Вашимъ искреннимъ другомъ
Духновичъ.

NB. Въ Пряшовской Гимназiи рускаго языка Профессоромъ есть : Петро Яновичъ, уже Священникъ, такжеже многонадеждной молодець.

Лист писаний на 4 стор. 4°.

Ч. 65.

*Лист Алекс. Духновича до Якова Головацького, пис.
дня 29. XI (11. XII) 1853 р.*

Пряшовъ 29 Листопада 11 Студия 853.

Любезнѣйшій Другъ !

Касательно Литургическаго Катихиса я о всемъ соглашаюся вашимъ благимъ настрѣненіямъ, и готовъ пожертвити будущности той накладь, хотя знаю, что у насъ въ томъ времени не великій сдѣляется чрезъ новое изданіе плодь, но останется можно на слѣдующее порожденіе. Узнаю я и то, что больше изъясненій требовало бы ся до совершенства книжицы, которыя я оставилъ изъ причины, что для простаго народа издалъ оную книжицу, (бо у насъ Учителямъ Народа не суть книги потребны бо они и безъ тѣхъ знаютъ добръ свое званіе, сирѣчь Похоронъ съ Панехидю, и подякованіемъ, такъ и то, колько за трудъ ихъ приходитъ). Изданіе тое было на счетъ Церквей, но прото многи Церкви не пріяли тое до днесь ; ибо многи думаютъ у насъ, что страшно есть просвѣщати Народъ !!! —

Я однако соглашуся на новое изданіе, — будущности ради — такъ и на то, [2] чтобъ неутомимый, и безсмертный братъ Малиновскій, котораго я имѣю честь и лично, и духомъ познати, своя примѣчанія, и изъясненія доложилъ, одно колю, чтобъ въирая на то, что для простаго Народа та книжица будетъ употребляема, не латинскими цитаціями, но рускими изъясненіями побольшити изволялъ ; — Познаю я изданіе Г. Малиновскаго, его книжица превосходна есть но для Учителей, и Священниковъ, таже и для просвѣщеннаго ряда, бѣдному же чловѣку, и Дякови притяжестнымъ есть, къ сему много пошкодилъ тому прекрасному изданію и Типографъ, употребляя лихое чернило, и типъ

тяжестный на толико, что я самъ читаючи гнѣвался на типографа, и съ досажденіемъ перечиталъ.

Что тычется спора въ вопросѣ Освященія, я изъявляю, что пришесть остаю мѣвнѣи; но не перечу и Римскому обряду, не гадаю да будетъ по Г. Малиновскаго, смыслу, но о то едино молю, чтобъ вопросъ той, безъ доводовъ кратко изъявился и можно такъ: Освященіе бываетъ, наченше отъ словъ Хсвыхъ: Пріймите, ядите до преложенія с. крестомъ: И сотвори etc. мои Профессоры такъ учили, и наши [3] по большей части такъ суть увѣрены, — въ прочемъ, я покорюсь Г. Малиновскому, токмо молю, чтобъ о томъ дѣлѣ не разводился на долго, онъ увѣренъ по своему, я по моему смыслу, бо онъ у Ляхкомъ, а я въ рускомъ сѣмѣнницѣ воспитался¹⁾.

¹⁾ Друге видане Ал. Духновича „Літургическ. катехизиса“ вышло у Львовѣ 1854 р. Яков Головацький нише в „Дополненіи къ очерку славяно-русской Библиографіи В. М. Ундольскаго“, СПб. 1874 стр. 64 прим. до №. 443, що повні екземпляри I виданя дуже рѣдки, причѣмъ додае, що „Послѣ наданія этой книжечки (I вид.) каноникъ Львовской епархіи, бывшій настоятель ун. церкви и ректоръ духовной семинаріи въ Вѣнѣ, дръ Спиридонъ Литвиневичъ, заподозрилъ въ ея статьѣ подъ заглавіемъ „Когда и какъ совершается освященіе даровъ?“ слова: „Многіе, по ученію Латиновъ, въ той вѣрѣ бываютъ, что св. дары перемѣняются на изреченіи словъ Христовыхъ: „Пріймите, ядите и пійте отъ нея вси“; мы же въ смыслѣ св. Отцевъ вѣруемъ и исповѣдуемъ, что преображеніе даровъ бываетъ, по призваніи св. Духа, чрезъ слова: „И сотвори убо хлѣбъ сей честное Тѣло Христа Твоего, преложивъ Духомъ Твоимъ святымъ“ и проч. Нашедши въ этихъ словахъ ересь противъ догматовъ римской церкви, онъ Литвиневичъ и канон. и министеріальный совѣтникъ Григорій Шашкевичъ сдѣлали доносъ римскому нунцію въ Вѣнѣ: вотъ, молъ, какія ереси распространяются канониками Пряшевской епархіи и съ разрѣшенія епархіального начальства. Нунцій вошелъ въ объясненія съ авторомъ катехизиса, Александромъ Духновичемъ, и въ переписку съ епископомъ Іосифомъ Гаганецъ; но Духновичъ смѣло и рѣшительно отвергнулъ всѣ требованія, увѣщанія и угрозы нунція и твердо стоялъ на своемъ: „Пускай латинствующіе Вѣнскіе каноники вѣруютъ какъ хотятъ; я же — Духновичъ — такъ вѣрую и исповѣдую и ни за что не отступлю отъ преданій св. Отцевъ и ученія св. восточной церкви, такъ бо вѣруютъ и исповѣдуютъ вся Угорская Русь и всѣ Румыны, даже униаты“. Нунцій, видя такую рѣшимость каноника Духновича и поддержку этого дѣла угорско-русскимъ клиромъ и народомъ, оставилъ вопросъ нерѣшеннымъ и, не трогая его больше, упросилъ автора, если онъ не хочетъ перемѣнить текста, то пусть позволитъ вырѣзать въ книгѣ чѣскокыя листовъ. Духновичъ согласился, и вотъ причина почему полныя екземпляры литургическаго катехизиса весьма рѣдки. Во второмъ изданіи его, во Львовѣ, въ 1854 г., каноникъ Духновичъ приказалъ выпустить эту статью“. (Порівнай Ів. Левицького: „Библиографію“ Ч. I. Ч. 686).

По сему: Служба Архіерейска такожде простому народу не извѣстна, ученый же ииѣтъ Гоага, и Скрыжалъ, попользуется если хочеть тѣми.

Я цѣлую брата Малиновскаго и вручаю ему дѣло и со всѣмъ вѣрю его великой учености, и ревности. — Что тычется Титула, понеже наше Заведеніе не есть одобренное правительствомъ, не можно его употреблять больше, но извольте или на мое или на Малиновскаго, или обоихъ насъ иня выдати, и: п: падашь А. Духновичевъ, изъясненъ М. Малиновскимъ, или какъ вамъ видится, я на все соизволяю, только чтобъ Народу полезно было. —

Со вворомъ числа; я думалъ бы не много издавать оттисковъ; уже доселѣ развилился 800. — такъ довлѣли бы можно еще 600 экземпляры, т. е. 300 вамъ а 300 мнѣ, и заплатили бы мы на полы, [4] я мою половину когда нибудь выплачу, и отберу свое, но прошу вынѣ не посылаю денегъ, вы Печатнѣ на передъ дайте; —

Молю еще разъ, да будетъ письмо (книга) для Народа. — Обычаи нашей Епархіи, на концѣ, по желанію Его Преосвященства моего Архіерея додались, они не будутъ вредить и новому изданію, съ изъясненіемъ: Въ Пряшовской Епархіи бываеть etc. etc.

Мой новый молитвенникъ ачей коло водокщъ изготовится, по моему мнѣнію онъ будетъ лакомый, сей часъ пришло вамъ нѣсколько оттисковъ.

Я теперь долженъ буду заниматься изданіемъ новаго катихиса для дѣтей, — Читалъ я въ Зорѣ, что у васъ издался Катихисъ и Библична Исторія, молю васъ Брате сдѣлайте милость сей ча съ на мой счетъ по одному прислать оттиску, можно, что когда моему Архіерею подлюбится, то и употребленнымъ будетъ въ Его Епархіи коль, [5] прото прошу и цѣну объявить.

Брате! не погонѣвайтесь, и не судите мене скупакомъ о дѣлѣ, кое вамъ предлагаю, а сице: Мы всегда считали ся о книжкахъ въ заимъ себѣ посланныхъ, но видится, что перво посланный связокъ на руки Г. Боглана Дѣдичкаго, вами не былъ отчетанъ; если такъ, то извольте о томъ поглядати въ своихъ запискахъ, въ прочемъ я не вымагаю на васъ, нѣтъ, сохрани мя Господи — але если истинно такъ будетъ, извольте чѣмъ нибудь замѣнити. —

Но брате молю о семъ извиненія, да будетъ тое безъ оскорбленія.

Надѣюсь что наши будутъ и Зорю по малы подкрѣпятъ, небога Лада ачей еще воскреснетъ нѣкогда, но Вѣстникъ незнаю, не скопаеть ли съ тѣмъ годомъ, бо повсюду недовольны нимъ наши, и то великою будетъ утратою для Русиновъ, коль перестанетъ намъ престолный гласъ. —

[6] Еще молю прислать мнѣ изъ всѣхъ новѣйшихъ изданій, по одному оттиску, таже и одинъ оттискъ Весны, бо уже и самъ не содержалъ для себе и одного, — то совершенно прекрасное дѣло.

Цѣлую васъ братья любезны цѣлую Кузьемскаго, Малиновскаго, Дѣдицкаго, Гушалевица и заршущениаго (sic) Вдовца бывшей Лады, Богъ съ вами, будьте здоровы, и помните Вашего искренняго друга

Духновича.

Сей часъ получилъ я Плачь Вдовицы. Еще не перечиталъ, но видится по Малорускому красное дѣльце.

На 8 стороні е адреса :

Admodum Reverendo, ac Clarissimo Domino Iacobo Golovacky. ad S. K. Universitatem Leopoliensem Litteraturae ruth. Professori Lemberg in Universitate.

Лист писаний на 6 стор. 4°.

Ч. 66.

*Лист Ант. Петрушевича до Михайла Малиновського, пис.
для 12. XII. 1853 р.*

Достопочтенный Жерею!

Я писалъ въ Львовъ два письма чрезъ почту до Вашего Пренюдобія съ 21 листомъ моей статьи и до Госп. Головацкаго съ исправными ошибокъ листовъ особо напечатанныхъ моей статьи¹⁾.

Извѣстѣте мене ласкаво дошли они или нѣтъ! 22 листъ пришлър почтою въ слѣдующій вторникъ. —

Я читалъ Statuta русскаго народнаго Дома — составлены съ большою отчетливостью — но жаль что къ такъ великому дѣлу нѣтъ соотвѣтныхъ капиталовъ. —

Русская Львовская учь (sic) пишеть кажется стыхи римованою прозою на встрѣченіе ѣдущаго въ Львовъ Архикнязя²⁾.

¹⁾ Сине друкарських помилок переходує ся в „Нар. Домі“ між перепискою Головацького Ч. 33. Ми їх не вважаємо відповідним друкувати. Під стативою треба розуміти: „Обзоръ важнѣйшихъ политическихъ и церковныхъ происшествій на Галицкомъ княжествѣ съ половины XII. до конца XIII вѣка“ „Зоря Галицкая“ за рік 1853. Ч. 12—19, 21, 24, 37—41, за р. 1854 Ч. 2—9 і 12—14.

²⁾ Замітило, що „Зоря Галицкая“ помістала в числі 43 (з дня 16(28) грудня „Стихъ привѣтвенный Его Императорскому Высочеству, Вседостойнѣйшему Архикнязю, Каролу Людвигу, въ день прибытія Его до Галичины, 23 декабря 1853 р. Автором сего вершика був Б. А. Д(ідницкий).

Если у Вашего Преподобія будетъ досугъ прошу о нѣсколько строкъ въ отвѣтъ на мое письмо.

Вашъ Почтитель

А. Петрушевичъ.

12 Декабря 1853.

Лист писаний на 1 стор. 4°.

Ч. 67.

*Лист Ант. Петрушевича до Мих. Малиновскаго, пис.
дня 14. XII. 1853 р.*

Достопочтенный Жерею!

Я получилъ письмо Вашего Преподобія вчера и нѣ дорученное и опечалился я вѣдомостью и болѣзнию Преосв. Владики Черемышскаго Григорія, ревнительнаго поборника Руси.

Пишите мнѣ что моя статья издается выпусками — я о томъ знаю хорошо, но я желалъ бы увѣдати вышелъ ли уже первый выпускъ (sic) ея? — котораго желалбы такожъ получить нѣсколько экземплярей какъ гонораръ моихъ трудовъ и издержокъ, ибо куповать мое сочиненіе не имѣю я охоты. — Пишете мнѣ что у Госп. Головацкаго есть какая то сравнительная Грамматика, чтобъ я того ради пріѣхалъ въ Львовъ — я немогу скорѣе быть въ Львовъ какъ по праздникъ Богоявленія — почему естли бы нѣчто мнѣ прислао изъ книгъ выписанныхъ мною то прошу ласкаво долучити таковія Катедральному пѣвчику Г. Петрашу а онъ при способности пришлетъ мнѣ этѣ книги въ Уневъ. Посылаю 22 листъ.

Вашъ почтитель

А. Петрушевичъ.

Въ Уневѣ 14 Декабря 1853.

Лист писаний на 1 стор. 4°.

Ч. 68.

*Лист Модеста Мацѣвскаго до Якова Головацкаго пис.
дня 8(20) XII. 1852 р.*

Благородный и Высокопочтенный Господине!

Путешествуячн в' Монастиря Бучацкаго до малой Лавры Задаровской чрезъ Манастирыщи, тутъ на почтѣ получилемъ пачку съ книжками в' Львова, и вознахѣрилъ я въ сей часъ в' помянутой Лавры Вашему Благородію отписать; в' перваго надосланія книгъ собралъ я съ великимъ трудомъ до сей поры токмо 10 f. КМ. ибо одни любители литературы Руской взяли книжки, а пѣвцаей йще неаложили, други

неимѣють охоти взяти, а книги лежать до взятія. — Пожеже, якъ Ваше Благородіе въ посланію къ мнѣ извѣстили, имѣете съ концемъ сего Года розсчитать съ розличными лицами дѣлати, отождѣ въ надеждѣ раздѣленія между любытелей (если возможно будетъ) помянутїи книги ѣ полученія пѣнязей. — Посилаю Вамъ посредствомъ почты въ залученію ту \cdot 30 f . К. М. — послалбымъ охото ѣ бол'ше, но обстоятел'ства пѣняжнїи препятствуютъ ѣ найлутшимъ намѣренїямъ моймъ, ибо занимаючися предъ двома годами разпространенїемъ надосланныхъ мнѣ з' Львова екземпл: Исторїи княжества въ Галичинѣ я з' мойхъ грошей учинилемъ закладъ бол'ше [2] якъ 50 f К. М. а до сей поры отъ любытелей литературы Руской мойхъ грошей ѣще съ всемъ неполучилемъ. — Того рода упрашаю о истинномъ полученію помянутыхъ 30 f . К. М. мене ласкаво увѣдомити, при томъ обучити, якъ въ случаю, когда все надослани книги любытелѣ, не розберуть, собѣ поступити маю. —

Остаюся съ высокимъ почитанїемъ Вашего Благородїа препокорный слуга

Г. Мод. Мацьевскїй Ч. С. В. В.
Ігумень Бучацк. Мон. —

писалъ въ Лаврѣ Задоровской од 8/20 Грудня 853.

Лист писаний на двох стор. 4°.

Ч. 69.

*Лист Клим. Меруновича до „Зорѣ Галицкой“, пис. дня
11/23. Грудня 1853 р.*

Тарнополь 11/23 Декабрїа 1853.

Честная редакціе!

Отъ року продаются въ книжной лавцѣ Института Ставропїгїйского Еѣмплирики моемъ вждивенїемъ печатаной истор. повѣсти „Покорѣніе Новгородѣ“, и до сего дне съ Институтомъ, имено-же съ Г. М. Профессоромъ Головацкимъ, настоятелемъ печати, не росчитался. Тѣмъ образомъ нѣю нынѣ оу Института денежное требованїе въ суммѣ нѣскол'конадесять з. р. серебромъ.

Желаю отъ новаго року получати одинъ еѣмплиаръ „Зорѣ гал.“; сего ради прошу записати належитость за оную на мой счетъ выше выказаного требованїа въ книжной лавцѣ института и пресилати мнѣ числа часописа. Вашей на мой адрессъ въ Тарнополь. Не думаю даже, чтобы отъ кого-либо изъ членовъ института въ томъ мнѣ препятствїе ставилось.

Въ ожиданіи желаемого оуспѣха пишуь въ смиреннѣ
 . Мѣруновичъ
 оучитель при гимназіи Тарнопольскій.

Лист писаннй на двох сторонах 4°.

На четвертій стороні заадресовано: Die löbliche Redaction der
 Zeitschrift „Zoria halicka“ zu Lemberg.

Ч. 70.

*Лист Н. Сабата до Якова Головацького, пис. дня
 30. XII. 1853 р.*

Толмачикъ д. 30/12 853.

Ваше Преподобѣ!

Книжки, котри мѣвѣ до спроданя Ваше Преподобѣ припоручити
 ласкаво изволили въ большой части уже спроданы, только граммати-
 ка¹⁾ ненайшла купцевѣ, — колько книжокѣ тихѣ мѣвѣ повѣрено?
 незнаю, повеже списѣ страчена, прото навольте Всечестивѣйшій Господине,
 черезѣ моего сына дати мѣвѣ списѣ колко, и якихѣ я тихѣ книжокѣ
 отрималѣ? дабимѣ моглѣ щотѣ здѣлати и такѣ позостали книжки якѣ
 и гроши за продани Вашему Преподобѣю послати. —

Простѣтъ Всечестивѣйшій Господине что будучи въ Л'вовѣ въ Жовтню
 не моглѣмѣ мов, почтение Вашему Преподобѣю зложити. — Притомѣ ниѣю
 честь припоручитися Вашему Преподобѣю яко всегда желасмѣй и ни-
 жайшій слуга

Сабат.

Лист писаннй на одной стороні 8°.

На третій стороні написано рукою Я. Головацького:

Гну Сабату въ Толмачику далѣ я 10-го Червня 852 вѣвѣстѣ съ Ма-
 тичными книгами 10 экс. Мигалича Пропов. à 6 кр.
 суммы 1 фл.
 и Память вѣвъ Отп(уста) 10 экс. à 5 к. 50 кр.
 Итого . 1 фл. 50 кр.

Записки касательно Граматики я не могѣ найти.

¹⁾ Яковѣ Головацкій „Грамматика руского языка“. Львѣв
 1849 р.

Ч. 71.

*Лист Антонія Пашковського до Я. Головацького, без дати,
пис. в р. 1853(?)*

Всечествѣйшій Господине Благодѣтелю!

Зъ взгляду на видочно упадающее мое здоровье и полагаючи на радѣ Дра Чернявського же чрезъ дальшее продолженіе канцеляріиного затрудненія латво якои хороби дочекати ся могу, и притомъ си вѣкъ окоротити — а же не лѣки медичніи, токмо сильске житье и повѣтре мнѣ бодай въ части мои давнии силы повернути могутъ; — обмыслившемъ обовязокъ по Господину Василю на себе приняти. Понеже на 15-о с. и. на мѣсни быти мушу, протое приѣмѣтъ Всечествѣйшій Господине Благодѣтелю въ сихъ короткихъ словахъ за усѣ мнѣ свѣдченіи благодѣтельства найщиршу подяку низайшого слуги Вашего

Антонія Пашк(овскаго).

Лист писаний на 1 стороні малої 4^о.

Рік 1854.

Ч. 72.

*Лист Івана Головацького до брата Якова, писаний дня
20. XII. 1853 р. (1. I. 1854).*

Христось родися!

Любезнѣйшій мой Братъ!

Ты меня укорялъ въ послѣднемъ писмѣ, что я очень рѣдко къ Вамъ пишу; это правда, и никакъ извинить ся мнѣ, развѣ тѣмъ, что я пекусь собственнымъ существованіемъ столько, что и времени отпочинку мало; адѣсь очень дорога жизнь теперь, и я свободное отъ чиновственной службы время принужденъ посвящать урокамъ и инымъ занятіямъ, приносящимъ мнѣ помощь съ дня на день, при чемъ невозможно мнѣ никакой предпринять мысли или подвига, котораго успѣхъ или сомнительный или бесполезный. — Г. Андреевичу Богдану я вдругъ отписалъ послѣ Твоего упомненія, и послалъ что у меня было готово ради пособствованія „Зори Галицкой“ — я и монимъ прежнимъ корреспондентамъ писывалъ, чтобы не лишали ее помощи своей; не знаю какой будетъ успѣхъ Зори на сей новой Годъ — на всякій случай онъ рѣшительно, кажется, подѣйствуетъ на ея существованіе; но какъ? это другой вопросъ, котораго рѣшеніе ближе Вамъ. — Жалостное состояніе нашего читательства и упадающій духъ не много подаетъ надежды — но если во истину съ того придетъ, что

Зоря принуждена будетъ своего свѣтла лишиться, тогда можна рѣшительно сказать: Тотъ народъ не достоинъ [2] существовать, который самъ себя гробъ копаешь; — и съжался Боже всѣхъ трудовъ и жертвъ ему до сихъ поръ посвященныхъ. Надѣюсь, что тотъ приговоръ еще не сбудется. —

Я Тебя Братъ усердно благодарю, что Ты приславъ мнѣ изображение покойнаго Брата Петра, сдѣлавъ неописанное наслажденіе — я сдѣлавъ фотографированный снимокъ, непременно Тебѣ одинъ возвращу. Касательно издаванія рукописей по нешъ оставшихъ, я сообщаю Тебѣ, что я всегда готовъ посвятить все, что только въ моихъ силахъ будетъ — присылай только бумаги, и располагай мною. — Не знаю, какимъ образомъ попалъ Г. Шашкевичъ на тотъ упрекъ, будто я уклоняюсь отъ участія въ издаваніи т. е. корректуръ Твоей Хрестоматіи — я никакого повода не далъ ему къ тому. Не имѣя вправдѣ никакого сношенія съ нимъ, по причинѣ Тебѣ извѣстной, а однакожь предъ никѣмъ неупотреблялъ враждебныхъ противъ его лица выраженій — и кажется эта мысль произошла отъ Вислоб., которому я по причинѣ возобновленнаго спора съ Зорей и Ладоемъ отписалъ, что не возможно мнѣ участвовать въ писмѣ, которое „живую народа нашего утробу грызетъ“ — и отказался всякаго соучастія. — Можетъ быть, что оное мое письмо показалъ Шашк. и придалъ [3] не множку своего чернаго соуса! — Это все одно, я Шашк. уже извѣстилъ, что всегда готовъ занять ся корректурой Твоей хрестоматіи. — Но разсуждая по солодкимъ и вѣжливымъ словамъ его къ Тебѣ писаннымъ, сомнѣваюсь, чтобы печатаніе ей уже такъ скоро послѣдовать имѣло. — Дай Богъ, чтобы я ошибался! —

Теперь перейти время къ моему дѣлу — сегодня латвискій Новый Годъ — и сегодня голосилась первая заповѣдь моей сватъбы. — Такъ Любевѣйшій Братъ, я рѣшился на мои старыя лѣта жениться — полно скитать ся одному по семь свѣтъ — надо промыслить о старости. — Богъ вѣдаетъ, найду ли отраду, которой такъ долго ищу? Но я надѣюсь на все доброе — дѣвица моя избранная, хотя бѣдна и не высокаго рода, однакожь имѣетъ нѣжное чувствительное сердце, почитаетъ меня, есть прилѣжна и господарна — и тѣмъ я доволенъ. — Уже четыре года живу я въ домѣ ея матери вдовы, и такъ привыкъ, что безъ нихъ не было бы счастья для меня. — Г. Богданъ Андреевичъ знаетъ ее, и хотя она не была тогда по его вкусу — то я много требовать не могу; я доволенъ тѣмъ, что нашелъ хорошаго въ ея душѣ, и благоразумномъ обхожденіи. По имени Анна Леопольдина Игнатъевна, дочь вдовы Тересы Рихтеръ, по Игнатію Рихтеръ уже давно упокоившемся портномъ мастерѣ; [4] ей 18 лѣтъ отъ роду — слишкомъ молода для меня — но такъ Богомъ суждено, да будетъ воля Его! — Я долго не могъ рѣшить ся,

а теперъ уже такъ поскорился, что даже и некогда возвѣститъ Вамъ. — Въ наши рождественныя Святки будутъ заповѣди такожъ и въ Св. Варвары, а дня 12. Января т. е. на Св. Меланіи надѣюсь принять вѣнчаніе. Г. Константиновичъ и Отець Н. Нодь суть мои старосты — сватьяба отбудется смиренно безъ шуму въ родинномъ кругу! — Отпиши мнѣ Любезнѣйшій Братъ, поскорѣе и пришли Твое благословеніе — оно будетъ для меня спутникомъ жизни моею! — Сегодня пишу такожъ до нашей Любезнѣйшей Матушки, прося о благословеніи материнскомъ, безъ котораго нѣтъ блага на землѣ.

Мы желаемъ Вамъ и старымъ и малымъ всякого блага на Новый Годъ, и веселыхъ благополучныхъ святъ, примите и насъ въ смиренныя молитвы Ваша — и поминайте добрымъ словомъ. — Кланяйся всеѣмъ друзьямъ и покровителямъ нашимъ Твой вѣрный Братъ

Иванъ Ѡ. Головацкій.

Вѣна 1. январія 854 (20 декабр. 853).

Ч. 73.

*Листъ Климента Меруновича до Якова Головацкаго,
пис. дня (21. XII. 1853) 2. I. 1854.*

Высокопреподобіе!

Писаніе изъ дня 28/16 Дек. я получилъ: За предплату на Зорю благодарю. Съ намѣреніемъ Вашего Высокопреподобія, оупотребити остальныи мой грошь (10 вл. 45 кр.) на веданіе выписокъ изъ древней нашей словесности, простите ми, теперъ не могу согласитися. Имѣю ибо долгъ моему брату Евстафію, парохви въ Тощовѣ, коло Л'вова, заплатити; и для того прошу, егда тогже зголосится до Вашего Высокопреподобія, десять ЗР. сер. ему доручити. Прочее останется до дальшого. —

Передъ мѣсяцемъ я писалъ прч. отцу Трещаковскому, чтобы отнесся до Вашего Высокопреподобія взглядомъ даровизны моеи во пользу Дома Народного: Сто пятьдесятъ экземплярей Шокоренія Новгорода да воспрійметъ ч. Коміссія строительна отъ мене въ жертву и розшлетъ ихъ по Перемышской Дієцезіи для продажи.

[2] Пособите мнѣ, Ваше Высокопреподобіе, въ томъ безкорыстномъ дѣлѣ — я лично оусерднѣйше за все попеченія мене ради имѣвшія поблагодарю. —

Гдѣнамъ Проконцицу и Дремалику¹⁾ тотъ часъ занесъ я Вашего Высокопреподобія поздоровленія, а взглядомъ книгъ оставшихъ ся по

¹⁾ Посадникъ міста Тернополя.

оусоншоуъ Проф. брату Петру доношу: а) Переводъ Пидца можетъ всякого часу Магистратъ выдати Вашему Высокопреподобию, только, чтобы прочіи наслѣдницы отъ оуяду сего о томъ ничь больше не требовали. б) Балудіаньскаго осталось 3 тома и $\frac{1}{3}$ а не знати, чи кто по нихъ съ картою предплатною зголосится. — с) Исторіи Зубрицкаго есть I ч. 2. еѣмп., II части 5 еѣмп.; но знаемо предплатителей, которіи ту о нихъ оупоминалися, не оказавши карты; если окажутъ выдасться. — d) Марусъ осталось 14 еѣмп. Прочіи книги втягнены до инвентаря, должны перейти цензуру вышихъ оурядовъ и не могутъ теперъ быты выданы.

За мебли собрано на лицитаціи [3] вышь 60 зр. сер. — О пыстыньскомъ оурядѣ, о вго дѣланіи въ справѣ спадковой не знаю, кромъ того, же прислалъ списъ книжокъ тамъ знаходящихся, по большей части бібліотекальны.

Тѣмъ заключаю нынѣшнее писмо мое; а въ ожиданіи дальшихъ инструкціи взглядомъ оупомянутыхъ книжокъ остаюсь Вашего Высокопреподобія преданнымъ и смиреннымъ слугою

Меруновичъ.

Тарнополь 2 Іануар. (21 Декабр.) 1854/3.

Лист писаний на 3 сторонах малої 8^о.

Ч. 74.

Начерк листу Якова Головацького до Ів. Трещаконьскаго пис. дня 4. (16.) І. 1854 р.

Ваше Высокопреподобіе!

Гнъ Климентій Меруновичъ, профессоръ при ц. к. высшей Гимназіи послаиешъ своимъ 2 Января 854 (21 Декабря 853) подарилъ Сто пятьдесятъ экс. сочиненія ниже изданного подъ надписью: „Покореніе Новгорода“ въ цѣнѣ экс. по 16 кр. сер. въ пользу Народнаго Дома русскаго во Львовѣ, желая, чтобъ Комиссія разпросправила тое сочиненіе особенно въ Перемышльскай Діецезіи, въ которой менѣе знакома есть та книжка. Пересылая тѣ 150 экс. на руки Вашего Впреп. прошу покорнѣе о росписку на полученіе оныхъ, при чемъ ниѣю честь съ глуб. Высокопочит. быти В. Впреп. усерднѣйшій почит.

Я. Г. (оловацкій).

164 Января 854.

Лист писаний на 1 стороні малої 4^о.

Ч. 75.

*Лист Йосифа Левицького, писаний до Якова Головацького,
дня 28. I. 1854 р.*

Высокодостойній и Всечестяѣйшій Господине!

Прошѣ мене навинити, же ажъ теперѣ маю певнѣ способность Вашей Пречестности пожадании книжки надослати. Ото I. Томъ Актѣвъ западной Россіи и III. Томъ Поевнн Пушкина, котора то остатна есть Вашею власностію, — мае доручити Ч. Г. Любичь, который теперѣ до Перемышлѣ завовчанъ есть на посадѣ Директора Хорѣ пѣвчого въ Архіерейской свѣтнѣи — приналъ на себе той милій трудъ безпечно дополнити по моему желанію. — При семѣ залѣчаю книгѣ на великомѣ листѣ напечатанѣ: Пятирикѣ печерскихъ свѣтнхъ Божихъ, яко дарѣ до книгохранилѣ Дома народного. — Прочіи книги, котри мають займыти мѣсце тажее, понеже еще неоправнѣ належито побѣдѣшѣ надослю. — Прошѣ Вашѣ Пречестивѣсть, рачте тѣю книгѣ призначеномѣ мѣстцѣ отдати, и простѣтъ [2] моей свѣлости, же Вашѣ Пречестность держаю затрѣднати. —

За помѣщеніе моей статіи о Музыцѣ¹⁾ благодарю Вашѣ сердечно; тажъ статіа чей тронетъ нашихъ Всечестивѣйшихъ Предстоителѣй, же усердавѣше бѣдѣтъ томѣ прилѣжати, абы тажъ надобна вѣтѣва музѣ хорошо въ нашей Отчинѣ процѣтала! (sic). Видимо же Перемышлѣне зрозумѣли цѣлу рѣчь, а отуѣтъ г. Лавровского²⁾ яснѣйше розсвѣтлять сей вопросѣ. —

Жизнеописаніе I. Гайдена на Зорѣ въ примѣчаніи зарѣчила³⁾, же буде въ особенной книжци печатане, — не маю ничѣ противѣ семѣ, — Ваше высокое розсѣжденіе тое самое одобрить, где бѣде имѣти мѣсце опредѣлене. —

Зѣ новинѣ въ нашихъ сторонахъ ани чѣтки о якої новинѣ, хибато что намѣ Вѣстники доносятѣ. Вѣсти изѣ близкой нашей Заграници найменшой, хотя на довозѣ и перевозѣ оттамѣ збожа отверта граница,

¹⁾ Єї помѣщено в „Зорѣ Галицкій“ за рік 1853 ч. 40—42 п. з. „Изѣ Покутья“, а псевдонимом Йосифѣ съ Болшова.

²⁾ Лавровскій Іоаннѣ: „Кѣ исторіи церковного пѣвнѣи въ Галичинѣ“ у виденскихъ „Вѣстнику“ за рік 1854. ч. 1—4.

³⁾ Порівнай: „Зоря Гал.“ 1853 р. ч. 40 стр. 463. де редакция в привѣтці до висше наведеної статіи про музику подала від себе: „Сіе хорошо составленное „Жизнеописаніе I. Гайдена“, понеже объемомѣ своимѣ больше заняло бы мѣстца, лежели якѣ мы въ состояніи на тую цѣль уступить, напечатаетѣся стараніемѣ нѣкоторыхъ Ревнителѣй русской литературы въ особенной книжцѣ.“ Статія однак, о скілько менѣ відомо, печатана не була.

а подводи ладовані кукурузами неперестанно день и ночь протѣгаютъ текуще во западную Галичинѣ. —

[3] Ч. Г. Любоничъ мае Вамъ доставити также полкорца меленихъ кукурузѣвъ, котри Вашъ ч. Шуринъ Антоновичъ до мене доставивше, просилъ мене, абымъ черезъ певнѣ оказію надославъ до Васъ. Може быти, же мой листъ уже тое все въ Вашемъ ч. Домѣ застане, але всегда незабываю хоць подробно Васъ затруднити моимъ писаніемъ. — При отъѣздѣ г. Любонича не могъешъ писати, боимъ поребѣвъ тяжкій нападъ движеніа крове къ голоуѣ. — Упущеніе крове и піивки уратовали мене, и нинѣ весьма естемъ здоровъ. —

Передъ учора былъ у насъ Вашъ В. Ч. Пап-Отець зъ Криворѣвнѣ и ч. Шуринъ Антоновичъ, почиталисьмо Ихъ при добромъ здоровю, повертали зъ окрѣжного посѣщеніа ч. сватовъ и добрихъ приателей. Желаячи Вамъ много и многолѣтно (sic) здорова и благоденствіа остаюса зъ глѣбочайшимъ почитаніемъ Вашей Пречестности прилѣжній другъ и Слуга

Заболотовъ дна 28-го Сѣчнѣ (10-го Лютнѣ) 1854.

[4] Всечестной Сопрузѣ залучаешъ почтеніе.

Иос. Левницкій.

Лист писаний на 4 сторонах 8°.

Ч. 76.

*Лист Ант. Петрушевича до Мих. Малиновського, пис.
дня 31. I. 1854 р.*

Всечестнѣйшій Іерей!

Посылаю Вашему Преподобію мой 26 листъ. Я уже въ послѣднемъ моемъ письмѣ жаловался на плохую корректуру Редакціи Зор. Гал. и произвольныя исправленія ея нѣкоторыхъ словъ — но Таяже позволила себѣ и въ послѣднемъ Нрѣ 3. Гал. 4 стр. 38 исправку¹⁾ должно быть — „гдѣ собирають бояре Владимірскіе и жители города (мѣстичи), я положилъ въ скобкахъ слово мѣстичи изъ Волынской лѣтописи, которое она употребляетъ вмѣсто слова „граждане“. — Чтоже дѣлаетъ корректоръ Зори Галицкой? Вотъ онъ по своему благоравушію (ибо ему не хотѣлось посмотреть въ мою рукопись), исправляетъ мѣстичи на мѣстечка, и такъ кажетъ миѣ называть самой большой городъ Владиміръ мѣстечкомъ въ XIII вѣкѣ! Подобныя грубия исправки, которыхъ никакимъ образомъ назвать не можна о печаткахъ встрѣчаю въ каждомъ N, мерѣ 3. Г. въ которомъ моя статья напечатана безъ всякихъ исправленій

¹⁾ На березі: ~ви: купъ — купъ, ви. ко — по.

въ слѣдующихъ NNрахъ, хотя я о томъ чрезъ Ваше Преподобіе увѣдомлялъ Редакцію З. Галицкой. Признаюсь откровенно, что отрадѣе было бы мнѣ видѣть въ каждомъ отрывкѣ моей статьи 50 буквальныхъ ошибокъ какъ одно подобное слово исправленіе по догадкѣ корректора З. Галицкой — *der macht mir böses Blut* — когда [2] я нежалѣю съ моей стороны ни труда, ни моихъ слабыхъ очей, ни денегъ для покупки нужныхъ книгъ для составленія моей статьи, и даю отъ нѣсколькихъ годовъ бесплатно мои сочиненія для Зорѣ Галицкой; то послѣдняя не хочетъ пожертвовать ежеседмично часочекъ малого труда дабы порядочно сличить напечатанный небольшой отрывокъ моей статьи съ моею рукописью, но ведетъ на угадъ корректуру и дѣлаетъ такимъ образомъ анахронизмы и другія нелѣпости подъ моею именемъ которое прилѣжно выставлетъ (sic) всегда подъ каждымъ отрывкомъ. Въ прочемъ я обовязался давать мои статьи для Зори Гал. подъ условьемъ точнаго и неизмѣннаго печатанія моей статьи, и прислания мнѣ этихъ Нровъ З. Галицкой въ которой моя статья печатана чтется; слѣдователь(но) естли Зоря Галицка будетъ впередъ дозвлять себѣ подобныя исправленія, тогда я рѣшенъ не посылать дальшихъ листовъ — тѣмъ болѣе, что мою статью печатаетъ уже Галицко-русская Матица и я самъ принимаюсь для ней быть корректоромъ моихъ сочиненій. —

Съ оконченіемъ 27 листа начну я новый параграфъ 9-тый Объ отъ отношеніяхъ грекорусской Галицкой Церкви къ Римской съ временъ введенія Христіанства на Руси даже до конца XIII вѣка.

Печатаетъ ли Матица Галицк. другой Выпускъ моей статьи? который будетъ обвинять конецъ 7 и цѣлый 8 § состоящій изъ 6-ти печатанныхъ листовъ. — Третій Выпускъ можетъ начатся съ § 9-тымъ [3] и быть печатанымъ вмѣстѣ съ Зорью Галицкой для уменьшенія издержекъ Русской Матицы. —

Я имѣю еще одно важное прошеніе и надѣюсь по извѣстному мнѣ добросердью Вашего Преподобія что получу потребную помощь. — Вотъ какое дѣло! Предъ нѣсколькими днями пишетъ мнѣ Братъ мой, что его жена и дѣты слабы, и онъ не можетъ отъѣхать въ Львовъ въ интересъ своего сына Теофила, ученика Вашего Преподобія, а моего братапца, для того проситъ мене письменно мой братъ, чтобъ я мѣсто него отправился въ Львовъ, и посѣтилъ профессора Чернянскаго и просилъ тогоже быть снисходительнымъ для Теофила, который неимѣетъ великіе дѣлать успѣхи въ натуральной исторіи. Я съ моей стороны не могу теперь отъѣхать въ Львовъ для недуга Преосвящ. Митрополита, и въ интересъ Теофила пишу только письмо мое, къ Госп. Чернянскому. Ваше Преподобіе неоткажутъ сдѣлать мнѣ эту милость и повелѣтъ

доручить письмо мое Госп. Чернянскому и при способности изволятъ ласкаво сказать хорошее слово за Теофилаемъ Госп. Чернянскому — особенно теперь когда наступаетъ время семестральныхъ испытанийъ. О результатѣ прошу меня при способности извѣстить благосклонно, за что я останусь Вашему Благородію навсегда [4] навсегда одолженнымъ.

Прошу мнѣ написать, что стоятъ присланныя книги?, и спросить при способности записалъ-ли Госп. Головацкій прочія книги для мене? —

Пришли-ли Отечественныя Записки почтою?

Ожидаю ласкаваго отвѣта — и остаюсь съ должнымъ почтеніемъ Вашего Преподобія истиннымъ почитателемъ

А. Петрушевичъ.

31. Января 1854. Въ Уневѣ.

Лист писаний на 4 сторонахъ звич. 4°.

Ч. 77.

*Листъ Ивана Головацкаго до брата Якова, пис. для
9. II. 1854 р.*

Любезнѣйшій Мой Братъ!

Благодарю въ имени здѣшней моей семьи Тебя и Любезнѣйшую Твою супругу за тѣ благословенія и доброжеланія, которыя Ты мнѣ въ послѣднемъ письмѣ прислалъ. Хотя я никогда не сомнѣвался о Твоемъ усердіи и любви къ мнѣ, однакоже намъ было весьма пріятно, увидѣть какой либо знакъ Твоей къ намъ благонаклонности; въ тотъ же самъ день получилъ я письмо съ материнскимъ и братскимъ благословеніемъ изъ Скалата, писанное собственной рукою нашей дражайшей Матушки. — Жалуются Скалатскіе, что худо имъ ведется теперѣшними годами, нѣтъ чѣмъ дѣтей воспитывать. — Мама очень ослаблена, всегда еще на эти скрефулы болѣетъ, и мала надежда къ изцѣленію.

Предъ нѣсколькими днями я послалъ Тебѣ корректуру 4 листовъ Хрестоматіи; сдѣлай милость и переглянь самъ еще разъ — можетъ быть уаришь какую ошибку, то исправимъ по крайней мѣрѣ на концѣ. — Я и такъ боюсь, что изданіе не будетъ довольно критическое, особенно [2] по причинѣ толкихъ рукъ, чрезъ которыя она идетъ; потому нужно непремѣнно, что бы ты самъ надзиралъ. Я при исправкѣ держусь рукописи съ всею точностью, но и въ ней къ сожалѣнію я нашелъ нѣкія несообразности; а тутъ бѣда, что мнѣ некогда ходить въ бібліотеку придворную и сравнивать, или наизусть ся Г. Миклошичу.

Что я замѣтилъ: Подѣлъ въ Твоей рукописи сдѣланъ на иной ладъ, и какъ вижу всюду рука Сов. Шашкевича. Нѣкоторые памятники старинные совершенно истреблены, какъ н. пр. Еванг. Іоанна гл. I. изъ Остромир. Еванг. потомъ отъ Луки гл. XXIV. изъ Еванг. серб. семи 1372 тоже перемазано. — Различныя мѣста изъ Библии, Шашк... прибавилъ (Будимскаго изданія etc.) и исправлялъ кажется по этому изданію, но какъ? Богъ прости ему, — можетъ теперь передъ печатаніемъ на ново исправлять, ибо Imprimatur зависитъ отъ него! —

Кромѣ того я замѣтилъ, особенно въ старинныхъ памятникахъ какое то несогласіе въ употребленіи нѣкоторыхъ самогласныхъ н. пр. ѡ и ѡ, оу и ѹ (въ серединѣ), ѡ и ѹ (въ началѣ слоговъ); я держался [3] рукописи и исправокъ, но и тѣ не вездѣ точны. — Первое отдѣленіе I. Тома уже, какъ видишь, кончено; при заглавіяхъ ссылается къ какимъ то примѣчаніямъ изъясняющимъ — но я тѣхъ еще нигдѣ до сихъ поръ не видѣлъ — безъ сомнѣнія Твоя редакція Шашкевичу не понравилась, и онъ намѣреваетъ самъ изъясненія прибавить; — безъ которыхъ трудно будетъ обойтись. — Касательно корректуры Шашкевичъ мнѣ писалъ очень вѣжливо, и извинялся что имѣлъ сомнѣніе о моей готовности; но я не могу у него бывать, ни лично сообщать ся съ нимъ; и тѣмъ только могу избѣгнуть какой новой распри. --

Тебѣ уже извѣстно, что Г. Меликъ утекъ изъ Рима — не могъ выдержать — рассказываетъ ужасныя вещи, какъ съ нимъ обходимо! — Семь недѣль не припускали его къ Богослуженію, и даже самъ Литвиновичъ говорилъ, что въ Спбургѣ съ каюликами свободаѣе обходятся, нежъ съ нимъ въ Римѣ. —

Я вчера былъ у Г. Раевского, и получилъ отъ него нѣсколько любопытныхъ брошюръ изданныхъ русскими обществами ученыхъ; когда ихъ перегляну, то пошлю всѣ Тебѣ. Г. Раевскій желаетъ нѣсколько книгъ [4] нашихъ получить, именно:

1) Петрушевича сочиненіе, изданное теперь Матицею	1 f.	15
2) Малиновскаго, Обзорѣніе исторіи Церкви русской	—	15
3) Чернышлянина 1854	1	—
853	—	36
4) Мѣсяцослова Духновича 1854	—	10
5) Дѣрвакъ	3	—

Понеже тѣхъ сочиненій и у меня нѣтъ, то пришли по 3 эксемпл.

6) Зорю Галицкую изъ 1853, безъ Проповѣдей — но полную	2	30

На тѣ книги я получилъ отъ Г. Р. только на Зорю 2 fr. 30 кр. сер. которая здѣсь предлагаю. — Пришли эти книги чѣмъ скорѣе на мое имя. —

Изъ здѣшнихъ новостей мало — кажутъ, что непремѣнно будетъ война — Зоря Галицкая всѣмъ очень нравится, утѣшай Богдана, чтобъ устоялъ твердо, а побѣдоносный вѣнецъ не минуетъ его! Графъ Орловъ отѣхалъ вчера, и какъ догадываются, не много успѣлъ у здѣшнихъ Нѣмцовъ — серебро уже стоитъ на 30 — дорожня ужасная гровить. — Я вѣнчался 2/14 Января, и живу смиренно и благополучно. —

Наши кланяются Вашимъ и цѣлуютъ Васъ — Прощайте Вашъ
Братъ

Иванъ Г.(оловацкій).

Вѣна 9/2 н. ч. 854.

Лист писанный на чотирох сторонах 8^о.

Ч. 78.

*Лист Антонія Петрушевича до Мих. Малиновського,
пис. дня 21. II. 1854 р.*

Достопочтеннѣйшій Іерею!

Искренно благодарю за ласкавое покровительство моего братаца Теофіля. —

Посилаю 29 получастъ моей статьи и мой отвѣтъ безъименному моему критику въ Вѣстнику Вѣнскомъ¹⁾ — нѣкто хахолъ показалъ мнѣ свою нелѣпость — на что надо было мнѣ написать нѣсколько словъ въ мое оправданіе предъ достопочт. Цубликою. —

Весьма хорошо было бы естли бы мой отвѣтъ могъ напечатанъ быти въ слѣдующемъ Нрѣ Зорѣ Галицкой. —

Остаюсь съ большимъ почтеніемъ Вашего Преподобія покорнымъ слугою

А. Петрушевичъ.

21. Февраля 1854 Въ Уневѣ.

Письмо мое съ денгами прошу ласкаво повелить доручить Г. Головацкому.

Лист писанный на одній стороні 4^о.

¹⁾ В додатку до віденського „Вѣстника“ п. з. „Отечественный Сборникъ“ ч. 1—4. явила ся статья „Скала надъ Бубнищами“ підписана буквою ъ, против якої полемізує Петрушевич в 10 числі „Зорі Галицкой“ в розвідці п. з. „Каменныя развалины близъ села Урѣчья стрійскаго округа суть остатки древняго русскаго города Тустанъ. (Отвѣтъ моему безъименному Критику)“.

Ч. 79.

*Лист Ант. Петрушевича до Якова Головацького,
пис. дня 21. II. 1854 р.*

Милостивѣйшій Государь!

Я получилъ Гонораръ состоящій изъ восьми Экземплярей „Историческаго Сборника“ и выписаны мною двѣ книжки изъ Россіи т. е. Граматику Востокова и Корнесловъ Шмиковича. Что стоятъ послѣдніи книги прошу извѣстить меня ласкаво о томъ дабы я могъ прислать Вашему Преподобію стоимость ихъ нашими бумажками.

Прошу такожъ при способности увѣдомить меня печатается ли моя статья Русскою Матицею, ибо я желалбы сего года ужь окончить мое сочиненіе; слѣдовательно Русской Матицы естли она печалится русскою Словесностью и нехочетъ статья Русскою Мачехицею (sic) надо спѣшить съ печатью. — О чемъ однако сомнѣваюсь ибо наша Типографія съ одныиъ гарчиномъ гражданскаго шрифта не успѣетъ виѣстѣ печатать: Зорю Галицк. Сочиненіе Зубрицкаго и мою Статью отдѣльно.

Я получилъ такожъ присланное миѣ благосклонно Вашемъ Прилобїемъ Ксилографическое любопытное изображеніе Креховской обители. — Я общаваюсь написать хорошою статью объ упомянутой обители подъ этимъ условїемъ: естли миѣ Креховской [2] Обители Настоятель посредствомъ Вашего Преподобія на дву седмичное время сообщить а) Древнія Креховскія Памятки б) какую то записку о началѣ тойже обители и в) и Записную книгу Монастыра (Liber Memorabilium) — ибо безъ историческихъ данныхъ писать исторіи не возможно.

За Посланіе православной церкви когда оно доидеть въ Уневъ Его Высокопреосвященство возвратитъ Вашему Преподобію деньги. —

На Отечественныя Записки посылаю здѣсь 7 флор. цванцигерями нужную часть въ банкнотахъ прошу себѣ вычесть изъ моихъ 10 флор. сереб. банк. остающихся у Вашего Преподобія.

Нѣкто хахолъ побранилъ меня въ Вѣстникѣ Вѣнскомъ для того посылаю мой отвѣтъ для напечатанія его въ Зорѣ Галицкой въ моемъ письмѣ къ Госп. Малиновскому¹⁾ —

Надѣюсь еще сего мѣсяца или съ началомъ слѣдующаго быть во Львовѣ. —

Поручаюсь ласкавой памяти Вашего Преподобія покорный слуга
А. Петрушев(ичъ).

21 Февраля 1854 Въ Уневѣ.

¹⁾ Порівнай лист ч. 78.

На першій стороні при самім долі дописано рукою Головацького:
 NB. Писаль къ гну Коссаку управителю типогр. ? 20 Февр. (4
 Марта) 854.

Лист писаний на двох сторонах 4^о.

Ч. 80.

*Лист Ал. Духновича до Якова Головацького, пис. дня
 2. (14.) III. 1854 р.*

Пряшовъ 2/14 марта 854.

Любезный братъ!

Се посылаю вамъ 500 оттисковъ Новаго Молитвослова, хотя не мало печатныхъ ошибокъ въ немъ, однакожь думаю для нашихъ дѣтей полезнымъ будетъ; Мене одинъ оттискъ стоитъ 16 кр. ср. — Я думаю что съ этимъ выплатити можно Литургическій катихисъ, и если онъ (Лит. катихисъ) не много больше бумаги вынесетъ, то можно оттискъ за оттискъ вымѣнить, а при томъ сдѣлайте какъ вамъ видится, бо брате у насъ денегъ скудно. —

[2] Мы досель считались совершенно кромѣ першаго транспорта, и о той считаеся книгами.

Не могу больше писать. Цѣлую васъ и остаюсь братомъ другомъ

Духновичъ.

Дальше писано рукою Я. Головацького:

Послапо 29 Марта (10 Апр.) 854 10 экс. Звѣя Not.

Лист писаний на двох сторонах 4^о.

Ч. 81.

*Лист I. В. Сокулського до Якова Головацького, пис.
 дня 2. (14.) марта 1854 р.*

Слава Богу Іисусу Хрісту. О: Яковъ Θεодоровичъ!

Святой памяти Ник. Гоголь чрезъ уста Ивана Ивановича, къ Ивану Нѣкифоровичу прорекъ — что три короля оголосили войну нашему царю — за что? чтобы мы пріяняли турецкую вѣру — ну! и прореченіе это исполнилось, въ настоящее время - видимо, и по Газетамъ читаемо, что увесь Западъ доброохотно пріянялъ турецкую вѣру, оббисурманился, и грозитъ насиліемъ православную вѣру подвергнуть бисурменству. — Но моя надежда въ Провидѣніи всевышняго лежитъ. Какъ насъ увѣряетъ Прор. Исаія, аще возможете, паки побѣждены будете яко с нами Богъ.

Противникъ православія начинаютъ головушкѣ свои высувать, и и(н)ого обѣщаютъ корысти Западу изъ побѣды надъ православіемъ — а Я свое тверджу, Вышній на Небесѣхъ посмѣется и поругается имъ — а Русинъ такъ говоритъ. Не лѣзь вводу неспробувавши броду, чтобысь ненасмѣшилъ народъ, а лжепророкамъ отвѣтъ даю, упередъ въ Сакъ подивися, а такъ рыбой хвалыся. — [2] Что въ 1812 г. русскіи православной народъ отъ нашествія иноплеменихъ терпѣлъ, быдисьми свѣдителями — но лукавство, хищность, Грабленіе, неустояло — бо и Богъ православнымъ въ помощь — послѣшилъ — и хищницы аки Фараонъ въ черномъ морѣ предъ крестниѣмъ Знаменіемъ Мойсеовимъ пропалъ, уповаю что и тѣ враги православія пропадутъ въ Понтѣ отъ силы Всевишняго. — и но Мы непреставимо православнымъ воинамъ въ помощь приходятъ молитвами нашими предъ престоловъ Бога Отца и Сына и С. Духа. —

Какове препятствіе Вамъ Ч. О. Я. Теодоръ: несоизволяетъ писать къ Миѣ, уже такъ долгое время не получимъ отъ васъ нѣ одного письма! Вы живете въ Городѣ столичномъ много полезнаго читаете по книгамъ, слышите отъ другѣхъ персонъ немаловажныхъ новости, а къ миѣ нѣ словца не напишете, это не хорошо дѣлаете. — Желаю вамъ исправитись, та начнѣтъ поступать по давнему, если помните. Когда то мы ѣздили верхомъ разомъ на лошадахъ, разга-[3]-варивали по дружески, читали книгѣ, хохотали, это была жизнь чисторусская — а теперь та жизнь проминула какъ сонъ. — Я лишился моеѣ прелюбезной Жены, а вы брата Петра и Матушкѣ, вы къ миѣ нѣчего не пишете, а я къ вамъ не смѣю счастья писывать, чтобы вамъ не мѣшать въ трудѣ — и отъ того стало миѣ скучно — ино когда то получу отъ Господь Баръ Газети, прочту, та нареку мать ваша растакана чортовіа бисурмены — и тѣмъ развлеку мою душу. —

Писалемъ къ Иоанну Антонъ: и той недалъ отвѣта — писалемъ и къ другимъ Господамъ, молчать, — думаю загнѣвались на меня эти Господа, какъ Западъ на Сѣвѣръ, но что дѣлать, нѣкому не наваяжеша дружествомъ, такое время наснѣло, что одинъ о другомъ знаемимъ думать пересталъ. —

Прошу хоршо васъ О. Я. Теодоръ пишѣтъ къ миѣ чаще какъ вамъ живется в вашей Семей, сколько пребыло а може прибудетъ еще семин, — Что думаютъ — и дѣлаютъ Господа Заступницы Народа Русскогалицкаго, [4] что тамъ и много благаго, для всеобщой пользы на ихъ радѣ, усовѣтовано? а что тамъ хорошаго Господа Литераторы русскогалицкіи издали ихъ властнаго творенія про памятники Галицкіи. — Чи хоршо живутъ Львовскіи Ерихонцы, которіи не снѣютъ лишъ жнутъ въ Галиччинѣ червонцы, и ихъ денегъ куры не клюютъ — по словамъ Державина. а увесь народъ русскогал. сталъ полосатой и шутъ — а ажю вносятся

выше и выше, что ко краямъ и не приступай для дороговизны. — а что больше, то и не думай — лишь пропадай отъ счастья — охъ! охъ! — охъ! — словомъ доля. —

Еще разъ повторяю мое прошеніе къ вамъ Ч. О. Θ пишѣтъ — ино много много а чего хорошого, и на время свободное приѣжайте къ мнѣ — а хлѣба и солѣ непожалѣю вамъ — всѣмъ. С. Отцаиъ, Господаиъ Знаемииъ моимъ мое поздоровленіе и почтеніе перескажѣтъ. — А васъ съ вашею Марією Андреев: и вашей молодой Семією цѣлую сотнями, вашъ Другъ -

I. В. С. (Сокольскій).

Л. м. 14/2 Марта 854. г.

15-го 8-го часа утра благород: Господ: Козловѣцкій Іосифъ скончался а 17. предано тѣло Землѣ.

На боці четвертої стороны: Я вамъ долженъ 35. к. за книгѣ, при надобной порѣ перешлю.

Прізвище в () додане чужою рукою.

Лист писаний на чотирох сторонах звич. 4^о.

Ч. 82.

*Лист Віктора Добрянського до Якова Головацького,
пис. дня 15. III. 1854 р.*

Милый другъ!

Прошу Васъ засвидѣтельствуйте мое сердечное сожалѣніе нашему Дѣдицкому; онъ надежда нашей новорожденной Литературы, и ослабленіе его арвіня боюся омрачить значительную часть нашей будучности. Онъ глава зачалъ лечити¹⁾, и Зоря наша уже угасла, не нѣз очей ли его однаго она блескъ свой получала? — жалѣю, жалѣю, скажите мнѣ цѣтъ ли средства ни способа спасти Зорю? — у насъ правда она слабо была подпиреама; ибо правду сказати наши люде не чувствуютъ нужды читати, они читають календарь да Шематиамъ Епархіяльный и ничего болѣ; однако и Зоря теперь уже больше имѣетъ предплатителей у насъ, какъ [2] прежде, и съ часомъ, найпаче у молодшихъ священниковъ была бы нашла участія. Но такъ уже закопати насъ, мы не достойны жити, послѣ содержавіе одной часописи намъ невозможно, или не нужно: такъ пусть нынн племена, какъ Вашъ братъ мнѣ писалъ съ презрѣніемъ смотрять на насъ, ми много и не заслуживаемъ. —

¹⁾ В наслідок недуги очий Дідицький в дпем 4. (16.) серпня перестав підписувати „Зорю Галицку“, так що 32 число вийшло вже під редакцією Северпа Шеховича.

За сообщенныя мнѣ вѣсти, и посланныи оттиски „Хеіротонів“¹⁾ благодарю; и прошу мнѣ заслати также и два экземпляра Анеологіи, какъ она будетъ напечатана. Цѣну Вашъ сей часъ какъ узнаю заплачу. Здравствуйте; съ почтеніемъ и любовью Вашъ покорнѣйшій слуга

В. Добрянскій.

Кошице дня 15 марта 1854.

[3] Ваша Анеологія обѣщается быти прекраснымъ выборомъ съ тактомъ избранныхъ для юношества переводовъ и оригинальныхъ сочиненій. Жаль только что русскіе переводчики древнихъ классическихкихъ сочиненій нужнымъ почитали и разиѣръ классическій сохранить, который не годится на русскій языкъ. Русскіе Гексаметры естьли возможно еще хуже нѣмецкихъ, о коихъ Лессингъ сказалъ: „Ейнъ деутшеръ Гексаметеръ истъ гутъ цумъ цибрехентъ“. Русскій языкъ состоитъ по большости изъ долгихъ словъ, съ однимъ только долгимъ слогомъ, на которомъ удареніе; такъ несчастные Гексаметры волочать слухъ по самымъ негладкимъ дактиламъ конхъ множества рады слоговъ весьма тяжело на разиѣръ честь, и мучительно для слуха привыкшаго латинской или греческой гармоніи. Италіяне употребляли на переводъ Гомера разиѣръ ямбическій, съ прекраснымъ успѣхомъ [4] которымъ достойно прославились Пиндемонте и другіе, гдѣ русскому Гексаметру и подъ руками Жуковского никакой не прибыло пріятности. Къ тому, разиѣръ классическій мало читателямъ извѣстенъ, и для прочихъ остается одна только худая проза, которой насильную надменность и скачки не понимаютъ. Между тѣмъ и то что до теперъ сдѣлано, всякаго благодаренія достойно, и счастливою назвать нашу молодежь, которой средства до усовершенія себе подаваются, о какихъ намъ до школь ходящимъ и не снивалось.

Лист писаний на 4 стор. 8°.

Ч. 83.

*Лист Івана Головацького до брата Якова, пис. дня
19. III. (1. IV) 1854 р.*

Любезнѣйшій Мой Братъ Ярославъ Θεодоровичъ!

Предъ вѣнчаніемъ моимъ я писалъ въ Скалатъ, прося материнскаго благословенія. Дражайшая наша Матушка собственной рукою написала отвѣтъ усердный; я неизмовѣрно возрадовался, и не подозревалъ

¹⁾ Хеіротонія, или поученіе новопоставленному іерею, Сильвестромъ, митрополитомъ Кіевскимъ, Галицкимъ и всея Руси 1652 года мѣсяца Декабря 15 дня данное [отпечатано изъ „Зори Галицкой“ 1854 Прибавл. Ч. 4]. Львів 1854 р.

толикой опасности въ жизни ея, хотя грусть по упокоившемся Петрѣ глубоко вкопалась въ чувствительную ея грудь; Мама очень жалѣла по немъ, онъ былъ ей единственной отрадой въ послѣднихъ дняхъ жизни. —

Но моя радость скоро прекратилась, ибо въ двѣ недѣли по моемъ вѣнчаніи нашей Матушки уже не стало быть въ живыхъ¹⁾; пошла, какъ пришѣтилъ братъ Григорій, свидаться и поживать неравлучно съ мужемъ и сыномъ своимъ! Ахъ ужасная потеря для нашей родины въ такъ короткомъ времени! Святой упокой и вѣчно неувадаемая память ихъ беспорочнымъ душамъ! —

Но вотъ! Любвиѣйшій Братъ мой! по печали Богъ посылаетъ людямъ радость и утѣшеніе. И меня Онъ не позабылъ!

Въ понедѣльникъ дня 15/27 Марта подарила меня моя любимая жена сыномъ, здоровымъ [2] и крѣпкимъ — вотъ и радость моя, если Богъ поблагословитъ его и насъ здравіемъ и долгоденствіемъ. — Моя Ганя очень страдала; какъ это при первородительныхъ обыкновенно бываетъ — но слава Богу, она съ каждымъ днемъ покрѣпляется. Завтра въ недѣлю дня 20 марта 2 апрѣля отправимъ хрестины нашему „Ивану Никулушкѣ“ въ кружѣ маленькомъ но усердномъ, какъ и вѣнчаніе я правдноваль.

Съ посылкою обѣщанныхъ брошюръ я немножко промедлилъ, по неимѣннн времени ихъ непрерывно читать. Сегодня посылаю Тебѣ ихъ, хотя еще со всѣмъ не успѣлъ переглянуть; они для меня очень любопытны, но Тебѣ можетъ быть уже извѣстны, особенно изъ прежнихъ годовъ. Я ихъ получилъ бесплатно съ тѣмъ, чтобъ ихъ сообщать людямъ, хотящимъ поучиться истинѣ хрестіанской и исторической! — Дѣлай съ ними какъ Тебѣ угодно, но брошюра „Православіе у Чеховъ, Новикова“ — драгоцѣннѣе всѣхъ прочихъ, ибо изданіе ея на цѣлую Россію состояло только въ 50 эксемп. — Потому совѣтую Тебѣ, ее вовсе изъ рукъ не пускать, ибо ей нельзя получить за никакія деньги. — Крошѣ вышепомянутой посылаю Тебѣ еще:

„Взглядъ на исторію Западной Руси“. —

„Воспомянаніе о М. И. Крашенинниковѣ“.

„Описаніе Римскаго-Корсакова въ Швейцаріи“.

„Слово Каеолическ. православія римск. католичеству“ — (очень важная книжечка, на которую уже въ италіянск. языкѣ критика написана:

[3] „О различіи ученія протестантскаго отъ истинъ Православія“ — (весьма поучитель:).

¹⁾ Мати Головацьких умерла дня 3. II. 1854 р.

„Опытъ словаря къ Ипатьевской Лѣтописи Н. Чернышевскаго“. —

„Древняя чешская пѣсня о Судѣ Любуша“ —

„Бѣлорусскія пословицы и поговорки“ — всѣ три любопытны собственно для языковедовъ. —

По важности предмета для Твоихъ работъ прибавляю сдѣсь еще I-ий выпускъ: „Zvukoslovj jazyka staro- i novo česk. Martina Hattaly“. — Можетъ быть Ты получишь ее изъ иной стороны — она стоитъ 45 кр. сер. Если Тебѣ не нужно ей, то я не стану уже продолжать посланки дальшихъ выпусковъ. Здѣсь между книгами найдешь Ты и дагеротипный портретъ нашего покойнаго Петра; я велѣлъ сдѣлать фотографію, но не со всѣмъ удачно повелась; возвеличена въ трое, но черты не такъ вѣрныя, какъ сдѣсь, хотя въ маломъ размѣрѣ. Благодарю Тебя, что Ты сдѣлалъ мнѣ эту радость и памятку.

Потомъ посылаю Тебѣ 9. первыхъ листовъ Хрестоматіи, которыя уже выпечатаны — изданіе какъ мнѣ у Мехитаристовъ сказано, состоитъ въ 2000 экзмп. Ты увидишь многія переиѣны, которыя подѣланы Ш... послѣ моей послѣдней корректуры, хотя я вѣрно рукописи держался. Теперь печатается 10-й листъ, а 11-й уже исправленный мною. — Всѣхъ будетъ около 18. въ цѣломъ томѣ, который одну только будетъ составлять книжку, а не особо по отдѣленіямъ; такъ распорядилъ Ш. — впрочемъ это не вредить. — При корректурѣ я вѣрно держусь рукописи, и тѣхъ исправокъ, которыя уже въ ней подѣланы, [4] будьто Твоей или Ш. рукой. — Руководствоваться здѣсь чѣмъ нибудь инымъ, было бы со всѣмъ бесполезно, потому что мои корректуры еще разъ идутъ чрезъ Ш. ревизію, и онъ бы вновь сталъ гнѣвать ся, и таки бы сдѣлалъ, что ему угодно, дабы показать: ось то я! — Мнѣ не разъ хочеть смѣяться, если вижу упрямство и глупость до того степени возвышенну! Въ цѣлой Твоей рукописи какъ бы нарочно искалъ только за саныши з (зѣло) — въ всемъ кажется уступилъ бы, но эта буква важнѣе всѣхъ, и нею писали (по его мнѣнію!) Русскіе во всѣ времена, отъ Кирилла и Мееодія даже до — Шашкевича — прямой и непрерывной линіей! —

Господ, Р.¹⁾ благодарить Тебя за книжки; я видѣлъ у него новый русскій переводъ: „Слова о Полку Игоревѣ“ — прекрасное и величѣнное изданіе съ чудесными политипами. — Изъ присланныхъ Тобою книгъ взялъ онъ:

1) Петрушевича Обзоръ	3 экс. = 1 fr. 15 kr.
2) Лѣрвакъ	3 экс. = 3 —

¹⁾ Развскій.

3) Перемышлян. 1854	.	.	3 экс. = 1 —
4) dto 1854	.	.	2 экс. = — 24 kr.
5) Малиновскаго истор. ц.	.	.	1 экс. = — 5 kr.
6) Хенротоніи	.	.	3 экс. = — 9 kr.
			<hr/> Всего = 5 fr. 53 kr.

Кромѣ того желаетъ Г. Раевскій запре-
меров. на 2 экс. 3-й части Исторіи Г. Зу-
брицкаго 6 fr. 40 kr.

Всего 12 fr. 33 kr.

пошляю Тебѣ отъ Госп. Раевскаго. —

Кромѣ того запремеровалъ у меня нѣкій купецъ Сербинъ, име-
немъ Несторъ Деметровиць
цѣлую исторію Зубрицкаго = 7 fr. 20 kr.
а на Зорю Галицкую до конца 1854 = 4 fr. 30 kr.

Всего 11 fr. 50 kr.

[5] Сего ради всѣхъ денегъ принадлежащихъ Тебѣ = 24 fr. 23 kr. См.
отсчитавъ отъ оныхъ 45 kr.
за Zvukoslovj Nattaly останется 23 fr. 38 kr.

которыя здѣсь Тебѣ пошляю. Сдѣлай милость, потрудишься въ Редакцію
Зори, и въ Ставропигійскую лавку, чтобы такъ Зорю Галицкую какъ
и Зубрицкаго Исторію съ картиною немедленно послали этому Господ-
нину подъ адресомъ :

S-r Wohlgeb. Herrn Nestor Demetrovics Zu Gross-
Beeskerek Wojwodschafft Serbien и я бы совѣтовалъ, чтобы Зорю Га-
лицкую рады заочоченія не отъ 1. апрѣля но съ начала текущаго года
1854 послать — въ такихъ случаяхъ надо сдѣлать жертву. —

Г. Кобринскій въ Мышина прислалъ мнѣ за книги 50 fr. и очень
меня одолжилъ; теперь жизнь очень подорожѣла — мои труды непо-
стоянны и не оплачуются. — Въ мѣсяцѣ Маѣ мы переносимся на иное
жилище, за ливію (рогачку) Вѣны „Herrnals bei Wien, Veronica-gasse
N. 261 1-ten Stock. Но я надѣюсь еще получить отъ Тебя письмо
предъ Маемъ. — Въ адресѣ пиши мнѣ „Jngrossist“ — а не Accessist.
Еще одно важное дѣло: У меня есть около 200 эксем. Исторіи Балу-
дянскаго, я бы радъ ихъ повбѣться и за сниженную цѣну, если бы
только за готовыя деньги. Сдѣлай милость, спроси въ Ставропигіи, не
возможно ли чтобъ [6] она взяла какую партію или все во свою лавку,
у ней больше средствъ и дорогъ къ продажѣ, и она можетъ пождать.
Для меня была бы великая помощь. — Я бы ихъ пустилъ въ случаю
нужды даже по цѣнѣ 2 fr. сер. за эксемп. Сдѣлай милость, и пособ-
ствуй въ этомъ дѣлѣ, и еслибъ удачно пошло, тобъ я не множокъ изъ
давнихъ подвинулся долговъ. — Прошу Тебя, отпиши мнѣ скоро, и уцѣ-

луй Твою Мариню и дѣтишекъ любезныхъ, и Владишира и Емилиана и Богдана и всѣхъ прочихъ друзей. —

Желаю Вамъ всѣмъ съ моею родиною благополучныхъ святъ Свѣтлаго Воскресенія — можетъ быть дождемся какой рѣшительной побѣды нашихъ надунайскихъ братьей

Пращайте Вашъ братъ

Иванъ Головацк(ій).

19 Марта 1 Апрѣля 854.

Лист писаний на 6 стор. 8^о.

Ч. 84.

Расхунки за печатанє катехизиса Ал. Духновича, пис. рукою Я. Головацького 29. III (10. IV) 1854 р.

Расчеты за Катихизисъ Літургическій.

бумага стояла fr. 24+9+1 =	34 fr.
за печатаніе 11 листовъ	66 fr.
					<hr/> 100 fr.

Половина припадаетъ на Гна Духновича т. е. 50 fr. КМ. за 300 эксемп. катихизиса.

Пошлетъся Вамъ Исторія Зубрицкаго III Т. в 6 экс. Анеологін 6 экс. Отца Игнатія.

Съ концемъ года 1854 пришло за проданные Молитвенники (см.) 23 fr. 32 (въ которые вчислены 8 fr. КМ. отъ Гушалевича за книги полученныя) къ чему прибавивъ 2 fr. 36 кг. изъ посланныхъ Вами прежде на книги денегъ (т. е. Евангеліе Службеникъ etc.) 2 fr. 30 кг. — Всего у меня Вашихъ 26 fr. 2 кг. КМ. Слѣдовательно останется за Вами должку 24 fr. безъ 2 кр. КМ. причемъ прибавляю, что еще расчеты за Молитвословы отъ книгопродавцевъ изъ провинціи не получены мною и сдѣсь не приложены. —

Надо послати Духновичу

6 экс. Анеол.	4 fr. 30 кг.
6 экс. Отца Игнат.	3 — —
Сборникъ Галицій	— 25
Хрестоматія	1 — 15
	<hr/> 9 — 70

Писано на одній стор. малої 4^о.

Ч. 85.

Лист Ал. Дужновича до Якова Головацького, пис. дня 8(20) IV.
1854 р. (в допискою Віктора Добрянського).

Пряшовъ 8/20 Цвѣтня 854.

Любезнѣйшій братъ!

Посылаю изъ моей стороны предплату на 3-тій томъ	
Исторіи Зубрицкаго	3 fr. 20
За 10 оттиски Змѣя Нотайскаго	1 —
Къ сему прошу мнѣ прислать Лейтургиконъ великій 1780	
котораго цѣна зменьшина на	3 —
Службеникъ малый св. Иоанна 1842 — зменьшина цѣна	30

въ Сумиѣ 7 fr. 50 кр.

Что касается Исторіи Зубрицкаго: Послали вы на меня нѣсколько Записокъ, но невнаю, много ли могу я отдать, бо у насъ Литература (всякая) дремлетъ, — книгу непотребно и безплатно; и тутъ Република, много словъ, мало разума, а охоты никакой, егонизмъ занялъ всѣхъ. —

[2] И я долженъ перестати, бо тутъ колько головъ, только критиковъ, а помочи не есть. — Брате я много оскорбленъ, терплю несносныи муки, и поруганія; — прочее воображайте собѣ. —

Я согласился на катихисъ Литургическій, хотя, хотя знаю, что ни одинъ оттискъ не продамъ, но я протѣ выплачу мой счетъ, вы, если вамъ угодно, можете и больше содержать, если думаете распродати, но токмо можете, я на васъ не силюю, и свою половину готовъ выплатить, можно нѣчто придетъ за Молитвенники, прочее выплачу. — Что касается вопроса на 105—108 листъ; я про той много оскорбленъ былъ вашими Шашкевичемъ, явно сисматикомъ названъ, и поруганъ; хотя я отъ своего мнѣнія не отступаю, и наши всѣ такъ вѣрують, и думаютъ; однакожь, чтобъ вашихъ ревнителѣй успокоити, можно ачей тѣ пагины со всѣмъ оставить, и лучше ничего не сказать, [3] боюсь бо, чтобъ ревнителѣи ваши злобою тамъ не удались, чтобъ книгу по Галичивѣ заказать. — Вѣепчиковъ вашихъ ревность и моего Еппа туда привела, что оны тѣ пагины вырѣзати далъ изъ моей книги, бо напудили го съ Нунціусомъ etc. такъ вы брате сдѣлайте, чтобъ тѣ пагины вылишились со всѣмъ¹⁾. — Еще одна ошибка есть на Святый Боже: тамъ кажется что началось сіе въ Іерусалимѣ, истинно же тое случилось въ Константинополѣ; коли еще то не печатано, прошу, исправте; и какъ вамъ видится, можете и вы свои доложити для Галичанъ обряды.

¹⁾ Порівняй лист Ч. 65 прим. 101 стор.

Какъ выпечатаются новы изданія то пришлите мнѣ изъ всѣхъ по 6 оттисковъ, я сей часъ гроши пошлю. Изъ Исторіи Зубрицкаго 1. и 2. томъ послалъ Иванъ вашъ братъ 5 оттисковъ, я ему выслалъ, но родословную картину не получилъ ни одну, [4] если можно, двѣ пошлите. —

Рубій Антоній изъ Галицкомъ Зорѣ не получилъ число 10-ое, и изъ Поученій Церковныхъ число 2-ое и 10-ое, прошу то Богдану сказать, и ему препослать.

Здравствуйте и помните друга Духновича.

Примите цѣлованіе и отъ мене, и поздоровляйте всѣхъ нашихъ общихъ пріятелей отъ

Вашего Виктора Добрянскій (sic)

Мое почтеніе Дѣдицкому, Гушалевицу и всѣмъ вамъ друзьямъ
Духновичъ.

Лист писанный на 4 стор. 4°.

Ч. 86.

*Листъ Ант. Петрушевича до Якова Головацького, пис.
дня 31. IV 1854 р.*

Ваше Преподобіе!

Сожалѣю о несчастномъ состояніи нашего многонадежнаго Редактора Зори Галицкой, тѣмъ болѣе, что онъ снова (Богу благодареніе не для моей провинны) получилъ цензурной выговоръ — разумѣется наущеніемъ Вѣнской Рутеніи. По моему мнѣнію (не въ гнѣвъ будь сказано) суть то только дальшія послѣдствія во время нашего народнаго отрожденія, на плохомъ и шаткомъ основаніи, совершенной организаціи нашихъ моральныхъ силъ.

Львовская Рутенія опершись о политизующее Правительство, самкнувшись въ весьма тѣсныхъ границахъ своего дѣйствія, похватила нечаянно за бразды правленія русскимъ народнымъ движеніемъ: но такимъ счастливымъ приобрѣтеніемъ недовольная, захотѣлось ей въ самомъ престольномъ городѣ австрійскаго государства имѣть своихъ постоянныхъ репрезентантовъ. Обстоятельства способствовали ихъ намѣреніямъ и желаніе къ несчастью исполнилось. Отрасль [2] Галицкой Рутеніи переселилась въ Вѣну, съ начала какъ каждая колонія, покарялась она своей Матери Львовской Рутеніи сообщалась съ нею, но окрѣпнувъ и поразумѣвъ свой собственный интересъ стала она, самозвательно предписывать правила даже своей родителцѣ; что болѣе, занявъ значительно мѣсто въ самомъ Правительствѣ, получивъ большее жалованіе, Вѣнская

Рутенія при своей безхарактерности осмѣлилась нынѣ уже терроризовать непослушную и худую Галицкую Рутенію! Вотъ причина настоящаго нашего сожалѣнія достойнаго состоянія! Чтожъ намъ нынѣ дѣлать? = казаться, и биться въ грудь говоря: mea culpa mea maxima culpa. Ваше Преподобіе простятъ мнѣ мою откровенность, ибо у мене что въ умѣ то и на языкѣ вотъ и на письмѣ. Впрочемъ и мнѣ тѣмъ тяжело страдающему, подлѣ жестокихъ ударовъ нанесенныхъ Вѣстникомъ, славнымъ Органомъ Вѣнской царствующей надъ нами Рутеніи, трудно закусивъ губы молчать когда копито Шевчинскаго и зубъ Броваркевича глубоко въѣдается [3] въ мое слабое, чувствительное тѣло! Вотъ какіхъ мнѣю я критиковъ! —

Вѣстникъ при всемъ своемъ хахолскомъ безэстетическомъ вкусѣ называетъ меня простакомъ и недоукомъ, однако не доказавъ мнѣ, явно и по имени, малѣйшей погрѣшности въ моей статіи. —

Отвѣчать на грубости его недумаю я ничего дабы такимъ образомъ не быть поводомъ большей еще соблазна.

Быть можетъ что съ слѣдующею седмицею приѣду я въ Львовъ — ибо къ продолженіи моей статіи нужны мнѣ нѣкоторыя книги, которія въ Львовѣ надѣюсь получить. Остаюсь съ почтеніемъ Вашего Преподобія искреннымъ слугою.

31 Апрѣля 1854.

Statyta народ. дома ужъ давно въ Перемышля.

Лист писанный на 3 стор. мал. 8°.

Ч. 87.

*Листъ Івана Головацького до брата Якова, пис. дня
6. V. 1854 р.*

Любвищійшій Мой Братъ!

Послѣднее Твое письмо засмутило меня не мало, видя что успѣхи нашей словесности и какъ вообще народности такъ неутѣшительны. Но что дѣлать! народъ нашъ терпѣльнѣе изъ давна, и уже на то навывкъ; впрочемъ можно сказать, что для нашего народа необходима есть какая нибудь возбудительная сила или вліяніе изъ внѣ его — онъ самъ изъ себя ничего не произведетъ; и для того я вижу въ бѣдствіяхъ нашего народа благодательную руку Всевышняго, которая его хотя терновою дорогою до цѣли доведетъ.

За присланныя Тобою книги я Тебе благодарю, но я ненадѣюсь, чтобы здѣсь можно много позвать — я такъ по крайней мѣрѣ изъ прежняго заключаю, ибо изъ „Библіотеки для дѣтей I и II части очень мало разошлось.

Изъ здѣшнихъ новостей очень мало могу Тебѣ сообщить, хотя огромная со всѣхъ странъ нагромождается политическая туча — нашъ Австрійскій Кабинетъ очень рѣшительно выступаетъ, и можетъ быть мы доживемъ и того, что наши будутъ съ Русскими биться; Богъ сохрани насъ отъ того, мы тогда вовсе пропали. Вчера напечатано въ Вѣнской газетѣ самая строгія [2] мѣры, которыхъ направленіе прямо смотритъ на предѣлы Россіи. Ужасно и подумать, что будетъ съ того! —

Въ великодныя свята здѣсь было много нашихъ Архіереевъ, и торжественно славилось Свѣтлое Воскресеніе, и не менѣе бракосочетаніе Нашего Милостивѣйшаго Императора. Любопытно было для меня, когда, бывши у Епископа Пряшевскаго, гдѣ вмѣстѣ и Мукачевскій былъ, пришелъ нашъ Мелникъ и сталъ рассказывать, какъ его въ Римѣ почитали; я увѣрился во обще, что наши Архіереи никакъ не готовы уступить что изъ своихъ правъ или обыкновеній греческой церкви, обезпеченныхъ первоначальной унією. Изъ рассказовъ Г. Мельника, видно того, что насъ въ Римѣ держатъ за еретиковъ или Богъ знаетъ какую нечесть, и вообще что тамъ владѣеть ужасное заслѣпленіе въ дѣлахъ вѣшнихъ даже самой каѳол. церкви. Теперь пребываетъ здѣсь только Архіерей Григорій, ради окончательныхъ переговоровъ Римскаго конкордата. Увидишь что нашъ этотъ конкордатъ принесетъ спасительнаго! —

Въ приложеніи посылаю Тебѣ нѣсколько [3] мѣлкихъ сочиненій, но онѣ важны для насъ,

1) Сербскія народныя Приповѣдки отъ Г. Вука Ст. Караджича.

2) Извѣстія Императ. Академіи Наукъ, 3 первые листы.

3) Матеріалы для сравнительнаго и объяснительнаго Словаря и Грамматики 2 листы. (Эти два сочиненія я получилъ отъ здѣшняго Батюшки¹⁾, именемъ Академіи, для Львовскаго Народнаго Дома и Батюшка въ время своего пребыванія въ Вѣнѣ будетъ продолженія тѣхъ дѣлъ тоже посылать, но съ тѣмъ условіемъ, чтобъ изъ Львова присылали Вы въ замѣну всѣ сочиненія, и то на мое имя; я думаю, что Вы согласитесь съ этимъ предложеніемъ).

4) Твоей Хрестоматіи посылаю 6 листовъ, т. е. отъ 10 до 15, что до сихъ поръ готово. Я для корректуры уже получилъ и 19-тый листъ, и надѣюсь что съ 20 или 21-ымъ будетъ дѣлу конецъ. — Твое другое сочиненіе; т. е. дополненіе или изъясненіе къ I. тому Хрестоматіи, есть въ рукахъ совѣт. Пашкевича — він поправляє и перероблює!!! — Кажется, что и это дѣло поступитъ немедленно въ печатню.

¹⁾ Развського.

5) Прочія брошюрки „Написаніе Вдоваго попа Георгія Скрипины и „Урра!“ [4] посылаю ради наслажденія и развеселенія друзей! Сдѣлай съ ними, что Тебѣ угодно! —

Зор и швѣ не посылають — развѣ забыли на своего друга — числа 16, 17 и 18 не достигли рукъ моихъ, хотя нынѣ исправно поприходили. Спроси Братецъ въ редакціи, и поклонися нашему любезнѣйшему Пѣвцу Богдану! — Какъ его драгоценное здоровье? и что оны дѣлають? Раковскій, котораго я въ Вѣнѣ позналъ, превосходная душа — кланяеться Тебѣ и Богдану!

На „Исторію Г. Зубрицкаго“ запренумеровали именно:

1) Г. Добрянскій Владивірѣ, Богословъ питомецъ Вѣн- ской Семинаріи на 3-ій томъ	3 f. 20
2) „ Крыницкій Ипполитъ, Богословъ питомецъ Вѣнской Семинаріи на 1, 2, 3-ій томъ	7 „ 20
	Итого 10 f. 40 к.

которыя наличныя деньги здѣсь приложены пересылаю. — Если какія есть у Васъ новыя сочиненія, такъ присылайте всегда и поскорѣе; когда Исторія Зубрицкаго будетъ готова то пришли Вѣнскіе эксемпл. на мое имя, но только тѣ, которыя выписаль.

Мы всё домоумъ здоровы, и желая Вамъ тогоже поведенія цѣлуемъ Васъ усердно Твой Братъ

Иванъ Ѡ. Голов.

Вѣна 6/18 Мая 54.

Лист писанный на чотирох сторонах вел. 8°.

Ч. 88.

*Лист І. Досковського до Якова Головацького,
пис. дня 8. V. 1854 р.*

Ваше Высокопреподобіе, Всеученѣйшій Господине!

Настоящемъ мнѣю честь донести Вашему Высокопреподобию, чтомъ 26 билетовъ пренумераційныхъ на III Т. Исторіи Зубрицкаго, 20 экз Змѣя Нотаньского и 20 р. ср. на два Служебники получилъ. Собираніемъ предплати займуся, сли Гдѣ здоровля дастъ. — Цѣна же одного экз. Змѣя Нотаньского не извѣстна ми; для того прошу ми-случайно о томъ донести. Что ся касаетъ Служебниковъ, то извольте Ваше Высокопреподобіе удати ся по ниѣ до Гдна Зубковича до Ставропѣігійной Лавки, я тамъ впростѣ послалъ, и далъ ему препорученіе ихъ бесплатно Вашей Всечестности выдати. — При семъ случаю волю [2] Ваше Высокопреподобіе,

въ своемъ часѣ повѣстятъ мнѣ, чи бы не можна чрезъ кого записать Новую Скрыжалъ въ Москвы для мене потребную.

Съ высокими почтеніемъ пребываю Вашего Высокопреподобія правдивый слуга

Досковский
Викарій.

Перемышль 8 Мая 854.

Лист писаний на двох сторонах вел. 4^о.

Ч. 89.

*Лист Виктора Добрянскаго до Якова Головацького,
пис. в маю 1854 р.¹⁾*

Милый другъ!

Извѣдаемый Вами предъ годомъ жаль, и мене постигъ; одинъ изъ братьевъ моихъ Рудолфъ, ц. к. повѣтовый адюнктъ въ Мукачевѣ, и не давно опредѣльно жалованный ц. к. Актуаръ до Уйгеля, полежавъ у мене за три мѣсяцы, на чаютку, дня 3 мая преставился, и 6-аго былъ похороненъ. Раку усопшаго спровоженія своего удостоили два военныя Генерала, и всѣ адъшныи приказы. Мы похоронили честнаго человѣка, вѣрнаго слугу Его Величества, и добраго Руссина. Извольте его въ молитвахъ Вашихъ споминати²⁾. —

Ваша Антологія еще не вышла! — пошлите мнѣ одинъ или хоть два экземпляра, также одинъ [2] Молитвенникъ, но хорошо печатанный, не етигъ Богу противнымъ древнымъ ставропигіянскимъ типомъ, содержащій обыкновеннѣйшія молебны; они у насъ не въ употребленіи, однакже хочу имѣти книшку для своего назыданія. —

Зоря перестала ко мнѣ ходити, можно мнѣ вышла передплата; попросите Редакцію, пусть мнѣ далѣй посылаетъ оную отъ конца Априля, я гроши зажену съ концемъ Юлія на цѣлый годъ, и разомъ за вышепомянутыя книжки, теперь не имѣю ни одного крейцера. Здѣсь носится слухъ, что въ Галичинѣ, имено въ Премышлянскоѣ Епархіи 20 нашихъ Священниковъ заперли, за то, что народу проповѣдали что російское правосла- [3]-віе есть единственною спасительною вѣрою, и будто они за Царя Николая молились, своими вѣрными обличенныи. Я многимъ лучше знаю нашъ высоко-достоинный Клиръ, какъ чтобъ вѣровати могъ столь

¹⁾ Як видно з поштової печатки, уміщ. на 4 стор., лист прийшов до Львова дня 20. V.

²⁾ Некрольоґ поміщений в „Зорі Галицк.“ за рік 1854 Ч. 22. стр. 276. майже дословно так само.

дурной клеветѣ; однакожь мило мнѣ будетъ, если и Вашии свидѣтельствомъ утвердятся въ томъ моемъ убѣжденіи.

У насъ долговременная сухота много хлѣба сказала, только теперь настали дожди, еще большая намъ угрожаетъ дороговизна; какъ у Васъ? Здравствуйте и потѣшите письмомъ Вашъ всѣмъ сердцемъ преданнаго

Виктора Добр(янского).

Мое почтеніе всѣмъ вѣрнымъ Руссинамъ, и именно бывшимъ моимъ покровителямъ.

На 4 стороні: An Seine des Herrn Professors der ruthenischen Sprache und Literatur an der Lemberger Universität Jacob von Holovacky Hochwürden Lemberg.

Лист писаний на 3 сторонах 8°.

Ч. 90.

*Лист Евстахія Герасимовича до Якова Головацького,
пис. дня 8. (20.) V. 1854 р.*

Высокопочтенный Господинъ!

Простите мнѣ прежде всего, что я уже давно получивъ Ваше благосклонное посланіе не въ скорѣ отвѣтилъ на оно, какъ приличность и благопристойность оно требовало — но я пеналъ различныхъ обстоятельствъ рады съ отвѣтомъ не пеналъ а ниже часочка въ дѣланіи; но все по Вашему желанію исполнилъ чѣмъ скорѣе свертаю въ моихъ глаголахъ и дѣлѣхъ туда — куда стремитъ греческо-славенска православно церковь наша и наша Славяно-русска Народность. — Враговъ много и много — гоненіе лютое и великое — но духъ крѣпокъ и силенъ болѣе и болѣе крѣпится сѧ. —

Ученики, между которыхъ я дорученныи мнѣ книги подъ заглавіемъ З. Н.¹⁾ раздалъ суть слѣдующіи:

Игнатъ Карпѣискіи поповъ сынъ и ревный Русь, которого, какъ надѣюсь по правдинахъ будете имѣть. [2] случай съ собою познакомить первой въ осьмомъ классѣ. — Бачинскіи Иларіонъ сынъ свѣщ. и первый въ семомъ классѣ. — Въ шестомъ классѣ есть такожде поповъ сынъ первыйи пѣкѣй Маѣ. Искрицкіи имѣа брата первыйи въ четвертомъ гимн. кл. но я не имѣа къ нему доуѣра по тому, что онъ съ Дѣдиц-

¹⁾ „Звѣи Нотайскій“ повѣсть П. Хохолушка, изъ чешскаго“, перевелъ Б. А. Дідицький.

книги отъ колебели развращенными сыновьями снашаясь сѣ и даже обы-
тають, которые (какъ говорятъ) суть сродники Вашего Львовскаго не
надѣлилъ его книгою но сирого (sic) по священнику Теофила Лопушанскаго
(Стипендісту Головинскаго) который по различнымъ классамъ имѣеть
пять братьей. — Изъ четверт. кл. получилъ книгу Львовскіи поповъ
сынъ вторій въ классѣ. — Изъ третьей кл. двоихъ учениковъ Петръ
Товарицкіи вторій въ классѣ — и Амурсіи Ганкевичъ — поповые
сынове — — Прошу и молю Вы Высокопочтенный Господине! изъвите
именемъ моимъ и упомянутыхъ учениковъ [3] благодѣтельному дателю
Г. М. К. искренное благолареніе. — Я доручилъ такожь того же дне
и молитвенникъ Г. Катехиту Гиннасіи Ясѣницкому изъвивъ вдругъ
и Ваше желаніе но отнеслъ ли сѣ онъ къ Вамъ и поблагодарилъ ли
онъ — — не стужю сказать. — Въ такожь отношеніи больше возможно
вдѣлать съ Свѣщ. Иваномъ Скобылскимъ сотрудникомъ престольной церкви
и возстановителемъ пѣнія музикійскаго въ Самборѣ какимъ то нашъ Сам-
боръ послѣ Львовской Семінарской церкви искони не утѣшалъ сѣ — —
пѣніе громокъ — согласное — нѣжно — изъщное — сходное съ Величїемъ
Божества съ славно русскимъ духомъ и съ греческо славонскимъ пра-
вославнымъ нашимъ обрядомъ — — ибо въ насъ нѣкоторые кромя Ца-
ревича (се неклевета) суть заняты но шамшурами — вечерками — гость-
бами и баришомъ игри харатами — се ежедневное упражненіе (an der
Tagesordnung) а нѣ уже цвѣркали до очей: „Już Papanie zadługo
do Lwowa powiezą“?! — — а Xiądz ma ręce do góry związane!! — —
но я съ посмѣшкою спросилъ а много ужесьте завезли? — и подумалъ
себѣ — Измѣнники — Перекинчики — ой палки, палки на Васъ — —!!
и въ Богу кобымъ не попъ ударилъ бымъ былъ въ мухоѣду по ковацкѣ,
[4] но что дѣлать — шалчи и держи руку и языкъ съ собой — у насъ
говорки ты самы аки у Васъ. — по очи даже юнѣйшіи удивляють сѣ
къ какому концу 95,000 чадъ — въ чїю пользу хрестїанъ ли, или бѣ-
сурманъ?? — — — Данило I. Черногорскій князь да живють съ своею
одоваю! — умѣстилъ ю краковской Часъ — кобы и Вѣстникъ не ду-
ракъ и такожь умѣстилъ — но кажетъ сѣ что онъ тхбрь. — Тѣмъ оконча-
юе письмо и здравствуа Васъ и Гушалевича остаю съ почтенїемъ всегда
преданный слуга

Евстахїи I. Гарасимовичъ.

Самборъ д. 8/20 5. 1854.

Лист писаний на 4. сторонах великої 4^о.

Ч. 91.

*Лист Ал. Духновича до Якова Головацького, пис. дня
8. (20.) V. 1854 р.*

Пряшовъ 8/20 Травня 854.

Любезной Братъ!

Прошу мнѣ послать Одно Евангеліе и на тое посылаю 10 ф. ср.

Передъ четырьми седмицами послалъ я къ (sic) денги на предплату на Исторію Зубрицкаго, и на Служебникъ великій и малый, такожде и за Звѣя Нотайскаго заплатилъ вамъ; но Служебника до селѣ неполучилъ, про тое роздумую, получили ли вы мой денежный листъ?

Я прошу о изъясненіи. —

У насъ бѣда! дождю еще небывало той весны, а где нибудь былъ, то градомъ побилъ все — по большимъ сторонамъ Угорщины выорывается змущная сѣйба, и сѣется повторый разъ. —

[2] Въ Банатѣ Угорскомъ Раю, такожде выорывается озимина, а ярина непосходила. У насъ по горахъ снѣгъ и студѣнь несповѣдима, — росады капустной ба дукать не найти, одна непосходила, друга муха поѣла; и такъ мы всѣ in cullo bovis. — Мы ждаемъ голоду якого еще небывало, десята часть людей (русиновъ) неостанется¹⁾.

Здравствуйте всѣ, и помните друга

Духновича.

Прошу сей часъ подати на почту Евангеліе, и прошенный Служебникъ.

Лист писаний на двох сторонах вел. 4^о.

Ч. 92.

*Лист Івана Раковського до Якова Головацького, пис.
дня 11. (23.) V. 1854 р.*

Ваше Преподобіе, Милостивый Государь!

За неполученіемъ ожидаемаго мною отъ Вашего Преподобія извѣстія объ исходатайствованіи требуемаго дозволенія высочайшаго Правительства къ собиранію пренумераціонныхъ денегъ на изданіе третьей части Исторіи Княжества Галицкаго, я принужденъ отнести къ Вашему Преподобію съ просьбою, увѣдомить меня о томъ: испосредствовано ли уже упомянутое дозволеніе или [2] или нѣтъ. Ежели оно еще не получено,

¹⁾ Від слів „У насъ бѣда“ поміщений сей лист в малими змінами в „Зорі Галицк.“ за рік 1854 ч. 22 стр. 273 яко „Допись изъ Пряшева“, підп. буквами А. Д.

то я стану только у тѣхъ лицъ просить о подпискѣ, которыя мнѣ покороче знакомы, и потому не лзя мнѣ предполагать о нихъ чтобъ оставались на недоказаніи упомянутаго дозволенія, а если оно на самомъ дѣлѣ получено, то тогда обращусь съ просьбою моею за ссыланіемъ на испосредствованное дозволеніе, и къ такимъ лицамъ, которыя мнѣ менѣе знакомы, чтобъ такимъ образомъ споспѣшествовать распространенію превосходнаго дѣла какъ возможно въ самомъ большемъ кругу. Впрочемъ [3] само собою разумѣется, что упомянутое дозволеніе тѣмъ болѣе желательно, чѣмъ склоннѣе люди предполагать препятствія въ развиваніи нашей Литературы.

Объявивъ всеусерднѣйшую готовность мою къ услугамъ относящимся къ пособствованію успѣху порученнаго мнѣ дѣла, мнѣю честь быть Вашего Преподобія покорнѣйшемъ слугою

Иванъ Раковскій.

Будниъ 11/23 Мая 1854.

На долі під підписом в дописка Я. Головацького олівцем :

Отписано 27/15 Мая 854.

Лист писаний на трѣх стор. вел. 8^о.

Ч. 93.

*Лист Клим. Меруновича до Якова Головацького, пис.
дня 13. (25.) V. 1854 р.*

Тарнополь 13/25 Мая 1854.

Ваше Преподобіе, Милостивый Господине!

Се отвѣтъ мой на ласкавое писаніе въ дня 21 апр./3 мая, ниже Ваше Преподобіе вдѣлали мнѣ велию честь, оудостовая мене довѣреніемъ въ имени и въ справѣ Института Ставропигійскаго. Охотно принимаюсь собирать предплату на III. томъ сочиненія Д. Зубрицкаго; но по нынѣшній день я еще съ никимъ въ тѣмъ дѣлѣ не сообщился, ожидаю бо отъ Вашего Преподобія оудостовѣренія, яко Институтъ Ставр. получилъ оуже ц. к. правительства къ сему пронаволеніе.

Благодарю за прислаіе 6 экс. „Змія Нотяйского“ — тотъ часъ отданы были въ приличны руки; тоже й молитвословъ случайно еще при листовому достался Преп. отцу катехетѣ, Маркеллю Попѣлю, оуравнѣвши прежде привѣчаніе Ваше сей книжки касающесея.

[2] Гну Дремалику оуже тогда неможна было поклонитися — страждалъ оубо; а прилучена адѣ допись (некрологъ) свидѣтельствуеть

о прочимъ : Ч. Редакція Зори да изволятъ ласкаво виѣстити сеѣ извѣстїе въ письмѣ своемъ¹⁾.

Переводъ Исторїи покойнаго Проф. Петра, тоже кореспонденціи, свидѣтельства школьни и т. п. дробны письма, обрѣтающїися предъ нѣковимъ временемъ оу Госп. Дремалика отѣбралъ Преподобный отецъ Аўдыковичъ 21 марта г. т. — на что ниѣю реверсъ. Въ прочихъ дѣлахъ по покойномъ прсф. Петрѣ справа съ Магистратомъ, котораго тѣмъ часовымъ настоятелемъ Г. Щуровскій. О моеї справѣ, имено взглядохъ „Покоренія Новгорода“ не были Ваше Благородїе ласкавы что нибудь въ писанїи своемъ оупомянути. Изъ обвертокъ въ коректуры догадуюсь, же Хрестоматїя для вишней Гимназїи — трудомъ Вашего Благородїя составленна — печатается. Хвала Б(о)гу!

[3] Тѣмъ разомъ окончиваю мѣе посланїе въ оупованїи на благоклонность Вашего Преподобїа, котораго въ смиренности почитаю — а дерзая писатись Ёго оусерднымъ другомъ

Меруновичъ.

Лист писаний на трох сторонах 8°.

Ч. 94.

Лист Анатоля Вітошинського до Якова Головацького, пис. дня 27. V. 1854 р., до якого долучений лист Мих. Маркоша до Анат. Вітошинського, пис. дня 2. III. 1854 р.

Милостивый Государь!

Какъ на отвратной сторонѣ Вашъ читати будетъ довольно прислалъ Г. Маркошъ нотарїушъ епископскій съ Унгвара менѣ за книги 5 ар. серебр. — Я сїи деньги совокупно съ листомъ получилъ по монїѣ прибитїи съ путешествїа. Я сїи деньги хотѣлъ уже передъ мѣсяцемъ Вашъ отослати, но я ждалъ, чи Г. Маркошъ болѣе не пришлетъ — но оупъ ничего болѣе не присилаетъ и не присилаетъ. Рахунокъ взглядохъ сїихъ книжокъ ниѣете у себя, по чему знати будете, которыхъ и много будетъ книжокъ у Г. Маркоша. Извольте теперь до него звернути ся, дабы сей Государь либо книги либо деньги Вамъ отослалъ. Менѣ не возможно болѣе сими вещами потруджати ся.

Я иду въ походъ. Скитающая безустанно звѣнчивая жизнь, которая теперь неърядїѣе ждаеть меня, недозвояетъ менѣ уже съ Г. Маркошомъ подъ тѣмъ взглядомъ смозати ся.

¹⁾ Сей некрольоґ Сильвестра Дремалика, посадника мїста Тернополя, що умер дня 23. V. 1854 р. в 47 році жїтя, помїщений в „Зорї Галицк.“ ч. 22.

Всѣхъ деньговъ, которые менѣ Г. Маркошъ прислалъ за книги, дѣлаеть въ количествѣ 5 ф. СМ. и тѣ посылаю Вамъ. Я у себя не имѣю уже книжокъ Вашихъ, токмо всѣ имѣеть Г. Маркошъ. Ему есть должно по чести и совѣсти либо Вамъ деньги либо книжки опять послати. Извольте же до него ся звернути и на доказъ сіе мое къ Вамъ письмо приключити.

Можеть быти что обачишься въ Львовѣ, если полкъ пойдетъ тамъ туди. Извольте сказати въ Редакціи Зори, дабы не послано менѣ Зорю, ажбы я снова на постоянное мѣстце пришелъ.

Прощайте — Цѣлую всѣхъ Вашъ всегда непремѣнный служитель
и другъ
Anatol Witoszyński.

Кошицы дня 27 Мая 1854.

Лист писаний на 1 стор. fol.

З другої стороны містить ся лист Михайла Маркоша такого змісту :

Ваше Преподобіе, Господине и Брате во Христвъ всепочтенный!

Прощайте мнѣ, что на почтенное Вашего Преподобія тек. года мѣсяца Января въ 5-го дне ко мнѣ препосланное воззательное Начертаніе токмо теперь, и такъ мало что запоздительно Отписъ ее снѣмъ преподаваю; причина сего, оная надѣя, силою котормя гѣтался есмь за книжки для продажи мнѣ преповѣренныя больше пѣнявей собрати, жаль бо мнѣ что въ тѣхже токмо за 5 зол. серебр. распродати возмоглъ есмь; сія таже пѣнязи адѣ $\frac{1}{2}$. прибавляюще со тѣмъ объявленіемъ се снѣмъ отсылаю: что въ моея страны тѣпаніе и пуждное попеченіе хыбити nebudeтъ во ежебы вопросныя книжицы чимъ скорѣе распродали ся; — момнѣ убо мнѣніемъ тая адѣ еще за нѣкое время остатися могутъ, и колько въ нихъ распродадутся, азъ неотмѣнно тѣхже цѣну Преподобію Вашему препослати не пропущу — такъ такожде книжки, еяже не разберутся на которое либутъ время — еже назначите Вашему Преподобію со почтеніемъ вспять отслати за повинность себѣ почитати буду.

Прочее со почтеніемъ и сердечнымъ всѣхъ благъ душевныхъ и тѣлесныхъ желаніемъ любви дружеской вручаюся повостаю во Унгогр. 2. Марта 1854.

Вашему Преподобію всеусердный почититель и другъ

Михайлъ Маркошъ

Епархіи Мукачев. консист. Письмоводитель.

Сей листъ писаний отъ Г. Маркоша до ниже подписаннаго

А. Витошыньскій.

Ч. 95.

*Лист Ант. Петрушевича до Якова Головацького, пис. дня
2. VI. 1854 р.*

Достопочтеннѣйшій Профессоръ Русскаго языка!

Извините ласкаво что еще не могу съ слѣдующей седмицею при-
слать Вашему Преподобію: Извѣстія Импер. Акад. Наукъ N. 1. 2. 3
ибо прїѣхавъ съ Львова въ Уневъ въ Четвертокъ, съ разсвѣтомъ Су-
боты мнѣ нужно сопровождать Высокопреосвященнаго Митрополиту въ
Перегинскъ — но скоро перечитавъ самую вѣрнѣйшою способностю
(оказію) пришло я упомянутія Извѣстія въ Львовъ.

Послапіе... предложилъ я Его превосходительству В. П. Митро-
политу виѣстѣ съ письмомъ отъ Госп. Радлинскаго — въ которомъ былъ
только словарецъ къ проповѣдямъ его. — Высокопреосвященный Ми-
трополитъ поручилъ мнѣ при первой встрѣчѣ съ Вашимъ Преподобіемъ
возвратить [2] Вашему Преподобію означенную Стоимость упомянутого
сочиненія.

Остаюсь съ должнымъ почтеніемъ Вашего Преподобія покорной
слуга А. Петрушевичъ.

Уневъ 2 Юнія 1854.

Лист писанный на 2 стор. мал. 8°.

Ч. 96.

*Лист Алекс. Душновича до Якова Головацького, пис.
дня 22. V (3. VI) 1854 р.*

Прямовъ 22 Травня, 3 Червня 854.

Любезнѣйшій Братъ!

Къ посланной сумѣ на 1. Оттискъ Евангелія се посылаю еще
5. ренск. и прошу мнѣ скорей послать ее. —

Лейтургиконы я завѣщаль въ Перемышлѣ, но прото, малый вами
уже купленный прїѣму, излишние денги да останутся на счетъ Кати-
хисса.

Изъ Исторіи Зубрицкаго получилъ 5. книгъ съ Воведеніемъ,
только [2] картины родословныи не получилъ, если еще суть, прошу ихъ
прислать, бо желаю покупивши Исторію.

Услужите Брате Молитвенники разпродати на счетъ Печатанія Ка-
тихисса, бо я грошей не много имѣю. У насъ шпенца уже по 34 рск.

жито по 29—32. — овесъ 6—7, ячмень 8 зол. валутальныхъ [3] а про-
шей мезидати! Бѣда, голодомъ умераютъ люди, а русские всё выгнать.

Здравствуйте, любите друга

Духновича.

Дальше писано (на 4. стороні) рукою Головацького :

Я получилъ

8/20 Цвѣтня 854	7 фл. 50 кр.
8/20 Травня	10 „ —
21 Травня 3 Червня	5 „ —
Итого	22 „ 50 кр.

Изъ того выдалъ

Истор. Зуб. III. Т.	3 фл. 20 кр.
За Зибя Not.	1 „ —
Службникъ малый	1 „ —
Евангеліе	15 „ —
	20 фл. 20 кр.

Слѣдовательно остается за много 2 фл. 30 кр. КМ.

24/12 Червня 854.

Опісля слѣдуютъ меречеркнені слова : „кот. употреблю на пере-
плеть Молитвенника, (см.).

Лист писанный на 3 стор. мал. 8°.

Ч. 97.

*Лист Іос. В. Сокулського до Якова Головацького, пис. дня
21. VI 1854 р.*

Любезный Кушь, Другъ Я. Феодоровичъ!

Ваше письмо получилъ я и съ задоволеніемъ большимъ прочелъ — но въ томъ удивляюсь что вы скудно выражаетесь во всемъ — но какъ знаете — что русска голова большой толкъ да и сама добьетъ — Коло насъ новостей тма носится а все ложниі похожи 48-й г. къ оскорбленію нашихъ, и насъ — но чтожь дѣлать, надо терпѣть, какъ говоритъ пословица конецъ дѣло хвалить. О. І. Ант. писалъ къ инѣ и увѣдомляетъ что Ваша Марія Андреевна съ ребятешками тамъ, куда и ванъ должно, къ своимъ такъ судьба уже ведетъ. — Езуиты начинають разсѣвать свои вѣсточки по давному ихъ праву, и много предска-зуютъ надежного во благо будущему царству — это всю (sic) читають съ предсказаніи Анд(?): бо коли, что надо востать царьету изъ цепля, а ди-раки (!) суевѣрніи всему вѣру дають, какъ сущей мстенѣ [2] но что дѣлать, дуракъ во вѣкъ пребудеть дуракомъ... Книгѣ о которыхъ вспо-

минаете мнѣ ненадобніи — Но вы обѣщали мнѣ прислать всенародное посланіе Митроп: Моск: которое въ подлинникѣ имѣете. если милости вашей угодно велѣтъ кому тамъ переписать, та при надобной способности перешлете. у васъ тамъ есть списъ или каталогъ книгъ русскихъ богословскихъ выпишитъ мнѣ которіи но вамъ казалибысь лутшіи и многоважніи быти — а я моглыбымъ ихъ получить а перешлете но мнѣ письмо чрезъ Питомца Семинар: Г. Подсоньского. Онъ приѣдетъ къ своему Дѣду О. Зарицкому въ Ивановку моему Сосѣдшкѣ то прив(е)албы о чемъ можете поговорить съ Іос: Кульч: та и книгъ, чтобы въ вашей возможности было, ино хорошихъ спрашиваю васъ, русскихъ книгъ а Львовской литературы не желаю читать — бо у васъ въ Львовѣ что по издастся [3] да все воняетъ нѣ снѣгъ нѣ тнѣгъ а я какъ вамъ извѣстно что небудь читать нелюблю. Извольте написать не позабыть, что тамъ по новому регламенту случится съ науками богословскими удержатся ли при своемъ состояніи? а може по прежнему случать? и отдадутъ Евунтамъ — Что въ народныхъ Домохъ, удержится, а може тоже туда? и проч. и прочая...

У насъ засуша да морозъ все въ полѣ и огородахъ уничтожила. скудность во всемъ дается чуть дороговизна всего что по нужно въ домъ наветъ и припасы сѣстныхъ говядины 4 К. на тотъ мѣсяць а на слѣдующіи по 5 будетъ цѣна кор. Ржи. 8 р. Пшеницѣ 9 — Ячмень 6. Овесъ 6. Гречуха 6. а вкрахахъ нѣчто и говорить — и то все былобы нѣчто когдабы было денегъ вдоволь — а этихъ нѣтъ, и нѣчто продать — а издивеній ежедневныхъ на работниковъ тма — словомъ — худо дѣется съ нами сельскими хозяинами — а отъ всюди получаемъ вѣсти что сегогодніи урожай скудный кажется.

[4] Минувшего мѣсяца имѣлемъ гости. О. Константинъ Бородайкiewiczъ съ женою вамъ знаемъ зять О. Петр. вашии (?) въ Брустуръ. Мои Шурини оденъ съ Ростокъ а другой съ Живачова — Когда поедете къ вашимъ, спрашиваю п(о)здоровить всѣхъ хорошенъко и отъ туди ко мнѣ писать не позабыть. — Тоже О. Ч. Верещиньскому мое почтеніе — а Пистрыка въ Мишинѣ не множокъ моею рукою пригрозить кулакомъ или лутше палкою. Чему той лѣнтай никогда къ мнѣ нѣ словца не напишетъ — всѣмъ господамъ мнѣ знакомымъ у васъ, мое почтаніе и поздоровленіе — А вамъ мой любезный кумъ Другъ О. Я. Ѳ. желаю всего лутшаго во вашихъ хорошихъ успѣхахъ и желаніяхъ притомъ здравія и долгоденствія на многіи лѣта что пишу отъ ширости сердца

Л. 21/6 854.

І. В. Сок(ульскій).

На Газету Oestreichischer Zuscha(u)er предплату послалъ.

Лист писаний на 4 стор. 4°.

Ч. 98.

*Лист Михайла Бешкидта до Якова Головацького пис.
дня 1. VII. 1854 р.*

Высокопочтенный Господине !

На письмо мое, дня 22-ого Апрѣла г. т. данное ; изъ Львова въ поль-
номъ челоуѣколюбѣ, отвѣтъ 27-ого Маѣ г. т. удѣленный, чрезъ послѣд-
нюю Ц. К. почту „Rimanov“ отъ Васъ въ началѣ Мѣсяца Юніа радостно
пріялъ емь и рѣшенію до Преосвѣщеннаго Архiereя Прашовскаго, дня
5-ого Юніа г. т. препослалъ. — Откуда дня 12-аго Юніа, г. т. подъ
числомъ 927 не токмо отпускнаѣ изъ собственной Діецевіи Грамота
удѣленна, но и Его Преосвѣщенство власною рукою, даннымъ речни-
цешъ, Преосвѣщенному Архи-Ерею Г. Іоанну Bochenszky, Еппу Розен-
скому, Его Превосходительства Высокопреосвѣщеннѣйшаго Г. Архи-
Еппа и Митрополиты Галиціи Подчиненному, а Славной Митрополичной
Консистеріи Львовской Предсѣдателю особенно о пріятію а вчисленію
вышше реченнаго сына моего дѣ всеч. Клѣра Архи-Епархіи Львовской
причинитисѣ ласкавый былъ. — О чомъ тогда, якъ и о томъ Высоко-
почтенность Вашу снѣ начертаніемъ обучити желалъ емь, что и про-
чая сирѣчь: Свѣдѣтельство Испыта Зрѣлости — Урожденія, обычаино-
сти, — съ даннымъ до Преосвѣщеннаго и Преподобнѣйшаго Засѣда-
тельства Архи-Епархіи Митрополитской Львовской прошеніемъ, приклю-
ченна суть. Откуда: — До всѣхъ свѣхъ ничтоже хыбить, токмо да
Ласка [2] Ваша, сѣѣ получивше, у Мужей, нѣвѣющихъ влѣніе и дѣй-
ствованіе въ Епархіальныхъ дѣлахъ своего почтенія достойныхъ, о дан-
ной къ пріятію сына моего надѣи память учинити, — а запечатаннаѣ
писанія славной Консистеріи отъдати, а въ свое время рѣшеніе полу-
чивши, на мои експенса, какъ скорѣе чрезъ послѣдну ц. к. почту „Ri-
manov“ или „Komárnyik“ препослати усердна была. — И что про
спознавіе лица, которое позераючи сына моего душею а тѣломъ на всѣ
стороны вдатнаго сужду, — ні я, ни Ласка Ваша невестыдитсѣ. — Ко-
торіи по вчисленію его, до честнаго Архи-Епархіи Львовской Клѣра,
въ лкое время ему до Львова въ особѣ поставитисѣ должно будетъ,
неоткладно предъ образъ Преосвѣщенныхъ и Преподобнѣйшихъ Засѣда-
телей поставитсѣ. — Нынѣ але едине про путешествующую грамоту,
катору изъ Града Ujhelya токмо въ свой часъ добыть возможно — а про
великую драготу господствующую дѣ Львова напрасно поставиты сѣ не
было возможно. —

Прочее о благоуспѣшномъ рѣшеніи духомъ спокойнымъ остав-
ши, а о томъ еще Васъ усердно коливши, — кінни импедиментами

т. е. цѣли и въ битваномъ, одромъ, и чоботами Родителіе старатысь бы мали, дружеское поученіе смѣренно искавшіе, съ принадлежающимъ поч- [3] теніемъ оставаю въ Четвергъ днѣ 1-аго Юліа 1854-аго года.

Высокопоч. Господина : покорный слуга :

Михайль Бешкидтъ в. р.

Приходникъ Чертискій иногда руководитель Собора Лаборскаго.

Лист писаний на 3 стор. 4°.

Ч. 99.

*Лист Івана Головацького до брата Якова, пис. для
5. VII. 1854 р.*

Вѣна 5 н. ч. Іюля 854.

Любавѣйшій Мой Братъ!

Господиу Денису Ивановичу засвидѣтельствуй мое глубокое почтеніе и скажи, что Венедиктъ совершенно согласенъ съ предложеніемъ его касательно закупа книгъ; сегодня въ пересылкѣ прилагаю каталогъ этого мѣлкаго книгопродавца — по увы! у него нѣтъ ни одной русской книги! — онъ теперь больше занимается нѣмецкими бездѣлицами, и вовсе не донимаетъ имени Славянскаго книгопродавца; я сомнѣваюсь, чтобы Г. Денисъ Ивановичъ нашелъ что нибудь приличнаго для своей бібліотеки. —

Меня и Вислобонскаго призывали до здѣшней полиціи, и спрашивали, желаемъ ли получить призоленіе къ разномію и собираюу преумерату для Ставрениги? или може только мы распространяемъ Исторію Г. Дениса въ кругѣ нашихъ друзей и знакомыхъ? Отъ перваго вопроса разумѣется какъ чиновники отказались, а на второе не нужно по закону никакого призоленія; по тому я увидѣлъ, что Ставренига прибавила себѣ хлопотъ вовсе излишнихъ, а намъ неприяностей. Съ тѣхъ поръ всякое наше книжное сношеніе должно считатьъ (sic) какъ приватное, ограниченное въ тѣсномъ кругу нашихъ друзей. —

Сегодня посылаю Тебѣ: Продолженіе Литературныхъ Извѣстій С. Петерб. Академіи N. 4, 5, 6, 7, 8 и 9 вѣсть съ продолженіемъ Словаря. Мнѣ кажется что это будетъ уже послѣдняя посылка для нашего Народнаго Дома, по причинамъ ниже слѣдующихъ. —

[2] Кромѣ прежде посланныхъ подписчиковъ на 3-ю часть Исторіи Г. Дениса Ивановича я собралъ еще слѣдующихъ:

1) Цыбикъ Лука богословъ на 3-ю часть	3 fr. 20 kr.
2) Дачанъ Филиппъ dto dto dto dto	3 — 20 —
3) Габла Андрей dto dto dto dto	3 — 20 —

4) Добрянскій Владшнръ богословъ, пред- платившій прежде на 3-ю ч. теперь еще желаетъ и 1 й 2 часть	4 fr. —
5) Стражницкій Антоній богословъ, 1, 2 й 3 ч.	7 fr. 20 kr.
6) Сембратовичъ Юсифъ Вицеректоръ 3 ч.	3 — 20 —
7) Нодъ Николай, Спиритуальный 3 ч.	3 — 20 —
8) Делькевичъ Юсифъ Доръ богословъ 3 ч.	3 — 20 —
9) Никоровичъ Докторандъ 3 ч.	3 — 20 —
10) Раевскій Мих. еще одинъ полный экс.	7 — 20 —
Итого 42 fr. —	

На тотъ счетъ посылаю теперь 20 fr. серебр. по части потому, что еще не получилъ всѣхъ денегъ, по части же въ крайней нуждѣ я употребилъ нѣсколько гульденовъ на собственные издержки. А такъ остается у меня долговъ на Исторію Зубрицкаго 3 част. 22 fr. сер. которыя я частями повже пошлю. Но сдѣлай милость, доплати мѣъ своихъ денегъ, чтобъ не было препятствія, въ посылкѣ и доставленіи книжки, кому слѣдуетъ.

Коректура Твоей Хрестоматіи почти уже кончена изъ моихъ рукъ, но печатаніе еще не совершилось; надѣюсь однакже что до 15—20 Іюля все будетъ готово. Всего есть 22 съ половиною листовъ изъ которыхъ сегодня [3] припадаю 16, 17, 18 и 19, — прочіе же, какъ будутъ кончены.

Твое „Начертаніе Исторіи Словесности“ — о которой Ты вспомнилъ — уже дошло какъ вижу возвратно рукъ Твоихъ. Мнѣ рааказывалъ одинъ хитрый человекъ (Г. Ковальскій) и увѣрилъ, что Шашкевичъ этой рукописи и въ глаза не видалъ — будто министерство прямо послало ее къ Г. Миклошичу, и тотъ далъ такое мнѣніе, чтобъ Санскритъ и Миеологию опустить. —

Теперь касательно Исторіи Зубрицкаго я долженъ нѣчто примѣтить: вопервыхъ не знаю, когда будетъ готова? Нѣкоторые Семинаристы выбираютъ на родину, и не прѣвѣнно 1. числа Августа яшшатъ Вѣну — для тѣхъ не нужно бы сюда посылать, и напрасно посылку оплачивать. —

Но крокъ того и Г. Мих. Раевскій получилъ порученіе, чтобы распорядился всякъ часъ къ отъѣзду изъ Вѣны, онъ опасается, что какъ наступитъ объявленіе войны противъ Австріи, то прекратятся всѣ сношенія, и ему не будетъ возможно получить больше Зубрицкаго. Для того сдѣлай милость, и какъ только дѣло будетъ кончено, такъ сей часъ пришли его для Раевского 1. полный экземп. и 2 экс. 3-ей части. — Онъ мнѣ далъ сроку найдалѣй 4 недѣли, больше онъ не надѣется здѣсь оставаться. Если же печатаніе промедлится, такъ по крайней мѣрѣ при-

шли 2 первыя части съ картиною, а прочее позже. — Для семинаристовъ не нужно до изданія 3-й части [4] присылать 2 первыя части. —

Г. Раевскій продаетъ уже цѣлую свою русскую бібліотеку, она состоитъ въ книгахъ священныхъ и мірскихъ. — Хорошо былобы, если бы нѣчто и въ наши руки могло попасться, ибо такого случая трудно надѣяться. — Я его просилъ сегодня, чтобъ онъ мнѣ сдѣлалъ списъ этихъ книгъ; я Тебѣ ее пошлю за нѣсколько дней¹⁾. А Ты изъ своей стороны посоветуйся съ добрыми друзьями, и приготовься съ деньгами — жалко бы было этой надобности пропустить; — мы и такъ нуждаемся въ добрыхъ русскихъ книгахъ, и жаждемъ какъ каня дождю. —

Мнѣ жалко, что Г. Богданъ Андреевичъ лишаетъ Зорю — такого редактора у насъ не найдти! — подъ его руководствомъ и прекрасны развиваются таланты. Но съ другой стороны и его мнѣ жалко, и нельзя требовать отъ него, чтобъ онъ пожертвовалъ собою; ему лучше бы заниматься серіозными науками, какъ журналисткою — поклонися хорошенько ему, я ему желаю всякаго блага — и скажи, что вчера 4 Іюля слагалъ его братъ медикъ Антоній первое ригоровумъ — и безъ сомнѣнія хорошо, но я еще не видѣлъ его! Отвѣчай мнѣ скоро — здѣшнія новости политическія очень грозныя, въ русскомъ посольствѣ всѣ готовы къ отъѣзду, и говорятъ, что страшныя наступить для Австріи послѣдствія! Мы всѣ домогъ здорovy живемъ! —

Если будешь писать къ мнѣ или что нибудь посылать, то прошу подъ адресомъ: Stadt, Laurenzi-Gebäude Thür N. 112. это моя канцелярія близъ почты, и я здѣсь большое время дня препровождаю — здѣсь лучше и для пересылки. Прощайте и сдравствуйте

Вашъ Братъ Иванъ Ѳ. Г.

На горішнімъ березі 2-ої й третої сторони:

NB. Я очень радуюсь, что Братъ Николай (sic) получилъ удобнѣйшій приходъ, я скоро буду ему писать. —

Лист писаний на 4 стор. 8°.

¹⁾ Каталог бібліотеки Раевського, писаний рукою Ів. Головацького (порівняй лист ч. 100) переходує ся в бібл. „Нар. Дому“ між переніскою Якова Г. ч. 119. Писаний він на 5 картках 8°. При кождім творі подана його ціна.

Ч. 100.

*Листъ Ів. Головацького до брата Якова, пис. дня
15. (27.) Липня 1854 р.*

Любевный Мой Братъ!

Я обѣщавъ Тебѣ поскорѣе писать, и не сдержалъ слова. Но я именно вчера получилъ каталогъ извѣстный Тебѣ изъ прежняго письма и переписавъ его посылаю Тебѣ къ дальшему распоряженію; это истинно драгоценное собраніе книгъ и мнѣ очень жалко, что не могу приобрести желанныхъ мною всѣхъ. Я надѣюсь, что Ты ждешь въ Львовѣ нынѣшняго письма, и ужъ потомъ уѣдешь въ деревню; но я прошу Тебѣ распорядись прежде съ этимъ каталогомъ и дай мнѣ какой нибудь, но скорый отвѣтъ — я жду до 15 августа — ибо потомъ Богъ знаетъ, какъ дѣла обернутся — это бы жалко было, если бъ эти книги попались въ какія негодныя антикварскія руки. При томъ я напередъ замѣчаю, что книги краскою почерченныя желаю я для себя взять — а кромѣ того можетъ еще кто нибудь изъ знакомыхъ купить; но впрочемъ ихъ довольно, есть въ чемъ выбирать. — Твоей Хрестоматіи посылаю Тебѣ сегодня 20, 21 и 22 листъ, послѣдній 23 поллиста еще мнѣ не доставленъ. Здѣшніе Семинаристы большею частію разѣзжаются, и я не знаю, что дѣлать съ Исторіей Г. Дениса Ивановича? Продолжается печать, или уже готова? Ты мнѣ ничего не пишешь! Особенно я бы желалъ Г. Раевского обещать такъ присылать, скорѣе, если готово. — [2] На счетъ подписки Г. Зубрицкаго, уже Тебѣ предложенной, посылаю сегодня 5 fr. сер. такъ остаю долженъ еще 17 fr. сер. — Изъ здѣшнихъ новостей очень мало — мы докомъ всѣ здоровы — тяжело пропитываемся, ужасное теперь время — и Богъ вѣсть, какая еще невзгода прійдетъ на насъ — война съ Россіей кажется неминуема; а такъ нашии Галичанамъ впервыиъ достанется. Въ прочемъ на Бога упованіе! —

Совѣтникъ Ш. уже поѣхалъ черезъ Венгрію (Мукачево) въ Галицію — я радъ бы въ первыхъ дняхъ посѣтить Сеперинскую желѣзную дорогу — но 8 августа уже буду здѣсь. Пиши мнѣ поскорѣе, и на всякій случай подь Адресомъ:

Stadt, Laurenzi Gebäude Thür Nr. 112.

Уцѣлуй отъ насъ Твою любевную Мариню и дорогихъ дѣтей, а если будешь на Опѣльи и въ Ратицахъ, такъ поклонись всѣмъ — здѣшніе друвья тоже всѣ Тебѣ кланяются.

Всѣмъ Г.Г. Львовскимъ мое глубокое почтеніе. —

Працай Любевный — Твой Братъ

Вѣна 15/27 Іюля 854.

Иванъ Ѡ. Голов(адкій).

Листъ писаний на двохъ стор. 8°.

звѣрникъ ольшольотичной омакціи т. VIII.

Ч. 101.

*Лист С. Громеки до Якова Головацького, пис. дня
22. IX. 1854 р.*

Милостивий Государь Яковъ Федоровичъ!

Я не забылъ своего обѣщанія писать къ Вамъ, но разныя заботы и дѣла не позволили мнѣ до сего времени побесѣдовать съ Вами, хотя впечатлѣніе, произведенное на меня бесѣдою съ Вами въ Лембергѣ и знакомствомъ, постоянно подсказывало мнѣ о моемъ обѣщаніи.

Пріѣхавши домой въ Кіевъ, я тотчасъ поднесъ по одному экземпляру всѣхъ книгъ, купленныхъ въ Лембергѣ, Попечителю здѣшняго Учебнаго Округа, Князю Васильчикову при запискѣ, въ которой упрекаю нашихъ ученыхъ въ равнодушіи къ Вашимъ, просилъ обратить на это особенное вниманіе и содѣйствовать къ разнѣннѣ между университетами Нашимъ и Вашимъ ученыхъ книгъ. — Но до сихъ [2] поръ не могъ узнать о ходѣ этого дѣла. Попечитель принялъ мою записку съ удовольствіемъ и обѣщавъ свое содѣйствіе, признаваясь впрочемъ что при нынѣшнемъ положеніи политики, нельзя этого сдѣлать безъ предварительнаго соглашенія между обѣими правительствами. Я впрочемъ не понимаю почему политика можетъ мѣшать чисто ученымъ дѣламъ. А мнѣ очень хотѣлось напомнить Вамъ обо мнѣ самымъ пріятнымъ для Васъ образомъ! — У насъ въ Литературѣ совершенный застои: война поглотила общественное вниманіе. Въ настоящую минуту всѣ вторы обращены на Крымъ и Севастополь и вся Россія молится за успѣхъ нашего дѣла. Богу одному извѣсно — что изъ этого выйдеть, — но мы не унываемъ. — Во ожиданіи великихъ событій даже поэты наши замовчали...

Что подѣлываютъ товарищи нашей бесѣды? Я никогда не забуду минутъ проведенныхъ въ Вашемъ любовномъ обществѣ. Здорово ли Ваше семейство?

[3] Послѣ возвращенія моего въ Кіевъ, я не довго посидѣлъ дома. Дѣла до сихъ поръ разлучали меня съ семействомъ, и только недавно я воротился домой что бы присутствовать при рожденіи моей дочери. — Теперь у меня четверо дѣтей: 3 сына и одна дочь.

Прощайте достойнѣйшій профессоръ! Не знаю сведеть ли насъ опять когда нибудь судьба, но знаю, что сердце мое никогда не забудеть Васъ.

Съ истиннымъ почтеніемъ и совершенною преданностію имѣю честь быть Вашимъ покорнѣйшимъ слугою

22 Сентября 1854 Кіевъ.

С. Громека.

Лист писаний на 3 сторонах великої 4°.

Ч. 102.

*Лист Івана Раковського до Якова Головацького, пис.
дня 11. (23.) ІХ. 1854 р.*

Ваше Преподобіє, Милостивий Государь!

Препровождаю при семъ подписныя деньги на третій Томъ Исторіи древняго Княжества Галичскаго, долженъ я съ жалѣніемъ объявить, что всѣмъ моимъ усиліямъ не удалось собрать большую суму, нежели состоящую изъ 16 гульденовъ 40 кр. серебр. которую присоединивъ къ сему письму посылаю отъ имени слѣдующихъ, какъ то [2]

1. Г. Василія Войтковскаго	3f 20
2. Г. Антонія Чопея	3. 20
3. Г. Андрея Радолинскаго	3. 20
4. Г. Івана Полярика	3. 20
5. съ своей стороны	3. 20

Совсемъ 16f. 40 кр. серебр.

Здѣшная Полиція на прошеніе мое дала отказный отвѣтъ слѣдующаго содержанія:

№. 23908/3272 I.

Dem vorliegenden Einschreiten, kann in solange eine Folge nicht gegeben werden, bis der dritte Band des fraglichen Werkes im Drucke erschienen, und den Vorschriften der Pressordnung entsprochen sein wird. Pest am 10-en Juli 1854. Der k. k. Hofrath und Polizei-Direktor Protman mr.

[3] И такъ не могъ я свободно дѣйствовать по дѣлу сему. Къ сему должно еще прибавить, что у многихъ Славянъ охладѣла ревность къ своей литературѣ, между тѣмъ же многіе изъ нихъ находятся въ такомъ положеніи, что нуждаясь въ средствахъ самаго потребнаго обихода, не въ состояніи жертвовать для литературы... Обратился я съ объявленіемъ также и къ Его Святѣйшеству Патріарху Раячичу, вѣсть прославъ ему первые два Тома упомянутого сочиненія, но даже ни до сихъ поръ не получилъ я никакого отвѣта.

Надежда наша на одного Бога, имѣющаго времена въ своей власти.

[4] Сямъ случаемъ прошу Ваше Преподобіє, извольте въ свое время прислать на счетъ выше сказанныхъ лицъ пять №. 5 экземпляровъ упомянутого сочиненія.

Присланные стихи еще не распроданы; ожидаю для нихъ благопріятнаго случая.

Примите выраженіе особеннаго моего почтенія, съ коимъ имѣю честь пребывать.

Вашего Преподобія всепокорнѣйшій слуга

Будниъ 11/23 Сентября 1854.

Иванъ Раковскій.

Лист писаннй на чотирох сторонах 8^о.

Ч. 103.

Лист Богдана Дѣдицького до Якова Головацького, без дати, пис. перед днем 1. жовтня 1854 р.

Милостивѣйшій Государь! Благосклоннѣйшій Покровитель мой!

Пересылая для „русской Анеологiи“⁽¹⁾ статью: „О русскомъ стихотворенiи“⁽²⁾, замѣчаю касательно ней во первыхъ; что ее непремѣнно помѣстить бы надо, потому что, какъ извѣстно, практическимъ примѣромъ необходимо теоретическое изъясненіе и что такимъ только дѣломъ рѣшительно опровергнется безправильная система нашихъ силлабическихъ постовъ; во вторыхъ: если бы на опредѣленномъ для этой статьи печатномъ полулистѣ, не стало мѣста быть всей помѣщенной, то можно и перепустить всѣ прибавленныя къ ней „Примѣры стиховъ однородныхъ и неоднѣрныхъ“; нао- [2]-нецъ я совѣтовалъ бы, съ тѣмъ и Вы бесомнительно согласитесь, печатать статью эту тѣмъ шрифтомъ, которымъ печатается „Всячина“ въ „Зорѣ Г.“, потому что къ сему шрифту въ типографiи есть курсивъ съ гласными, отиѣченными удареніемъ.

Что касается моего собственнаго дѣла, именно денегъ изъ казни ставропигiйской, — послѣ Вашего выѣзда въ деревню имѣ въ нихъ рѣшительно отказали; говорятъ, будь-то денегъ нѣту, или когда-бъ и были, тѣ Господа меня ими никакъ не обяваны!

Надѣясь 1 ч. Октября увидѣться съ Вами на лицѣ въ Львовѣ и поговорить о сихъ [3] и о прочихъ пространнѣе у Васъ же Самыхъ — покажѣть пребываю съ глубочайшимъ почтеніемъ нижайшій слуга Вашъ

Богданъ А. Дѣдицкій.

Лист писаннй на трехъ сторонах 4^о.

Ч. 104.

Лист Ал. Духновича до Якова Головацького, пис. дня 24. IX. (6. X.) 1854 р.

Пряшовъ 24 Вресня / 6 Паздерн. 854.

Любезный Другъ!

Что дѣется съ Катихисомъ, доселѣ незнаю; — думаю однакожь что онъ уже и для вашей пользы готовъ будеть; — я невѣрую, чтобъ до

20. оттисковъ у насъ продати можно было, бо тутъ книгу непотребно никому, но понеже я согласился, то долженъ и выплатить.

— Вы таже любезный другъ имѣйте милость считать мой долгъ; — на колико продано Молитвенниковъ, и иныхъ еще предъ двома годами на руки Г. Дедицкого посланныхъ книжокъ, то можно и задовольтворилобы моему долгу; вы братикъ сдѣлайте какъ лучше думаете, и если готово дѣло пришлите мнѣ хоть 200 оттисковъ, или меньше.

Мы дуже бѣдуемъ, уже теперъ [2] настаиваетъ голодъ, и нужда у Русиновъ, и не за долго пусты будутъ Бескиды, люди голодуютъ, скотъ сдыхаетъ на порядку, бѣда така, какая еще не бывала.

Я ожидаю ваше письмо, и лобзаю васъ сердечно, оставаясь Вашимъ другомъ

Духновичъ.

На третей сторонѣ написано рукою Я. Головацького:

Отписано 14/2 Окт. 854.

На четвертой сторонѣ в адреса:

Admodum Reverendo ac Clarissimo Domino Jakobo Gołowacki ad C. R. Univers: Leopoliensem Linguae ac Litteraturae Ruth: Professori. Lemberg.

Лист писаний на двох сторонах 4°.

Ч. 105.

*Лист Вячеслава Ганки до Якова Головацького, пис.
дня 8. X. 1854 р.*

Ваше Благородіе Милостивый Государь!

Я имѣлъ удовольствіе получить письмо Ваше съ деньгами 14 гульд. К. М. для себя и 6 гульд. на три экзмп. а(р)хеологическихъ памятковъ и на Lehrbuch der Geometrie съ чешкою терминологіей, которая стоитъ 36 кг. Вы прибавили 36 кг. на пересылку, но это не достааетъ на всѣ три экзмп. ибо вѣсомъ выходитъ на одинъ только экзмпляръ столькоже, потому посылаю Вамъ ихъ съ дилижансомъ. Гну Гривначу я отдалъ записочку про книги изъ чешской Матицы, и Вы ихъ тепериче будете получать черезъ книгопродавца Каленбаха. Пошѣха здѣлалась тѣмъ что прежній книгопродавецъ обанкротѣлъ.

Извѣстіе о печатаній третьяго тома Исторіи Дениса (у насъ Diviš) Ивановича Зубрицького, о русской Анеологіи и литургической катехиси будетъ напечатано въ Люмирѣ, откуда во всѣ славянскіе журналы перейдетъ. Денису Ивановичу мое усерднѣйшее почтеніе прошу засвидѣтельствовать.

[2] Посылаю Вамъ 12 экз. Остроширова Евангелія.

12 „ Перевода крал. рукописи русск.

20 „ — Kroledw. rękop. polskiego.

и прошу покорнѣйше послать ко мнѣ черезъ книгопродавца ко Гривначу

1) Grammatykę języka starosłowiańskiego przez K. A. D. Przemysł 1837.

2) Lewicki Grammatik der ruthenischen Sprache. Przem. 1844.

3) Czelakowskiego Odgłos pieśni ruskich. Poznań 1849. (wydanie 1844 mamy).

4) Żółkiewskiego historia wojny moskiewskiej Lwów 1838.

5) Waclawa z Oleska Pieśnie polskie i ruskie Lwów 1833.

6) Wagilewicz Grammatyka języka malorossyjskiego Lwów 184?.

Поше Вы бы меня очень одолжили еслибъ Вамъ удалось найти :

1) Balugyansky Ode ad Alexandrum Russor. Imp. 1804.

2) Bohoriz Arcticae horulae successivae de Latino Carniolica literatura Wittebergae 1584.

3) Herberstein Die Moscovit. Kronica Prag 1567. Прагское издание.

4) Kopiewicz Manuctio in grammaticam slavono Rossianam. Stolzenberg 1706.

5) Nagy Taedae nuptiales sereniss Josephi et Alexandronj 1800.

6) Wypsanij hystori kievak (?) — Weliké K. w Moskewskych [3] zemijch Kralowstwij sweho... w Praze 1606.

7) Zeitung — wie die Tataren dem Grossfürsten aus der Mossgau in seine Landschaft gefallen. Prag 1606.

8) List odpowidny G. M. Krále Polského Mozkowi mozutemu nepřijeteli w Praze 1580.

Proszu klanять ся всѣмъ знакомымъ и сохраниť въ ласкавой памяти преданнѣйшаго своего

Вячеслава Ганку.

Прага 8/20 Окт. 1854.

Лист писаний на 3 сторонах 4°.

Ч. 106.

*Лист Йос. Вас. Сокулського до Якова Головацького, пис.
дня 19. X. 1854 р.*

Честный Отче Яковъ Θεодоровичъ.

Словарь Радолинского получилемъ, зачто вамъ много благодарю. Такъ Васъ яко и Вашего Ч. Шурина О. Иоанна въ Рожнова въ моихъ письмахъ умоляемъ чтобы ко мнѣ во время вакаціи писали, а не узналисьте меня быть достойнымъ вашего отвѣта, таковой поступокъ непра-

вится мнѣ — но когда то и я вамъ отдарюсь. — Я отъ 11-го Августа жилъ до 30-го Сентябр: лутше самого Турского Султана, въ почестяхъ, а то слѣдующимъ порядкомъ. У меня въ кватырѣ, въ предѣбной всегда караурилъ солдатъ Юргота, въ Гостной Ч. Офицеръ, а я всамой спаль-ной комнатѣ, какъ баринъ, и ховяинъ, и всегда за столомъ при обѣдѣ всегда велъ хорошей разговоръ, а иногда Г. Капитанъ съ прапорчикомъ, являлись къ ужину на чашечку чаю, да откушать блюдо вкусныхъ съ мундиромъ картофель, и этѣ господа съ радостью читали Zschauera — но 30 Сентябр: отправились входить въ Ярославъ — Радишно, и Краковецъ въ округъ Перевиской — это былъ пѣшой Полкъ Н. Александра I. № 2. Словены съ Прешбурга хороши люди, а Г. Поручикъ Италианецъ по фамилии Ляврини [2] уконченный Юрыстъ Падуенский — Теперь у насъ постою вѣтъ, но на зимови кватери обѣщаютъ — а въ которыхъ деревняхъ и городишкахъ стоятъ Усары, то тамъ худо водится, много утѣсненія ховяинамъ отъ этихъ Господъ, а боліе худо наши О. Священ: и Богъ вѣдаетъ за что такъ нашихъ Р. гонять, а жаловатся нигдѣ нельзя. — Извѣсно мнѣ, что вы Ч. О. много имѣете труда во вашемъ чину, и може неимѣете времени писать къ мнѣ, то я къ вамъ осмѣлѣваюсь писать, и спрашиваю принять письмо ласкаво, а при свободномъ времени вѣсколько словцами отвѣтъ дать. — Что слыхать нового, хорошего, намъ полезнаго, такъ отъ нашего духовнаго правлен: какъ и отъ всевышого Правительства? можно надѣяться на будущиость лутшую? Какъ скоро умолкнуть британо гало Еврею Лооло Мухаметаны? Клеветать, грозить православію? скороли будетъ конецъ этому обману, лжи, мошенничеству — бо мнѣ кажется Ч. О. Я. О. что или самъ старой Махаметъ изъ ада Чорту съ подхвоста улизнулъ, что такъ мутить въ [3] Западѣ, или западномъ Збродѣ лавою провалился въ адъ та самого чорта отъ туда вигналъ, да Онъ въ гнѣвѣ увесь Западъ истить въ бисурниеновъ. превращаетъ, чтобы новое адское Царство свое могль создать, и самъ въ новомъ своемъ царствѣ начать правленіе — бо нишого толку мнѣ думать не могу дать — но васъ Г. О. Я. О. прошу о совѣтъ дать толкъ. —

Хлѣбомъ Богъ насъ сего Году миловалъ, и всего былобы было впродоволь, но Господа Постоаялцы гдѣ не была курица, уточка, молоко, масло, то то все скушали, да и хлѣбца неповабыли что вслѣдующи г. надѣятся великой скудости, в прокормленіи будетъ, а до этого худа, еще и другое горшее насъ пугаетъ худо, страшная язва скотовая, такъ на Р. землѣ, какъ и у насъ въ сосѣднихъ деревняхъ много пропадаетъ скота — это зло и меня Г. О. Я. О. немножко по корѣ подираетъ. — Много тамъ Вы — вашъ Шур. I. Р. (?) жертвовали взаими Правит: ? бо я ино 100 р. а нѣкотори наши и по 1000. но я имъ то не хвалю —

а то по слѣдующимъ моему мнѣнію. Его превосх: нашъ милост: Архіер: отъ 30 Годовъ труд: о полутшеніе состоянія С. а этѣ Г. С. всказали, что ненадо. С. мѣють впродовль, а непомнуть что и онѣ мѣють Семію, и немалое издивеніе. —

Непозабудьте Ч. О. Я. о вашомъ, вашей Маріи Андрев: и вашей Семіи что то ко мнѣ словцами наекнуть въ нашемъ письмѣ — та и спрашиваю отъ меня всеиъ Господ. О.О. Иосифу Н. Духовнику, и прочимъ проч: мой поклонъ и поздоровленіе изсловить, та если что вамъ извѣстно хорошее ко мнѣ выразить, а то меня урадуетъ. — А теперь ввѣраю васъ Ч. О. Я. Ѳ. съ вашей дражайшею Подруг: и Семіею попеченію Всевышнему Отцу, — и пребываю до послѣднихъ дней жизни моею на всегда чистосердечный другъ и братъ во Х-тѣ

Л. 19/10 854 четвертокъ.

І. В. Скій.

Благород. Г. Зубрицкому мое почтенеіе.

Лист писанный на 4 сторонахъ 4^о.

Ч. 107.

*Листъ Івана Головацького до брата Якова, пис. дня
14. (26.) X. 1854 року.*

Любезнѣйшій мой Братъ!

Не опасайся, Любезнѣйшій, я еще живъ и здоровъ. Двѣ недѣли тому назадъ, я былъ не множко захворалъ на желудокъ, и опасался уже попасть въ холеру, которая здѣсь жестоко свирѣпствовала — но слава Богу, уже подужалъ и надѣюсь лучшаго. Черезъ вакаціи и теперь я приготавлиюсь къ статскому испыту изъ Staatsrechnungswissenschaft, который здѣсь довольно тяжкій; съ концемъ мѣсяца Ноября я буду съ помощью Божіей готовъ съ этимъ необходимыми предметами — и потому теперь у меня кромѣ службы очень много работы и заботы, и трудно до щера забраться было. —

Присланныя Тобой 50 f. CM. на покупку книгъ сложены въ депозитъ у извѣстнаго Тебѣ лица¹⁾; на счетъ подписки Г. Зубрицкаго осталось у меня 15 fr. такъ всего Ты долженъ получить книгъ за 65 fr. CM. я съ нетерпѣніемъ уже выжидалъ, когда сей Господ. станетъ мнѣ эти книги выдавать; но онъ отлагалъ съ дня на день, въ надеждѣ что еще останется въ Вѣнѣ. Сегодня я снова говорилъ съ нимъ, и видя, что опасность войны почти ежедневно увеличивается, рѣшилъ онъ мнѣ по малу книги свои выдавать, и выбралъ уже партію тѣхъ, которыя ему

¹⁾ В дальшого тексту виходить, що у Развського.

менѣ нужны, и какъ я разсуждаю, уступилъ въ цѣнѣ значительно къ прежнему положенію. Когда выберу отъ него большое количество книгъ, то сей часъ пошлю Тебѣ чрезъ [2] спедитера; до сихъ поръ еще слишкомъ малый пакетъ въ моихъ рукахъ. До сихъ поръ онъ еще очень мало книгъ распродалъ, кромѣ нѣкоторыхъ богослужебныхъ, купленныхъ Г. Нодъемъ, почти всё еще у него, потому что онъ и съ другими покупателями точно какъ и со мною поступаетъ, надѣясь всегда сохраненія мира; и по тому бы теперь самая лучшая и рѣшительная пора покупки, когда бы только довольно денегъ — у него есть еще и Собраніе лѣтописей и Карамзинъ и Пушкинъ цѣлый, и многія иныя драгоценнѣйшія сочиненія — мнѣ ажъ сердце крается, что не возможно приобрести откуду значительнаго Капитала. Книги Тобою выписанны будутъ стоить по расчёту Госп. и по униженнымъ цѣнамъ около 100 fr. СМ. потому что между ними много есть большихъ и драгоценныхъ. Я совѣтую Тебѣ, сообщить и съ иными Львовскими друзьями, чтобъ не лишались столь удобнаго случая. —

Ты мнѣ не писалъ, получилъ ли Ты изъ Твоей Хрестоматіи нѣсколько Gratis exemplare. — Я было просилъ Г. Мехитаритовъ, чтобъ на моей бумагѣ отпечатали 24 экзempl. — но я ихъ еще не имѣю въ рукахъ, и придётся прежде за бумагу заплатить около 12 fr. СМ. — Если Ты желаешь, чтобъ я изъ тѣхъ нѣкоторые экзempl. поднесу кому нибудь въ подарокъ отъ Тебя, [3] то напиши мнѣ скорѣе, кому?

Первыя двѣ части Зубрицкаго Исторіи, которыя назначены были для Г. Криницкаго или Р... я до сихъ поръ отъ Г. Черлочака еще не получилъ — онъ отъѣзжая послѣшно изъ Львова, оставилъ ихъ вѣстѣ съ другими своими вещами у своего Брата, и просилъ чтобъ ихъ позже послалъ — И странно, до сихъ поръ ни онъ своихъ вещей ни я книгъ не получилъ.

Изъ адѣшнихъ новостей очень мало — самая важнѣйшая, что Г. Дръ Литвиновичъ приклонился, на сей годъ позволить своимъ питомцамъ посѣщать преподаванія Г. Миклошича, и то хотѣлъ еще тайкомъ сдѣлать, будто бы ни онъ ни прочіе богословскіе профессеры отомъ не знаютъ, и тѣмъ очень оскорбилъ Г. Миклошича. Такой сумазбродъ въ головахъ нашихъ матадоровъ! — Теперь посѣщаютъ 14 питомцевъ, Г. вице-ректоръ Сембратъ и Духовникъ Нодъ лекціи Г. Миклошича. Мнѣ кажется что идетъ къ тому, чтобъ даже у Св. Варвары воспретить отправку славянскаго богослуженія, по крайней мѣрѣ всенародно при отвергнутыхъ дверяхъ! — Впрочемъ Франкфуртисты, Поляки и Венгерцы и прочіе, мовлявъ той, ворохобники, ликуютъ и плещутъ въ руки! Объ чемъ, вѣстину дѣло! — Боже прости ихъ!

[4] Еще одно — ты просилъ, чтобъ подать Тебѣ скорѣе адресу какаго лучшаго Гофагента — извини, я совершенно забылъ прежде о томъ написать. — Я Вамъ предлагаю двухъ здѣшнихъ знатныхъ людей, впрочемъ мнѣ лично знакомыхъ. Одинъ: D-ог J. U. Dvoraček k. k. Hof und Gerichtsadvokat, Stadt, Untere Bräunerstrasse N. 1127 -- 3 Stock — человекъ знающій свое дѣло, родомъ Моравянинъ, добрый Славянинъ (прекрасно знающій по русски и по польски). —

Второй же: D-ог J. U. Dobrán, k. k. Hofagent, Stadt, Hohe Brücke N. 353 — 3 Stk. Агентъ патриарха Раячича, православный, родомъ Румыно-Сербинъ изъ Баната. — Выбирайте по Вашему собственному внушенію — по моему они оба лучшіе! — Я здѣсь живу довольно худо, по причинѣ ужасно возвеличающейся дороговизны, и опасуюсь еще тяжшей зимы и бѣдственной весны! Приготавливается война на пропалую. —

Мы теперь всѣмъ родомъ здоровы, и кланяются Вамъ всѣ родныя и друзья — Поживайте здоровы и не забывайте

Вашего Брата

Ивана Ѡ. Гол.

Вѣна 14/16 Октябр. 854.

Лист писаний на 4 стор. 8°.

Ч. 108.

*Лист Ант. Духновича до Якова Головацького, пис.
дня 15(27) X. 1854 р.*

Пряшовъ 15/27 Паздерн. 854.

Любезнѣйшій Братъ!

Вы неусомнѣвайтесь о моемъ согласіи въ коемъ нибудь дѣлѣ, бо я во всемъ согласенъ съ вами, и на все; вы положте какую хочете цѣну моимъ молитвенникамъ, бо а не ищу корысти, токмо польза душевная бываетъ мнѣ прибылью; таже сдѣлайте какъ вамъ вдается, и я доволенъ. Эслибъ славная консисторія сдѣлала милость принять въ реальныхъ школы тую книжку, то былобы много полезнымъ, и моя цѣль тѣмъ одобрилась; если вамъ не будетъ тяжело, то сдѣлайте милость, пожалуйста написать прошеніе ради того.

Братъ мой! У насъ съ нову бѣда, и той годъ скудый былъ, картофи погибли уже со всѣмъ, нужда [2] несповѣдима; а збоже берутъ до Галичины, толпами приходятъ ваши по зерно, и платятъ жито по 28 ф. пшеницу по 35 золотыхъ вал:

По Шариской, Спшской и Земянской Столицамъ вараза на скотъ жестока, суть села гдѣ вся скотина пропала — по нѣкоторымъ мѣстамъ и конья падаютъ. Люди еще здоровы.

У Гимназій Пряшовской токио 47 рускихъ учениковъ; Литературы русской Профессоръ бесплатный есть Іосифъ Шаламонъ священникъ, — школа тая есть стебломъ въ глазахъ. Въ прочемъ любезный братъ, Господь да поддержитъ васъ съ вашими вкупно, и я цѣлую васъ сердечно, остаюсь

Другомъ

Духновичъ.

На 4 страницѣ:

Admodum Reverendo ac Clmo. Domino Iacobo Golowackij ad c. k. Univ. Leopoliensem Literaturae ruthenicae Professorei Lemberg in Universitate.

Лист писаний на 2 стор. 4^о.

Ч. 109.

Лист Виктора Добрянскаго до Якова Головацькаго, пис. перед днем 4(16) XI. 1854 р.

Милый другъ!

Я намѣренъ Препарандіи нашей Ужгородской нѣкоторыя книжки подарити, и по обыкновенному обращаюсь къ Вамъ, грѣша на терпѣніе Ваше, которымъ Вы до теперь толико уже трудовъ для мене подняли. Прошу Васъ наберите у Ставропигии и видѣ въ Львовѣ лучшія для Препарандовъ понятныя книжки, найпаче нѣмецкую грамматику Левицкого, русскую Вашу, церковно-славянскую съ словарѣмъ Добрянскаго, библіяную Гисторію тогоже, пѣсны церковныя на солькахъ не знаю кого, Типикъ Перемышлянскій, Коменіюса въ 6 экземплярахъ, библіоооку для малыхъ дѣтей 2 екс. и подобныя естли еще нѣкакыхъ знаете, до суммы 15 зол. сер. или и до 20 зол. Извольте мнѣ послати конто, я деньги съ концемъ Октобрія Вамъ зажену скорѣй мнѣ не возможно, [2] однакоже я бы радъ, чтобы препаранды тоты книжки съ началомъ года школьнаго получили. — Также и Ганкевича „Науки на недѣлѣ цѣлого року, Перемышль 1848, и науки парохіяльныя Вѣтвѣцкаго въ Черновцахъ 1847 въ 2 экземплярахъ прямо на мене до Кошицъ извольте послати, за тоты Вамъ гроши, какъ о цѣнѣ дознаю ся, сей часъ зажену ибо то Ионы которые эти книжки у мене видѣли немедленно заплатятъ. Книжки для Препарандіи прошу прямо заслати въ Ужгородъ (Unghvar) на Дирекцію гр. кае. Препарандіи. — Книжки ц. к. книгопродажной администраціею издаваемыя я здѣсь въ Кошицахъ куплю, и самъ въ Ужгородъ зажену.

Мое почтеніе всѣмъ моимъ Ангеламъ Хранителямъ въ Львовѣ и окрестностяхъ. Живутъ ли еще Малиновскій и Трещакоскій? [3]

Я уже за полуторой вѣчности про нихъ не слыхивалъ. — Первый думаю издасть руководство до вѣры Х-кой для Гимназіальныхъ училищъ? — естли знаете такую книшку, на русскомъ языкѣ, сдѣлайте милость и зашлите, ибо здѣсь, и въ Ужгородѣ великая въ такой нужда. Я уже думалъ и самъ о составленіи такой, однакоже теперь при чиновственныхъ моихъ должностяхъ времени не станеть.

Здравствуйте и любите Вашего

Виктора Добрянскій (sic).

Лист писаний на 3 стор. 4^о.

На 4 стороні:

An Seine des Herrn Professors der ruth. Sprache und Literatur an der Lemberger Universität Iacob Ritter von Glovacki Hochwürden zu Lemberg.

Ч. 110.

Записка Як. Головацкого в справі висланих книжок до В. Добрянського дня 4(16) XI 1854 р

Посылаю на руки Гна Добрянского 16/4 Ноябр. 854.

1) Русск. Анеология 1 экс.	. —	40	kr.
2) Отецъ Игнатій экс.	. . —	30	
3) Нѣм.-руск. Грам. Лев.	. . 1 —		
4) Русск. Грам. Головацк.	. —	36	
5) Граммат. церк. Слав.	. . —	30	
6) Словарь церк. А. Д.	. . —	20	
7) 8) Библейная Истор. I и II.	—	24	
9) Коменіусъ 6 экс.	. . —	46	
10) 11) Библиот. для дѣт. I и II 2 экс.	1 20		
12) Пѣсни благогов.	. . 2 —		
13) dto Перемышль	. . —	15	
14) Евангеліе и Апостоли	. . —	30	
15) Псалтырь вел.	. . 2 —		
16) dto малый	. . —	50	
17) Богъ Ода	. . —	4	
18) Руководство къ садовнич.	. —	20	
19) Слово о полку Игоря	. . —	10	
20) Зоря Гал. 1853	. . 2 30		
21) Поученія церк.	. . 1 30		
22) Историческій сборникъ	. —	25	
23) Весна	. . . —	30	

24) Цвѣты	—	20
25) Гной душа	—	10
26) Геть, геть	—	20
	До перен.	18 fr.
[2] 27) Парастась	—	15 kr.
28) Сборникъ привѣтств.	—	15
29) Остроширово Евангеліе	1	
30) Краледворская рукоп.	—	15
31) Покореніе Новгорода	—	20
	Итого	20 fr. 5 kr. См.
1) Ганкевича Проп. 2 экс. III ч.	6 fr.	
2) Витвицкаго dto dto II т.	2	
3) Остроширово Евангеліе	1	
4) Краледворская рукоп.	--	15
5) Русская Анеологія	—	40
6) Отець Игнатій	—	30
	10	25

Всего долженъ мнѣ 30 fr. 30 kr. См.

Пізнійше дописав Я. Головацький:

Писаль письмо къ Добр. 3 февр. 22 янв. 855 прислалъ деньги.

Писано на 2 стор. малої 4^о.

Ч. 111.

*Лист I. В. Сокулського до Якова Головацького, пис. для
22. XI. 1854 р.*

Любезный Другъ, Кушъ Я: Ѡ:

Господинъ Куцій до кончины своей лишится куцимъ, та тяжело аловить что у него нѣтъ хвоста, машеть туда отъ кудова вѣтръ вѣеть. — За пересылку спису книгъ благодарю, но покупать не имѣю нужди, да сили денежной, во теперешнее время — Если Проведѣнію угодно, чтобы мы стались достойными Его милости, то кажется мнѣ что сами книги к намъ наплевать и можно буде дешево получать, и читать впродоволь безъ всякой общої критики, или лучше сказать безъ всякой боязны — Простѣтъ чтомъ тотъ часъ не даль отвѣту на ваше письмо, и не множокъ промедлилъ, но втомъ была немало важная причина бо ваше письмо застало меня больного, а теперь немножокъ оправился, отвѣчаю и прошу о ласкаво извиненіе. На подписку III-го Том: Руско галичкой Исторіи Г. Д. З. 4 р. пересылаю изволите на имя мое подписать, а за лишное отторгнуть свой должокъ, за переслании мнѣ книжочки м. г. 853 вами 36 к. --

[2] Всѣмъ знаемымъ мнѣ Господамъ поклонъ да поздравленіе. И вамъ мой дражайшій Другъ и куны — не позабыть тоже и Мар. Андр. съ доложеніемъ, что Мы такъ какъ и вы, терпимо скудность хотяпъ всяко збоже иміемъ, да что намъ по томъ, когда всѣ мельницы загроможденіи магазиновъ подрядчиковъ, что и намъ нѣкакъ измолоть для пропитанія — а также смуть насъ трапнть, что у насъ и около насъ, явва скотная наспѣла, и много рогатого скота пропадаетъ, и мы живемо въ контумаціи. —

Я держу Zuchsaega да и другіи Газети получаю отъ Господъ Со-сѣдъ, читаю, думаю, а крайне сказать время жарно пропадаетъ, отъ — спорожного, впусе Господ: Редактори пересыпають — а оно так будетъ какъ Господъ извелить — а доселѣ между читателями, разговоръ, уштованя, лжи и дурачества что и мѣры нѣтъ — Прощайте (sic!) и прошу меня въ вашей павяти на всегда имѣть — пишеть вашъ чисто-сердечный другъ — I. B. C:

Л. 22/11 54 г.

Лист писаний на 2 стор. 4°.

Ч. 112.

*Лист Богдана Дідицького до Якова Головацького без дати,
пис. після дня 24. XI. 1854 р.*

Милостивѣйшій Государь, Любезнѣйшій Покровитель мой!

Ахъ! на милость Бога, скажите мнѣ: какъ и почему это случилось съ „Зарею“? — Паль ли Севастополь? повелся ли какой-то мятежъ въ Варшавѣ? сошла ли вся Ставропігія съ ума? что предала любезнѣйшее дитя Руси, сердце нашего сердца въ измѣническія руки?! — Ахъ тожъ не было ли кому отвратить сію погибельную тучу, которая изъ мрачныхъ пещеръ лжерусскаго Собора легковѣрныхъ соотчичамъ нашимъ угрожала? Ахъ, не было кому, не было, — и вотъ разбойники загнуздались въ Святыя избранныхъ! „Заря“ съ 48 Нумера служить переводникомъ у польскихъ „Новинъ“, дѣйствуетъ съ самыми злопамятнѣйшими недругами за одно!¹⁾ Повѣрьте, Мило- [2] стивѣйшій Государь! мнѣ отъ жалости разривается сердце! И нашъ Другъ, вѣрнѣйшій

¹⁾ Число 48 „Зорі Галицкої“ вийшло вже під редакцією Николи Савчинського. Попереднього редактора, Северина Шеховича усунула Ставропігія в редакції, а разом з ним і „обединительний“ напрям. „Зорю Галицку“ почала Ставропігія видавати в дусі чисто народнім. Співробітником їй став зразу Плятов Костецкий, співробітник „Nowin“, опісля Евген Згарський а від р. 1855 також Ксен. Клишкович.

Соучастникъ нашихъ непогозныхъ, Богомъ посвященныхъ предпріятій, Русью-дышачій Михаилъ М. содѣйствуетъ нынѣ супостатемъ нашимъ въ „Поученіяхъ Церковныхъ!“ Не могу вѣрить, онъ ли обмануть? не могу сказать Ему: Et tu Brute! потому, что навѣрно Его поученія напечатаны недругами безъ Его же вѣдома, или Онъ какъ рѣдкій русскій человѣкъ, пособствуетъ всему, что ни есть русская азбука?

Сжальтесь надо мною, милостивѣйшій Государь, разрѣшите мнѣ всѣ эти неотгаданныя мною вопросы, разсѣйте эту тьму, въ которую запутали меня 48 Н. „Зари“ и 33 Н. „Поученій Церковныхъ“, извѣстите меня о поводахъ этихъ зловѣщихъ переѣвъ или просто измѣвъ — да не пребываю въ несносномъ, мучительномъ недоумѣніи, которое почти сводитъ меня съ [3] ума.

Въ моемъ послѣднемъ письмѣ къ Вамъ просилъ я Васъ вторично о сообщеніи извѣстій по предмету нашей литературы и сегодня — не получивъ отъ Васъ никакой вѣсти — молю еще разъ преусердно, извольте писать мнѣ — въ то время ужасныхъ преворотовъ — почтою прямо въ моѣ жилище, въ Мосты Великіе. — Я намѣренъ писать онамедни (sic) въ Г. М. Качковскому и принужденъ отлагать эту переписку до тѣхъ поръ, пока не узнаю что-то отъ Васъ. Вы вѣрно согласитесь со мною, что если когда нибудь прежде надо намъ было помочи того Человѣка, то чай всего болѣе нужно намъ ей нынче. И я увѣренъ, что Вы также поскорите съ письмомъ своимъ къ Нему, которое всѣхъ больше подѣйствуетъ на Его доброе сердце. Подаждь Господь, чтобы по крайней мѣрѣ тотъ единый русскій Меценатъ былъ съ нами. — Не знаю, какъ стоитъ дѣ- [4] ло со „Зябемъ Нотяйскимъ“, и много ли ради него возмущенъ Г. Качковскій; если это несчастье (sic) счастливо перешло, я выступилъ бы передъ Нимъ съ предложеніемъ касательно извѣстнаго на все-словенскомъ стремленіи создаемаго Альбула. Намъ надо нынче говорить къ Русскимъ; молчаніе убьетъ малочисленный полкъ защитниковъ твердой Руси — и я съ каждымъ днемъ надѣюсь услышать жерусскій но громкій голосъ Ловинскаго. — Прикажите мнѣ что нибудь написать, будь „Слово во время“ будь „Обозрѣніе литературной дѣлательности Русскихъ съ 1848 г.“ и увѣрьте меня что это будетъ напечатано, а я ни во великаго недостатка времени, ни во нездоровыхъ очей, готовъ приняться за мечъ и выступить къ борбѣ съ измѣнниками. Или не было бы лучше, привлечь къ себѣ оинію русскихъ интересныхъ романомъ? Я и къ роману готовъ, но пусть бы онъ былъ печатанъ. Ожидая Вашего отвѣта и благоразумныхъ совѣтовъ пребываю Вашъ преданнѣйшій другъ и воспитанникъ

Богданъ А. Дѣдицкій.

Лист писанный на 4 стор. 8^о.

Ч. 113.

*Лист Богдана Дідицького до Якова Головацького, писаний
дня 28. XI. 1854 р.*

Милостиві́йшій Государь, Благосклонні́йшій Покровитель мой!
28. 9-бр. 854.

Посылая на Ваши руки писемцо мое къ Г. Малиновскому, прошу передать Ему оно при доброй способности. Пишу къ Нему касательно „Статутовъ Иароднаго Дома“, которые мнѣ, при составленіи извѣстной статьи о „Народномъ Домѣ“ необходимо нужны. Хотя увѣренъ, что въ нынѣшне время дѣльцо того рода не подѣйствуетъ съ желаеми́мъ успѣхо́мъ, но взявъ на себя обязанность писать по [2] сему предмету, хотѣлъ бы я довершить трудъ свой добросовѣстно и на основаніи самыхъ вѣрнѣйшихъ источниковъ, именно Статутовъ. Какъ оно ни будетъ, — а по крайней мѣрѣ прирастетъ къ бѣдняжкѣ нашей литературѣ одна брошюра.

Недавно писалъ я къ Вамъ, чтобы изволили прислать мнѣ нѣкоторыя книги — и теперь повтаряю мою просьбу, именно прошу о нѣсколько экземплярей „Отца Игнатія“ о экземпляръ „Анеологія“ и наконецъ, если возможно, о экс. Вашей „Хрестоматіи“. О сей послѣдней хотѣлъ бы сказать нѣчто въ „Зарѣ“ — а вѣдь, — не такъ правды, — нѣтъ у меня денегъ, что бы драгоцѣннѣйшую книгу эту покупить! — Къ тому, если есть у Васъ что нибудь новаго къ чтенію, — сжальтесь надомной — пришлите мнѣ пришлите! Все это можете передать шалюткѣ, которой вручить Вамъ сіе письмецо.

Да еще одна просьба: если у Васъ останется часочекъ досужнаго времени, — если Вы намѣренъ отодхнуть отъ тяжелыхъ Вашихъ трудовъ, возьмите на нѣсколько минутъ перо, да возрадуйте какинъ-то листочкомъ Вашего преданнѣйшаго друга, который унываетъ нынче въ скучномъ сельскомъ [4] уединеніи и сгараеть отъ тоски за неинѣиенъ никакихъ извѣстій о дѣлахъ Руси — къ сожалѣнію — снова дремлющей. Въ „Зарѣ“ и въ „Вѣстникѣ“ Русскихъ какъ бы не было нынѣ! — Сдѣлайте милость, извѣстите мнѣ нѣчто о дѣлѣ, касающемся Васъ и Г. Качковскаго по поводу раздачи „Змія Нотійскаго“. Что дѣлаеть Петрушевичъ, Малиновскій, Вашъ Братецъ — что намѣряете печатать по оконченіи „Анеологія“? — Есть ли надежда, что Качковской помоществоват(ь) намъ будетъ и дальше, что напечатаетъ вознагражденный нами Альбушъ. и. пр... Сжальтесь надо мной напишите объ этомъ всеиъ хотя нѣсколькими словами — а приметъ письмо Ваше съ восторгомъ.

Вашъ преданнѣйшій другъ и воспитаникъ

Богдавъ А. Дѣд(ицкій).

Лист писаний на 4 стор. мал. 8^о.

Ч. 114.

*Лист Северина Шеховича до Якова Головацького, пис.
дня 6. XII. 1854 року.*

Почтеннѣйшій Милостивый Государь!

Пользовавшись счастливымъ случаемъ, свидатись съ Вами, Милостивый Государь при моемъ отъѣздѣ, я не могъ изъяснитись по нѣкоторымъ обстоятельствамъ, и поспѣшаю теперь потрудити Васъ моимъ писаніемъ.

Программъ Семейной Библіотеки извольте Милостивый Государь сообщить Почт. Госп. Петрушевичу и другимъ ревностнымъ писателямъ въ цѣли чтобы они не взирая на личность Редактора, не обавляли ся и не прервѣли моимъ издавательствомъ. Если одарятъ мене концессією, то я хочу принятись за дѣло со всемъ усердіемъ и безъ всякой награды и пользы. Ибо я перенять мыслию, что если бы мы лишились органа, то хотя судьба Русской народности была бы очень жалка предъ лицемъ Правительства, однакъ еще хуже было бы съ духомъ Публики, и то, что съ такимъ трудомъ создавано на нивѣ литературы и языка, все розрушило ся бы. Увѣряю Васъ, Господинъ Профессоръ, торжественно, что моя охота происходить отъ чистаго побужденія. [2] Если бы не было другого затрудненія отъ Правительства, то изъ мой стороны нѣтъ ніякого, кромѣ средствъ пропитанія. Если бы у мене была лекція или діурна, то я не имѣлъ бы нужды имѣти дѣло ни съ якимъ нібудь Институтомъ, ни съ другимъ Издавателемъ, ни даже съ собственнымъ Издавательствомъ, ибо деньги предплатные не влиявали бы до моихъ рукъ и потому не было бы ніякихъ недоразумѣній между сторонами. Мои отношенія семейными не дозволяютъ мнѣ пропитаніе собственными средствами. Ибо фамилія моего отчина умѣла такъ коварствовать, что я, оставивъ всѣ вещи дома, отъѣхалъ даже не попрощавшись; и до сихъ поръ не сношусь съ домою отчина, который деньгами, оставшимися по моему отцу и цѣлымъ приданымъ моею матери оплатилъ былъ свои и своего отца долги.

Явно что особенно въ началѣ мнѣ не возможно будетъ устоятись противъ недостатку, тѣмъ болѣе, что Редакція Зори Галицкой не дозволила мнѣ щадничати.

Тому прошу Васъ, Милостивый Государь, по Своей Милости, съискати для мене діурну у Госп. Сосновского или якую-то лекцію. Притомъ было бы для мене весьма полезно, если бы Матица или Домъ Народный [3] дали мнѣ въ займы нѣскольконадцать Гульденовъ, и жилище въ Домѣ Народномъ, ибо для составленія и разосланія Програма, и для

составленія первой тетрады за Январь мѣсяць, мнѣ конечно слѣдуетъ быти въ Львовѣ, а безъ того мнѣ будетъ невозможно. Я за то сдѣлалъ бы порядокъ въ бібліотецѣ Дома Нар. а Малицѣ отдалъ бы до диспозиціи одно сочиненіе о Физичѣ для простолюдинства, писаное тѣмъ способомъ якъ статьи въ Ладѣ о явленіяхъ воздушныхъ, и другое сочиненіе касающееся хозяйства. Оба сочиненія готовы уже отъ году. — При томъ я принялся бы, дѣйствовать въ Библіотецѣ, и привлекати юношей хоть тайкомъ къ содѣйствію.

Если бы Госп. Качковскій не пожертвовалъ ничего въ началѣ, то я, если бы мнѣ было чѣмъ пребывать въ Львовѣ, привелъ бы Госп. Порембу до того, что онъ напечаталъ бы первую тетрадь или по крайней мѣрѣ Програмъ своихъ изживеніемъ; ибо давно еще, когда я еще обманывался надеждою, что Зоря перейдетъ въ мои руки, обѣщалъ мнѣ Поремба, что съ охотою возьметъ ея издавательство совсѣмъ на себе.

Тѣхъ причинъ ради прошу Васъ усиленно Милостивый Государь, съискати для мене якое нибудь мѣсто; у мене нѣтъ много претенсій.

Я хотѣлъ оставить для Госп. Леонтовича дальшіи рукописи, не взирая на то, [4] что умѣтели уже другую повѣсть. Но колоссальное дураческое предложеніе вышло отъ Госп. Костецкого; онъ хотѣлъ было чтобы я ему сообщилъ содержаніе Провинціалки, и что онъ коротко усовершенить и доведеть до конца сію повѣсть. Стѣило бы увидѣти успѣхъ его. Но я къ тому готовъ, впрочемъ было бы мнѣ жалко, что я нарочно взялъ сію повѣсть писанную женщиною до Зори Гал., потому что на нашихъ поповствахъ также еще слишкомъ много сохраняется житія патріархальнаго. Но такое стремленіе для Г. Костецкого, кажется недостижимо.

Умоляю Васъ Милостивый Государь, что бы въ случаѣ прикасающагося „журнала Семейной Библіотеки“ Вы изволили приказати кому нибудь, извѣстити мене подъ ниже выраженною адрессою.

Простите, Милостивый Государь что я осмѣливаюсь обезпокоити Васъ моимъ писаніемъ, и что такъ непорядочно пишу и примите увѣреніе моего глубочайшаго почитанія

Вашего Высокопреподобія Милостиваго Государя моего низайшій слуга

Жолковъ 6. Дек. 1854.

Сев. Гавр. Шеховичъ.

Адрессъ: Sev. Szechowicz in Kunin per Żółkiew. Im Pfarrhause.

Лист писаний на чотирох сторонах 8°.

Ч. 115.

*Лист Иос. Вас. Сокулскаго до Якова Головацкаго, пис.
дня 7. БШ. 1854 г.*

Любозный Другъ Кузь Я. О.

Бѣдная моя Головушка, что я здѣлалъ, что позабылъ, каталогъ книгъ къ Вамъ послать — а это всю виноватин Ч. Н. сидятъ вдеревнѣ и менѣ вѣшаютъ, да въ хату валятся какъ н. С. давай, закуску, давай чаю надо имъ, имъ скучается въ деревнѣ, пришли свизитой, чортъ бы ихъ побралъ, прескверный Еврею Лооловой народъ, ввалится въ хату, сидятъ та какіи то новости лжетъ, и думаетъ всю вселенну уже гнуть — а я лишъ пливу за политекой въ отвѣтомъ — что это всю можетъ быть — а дуракъ такъ и надимається, какъ лягушка — —

[2] Но что дѣлать, такова пора наспѣла, что должно намъ звать, дураковъ, мудраками, мошенниковъ, хорошихъ людѣи, воровъ, разбойниковъ, добродѣтел: и Святими. да что дѣлать — велятъ, какъ когда то Евреамъ предъ Ц. Навуходоров: — Но Богъ милостивъ, кажется непредасть насъ до конца, въ радость, и посрамленіе врагамъ бисурменамъ. —

Зъ новостей ино то къ вамъ пишу что 29. и. и. 10-и час: утра П. Ц. велѣлъ указомъ запретъ кордонъ, и нѣ одного вернушка пускать хлѣбца — и по сему быть. — Это здѣлалъ конфузію всѣмъ своимъ другамъ которіи отъ искренности, и любви [3] сердца своего, немножко рѣзко шумѣли и всяку Ябедъ, ложъ во четыре болтали а теперъ голодное брюхо, немножко потисне начнетъ шипѣтъ кажется нѣ? Ч. Море хорошо играетъ. Кораблѣ трамблямъ полькѣ пляшутъ. Подруги бродятъ по лужи, и вѣино что то закусить — худой балъ — что Болъ дѣлаеть, и куда митнулъ. — Пстой но ты Г. Болъ. Зевесъ еще не всѣхъ своихъ боговъ созвалъ въ Олимпъ — еще не хорошо Ему е Туфли мядути. Когда но всѣ сойдутся — тотчасъ по Совѣту, предадутъ ты анаемѣ — а Махометъ ставетъ равомъ съ преч. въ Его царствѣ. —

По одержаніи этого письма спрашиваю васъ Г. Н. Я. О. о отвѣтъ. — Поживайте хорешенько съ вашею Подр. да семейкой, о нѣмъ не позабывайте писать вашъ другъ

I. B. C.

7/12 54. 9. ч. ночи.

Лист писаний на трехъ сторонах 4^о.

Ч. 116.

*Лист Віктора Добрянського до Якова Головацького,
без дати, пис. 1854 р.*

Милый Другъ!

Только теперь мнѣ возможно Вамъ послати 6 зол. ср. для Зори; имѣйте милость, отдайте на Редакцію. — Ваша Хрестоматія русская можно также уже вышла, такъ прошу мнѣ ее перепослати. — Подъ мольбѣмъ я не разумѣю обыкновенного молитвослова, изъ какого отправляется вечерня, повечеріе, полунощница, утренняя, часы и пр. такого я имѣю давно, въ Будинѣ печатаются прекрасный; но прямо мольбенъ или мольбенословъ я хочу, гдѣ находятся мольбены Святыхъ, на пр. С. Николаю, с. Барбарѣ и пр. и пр. Естьли возможно такую книшку получить, сдѣлайте милость ю при-[2]-шлите, я деньги 1. Октобрія зашла Я такую книшку видѣлъ въ Галичинѣ, но уже не помню гдѣ.

У насъ ничего новаго: у Васъ собираются громы военныхъ тучъ; дай Боже ихъ разганяти лучамъ сонца мира! —

Здравствуйте и кланяйтеся всѣмъ честнымъ Руссинамъ отъ Вашего покорнаго слуги

Виктора Добрянского.

А прогос: Вышла ли третья часть Гисторіи Зубрицкого, и какимъ путѣмъ бы достати цѣлое дѣло.

Лист писаний на 2 стор. 8⁰.

Ч. 117.

*Лист Богдана Дідицького до Якова Головацького, без дати,
пис. 1854 р.*

Милостивѣйшій Государь!

При добромъ случаѣ, когда сестра моя ѣдетъ въ Львовъ, беру за перо, чтобы написать къ Вамъ одну просьбу, именно: если экземпляры „Отца Игнатія“¹⁾ уже переплетены и у Васъ находятся, то извольте переслать мнѣ чрезъ вручителя сего письмеца 10—20 книгъ этой повѣсти, да я распродалъ бы ихъ по сосѣднимъ деревнямъ; если же не переплетены, то пришлите мнѣ тѣмъ же путѣмъ хоть одинъ экземпляръ: пусть бы я — въ [2] сегодняшней кручинѣ возрадовался имъ.

Касательно продажи этихъ книгъ, прибавляю еще можетъ быть не лишнее замѣчаніе: чтобы изволили Вы посовѣтовать Еленю да другимъ

¹⁾ Ся повѣсть Б. А. Дідицького вид. 1854 р.

книгопродавцамъ, которымъ передадите „Отца Игнатія“ въ продажу: извѣстия бы де они объ „Отцѣ Игнатіи“ въ своихъ расписяхъ, разсилаемыхъ ими путемъ Пр. Консисторій по Намѣстничествамъ. Для рекомендаціи этой повѣсти читателямъ, изволили бы Вы къ тому сообщить имъ извлеченіе изъ статьи, посланной мною онамедни (sic) по сему [3] предмету къ Г. Шеховичу и опредѣленной для умѣстки въ „Зори Галицкой“¹⁾. Какъ извѣстно, прибавляютъ тѣ книгопродавцы въ своихъ расписяхъ таковыя рекомендаціи, и это видѣлъ я въ послѣднемъ „Bücher Verzeich(n)iss“ Елены, разосланномъ недавно куррендою. Прошу извиненія, что я столько смѣлъ и можетъ многовыскателенъ съ своими предложеніями — но я увѣренъ, что Вы принимаете въ дѣлѣ литературнаго нашего подвига большое участіе.

Поручаясь Вашей памяти [4] и оказываемой мнѣ доселѣ великой Вашей милости пребываю съ глубочайшимъ почитаніемъ покорнѣйшій слуга и воспитаникъ Вашъ

Богданъ А. Дѣдицкій.

Лист писаний на чотирох стор. мал. 8°.

Ч. 118.

*Лист Богдана Дѣдицького до Якова Головацького,
безъ дати, 1854 (?).*

Милостивѣйшій Государь!

Ваше письмо вѣстѣ съ 40 экс. Мѣсяцеслова и чешск. Читанкою получилъ я вчера, — и при всей радости, какую имѣлъ при томъ благопріятномъ случаѣ, запечаловался я не мало, узнавъ изъ Вашего письма, что Вы „Очерка русской литературы“, пересланнаго мною къ Вамъ на руки Г. Шараневича еще въ прошломъ мѣсяцѣ, доселѣ не получили! Извольте допросить объ ономъ Очеркѣ Г. Шараневича, которому я, при выѣздѣ его изъ Перемышля, собственноручно передалъ тѣ Ваши книги, которыя заимствуя у Васъ въ вакансии прирекъ непремѣнно доставить послѣ вакансовъ, — а въ числѣ этихъ были: Очеркъ русской литературы, О врем. изобр. писм. кир. Бодянскаго, Синтаксисъ Перевлѣскаго, Письма изъ Варшавы и Филологическія замѣтки Паплонскаго — всего пять. Такъ очеркъ, съ котораго я все мнѣ потребное [2] выписалъ, есть у Г. Шараневича. Мимо того, я весьма неспокоенъ; ибо могло бы и стать ся, что эта книга въ пересилкѣ гдѣ нибудь потерялась. Но все удивительно мнѣ, какъ это могло было статься, если я, какъ живо помню, тѣ книги обвинуль бумагою и перевязалъ тесмою. Прошу Васъ покор-

¹⁾ Она напечат. в 46 ч. „Зорі Гал.“ за р. 1854 (з дня 10 (22) XI).

нѣйше, по свиданіи съ Г. Шар... увѣдомить меня поскорѣй о настоящемъ состояніи этого дѣла, ибо я все таки беспокоюсь. — Препорученіе школьной Комиссіи о составленіи русской Читанки для II. нори. класса¹⁾ принимаю съ искреннѣйшею благодарностью, и надѣюсь составить ее еще передъ истеченіемъ наложеннаго срока. Я увѣренъ, что этою милостію необыкновенною, для меня очень лстящею, я обяванъ прежде всѣмъ Вамъ, милостивѣйшій Покровитель мой! Вашему предсѣдательскому голосу и Вашей столькратно доказанной ко [3] мнѣ благосклонности. Спасибогъ Вамъ за то и всѣ неизчисленныя благодѣтели. Но я прошу Васъ еще, въ пользу удобнѣйшаго и скорѣйшаго составленія реченной Читанки прислать мнѣ изъ ц. к. гимназіейской акад. бібліотеки нѣмецкій Lesebuch, непомяну какого автора, но который я у Васъ передъ двумя годами видѣлъ, и въ которомъ есть самыя короткія повѣсти, расположенныя на три отдѣленія: Богъ, человекъ и природа. Думаю, Вы будете знать эту книгу и увѣритесь въ пользѣ, какую она принесетъ русск. Читанкѣ. Присылая се, извольте добавить 2 экс. Отца Игнатія, о котораго просилъ меня онамедни Духновичъ. Львовскіе Мѣсяцесловы я кое-какъ разоплачу, а только вредить мнѣ вскорѣ выйти нѣтъощій Перемышляннинъ. — Да, еще одно къ Вамъ дѣло: можетъ не нужна Вамъ теперь „Исторія Кіевской Академіи“? Съ помощію ей я составилъ бы какій либо очеркъ самой запутанной эпохи нашей [4] литературы. Можетъ у Васъ еще кое-что изъ книгъ интереснаго; извольте, не позабудьте о моей ненасытимой книгоалчности. — Я началъ составлять одну юмористически-сентиментальную повѣсть, еяже героемъ есть русскій Дякъ; много тамъ хочу сказать всѣмъ правды, и повѣствованіе вести въ слогѣ Отца Игнатія. Но куда мнѣ теперь съ нею; такъ всѣ мои едва начатыя дѣла отлагаю.

Пересылая сердечнѣйшія поздравленія Вашей многопочт. Родинѣ и Г. Шараневичу пребываю съ глубочайшимъ почтеніемъ преданнѣйшій слуга Вашъ

Б. А. Дѣдицкій.

NB. Просьбу о сложеніе учительскаго испита я не могу еще подавать къ комиссіи, ибо недостаетъ мнѣ одно важное приложеніе: свидѣтельство отъ Вашего Брата, на которое уже отъ 7 недѣль пренетерпѣливо выглядаю.

Лист писаний на 4 сторонах 8⁰.

¹⁾ вийшла у Відни 1859 р. п. в. „Руска друга читанка для третього бѣряда шкѣль народныхъ и городскихъ въ цѣсарствѣ Австрій“.

Ч. 119.

*Лист К. Яромира Ербена до Якова Головацького, пис.
дня 26. XII. 1854 р.*

V Praze dne 26. Ledna 1854.

Veledůstojný, vysoce vážený pane!

Umínil jsem si, tiskem vydati sbírku, neb raději výbor národních pohádek slovanských, jimž Rusové říkají *skazki* a Poláci *kłechdy*, v jazyku původním, s jistými poznemenánými; a mám nyní již takové pohádky všech slovanských odvětví pohromadě, jenom maloruských nedostává mi se. Zním sice, co vyšlo ve Větku (*Вѣнокъ*), ale jest tu malý výbor, a z mythologických, které nejvíce na zřeteli mám, není tu žádné. Hlavní účel toho spisu má býti ten, aby se objasnila zatmělá potud mythologie slovanská z takových pohádek. Z té příčiny obracím se k Vašnosti s prosbou, nebylo-liby Vám možné, buď sám sepsati (neb vím, že se s takovými věcmi též obrátíte), anebo od někoho mi objednati jednu nebo dvě takové skazky, jako Vojcicki pod jmenem Klechdy vydal. Sepsány by musely býti v čisté prstonárodní prose maloruské, právě tak, jak se vypravují; [2] neb ve verši, jako jsou „Три сказки“ od Bodjanského, jich potřebovati nemohu, ač obsah těchto skazek Bodjanského velmi dobře mi se hodí.

Zavázete mne sobě velice dĕkami, neoslyšíte-li prosby mé, a budu-li komu jakým honorárem povinen, zvláště kdybyste ty skazky od někoho sepsati dali, kdoby takovým honorárem uražen nebyl, račte mi to, prosím, oznámiti, a bez meškání to zapravím.

S hlubokou úctou Vašnosti oddaný

K. Jaromír Erben
archivar města Prahy.

Byt můj: Kornthorgasse N. 6. 566/II.

На 4-ій сторони: Jeho Blahorodi Panu Holovackému c. k. Professoru.

Лист пис. на двох стор. 8°.

Pik 1855.

Ч. 120.

*Лист Івана Головацького до брата Якова, писаний дня
(22. XII.) 3. I. 1855 р.*

Любезный Мой Братъ!

Послѣ испыта, который я еще 29 ноября благополучно отбылъ, я думалъ, что не шножко отдохну — но не такъ сему быть, одно кон-

чилось, а другое настало, хотя мнѣ теперь легче и отраднѣе работать, сбивъ съ головы то, чему не миновать. Кромѣ обыкновенныхъ моихъ должностей, я теперь очень прилежно занимаюсь чтеніемъ русскихъ книгъ, которыхъ я у Г. Р. выбралъ уже около 35 гульденовъ на счетъ денегъ Тобою присланныхъ. Есть между ними довольно много любопытныхъ и важныхъ по предмету, и потому я не хотя лишиться ся этой надобности, перечитываю и рассматриваю ихъ прежде, пока Тебѣ пошлю. Прочія деньги сложены у тогоже Господ. и ждутъ своего назначенія, когда настанеть роковая доба, хотя теперь обстоятельства политическія дають и всего надѣяться и опасаться всего. Но съ наступающею весною Богъ знаетъ, что намъ судьбина принесетъ? — Твою Хрестоматію я отобралъ отъ Мехитаристовъ 24 экзем. и велѣвъ переплестъ, сдѣлалъ по Твоему распоряженію, и на дняхъ пошлю еще 3 экземп. въ Прагу — здѣсь я уже всё раздалъ, и получилъ въ замѣвъ отъ Г. пр. Миклошича его послѣднее сочиненіе, а отъ [2] Батюшки того очень важную книгу для Тебя. Кромѣ Тобою означенныхъ лицъ я съ моей стороны поднесъ 1 экз. Г. Дору Дворачку, а 1. уступилъ Г. Нодю, и такъ для Тебя лишилось 10 экземп. которые вмѣстѣ съ прочими книгами своевременно Тебѣ черезъ Спедитера пошлю. — Бумагу Мехитаристамъ еще я не заплатилъ, не имѣвъ наличныхъ денегъ; впрочемъ бумага истинно самая лучша, но при томъ всея я ужаснулся, когда мнѣ Конто прислали на 18 fr. сер. когда я не выше 12 fr. предполагалъ, какъ и Тебѣ въ послѣднемъ письмѣ вспомнюлъ — и я думаю, по такой высокой цѣнѣ они могутъ немножко пождать. — Вчера я получилъ такожь однажды отъ Г. Черлунч. Исторіи Зубрицкаго 1 й 2 часть, и передалъ кому слѣдовало — мнѣ замѣчено, что съ нетерпѣніемъ ожидаютъ 3 части!! Но я слышу изъ другой стороны, что печатаніе ея очень тупо идетъ, а подписка еще тупѣе! Ужасно и подумать если правду кажутъ, что этой подпиской не возможно даже покрыть издержекъ бумаги! Какая же участь предстоить нашей литературѣ при толикомъ равнодушіи! —

Изъ здѣшнихъ новостей очень мало благополучныхъ — вчера читалъ я въ газетахъ, что любезнѣйшій проф. въ Прагѣ І. Прав. Коубекъ упокоился вѣчнымъ сномъ! — Новое редакторство Галицкой Зори произвело въ здѣшнихъ обществахъ одногласное и громкое неудовленіе всѣхъ сторонъ и мнѣній, и послѣдніе покровители отказываются [3] отъ нея, и какъ кажется, она рѣшительно клонится къ вѣчному паденію. Прошедшій годъ былъ самый блистательный ея сіянія, но похожій послѣднему воспламененію пригасающаго огня! Все гаснетъ и настанеть скоро совершенная темнота!

Мы слава Богу всё здоровы — только мой малютка Ванько по временамъ беспокойный, по случаю яубовъ, которымъ бы уже время

было прокаливаться — ему уже 9 мѣсяць минуль, а еще ни одного зубка не видно. —

Надѣясь, что это письмо застанеть Васъ въ покойномъ семейномъ кругу, желаю Вамъ отъ себя и отъ имени моеѣ родины всего благополучія, здравія, долгоденствія и удовольствія, и чтобы Васъ Всевышній поблагословилъ въ будущемъ Новомъ Году большими счастьемъ, какъ въ прежнихъ лѣтахъ — на многая и благая Лѣта!

Пращайте и любите Вашего Брата какъ онъ любитъ Васъ Иванъ Ѳ. Головацкій.

Вѣна 22 декабря 1854, 3 января 1855.

Я давно ожидаю отъ Тебя присылки рукописи покойнаго Брата Петра вмѣстѣ съ анеологією и Перемышляниномъ — Г. Вислобоцкій получилъ очень дружелюбное письмо отъ Богдана, и чрезвычайно тѣмъ возрадовался. Дай Боже всего добраго.

Лист писаний на 3 стор. 8^о.

Ч. 121.

Лист Алекс. Духновича до Якова Головацкаго, пис. дня 21. I. 1855 р.

Пряшовъ 21 Сѣчня 855.

Любевный Другъ!

Вчера послалъ къ Вамъ письмо, и забылъ заплатитъ Почтовое; молю извините мою ошибку, и прините належитость почтовую которую за мой Листъ платили вы. Прощайте другъ

Духнович.

Прошу передать предплату на Зорю Галицку, хотя не нравится, однакожь есть русская.

На другій стороні листу така дописка Як. Головацкаго:

1 fr. 10 предлатилъ на $\frac{1}{4}$ года.

16/4 Февр. 855 послалъ я Г. Духновичу съ 100 экс. катихизиса.

8 эк. Отца Игнатія 4 fr.

8 эк. Анеологін 6

10 fr. на будущій расчетъ.

Лист писаний на 1 стор. мал. 8^о.

Ч. 122.

Лист Богдана Дѣдицкаго до Якова Головацкаго, пис. дня 14(26) I. 1855 р.

Милостивѣйшій Государь!

Отъ трехъ недѣль — почти всякій день собирался я ѣхать въ Львовъ, да надѣялся говорить съ Вами на лице о многихъ, слишкомъ зѣвникъ ольгобогичной секціи т. VII.

многихъ дѣлахъ; но, къ сожалѣнью, непогоды и другія обстоятельства воспретили мнѣ повидаться съ Вами и оставили вновь это одно общительное средство: переписку. — Въ продолженіи того междувременья моего молчанія случилось у меня очень много интереснаго; разскажу Вамъ тутъ кое-что поочерно: я получилъ Ваше письмо по почтѣ — думаю — въ половинѣ Декабря ш. г.; въ другій день послѣ того писалъ я къ Г. Г. Качковскому, Раковскому и повѣрите ль? — къ Выслободскому. Въ самъ Праздникъ же рождества Христова получилъ я въ хорошо задѣланной пачкѣ два письмаца, Статуты Н. Д. и книги отъ Васъ, — къ тому по почтѣ письма отъ Раковского и Выслободскаго. Первое Ваше драгоценнѣйшее письмо выволо (sic) меня изъ совершеннаго унынія, изцѣлило мою разтерзанную душу и ободрило къ рѣшительному дѣйствованію. Сейчасъ принялся я описать въ вѣрныхъ чертахъ причины перемѣнъ, случившихся недавно съ „Зарею“. Г. Г. К. и Р—му¹⁾, и открылъ передъ Ними дѣль и намѣренія существующихъ у насъ партій. Между прочими писалъ я также, что за моею редакціею поживалъ я такъ съ твердорусскими какъ и съ хохлами — по крайней мѣрѣ Львовскими — въ согласіи, и что набравъ среднія мѣры по слогу и по языку снискалъ и убоихъ партій нѣкоторое-то [2] удовольствіе — это вѣдь не самохвальство, а чистая правда; что отъ того и не посмѣлъ тогда никто въ Ставропигіи выступать съ предложеніемъ какого-то польско-русскаго редактора; что-де Шеховичъ не былъ такъ счастливъ, чай потому, что мною доброй своей воли и отличныхъ дарованій сбился немножко изъ сего единственно для насъ спасительнаго пути точно въ то время, когда непріязныя обстоятельства и раздраженные враги больше всего противъ насъ вѣбѣсились. — На то отписалъ мнѣ Раковский, что онъ-де навѣдалъ уже обо всеяъ и отъ Шеховича, что приписываетъ все несчастье „нерадѣнію и равнодушію къ нашей національности людей нашихъ“ къ тому прибавляетъ онъ что „отъ Вѣстника и отъ Зари Г. въ нынѣшнемъ видѣ ихъ отказывается на вѣки, — не хочетъ ихъ ни видѣть ни читать“; наконецъ вызываетъ насъ, чтобы мы учредили новую газету, издаваемую на чистомъ русскомъ языкѣ, совѣтуетъ даже „открыть Правительству, что она будетъ писана russisch а не ruthenisch“, и утверждаетъ, что аксіома „halbe Massregeln, schlechte Massregeln“ полную имѣетъ правду и въ отношеніи къ нашей литературной дѣятельности. — Вы видите изъ того, что онъ какъ прежде такъ и теперь — мною моихъ пространно о семъ толкующимъ писемъ — не хочетъ понять нашего настоящаго положенія. Жаль! — но онъ твердъ, и съ твердымъ не сладись! — Къ Выслободскому писалъ я по двумъ причинамъ;

¹⁾ Мих. Качковскому і Ів. Раковскому.

разъ, понеже онъ — точно со времени душегубительной измѣны, по-
 полненной Зарею, — сталъ мнѣ снова, послѣ долгаго междувременья,
 присылать свой „Вѣстникъ“ даромъ, въ чемъ я очевидно замѣтилъ знакъ
 возобнов- [3] леннаго его ко мнѣ благорасположенія; во вторыхъ, по-
 неже я, предвидя грозящія напасти изъ стороны „Зари Г.“, радъ былъ
 имѣть его другомъ въ случаѣ какого-то спора, — помня именно на
 слова Наполеона III, сказанныя имъ 2 декабря м. г., что „полезна есть,
 во время непредвидимыхъ бѣдствій имѣть Австрію по своей сторонѣ“. —
 Я писалъ къ нему очень осторожно и кратко; поблагодарилъ за при-
 сылку „Вѣстника“, вспомнилъ нашу прежнюю дружбу, похвалилъ Его
 теперѣшніе подвиги и прирекъ дописывать иногда въ его газетѣ. Онъ
 отписалъ мнѣ очень вѣжливо, просить у меня помочи и увѣряетъ, что
 дапися мои съ переимною только что на що — помѣщать будетъ до-
 словно. И я на сихъ дняхъ написалъ уже нѣчто къ „Вѣстнику...“ Это
 вѣдь не измѣна, а благоразумное дѣло; съ тѣмъ чаю, согласитесь и Вы.
 Пока мы снова выступимъ на поприще, не надо проспать ни одной
 минуты; въ противномъ бо случаѣ враги вырастутъ намъ выше головы!
 Впрочемъ „Вѣстникъ“ теперь уже лучше, и Выслободскій просить меня
 откровенно, чтобы я пособилъ къ его улучшенію моимъ совѣтомъ; —
 вишь здѣсь поле для меня совѣтовать въ пользу нашихъ вѣчною прав-
 дою освященныхъ стремленій. Но все жъ это надо дѣлать благоразумно
 и по взаимному совѣщенію съ Вами. Послѣ 1-го Февраля буду и Васъ
 и поговорю „о сихъ и прочіихъ“ пространно. — Вчера получилъ я по-
 почтѣ хорошую табакерочку и „юрд.-политическій Словарь хорватско-
 сербско-словѣнскаго языка“ — въ даръ отъ — угадали ль — отъ
 Выслободскаго!... Къ тому же два письма: отъ Я. Гѣровскаго и отъ
 Шеховича. Первое изъ сихъ писемъ возрадовало меня очень, какъ про-
 исходящее отъ благочувствительнаго юнаго Друга; но вѣстѣ съ тѣмъ
 поразило меня сообщенное мнѣ [4] извѣстіе о злонамѣренныхъ сидѣт-
 няхъ Костецкаго, который рѣшительно дѣйствуетъ на неопытные умы
 въ Львовской семинаріи. Вы можете обо всемъ этомъ извѣдать у Гѣ-
 ровскаго же. Шеховичъ прислалъ мнѣ „Воззваніе къ предлатѣ на
 „Семейную Библіотеку“ и письменно просить у меня о содѣй-
 ствіи. Хотя радуюсь сему предпріятію инеждля поспѣшаю помочь ему,
 — пересылая на Ваши руки въ тойже Библіотекѣ переводные стихи
 мои изъ Гете¹⁾; — хотя беру на себя написать еще для нейже свое
Quousque tandem, Catilina!...“ изъ Коломыйскаго, и перевести
 все Штурово сочиненіе „о всесловенскихъ Пѣсняхъ“; то однакожъ

¹⁾ „Пѣсня Миноны“ і „Рыбакъ“ пом. в „Сем. библи.“ 1855 р.
 стор. 36—7.

не могу утаить предъ Вами моего непріятнаго предчувствія, что дѣло Шеховича вновь не поведется. Сохрани меня Господи, чтобы я возна- шѣрялъ когда нибудь изъяслять это зловѣщее предчувствіе Публикѣ, или какими нибудь образомъ вредить сему высокому и похвальному пред- приятію; но я открою едино предъ Вами, что вижу, будь-то надъ Ше- ховичемъ тяготитъ что-то трагическое! Онъ принялся за „Ладу“ — пошло худо; взялъ „Зарю“ — еще хуже; — да какъ будетъ съ „Би- блиотекой“? Вотъ, видите, — на пр. уже въ самомъ „Воззваніи“ та- ковоеже (высшее силъ) пареніе и таковаже неопредѣлительность. Есть тамъ снова всё безъ исключенія науки, самая же „Библиотека“ названа „письмомъ періодическимъ“, — а не означены даже никакъ періоды ея выпусками! Тѣмъ ли прискивать утраченное дважды довѣріе? — Богъ помочи ему и всякій коренный русскій, — да и я никогда не откажу ему своего сотрудія, не смотря на тогъ жаль, который ниѣю къ нему, причинившему миѣ не малая скорби — вѣдь безвинно, бо безсозна- тельно — *attamen* причинившему!... Что до моей статьи о „Народ. Домѣ“ поговорю съ Вами лично, — покажѣтъ же пишушь Вашими искреннѣйшими почитателямъ

Богданъ А. Дѣдыцкій.

14/26 Лив. 1855.

Лист писаний на 4 стор. 4⁰.

Ч. 123.

*Листъ Виктора Добрянскаго до Якова Головацкаго, пис.
дня 14. II. 1855 р.*

Любезный Другъ!

Извините что я заставилъ Васъ не множко пождати за деньгами, не было возможно иначе, но сего мѣсяца и безъ напоминанья я бы былъ Вамъ должное заслалъ, ибо получилъ большую, то есть трѣхмѣсячную часть жалованья. Прилагаю сего ради 30 зл. 30 кр. сер. за доставлен- ные книги, и 1 зл. сер. на 3 часть проповѣдей Ганкевича, которой у мене недостаетъ. Если проповѣди по моему миѣнію о короткое время большее получать распространеніе, только пока Попы познакомятъ съ ними. — Но ниѣ теперь за большее время надобно будетъ воздержати ся отъ покупки книгъ, ибо времена тяжелы, [2] и будущее неавѣстно. При- лагаю 32 зол. такъ чтобы пошту Вы заплатили, ибо у мене недоста- ваетъ случайно меньшихъ бумажекъ, естли иждивите болѣ, тогда сдѣ- лайте милость, съ проповѣдами миѣ это oznamiti, и съ благодареніемъ прислужу остальное. — Съ сердечнымъ благодареніемъ за поднятыи для мене, и препарандіи нашей труды, также съ прошеніемъ о засви-

дѣтельствовавѣи моего почтенія и поздравленія общинѣ нашиѣ дру-
гамъ, и монѣи иногда покровителямъ именно Г. Г. Кузѣнскому, Лотоц-
кому, Малиновскому, Гуркевичу, Трещаковскому и пр. и пр. честь имѣю
быти Вашиѣи истыннымъ другомъ и почитателемъ

Викторъ Добра(нскій).

Кошице дня 14 Февр. 1855.

[3] Предплату на новую временонисъ послалъ для мене Духновичъ ;
Зоря перестала мнѣ ходити, можно вышла передплата, и новыи Редакторы
мнѣ не знакомы. Я буду держати ету часонисъ и далѣи, голько теперъ
нуждаюсь въ деньгахъ, и передплаты заслати не могу. Между тѣмъ
отложено не отвержено, такъ получу на разъ громаду Кирилчины.

Лист писаний на 3 стор. 4°.

Ч. 124.

*Лист Г. Я. Сокулскаго до Якова Головацкаго пис.
дня 15. II. 1855 р.*

Любезнѣйшій Мой Другъ Я. О.!

Имѣю честь къ Вамъ писать, что еще въ живихъ пребываю, чи-
таю, думаю, толкую, и изаумѣваю — что во вселенной за диво твора-
ется, небо съ адомъ бурится — а чинѣ кончится, лишъ Всевышнему
вѣдомо есть — Вы ко мнѣ Л. Д. неписете, и кажется неимѣете сво-
б(од)ного времени вестъ переписку, одно Чинѣ, семейнѣ дѣла, а болѣе
всего занятіи литературой въ издаванію новыхъ Тургалобританскихъ
Азбучниковъ, чтобы за благовременно своихъ Земляковъ приучити но-
выхъ нарѣчей, чтобы были способнии разгаваривать съ зваными гостями,
а може еще приидетса повиноватса и ихъ Законамъ. Здѣлайте мой Л. Д.
милость и почтѣть своимъ отвѣтомъ, чи хорошо проводили пласки тихъ
какъ кажутъ запусъ? много разъ лучалось Вамъ съ Мар. Андр: на
маскарадныхъ балахъ веселитса? та и всѣмъ Господамъ, какъ нашиѣи
всенароднымъ р. предводителямъ [2] и предстателямъ въ столичномъ
вашемъ Городѣ? Какъ идуть ваши дѣла, да здорovie? — а прочее,
прочее какъ кажутъ авось, то и Мы сами въ Сылахъ, отгадать. —
Я когда до сыта всякихъ газетъ начитаюсь начинаю имѣть Тропаря ай
Час: Скоро предвари да не постидимоса: —

Извольте донести скоро ли нашего Р. Г. Патр(арха) Г. Д. Э(уб-
рицкаго) III. Томъ Исторіи явится? и больше книгъ нашъ нужныхъ...

Больше къ Вамъ писать Мой Л. Д. Я. О. имѣть мочи у меня, и рука
моя неимѣетъ силы водити перокъ, чернило худе, да и перо — хорошо
былобы съ вами на единнѣ поговорити по нашему — и вспоминаю часто
на минувшій нашъ ра(в)говоръ когда то-то во время еще око-оно под

березани — теперь и такъ исполняется — но тогда то былъ сонъ мечтаниа — а теперь и на явь приходѣтъ — жалко что [3] вѣтъ въ живыхъ нашего друга Кирилла — (Блонскаго).

Всѣмъ Г. Г. ивѣ знаеишмъ поздоровленіе, и поклонѣ отдаю — и предаюъ ихъ памяти и дружеству — а Васъ мой Л. Д. Ю. Ѳ. съ вашею Мар. Андр. и предрагою Семіею, лобизаю по сотъ а сотъ разъ — и предаюъ ихъ памяти. Съ почтеніе(м)ъ пише вашъ Другъ да Землякъ І. В. С: (Іосифъ Васил. Сокольскій).

15/2 55.

Лист писаний на 3 стор. 4°.

Слова, взяті в (), пис. чужою рукою.

Ч. 125.

*Начерк листу Якова Головацького до А. Духновича, пис.
дня 4(16) II. 1855 р.*

Любезнѣйшій Другъ!

Посылаю Вашъ изъ Вашей половины экс. Литургическаго Катихизиса 100 экс. непереплетеныхъ. Излишние 200 экс. отданы будутъ Гну Шеховичу издавателю и редактору „Семейной Библіотеки“ за который великодушный даръ я Васъ сердечно благодарю¹⁾. — У насъ экземпляръ катихизиса продаваться будетъ по 25 кр. К. М. При томъ случаѣ посылаю Вашъ 8 экс. Анеологии á 45 кр. 6 fr. — 8 экс. Отца Игнат. á 30 кр. 4 fr. — Итого 10 fr. К. М. за которыя книги Мы позже рассчитаемя. —

[2] Деньги предплатны на Семейную библіотеку 45 fr. КМ. я получилъ порядочно. — Издаваніе того журнала промедлилось на нѣсколько времени, потому что бумага по причинѣ худыхъ дорогъ неадошла, но будетъ печататься непремѣнно. — Получивъ Ваше второе письмо и въ пѣтъ 5 fr. 20 кр. я не пренумеровалъ только на $\frac{1}{4}$ года 1 fr. 10 кр. потому что я сомнѣваюсь, чтобы тотъ журналъ въ такомъ видѣ какъ есть прожилъ до конца года, прочая сумма останется у меня. [3] На сихъ дняхъ писалъ я ко всѣмъ книжнымъ конторщикамъ, которые приняли Вашъ Молитвенникъ въ продажъ, и недолго свѣдаюсь сколько они выручили за это сочиненіе и надѣюсь что Ваша часть заплачена будетъ въ типографіи. —

Вы упрекаете издавателя иынѣшней Зори въ ея худомъ стремленіи и въ языкѣ и грамматикѣ. — И Вы совсѣмъ правы. — Но что

¹⁾ Яко даръ „въ пользу литературы“. Пор. „Сем. библи.“ 1855 р. стор. 138.

дѣлать съ безтолковыми полуграмотѣями — они педадутъ ни научить-ся, ни убѣдиться. — Не учителя въ томъ виноваты ибо теперешніи писатели Зори не вынесли изъ школы ни одной буквы — а какой Грамматикѣ учать у насъ въ школахъ (начавъ только съ 849 года) [4] пусть будѣтъ Вамъ свидѣтельствомъ приложенный стихъ одного изъ семинаристовъ, моего ученика. Въ прочемъ горжусь тѣмъ, что Б. А. Дѣдицкій и С. Шеховичъ были тоже мои учениками. — Не вѣстите мнѣ во зло, что я пользуясь случаемъ прибавляю къ посылкѣ по 10 экс. Отца Игнатія и по 10 экс. Анеологіи къ Глашъ И. Раковскому въ Будниѣ и къ Мих. Маркошу Епархіи Мукачевскія конс. Письмоводителю¹⁾. Вы найдете безъ сомнѣнія скорѣе случайность переслать оныя на мѣсто свое. Катихизиса не посылаю имъ, можетъ быть Вы прибавите по нѣскольку экс. отъ Себя. — Цѣлую Васъ сердечно и препоручаюсь Вашей приязни Вашъ другъ и почитатель Я. Головацкій.

Львовъ 16/4 Февраль. 855.

На другій стороні листу, в горі е ще слідуоча дописка :

Р. S. Исторіи Зубрицкаго III т. уже готовъ — на сихъ дняхъ равоятся екземпляри. —

Лист писаний на 4 стор. мал. 8°.

Ч. 125.

Лист Северина Шеховича до Якова Головацького, пис. дня 7. (20) II 1855 р.

Благородной Господинъ Профессоръ Милостивый Государь!

Неизреченное восхищеніе унесло мною, получивъ писаніе Ваше, Милостивый Государь! именно, по этому побужденію, что Вы изволили писать мнѣ о дѣлахъ, которымъ предстоятъ въ сію пору дѣйствительно, къ моему сожалѣнію, мнѣ не суждено. Но Вашей милости я отнюдь не удивляюсь; Ваше внутреннее существо исполнено великодушія и оно неспособно къ этому противоположности; наша Русь очень мало знаетъ Васъ изъ послѣднихъ годовъ, и только юншество, воспитываемое Вами, тихомолкомъ, по своимъ усторонямъ, проповѣдуетъ Вашу славу, и только люди, которыхъ Вы удостоили Вашего сообщенія, возгораютъ пламенною любовью и преданностью къ Вашей Личности; Ваше становище и на журнальномъ поприщѣ запрещаетъ играть личностями и подвер-

¹⁾ Окремі записки Я. Головацького в справі висилки книжок до Раковського і Маркоша містять ся в бібл. „Нар. Дому“ під ч. 42. Ми їх не відпечатуємо.

гать ихъ крайнимъ опасностямъ... А однакоже, на Руси нашей югозападной, Вы одинъ ревнитель, благоусиѣнно дѣйствующій со благоразуміемъ и хладнокровьемъ, тѣми двумя условіями, которыхъ лишены прочіе ревнители. И для того-то я удивляюсь Вашему пожертвованію, хотъ въ состояніи принести Вамъ только простыми словами искреннѣйшее мое благодареніе

Во вторыхъ: мнѣ слѣдуетъ извиниться касательно поступанія въ моей должности. За нѣсколько дней до моего отъѣзда я препоручилъ нѣкому Гну Сокульскому, чтобы онъ вступалъ меня вовремя моего отсутствія, на канунъ же моего отъѣзда былъ я у Васъ, Милостивый Государь, но не засталъ Васъ у себя. Я отправился [2] въ деревню такъ нечаянно потому, что въ оное время совсѣмъ не случилось никакихъ Самборскихъ окказій, и одна, нарочно нѣсколькими людьми нанятая, случилась внезапно; въ тотъ же день случилась также оттепель; а понеже я, страдавъ катаромъ и кашлемъ, могъ быть опасаться двухъ крайностей: стужи или совершеннаго растаянія снѣговъ и въ обоихъ случаяхъ, въ первомъ для недостатка лучшей одежды вишпой, во второмъ, для распутія, не былъ бы былъ въ состояніи, добраться домой, потому принужденъ я былъ отправиться изъ Львова нечаянно, неразрѣшивъ даже моихъ собственно-личныхъ, частныхъ дѣлъ. Эти обстоятельства навелъ я нарочно къ тому, чтобы убѣдить Васъ, Милостивый Государь, что я не ради пренебреженія правилъ общественной конвеніенціи лишень былъ почести, отдать Вамъ, на моеиъ пращаниі, лично мое почтеніе.

Касательно литературнаго предпріятія я думалъ бы, что, предупредивъ Публику путемъ „Вѣстника“, лучше было бы издать полную книжку за Январь, Февраль и Мартъ мѣсяцы вѣстѣ. Тѣмъ образомъ было бы возможно набѣгнуть роздробленіе дѣла издаваніемъ мѣсячныхъ тетрадей, кое-что въ началѣ предпріятія становится затруднительнымъ; тѣмъ болѣе, что о благонадежной будущности какого бы то ни было Журнала нельзя судить скорѣй какъ по прошествіи втораго квартала; вѣявъ въ соображеніе и то, что въ книгѣ большаго объема будетъ возможно разнороднымъ содержаніемъ статей привлечь Публику, а на конецъ нѣкоторыя статьи еще неизготовлены, именно не переписаны, какъ напримѣръ: статьи прикасающагося III отдѣленія. Къ этому отдѣленію я приготовилъ статью о Телеграфахъ, статья, изложена вразумительно и пособствующая тѣмъ свѣденіямъ, которыхъ нынче еще нѣтъ у нашихъ Священниковъ, желающихъ вѣрно узнать что-нибудь объ томъ, о чемъ парни [3] двѣнадцати лѣтъ въ школахъ знаютъ. По этому мое мнѣніе таково, что, въ случаѣ, если бы книжка четвертьгодовая должна была состоять изъ двѣнадцати листовъ, стоило бы пожертвовать издержки

двѣнадцатаго листа на вырѣзаніе приложенныхъ здѣсь рисунковъ Телеграфическихъ снарядовъ, и умѣстити ихъ въ статьи прикасающейся, которую немедленно надолго, скоро-лишь спишу ее начисто.

Другую статью относящуюся къ сему отдѣленію надолго переводъ путешествій Коля по Руси¹⁾. Третью оригинальную отъ Свящ. Витшинскаго о Пчеловодствѣ. Четвертую короткую гумористическую. Пятую о Дѣлахъ Народныхъ, статья въ одинъ листъ, которая однакже, равно какъ и всѣ прочія, ожидаютъ Вашего одобренія. Для „Всячины“, которую должно переименовать соотвѣтнѣ „Смѣсью“ выпишу статейки изъ „Отечественныхъ Достопамятностей“, сколько будетъ нужно. Жаль что у меня нѣтъ ни одного Журнала, даже и „Русской Зори“, чтобы выписать что-нибудь изъ замѣчательныхъ и важныхъ явленій современныхъ; особенно, что касается до современной Литературы обще-Славянскоѣ; сей конечной необходимости удовлетворилъ бы нашъ любѣзныи Богданъ, если бъ изволилъ посѣтити Львовъ и воспользоваться Журналами Славянскими которыя получаетъ Редакція „Зори“. (?) Касательно Польской литературы я сдѣлалъ бы то самъ, еслибъ имѣлъ у себя хоть „Nowiny“. А особенно нужно имѣ одно число новѣйшихъ „Nowin“, въ которомъ описуютъ моды; это имѣ нужно до статьи гумористической, списанной въ родѣ рассказочки; въ ней немного текста Польскаго о модахъ; но къ тому лучше бы текстъ свѣжій.

Еслибъ было нужно болѣе статей, не замедлю надослать тотчасъ. Статья Почтеннаго нашего Историка²⁾ достойна перваго мѣста. Но, кажется имѣ, порядокъ не будетъ правильнѣ, если, при изданіи цѣлаго четвертьгодія, будетъ нужно прибавити какія-то статьи, относящіяся къ Исторіи и пр. Впрочемъ это не во вредъ, въ первой книгѣ каждаго Журнала болѣе или менѣе предметы разбросаны.

Междуременно прилагаю здѣсь статейку принадлежащую къ отдѣленію Литературы, оставшуюся имѣ еще съ временъ издаванія мною „Зори Галицкой“: о „Библиотекѣ для чтенія.“³⁾ Необходимо также написать статьи о „Хрестоматіи“, „Ан-[4]-тологіи“, о „Божомъ мірѣ“

¹⁾ „Южно-русскія Степы“. Составилъ Северинъ Гавр. Ш. изъ Нѣмецкаго (Reisen in Süd-Russland von J. G. Kohl. Dresden und Leipzig 1841) помѣщ. в „Сем. Библиотекѣ“ за рік 1855. стр. 73—82.

²⁾ Розуміти треба статью А. Петрушевича: „Словене, ихъ древнія жилища и образованіе между ними первыхъ словенскихъ государствъ“, помѣщену в першій випуску „Сем. библ.“ за рік 1855. стр. 1—10.

³⁾ помѣщ. в „Сем. библ.“ за рік 1855 стр. 128—30 під буквами С. Г. Ш.

и прочая. Мнѣ кажется, что въ такихъ статейкахъ надлежитъ изложить предметъ 1) вообще, 2) примѣнить къ подлежащему, и во-третьихъ, что всего нужнѣе для нашей Публички, поощрить ее насильно къ покупкѣ. Къ сожалѣнію, мое перо боязливо, особенно въ первой книгѣ, а при томъ я безъ матеріаловъ вспомогательныхъ. У меня одно дарованіе: составлять (составлять) статьи. Къ несчастью, нѣтъ пособій. Боже мой! еслибъ у меня была въ Львовѣ горенка поддашная, и мнѣ суждено было жить вмѣстѣ съ милѣйшою мнѣ въ жизни подругою, Вашею Библіотекою. — Но, право, мнѣ пришло на мысль, что я, не допрашивая Вашего дозволенія, осмѣлился забрать съ собою изъ Львова Ваши книги. Простите мнѣ, Милостивый Государь! позвольте мнѣ натѣшиться ими и учиться изъ нихъ Русскою Азбукѣ; я доставлю ихъ вскорѣ неповрежденными.

Упоминаю еще разъ о Рисункахъ, если это придетъ въ дѣйство. Я не свѣдущъ зтого искусства, будетъ ли возможно, вырѣзать ихъ исправно на деревѣ, но, нечего дѣлать, когда состояніе улучшится, будемъ покупать готовые въ Ксилографическомъ Заводѣ въ Липску. — Если бы было возможно, то потреба была бы еще и третій, но маленькій рисунокъ, вырѣзать, которого я надослалъ бы. Поремба знаетъ такого рѣщика, онъ вырѣзываетъ и для Ступницкаго. Поремба самъ договорился бы съ нимъ и на будущее.

Касательно денегъ предплатныхъ, не знаю что дѣлать. Дѣло само пренного выиграло бы оттого, еслибъ они находились въ Вашихъ рукахъ, но я не смѣю просить Васъ о томъ, взирая на соотношенія... но въ крайнешъ случаѣ, можетъ-быть, принялъ бы ихъ на себя Г. Гушалевиць или Малиповскихъ (sic). Знаю только, что у Г. Порембы они не безопасны по разнымъ причинамъ. Удивительно, какими образомъ деньги предплатныя доходятъ рукъ его? Развѣ у него есть полномочіе? Покорно прошу Васъ, Милостивый Государь, приложенную здѣсь допись отъ почтовой Дирекціи вручить тому, кому будетъ надобно, для отбрана денегъ предплатныхъ, приспѣвающихъ по почтѣ. Эта почтовая допись послужитъ и для закупыванія марокъ. Припужденъ еще разъ возвратиться къ рисункамъ особенно къ фигурамъ 4, 5, 6. Рѣщикъ долженъ ихъ вырѣзать чрезвычайно точно. Въ 4 и 6 фигурахъ раздѣляетъ циферблатъ на 34 поля, именно вверху и внизу по одной звѣздочкѣ, къ тому 22 поля для 22 буквъ и [5] и 9 поля для 9 буквъ, всего 34 поля. 4 фигура представляетъ крошѣ 34 отдѣльныхъ полей кругомъ также лучеобразное изображеніе; рѣщикъ долженъ сообразить что напротивъ каждаго отдѣленія буквъ находится чистый промежутокъ въ лучеобразномъ изображеніи, которое для того иѣдетъ всѣхъ полей 68. — Надлежалобы латинскія буквы зашѣнить Русскими, но дѣло становилось бы затруднительнѣй; лучше оставить латинскія, а я въ текстѣ наведу при-

чину. Буквъ Русскихъ было бы нужно — вмѣстѣ съ 10 цифрами и двумя звѣздочками — всёхъ 41 поль, это пренного, развѣ если рѣшачикъ былъ бы въ состояніи расчитаться съ собою. Напротивъ означеніе фигуръ 1 и 3 можетъ стать въмѣсто буквъ лат., А и В, находящихся на выдвинутыхъ ящикахъ настоевъ, буквами Русскими А и Б, а означеніе лат. буквою nach С въ фиг. 3 вверху, можно замѣнить по Русски: въ станцію В.

Для отдѣленія литературы, если бѣ нужно было какъ будто бы введеніе: Русская словесность¹⁾. До стиховъ, если будутъ нужны и удачны: Печаль²⁾ и Выборъ жены³⁾.

Приложенную здѣсь записочку до Г. Сокульскаго (который вмѣстѣ со мной имѣлъ счастье быть въ VII классѣ Вашимъ слушателемъ и преданнѣйшимъ почитателемъ) прикажите, Милостивый Государь, бросить въ какой-либо уличный почтовый ящикъ. А когда онъ явится къ Вамъ, извольте, Милостивый Государь, препоручить ему, быть исполнителемъ Вашей воли и моимъ посредникомъ у Порембы. Дозвольте ему, чтобы онъ часто являлся у Васъ, извѣщаль Васъ о всемъ собывшемся относительно этого предпріятія литературнаго, просилъ Васъ въ моемъ имени о совѣты, и что бы Вы изволили давать ему всякія нужнія препорученія. Онъ новичекъ въ томъ отношеніи, но простодушенъ. Я долженъ былъ, вмѣсто трудить Васъ моимъ писаніемъ, отнестись прямо съ исполненіемъ дѣлъ къ П. Сокульскому; но Вы, надѣюсь, не уличите меня въ неучтивствѣ, [6] ибо уповаю, что благосклонно примете мое, хотя такъ длинное писаніе; во вторыхъ я смѣю полагать, что Вы удобрили мое допрашаніе, чтобы все было доставлено до Вашего вѣдѣнія. Добродушіе Ваше мнѣ порукою, что Вы, Милостивый Государь, исключая личные труды, извольте распорядить этимъ предпріятіемъ посредствомъ дѣйствующаго, посредствующаго лица Г. Сокульскаго. Онъ также будетъ заниматься первою корректурою, вторую обѣщаль мнѣ любезный Геровскій принять на себя. Для Сокульскаго, можетъ быть, останется нѣсколько гульденовъ.

У меня есть нужда, поставить нѣсколько притязанія на фондъ „Семейной Библиотеки“. Именно, чтобы мнѣ вольно было посылать и принимать писанія безденежно, не оплачивая почты; для того я и это писаніе не оплачаю; извольте, Милостивый Государь, отобрать издержки сей оплаты изъ фонда; по посылку онъ находится въ рукахъ Гна По-

¹⁾ помѣщ. в „Сем. Библ.“ за рік 1855 стр. 59—63.

²⁾ Е. Г... „Печаль“, помѣщ. в „Сем. библ.“ за р. 1855 ст. 82—3. Є се верш Е. Гребінки, пис. в великоруській мові. Пор. „Сочиненія“ т. V. ст. 94-6.

³⁾ Тя м. „Выборъ жены“ Русская пѣсня помѣщ. в „Сем. библ.“ за рік 1855 стр. 118.

рембы, я прибавлять буду къ каждому посылаемому и принимаемому писанію расписку для Г. Порембы, что бы онъ былъ въ состояніи послѣ расчитаться совѣстно. Потому я также требовалъ бы, чтобы Г. Сокульскій списалъ мнѣ всѣ листы и ихъ содержаніе поочередно, а важные писанія, неменѣе Ревизію, чтобы порядочно мнѣ присылалъ на счетъ фонда.

Другое мое требованіе, чтобы въ случаѣ, если бы состояніе фонда было цвѣтущее, мнѣ доставили нѣсколько гульденовъ на предплату двухъ белетристическихъ журналовъ.

„Литургическій Катехисисъ“¹⁾ не знаю, какимъ образомъ возможно будетъ распродать его. Думаю, что наилучше умѣстить въ первой книгѣ умѣстку, что онъ посвященъ для литературнаго предпріятія, приглашая Публику, чтобы при пересланіи предплаты за второе четвертьгодіе, надослали бездѣлицу и за Катехисисъ, но надобно хотѣ 1 Крейцаръ подвыснить за пересылку почтовую, а если нѣтъ, то лучше уменьшить цѣну его на 20 кр. Еслибъ было возможно, я просилъ бы переслать мнѣ хотѣ 50 экземпляровъ Катехисиса, хотя въ моей окрестности нѣтъ ни однехонькаго ревни-[7]-теля, но я, быть-можетъ, успѣлъ бы разослать ихъ въ другія окрестности.

Еслибъ надлежало издать первую книгу за цѣлое четвертьгодіе, то нужно, чтобъ Сокульскій написалъ въ Редакцію Вѣстника и Зори умѣстку объ томъ. Вѣстникъ, кажется мнѣ не приложилъ къ своему Журналу программа Семейной Вибліотеки. Касательно статьи „Рождественскія святки“ я вполне убѣжденъ Вашимъ мнѣніемъ; а я только для того измѣнилъ текстъ понеже Вы намекнули были нѣчто о приѣзженіи этой статьи къ здѣшней мѣстности Югозападной Руси. Теперь прилагаю подлинній текстъ, извольте передать его Корректору²⁾.

Къ Редакціямъ Славянскихъ Журналовъ надобно будетъ послать Программу и писаніе за 3 недѣли до наданія первой книги съ тѣмъ что бы онъ также за цѣлое четвертьгодіе прислали свои Журналы.

Долженъ еще написать чтѣнибудъ обо мнѣ самомъ. Обстоятельства мнѣ дозволяютъ пріѣхать въ Львовъ, ибо путь въ Самборъ, путь въ Львовъ, пребываніе въ Львовѣ и возвратный путь стоило бы мене очень дорого. Изъ денегъ отъ ВВ. Г. Качковского осталось еще на одну поѣзду (sic), которую надобно отложить на время, когда мнѣ будетъ большая нужда быть въ Львовѣ, именно при подписаніи, ибо тогда можетъ и Полиція потребовать моего присутствія. Мнѣ казалось, что мнѣ будетъ возможно пріѣзжать часто въ Львовъ, для того, понеже мой отчимъ ста-

¹⁾ Записка про „Литургическій катехисисъ“ помѣщ. в „Сем. библ.“ за рік 1855 стр. 138.

²⁾ Печат. п. а. „Малорускіи Святки“ в „Сем. Библ.“ 1855 р. стр. 11—35 під буквами П. Р. Ё се, очевидно, статія писана в великорускій мові.

рается получить парохию въ Перемышльскомъ, съ оного мѣста поѣзда удобнѣе. Какъ дѣло скончится, не знаю. Оно зависить отъ Б. Г. Дра Рачинскаго который есть полномощникомъ Князя Любомірскаго. Я былъ у Рачинскаго, но послѣдствія мнѣ неизвѣстны. Я съ охотою былъ въ Львовѣ лишился, еслибъ я былъ получилъ якія лекціи на столъ и деньги. Но въ томъ я не былъ счастливъ. И я въ каждое время пріѣхалъ бы въ Львовъ, жить постоянно, еслибъ только былъ забезпеченъ. Литература мнѣ не дастъ пропитанія, а она потребуеть времени. Но еслибъ я былъ счастливъ получить въ Львовѣ какую нибудь лекцію, притомъ жилище въ Домѣ Народномъ, притомъ должность писа-[8]-нія нѣсколькочаснаго въ Консисторѣ, тогда бы я успѣлъ всему, даже успѣлъ бы учиться училищнымъ предметамъ, ибо опытъ убѣдилъ меня, что, безъ общественнаго становища, мои дѣйствования будутъ всегда безуспѣшны, и безъ таковаго становища литература ссорить меня съ людьми, съ фамиліей и дѣлаеть всякія непріятности, взявъ въ соображеніе и то, что у меня суть зародыши тѣлесныхъ страданій, именно чахотка неизбежное зло, которому я подверженъ. Изъ этого убѣдитесь, Милостивый Государь, что желая пребывать въ Львовѣ, мнѣ необходимо вышеупомянутое забезпеченіе.

Въ концѣ молю Васъ, Милостивый Государь, прикажите Г. Сокульскому частехонко писать мнѣ о всякой всячинѣ.

Простите, Милостивый Государь, что я осмѣлился такъ длинно расписаться и примите мое глубочайшее почтеніе.

Благороднаго Господина Профессора Милостиваго Государя низжайшій и преданнѣйшій слуга

Северинъ Гавр. Шеховичъ.

Кропивникъ стар. 20/4 (sic) Февраль 1855.

Адресъ in Stary Kropiwnik per Drohobucz.

Рисунки я желаю послѣ употребленія получить назадъ.

Дописано рукою Я. Головацького: Довѣрительныя письма.

Лист писаний на 8 страницахъ 4°.

Ч. 127.

*Лист Богдана Дідицького до Якова Головацького, пис.
в лютім 1855 р.*

Милостивѣйшій Государь!

Вѣрный данному слову, я пересылаю оковчаніе повѣсти „Такъ нынѣ любятъ“¹⁾, и прошу еще разъ убѣдить Шеховича, что помѣщеніе

¹⁾ Ся повістка Б. Дідицького поміщена в „Сем. библ.“ за р. 1855. стр. 38--50, під буквою Э.

этой или какойнибудь другой повѣсти, въ первой же тетради „Семейной Библиотеки“ — необходимо. Извините моей смѣлости, если прибавлю прошеніе, чтобы Вы изволили — самъ — если возможно, записать корректуру какъ прежде присланныхъ стиховъ моихъ, такъ и реченной повѣсти; пусть итѣль бы я такимъ дѣломъ поручу, что присылаемы мною статьи не будутъ по слогу измѣняемы. Вѣдь Вы наилучше знаете мое направленіе; оно — не утаю — ваше дѣло. — Седьмой Н-ерь „Зари“ огорчилъ меня до нелзя. Это просто подлость: мои слова противъ [2] нейже, отнесъ Н. К. къ Шеховичу, и польстилъ „Вѣстнику“ изъ опасенія, чтобы не открылъ дописыватель Д. изъ Жолковского истинное тѣхъ словъ значеніе¹⁾. Но я брошу свою перчатку во второй тетради „Сем. Библиотеки“. — Ваша мысль объ изданіи „Мѣсяцослова“ заполняетъ и мою голову. Надо сдѣлать что то выборное, въ родѣ Моравской „Коляды“. Жаль, что я такъ далеко отъ Васъ. Миѣ такъ и хочется говорить да говорить съ Вами же. У меня есть уже нѣчто къ сему „Мѣсяцослову“, именно статья „О новомъ Году“, гдѣ много толковъ о русскомъ новомъ Году; къ тому „Квирилъ и Меодій“ и „Житіе І. Добровскаго“ по Палацкому. Если Вамъ не крайне нужны два тома Сахарова (по новому изданію), пришлите ихъ миѣ. Надо описать въ „Мѣсяцословѣ“ народные Праздники да [3] вѣрованія нашихъ предковъ. Этому дѣлу, какъ и всему, что только отъ насъ произойдетъ, быть все-словенскимъ! Торжествуй, Шафарикъ! солейтесь ручьи во русскомъ Морѣ! — Къ Выслободскому я уже писалъ, но не упоминалъ еще ничего о Самборскихъ гоненіяхъ. Однакожь опамедни сдѣлаю все по Вашему совѣту. — Съ Хрестоматіей для 4 класса, о которой Вы миѣ упоминали, — не знаю что дѣлать? Я радо принялъ бы ся за сей трудъ, но опасюсь, чтобы онъ не былъ предпринятъ по напрасну. Миѣ времышко дорогó, а здѣсь вѣдь какъ-то усѣихъ невѣрный. Лучше было бы, кабы Вы прямо открыли сов. Ша., что-де у васъ есть уже выготовленна реченная Хрестоматія, и что-де Вы спрашиваете его: принялъ ли бы онъ её для училищъ? Когда бы онъ отвѣтствовалъ: да, хорошо, принимается; тогда я составилъ бы её въ продолженіи одного мѣсяца, вовсе не жалѣя труда. Сдѣлай-[4]-те милость, пишите къ нему, и возвѣстите объ этомъ меня. — Штурово сочиненіе пришлите миѣ какъ скорѣе, посмотрите и за Хохолушковыми повѣстками, которыя обѣщался дать Е. Пихлеръ. — Я совѣтовалъ бы Шеховичу, чтобы онъ помѣщалъ въ „Сем. Библиотеку“ также научныя извѣстія, какъ я ихъ сообщаю въ „От. Сборникъ“. У меня есть пребогатый источникъ для такихъ извѣстій въ „Словенскихъ Новинахъ“ и я согласилъ бы ся составлять того рода статьи

¹⁾ Гляди вступу статью.

и для его „Библиотеки“. — Не писалъ ли Вамъ что-то М. Качковскій? или Вашъ братецъ? или Раковскій? — Пишите мнѣ, ради Бога, пишите! Что дѣлается въ святой Руси? — отъ Васъ только узнаеть

Вашъ преданнѣйшій Почитатель и воспитанникъ

Богданъ А. Дѣд(ицкій).

Лист писаний на 4 сторонах малої 8°.

Ч. 128.

*Лист Богдана Дѣдицького до Якова Головацького
пис. 1855 року.*

Милостивѣйшій Государь!

Извините, что статьи мои посилаю только отрывками; это отъ того, что наша пѣшая почта принимаетъ только обыкновенные одволотные листы. — Современно пишу „Записки Студента“¹⁾, и два листа уже готовы; я привезу всю эту повѣсть чай послѣ праздниковъ. — Въ слѣдствіе продолжительныхъ трудовъ надъ письмами, глаза мои начинаютъ по временамъ судорожно трепетать, отъ чего я, опасаясь повторенія прежней великой болѣзни, долженъ буду нѣкое время отдыхать отъ работы. Пусть бы по крайней мѣрѣ, еще здоровъ окончилъ записки Студента. — Пишите мнѣ, что у Васъ новаго. — Глаза мѣшаютъ мнѣ писать болѣе.

Пребываю съ глубочайшимъ почтеніемъ

Богданъ А. Д(ѣдицкій).

Лист писаний на одній стороні малої 8°.

Ч. 129.

*Лист Северина Пеховича до Якова Головацького, пис.
дня 11 (27) II. 1855 р.*

Благородной Господинъ Профессоръ Милостивый Государь мой!

Посомнѣваясь о постоянномъ мѣстопребываніи Г. Сокульскаго, я вторично беру смѣлость: адресоваться къ Вамъ, Милостивый Государь мой! Соотношенія мои съ Львовомъ становятся гораздо затруднительнѣй, нежели я сначала воображалъ себѣ. Добраться въ Львовъ, ни-

¹⁾ Они напеч. в „Сем. библ.“ за рік 1855 стр. 89—118 під буквами Э. Г. „Записки студента“ є перерібною повістю Евгенія Гребінки під тим самим заголовком в р. 1840 писаної, яку Б. Дідицький прирівняв до галицького життя. Порівняй: „Сочиненія Гребенки“ СІБ. 1862. Том I. стр. 296—372. В однім з дальших листів до Головацького признає ся Дідицький, що се перерібка.

какъ нельзя; природа Самборско-Конюшенскихъ долинъ ужь така, что съ года на годъ наводняетъ всё тамошнія окрестности; на большей каменной дорогѣ есть подъ Конюшками застава, нарочно построена къ тому, что бы преградить путешественникамъ дорогу, которая на протяженіи почти 2—3 верстѣ покрывается водою. — Письма меня не доходятъ; посылалъ нарочно до Самбора за письмомъ *poste rest.* но пришелъ ни-съ-чемъ. Отъ Г. Порембы, и отъ Г. Сокульскаго тоже не получилъ ничего. Если бы у меня были въ Львовѣ какіе-то сродники, или друзья, я конечно добрался бы до него; но я опасаясь пребыванія въ Львовѣ, взираю единственно на обстоятельства вещественныя.

Если Богъ поблагословитъ успѣхамъ первой книжки Сем. Библ., надлежало бы заблаговременно приготовить рукописи для второй. Къ сожалѣнію, здѣсь у меня нѣтъ источниковъ, какъ напр: „Очерки Руси“ изъ которыхъ должно выписать хоть „Веснянки“ и другія статьи.

[2] При сей случайности прилагаю къ тому писанію слѣдующія статьи:

- а) Путешествія Коля: Южно-Русскія степи.
- б) Изобрѣтеніе Телеграфовъ.
- в) Смѣсь: 1) Парадло. 2) Кронштатъ. 3) Курганы и городища, по преданіямъ народнымъ. 4) Нѣкоторыя повѣря Финновъ. 5) Кавкаскій Прометей. 6) О переселеніи животныхъ. 7) Мало-Русскія Розмывки или повѣрія при ражденіи младенца. 8) Дѣти Самойдовъ. 9) Симметрическое свойство ока. 10) Искусственные рубины¹⁾.

Съ недели пришло: „о Народныхъ Дѣлахъ“ къ разсужденію.

ad а) У „Коля“ стоитъ, что чумаки варятъ борщъ и *Hirsebrei*, что это такое? смукъ ли или пшено на молокѣ? На X стр. въ рукописи я положилъ слово „пшено“, еслибъ то должно быть иначе, прошу исправить. — Далѣе говорить „Kohl“ что-то о какихъ-то „Пересыпахъ“ на Лиманахъ: не понимая, что это такое, я исправилъ пересыпъ на Переступъ *Uibergang, Furth*. Мнѣ кажется, что это такъ быть должно, (см. Рукопись стр. XIV.). Далѣе говорить онъ о Гирляхъ. Въ моемъ словарѣ нѣтъ этого выраженія, и я [3] не знаю что сдѣлать съ нимъ. Я его оставилъ въ рукописи на стр. XV. — Въ концѣ (въ рукописи на стр. XVII) упоминаетъ онъ о „Дусле-лиманѣ“. Такъ ли тотъ лиманъ называется?

ad б) Въ статьи о Телеграфахъ мнѣ случались слова, съ которыми ни мой умъ, ни мой маленькій словарекъ не могли хорошенько справиться: потому я перевелъ ихъ на-обумъ; на приложенной карточкѣ я выписалъ всё эти слова, означенуя ихъ цифрами, подъ которыми

¹⁾ Дещо з того напечатано в „Сем. библ.“ стр. 130—138.

находятся въ рукописи. Желательно, чтобъ Госп. Бѣлоусъ (Жоаннская улица 421 $\frac{1}{4}$ въ домѣ Дра Хау'а, нижнее жилье, налѣво) принялся за Редакцію этой статьи; потому что онъ долженъ нуждаться въ статьяхъ такого содержанія — по своему званію; а изъ сей статьи онъ можетъ извлечь пользу для себя самаго. Миѣ досель еще не случилось читать книжки физическаго содержанія на Русскоиъ языкѣ.

Долженъ еще предложить Вашему разсужденію вопросъ о правописи. Миѣ кажется, что лучше съ самаго начала употреблять а го (ого), кой-гдѣ разъ бросано какъ (якъ), а вмѣсто е, ее вмѣсто ю и проч. и проч. Но еслибъ Вамъ то показалось несоотвѣтнмъ, извольте по — Своей — милости приказать исправщику, что и какъ слѣдуетъ. —

Любопытенъ, не удовлетворилъ бы Г. Поремба одной моею претензіи, именно *des Redactions-Pauschalen*: бумагѣ, перамъ, чернилу? Така уступка стоитъ и въ Программѣ; Г. Поремба сдѣлалъ бы миѣ учтивство, еслибъ на то прислалъ миѣ нужное по почтѣ.

Надлежалобы конечно, чтобы Г. Сокульскій на- [4] писалъ въ моемъ имени до Редакціи Вѣстника, для чего не рассылаютъ повсюду Программовъ?

Послѣднее письмо съ рукописями я замарковалъ, на сіе письмо прилагаю здѣсь записочку для Г. Порембы.

Въ концѣ молю Васъ, Милостивый Государь мой, не отказывайте Вашего покровительства этому предпріятію и Вашихъ совѣтовъ Гну Сокульскому, который долженъ бы заступитъ меня.

Съ глубочайшимъ почтеніемъ

Вашъ Благородный Господинъ Профессоръ Милостивый Государь мой низжайшій слуга
Сев. Гавр. Шеховичъ.

Кропивникъ 27/11 Февраля 1855.

Лист писаний на 4 стор. 4^о.

Ч. 130.

*Листъ Івана Головацького до брата Якова, пис. дня
3. III. 1855 р.*

Вѣна 3 н. ч. Марта 1855.

Прелюбезный Мой Братъ!

Грустныя только вѣсти приношу Тебѣ сегодня. Изъ Берлина при- слала телеграфическая депеша „что вчера (2. Марта) въ полдень скон- чался Императоръ всея Россіи, Великій Николай I^о! Подробныхъ извѣ- стій еще никакихъ нѣтъ; днемъ прежде писали, что покойный заболѣлъ воспаленіемъ легкиихъ, и прятался Св. Тайнъ; и вдругъ потомъ по-

слѣдовала кончина! Ужасное это извѣстіе тронуло глубоко всѣхъ почитающихъ высокій его характеръ. Богъ вѣсть, какія будутъ послѣдствія?

Изъ Галиціи тоже пишутъ сюда, что по русскимъ селеніямъ, гдѣ нѣсколько обрѣтается исповѣдниковъ латинскихъ, сооружаются теперь экспозитуръ езуитскія, и по приказу нашей Русской Консисторіи (!) должны русскіе священники въ своихъ церквахъ уступать нѣкое мѣсто для сооруженія латинскихъ алтарей, при которыхъ Езуиты будутъ богослуженіе и свои миссіи исполнять. До того довела насъ св. Унія! —

Обѣщанныя Тебѣ русскія книги высланы мною уже 5 Февраля, и можетъ быть Ты ихъ уже видишь подъ руками, прежде нежели я успѣлъ Тебѣ дать о томъ извѣстіе. У меня мало времени, а много заботъ. И вотъ и теперь я только на краткѣ пишу Тебѣ, а подробнѣйшее извѣстіе о посланныхъ книгахъ и расчетѣ я позже пошлю. —

[2] Благодарю Тебя за книги Анеологию, Катихизисъ и Отца Игнатія — я ихъ вчера точно получилъ, и распоряжусь по Твоему желанію.

Пренняя посылка 4 экз. Исторіи Зубрицкаго III томъ, предложены въ извѣстное мѣсто, и посланы 25 Февраля куріеромъ. Батюшка¹⁾ кланяется Тебѣ и Г. Зубрицкому, и готовъ на всѣ Ваши услуги. Посылки Исторіи Зубр. прочіихъ экзempl. здѣшніе подписчики выжидаютъ съ нетерпѣніемъ.

Рукопись покойнаго возлюбленнаго нашего Брата Петра я перегляну, и перепису если будетъ въ томъ нужда и надежда; но я очень сомнѣваюсь, потому что Г. Ш... какъ прежде неприступный и упрямый. Изъ тойже причины нельзя извѣдаться у него, что онъ думаетъ о Твоей грамматикѣ и Анеологіи Г. Дѣдицкаго. Онъ даже Читанку II часть своего Куна Ковальскаго держитъ въ рукописи почти 2 года, и не выпускаетъ изъ подъ рукъ своихъ. Тоже надо и Тебѣ поджидать; и прошу Тебя, будь въ своихъ къ нему письмахъ сколь возможно, вѣжливымъ, чтобы его ничѣмъ не огорчить. —

Г. Шеховичъ извѣстилъ меня, что издаетъ Семейную Библіотеку — но я не успѣлъ еще ему отвѣчать. Кланяйся почтенному, и увѣрь его что я больше труждаюсь на дѣлѣ, чѣмъ на словахъ для его пользы.

[3] Сколько возможно было, собралось подписчиковъ въ Семинаріи, и наибольше въ томъ пособствовалъ Г. Нодъ, которому надлежало бы посылать экз. даромъ. При томъ если угодно Г. Шеховичу, пусть подѣлитъ Г. Нодя посылаетъ одинъ экз. и для меня. Для Батюшки тоже прошу о 1 экзempl. Желанныя манифесты и нѣкоторыя грамоты выписанныя изъ Сѣверной Пчелы пошлю Тебѣ позже.

¹⁾ Развскій.

Мы всё здоровы — и кланяемся и цѣлуемъ Васъ и Вашихъ усердно.

Прощайте и не забывайте о Вашемъ Братѣ
Иванѣ Ѳ. Головацкѣй).

Лист писаний на 3 стор. 8^о.

Ч. 131.

*Спис книжок, вислоанных Як. Головацким Н. Сабатови днѣ
12 (24) III. 1855 р.*

Гну Сабату 24/12 Марта 853 посылаю

Списокъ книгашъ :

8 эк.	Русской Анеологіи	8 экс.	à 45 кг:	КМ.	6 гр.
8 эк.	Отца Игнатія	8 экс.	à 30 кг.		4 —
10 эк.	Литургическій Катихизисъ	10 экс.	à 25 к.		4 — 10 к.
15 эк.	Молитвенника	15 экс.	à 20 кг.		5 —
10 эк.	Библіотеки для дѣтей	I ч.	à 20 к.		3 — 20
10 эк.	dto	dto	dto	II ч.	à 20 к.
10 эк.	Змѣя	Нотянск.	à 6 к.		1 —

Итого 26 — 50 к.

[2] Прибавляю по одному экс. изъ всѣхъ вышнреч. книгъ Гну Сабату и по одному Гну Верещинскому сверхъ того экс. Хрестоматіи Т. I.

Лист писаний на 2 стор. 8^о.

Ч. 132.

*Лист Северина Шеховича до Якова Головацкаго, пис.
днѣ 13 (25) III. 1855 року.*

Благородный Господинъ Профессоръ Милостивый Государь!

Числа 8/20 Марта т. г. я получилъ письмо отъ Гна Дѣдницкаго; оно было столь назидательно для меня, что я тотъ же часъ рѣшился, непремѣнно на днѣхъ отправиться въ Львовъ; срокъ моего отъѣзда изъ деревни назначенъ былъ до 13/25 Марта; между тѣмъ получилъ я 12/24 Марта утрошъ пакетъ, посланный мнѣ Вашимъ Благородіемъ; того же 12/24 Марта вечеромъ въ 11 часовъ получилъ я второе письмо изъ 9/21 Марта (пакетъ запоздался длятого, что прежде мнѣ надослано изъ почтамту реценисъ къ подписанію). Второе письмо очень поразило меня; да, я виноватъ, и самъ незнаю, какими образомъ просити Вашей снисходительности, и разрѣшенія меня отъ провинны, которую причинили

только неблагоприятныя обстоятельства а отнюдь не моя беззаботность, моя неблагонашённость.

Въ программѣ Сем. Библ., конечно, срокъ неопредѣленъ, и я не могъ иначе сдѣлать, ибо я не могъ навѣрно надѣяться лучшихъ успѣховъ. Деньги отъ В. Г. Качковскаго не соответствовали изданию литер. предпріятія, тѣмъ болѣе что я ихъ употребилъ въ части на почтовые издержки, вчасти же немножко заплатилъ за программа печатаніе; а поелику я побывалъ въ Львовѣ долшее время, нежели мнѣ надлежало, [2] ради разосланія программа, то конечно, я принужденъ былъ, пользоваться тѣми деньгами; прочее я задержалъ, что бы въ случаѣ печатанія Журнала отдать Гну Порембѣ, или употребити для моей поездки въ Львовъ; впрочемъ какъ бы то ни было, сей долгъ В. Г. Качковскому принимаю вполнѣ на себя, ибо если бы не это вспомошествованіе, я неотвѣдно былъ бы отправился на лекцію въ Решовскій уѣздъ, гдѣ уже и условился; но какъ раскрылась мнѣ возможность отклониться отъ необходимости такого случая я отправился домой, ибо, еслибы я былъ отѣхалъ въ Решовскій уѣздъ, я не былъ бы отнюдь въ состояніи издавати журналъ.

Для веденія предпріятія я надѣялся, что Г. Сокульскій, мой знакомецъ, при помощи Гна Порембы, приобрететъ нѣсколько опытности; Г. Геровскій торжественно и весьма охотно приобѣщаль мнѣ, принять на себя корректуру. А понеже Журналъ долженъ былъ издаватись не еженедѣльно, но ежемѣсячно, или также первое четвертьгодіе выѣстѣ, для того думалъ, что дѣло можетъ обойтись навремя безъ моего присутствія; тѣмъ болѣе что мое присутствіе могло бы статись вреднымъ для самаго предпріятія, именно по причинѣ недостатка пропитанія. Вовремя моего издаванія „Лады“ и „Зори“ я ограничивался только на собственную личность, и у меня не было никакихъ сношеній ни съ кѣмъ, по недостатку времени и даже людей. Даже мой сродникъ Бачинскій съ Полиціи, и другой сродникъ, равно якъ иные юноши, какъ [3] напримѣръ, Г. Бѣлоусъ, чрезъ свое становище принуждены избѣгать меня, какъ будто проскрибованнаго, или лучше: скомпромитованнаго (schlecht angeschrieben). Такимъ образомъ у меня нѣтъ друзей, не только для душевной моей потребности и для литературной помощи, но и для того нѣтъ, что бы я, съ ихъ помощію, познакомился съ городомъ и съискалъ себѣ какую лекцію, или другой способъ пропитанія. Судя по этому, мнѣ, взирая на мое здоровье, опасно замѣнить всякія выгоды домовныя на голодъ и бѣдствія въ городѣ. Вторая причина мое(го) удаленія въ деревню была та, что я на покоѣ вадумалъ немножко посвятитись наукамъ училищнымъ, и съискать себѣ чрезъ то какое становище общественное; ибо недостатокъ такого становища причиною, что мои

литературныя дѣйствія кажутся многимъ только странными похождениями; онъ не отравилъ нападенія Г. Вѣнк. и Леонт. прѣ издаваніи Зори, тотъ недостатокъ надѣлалъ мнѣ много зла, много ущерба, а мои литературныя дѣйствія, хотя бѣ онѣ были и благонамѣренны, остаются безъ существенной пользы. Вы, Милостивый Государь, изволите растолковать то, чего не считаю нужнымъ, здѣсь наводить.

Для того, помилуйте меня, Милостивѣйшій Государь, простите, если я былъ причиною хотьбы [4] малѣйшей для Васъ непріятности, и не осуждайте меня! напротивъ примите мое увѣреніе, что меня менѣе огорчили бы худыя успѣхъ предпріятія, нежели одно Ваше неудовольствіе, ужъ только потому, что Ваша достойная личность способствуетъ болѣе просвѣщенію, нежели нѣсколько годовъ изданія Сем. Библ., хотя, правду сказать, я и не достоинъ этого изданія.

Но зло не кончилось тѣмъ. За пакетомъ посылалъ я въ Дрогобычъ нарочно посланца, онъ принесъ его, якъ уже сказалъ я, 12/24 Марта утромъ, а ночью того же числа одинъ здѣшній шляхтичъ, возвращавшійся изъ Львова, вступилъ на почту въ Дрогобычѣ и принесъ мнѣ послѣднее письмо; отъ него я узналъ, что ѣхать не лзя на Самборъ, ибо вода покрыла всю дорогу, а болота вездѣ непроходимыя, потому онъ отправился пѣшки (это ходачковой) на Наварію, но въ Колодрубахъ чуть-ли не утонулъ. На другой день я посылалъ въ сосѣднюю деревню до одного Священника, который былъ въ Самборѣ, отъ него я узналъ, что по дорогѣ изъ Самбора въ Львовъ никто не ѣдетъ; окружать же на Перемышль или Стрый, очень далеко. Къ тому же слѣдующія обстоятельства; въ цѣлой нашей горской деревни только одна пара лошадей, до Самбора 5 1/2 миль, распутица великая, а весна близка. Такимъ образомъ на дняхъ нельзя никакъ выдобраться отсюда. Но въ слѣдующей недѣлѣ случаются свята Жидовскія и Жиды не ѣдутъ будками. Для того вѣрно не могу сказать, буду ли я въ состояніи быти скорше въ Львовѣ, какъ за время до двухъ недѣль. Повѣрьте мнѣ, Милости- [5] вѣйшій Государь, что я неотвѣнно отправился даже пѣшкомъ, если бы не одно обстоятельство, а если бы при томъ и не грязь и не воды такія. Но въ продолженіи двухъ недѣль я неотвѣнно появлюсь въ Львовѣ.

Потому осмѣляюсь еще разъ просити Вашего помилованья! дозвольте, чтобъ Г. Геровскій, какъ то мнѣ обѣщалъ, занялся корректурой, а за то отобралъ себѣ нѣсколько экземпляровъ Сем. Библ. Уже все равно теперь, если разсылка опоздается до 1 Русскаго Апрѣля; но какъ статьей довольно есть, то, по моему мнѣнію, можно бы надати первую тетрадь въ 5 листовъ, а другія двѣ о одинъ листъ меньше, еслибъ то

могло совершиться до 1 Апрѣля Русскаго, какъ это изволили написать въ письмѣ изъ 26 Ф. 10 М. с. г.

Какъ — скоро прїѣду въ Львовъ, буду заниматься всѣмъ бездежно, если только Г. Поремба въ самомъ дѣлѣ выдумаетъ для меня какое пропитаніе. Я всего охотнѣе, для споспѣшествованія изданію, принялъ бы на себя требуемую нимъ должность и исполнялъ бы ее по совѣсти, если только я сѣушѣлъ бы. Однакоже если бы я не имѣлъ никакого пропитанія въ Львовѣ, такъ и не могъ бы долго пребывать тамъ, во время такой дороговизны. Я полагаю что нынѣшнее мое письмо приспѣетъ въ Львовъ во Втор- [6] никъ 27 ч. Марта, если же того самого дня Г. Поремба выслалъ бы мнѣ письмо и изъяснилъ подробности налагаемыхъ на меня обязанности, то я не замедлил бы отправиться въ Львовъ mit Sack und Pack. Письмо отъ Порембы я должный отобрать въ понедѣльникъ 2 Апрѣля по лат. Ибо почтагъ въ Дрогобычѣ, на разстояніи трехъ миль, при томъ онъ положенъ на „долахъ“, за такъ называемыи „Дѣломъ“. „Дѣлъ“ есть то входъ въ горы, по онъ и самъ горою, на которую нужно взбираться, длиною въ добрыя тричверти мили. Онъ неизреченно болотистъ, и топкій. Почта кажется мнѣ отправляется изъ Львова въ Четверъ или пятницу.

Прилагаю здѣсь „Извиненіе“; покорно прошу исправить оно, ибо я не зналъ сообразоваться къ простору порожнаго мѣста. —

Душевно болѣю, что Вы, Милостивѣйшій Государь, изволили сами приложить руку собственну къ корректурѣ (развѣ Г. Геровскій боленъ?) Это ужъ не благодареніе для меня, но просто наказаніе. Примите мое пожизненное одолженіе и чувства благодарнаго сердца.

Вашъ Благороднаго Господина Профессора Милостиваго Государя
нижайшій слуга Сев. Гавр. Шеховичъ.

Стар. Кропивникъ 13/25 Марта 1855.

Лист писаний на 6 стор. 4°.

Ч. 133.

*Лист Богдана Дідицького до Якова Головацького, писаний
дня 1. IV. 1855 р.*

Милостивѣйшій Государь!

Ваше письмо съ 29 марта получилъ я сегодня и поспѣшаю кое-что отписать. Первая тетрадь „Сем. Библ.“ составлена хорошо, одно только жалко, что изъ Науковыхъ навѣстій отброшена вторая ихъ половина и что „Слово къ Читателямъ“ печатается особо. Не лучше ли было бы прибавить къ первой тетради еще два листочка, ко-

торые составлялибъ съ книгою одну цѣлость, да помѣстить въ нихъ всѣ извѣстія наук. и упомянутое Слово? Если это еще возможно сдѣлать, извольте распорядить тако. Къ второй бо тетради найдутся другія новѣйшія извѣстія наук. а Слово касается преимущественно первой же тетради Сем. Библ., такъ въ ней же и буди помѣщено. Что до второй тетради, думаю, состоять бы ей изъ 5—7 листовъ, чтобы такіи дѣломъ чѣмъ скорѣе указать Читателямъ, что редакція сдерживаетъ [2] данное въ „Словѣ“ своеиъ слово, что именно въ продолженіи т. г. выдасть 48 листовъ. Матеріаловъ нашлобысь. Въ ту же II тетрадь могъ бы войти „Народный праздникъ Купалы“, который уже весь готовъ и котораго одну третью часть Вамъ нынѣ пересылаю. Съ Вашииъ замѣчаніемъ, что вѣдь не къ статьи бы говорить все объ обычаяхъ нар., я согласенъ, но у меня нѣтъ подъ рукой ничего другого, да и какъ заполнить 6—7 листовъ, да въ прочеиъ способъ изложенія въ Купалѣ есть другой, какъ въ „Пѣсняхъ и пр.“ Для II тетради я пришлю еще: „Послѣднія дни жизни царя Николая“¹⁾ по русск. Инвалиду, статью не большую, и какъ скоро возмогу написать, довольно хорошую повѣсть „Записки Студента“ по Евг. Гр.; она будетъ въ два или 3 раза длиннѣе повѣсти „Такъ нынѣ любятъ“. Такъ Вы видите, что найдутся матеріалы и на 7 листовъ. — Съ моею поѣздкою въ Львовъ не знаю, что и будетъ; о томъ лишь знаю, что не [3] свидаясь съ Вами передъ Праздниками Воскресенія. Послѣ сихъ привезу Вамъ прочую часть Купалы и вышереченныя двѣ статьи, пли можетъ быть пошлю Вамъ почтой. — Для составленія статей о Вашей Хрестоматіи и объ рускомъ языкѣ нѣтъ надобно пространнѣе говорить съ Вами, да у Васъ же заимствовать необходимо нужные матеріалы. — Повѣритель? „Вѣстникъ“ дерзнулъ выступить противъ стрѣбующей „Зорѣ“; онъ помѣстилъ въ ч. 11 „Сборн.“ статью „То старое“²⁾, — начнутся драки; если что „Зоря“ напишетъ, извольте увѣдомить меня, или прислать даже касающіеся

¹⁾ Сеі статіі не напечатано в „Сем. библ.“ за р. 1855, бо в першій вї зошитї появилa ся вже була на сю тему иньша статійка: „Житє и смерть російского царя, Николая Павловича I“ (по „Словенскийъ Новинамъ“) стор. 51—9.

²⁾ Автор статійки п. з. „То старое“! підписаний анонімом Старолюбъ, заявляе, що старини є сонце, земля, звїяди, церква, сад, отець, яких треба любити і шанувати і виступає против статіі „Зорі Галицкої“, де „якійсь молодикъ насмѣвався изъ читанія старыхъ словъ, священныхъ народу и говорить съ презрѣніемъ: „О жалкіи люди! ищите общеполеаного въ читаніи старорускихъ книгъ, „а не зыскуете и не стрѣбуете загально-хосенного въ читаню Мицкевича!“ Порівнай: Сборникъ отечественный р. 1855 ч. 11.

два-три листочка изъ ней въ листѣ. Я увѣрешъ, что то будетъ интересно! —

Покажѣсть кончу и пребываю съ глубочайшимъ почтеніемъ
Богданъ А. Д(ѣдицкій).

1/4 1855.

Лист писаний на 3 стор. мал. 8^о.

Ч. 134.

*Лист Северина Шеховича до Якова Головацького пис.
в цѣвѣтн 1855 р.*

Благородный Господинъ Профессоръ!

Кривисъ въ изданіи Сем. Биб. нашла.

Вчера еще вечеромъ госп. Поремба объявилъ неудовлетвореніе. Однакожъ все то еще не угрожаетъ изданію паденіемъ, напротивъ, надежда есть по многимъ причинамъ. Только нужно удержатись.

Касательно мене не знаю что сдѣлаю съ собой. Продовольствія у мене нѣтъ, а на діурну отъ Г. Сосновскаго потреба должно (sic) ожидать. Потому кажется что буду принужденъ въ тѣхъ дняхъ отправитись домой, хотя и къ такой поѣздкѣ у меня нѣтъ нужныхъ средствъ. —

На всякій случай, думаю, если въ слѣдующихъ дняхъ не окажутся успѣхи въ предплатѣ, надобно, хоть на время, заключити изданіе Сем. Б. третью Частью, состоящую только изъ 3 листовъ. Въ этой III части я помѣстилъ Златые Врата¹⁾, Одесса²⁾, Стихотворенія, Гумористическую статью, а теперь слѣдуетъ конечно статью изъ области Белетристики, а если сія часть имѣетъ предназначеніе быти послѣдней, потреба конечно статьи лучшей, [2] содержаніе которой сколько возможно заимствовано изъ народной жизни. — Тѣмъ убо образомъ, распроданіе этой части имѣло бы лучшіе успѣхи и послѣ прекращенія изданія. Потому осмѣляюсь просити Васъ, Благородной Господинъ Профессоръ о статью Веснянки³⁾. Хотя я не долженъ бы просити о книгу, потому что имѣлъ несчастье измарати черниломъ Очерки Россіи, по

¹⁾ П...къ В. „Кіевскія златыя врата“ „Сем. библ.“ 1855 р. стр. 145—52.

²⁾ Северинъ Шеховичъ: „Одесса“ (з німецького *Reisen in Süd-Russland von I. G. Kohl, Dresden und Leipzig 1841.*) стр. 154—166.

³⁾ В „Сем. библ.“ за рік 1855 стр. 174—181 поміщена стаття „Веснянки“, підписана буквою П. — Як з тексту видно, в се передрук великоруської розвідки, до якої, як здаєсь, Головацький додав своє: „Примічання“ стр. 181—2.

взираю на наглость времени (наборщикъ отъ вчера ждетъ рукописи и не дѣлаеть ничего), и обѣщаюся беречи ее, осмѣляюся просити о Очерки Р. которые отошлю завтра утромъ.

При томъ я просилъ бы также о позволеніе мнѣ на нѣсколько часовъ Зори Галицкой изъ 1854 года (новой Редакціи), ибо у мене нѣтъ ни одного экземпляра. Я нуждаюся въ первой половинѣ статьи Г. Раковскаго¹⁾.

Г. Раковскій прислалъ нынче предплату 5 fl. жк. — Негодуеть на языкъ, и Сем. Библ. его не удовлетворяеть. Повѣстку „Такъ вынѣ любятъ“²⁾ называетъ соблазнительнымъ разказомъ.

Болѣе всего настауааетъ на испорченный слогъ, и я съ нимъ согласенъ въ томъ отношеніи, и думаю что надобно съ начала [3] приучити писателей молодыхъ къ лучшему слогу, сочиненному по духъ языка, а послѣ уже, когда при томъ будетъ надежда на предплатителей Россійскихъ, посвятити С. Б. исключительно сочиненіямъ нашихъ писателей, т. е. я говорю не о писателяхъ, которые у насъ приобрѣли опытность, но о такихъ, которые еще начинаютъ: Длятого мнѣ кажется, что статья „Веснянки“ не повредять Сем. Библиотекѣ.

Г. Раковскій обѣщаеть надослати якую-то статью, непрежде пока сообщенная нимъ статья о Географіи не будетъ нанечатанной.

Имѣю честь пребывать съ глубокимъ почтеніемъ нижайшій слуга
Сев. Гав. Шеховичъ.

Лист писаний на трехъ сторонахъ 4°.

На 4. стор. адреса: An S-e Hochwürden Herrn v. Głowacki, k. k. Univers. Professor Wolgeboren in loco.

Ч. 135.

*Лист Ант. Петрушевича до Якова Головацького, пис.
дня 3. IV. 1855 р.*

Милостивый Государь!

Письмо Вашего Преподобія получилъ я не скорѣе какъ вчера и спѣшусь сообщить желаемя изъясненія. До сихъ поръ не зналъ я

¹⁾ Раковскій Иванъ: „Довѣрительныя письма изъ Будина“ напеч. в „Сем. библ.“ стр. 184—9. Замѣтимо, що початокъ сеї статіи писаної в обединительнімъ дусі напечатано в „Зорі Галицькій“ за рік 1854 Ч. 47. а що в 48 числомъ змінено редакцію і напрям „Зорі Галицкої“ на чисто народний, тому не докінчено її печатати. Впрочімъ гляди нашу вступну статію.

²⁾ Ї се оповіданє Богдана Дідицького. Гляди лист Ч. 127.

о томъ что извѣстная Булла неѣтъ быть переведена на русскомъ языкѣ¹⁾, поему спросилъ я Высокопреосвященнаго Митрополита должна ли быть Булла переведена русскимъ словомъ и что надобно разумѣть о свободномъ переводѣ ея на русскомъ языкѣ? Я получилъ слѣдующій отвѣтъ: Булла неѣтъ быть переведена нашею рѣчею, т. е. благородною, книжною, но никакъ „*мужиковскою*“; чему сопротивляется уже сама важность предмета; подъ свободнымъ переводомъ надо понимать приличное соблюденіе отличительныхъ свойствъ русскаго языка и его словосочитанія, для избѣженія латинизмовъ. — Извѣщая о томъ письменно Высокопреосвященный Митрополитъ Преосвященнаго Суфрагана, замѣтилъ Его Святительская Милость, что русской переводъ Буллы нужно поручить знатоку русскаго языка какишъ [2] напришѣрь есть Ваше Преподобіе. — Въ такомъ порученіи и избраніи Вашего Преподобія быть переводчикомъ Буллы не имѣлъ я ни малѣйшаго участія, тѣмъ болѣе что мнѣ хорошо извѣстно о томъ какъ нешго у Вашего Преподобія остается свободного времени для упражненія въ подобномъ неблагодарномъ Переводѣ римской Буллы вобилующей различными выраженіями римской куріи, къ чему русской языкъ съ трудомъ приноровить приходится. —

Желая Вашему Преподобію и Гос. Малиновскому здраваяго и веселаго Праздника Паскы остаюсь съ должнымъ почтеніемъ Вашего Преподобія покорнымъ слугою

А. Петрушевичъ.

3 Апріля 1855 Въ Уневѣ.

Лист писаний на двухъ сторонахъ 4⁰.

Ч. 136.

*Лист Івана Головацького до брата Якова, писаний дня
4. IV. 1855 р.*

4/4 855.

Прелюбезный Мой Братъ!

Я вижу, что уже должень Тебя привѣтствовать Свѣтлымъ Воскресеніемъ „Христось воскресъ“. Слава Богу, что мы того снова дождались.

Я Тебѣ уже накоротко писалъ, что книги русскія отъ Г. Р. посланы мною еще 5 Февраля черезъ адѣшнаго Спидитера Сабинскаго, какъ при-

¹⁾ Під сею булею треба розушити „Апостольское посланіе святѣйшаго архіерея папы римскаго Пія IX о догматическомъ опредѣленіи непорочнаго зачатія Вогородицы Дѣвы“. Львів 1855. Якъ видно в листу, єї переклав Як. Головацький.

ложенная адѣсь записка свидѣтельствуеть. Надѣюсь, что книги уже въ Твоихъ рукахъ; а если же нѣтъ, чему причиною испортившіяся дороги, то спрашивай у Львовскихъ Следитеровъ „Wegner“ или „Bräuner“, — или Barthelmus.

А) Посланныя книги и ихъ цѣны слѣдующія :

	fl.	kr.
1. Лѣтописецъ Переяслав. Сузд. — даръ отъ Батюшки	—	—
2. Соборн. грамота духовен. 1561. — даръ отъ Батюшки	—	—
3. Chrestom. palaeoslov. — даръ отъ Миклошича	—	—
4. Formenlehre 2. Auflage — даръ отъ Миклошича	—	—
5. Извѣстія Импер. Акад. отъ 10—23 лис. для Нар. Дом.	—	—
6. Твоей Хрестоматіи русск. на веленовой бум. 10 экз.	—	—
7. Библиот. для дѣтей II. части 19 экзем. лишившихся	—	—
8. Раут. Историч. Сборникъ 1854	4	—
9. Рѣчь къ офицерамъ	—	20
10. Слово Архіеписк. Іосифа Литовскаго и Виленс.	—	20
11. Ростиславъ Михайловичъ князь на Дунаѣ	—	40
12. Истор. Критич. обзорѣніе Погодина 1846	3	—
13. Русская Старина Мартынова 1848	3	30
14. Стефанъ Яворскій 1844	2	—
15. Исторія о Козакахъ Запорожскихъ 1847	1	20
16. Повѣсть о Хмѣльницкомъ и Украинѣ 1848	—	50
17. Кирилъ и Меодій. Филарета 1846	—	40
18. Збручскій Истуканъ	—	30
19. Славянскій элементъ въ Греціи	1	40
20. Слѣды знакомости въ южной Азій	—	20
21. Чинъ Львовскаго Братства etc.	—	30
22. Взглядъ на грамат. изслѣдованія Давыдова	—	20
23. Боспорское царство. 3 тома	14	—

Цѣна всѣмъ книгамъ fl. 34 —

У батюшки сложено Твоихъ денегъ . 50 —

1) Такъ осталось у бат. еще . 16 —

[2] Хрестоматіи Твоей осталось у меня 10 экз. и тѣ я послалъ Тебѣ — прочіе же 13 я раздалъ и послалъ по Твоему желанію, и двумъ новымъ знакомымъ.

Какъ ящикъ на книги былъ слишкомъ великъ, то я пополнилъ его оставшимися у меня 19. экз. библиотеки для дѣтей II. части, которой адѣсь мало разошлось, и почти никто больше не спрашивалъ — прочее мѣсто я загрозовдилъ бѣлой бушагою.

В) *Исторія Г. Зубрицкаго* :

У меня предплачено :

5) Полныхъ экземпляровъ всѣхъ 3 частей à 7 fl. 20	36 fl. 40 kr.
9) экземпляровъ третей части à 3 fl. 20	30 fl. —

Итого 66 f. 40.

На сей счетъ я послалъ Тебѣ всего 50 f. 20

2) Такъ я еще долженъ Тебѣ 16 f. 20.

Изъ тѣхъ получать полные экзем. Добрянскій 3 части и Деметровичъ 2 перв. части. Отъ меня получилъ Г. Раевскій полный экз. — Но остались еще 2 полные: Крыницкій и Стражницкій, получившіе отъ меня только третью часть. Посему надо прислать для нихъ по 2 первыхъ части. Прочіе здѣшніе подписчики уже удовлетворены и Деметровичу послано.

Кромѣ того просилъ меня Г. Крыницкій, не можно бы получить *Исторіи Зубрицкаго* полной для нѣкоторыхъ семинаристовъ на ежемѣсячный выплата; до сихъ поръ согласилось 6. семинаристовъ а позже можетъ быть еще нѣкто прибудетъ. Я сказалъ что напишу Тебѣ, и если возможно, то пришли кромѣ вышеупомянутыхъ 2. экз. двухъ первыхъ частей, также полныхъ 8 или 10 экземп.

Г. Крыницкій просилъ также для себя иныхъ сочиненій Зубрицкаго: „*Rus Historii Hierarchii*“ — „*O Ruskich Drukarniach*“ — и „*Kronika M. Lwowa*“. —

С) *Счетъ послѣдней посылки въ итогѣ 25 fl. серебр. именно: Анеологія, Отецъ Игнатій и Катихизисъ.*

Эта посылка чрезвычайно благополучно повелась; дня за два или три не стало у меня ни одного даже собственнаго экземпляра. Все разобрали съ жадностью Семинаристы, и заплатили уже на 1. Апрѣля; и многіе еще спрашивавшіе [3] я не былъ въ состояніи удовлетворить.

Изъ вырученныхъ 25 fl. я заплачу за бумагу Хрестоматіи Мехитаристамъ 18 fl. —

За посылку по почтѣ заплачено 4 fl. 30

Итого 22 fl. 30

По сему изъ 25 fl. остаюсь долженъ Тебѣ 3) 2 fl. 30.

Усмотрѣвъ благородное рвеніе въ Семинаристовъ, я спросилъ ихъ, сколько экземп. какого сочиненія требуютъ? И по врученной мнѣ запискѣ надо бы вѣстѣ съ прежними чѣмъ скорѣе прислать :

1) Анеологіи по кр. нѣрѣ	15 экз.
2) Катихизиса	„ „	12 —
3) Отца Игнатія	dto dto	10 —

4) Покореніе Новагорода	4 —	
5) Граматики Духновича	2 —	
6) Скитъ Манявскій	1 —	
7) Цвѣты въ надѣст. Ливады	2 —	
8) Лѣрвака	2 —	} [нѣтъ у меня]¹)
9) Богъ — Ода Державина	3 —	
10) Вѣнка I и II част. по	3 —	
11) Пастырское Посланіе о непорочномъ начатіи нѣскольکو экземпляръ.		

Хотя впрочемъ почтовая посылка много стоитъ, совѣтую однакоже посылать тѣмъ путемъ — потому что скоро прійдетъ и меньше заходу. Наконецъ надо бы духъ Семинаристовъ поддерживать.

Съ послѣдней посылкою пришла и рукопись покойнаго нашего Брата Петра вмѣстѣ съ его автобіографіей и Исторіей Смарагдова. Я имѣю неисповѣдимое хотя и горестное наслажденіе, перечитывать трудолюбивыя Его черты. Дай Богъ, чтобъ я успѣлъ воздвигнуть ему этотъ памятникъ, но какими образомъ, то пока еще не могу рѣшительно сказать. — Дай Богъ здоровья и досуга! —

За „Библиотекой Семейной“ спрашиваютъ со всѣхъ сторонъ — я утѣшаю какъ могу — и надѣюсь что она скоро узритъ бѣлый свѣтъ. Надо бы поскорѣть, чтобъ люди не унывали долго. — Что касается [4] меня, то я непременно соберусь когда то что нибудь написать или перевести для ней — но прежде всего я бы радъ увѣрить ее, и увѣриться, какъ міръ будетъ судить о ней. Будьте при томъ увѣрены, что какъ Зоря Галицкая, такъ и Вѣстникъ et consortes съ ужасною завистью смотрятъ на это періодическое письмо, прежде нежели они (sic) свѣтъ Божій узрѣло. Что сказали „Slovenské Noviny“ а Зоря перепечатала, то слово въ слово произошло изъ Редакціи Вѣстника Законовъ державныхъ etc. Для того не можно надѣяться, чтобъ подъ вліяніемъ Пашкевича приволило министерство „Анеологию“ какъ учебную книгу, особенно для того, что вообще въ цѣломъ изданіи никто неподписанъ; по сему было и для Тебя слишкомъ опасно, ходатайствовать за незнаннымъ авторомъ и издателемъ. Дай Богъ чтобъ это не имѣло вредныхъ для Тебя послѣдствій. Я удивляюсь, почему Г. Богданъ самъ какъ независимый человекъ не подалъ прошеніе о томъ, или по крайней мѣрѣ Институтъ Ставропигійскій — а Тебѣ слѣдовало тогда только какъ профессоръ дать безпристрастное и основанное добромнѣніе. Такъ думаю, было бы лучше и благонадежнѣе. Правъ я или нѣтъ!

Относительно Твоей Граматики, то о ней и слыху нѣтъ! невозможно мнѣ извѣдаться о чемъ положительномъ. Ковальскаго Читанки II

¹) Слова, взяті в [], пис. рукою Я. Головацкаго.

часть уже 2 года лежить у Ш... и хотя они покумались, то все таки не пускаетъ изъ рукъ. Потерпы и ниши частѣе Ш... самому, можетъ быть, попадетъ когда Твое письмо въ добрый часъ, и онъ умилосердится. —

Я уже упомянулъ Тебѣ прежде, что 4 экз. Исторіи Зубрицкаго посланы батюшкой Археологич. и Историч. Обществамъ.

Сегодня посылаю Тебѣ „Извѣстій Импер. Акад. Наукъ“ 24 и 25 Листъ, гдѣ снова упоминается о Твоей Христоматіи, и прекрасныя есть Стихотворенія Майкова. Также прилагаю 12 кусковъ любопытныхъ грамотъ, Маніфестовъ и пѣсни новѣйшаго времени..

На сѣмъ уривася лист. Згадані маніфести і грамоти находять ся в бібл. „Нар. Дому“ між перенискою Головацького Ч. 111. Маніфести виписані Ів. Головацькимъ з „Сѣверной Пчелы“ за рік 1854 і 1855. Предметом їх війна а р. 1854 і 1855 та смерть царя Николи I. Подавно їх в порядку, уложеніи Як. Головацькимъ:

а) маніфест царя Николи з дня 9. II. 1854, в яким подає до відомости народа, що Франція і Англія виступили в обороні Турків против Росіі;

б) маніфест царя Николи з дня 11. IV. 1854, в яким вказує, що Англія і Франція хотять обезсилити Росію, яка повинна стати в обороні христіянства против Турків та їх покровителів;

в) маніфест царя Николи з дня 14. XII. 1854 р., яким визнає Росіян до оборони вітчизни;

г) маніфест царя Николи з дня 29. I. 1855 р. в справі війни (пор. „Сѣверная Пчела“ з р. 1855. Ч. 25);

д) „Рѣчь, произнесенная предъ выступленіемъ въ походъ Гренадерскаго Фельдмаршала Графа Румянцова-Задунайскаго Полка, Полковникъ Священникомъ, Стефаномъ Соловьѣвымъ, 8. марта 1854. года;

з) замітка про перепечатане „Первыя русскія Відомости“ в Москві 1855 р. („Сѣверная Пчела“ Январь 1855);

в) „Высочайшая Грамота Нашему Императорскому Московскому Университету“ з дня 2. XII. 1854 р.;

і) Высочайшіе Рескрипты, даные на ния Наказнаго Атаманна Войска Донскаго, Генераль-Адъютанта, Генерала отъ Кавалеріи, Хомутова 1-го. з дня 14. I. 1855 („Сѣверная Пчела“ 1855 Ч. 16);

к) верш Николи Арбузова п. з. Къ Россіи, по прочтеніи Высочайшаго Маніфеста 29-го Января 1855 г. Посвящено имени Его Императорскаго Высочества Государя Наслѣдника Цесаревича („Сѣверная Пчела“ 1855 ч. 30);

л) верш Ѳ. Н. Тютчева „Разсвѣтъ“ (пис. в 1850 р.), в яким предсказана війна Росіі з Туреччиною;

н) манифест царя Александра II. з дня 18. II., виданий в нагоди смерти царя Николая I.

Ч. 137.

Лист І. В. Сокульського до Якова Головацького, пис. дня 1. (13.) IV. 1855 р.

Христось воскресє!

Любезнїйшій Другъ Іак. Θ.!

Книгъ Вашы мнѣ по почтѣ переслани, получились, и всѣ правляться, а больше этѣ брошуры которіи перепису, а подлинникѣ ворочу съ благодареніемъ Вамъ — Новостей нѣкакыхъ, и кажется что прійдеся комусь горячо, или парно какъ въ банѣ, — да чтожъ дѣлать, такъ судьба велить. Должокъ 2. р. 46 к. отдаю, а при надобной способности по-дайте и больше книгъ — но изволите Вы подписать въ пересылкѣ по почтѣ на руки Г. Катехеты въ Тарнополи О. Понѣля, а отъ Него лутше мнѣ получать, какъ въ Трємбовлю нарочитого посылать за книгами. — Письмо получите съ рукъ моего брата родного Антонія С. С. въ прочесть вручаюсь вашему дружеству навсегда, и желаю вамъ съ вашею Семією всякаго благополучія — съ чистосердечіемъ пишетъ Вашъ Другъ

І. В. Сокольскій.

Лука 13 (1) 4. 855.

Лист писаний на 1 сторони малої 4^о.

Ч. 138.

Лист Ів. Раковського, до Якова Головацького, пис. дня 2. (14.) IV. 1855 р.

Будинь 2/14 Апрѣля 1855.

Милостивый Государь!

Сия сълучаєтъ мнѣ честь послать Вамъ по почтѣ подѣ крестообразною перевязкою два экзємпляра Архипастырскаго Послания, Святѣйшаго Папы Пія ІХ. о нескверномъ Зачатїи Богородицы Дѣвы;¹⁾ пе-

¹⁾ Апостольское посланіе святѣйшаго архієрея Пія ІХ, Божиимъ промысломъ папы нашего, еже естъ ѿ догматическомъ шпрєдѣленїи несквернаго Зачатїя Богородицы Дѣвы въ Римѣ 1854 года Съ оутвержденїя Его Преосвященства Іосифа Архієрея Пряшевскаго издано Обществомъ св. Стефана, и напечатано... Въ градѣ Буда 1855. Як се вже означив Ів. Ем. Левицький (Библиографія Т. І. Ч. 905) переклав вї Ів. Раковскій. Ту саму булю переклав в Галичинї Янів Головацький. Порівнай лист Ч. 136.

реведеннаго мною изъ латинскаго на церковно-Славянскій языкъ, извѣщаю Васъ, что я получилъ всѣ Ваши присланныя мнѣ книги, какъ то: Шесть экземпляровъ третіяго Тома Исторіи Княжества Галицко-Русскаго, и изъ Пряшева доставленные экземпляры Анеологіи и Отца Игнатія. Сколько будетъ возможно я постараюсь о распродажѣ ихъ, и вырученныя деньги разомъ пошлю Вамъ. — О семъ самомъ покорно прошу извѣстить также и Его Высокоблагородіе Г. Зубрицкаго, что [2] слѣдующія за присланныя мнѣ Изъ экземпляры своего сочиненія деньги доставлю, какъ скоро удастся мнѣ продать полученные экземпляры. — Положеніе Славянъ въ нынѣшнихъ обстоятельствахъ не множо затруднительно, однако за то не должно унывать намъ, но ободряя себя надеждою въ лучшее и долгомъ любви къ народу своему мы должны дѣлать что возможно въ пользу его. — Что дѣется съ Семейною Библіотекою? Я охотно буду споспѣшествовать ей своимъ содѣйствіемъ, лишь бы выходила она порядочно, но до сихъ поръ не видалъ я еще ни вида ея. — Если въ Галиціи находится нѣкій русскій переводъ упомянутаго Архипастырскаго Посланія Папы нашего, прошу мнѣ сообщить экземпляръ онаго. Съ совершеннымъ почтеніемъ пребываю

Вашъ, Милостивый Государь, покорный слуга

Иванъ Раковскій.

Лист писаний на 2 сторонах малої 8°.

Ч. 139.

*Лист Ивана Головацького до Северина Шеховича, пис.
дня 7 (19) IV. 1855 р.*

Ваше Благородіе Милостивый Государь!

Надѣюсь, что Вы извините меня въ томъ, что я на Ваше почтенное письмо такъ долго письмомъ не отвѣтовалъ. Не виѣняйте мнѣ то во зло, что отъ зла не произошло; я бы всегда радиѣе былъ, отвѣтовати Вамъ дѣлами, нежели самыми словами, и будьте увѣрены, что я сколь возможности моея здѣсь между Русинами и ихъ друзьями для распространенія Вашей драгоценной „Семейной Библіотеки“ пособствовалъ и пособствовать не перестану. Слава Богу, мой трудъ не былъ безуспѣшенъ; и можно надѣяться, что какъ здѣшніе Русины такъ и Венгерскіе и Галицкіе съ временемъ оцѣнятъ и полюбятъ Вашу Библіотеку. Первая тетрадь ея мнѣ, и сколько я слышалъ, всѣмъ понравилась: статьи въ ней занимательны, поучительны и вообще благонашренны такъ касательно содержания какъ и виѣшней формы. Изъ всего видно, что пользуетесь очень трудолюбивыми и способными сотрудниками. Я изъ моей стороны

хотѣлъ бы сдѣлать только одно прииѣчаніе, что бы Вы хорошо сдѣлали, если бы побольше перешѣпывали пожежду серіозныя долгиа статьи также маленькія, короткія, а именно поэзіи, особенно потому, что для многихъ читате-[2]-лей, особенно молодыхъ или неопытныхъ могли бы долгиа учовыя, впрочемъ превосходныя статьи, казаться немножко скучными. Сего ради для развлеченія и разнообразности могли бы лучшія поэзіи пособствовать, которыя не трудно Вамъ будетъ выбирать изъ поэзіи славянскихъ, именно російскихъ. Послѣдними особенно совѣтую Вамъ пользоваться, во-первыхъ потому, что для перевода очень мало потеряете времени и труда — а во-вторыхъ, что онѣ изъ между прочихъ славянскихъ самыя лучшія. — Вообще тѣмъ путемъ, присвоивая себѣ хорошія стихотворенія черезъ удачныя переводы, успѣютъ наши читатели въ наукѣ русскому языку, и увѣрятся, что на нашемъ языкѣ можно писать самыя совершенныя поэзіи по содержанию и формѣ, не прибѣгая къ испорченнымъ провинціализмамъ. —

По той самой причинѣ, именно ради обученія русскому языку, особенно молодыхъ читателей, надо бы въ такихъ стихотвореніяхъ, которыя изъ російскаго переведены, и гдѣ гласоудареніе сохранено настоящее какъ слѣдуетъ, обозначать это гласоудареніе какими нибудь знакомъ (' или ') — въ прочихъ же поэзіяхъ и прозаическихъ статьяхъ этого не нужно. Тѣмъ способомъ могли бы юноши хорошо произносить и декламировать эти поэзіи, и привыкали [3] бы къ постоянному, въ нашей Руси столь разнообразному гласоударенію! Въ томъ намѣреніи и посылаю Вамъ сегодня одно изъ лучшихъ стихотвореній Хомякова, въ которомъ я избѣгая прямыхъ Россіянизмовъ сохранилъ довольно вѣрно красоту подлинника и обозначилъ гласоудареніе его¹⁾. Прошу только о томъ, чтобъ Вы мое письмо уничтожили, и вообще о моемъ пособствованіи никому не вспоминали. Вы знаете, чего я опасюсь — сирѣчь и тѣни собственной, хотя я никогда не нѣтъ и не могу по внушенію нѣтъ злаго намѣренія! —

Благодарю Васъ, Милостивый Государь, за присланный мнѣ экземпляръ, я его перечитавъ, предложилъ въ одной изъ славянскихъ кофейныхъ домовъ — оно бы не повредило, если бы Вы кромя моего экземпляра еще хотѣли на время пожертвовать особенными двумя экземплярами для кофейни сербской и чешской („Kiener's Kaffehhaus, Stadt, Bischof-gasse“ и „Löw's Kaffehhaus, Stadt, Bauernmarkt“) или пришлите на

¹⁾ Під сим вершом треба розуміти „На сонъ грядущій“, підпис. буквами П. С. Х. який враз із наголосами напечатано в „Сем. библ.“ за рік 1855 стр. 153—4.

мое имя 3 экзмп. Надѣюсь, что это бы было съ Вашей польвою, по крайней мѣрѣ въ послѣдствіи.

Также и Г. протопрезвитеру М. Раевскому очень повинулась „Библиотека“, и онъ просить Васъ, что бысте посылали ему [4] по два экзмп. какъ во время оно Галицкую Зорю, которой онъ въ теперѣшней ея формѣ и въ глаза видѣть не хочетъ, хотя на силу ему посылають. Деньги Г. Раевскій, если еще не послалъ на 2 экз. то вскорѣ непремѣнно пошлетъ. Можете надѣяться, что Ваша Библиотека изъ его рукъ и Петербургскій свѣтъ большой узритъ. —

Сказавъ Вамъ мое мнѣніе откровенное, желаю Вамъ въ неуспѣшныхъ трудахъ благополучнаго успѣха, и имѣю честь пребывать Вашимъ Милостивый Государь покорѣйшимъ слугою

Иванъ Ѡ. Головацкій.

Вѣна 7/19 Апрѣля 1855.

P. S. Кланяйтесь всеѣмъ знакомымъ и незнакомымъ друзьямъ, а именно моему любезнѣйшему Брату профессору, и перекажите, что я уже давно выжидаю отъ него письма.

Тотже.

Лист писаний на чотирох сторонах 8°.

Ч. 140.

*Лист Й. В. Сокулскаго до Якова Головацкаго, пис.
дня 11. V. 1855 р.*

Любезный мой Другъ Я. Ѡ.!

Господинъ Д. Зубрыцкій надаетъ IV-ій Томъ Исторіи галичско-русской, подъ Титломъ Анонимъ Гневненскій и Іоанъ Длугошъ. Молю Васъ Мой Л. Другъ, чтобы чрезъ ваши руки могъ я и на мою долю одень Экзмпляръ получить, спрашиваю Васъ хорошенько не позабыть. — Чрезъ моего родного брата Антона, который былъ у меня на праздникѣ воскресенія X-ва писалемъ къ вамъ Мой Другъ и въ письмѣ посладемъ должни за книгъ денежки, а н(е)извѣстно мнѣ, чи вашихъ рукъ письмо Мое дошло? спрашиваю васъ о Отвѣтъ? Я мой Л. Другъ: Пушауера, Часъ да и прочіи Газети читаю, наблюдаю, думаю, но не могу нѣкакого толку добиться — а коротко заключаю — что этѣ все Штаты въ которыхъ ино дооблобобѣты ушалашились и во свои коктѣ правленіе добрали, въ этихъ штат: неистовство и адское ожесточеніе, противо слав: русс: кипытъ но надѣмось, что Всевышній во сѣтъ каковую изготовляють невиннымъ — этихъ враговъ Бога, міролюбія ввалить. — Дивно мнѣ кажется, что народъ запад, [2] югозападный, не помнитъ преданій и исторіи бытія, сталь

безсиленъ, безуменъ, а обманщикъ и грушкани, та святотатствомъ, лжю, ведуть Его ко беззаконнымъ дѣламъ, лить невинную братско хрістіанскую кровь за Чалшу!!! —

И нѣтъ уже въ югозападѣ нѣ пророка въ церкви, нѣ истенны и правды въ народѣ — нѣбють во правдѣ уста, та молчать, глаза та невидать, а сердце окаменѣло, которого и слова С. Евангелія тронуть не всостояніи. — Небо, Море, Земля, моръ, Голодь несилахъ освободить ихъ сердца, отъ цѣпъ обманщиковъ, — то диво. —

Семейная библиотека для чтенія нравится мнѣ, и благодарю Бога что нашъ русс: гал: народъ, а лучше сказать писатели поняли мысль, с. п. Колара über die S. Wechelseit: и кажется что слова Стихотворца р. Пуш: исполнятся со временемъ, что славенскіи рѣки сольются во русское море и изсякнутъ — а тогда врагамъ вопросъ. —

А что тамъ дѣлають и думаютъ господа Докторы богослов: любошудр: Юриспруденціи — нѣтъ нѣкакой [3] надежды для общаго блага отъ этихъ шудрахъ головъ, какъ и отъ ихъ попредниковъ? горе намъ простишь — простиши и безкнижними учениками Х-ъ Милость, вѣру, и надежды разсѣялъ на сердца всего шіра, чему премудрін и разузнін Фарісейі противились упорно прости и безкнижніи Козаки приняли, правду и истину вѣры, и отъ заглади оборопылы какъ мученикѣ — простой и безкнижній русс: гал: народъ стоитъ во вѣри и правахъ своихъ праотцовъ, и не отступилъ отъ этѣхъ — а премудрін превосход: предательски отдавали эго на мученіе — для земныхъ почестей — тако и нынѣ мой Л. Другъ дѣтается, премудрін, препочтеніи въ носъ себѣ дують, косо смотрять на безкнижнихъ тружденниковъ, которіи всеобщаго ради просвѣщенія трудятся, чтобы отеческія предавія, исторію, нравы, языкъ, освободить, охранить, и воскресить всю покойную правду матку русской Земли, и словенского роду этотъ святой землѣ нашей залогъ — и во исполненіе приходятъ слова Спасителя — утайхъ ессы отъ премудрыхъ и разумныхъ а открылъ ессы я младенцемъ — а какой то судъ постигнетъ когда въ Исторіи святителей русс. отъ Михаіла первого, Курилла, Ипатія, Юсафата¹⁾ и проч. до кончины Митрополита Антонія этого премудрого Доктора!!

[4] Мой Другъ! что до селѣ еще во рускослов: языкѣ бога чтемо во церквахъ, во семияхъ разговорѣваемо а теперь началисьмо писать, до (sic) что то издавать, но доктори наши этому оградой, но нашъ простой русской твердой народъ -- или лутше сказать сила вышняго этихъ владаеть,

¹⁾ Михаіла Рагови, Кирила Терлецкого, Ипатія Потія, Юсафата Кунцевича, що ввели, або розширювали унію при кінци 16 і в поч. 17 віку.

бо кагдабысьмо хотѣлы отозваться къ нашимъ премудримъ, и почтеннымъ, этѣ роды уже давно чортовскими сѣтями одторгнути отъ насъ во адъ, и духъ ихъ невонаятъ больше во русскомъ племени.

Мое мой Л. Другъ таково заключеніе — Слов: пленя должно освободить такъ церковь какъ и міръ отъ тенетъ дѣвольскихъхъ — упрочить чисто православ: вѣру — по словамъ Спасителя. — Его учениковъ С. Евангел: С. Отцовъ — и Соборовъ и отродить новую чистую, истинную Церковь соборную, и Апостоль: во которой Духъ С: премудрости, разума и страха божія правити будетъ, во истенной вѣри любви, и надеждѣ одержанія царства вѣчнаго. — На словенахъ будущей долгъ лежитъ — и надежда. — Эта моя вѣра, и удостовѣреніе, мой Л. Другъ. — Пребывай мой Л. Другъ со своей Подруг: да Семней во здравіи, носы меня во твоей памяти, какъ я тебя до послѣднаго моего выдоха. Поздоровъ Г. Д. Зуб: та отвѣтомъ твоимъ въ нѣсколько строкахъ дары.

Твой искренній Другъ и братъ во Х-ѣ пишетъ

I. В. Сок.

Л. 11/5 855.

На лѣвѣмъ беревѣ 3-ої стор.:

А на время вакаціи изволите мой Л. Другъ ко Миѣ съ Вашей Семією завѣхать, а радо угощу Васъ моимъ хлѣбомъ, солью, и при томъ, и одарю васъ хлѣбомъ и въ Львовъ, а наговорымся про всяку всячину до сыта. —

Листъ писанный на 4 стор. 4^о.

Ч. 141.

Листъ I. В. Сокулъскаго до Якова Головацкаго, пис. дня 27. мая 1855 р.

Любезнѣйшій Другъ Іа. Ѳ.

Ваше письмо съ 22. т. и. получилъ 25. Я очень радъ этому что вы мой Л. Д. немедлили съ отвѣтомъ. — По желанію Вашему извѣщу вашихъ родственниковъ, что Вамъ никакъ ихъ посѣтитъ т. г. Вамъ книжочкѣ по почтѣ перешлю, но вы мой Д. немножко пождете еще доколь не перепишу — кажется что запутаное дѣло кончится хорошо. Да и Мы возрадуемся да возиграемъ, лукавій супостатъ неустоитъ истиннѣ да правдѣ Крестъ Христовъ побѣдитъ. — 3. р. На Антонимъ Длугоша даю, только спрашиваю Васъ М. Л. Д. отдать въ почту прямо къ миѣ. — Нашии р. Свяц: сущіи Чурбаны немѣютъ нѣкакогого вкуса — чортъ ихъ знаетъ что они таково, и къ какой партіи прилѣпаются, а боліе всего кажется что похожи на доолитскіи хвосты!! —

Господ: Зубр: взаимно отъ имени Моего [2] отдайте поклонъ, да и О. Иосифу Кульчицкому. Пробывайте мой Л. Д. Ыа. О. во здравіи и долгоденствіи, на многіи лѣта, та и ваша семья, да и меня не лишайте во вашей памяти. — Вашъ другъ искренный пишетъ

Иосифъ Василь. Сок.

853 г. 27. дня мая.

Лист писавий на 2 стор. 4°.

Ч. 142.

*Лист Богдана Дідицького до Якова Головацького, пис.
дня 12. мая 1855.*

Почтеннѣйшій Государь!

Пріѣхавъ домой, я нашель уже 7 дальнѣйшихъ чисель „Зори Г.“, присланныхъ почтою подъ одной оберткою; такимъ дѣломъ есть у меня вся „Зоря“ съ извѣтіемъ 2. ч. — Перелистывая 2 Часть „Семейной Б.“, я увѣрился, что именно въ „Запискахъ Студента“ измѣнены нѣкоторыя слова и выраженія, да ю всегда замѣнено ее-жь; это грустно, это нелогически, потому, что надо бы уже писать и -ать, -ить и пр. и однимъ шагомъ перепрыгнуть все. — Не смотря на то, я посылаю дѣсколько любопытныхъ научныхъ [2] извѣстій для „Сем. Б.“ съ тѣмъ, чтобы Г. Шеховичъ оставилъ, о сколько возможно, неизмѣнный слогъ. — Не понимаю, какимъ образомъ вкралась въ „Сем. Б-у“ ошибки: „тясшій, найдорозшій“ (Зап. Студ.); развѣ это принадлежитъ къ исправкамъ? — Очень жалѣю, что не въ состояніи заняться теперь надъ составленіемъ другихъ статей; я долженъ со всѣмъ усиленіемъ приготовляться къ испытанъ. Справляюсь ли съ ними, тогда пойдетъ дѣло на прежній ладъ. — Изъ „Извѣстій Акад. Наукъ“ я многое узналъ, и радъ бы всѣ Н-ры якіе ни есть у Васъ перечитать; тамъ пространно толкуется о языкѣ. — Хохолушкова повѣсть „Айдуни“ неудачна, тоже изъ Лю-[3]-шира нечего извлечь; я только вѣдаю изъ него, что есть въ Чехахъ польско-либеральная или подобная ей партія, къ которой пригласился въ великой части „Люмиръ“; у него есть переводы патриотическихъ польскихъ статей, да воспоминки о польской литературѣ стоятъ всюду на первомъ ряду. О русскихъ, о насъ очень мало и даже неприязненно. Теперь угадалъ я, отъ чего „Люмиръ“ не хотѣлъ мѣняться съ нами (съ Зарю 1852—53) своимъ экзешларемъ, мимо того, что мы посылали ему „Зарю“ больше полугода даромъ; — и то жалко! Я намѣренъ прислать къ „Сем. Б.“ извлеченія изъ рукописной „Исторіи угорской Руси“ А. Духновича, которую онъ мнѣ пожертвоваль.

[4] Надѣясь увидѣться съ Вами въ началѣ Юлія — пишу съ пока-
нѣсть съ глубочайшимъ почитаньемъ слуга и воспитанникъ Вашъ

Богдашъ А. (ндреевичъ Дѣдицкій).

Мосты В. 12/V. 855.

«(ндреевичъ Дѣдицкій)» писано ниншою рукою.

Лист писанный на чотирох стор. мал. 8°.

Ч. 143.

*Лист Северина Шеховича до Якова Головацького, без дати
тис. перед червнем 1855 року.*

Благородный Господинъ Профессоръ!

Въ послѣдній день моего нечаяннаго отъѣзда, не имѣвъ возмож-
ности, быти лично у Васъ, Милостивый Государь, переслалъ, вмѣстѣ
съ благодареніемъ, двѣ книжки: Сборникъ Историческій и *Pieśni Żegota
Pauli*.

Нынче осмѣляюсь переслати Вамъ переводъ Госп. Луки-Цыбыка,
съ тѣмъ прошеніемъ, чтобы изволили пересмотрѣти и оцѣнити его. На
всякій случай, кажется мнѣ, надобно уиѣстити сію статью; статей по-
добнаго рода отъ того же Господина есть еще до шести листовъ.

Я написалъ Гну Порембѣ двѣ альтернативы, не знаю какъ онъ рѣ-
шится. Къ счастью я смогу выдобраться изъ Львова и то на счетъ фонда
Сем. Библи. получивъ предплату отъ Госп. Маліновскаго; но что жъ мнѣ
было дѣлать, когда пребываніе въ Львовѣ мнѣ надоѣло; Поремба даетъ
харчъ худой, а за то запотребуетъ большой вознаграды. Я самъ лишень
всякихъ необходимыхъ выгодъ и надлежностей [2] жизни, чахнувъ надъ
маленькимъ низкимъ столикомъ и между сырыми бумагами и безпрестан-
нымъ шумомъ Печатни и безпокоенный Публичкою, имѣвшею требованія
до печатни и проч. и проч. — не могъ болѣе выдержати, хотя я, по-
дышавъ не мношко свѣжимъ воздухомъ, готовъ буду возвратитись назадъ
и записаться изданіемъ, если бы только сыскалъ діурну или лекцію.

Я прошу Васъ, Милостивый Государь, помогите мнѣ въ томъ
отношеніи — я буду Вамъ очень благодаренъ. Быти можетъ, случится
что нибудь въ бюрѣ Госп. Сосновскаго — если бы онъ могъ ждати съ
діурной на мене, я тотчасъ пріѣхалъ бы. Хотя бы и не надавалась Сем.
Библи., такъ мнѣ не за чѣмъ сидѣти напусто дома.

Я поручилъ Гну Зарембѣ сыскати Г. Коваля, который вступилъ
бы мое мѣсто.

Приходить мнѣ на мысль статья Дешка сообщенная Госп. Зубрицкиѣ, прибавившиѣ къ ней нѣсколько собственныхъ примѣчаній¹⁾. Но въ самой статьѣ Дешка есть нѣкоторыя мѣста, нынче уже [3] неумѣстныя, якъ то: о безбородности Преосв. Поповича, предплатителя Сем. Библ. и проч. и проч. относящіяся къ соціальнымъ измѣненіямъ, послѣдовавшимъ въ новѣйшее время. Потому я просилъ бы Васъ, Милостивый Государь, взглянути въ статью, ибо Госп. Зубрицкій, на мои замѣчанія былъ недовольный.

Притомъ имѣю еще прошеніе до Г. Зубрицкаго, чтобъ извинилъ мене, что я забралъ съ собою 1 томъ Москвитянина; я хотѣлъ было оставить его Г. Ковалю, чтобъ укончилъ переписать статью Сердешная Оксана²⁾; но понеже Г. Зубрицкій обавлялся ея поврежденія, я взялъ съ собою чтобы самому переписать.

Статью Яновича³⁾ надобно умѣстити гармондомъ. Надѣюсь что Г. Дѣдницкій быти можетъ пришлетъ продолженіе сочиненія Штурова⁴⁾.

Съ тѣмъ имѣю честь пребывать съ глубочайшимъ почтеніемъ Вашъ
Благородный Господинъ Профессоръ нижайшій слуга

Сев. Гавр. Шеховичъ.

Лист писаний на трехъ сторонахъ 4⁰.

Ч. 144.

*Лист Я. Досковського до Якова Головацького, пис. дня
4 (16) червня 1855 р.*

Всечестнѣйшій и Всеученичѣйшій Господине!

Посылаю Вамъ по желанію Вашему въ замѣну за 12 экземпляровъ Катехизиса литургическаго по 25 кр. 4 Тупики по 30 кр. ср.

¹⁾ Дешко Андрей Н. Статья „О карпатской Руси“ (съ примѣчаніями Дениса Зубрицкаго) помещена в „Семейной библіотекѣ“ за рік 1855 стр. 210—224.

²⁾ Ее повесть Основаніе елика, яку в р. 1842 напечатано в великоруськѣмъ перекладѣ в „Москвитянинѣ“. Гляди: Огоновскій: „Ист. руск. лит.“ Т. III. (1) стр. 38. Звідси перепечатав ві Северин Шехович в „Семейн-ій библіотекѣ“ за рік 1855 стр. 235—75.

³⁾ Яновичъ Петръ Ивановъ „Короткій очеркъ литературной исторіи старословенскаго языка“ напечат. в „Семейн-ій библіотекѣ“ за рік 1855 стр. 224—34.

⁴⁾ Початокъ перекладу статіи Людевита Штура, „О народныхъ пѣсняхъ и повѣстьяхъ племенъ Словенскихъ“, спорудженого Богд. Дидицкиимъ, напеч. в „Сем. библ.“ за рік 1855. стр. 65—73.

и 30 экз. Молятвенника по 6 кр. ср. Непереплетехыхъ (sic) больше не маю.

Поручаю ся Вашего Благородія благосклонности

Я. Досковский
парохъ Болоховецкій.

Болоховецъ 4/16 Чер. 855.

Лист писанный на одной стор. звич. 4°.

Ч. 145.

*Листъ Ивана Головацкаго до брата Якова, пис. дня
6. (18.) червня 1855 р.*

Въна 6/18 Юня 1855.

Любезнѣйшій Мой Братъ!

Третьяго дня послалъ я Тебѣ первый выпускъ IV тома „Извѣстій Императорской Академіи Наукъ“, — есть тамъ очень много любопытныхъ статей, между иными „Отчетъ дѣйствованія Академіи за 1854 годъ“ — „Малорусскій Словарь“ Аванасіева-Чужбинскаго — и три превосходныя стихотворенія Майкова, достойны большаго вниманія. Ты лиѣ не извѣстиль, получилъ ли Ты посланные мною послѣдніе листы Извѣстій изъ 1854 года вмѣстѣ съ заглавнымъ листомъ? было тамъ также нѣсколько любопытнѣйшихъ стихотвореній, выписанныхъ изъ Сѣверной Пчелы. Теперь же прибавилъ я еще одну брошюру Г. Срезневскаго „Повѣсть о Царѣградѣ“. Когда будешь писать, извѣсти меня, получено ли Тобою все въ точности?

Въ послѣднемъ письмѣ Ты жаловался, что комиссіонеръ за посылку книгъ удралъ Тебя слишкомъ нежилосердно — и во истину я удивляюсь, какъ это возможно? Я до сихъ поръ за пакеты поль центнара вѣсовъ платилъ не болѣе 4- 5 fr.; а тотъ мною посланный кажется не былъ тяжелѣе. Впрочемъ и я согласенъ, что лучше и удобнѣе посылать книги по почтѣ; я за послѣдніе Твои пакеты заплатилъ близко 8 fr. сер. — и принужденъ былъ возвысить соразмѣрно цѣну — не смотря на то, книги почти всѣ разошлись, исключая нѣсколько экз. Зубрицкаго, Игнатія О. и другихъ мелкихъ; большею частію разобрали вдѣшніе питомцы — но къ сожалѣнію сего [2] мѣсяца мало осталось у нихъ наличныхъ денегъ, и потому просили, чтобъ пождать до 1-го Юля — тогда можетъ быть больше сберется.

Очень я сожалѣю и опасуюсь вредныхъ послѣдствій по причинѣ предложенныхъ Тобою русскихъ учебниковъ в. Министерству просвѣщенія, именно Грамматики латинской и Анеологіи — я думаю, что нельзя

было отъ Министерства, въ которомъ участвуетъ „in ruthenicis partibus infidelium“ Шашкевичъ, ожидать ниаго рѣшенія; это кажется была вода на его млинъ, и онъ воспользовался нею „um Euch eine Schlappe beizubringen“. — Что касается оправданія Твоего передъ Министерствомъ, то я думаю, что хотя бы оно было самое глубокоюучное, то всегда будетъ оно неушѣстно, безуспѣшно, и какъ то похоже на полемику, въ которой грамматика должна сражаться съ государственной политикой, и въ ней Ты легко не состоишься, а очень легко можешь пасть жертвою! На что намъ того? Если есть у Тебя время, выработывать какое оправданіе, то хорошо; сдѣлай это по своему увѣренію, но и хорошенько спрятай, пусть оно когда то попадетъ въ достойнѣйшія руки, какъ здѣшняго загорѣлаго хахлака.

Что касается наданія рукописной Исторіи покойнаго брата Петра на вживленіи министерства, то кажется, малая надежда — мнѣ рассказывали, что по предписаніямъ существующимъ географія и исторія должна на всѣхъ гимназіяхъ преподаваться исключительно на нѣмецкомъ языкѣ, такъ и самъ не знаю теперь, какъ эту рукопись передѣлывать. --

[3] Семейной Библіотеки получилъ я уже 3 тетради — и вообще она всѣмъ моимъ знакомымъ нравится; матеріаловъ очень много у Г. издателя — я писалъ было Г. редактору мое мнѣніе и нѣкоторые совѣщанія ради улучшенія или по крайней мѣрѣ равнообразія; онъ довольно хорошо и внимательно издаетъ, но нѣкоторыя ученныя статьи слишкомъ длинны и скучны; но этого трудно избѣгнуть. На дняхъ получилъ я отъ Г. редактора письмо изъ деревни Кропивника въ Самборскомъ округѣ; — и онъ жалуется, что у него только 120 подписчиковъ, изъ тѣхъ же въ Вѣнѣ одной 37! — Жалко мнѣ того ревнаго мужа, и ему приходится какъ бы по очереди жертвовать всѣмъ и даже здоровьемъ для общей пользы; для него слишкомъ много работы, дѣйствительныхъ лицъ при редакціи мало, и все изданіе тяготѣетъ на его головѣ; для развлеченія и подкрѣпленія здоровья уѣхалъ онъ въ деревню, и оттуду намѣренъ управлять изданіемъ — слишкомъ невыгодно, но что дѣлать, когда иначе невозможно! — Между прочими вздумалъ онъ, свой журналъ пустить въ Россію, и хочетъ или по крайней мѣрѣ хотѣлъ писать до Министерства просвѣщенія въ С. Петербургѣ! — я ему на дняхъ напишу, чтобъ этого не дѣлалъ, потому что теперь такія вещи нельзя офиціальнымъ путемъ, т. е. чрезъ австрійское министерство посылать. Онъ можетъ въ крайней нуждѣ послать нѣсколько экзempl. для редакцій любыхъ російскихъ журналовъ; [4] пока они доставлены будутъ редакціямъ, должны перебыть цензуру, и можетъ быть нѣкоторая редакция обвѣститъ въ своемъ журналѣ подписку. Но все же зависитъ отъ цензуры „дѣйствующей въ имени правительства“. Если Ты въ перепискѣ съ Г. Шеховичемъ, то

утѣши и покрѣпи его въ уныніи, пусть онъ потерпитъ еще нѣкое время ; а тогда то можетъ быть инымъ путемъ придетъ какое то пособіе. Впрочемъ и я самъ ему буду писать о томъ. —

Г. Зубрицкаго Исторіи IV. часть получилъ я отъ Г. автора, и извѣ-
стилъ о томъ изданіи всѣхъ моихъ знакомыхъ. Прошу Тебя сдѣлай мѣ-
лость, отдай приложенное писемцо Г. Денису Ивановичу, и проси, чтобъ
изволилъ прислать этой послѣдней части, по скорѣйшимъ путемъ, для
ниже слѣдующихъ лицъ, или лучше пришли Ты всѣ вѣстѣ на мое имя :

Именно :

- Г. Раевскому 1) Зубрицк. четвертой части 4 экземпляра 855 [26/6 за
платилъ] 12 fr.
dto 2) Семейной библиотеки присылаетъ онъ подписку
на 3 экз. за $\frac{1}{2}$ года 7 fr. 30 (надо ему послать по 1 экзмп.
первой, второй и третьей части и 3 экзмп. четверт. ча-
сти — понеже онъ до сихъ поръ получилъ только по
2 экз, трехъ первыхъ частей) —
dto 3) Зори Галицкой по одному экз. изъ 1853 и 1854,
постарайся если возможно получить, просить Бодянский
въ М. цѣна думаю по 3 fr. 6 fr.

Итого 25 fr. 30

которыя здѣсь отъ его имени прилагаю, и прошу эти книги, чѣмъ
скорѣе прислать, по тому что онъ при концѣ Іюля уѣдетъ на 2—3
мѣсяца въ С. Петербургъ. —

[5] Кромѣ того просятъ или желаютъ получить четвертую часть
Исторіи Г. Зубрицкаго слѣдующія лица, которыя однакъ не передали
мнѣ еще надлежащихъ денегъ, и просятъ, чтобъ Г. Авторъ изволилъ по-
дождать до будущаго мѣсяца, или у нѣкоторыхъ питомцевъ на выплатъ :

Именно :

Г. Сембратовичъ	1 экз.	} на пожедь или на выплатъ
„ Нодь	1 „	
„ Крыницкій	1 „	
„ Др. Делькевичъ	1 „	
„ „ Никоровичъ	1 „	
„ Сѣнкевичъ	1 „	
„ Дячанъ	1 „	
„ Хотинецкій	1 „	
„ Стражницкій	1 „	
„ Кодянковскій	1 „	
„ Габла	1 „	
„ Гойнацкій	1 „	

Всего 12 экз.

Если Г. Авторъ согласится, уступить на выплату эти выписанные экземпляры, то присылай ихъ въ мѣстѣ съ прежними — а если нѣтъ, то по крайней мѣрѣ проси Его, чтобъ оставилъ для тѣхъ подписчиковъ готовые экземпляры, потому что они опасаются разхваченія цѣлаго изданія, и жалко бы имъ, если бы позже не могли получить четвертой части. —

Г. Крыницкій желалъ бы получить „Пчелу“ издаванную Г. Гушалевичемъ въ 1848 году. Сдѣлай милость и постарайся о нее для того ревнительнаго и очень благожелательнаго мужа. Также желалъ бы онъ имѣть: „Rys hystorii Hierarchii“ — „O drukarniach ruskich“ — i „Kronika M. Lwowa“ — сочин. Г. Зубрицкаго; — [6] Если возможно эти сочиненія получить, то пришли ихъ для Г. Крыницкаго, а онъ деньги позже пришлетъ. —

Изъ здѣшнихъ новостей очень мало: Грамматика Г. Гушалевича одобрена министерствомъ¹⁾ — Г. Вислобоцкій получилъ золотую медаль за свою Исторію Австріи²⁾ — Ковальскій приготовляетъ Русскій Словарь — etc. Косакъ написалъ какую то географію для реальныхъ училищъ, и предложилъ министерству. —

Здѣсь прилагаю Тебѣ двѣ пѣсни Тютчева, довольно занимательны, и въ нѣкоемъ отношеніи пророческія³⁾. — Здѣшніе Русины кланяются Тебѣ, а я и моя жена съ прочимъ семействомъ цѣлуемъ Вася и просимъ забывать о насъ

Твой Братъ

Иванъ Ѡ. Головацкій.

Лист писаний на 6 стор. 8^о.

Ч. 146.

*Лист Іос. В. Сокулського до Якова Головацького, пис. дня
21. VI 1855 р.*

Любезный Мой Другъ Я. Ѡ.

Анонима получилъ я, прекрасное изданіе, Богъ да даритъ издателя, на многія лѣта здравіемъ и долгоденствіемъ. Онъ истиненъ воскреситель уже давно до гробу низложенной боболитами нашей галичской руссы — Боже! дай намъ еще такихъ тружениковъ! —

¹⁾ Видана у Відня 1855 р. п. в. „Практическа грамматика нѣмецкаго языка для другого и третѣго отряда городскихъ и головныхъ школъ“. Порівн. Ів. Ем. Левицького: „Библиографія“ Ч. I. Число 935.

²⁾ Вислобоцкій Юліянъ А. „Короткій очеркъ Історіи австрійской державы“ Відень 1855. Сей твір був відбиткою в віденського „Вѣстника“ за р. 1852, і в „Отечественного Сборника“ за рік 1853 та 1854.

³⁾ Порівнай лист Ч. 137 стр. 198 під л).

Брошуры Ваши отправляю вспать къ Вамъ, съ вниманіемъ и наслажденіемъ читалемъ, и на послѣди внисалъ въ мою книгу всячинъ. —

29 Мая туча съ градомъ навѣстила насъ, и я въ 30 Моргахъ посѣви утеривль много вреда. —

Вы мой Другъ Я. О. не позабудете въ день вашего отъѣзду на вакаціи, нѣсколько строчекъ къ мнѣ написать, въ которіи стороны отъдете? и якъ долго общаетесь пребывать: и гдѣ? то желаю вѣдать — може что случится къ вамъ написать — Съ прибытіемъ Его Импер: Апостоль: Величества торжествуйте хорошо¹⁾, а може какою либо милостью дарить русс: то пишите о томъ и къ намъ!!! Какъ хахли говорить не удурись. —

Съ почтеніемъ пишу — Вашъ Другъ да братъ

I. B. Сок.

Лист писаний на 1 стор. 4°.

Ч. 147.

*Лист Івана Головацького до брата Якова пис.
дня 17(29) VI. 1855 р.*

Любезнѣйшій мой Братъ!

Посланіе Папы ІХ и каталогъ книгъ Ставропигійскихъ я получилъ, но за записку Твою, которая была на оберткѣ я долженъ былъ заплатить Strafe 1 fr. сер. и 44 kr. porto. Не дѣлай того впредь, лучше написать порядочное письмо, чѣмъ подвергать ся подозрѣнію и напашниимъ издержкамъ. Записка Твоя была: „ожидаю отъ Тебя письма съ успѣхомъ“, — съ успѣхомъ сталъ я раздумывать — и вдругъ переглянувъ Твое послѣднее письмо, припомнилъ я, что Ты спрашивалъ меня объ Іовановичѣ, искусномъ сербскомъ иконописцѣ. Предполагая, что Ты въ томъ отношеніи ожидаешь успѣха, пошелъ я къ нему; у него есть бездна иконъ раскрашенныхъ на бумагѣ, на полотнѣ, на деревѣ и на бляхѣ; а все прекрасныя въ слогѣ византійскомъ; такихъ же какъ Ты спрашивалъ, есть у него 12 штукъ на камни рытыхъ, между прочими Пр. Богородица, Иусъ Хрсъ, св. Николай, св. Георгій и пр. но эти икончики еще не напечатаны, и что къ тому требуется не менѣе какъ 3—4 недѣли. Онъ

¹⁾ Цісар Франц Йосифъ прибув до Львова дни 9/21 1855 р. В честь Цісаря помістила „Сем. бібліотека“ (стр. 209—10) привітний верш п. в. „Стихъ Радостный“. — „Зоря Галицка“ (ч. 25) випечатала рівнож в сеї нагоди верш п. в. „Его Апостольскому Величеству, Францъ-Йосифу I въ торжественный и щастливый нашъ пріѣздъ Его до Львова, дня 21 червня 1855“.

миѣ рассказывалъ, что за такими икончиками спрашивали у него уже и Перемышльскіе и Львовскіе Русины и Далматинцы, и что Г. Ковальскій послалъ было въ Львовъ нѣсколько экземпляровъ, такъ слѣдовательно онѣ Вашъ уже извѣстны. У него подъ рукою была только одна икона Пр. Богородицы, которую я вдѣсь Тебѣ, какъ образецъ прилагаю; таковы и всѣ прочія, такой величины и вкуса. Сотни будетъ у него стоитъ около 2 fr. 30 kr. серебр. Работа какъ видишь превосходна, особенно если будутъ раскрашены, какъ слѣдуетъ. [2] Третьяго дня я говорилъ съ Г. Раевскимъ, онъ беспокоится, что книги мною для него выписанныя, еще не пришли — онъ торопится, къ отъѣзду въ Петербургъ уже все у него готово — вчера онъ уѣхалъ въ Варшаву, откуда за 8 день возвратится, и пайдалѣ 3/15 Іюля уѣдетъ на 3 мѣсяца съ всѣмъ семействомъ. — Потому прошу Тебя умиленно, поспори чѣмъ возможно скорѣе съ посылкою книгъ, о которыя я Тебя въ послѣднемъ письмѣ просилъ, по крайней мѣрѣ тѣхъ, которыя, выписанны на имя Г. Р... я думаю, что 10 Іюля уже книги могутъ быть у меня, если Ты ихъ уже прежде не выслалъ. —

Въ ожиданіи благополучнаго отвѣта, цѣлуемъ Васъ сердечно со всѣмъ семействомъ и остаюсь Твоимъ Братомъ

Иванъ Ѡ. Головацкій.

Вѣна 17/29 Іюля 855.

Изъ здѣшнихъ новостей почти ничего.

Лист писаний на 2 стор. мал. 8^о.

Ч. 148.

*Лист Северина Шеховича до Якова Головацкаго, пис. для
23. VI (5. VII) 1855 р.*

Благородный Господинъ Профессоръ Милостивый Государь!

Получивъ Ваши драгоценныя извѣстія, въ сію минуту отправляю къ Вамъ письмо, прося Васъ, Милостивый Государь, чтобъ Вы извинили непрестанное мое безпокоеніе, а вмѣстѣ съ тѣмъ благодаря Васъ стократно за Вашу снисходительность въ отправленіи къ миѣ писемъ.

Отъ почтеннѣйшаго Вашего Брата Г. Ивана Ѡеодоровича, получилъ я также письмецо: Ему я очень благодаренъ за состраданіе, за извѣщанія и совѣты: воспользуюсь ими непремѣнно, если только не прекратится поприще моего дѣйствованія.

Касательно статьи Г. Цыбыка я распорядилъ уже давно въ письмѣ къ Г. Порембѣ, не понимаю, отчего мои письма такъ поздно всегда доходятъ, хотя я ихъ сейчасъ отправляю на почту нарочнымъ посланцемъ. Но онъ такъ очень медлитъ, незнаю получили-ли [2] онъ якія

пособія отъ публики? Можегъ быти узнаю что нибудь изъ писемъ которыя есть на почтѣ, ииѣющія вѣсомъ 26 латовъ; но ииѣ прислано прежде Abgabs Receripisse къ подписанію. Потому не знаю теперъ ничего.

Прилагаю здѣсь XVII Довѣрит. писемъ¹⁾ съ просьбою, чтобы Вы позволили переслати сію допись наборщику. Прямо Г. Порембѣ не посылаю, во первыхъ, чтобы не причинити ему напрасно издержекъ, ибо послѣ полученія его письма въ недѣлю отправлю просто къ нему, во вторыхъ понеже незнаю что онъ пришлетъ ииѣ въ томъ письмѣ, котораго дожидаюся ииѣ почты.

Ииѣ кажется что сіи письма не очень опасны. Въ первомъ изъ нихъ ничего противнаго законамъ; во второмъ слѣдуетъ только замѣнить нѣкоторыя выраженія. Впрочемъ для другаго письма остается довольно времени и переписатись съ Авторомъ.

Однакже ииѣ не множо было грустно, вычитавъ искренныя Ваши слова; „самъ возрастъ ииѣть, и пр.“ Я признаюся, и визнаваю что [3] люди совершенно ошибаются въ ииѣннїи о моихъ дарованіяхъ: ииѣ выпалъ печальный жребій, и будто семейныя отношенія, будто занятія мои по части Редакторской не дозволяли ииѣ совершенствоватись въ какомъ нибудь направленіи, и потому то я и не успѣваю въ теперѣшномъ изданіи Сем. Библіотеки, которое требуетъ издателя въ челоувѣкѣ ученомъ или по крайней мѣрѣ хотъ просвѣщенномъ. Простите, милостивый Государь, что я нарочно самъ считаю Ваши искреннія слова упрекомъ противъ меня, ибо я виноватъ и молчать долженъ противъ такого справедливаго упрека, за который воздаю Вамъ спасбо отъ души и не замедлю воспользоватись ииѣ. Притомъ же я не обинуюсь, что Вы не откажете ииѣ и на будущее своихъ совѣтовъ и своей благосклонности.

Я писалъ Гну Порембѣ, что экспедиція Сем. Библ. именно 4 Тетради потребуеть [4] моего присутствія и я просилъ его чтобы онъ прислалъ ииѣ напутныя деньги въ количествѣ 10 гульд. Но какъ онъ до сихъ поръ не присылаеть, то прошу эти деньги, которыя находятся въ Вашихъ рукахъ, прислати ииѣ, отнявъ отъ нихъ надлежащее за пересылку послѣдняго и будущаго письма. Г. Поремба не долженъ узнати объ томъ, чтобы не предполагалъ не былое, потому что онъ посылалъ большое количество экземпляровъ въ книжныя лавки въ Черемышли Станиславѣ, Тернополѣ, и проч. безъ моего вѣдома, на свой счетъ и полагаю навѣрное, что онъ непрежѣнно получилъ предплату если немного отъ ииогородныхъ, то вѣрно отъ Львовичей. Въ такомъ случаѣ я прїѣхалъ бы въ Львовъ на время изданія четвертой тетрады, именно

¹⁾ Оно напечатане доперва в „Сем. библ.“ за р. 1856 стр. 5 – 6 і 21--2.

чтобъ прислѣшати печатаніе, и приготоуити матеріаловъ для „Литературныхъ извѣстій“¹⁾.

Съ выраженіемъ глубочайшаго почтенія Вашъ Благородный Господинъ профессоръ нижайшій слуга

Северинъ Шеховичъ.

Кропивникъ 23 Іюн. 5 Іюль. 1855.

Если бы не препятствовало ничего въ отосланіи мнѣ денегъ, то прошу покорно, не написывати на адресной сторонѣ *Beschwert*, а только *Recommandirt*. Предосторожность для отбирателей изъ почты.

Лист писаний на 4 стор. 4°.

Ч. 149.

Лист Якова Досковскаго до Якова Головацкаго, пис. дня 26. VI (8. VII) 1855 р.

Ваше Высокопреподобіе, Всеученичѣйшій Господине!

Уже давно получилъ я чрезъ Намѣстника нашего Господина Гапоновича книги. Второе изданіе Катехизиса литургическаго, Антологію и проч. даромъ ми Вашемъ Благородіемъ переданіи, и давно уже долженъ я былъ Васъ о полученіи сихъ яко и Исторіи Зубрицкаго двохъ III Частей возвѣстити и хотяй писменно свое искренное благодареніе за дарованная мнѣ сложити, однакожь не прійшло до того. Извините мя ласкаво, що частію про лѣньность, а больше застрашенъ частими огнями, котри въ моемъ селѣ правѣ ежедневно являються, даже днесъ при свободнѣйшемъ времени должность мою исполняю и Вашему Высокопреподобію [2] мое благодареніе за ласкавую присылку усердно складаю. — Бѣдую на селѣ горко, уединенъ воздыхаю за моиѣи друзьями, за обществомъ; мнѣхъ довольно хлѣба, а нынѣ гладомъ гиблю пустивши ся на парафію съ многими трудами полученую и невдячную. —

Хотѣлъ бы я и тутъ руское слово розпространити, но годѣ, пѣтъ любителей литературы вообще, а тымъ менше руской: Ляшня — въ священническихъ домахъ, кромѣ Всечест. нашего ревного Русина Намѣстника Гапоновича, по руски рѣдко где дасться услышати, повѣдають що не въ модѣ. Школа трівіяльни, то страшила на писмѣ, а истинной школы съ добрымъ учителемъ нема въ сей окрестности. — Всюди пекутся о тѣхъ, яже земная.

[3] Возвѣщеніе о изданіи III ч. Исторіи Зубрицкаго сообщаю всѣмъ. — Книжки: Звѣй Нотянскій и пр. поручени ми колисьтамъ Вашей Все-

¹⁾ Они помѣщені в „Сем. библ.“ за р. 1855 стр. 335—9.

честностію оставилъ я въ Перемышли у Гдна Парыловича, и напишу, до него скоро, що ся съ ними дѣе. Я взялъ только Библіотеку для чтенія съ собою, но трудно где яку наѣстити. — Если буде яка способность до Дрогобича, то пріялъ бымъ, если бы Ваше Высокопреподобіе дати изволили ми 10 Катихизисовъ литургическихъ въ замѣну за мои Тупики та малыи молитвеннички моего изданія, котрыхъ съ собою не много маю. — Больше ничъ взяти не могу, бо въ сей окрестности трудно що въ литературы вбути. — Найлучше, если согласитесь, сіи книги послати до урядника, Ассистента при головной Касѣ, Господина [4] Вамъ знаємого, а моего друга Олшаньского Міхаила, а онъ инѣ ихъ чрезъ моего брата передасть, котрый въ короткомъ времеи въ подо Львова къ инѣ прїѣде. О Исторію Зубрицкого еще никто не пыталъ, хотяи вже обвѣщеніе я ровдалъ.

Остаюсь съ высокимиъ почитаніемъ Вашего Высокопреподобія искренный почитатель

Яковъ Досковскій
Парохъ Болоховецъ.

Болоховецъ въ Недѣлю о Равслабленномъ 1855.

Лист писаний на 4 стор. 4°.

Ч. 150.

*Лист А. Парыловича до Якова Головацького пис.
дня 18 (30) VII. 1855 р.*

Пречестный Гдне Пропесоре!

Получивши съ дописею Вашей Пречестности изъ дня 26 Лют. 10 Март. т. г. присланы на мои руки 5 примѣрниковъ III ч. Исторіи Галичско-русского княжества для вскажанныхъ Предплатилевъ, межи котрими и для Чиновника Г. Олшанского, котрый въ передъ того переселился до Львова, тая остала у мене. — Кромѣ тыхъ ще въ продажъ: Литургического катех. 10 прим. Ангилотіи русской одинъ и Отца Игнатія 6 въ которыхъ 3 ще суть у мене; за проданыи посылаю 7 рен: и 30 кр. ср. повосталыи при случайной способности отдошлю [2] Въ прочиимъ перепрашаю, що такъ поѣдно отписую — Въ появленію Мого должного почитанія яко бувшаго слушателя Вашей Пречестности въ искренной преданности Вашей Пречестности

нижайшій слуга

А. Парыловичъ.

Перемышль 18/30 Іюлія 855.

P. S. За постпорто заплатилеш на повосталыи книжки.

Лист писаний на 2 стор. 4°.

Ч. 151.

Лист Теодора Білоуса до Богдана Дідицького, пис. дня
30. VIII. 1855 р.

Почтенный Господине!

Сими днями выписанный есть въ газетѣ Львовской урядовой конкурсъ на мѣсто учителя языка рускаго при второй гимназiи Львовской, которое то мѣсто черезъ отходъ Гушалевича упразднено есть. Реченецъ поданiя означенъ до 15 Септеврiя, платня 700 р. ср. — Всечест. О. Кувьжскiй радить, дабы Вы якъ найскорѣй о томъ мѣсто подались, понеже годъ училищный 17 Септеврiя начинается, протое скоро мусять мѣсто реченное яковымъ то человекомъ обсадити, а Вамъ оное найскорше моглобысь достати. Вы кромѣ свидуелствъ (sic) о студiяхъ наибольше можете полагати на славу Вашей литературной (такъ онъ Кузь. кажетъ и я такъ думаю) и на тое Вы бы мусѣлись откликати, на ред. Зори, О. Игн. и проч. стихи Императ., Епископамъ и проч. Я додаю, что при сношенiю тогожъ му- [2] жа съ значительными сановниками Вы моглибъ оную цѣль постигнути, а при томъ додаю и тое, что въ Гимназiи години отбываются отъ 8—11 часа, на университетѣ же отъ 11—1. или 2. суть ежедневно отчити изъ филологiи и физикально-природныхъ вѣдѣнiй. Протое побувши черезъ два а хотябы и три года при платнѣ 700 р. моглибысьте слухати на Университетѣ преподаванiя, якъ то я доселѣ и многи инiи дѣлають, сдѣлати въ 2 или 3 годахъ испытъ и потомъ получить платню при тойже самой или другой гимназiи 900 или 1000 р. ср. Не пропустѣтъ способности, ужѣтъ корыстатн изъ ней, може только еще сей разъ Вамъ усмѣхается счастье въ томъ отношенiи. Оное Вамъ звѣстно: „*Fronte capillata post hoc occasio calva*“. —

Молю Васъ, внимайте совѣту безинтересовныхъ, Вамъ благоволящихъ людей. Поданiе до Statthaltereі — но наилучше было бы, дабы Вы самы здѣсь явились.

Бѣлоусъ.

Львовъ 30 Августа 1855.

На 4 сторони адреса:

An Herrn Herrn Theodosius Dziedzicki Wohlgeboren in Mosty wielkie äusserst dringend i витискъ почтовой печати: Gross-Mosty 2/9.

Лист писанный на 2 сторонахъ 4°.

Ч. 152.

*Лист Богдана Дідицького до Якова Головацького, без дати,
пис. в перших днях вересня 1855 р.*

Милостивішій Господине, Ревнішій Покровителю мой!

Хотя вельми недужень, однакожь пишу къ Вамъ по важному дѣлу, касающемуся судьбы моей. Вѣдь то въ надеждѣ, что Богъ дастъ мнѣ еще пожити и подѣйствовати для блага Отечества.

Сегодня получилъ я письмо отъ Г. Бѣлоуса, который извѣщаетъ мене, что розписанъ конкурсъ на учителя руск. языка при Доминик. гимназiи. Речинець до 15 Септ. Бѣлоусъ пишетъ, что ВПр. Г. Куземскій совѣтоваль и уговориваль, чтобы я о мѣсто то добивался. Вы знаете якъ стоятъ мои дѣла. У меня нѣтъ испыта доспѣванiя, но если учитель руск. языка крайне нужень, а къ тому походатайствовали бы за мною Вы, ВПр. Г. Куземскій, ВП. Г. Юх. Хоминскій и другіе Почт. Сановники, то можеть быти, менѣ дали бы сіе мѣсто подѣ титуломъ провизорiя, и съ тѣмъ условіемъ, чтобы я совершилъ испытъ до сп. до Марта 1856., къ чему я, если Богъ дастъ здоровье, охотно принялъ бы ся. Я посылаю всѣ свои свидѣтельства къ другу моему Гарбовскому, который напишетъ и подастъ прошеніе къ Намѣстничеству. Къ тому прошенію надлежало бы однакожь [2] прибавити еще доброе свидѣтельство отъ Васъ же самыхъ, того содержания: что вѣдь я упражнясь отъ 1848 г. и прежде въ русской литературѣ, успѣлъ въ томъ отношеніи много, и упомянути про дѣлательность при Зорѣ, въ пользу возвышенiя австр. Дома такъ въ стихахъ яко и въ прозѣ и пр. и пр. При томъ прошу Васъ усердно поговорити въ томъ дѣлѣ съ ГГ. Куземскимъ, Хоминскимъ и другими, чтобы Они походатайствовали у Г. Намѣстника и пр. за мною. — Розумѣется, что мнѣ самому не пришла бы была и мысль о подобномъ намѣреніи, но прибавленный тутъ листъ Бѣлоуса возжегъ во мнѣ такковыя мечты, тѣмъ больше, что ВПр. Г. Куземскій мене къ тому ободряеть. —

Надѣясь, что Вы все сдѣлаете по Вашимъ силамъ и по рѣдкой благосклонности ко мнѣ, ожидаю Вашего отвѣта — а теперь прерываю, бо уже истощило мене писаніе сіе такъ, что долженъ ложитись слова въ постель. Мимо то въ Богу надежда, что я отъ той болѣзни выйду

Пребываю съ глубочайшимъ почитаніемъ Вашъ на всегда

Богданъ А. Дѣд.

Лист писаний на двох стор. 8^о.

Ч. 153.

*Лист Богдана Дідицького до Якова Головацького, пис.
без дати 1855 р.*

Милостивійшій Господине!

Завтра їду въ Перемышль и еще буду у Васъ — а сегодня отсылаю Ваши книги:

- 6. Томовъ Пушкина.
- 2. Тома Маркевича.
- 3. Тома Очерковъ Россіи.
- 2. Тома Герм. Хрест. Магера.
- 2. Тома русск. Хрест. „Книгъ для чтенія“.
- 1. Томъ Чешск. Хрест. Юнгмана.
- 1. Томъ Пѣсень слов. Л. Штура.
- 1. Кіевъ Сементовскаго.
- 1. Раугъ.
- Часть извѣстій Имп. Академіи.
- 2. тома русск. Зоологіи.
- Зоологію Воляна.
- [2] руск. нѣм. терминологію Ш....
- Organisation der Gymnasien.

Остало у меня и беру — если соизволите — съ собою — 2 тома чешск. Читанки, кромѣ того попрошу у Васъ завтра можетъ книгъ больше — именно Шевырева.

Б. Дѣдицькій.

Лист писаний на 2 стор. маленької картки.

Ч. 154.

*Лист И. В. Сокулського до Якова Головацького, пис.
дня 8. IX. 1855 р.*

Любезный Мой Другъ Іаковъ Теоодоровичъ!

Съ Рожнова отъ Васъ письмо къ мнѣ писано одержаль я 7. т. м. Богу да будетъ честь и хвала что нашъ другъ О. І. свою дочь Іулію сосватилъ -- Богъ Ему да поможетъ чтобы и прочіи туда при своей жизни доведъ. — Писалъ къ мнѣ Г. Зубрыцкій чтобы нашихъ къ покупкѣ Его изданной Исторіи Галицкой подстрекать! Я это при всякомъ срътенію творилемъ, и творю, но съ нашими Троянцями нѣкакъ добить толку — тому то и въ моихъ письмѣхъ изразилемъ къ (!) въ Рожновъ, и прозвалъ ихъ Амфибіями — этихъ Господъ, по волокитствѣ, въ картошкѣ,

въ модѣ, хвастовствѣ, лжи, перекидаться чортомъ та бѣсомъ, то не удержишь ихъ и сотня орудіей или гарматъ — а что касается ихъ народнѣй Исторіи и народности, то чистой пепель и прахъ. — Холѣра Богу да будетъ хвала миловала насъ до той поры — но ява на скотъ домашнѣй начала. — [2] Этѣ двѣ пятки кого Богъ въ живихъ лишитъ будутъ памятнѣи, и кажется что во всякомъ столѣтїи годъ 55 или время означенїи знаменанїями, ино взглянѣтъ назадъ въ дїянія историческія а самы удостоивѣритесь. —

Если Ви что имѣете хорошее къ чтенію — а у Васъ должно быть — спрашиваю Васъ мой Л. Другъ, прикажитъ какому тамъ Г. Писцу переписать, а отъ Сердца денежки пошлю за труды, ино чтобы и я могъ мой духъ напоить. — Прочее все по давному у насъ а може у Васъ что то по новому заводятъ то прошу тѣми новинкаму (sic) дарить. —

Васъ Мой Л. Д. Вашу М. А. да Семю отъ Сердца по сотъ равъ лобизаю поздравляю и всякаго а всякаго благополучїя здравїя, долгоденствїя желаю — и о скорой отвѣтъ хотянъ нѣсколько строкъ спрашиваю — Вашъ Другъ да Землякъ

I. V. S.

въ день Рождеств. П. Б. 855.

[3] Зоря галицка начала сїять Ерихонцамъ да и ихъ братїямъ хорошенько да надежно. —

Лист писаний на 3 сторонах 4°.

Ч. 155.

*Лист Михайла Маркоша до Якова Головацького, пис.
дня 16. IX. 1855 р.*

Достопочтенный Господине Учителю!

Извиненїе прошу что на драгоцѣнный и мнѣ совсѣмъ прїятный листъ Вашъ еще мѣсяца Априліа 22. дне начертанный и ко мнѣ — во сопроводѣ желанныхъ Русскихъ книжиць, и Каталога книгъ во Львовѣ находящихся — присланный отпись подати до сихъ поръ замедлилъ есмь, случися бо тое изъ части про задуженїе мое, вчасти же про ожиданїе собранїя деньговъ ко Вамъ препослатися имущихъ. — Хотя азъ дотеперь ни половину полученныхъ книжиць не распродалъ есмь, однакожь во надѣи распроданїя суще се препосылаю Вамъ всю тѣхже цѣну во 34. вол. сребр. и 30 кр. вдѣ прибавительно по желанїю Вашему; благодарю смирено за Списокъ книгъ, и каталогъ, такъ таже и печатанное Апостолское Посланїе. — Се вдѣ прибавляю еще 3. зол. сребр. со тѣмъ прошенїемъ, усердствуйте тыи деньги передати Редакціи Зорѣ Галицкія

и во имени моемъ объявити ей, что азъ ю посему приимати нехошу понеже чисто русскаго языка лишилася; уже предъ 7. мѣсяцами азъ нѣсколько числа вспяты отслалъ, — пбо мы ю прото отнюдъ любити не можемъ, однако ко нѣ присылается, того ради токмо про честь оныя деньги на часть ея отсылаю.

Попеченіе имѣти буду о томъ, да изъ Института Ставропигійскаго книги сѣмо перыпливають, и во Епархіи нашей дѣйствовати буду, чтобы нашѣи здѣ сущіи Священн., и нини отъ туду — тамо находящіяся книги — покупываютъ. —

Впрочемъ поручаясь Вашей благосклонности со особливимъ почтеніемъ пребываю во Унгоградѣ 16-го Сентемвр. 1855.

Достопочт. Г. Вашего покорный слуга и почититель

Михаилъ Маркошъ

Епархіи Мукачевскія Священникъ и конс. Письмоводит.

На другій сторонѣ в адреса:

An den Herrn Herrn Jakob Holovaczki, ord. öff. Professor der ruthenischen Spra. und Literatur an dem (sic) k. k. Lemberger Universität in Lemberg.

mit 37 fl. 30 kr. c. m.

Лист писаний на одній сторонѣ fol.

Ч. 156.

*Лист Ваняка до Якова Головацького, писаний дня
9. X. 1855 р.*

Vaše Blahorodi!

Již davno jsem sobě přede vzal stranu nás takou jakou správu podati, ale nepřítomnost Vaše v tom zabraňovala; — teď ale doufám se Vám zavděčit zprávou, kterou přímo z pramene mám: — kněhkupec Řivnáč na můj list odpověděl, že veškeré knihy matiční již Kallenbachovi do Lvova zaslal, a an poslední zaslka stala se dne 20-ho července, tedy zajisté ve Lvově budau, kdežto je prosím vyzvihnut, a i p. Jachniovi a p. Bervidovi po příležitosti (tomuto po poště) laskavě zaslát.

Krakov se nám vůbec ještě dostí líbí, a opravdu skoro přičiny nemám, sobě zde stýskat, an ne Lvově drahoла v porovnání převelká, — zato ale jest Krakov bohužel jak v estetickém tak i literárním smyslu ohromnm zanedbán, nevím z jaké přičiny, — bez pochyby jest to výsledek bývalé volnosti! — která jak vesmeš pozorujem, zdejší obyva-

telstvo skoro od Ěvropy oddělila — neležnost [2] jest skoro báječná, cit pro zachování památních věcí nelze naleznouti, což hlavně o kněžstvu především vyřknout musím, které se na cestu materialismu obrátilo, a skoro bych myslel, ani nepozoruje jak dalece se proti vlasti prohřešuje — naprav jich Bůh! —

Nyní ale o tom dost, an Vam bez toho skoro vše velmi dobře vědomo jest, a k čemu jinému: Jak Vaše Blahorodí znáno, byl můj cíl při odjezdu, v Krakově státní účtovědu (Staatsrechnungswissenschaft čili comptabilitaet) přednášet, — a opravdu teď se velká příležitost k tomu naskytla: náš dvorní úřad (Oberste Rechnungs - Central-Behörde) se rozhodnul, tento zastoj zde zavízt, a ptal se v tomto ohledu, vzdalíť kdo z dejších účtárníků k tomu schopnosti má. — Rozumí se že tato náhoda byla vodou na můj mlýn, zakročil jsem tedy bez prodlení o docenturu. — An toto místo bez pochyby od ministerstva veřejního vyučování obsazeno bude, tedy skládám na Vaše Blahorodí prosbu, by jste (jestli ostatně možno) pána ministerialního rady pl. t. Szaškeviče, který ve Vidni mnoho znáčí, požádal o laskavou přimluvu, doufaje že Vaše [3] slovo mnoho prorazí, a to tím více an z Krakova mimo mne jiného kompetenta neznám — ze Lvova zakročil arcí jeden úředník od účtárny, který ale mnoho asi neprorazí, an v dekretu stojí vyhradně, toto místo, že se zdejším úředníkem obsazeno býti má, ostatně jest tento kompetent ch r o m ý, což i v jeho qualifikaci vyznačeno jest, myslím že tato okolnost mnoho přívětivě, by na celou záležitost neoučinkovala, kdyby referent na tento punkt nezapomněl, — jak vůbec známo, není snad profesora uversitního, který by na berly chodil. Že tuto prosbu jsa pamětliv naši známosti dle možnosti vyplníte, doufám skoro zajisté — Vaše slova jsou jediné, neb nemám ani známého tím méně přítele, ve Vidni, který by se mne ujal. — Dej Bože že by tento rok trochu příznivejší pro nás byl; — neb jak docenturu dostanu, tak i jedenkrátě přec na profesora se snad doškrabu, což že mne nemine, skorol s jistotou udat lze, — vše závisí teď od dosáhnutí této docentury! —

Jak jste prázdniny užil, bez pochyby zdrav [4] štěstí ze ste ve Lvově nebyl, kde cholera zle hospodařila, snad pro mne to štěstí bylo, že sem ještě před velkým vybuchu Lvov opustil, — jak Vaše rodina se má. — Broniu se častej na Jaroslava pamatuje, a chce bych mu takovou šavly, jak on má, koupil.

Od mojí ženy jak na Vás tak i na Vaši paní vše dobré. — Opakujíc mou prosbu a prosím o laskavu odpověď Vas srdečně líbaje zůstávám vždy ochotným přítelem

v Krakově dne 9-ho září 1855.

Vaněk.

Ode mne prosím Vaší laskavé paní moji úctu a uklon.

Vzdaliž možno bude mne se ujsmout, to bych jenom prosil by se to spěšně stalo, an čas jest vrchonaný:

Лист писаний на 4 сторонах 8°.

Ч. 157.

*Лист Ал. Дужновича до Якова Головацького, пис. дня
27. IX. (9. X.) 1855 р.*

Пряшовъ 27 Вересня / 9 Жолтня 855.

Почтено любезнѣйшій братъ и другъ!

Я занедужалъ на Гемориды, прочитавъ Ваше письмо, гденибудь потерялъ его, но распамятаюсь, что вы писали мнѣ о изданіи Молитвенника. — Братъ мой! я издавать не могу, прото, бо у насъ напрасно дѣло трудиться издаваніемъ книгъ, оу не желаетъ никто, и не читаетъ, наше мадарское прежнее воспитаніе ничего не поминало, и не понимало о чтеніи книгъ; геній той запалилъ духъ молодежи суетою, и неограниченною пыхою; у насъ кто по мадарски говорити знаетъ, онъ не требуетъ письма, бо онъ уже все знаетъ: въ томъ геніи ученыхъ наши, никакой не требуютъ книги. Школы народны на наперы, а въ дѣлѣ ничего — прото не должно мнѣ больше трудиться; я доселѣ потерялъ свои деньги, раздавалъ книги, подвергся строгой критикѣ, а пользы нѣтъ! [2] Суть у меня больше рукописи, но тѣмъ еще не пора, пожду чтобъ бури -- поволновавъ своевольно — упокоились, и тогда будетъ время моему любезному ученику Петру Іановичу упражнять ся издаваніи. —

Вы же братъ мой издайте по вашей воли новій Молитвенникъ, — оставивъ мое имя:) переимѣняйте что излишно, и добавайте, что нужнѣе; Мы если нужно будетъ для нашихъ, поберемъ отъ Васъ; бо мой молитвенникъ въ томъ виду, какъ нинѣ есть не нравятся нашимъ. Ставропитія можете издать на свой счетъ, и такожде по богатой вашей Руссѣ съ пользой продавать.

За гроши которы можно мнѣ прислужили бы, прошу васъ послите мнѣ — теперъ нѣкоторыя новыя вами изданныя книги, а за остатокъ изъ новоизданнаго Молитвослова; и такъ между нами не будетъ [3] никогда распря, бо мнѣ больше стоитъ о добрѣ народа, нежели о грошахъ. —

Еще одно молю васъ: мнѣ на вторую часть Семейной Библіотеки никто доселѣ грошей не послалъ, токмо за Stephano Dudlak, et Theodoro Barankovics извѣстную надпись, они заплатили 2 f. 30 kr.

Я сей часъ ихъ посылать не могу, но вы брать мой изъ моей стороны выплатите Г. Редактору, я если больше соберу, пошлю самъ.

Если вы требовали бы и до тѣхъ поръ Молитвенниковъ, пока новыя издадутся, то напишите мнѣ, и я пошлю вамъ коло 150 оттисковъ.

Немогу больше писать, бо я болѣнь и недужень, цѣлую васъ всѣхъ остаюсь другомъ

Духнович.

Цѣлую любезнаго друга Богдана Дѣдицкаго; Я радуюсь душою и сердцемъ о его проавведеніи. [4] Номожете понять, какъ возрадовали ся наши письмолюбцы о проавведеніи Дѣдицкаго; я въ недугѣ моей нѣчто поадоровилъ на тую вѣсть. — Господи дай ему здорovia, знаю что онъ закоренитъ въ новыя молодые сердца любовь народную! Цѣлую его сердечно, и молюсь о его благополучіи.

Лист писаний на 4 сторонах 4°.

Ч. 158.

Лист I. Антоневица до Якова Головацького, пис. дня 15. XI. 1855.

Всечестніи Оуче Швагге!

Подлуг вашою рахуби належалоби вамъ 136 р. 22 кр. ср. але вести не вписали 10 р. ср. що я вамъ на одѣздѣ зъ Рознова а затигъ приходитъ вамъ 126 р. 22 кр. ср. але незнаю що коштвала фѣра за Юлцю для того посилаю рѣвно 130 р. ср. а що буде бѣльше то коли непомрешъ а ме ся порахуемо. — Оу нас бѣда холера грасуе уже умерло 45 — дѣти на завалки хорують — а Мартинка на розволненѣе — Юлця также на горло и кровоток невнати зчого то пришло. — Повидла для вас' пославемъ до Тиховича може буде ѣхати до Лвова та возме — здраствуите ваш друг —

I. Антоневиц.

15. Новембрѣя 855.

Лист писаний на одной стороні 4°.

Ч. 159.

Лист II. В. Сокулського до Якова Головацького, пис. дня 22. XI. 1855 р.

Любезный Другъ Яковъ Θεодоровичъ!

Что за диво, что такъ долгое время не могу дождать ся отъ Васъ нѣсколька строкъ? иль Вы на меня позабыли уже? иль нежелаете

съ мною перепесиваться — може быть что Вамъ недостаетъ времени на длиннѣи кореспонденціи, но къ мнѣ можете нѣсколькома строками изразитись о Вашемъ, та и Вашей Семѣи здоровю та повоженіи, особ живущихъ въ столичномъ Городѣ. — Что касается новостей то обойдется, ведѣть тѣ саміе, бо такъ Вы въ городѣ какъ и въ деревняхъ читаемо съ однихъ Газетъ, которіи черпаютъ наши Г. корреспонденты изъ Западныхъ ложныхъ вѣстей. — Мнѣ ино надо вѣдать какъ Вы живете? мой г. Знаеміи, какъ идутъ дѣла литераторныя — а прочее все пойдетъ такъ какъ providѣніе изволить — въ благо намъ русскимъ. —

Іа намѣриваюсь къ Вамъ мой Другъ послать съ будущимъ М. Декабр: по почтѣ [2] что то в денегъ, чтобы Вы на мое имя послали предплату въ Пешть или Будниъ на Церковный Вѣстникъ — тоже на слѣд: г. 856. Библиотека Семейная, и спрашиваю Васъ хорошенько потрудитесь при свободномъ времени въ Заводъ въ которомъ можно готовый купить поминъ ведѣзной крестъ съ распятіемъ Спасителя, бо той желалбыиъ на каменномъ педестали поставить на могиліи покойной моей жены Доминиіи, а Г. Заводчика спросите какова цѣна, а денежки послалбыиъ, и на издивеніе извощикова чтобы мнѣ перевезли въ Тарнополь въ магазинъ купца Г. Моравца, иль каково другого надежного купца, къ которому я изволю. — Въ началѣ 6. г. 856 заплачу послѣднюю рату краевой взаими — а облѣгацію когда одержи (sic) думаю даромъ дать иль въ фондъ Матицы р. г. иль Народного Дому — въ томъ Вы дайте мнѣ совѣтъ! — [3] О чемъ больше писать къ Вамъ мой Л. Д. невѣдаю — ино быдеиъ въ Станисловѣ, (sic) и говорилъ мнѣ О. Петръ Шанковской что въ Варшавіи надалъ кто тамъ на польскомъ языкѣ хорошее письмо объ униі, которе Г. противницы по книжиниъ лавкамъ покупаютъ, и продаютъ огню чтобы не разширалось — если истинно такъ есть то Вамъ кажется мнѣ извѣстна должна быть эта книга, и Вы не позабудете и для меня оденъ экземпляръ купить — въ прочемъ спрашиваю Васъ мой Л. Другъ поздравить моихъ Г. Г. Друговъ, да знаемыхъ отъ имени моего — а Васъ съ Вашемою Семіею — поздоровляю хорошо, искренно желаю всякого блага, и цѣлую по сотъ разъ — Вашъ чистосердечный Другъ

Іосифъ.

22/11 55.

О скорой отвѣтъ спрашиваю хорошо.

Лист писаний на 3 стор. 4⁰.

Ч. 160.

*Лист Ивана Головацького до брата Якова, пис. для
8. XII. 1855 р.*

Любезный Мой Братъ!

Я слишкомъ выше мѣры испытывалъ Твое и друзей долготерпѣніе. — Последнее Твое письмо я получилъ въ ту самую почти минуту, когда у нашей дирекціи вручено мнѣ декретъ именовапія въ официалы (Rechnungsoffizial) — Большое счастье для меня, какъ вообще здѣсь говорится, но жалованья съ квартирными деньгами всего о 180 fr. больше какъ прежде, т. е. 600 жалованья а 200 квартиры = 800 fr. — Отъ сердца сожалью, что у Тебя вмѣсто подвышенія, содержаніе о столь значительную сумму уменьшилось. — Я познакомился на дняхъ съ однимъ чиновникомъ министерства просвѣщенія, какииъ то Бургерштейномъ. Онъ родомъ и духомъ Чехъ, и я съ нимъ довольно откровенно могъ говорить о дѣлѣ Твоемъ; онъ мнѣ сказалъ, что въ Твоемъ дѣлѣ могутъ случиться препятствія, потому, что на университетахъ почти вездѣ учителя языковъ меньшее имѣютъ жалованье, и не пользуются даже характеромъ профессоровъ, но только учительскимъ чиномъ.

Противъ того возразилъ я ему: что Ты именно принадлежишь къ философскому факультету, подобно какъ Г. Миклошичъ и покойный Коляръ, и что Ты съ самого начала пользовался чиномъ и характеромъ профессора. — [2] Если такъ, то главное дѣло въ томъ, чтобъ эти дѣя стіи, университетскую и философскую, поставить в ясную противоположность; т. е. выходить на то, что если схотятъ, то подвысшатъ, если же нѣтъ, то все напрасно. Изъ всего этого вижу я, что почти всё зависитъ отъ референта при министерствѣ, потомъ отъ Львовской губерніи, а наконецъ отъ Львовскаго философскаго факультета; эти два послѣднія мѣста Ты считаешь благопріятными себѣ; такъ ходитъ только о здѣшняго референта: по словамъ Г. Бургерштейна будетъ референтомъ мп. совѣтникъ Томашекъ, если твое дѣло будетъ трактовано какъ вообще университетское (о чемъ я сомнѣваюсь) — въ противномъ же случаѣ, если будетъ почитаться какъ дѣло философ. факультета, будетъ референтомъ Г. секц. совѣтникъ Моцартъ. Чтобъ еще точиѣе узнать, отъ чьихъ рукъ зависѣтъ будетъ судьба Твоего прошенія, надо непремѣнно, чтобъ Ты сей часъ извѣстилъ меня, когда Твоя просьба выслана будетъ изъ Львова въ министерство — тогда я сообщусь съ Г. Бургерштейномъ, и извѣщу Тебѣ точно кто будетъ референтомъ; чтобъ Ты могъ благовременно просить Г. Стройновскаго и Хоминскаго. — Я съ моей стороны посовѣтуюсь еще съ Г. Миклошичемъ и попрошу Его ходатайствованія, въ чемъ надѣюсь онъ не откажетъ;

и если покажется полезнымъ, то и самъ пойду съ авдіенціей къ министру или къ Г. Гельферту, и разумѣется къ Г. Томашку [3] или Г. Мוצарту — и соображая это все, я надѣюсь, что дѣло пойдетъ благоуспѣшно. — Вотъ по чему я такъ долго не писалъ: Я надѣялся, что Г. Р. возвратится въ половинѣ Октября, какъ онъ самъ писалъ. — Но октябрь минулъ, и не прежде какъ послѣднихъ дней Ноября получили мы извѣстіе, что онъ въ короткомъ времени возвратится; но его и до сегодня нѣтъ, и можетъ быть зайдутъ еще какія нибудь препятствія. — Миѣ хотѣлось и Г. Денису Ивановичу точныя подать извѣстія — но какъ видишь, до сихъ поръ невозможно; впрочемъ пакетъ его съ книжками посланъ куда слѣдовало чрезъ курьера; но письмо къ батюшкѣ, въ ожиданіи его скорого возвращенія, осталось здѣсь, и ждетъ какъ и мы всѣ ждемъ его. —

Ты писалъ миѣ о иконкахъ, и большихъ иконахъ на холстѣ; первыхъ выслалъ Г. Іоанновичъ на счетъ Матицы 12000 — такъ слишкомъ и Твоимъ знакомымъ достанется изъ нихъ. Г. Іоанновичъ былъ долгое время въ Парижѣ; по возвратѣ его говорилъ онъ миѣ, что онъ изготовитъ желаемыя Тобою иконы на холстѣ, и пошлетъ ихъ Тебѣ, но прежде долженъ ѣхать въ Сербію по своимъ дѣламъ, откуда за 2—3 недѣли возвратится. Онъ говорилъ, что Ты будешь совершенно доволенъ и его работой и цѣною. На дняхъ я его ожидаю и условлюсь потомъ точнѣе. —

Касательно рукописи покойнаго Петра, извѣщаю Тебя, что я въ ней до сихъ поръ не [4] дѣлалъ никакихъ исправленій — я ее перечиталъ, и думаю что она очень полезна была бы для нашего юношества. Ходить только о форму, въ какой бы еѣ издать. По законамъ, кажется миѣ, исторія и географія должна по всеѣмъ гимназіямъ преподаваться на нѣмецкомъ языкѣ — слѣдовательно не можно отъ министерства въ пользу ее ничего надѣяться, и не остается, какъ исправить, переписать и хорошихъ русскихъ языкомъ издать. — Но все это требуетъ свободнаго времени, котораго у меня очень мало. — Я очень радуюсь, что нашъ Богданъ получилъ какую нибудь казенную должность; первый шагъ сдѣланъ, такъ и прочая прійдутъ, если только будетъ здоровье. Его братъ Антоній Доръ медицины былъ лѣтомъ высланъ на холеру, съ діетами по 5 fr. въ сутки — возвратился въ началѣ ноября, и получилъ теперь мѣсто платнаго практика при здѣшней больницѣ, имѣетъ квартиру, опаль, свѣтло, и 20 fr. ежемѣсячно — при той службѣ будетъ продолжать прочія ригороза на докторатъ хирургіи; на счетъ діетъ онъ выбралъ форшусами 300 fr. сер. теперь же подаль свое партикуларе, и ожидаетъ отъ казны еще около 400 fr. — Вообще хорошій и благоразумный молодець, какихъ между Галичанами мало —

и вовсе достойный брат нашего Богдана Андреевича. Кромя того онъ еще лѣтомъ перевелъ былъ какую то лекарскую инструкцію на галицко-русскій языкъ, и надѣялся какого то гонорара; но ужъ не помню сколько.

До Г. Северина Гавриловича¹⁾ я писывалъ только по той причинѣ, что позналъ въ немъ большія дарованія, могущія послужить нашей литературѣ. [5] Онъ писалъ къ мнѣ довольно учтиво, жаловался на скудное положеніе свое и Семейной Библиотеки. Нельзя же было, не отвѣтить одинъ и другой разъ, я его утѣшалъ, покрѣплялъ, уговаривалъ, чтобъ онъ не предавался напраснымъ мечтамъ и надеждамъ, и не искалъ тамъ помощи, откуда она невозможна — а именно я всегда совѣтовалъ ему, чтобъ онъ болѣе держался языка нашего народнаго, потому что наша публика рѣшительно чуждается всякихъ крайностей. — Впрочемъ, я думаю, что онъ, хотя въ юношеской пылкости и высокомеріи и обидѣлъ кого нибудь, то ради нашей литературы надо бы простить прегрѣшенія его — а столь даровитаго юношу подобало бы пооществовать всѣми силами, и не дать ему попасть въ отчаяніе, или въ смертоносное уныніе — ибо какъ вижу, онъ твердой русинъ, и готовъ на все, даже жертвою пасть своей твердости. Какъ Ты самъ выражаешься, онъ достоинъ сожалѣнія, а а прибавлю, вѣсть и помощи!..

Касательно Твоихъ рукописей, именно: 1) „Изъясненіе“ къ Хрестоматіи — я еще не могъ ничего положительнаго узнать — оно прежде было предложено къ разсужденію Г. Миклошичу, какъ я Тебѣ уже писалъ однажды. Можно надѣяться, что это и теперь послѣдуетъ, такъ надо мнѣ будетъ зайти къ нему, о чемъ позднѣе напишу. — 2) „Грамматика русская“ Твоя не одобрена, но только Гумалевица; 3) „Геометрію“ кажется та сама участь постигла. Г. Бургерштейнъ мнѣ казалъ, что Ш... не можетъ эти двѣ рукописи [6] Тебѣ отъ своего лица возвратить, потому что онъ ихъ не отъ Твоего лица досталъ. Можетъ быть, что мнѣ удастся, выдобыть ихъ изъ министерства; а если же нѣтъ, то придется Тебѣ самому прошеніе предлагать, и возвращенія отъ министерства требовать, какъ и Ты самъ рукописи министерству предлагалъ. Впрочемъ позднѣе о томъ больше напишу.

Г. Денису Ивановичу засвидѣтельствуй мое глубокое почтеніе — и передай ему приложенное здѣсь письмо. Извини меня, что я такъ долго не писалъ — я желалъ былъ чтото положительное узнать и извѣстить ему — надѣялся съ дня на день — съ педѣли на педѣлю — и какъ видишь до сихъ поръ не узналъ ничего — я съ моей стороны

¹⁾ Шеховича.

отослалъ на имя Г. министра книги и письмо — а письмо къ батюшкѣ лежитъ здѣсь въ ожиданіи возврата его.

Еще предъ отъѣздомъ батюшки получилъ я отъ него нѣсколько книгъ для Тебя, которыя также сегодня Тебѣ посылаю, именно:

1) Бодянскаго „О времени происхожденія славянскихъ письменъ“ и снѣжки къ тому — я ему въ заѣмъ передалъ чрезъ батюшку Твою хрестоматію, которой еще одинъ у меня экз. лишился. —

2) Извѣстія Императорской Академіи Наукъ. Томъ четвертый, выпускъ второй (листы 4—7) — прекрасныя и самыя важныя статьи въ нихъ обрѣтаются. Къ тому еще:

а) Матеріалы для сравнительн. словаря и грамматики, два листа;

б) Малороссійскаго словаря 2 листа;

в) Памятники и образцы народнаго языка и словесности, 1 листъ.

[7] Изъ путешествія прислалъ батюшка желаемыя Тобою¹⁾:

3) Польская исторія Павлицева въ цѣнѣ 75 коп.

4) Славянска Хрестоматія въ цѣнѣ 1 рубль. ---

5) Срезневскаго курсъ славянской филологіи — и кромѣ того еще осталась у меня: „Учебная русская грамматика Николая Греча (Для учащихся) — которая на нѣкое время мнѣ очень нужна — такъ Тебѣ поздиѣ пошлю (цѣна ея 1 рубль.).

Что же касается моей собственной и семейственной жизни, то слава Богу мы здоровы всѣ; мой Иванъо цѣлый день бѣгаетъ по комнатамъ, и щебечетъ кое какъ доставляя намъ единственную радость и отраду — впрочемъ мы страдаемъ отъ ужасной и съ каждымъ мѣсяцемъ возвышающейся дороговизны — кажу тебѣ, что изъ (sic) моего жалованья никакъ

¹⁾ Під ч. 126 переписки Якова Головацького переходує ся его власноручна записка з дня 3/VII 1855 р. такого змісту:

„Изъ Вѣны выписую:

Исторія польская, въ видѣ учебника соч. Н. И. Павлицева. Варш. 843, 1 р. 50 к.

Практическій курсъ Русскаго языка составленный по(дъ) руководствомъ Греча, Востокова, Плаксна etc. Спб. 1847.

Грамматика учебная русская Н. Греча (для учащихся) Спб. 852 (Егоже руководство для учащихся есть у меня).

Лѣтоп. вел. ки. Лит. изд. А. Н. Поновъ. Спб. 1853.

Народныя южно-русскія нѣсии, изд. Амвр. Метлинскаго. Кієвъ 1852.

Украина отъ початку Вкраины до Б. Хмельницкаго. Кієвъ 1843.

Учебникъ русск. яз. сост. А. Смирновъ. Моск. 1853, кн. III.

Справочный энциклопед. Словарь:

Практическая русская грамматика П. Перевлѣскаго. Спб. 1854.

Славянская хрестоматія или избранныя мѣста изъ произведеній древняго отечеств. нарѣчія. Спб. 840.

невозможно выжить — я принужденъ почти ежемѣсячно дѣлать гдѣ нибудь заемъ — и потомъ латать и сбывать бѣду съ одного дня на другой. — Хотя я теперь и возвышенъ по чину, но для нашихъ домашнихъ издержекъ и теперешнее жалованье недостаточно — прежними годами я имѣлъ 2—3 лекціи; такъ собиралось въ мѣсяцъ по нѣскольку десятковъ — теперь же нѣтъ у меня ни одной; по французски и англійски цѣлый городъ учится, но по русски или по польски почти никто, ни изъ Славянъ ни изъ Нѣмцевъ. По той причинѣ я и Г. Денису Ивановичу не могъ послать тѣхъ денегъ, которыя я здѣсь по малу близко 50 fr. собралъ — по малу собиралось, [8] по скоро и расходовалось, понеже по временамъ крайняя нужда притѣсняла меня. — Я извиняюсь предъ нимъ какъ могу, но всегда Твое собственное слово много подѣйствуетъ, такъ проси его, чтобъ пождалъ и потерпѣлъ, пока мнѣ возможно будетъ. —

Вотъ и только всего, что у меня на сердцѣ и на умѣ. Если только батюшка придетъ, то сей часъ напишу Тебѣ, а можетъ быть и книги какія пошлю, если привезетъ. —

Кланяй ся всѣмъ добрымъ знакомымъ и друзьямъ, и уцѣлуй ручку Твоей любезной супругѣ и миленькихъ ребенковъ, и помните въ сердцѣ Вашего Брата

Ивана Ѡ: Головац(кого).

Вѣна 8 декабря н. ч. 1855.

При случаѣ напиши мнѣ, что Ты думаешь о Г. Никоровичѣ, докторандѣ богословія — онъ мнѣ кажется очень умень, прилеженъ и полонъ надежды для Русиновъ — ему случилось несчастье, что чрезъ ненависть настоятеля и клевету принужденъ былъ оставить Фринтанеумъ, и живетъ теперь на собственныхъ издержкахъ — не возможно ли узнать отъ Г. Петрушевича, что о немъ думаетъ нашъ Митрополитъ? — Г. Никоровичъ сдѣлалъ уже одно ригорозумъ, и продолжаетъ учиться. Великая шкода была бы, если бы ему хотѣли вредить по той причинѣ, что онъ до сихъ поръ ни оженился, ни безженно не посвятился.

На 8 стороні на самій горі є ще слідуоча дописка: Мой адресъ просто: J. G. Rechnungsoffiz. bei der Hofkrigsbuchhaltg. Stadt Laurenzi Gebäude — безъ прочихъ чиселъ, потому что моя прежняя служба уже кончена.

Лист писаний на 8 стор. 8°.

Ч. 161.

Лист Н. Сабата до Якова Головацького, писаний дня
11. XII. 1855 р.

Толмачивъ д. 11-го Студня 855.

Ваше Преподобіє!

На весѣлю въ Рожноуѣ де нибѣдемъ честь съ Вами Всечествѣйшій Отче бачитися, не было только часу чтобы о книжкахъ менѣ до роз-
проданя порученихъ побесѣдовати про то чиненемъ писмомъ счетъ дати:

Въ Вашомъ писаніи до мене съ 12/24 Марта 855, нвоуллисте уи-
казати что слѣдующіи книжки Вами менѣ въ Львоуѣ до розпроданя
дани были:

100 эк.	Буквароуѣ оправнихъ по 10 к.	16 f. 40 k.
10 „	Библіной истор. ветх. Зав. а 20 к.	3 f. 20 k.
	Ви поставили 6 f.	
10 „	d. d. нового Зав. а 12 к.	2 f. —
10 „	Очеркоуѣ Матици 40 к.	6 f. 40 k.
10 „	Розправѣ Головацького 10 к.	1 f. 40 k.
20 „	Читанокъ Шашкевича а 12 к.	4 f. —
10 „	Розговороуѣ Нѣмецкорускихъ а 20 к.	3 f. 20 k.
20 „	Два слова Малиновск. а 6 к.	2 f. —
10 „	Слова Яновского а 5 к.	— 50 k.
30 „	Молебникоуѣ а 5 к.	2 f. 30 k.
10 „	Слова о полку Игоря а 10 к.	1 f. 40 k.
10 „	Розправѣ Урицкого а 6 к.	1 f. —
20 „	Слова о брядѣ (sic) а 4 к.	1 f. 20 k.
10 „	Уставоуѣ совдипенія а 10 к.	1 f. 40 k.
	Того всего	48 f. 40 k.

Вы ошибочно виказали сумму 50 f. 10 k.

На тоє послалъ я разѣ	16 f. 40 k.
потому черезъ сына	15 f. —
Буквароуѣ 19	3 f. 10 k.
Читанокъ 2	— 24 k.
	35 f. 14 k.
[2] по тому сочету Вашему, од суми	48 f. 40 k.
учетавши из того присланихъ	35 f. 14 k.

Мало би ся од мене належати 12 f. 26 k.

8 эк. Грамматики Вашои одосладемъ, на щотъ Вашѣ приняты нвоулли-
сте, а 2 эк. у мене zostалыхъ предназначилисте на порто за позвѣйше
прислани книжки. —

Подъ днешъ 1-го Марта 855 досталемъ одъ Матици списъ что одъ мене належится

за 100 буквароуъ а 16 к.	16 f. 40 k.
„ 10 Грамматикъ Вашихъ а 36 к.	6 f. —
„ 10 Читанокъ Шашк: а 12 к.	2 f. —
„ 50 Молебникоуъ малихъ а 5 к.	4 f. 10 k.

Сумма 28 f. 50 k.

Одъ Матициноу заряда прямо небралемъ книжокъ только одъ Васъ, тое знаю съ певностиуъ что тѣи одъ Матициноу Заряду указаниѣмъ взялемъ, что больше далисте немогу съ певностеуъ сказати, понеже списъ Вами начертанѣи и менѣ съ книжками данѣи неможется одискати — съ певностеуъ сказати такоужъ могу что тихъ Вами указанихъ червоно подчертанихъ мнои недосталемъ — прот. количество грошей мнои присланныхъ найъ стоить за все: се в 31 f. 40 k. и непродани книжки. —

[3] Что ся касаетъ позвѣише на Вашъ щотъ до розпроданиа присланихъ за 26 ал. 50 k. ср. тѣи въ большой части продани, только библиотеки для дѣт. и руска Антология не востали вси розпродани; — что зможу ще помѣстити, — буду ся старати о тое аби усѣ спродати а тогда разомъ гроши при надобной способности пришло. — Якби зарядъ Матици жедаль одъ Васъ что болше грошей якъ я послалъ за книжки менѣ до розпроданиа погѣрени, въ такоужъ случаю ци виненъ ци не виненъ, немаючи' чимъ указати заплатити буду слушенъ и нехочу даби Ви съ моеи причини якую понесли шкоду, — въ томъ стоить вина моя что спису не маю. —

При томъ ос'мѣляюсъ просити Ваше Преподобѣе, якби мои сини либо братъ въ Пресбитериумъ востючѣи (sic) помочи потребоуали моральной? — може съ причини же спѣвати небудутъ добре умѣти? — не одмоуляйте имъ тои ласки — бо кто добримъ спѣвакоужъ неуродился, то тяжко научитися такому, — что до священника належитъ умѣти булутъ, але что до дяка, не дуже. —

При томъ такоужъ извольти прѣимити изречение правдивого почтения съ котримъ застаю Вашего Преподобия нижайшимъ слугоуъ

Н. Сабат.

Лист писаний на 3 стор. 4°.

На четвертѣи сторонѣ адреса:

Snen Hochwürden Herrn v. Glowacki k. k. Professor der Ruthenischen Sprache an d. k. k. Universität Wohlgebor. in Lemberg.

Ч. 162.

*Лист Йосифа Левицького до Якова Головацького, пис.
дня 20. XII. 1855 р.*

Ваше Преподобіє!

Письмо Ваше съ дня 30. Септемвріа 1855. получилъ я черезъ почту, — и вычиталь-емъ съ нѣго, что Вы Преподобный Отче! мой другъ и почитатель; но извергъ человѣчества погрузившій ма во отчаянное бѣдствіе, что до состоанія и нравственного окруженія моихъ сосѣдъ или такъ зовемыхъ прихожанъ, — котре-то чудовище по Грамматамъ именуется Епископомъ Христіанскимъ, котрому зеркаломъ любви и улегченія бѣдствій быти подобае, по прияѣру Христа и святыхъ апостолъ, тотъ, яко сынъ жи т. е. діавола попрае мой заслуги о Словесность русскую ногами злодѣйскими; не признае того, что я достоинъ быти другомъ и почитаемымъ отъ людей честныхъ. Сей, якъ Вамъ извѣстно неумѣющій прежде своего подписати имени, хотя исправилъ свои географическіи ошибки ничего не во состоанію проавести ко утверженію языка и письменности русскои, вредитъ ѣй; тому не хотѣлъ соизволити чтобы дуже лиха парафіа Нагузвичи была заступлена во пользу мою на якоесь время другимъ якимъ Священникомъ, домагалъ са отъ подписавшогося формального отреченія отъ Парафіи Нагузвичъ. Я недавши приреченія такого отреченія [2] не получилъ Декрету на Профессора языка русского въ Перемышли; рѣшилъ са итї на село, и теперь стражду ролличнымъ бѣдствіемъ будучи окруженъ численными сиротами, на котрыхъ Деспота не хотѣлъ мати жадного взгляду, а ставитъ са ихъ покровителемъ. Дієцезія пѣванала Ли са — и нехоче прийити прозкту отъ него подписаного, щобы каждый Священникъ давалъ щорѣкъ 12 fr. CM. на вдовы. Тотъ способъ поступованя, привелъ ма къ тому что два Екземплари wspomанутой Грамматитики больше въ рукахъ русскихъ не будутъ; кромѣ сли Ваше Преподобіе пожалуете пойти до Отець Василянъ Обителя Онуфріа во Львовѣ, и тамъ съищете Реверсъ Іоанна Могильницкого Крылошанина Перемышского, котрый вденъ Екземпларъ наганутой Грамматитики извъ Бібліотеки Онуфріа получилъ, розумѣе са лишь ко употребленію. О томъ вѣдае такожъ Отець Орестъ Хомчинскій Авва въ Жолкви. — Втогды-то я буду могъ допомочи, что Бібліотека Онуфріа приобрѣте свой Екземпларъ по всякому праву честныхъ людей. Въ противномъ случаѣ Славный Григорій Ях.¹⁾ вразъ съ Гинелевичемъ и Вѣтошинскимъ крылошанами во своихъ добродѣтелей знакомыми, причинились до уничтоженія рѣдшихъ сочиненій русскихъ Львовскихъ, о котрыхъ лишь

1) Яхимович.

во Зорѣ мною написаного артыкула довѣдатись можь. — Такъ ловлять коротковидящія раки! Міръ русскій и заграничный призналъ мои заслуги одиово на поли словесности русскои въ Галиціи дѣйствующи; — Ваше Преподобіе после вступили на се поприще и признали всенародно яко членъ комиссіи Испытовъ. Іахимовъ сынъ жи попралъ ихъ своимъ клеветнымъ языкомъ и влюбивымъ сердцемъ; бо люди не въ даръ кажутъ — У Владыки, два языки. [3] — вытиснулъ мѣ въ пустыню въ помежи людей. — Онъ най Вамъ причинитъ сѣ до возраста вашихъ дѣйствій словесныхъ. — Чудно! что наслѣдникъ апостоль столькоразъ въ моѣмъ присутствію отважалъ сѣ по просто брехати. Гдежь теперь у мене длѣ егѣ лицѣ почтеніе и высокопочитанье? — Добродѣтель лишь на таковое заслуге. — А онъ стремящій ко престолу метрополічешу (одного разу скавалъ до мене: Что-то Метрополіа! — такъ якъ Лисъ до гродей — кваснй —), манитъ народъ, что онъ таки отечестволюбець и усердный покровитель обрада русского — но тотъ во пеладѣ и прервѣнн. Посѣщаючи кавонно лишь единъ за сѣмъ лѣтъ деканатъ Мокрѣпскій, не лишилъ по собѣ въ нѣмъ слѣдовъ возвышеніа обрада и нашки; Ворожбицтво и невѣжество, то черты Характера и релігій сму подчиненныхъ вѣрныхъ. Переступниковъ помилюють неравъ. — Но онъ выдерши ми приходъ — Грушову — 500 реньскихъ серебромъ лишь въ приходу доносащій, а решта бѣльше нижели 400 fr. СМ. во постоянныхъ земель и въ кассы; тому 900 fr. серебромъ. Приходъ Нагувскій и до 500 fr. серебромъ недонесе, а що грызоты и труда? — Допоминаль-сь сѣ теперь въ Нозмврію о Приходъ Грушову, бо Парохъ вмерь — анѣ отаѣта, на мое прошеніе, и дае го далеко молодшому. — Отъ такъ идутъ у насъ дѣла русскіи! — Остасъ для мене само отчаѣніе. — Всюдыка стыдъ слѣдуе егѣ чываѣтъ. — Недавно тому Міністеріѣмъ [4] Просвѣщеніа приказало во Шематизму Діацезального Перемышского вымазати Ивана Гарасевича яко Самозваньца Senior Факултета богословского во Вѣдни. Пѣдъ чимъ окомъ печатае сѣ Шематизмъ? — Гарасевичъ николи Seniorомъ факултета богословского во Вѣдни не булъ, ни правомъ, ни на дѣлѣ. —

Малъ бымъ много ще до написанѣ, но жаль сердца моего недозвала сѣ ми ще о иныхъ мерзкихъ дѣлахъ Деспоты моего писати, такъ якъ Вы написали дѣла Вашего Михаила, котрый есть завадою и соромомъ землѣ русскои. —

Прощайте и вѣщайте сѣ дѣла окаѣнного похитителя владычого престола и другимъ любящимъ велику матѣрь русскую. —

дня 20. Декаврія 1855.

Іос. Лѣвницкій.

Лист писаний на 4 стор. fol.

Ч. 163.

*Лист Михаила Косака до Якова Головацького, пис.
дня 22. XII. 1855 р.*

Всечестный Господине!

Отъ 1. т. м. началъ тутъ выходить „Biographisches Lexikon des Kaiserstaates“¹⁾. Lexikon тои обьимати буде всѣхъ мужей якожь и жепщины, которіи собѣ будто черезъ розширанье умѣтностей будто черезъ искусства индустрію, успѣхи въ господарствѣ и т. п. на вдячность и память своихъ родимцѣвъ заслужили, а то почавши отъ 1750 р. ажъ по нынѣшний день.

И мы Русины маємъ мужей, о котрыхъ только съ гордостію вспоинати можемъ, маємъ такожь мужей, которіи еще живуть, и до славы народа своего много ся уже причинили; а однакожь имена ихъ идутъ въ непамять, а то зъ причины, понеже не маємъ письма, котре бы ся тымъ предметомъ заняты хотѣло. Повысшій Lexikon може протое быти хранилищемъ дорогихъ намъ именъ, [2] а то тымъ больше, же животописи Славянѣвъ поручено менѣ. —

Алежь тутъ одному челоуѣкови годѣ выстарчити, до того треба помочи, порады. Отожь знаючи Ваше народолубіе, знаючи такожь, же никому бѣльше свѣдоміи небути (sic) якъ Вашъ шкідцы зъ житя нашихъ свѣтыль — удаю ся до Васъ съ прошеніемъ, абысте были ласкави вспирати мене въ томъ дѣлѣ, коротенькими начерками житя: Левѣцкого, архиеп. Яхимовича, Кривѣцкого, Кузьмского, Гинѣлевича, Устіяновича, Могильницкого, Моха Малиновского, Илькевича, Савчиньского зъ Виспы — Лавровско (sic) Могильницко (sic) Селецкого (крилошанѣвъ) Лодя — Долинсько (sic) и Бѣлавского (маларѣвъ), коло св. Юра малъ якійсь Шуйскій маляръ русинъ мешкати и пр. и пр. — коротко всѣхъ заслужившихъ собѣ на память родимцѣвъ — передалибысте затяжленыхъ Русинѣвъ вѣчности. Въ начеркахъ тыхъ [3] треба навести день, рѣкъ и мѣстце рожденія и смерти — що писали, чимъ ся вславили — де ся дѣла ихъ друковали, де ся находятъ — ихъ подобія если якіи и де выйшли, якожь и жерела если уже животописи ихъ де помѣщено. Понеже Лексиконъ тотъ выходитъ альфаветично, про тое нетреба ся буде и спѣшити — однакожь букви В С et D суть уже теперь потребными.

Же прошенію моему не ѣгъмовите, запоручае ми Ваше народолубіе, и преданность ко всему що есть руске, запоручае такожь неутомима ревность славу руского народа поставити въ такомъ свѣтлѣ яке му принадлежить.

¹⁾ Під редакцією Вурцбаха. Вийшло его 60 томів.

Въ надѣи пожадаюгаго успѣха остаюсъ съ Високопочтеніемъ

М. Косакъ.

Вѣдень 22/12 855.

Мой адресъ :

An k. k. Offic. in der Bibliothek des Minist. des Inner. in Wien.

Животопись Метроп. Ангеловича уже даль смъ до друку.¹⁾ —

Лист писаний на 4 стор. вел. 4⁰.

Ч. 164.

*Лист Ант Петрушевича до Якова Головацького, пис.
дня 26. XII. 1855 р.*

Ваше Благородіе!

Его Превосходительство ВПреосвящ. Митрополитъ за присланіе русской Христоматіи составленной Вашемъ Преподобіемъ поручилъ мнѣ засвидѣтельствовать (sic) Вашему Преподобію, Свое благодареніе съ изъявленіемъ благовеленія и удовольствія, которое Его Святительская Милость чувствуютъ и радуются успѣхомъ русскаго Слова при содѣйствіи Вашего Преподобія. —

Простіте мнѣ, что осмѣляюсъ въ пользу русскаго Слова и Исторіи одолжить Ваше Преподобіе (если его можетъ быть безъ всякой трудности) слѣдующими дѣлами :

а) Какъ Вашему Преподобію извѣстно, что Геронимъ Лабяницкій авторъ Минералогіи и Исторіи Горнозаводства въ Польшѣ — издалъ Горны⁷ Словарь польско - русско - французско - нѣмецкій, это сочиненіе есть очень важное для Славянскои Лексикографіи ; слѣдовательно, я очень радъ былъ что оно стоитъ, и находится ли въ какой книжной лавцѣ въ Львовѣ на примѣръ у Калленбаха.

б) не въ состояніи ли Ваше Преподобіе подать мнѣ ближее извѣстіе о Параллельныхъ Словаряхъ Рейфа, изъ которыхъ изданъ уже 1854 г. томъ IV. — какая ихъ цѣль содержаніе и важность ?

в) Войцѣцкій издалъ Biblioteka starożytnych pisarzy polskich въ этомъ сочиненіи Томъ VI. помѣщена быть можетъ [2] важная лѣтопись подъ заглавіемъ: „Spisane kroniki o ziemi wołoskiej i gospodarach jej od r. 1352 — w Jasach w 1566.“ Эта кроника имѣла находится между бумагами полскаго историка Нарушевича, откуда перепечалъ ее Войцѣцкій. Ваше Преподобіе весьма (sic) удобно получили бы эту книгу отъ Г. Вѣлѣвскаго.

¹⁾ Она помѣщена в лексиконі Вурцбаха ч. I. стр. 39—40. Авторомъ ея, як видно, був Як. Головацький.

Я надѣюсь въ этой лѣтописи увѣдать что небудь подробнаго объ основаніи Митрополіи Сучавской; предметъ для меня очень важенъ, ибо я занимаюсь теперь продолженіемъ моей статіи объ Епископахъ Галицкихъ и въ слѣдующемъ параграфѣ толкую о минимыхъ Галицкихъ Митрополитахъ.

г) выпечатана ли уже вторая тетрадь моей статьи?

Я бы желалъ скоро по напечатаніи ея, получить ее для прочтенія чтобъ исправить ошибки печати, и такъ возможно было бы эти опечатки вмѣстѣ съ прибавками мои напечатать при концѣ сей тетради. — На послѣдней сторонѣ моего письма изъяснилъ я важнѣйшія опечатки сдѣланы въ Зоры Галицкой 1853.

д) по всей вѣроятности въ писали меня въ членіи Чешской Матери на годъ 1856.

[3] Что новаго появилось на поли Словесности?

Я бы очень желалъ получить отъ Вашего Преподобія нѣсколько строкъ въ отвѣтъ на мои дерзкія вопросы.

Остаюсь съ большимъ почтеніемъ Вашего Преподобія покорнымъ слугою

А. Петруш.

26 Декабря 1855 н. с.

Въ Уневѣ.

Лист писаний на трехъ сторонахъ 4^о.

На четвертій сторонѣ в „опечатки“, які пропускаемо. На шестій сторонѣ адреса:

Uniuow.

An Sue des Herrn Głowacki Professor der ruthenischen Sprache und Literatur Hochwürden zu Lemberg.

Ч. 165.

Листъ Івана Гушалевича до Якова Головацького, безъ дати, пис. в 1855 р. (?)

Любезный Батюшка!

Найперве я должень у Васъ просить извиненія, что такъ долго неписалъ ничего. Отъ времени моего отъѣзда изъ Львова я былъ межъ млатомъ и коваломъ. Того самаго дня, котораго въ дорогу я былъ пустился на мой приходъ схватила мою супругу ужасная холера. Что было дѣлать? Я перекрестился отъѣхалъ. Эта рѣшительность моя изцѣлила за помощю Божію мою жену; вдругъ за городомъ стало ей легче на чистомъ воздухѣ и чѣмъ далѣе ото Львова тѣмъ безопаснѣе было намъ. То одна была причина, по коей я Вамъ ничего такъ долго немогъ пи-

сать. Болѣвнѣ оставила была еще долго свои слѣды и я былъ понужденъ то заведеніемъ новаго хозяйства то изцѣленіемъ супруги заботить ся. Послѣ того постигло меня другое несчастіе, опять двое дѣтей одно за другимъ [2] попались въ болѣзнь, одно застудило ся, второму прорѣзались зубы. Послѣднее наймолодше померло¹⁾. Вѣчный покой его невинной душѣ. Вотъ Любезный Батюшка причины по которымъ Вы изволите меня извинить. Я вкушалъ уже терпѣній съ дѣтьми, которыя Вы уже пережили.

Теперь Вы може пожелаете увѣдать, какъ впрочемъ менѣ ведется? На деревушкѣ въ вещественномъ отношеніи лучше какъ въ великомъ городѣ. Хлѣба до волѣ, лѣса тоже, есть и денегъ нешного по на необходимые ровходы довольно. Одна бѣда, образованныхъ людей нѣтъ, а добрыхъ христіанъ больше какъ въ вашемъ престольномъ городѣ. Доселѣ я ничего недѣлалъ, кромѣ нѣкоторыя пошѣстные слова собералъ; къ чему Вы меня поощрали такъ часто. Теперь хочу да что подумать и Васъ Дорогій спросить что тамъ наваго между нашими, что наваго на поприщѣ нашей словестности, что съ [3] нашей Библіотекой семейной? что думаетъ Матица? что нашъ св. Юръ? кто изъ русскихъ въ Львовѣ теперь при училищахъ? гдѣ Гуваръ и проч. проч. что для меня занимательнаго судите извольте благосклонно написать.

Еще одно — извольте написать какъ живетъ нашъ миленькій и добрый старикъ Зубрицкій? — Боже какъ бы я хотѣлъ съ Вами Прелюбезныи быть — Васъ я всегда и въ отдаленіи поминаю — не забывайте о мнѣ какъ о Васъ Вашъ искренній другъ

И. Гушалевичъ.

Петрушевичъ желаетъ получить приходъ Струтинъ нижній, близько новаго прихода — кажежется (sic) оцъ одержить. Струтинъ пойдетъ на конкурсъ свии днями. Уцѣлуйте отъ насъ Вашу Всепочтенну супругу и дѣти и всѣмъ Вамъ желаемъ счастливыхъ святъ. Малиновскому и прочимъ друзьямъ мой поклонъ.

Лист писаний на 3 сторонах 4^о.

¹⁾ Між рукописними стихотворами Гушалевича є один, присвячений покійній дитині з датою март 1856. Можлива річ, що і сей лист треба віднести до р. 1856. Рукопись непечатаних віршів передала родина п. Яр. Гординському, який пише про Гушалевича окрему студію.

Ч. 166.

*Лист Северина Шеховича до Якова Головацького,
без дати, пис. в р. 1565.*

Благородный Господинъ Профессоръ!

Осьмѣляюсь просити Вашего Благородія объ извѣсненіи словъ Чешскихъ, подчерченныхъ краснымъ карандашемъ.

БГ. Зубрицкій совѣтовалъ мнѣ, чтобы я взялъ діурну, и общался, что будетъ просити Г. Сосновскаго о нее.

Еслибъ это не причинило ніякихъ неудовольствій, я просилъ бы Васъ Милостивѣйшій Государь, чтобы при случаѣ изволили сказать словечко Ви. Г. Кумзлемскому, чтобъ мнѣ отступили жилище въ Домѣ Народномъ и дали Библіотеку не въ управленіе и держаніе, а только чтобы я привелъ ее въ порядокъ и пользовался ею. Предлогомъ моего обитанія было бы смотреніе за порядкомъ, чтобъ не выталкивали оконъ. Если пожелаютъ, я сложу присягу, что Библіотека ни въ малѣйшемъ [2] не будетъ поврежденной. Если будетъ нужно, заплачу чиншъ. Кроімъ того, доставлю Матицѣ нѣсколько изъ популярныхъ сочиненій моихъ, если приметъ. Славянскія Журналы, которыя получать буду въ замѣну Сем. Библ. доставлю до Библ. дома Народн. Къ тому еще послѣ уконченія года доставлю даромъ Библіотекѣ Дома Народн. нѣскольконадцать экземпляровъ Сем. Библ. — Въ концѣ еслибъ оказались полезными, я доставилъ бы этой Библіотекѣ больше число книжокъ, оставшихся по моему отцу, но содержація религіознаго и философическаго.

Хотя жилище въ Домѣ Нар. было бы для меня очень печальное, потому, что я жилъ бы тамъ безпрестанно на-единѣ, однакже я пожелалъ бы его тѣмъ болѣе, понеже жилище у г. Порембы не доставляетъ мнѣ ни одной минуты спокойной, [3] и, конечно, литературой заниматься нельзя. При томъ живу между сырыми бумагами и сплю въ ихъ атмосферѣ, а то весьма вредитъ моему здоровью и приводитъ меня въ худое расположеніе. Не взирая на все то, Г. Поремба не только не думаетъ расчитыватись, но, какъ я имѣлъ случай замѣтити, онъ положитъ значительну цѣну за харчъ, состоящій утромъ изъ кавы изъ цыкоріи, и изъ обѣда, но очень жалкаго обѣда. Даже чернила и бумагу не хотѣлъ купити мнѣ. При моемъ присутствію пришло 8 предплатъ (предплаты беретъ Г. Поремба). Изъ тѣхъ я взялъ отъ Г. Порембы 2 fl. st. чтобъ купити свѣтла, ибо только ночью могу работати. Принимая въ уваженіе эти обстоятельства, Сем. Библ. успѣла бы, еслибъ я получилъ діурну и жилище въ Домѣ Народномъ.

[4] Потому, еслибъ мое прошеніе не встрѣтило ни какихъ препятствій, я молилъ бы Васъ Милостивый Государь, чтобы изволили сдѣлати мнѣ, какими бы то ни было образомъ, надежду, съ которой мнѣ надобно бу-

дѣть препоручитись ВГ. Кузьемскому, къ которому не могу удаваться безопасно, ибо онъ еще никогда не исполнилъ никакого моего прошенія.

Съ глубочайшимъ почитаніемъ Благороднаго Господина Профессора пняжайшій слуга

С. Г. Шехов.

Не былобъ ли надобно перевести о концертѣ Станковича изъ обонхъ чиселъ Свитовида побольше? ¹⁾

Лист писаній на 4 стор. малої 4°.

Ч. 167.

*Лист Северина Шеховича до Якова Головацького,
пис. 1855 р. (?).*

Благородный Господинъ Профессоръ!

Приноса мое искреннѣйшее благодареніе за книги, пересылаю ихъ вмѣстѣ съ расписью Подписчикамъ Сем. Библ. Остается у меня еще 1) Путешествія von Kohl. 2) Pieśni Ruskie. 3) Достопамятности отечественныя, которыми буду еще пользоваться, если бы онѣ не были тотчасъ нужны.

Съ большимъ прискорбіемъ отдаю книгу „Очерки Россіи“. Еще ввремя прежняго моего пребыванія въ Львовѣ въ жилищѣ на Арменской улицѣ, я имѣлъ несчастье, что, самъ не знаю, какимъ образомъ, измаралъ ее черниломъ. Я непремѣнно былъ бы не осмѣлился отдавати въ такомъ состояніи, если бы ее тутъ продавали. Но въ томъ неблагополучномъ случаѣ прошу Вашего помилованья.

Напротивъ, если бы я имѣлъ счастье, сыскати [2] вновь довѣріе въ томъ отношеніи, я покорно просилъ бы, что бы Вы, Милостивый Государь, изволили ласкаво надѣлти мня еще какими-то книгами, особенно продолженіемъ Москвитянина и Очерковъ Россіи.

Объщаюсь хранить ихъ въ лучшемъ состояніи.

Прошу также приложенную здѣсь статью, ласкаво взяти подъ Свое разсмотрѣніе.

Съ выраженіемъ глубочайшаго почтенія Благороднаго Господина Профессора покорный слуга

Сев. Г. Шехов.

Лист писаній на одной картці мал. 4°.

¹⁾ Коротка вѣстка про концертъ хору Г. К. Станковича, взята зі „Свитовида“ помѣщена в „Сем. библ.“ за рік 1855 стр. 141—2.

Stanford University Libraries

3 6105 009 604 245

